ПРЯМУЄМО РАЗОМ
ПРОЕКТ ФІНАНСУЄТЬСЯ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

МІЖНАРОДНИЙ ФОНД ВІДРОДЖЕННЯ

ATLAS NETWORK

ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ

СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУР ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ:

ОЦІНКИ ТА ОЧІКУВАННЯ БІЗНЕСУ

2021

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ VI-Ї ХВИЛІ ЩОРІЧНОГО ОПИТУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ІМПОРТЕРІВ ТА ЕКСПОРТЕРІВ

Київ 2022

Проєкт «Підтримка громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю»»

Виконавець проєкту: Громадська організація «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Фінансова підтримка: Проєкт реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу

Міжнародний фонд «Відродження»

Atlas Network

Автори звіту:

Євген Ангел, старший науковий співробітник ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Оксана Кузяків, виконавча директорка ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій», керівниця проекту «Підтримка Громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю»

Ірина Федець, старша наукова співробітниця ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Автори висловлюють подяку директорці з наукової роботи ІЕД Вероніці Мовчан за цінні поради та консультації при підготовці цієї роботи та старшому науковому співробітникові ІЕД Андрію Бутіну за допомогу у підготовці текстів для цього звіту, участь у розробці інструментарію опитування тапостійні контакти з представниками бізнесу.

Публікація підготовлена за фінансової підтримки Європейського Союзу, МФ «Відродження» та ATLAS Network. Її зміст є виключною відповідальністю ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу, МФ «Відродження» чи ATLAS Network.

ГО «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ»

01054 Київ, Україна, вул. Рейтарська 8/5-А,

тел.: +38(044) 278-63-42; +38 (044) 278-63-60; факс: +38(044) 278-63-36

institute@ier.kyiv.ua
www.ier.com.ua
Facebook ІЕД
Facebook За чесну та прозору митницюТелеграм-канал «Чесна митниця»

Зміст

Список ілюстрацій 7
Список таблиць 15
Перелік скорочень 18
Вступ 19
Основні результати опитування в коротких повідомленнях 21
Основні результати опитування в числах та за темами 25
1. Вибірка 42
1.1. Загальна кількість респондентів та розподіл за видом ЗЕД 42
1.2. Розподіл респондентів за секторами 43
1.3. Організаційна форма підприємств 44
1.4. Тип власності 44
1.5. Регіони проведення опитування 44
1.6. Розподіл респондентів за митницями 45
1.7. Митні пости, де підприємства здійснюють оформлення 46
1.8. Співпраця з митними брокерами 48
1.9. Напрямки експорту та імпорту 49
1.10. Демографічний розподіл респондентів 52
2. Реформа у митній сфері очима бізнесу 53
2.1 Оцінка роботи та проблеми на митниці 53
2.1.1. Індекс сприйняття роботи митниці 53
2.1.2. Проблеми у роботі митниць 57
2.1.3. Оцінка проблемності проходження різних видів контролю 61
2.2 Оцінка роботи митниці за останній рік та окремих аспектів роботи митниці 69
2.2.1 Оцінка роботи митниці за останній рік та змін, що відбулися за рік 69
2.2.2 Оцінка окремих аспектів роботи митниці 72
2.2.3 Оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці 86
2.2.4 Оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів 91
2.3 Вартість процедур митного оформлення 96
2.3.1 Зміна вартості процедур митного оформлення 96
2.3.2 Витрати часу та коштів на митне оформлення 105
2.3.3 Тривалість та оцінка швидкості митного оформлення та митного огляду 110
2.4 Оцінка реформ на митниці та очікування від них 117
2.4.1 Чи у правильному напрямку рухається реформа митниці? Оцінка бізнесу 117
2.4.2 Яких результатів бізнес очікує від реформи митниці? 119
3. Митні процедури, затримки вантажів, оскарження, «єдине вікно» та цифрові продукти 125
3.1 Проблеми, пов'язані з проходженням певних процедур 125

3.1.1 Процедури, пов'язані з переміщенням товарів через кордон 125
3.1.2 Проблеми при процедурі «Попереднє митне оформлення» 126
3.1.3 Проблеми при процедурі «Прийняття рішень щодо класифікації товарів» 127
3.1.4 Проблеми при процедурі «Прийняття рішень щодо митної вартості товарів» 128
3.1.5 Проблеми при процедурі «Взяття проб та зразків товарів» 129
3.1.6 Проблеми при процедурі «Отримання сертифікатів походження на товар на митниці» / «Надання сертифікатів проходження на товар при митному оформленні» 130
3.1.7 Проблеми при процедурі «Митний огляд товарів» 131
3.1.8 Проблеми при процедурі «Пост-митний аудит» 133
3.2 Причини затримок вантажів під час митного контролю 136
3.3 Чи варто поступитися на митниці, щоб уникнути простою товарів? 141
3.4 Оскарження дій митних органів 144
3.4.1 Рівень поінформованості та досвіду щодо оскарження дій митних органів 144
3.4.2 Аналіз досвіду підприємств щодо оскарження дій митних органів 146
3.4.3 Забезпечення права на заслуховування 149
3.4.4 Оцінка відповідей митних органів на скарги 150
3.4.5 Економічна доцільність митного оскарження 151
3.4.6 Рекомендації бізнесу щодо вдосконалення адміністративного оскарження 153
3.5 «Єдине вікно» 158
3.6 Нова комп'ютеризована система транзиту (NCTS) 162
3.6.1 Поінформованість про NCTS 162
3.6.2 Користування NCTS 162
3.6.3 Переваги NCTS з точки зору бізнесу 163
3.6.4 Недоліки NCTS 164
3.6.5 Якої інформації про NCTS не вистачає 164
3.7 Статус AEO 166
3.7.1 Поінформованість про статус AEO 166
3.7.2 Бажання отримати статус AEO 168
3.7.3 Переваги статусу AEO 169
3.7.4 Можливі проблеми з отриманням статусу AEO 169
3.7.5 Якої інформації про статус AEO не вистачає 170
3.8 «Цифрові» продукти 172
4. Угода про асоціацію, перешкоди ЗЕД, Дія.Бізнес та роль бізнес-асоціацій 176
4.1 Вплив Угоди про асоціацію з ЄС та очікування від неї 176
4.1.1 Оцінка впливу Угоди про асоціацію з ЄС 176
4.1.2 Очікуваний вплив Угоди про асоціації з ЄС 180
4.1.3 Використання можливостей Угоди про асоціацію 184

4.2 Перешкоди для експортерів та імпортерів 188
4.2.1 Перешкоди для експортерів: національний вимір 188
4.2.2 Перешкоди для експортерів: аналіз для підприємств різних розмірів, секторів та митниць 190
4.2.3 Перешкоди для імпортерів: національний вимір 193
4.2.4 Перешкоди для імпортерів: аналіз для підприємств різних розмірів, секторів та митниць 196
4.3 Джерела інформації для учасників ЗЕД 200
4.3.1 Джерела інформації про регулювання ЗЕД в Україні 200
4.3.2 Джерела інформації про регулювання ЗЕД в країнах-партнерах 203
4.3.3 Частота використання джерел про регулювання ЗЕД 206
4.3.4 Використання урядових порталів 207
4.4 Використання порталу Дія.Бізнес 212
4.4.1 Використання порталу Дія.Бізнес 212
4.4.2 Пристрої, на яких користуються Дія.Бізнес 214
4.5 Бізнес-асоціації 217
4.5.1 Членство в бізнес-асоціаціях 217
4.5.2 Готовність платити за послуги бізнес-асоціацій 221
5. Контрабанда та «сірий імпорт», корупція на митниці 226
5.1 Неофіційне ввезення товарів в Україну: що про це думає опитаний бізнес? 226
5.1.1 Оцінка рівня присутності «сірого імпорту» / «товарної контрабанди» на галузевому ринку 226
5.1.2 «Сірий імпорт» як проблема для імпортерів 229
5.1.3 Першочергові заходи для усунення «сірого імпорту» / «товарної контрабанди» з ринку ..230
5.1.4 Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення 233
5.1.5 Підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення 236
5.2 Корупція на митниці: прояви, аспекти, порівняння 239
5.2.1 Оцінка важливості неформальних відносин з представниками органів влади 239
5.2.2 Корупція на митниці: зв’язок між поглядами на корупцію та оцінками інших аспектів ЗЕД 244
Додатки 250
Опис вибірки 250
Співпраця з митними брокерами 250
Напрямки експорту 251
Напрямки імпорту 252
Реформа у митній сфері очима бізнесу 254
Оцінка роботи митниці та проблеми на митниці 254
Оскарження дій митних органів 256
Вартість процедур митного оформлення 259

Оцінки та очікування щодо реформ на митниці 263
Угода про асоціацію, перешкоди ЗЕД, джерела інформації та роль бізнес-асоціацій 266
Джерела інформації для учасників ЗЕД 266
Використання урядових порталів 269
Неофіційне ввезення товарів в Україну: що про це думає опитаний бізнес 271
Підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення 271

Список ілюстрацій

Рис. 1. Розподіл підприємств різних розмірів за видами зовнішньоекономічної діяльності, % 43
Рис. 2. Розподіл підприємств різних секторів за видами зовнішньоекономічної діяльності, % 43
Рис. 3. Напрями торгівлі за експортом та імпортом, % опитаних 49
Рис. 4. Оцінка ефективності роботи митних органів, % респондентів 53
Рис. 5. Індекс сприйняття роботи митниці 54
Рис. 6. Оцінка ефективності роботи митниці (за видом ЗЕД), % респондентів та Індекс СРМ 55
Рис. 7. Оцінка ефективності роботи митниці (за розміром), % респондентів та Індекс СРМ 55
Рис. 8. Оцінка ефективності роботи митниці (за сектором), % респондентів та Індекс СРМ 56
Рис. 9. Оцінка ефективності роботи митниці (за регіоном), % респондентів та Індекс СРМ 56
Рис. 10. Проблеми у роботі митниць, % респондентів 57
Рис. 11. Проблеми у роботі митниць (за видом ЗЕД), % респондентів 58
Рис. 12. Проблеми у роботі митниць (за розміром), % респондентів 59
Рис. 13. Проблеми у роботі митниць (за сектором), % респондентів 59
Рис. 14. Частка підприємств, які відповіли, що у роботі митниць немає жодних проблем, за регіоном 60
Рис. 15. Розподіл оцінок для різних видів контролю у 2020-2021 роках, % респондентів 61
Рис. 16. Оцінка роботи митниці за останній рік (у 2020 році – оцінки роботи Нової митниці), % респондентів 69
Рис. 17. Оцінка змін ефективності роботи митниці порівняно з аналогічним періодом 2020 року (у 2020 році – порівняно з аналогічним періодом 2019 року), % респондентів 70
Рис. 18. Оцінка змін ефективності роботи митниці порівняно з аналогічним періодом 2020 року та середня оцінка роботи митниці за останній рік за видом ЗЕД, % респондентів (оцінка змін) та бали (оцінка роботи) 70
Рис. 19. Оцінка змін ефективності роботи митниці порівняно з аналогічним періодом 2020 року та середня оцінка роботи митниці за останній рік за розміром, % респондентів (оцінка змін) та бали (оцінка роботи) 71
Рис. 20. Оцінка змін ефективності роботи митниці порівняно з аналогічним періодом 2020 року та середня оцінка роботи митниці за останній рік за сектором, % респондентів (оцінка змін) та бали (оцінка роботи) 71
Рис. 21. Середня оцінка роботи митниці за останній рік за регіоном, бали 72
Рис. 22. Оцінка різних аспектів роботи митниці та змін у цих аспектах з 2020 року, бали (оцінка) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 73
Рис. 23. Оцінка різних аспектів роботи митниці у 2021 та 2020 роках, бали 74
Рис. 24. Середня оцінка технічного оснащення митниці та оцінка його змін порівняно до 2020 року за видом ЗЕД, бали (оцінка технічного оснащення) та балансовий показник (оцінка змін) 75
Рис. 25. Середня оцінка технічного оснащення митниці та оцінка його змін порівняно до 2020 року за розміром, бали (оцінка технічного оснащення) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 75
Рис. 26. Середня оцінка технічного оснащення митниці та оцінка його змін порівняно до 2020 року за сектором, бали (оцінка технічного оснащення) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 76
Рис. 27. Середня оцінка технічного оснащення митниці та оцінка його змін порівняно до 2020 року за регіоном, бали (оцінка технічного оснащення) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 76
Рис. 28. Середня оцінка загального враження від спілкування з митниками та оцінка його змін порівняно до 2020 року за видом ЗЕД, бали (оцінка загального враження від спілкування з митниками) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 77
Рис. 29. Середня оцінка загального враження від спілкування з митниками та оцінка його змін порівняно до 2020 року за розміром, бали (оцінка загального враження від спілкування з митниками) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 77

Рис. 30. Середня оцінка загального враження від спілкування з митниками та оцінка його змін порівняно до 2020 року за сектором, бали (оцінка загального враження від спілкування з митниками) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 78
Рис. 31. Середня оцінка загального враження від спілкування з митниками та оцінка його змін порівняно до 2020 року за регіоном, бали (оцінка загального враження від спілкування з митниками) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 79
Рис. 32. Середня оцінка компетенцій митників та оцінка їхніх змін порівняно до 2020 року за видом ЗЕД, бали (оцінка компетенцій митників) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 79
Рис. 33. Середня оцінка компетенцій митників та оцінка їхніх змін порівняно до 2020 року за розміром, бали (оцінка компетенцій митників) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 80
Рис. 34. Середня оцінка компетенцій митників та оцінка їхніх змін порівняно до 2020 року за сектором, бали (оцінка компетенцій митників) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 80
Рис. 35. Середня оцінка компетенцій митників та оцінка їхніх змін порівняно до 2020 року за регіоном, бали (оцінка компетенцій митників) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 81
Рис. 36. Середня оцінка ретельності перевірки на митниці та її змін порівняно до 2020 року за видом ЗЕД, бали (оцінка ретельності перевірки) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 82
Рис. 37. Середня оцінка ретельності перевірки на митниці та її змін порівняно до 2020 року за розміром, бали (оцінка ретельності перевірки) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 82
Рис. 38. Середня оцінка ретельності перевірки на митниці та її змін порівняно до 2020 року за сектором, бали (оцінка ретельності перевірки) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 83
Рис. 39. Середня оцінка ретельності перевірки на митниці та її змін порівняно до 2020 року за регіоном, бали (оцінка ретельності перевірки) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 83
Рис. 40. Середня оцінка рівня корупції на митниці та його змін порівняно до 2020 року за видом ЗЕД, бали (оцінка рівня корупції) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 84
Рис. 41. Середня оцінка рівня корупції на митниці та його змін порівняно до 2020 року за розміром, бали (оцінка рівня корупції) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 84
Рис. 42. Середня оцінка рівня корупції на митниці та його змін порівняно до 2020 року за сектором, бали (оцінка рівня корупції) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 85
Рис. 43. Середня оцінка рівня корупції на митниці та його змін порівняно до 2020 року за регіоном, бали (оцінка рівня корупції) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала) 86
Рис. 44. Середня оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці, бали 87
Рис. 45. Середня оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці за видом ЗЕД, бали 88
Рис. 46. Середня оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці за розміром, бали 88
Рис. 47. Середня оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці за сектором, бали 89
Рис. 48. Середня оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці за регіоном, бали 90
Рис. 49. Середня оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів, бали 91
Рис. 50. Середня оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів за видом ЗЕД, бали 92
Рис. 51. Середня оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів за розміром, бали 93
Рис. 52. Середня оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів за сектором, бали 93
Рис. 53. Середня оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів за регіоном, бали 94
Рис. 54. Грошові та часові витрати при експорті, % респондентів 96
Рис. 55. Динаміка витрат при проходженні усіх митних процедур експорту, балансовий показник 97
Рис. 56. Динаміка грошових витрат при експорті у 2021 році за основною митницею, % опитаних 99
Рис. 57. Динаміка часових витрат при експорті у 2021 році за основною митницею, % опитаних 100
Рис. 58. Грошові та часові витрати при імпорті, % респондентів 101
Рис. 59. Динаміка витрат при проходженні усіх митних процедур імпорту, балансовий показник 101
Рис. 60. Динаміка грошових витрат при імпорті у 2021 році за основною митницею, % опитаних 103
Рис. 61. Динаміка часових витрат при імпорті у 2021 році за основною митницею, % опитаних 104
Рис. 62. Розподіл частоти зовнішньоторговельних операцій у 2021 році, % опитаних 106

Рис. 63. Кількість експортних та імпортних операцій на рік, за розміром підприємства 106
Рис. 64. Кількість експортних та імпортних операцій на рік, за сектором 106
Рис. 65. Середні витрати на 1 експортну операцію у 2020-2021 роках (за видами витрат), грн. 107
Рис. 66. Середні витрати на 1 імпортну операцію у 2020-2021 роках (за видами витрат), грн 108
Рис. 67. Середні річні витрати на експортні та імпортні операції у 2020-2021 роках, грн. 109
Рис. 68. Розподіл оцінок швидкості проходження митного оформлення, % респондентів 110
Рис. 69. Рейтинг митниць за швидкістю митного оформлення (год) 113
Рис. 70. Розподіл оцінок швидкості проходження митного огляду, % респондентів 114
Рис. 71. Рейтинг митниць за швидкістю митного огляду (год) 116
Рис. 72. Оцінка загального напрямку реформ на митниці, % респондентів 117
Рис. 73. Оцінка загального напрямку реформ на митниці за видом ЗЕД, % респондентів 118
Рис. 74. Оцінка загального напрямку реформ на митниці за розміром, % респондентів 118
Рис. 75. Оцінка загального напрямку реформ на митниці за сектором, % респондентів 119
Рис. 76. Результати, яких респонденти очікували від реформи митниці у 2021-му році, % респондентів 120
Рис. 77. Результати, яких респонденти очікували від реформи митниці у 2020-му році, % респондентів 121
Рис. 78. Результати, яких респонденти очікують від реформи митниці, за видом ЗЕД, % респондентів 122
Рис. 79. Результати, яких респонденти очікують від реформи митниці, за розміром, % респондентів .. 122
Рис. 80. Результати, яких респонденти очікують від реформи митниці, за сектором, % респондентів... 123
Рис. 81. Частки підприємств, що проходили процедури при експорті та стикалися при цьому з труднощами, % 125
Рис. 82. Частки підприємств, що проходили процедури при імпорті та стикалися при цьому з труднощами, % 126
Рис. 83. Труднощі при процедурі попереднього митного оформлення з точки зору експортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі 127
Рис. 84. Труднощі при процедурі попереднього митного оформлення з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі 127
Рис. 85. Труднощі при процедурі прийняття рішення щодо класифікації товару з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі 128
Рис. 86. Труднощі при процедурі прийняття рішень щодо митної вартості товарів з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі 129
Рис. 87. Труднощі при процедурі взяття проб та зразків товарів з точки зору експортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі 130
Рис. 88. Труднощі при процедурі взяття проб та зразків товарів з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі 130
Рис. 89. Труднощі при процедурі отримання сертифікатів походження на товар на митниці з точки зору експортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі 131
Рис. 90. Труднощі при процедурі надання сертифікатів походження на товар при митному оформленні з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі 131
Рис. 91. Труднощі при проходженні митного огляду товарів з точки зору експортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі 132
Рис. 92. Труднощі при проходженні митного огляду товарів з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі 132
Рис. 93. Труднощі при процедурі пост-митного аудиту з точки зору експортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі 133
Рис. 94. Труднощі при процедурі пост-митного аудиту з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі 133
Рис. 95. Частка підприємств без затримок, за видом ЗЕД (%) 136

Рис. 96. Затримання вантажів під час митного контролю у 2021 році, % опитаних 136
Рис. 97. Частка підприємств, що не стикалися зі затримками під час митного контролю, за розміром, % 137
Рис. 98. Частка підприємств, що не стикалися зі затримками під час митного контролю, за секторами, % 138
Рис. 99. Частка підприємств, що не стикалися зі затримками під час митного контролю, за митницями, % 139
Рис. 100. Реакція на твердження, що доцільніше погодитися із незаконними або надмірними вимогами митниці, ніж оскаржувати їх в законному порядку, % респондентів 141
Рис. 101. Реакція на твердження, що доцільніше погодитися із незаконними або надмірними, вимогами митниці, ніж оскаржувати їх в законному порядку, за видом ЗЕД, % респондентів 141
Рис. 102. Реакція на твердження, що доцільніше погодитися із незаконними або надмірними, вимогами митниці, ніж оскаржувати їх в законному порядку, за розміром, % респондентів 142
Рис. 103. Реакція на твердження, що доцільніше погодитися із незаконними або надмірними, вимогами митниці, ніж оскаржувати їх в законному порядку, за сектором, % 142
Рис. 104. Реакція на твердження, що доцільніше погодитися із незаконними або надмірними, вимогами митниці, ніж оскаржувати їх в законному порядку, за основною митницею, % респондентів 143
Рис. 105. Частки підприємств, які ознайомлені з процедурою оскарження дій митних органів та мають такий досвід, (за видом ЗЕД), % респондентів 144
Рис. 106. Частки підприємств, які ознайомлені з процедурою оскарження дій митних органів та мають такий досвід, (за розміром), % респондентів 144
Рис. 107. Частки підприємств, які ознайомлені з процедурою оскарження дій митних органів та мають такий досвід, (за сектором), % респондентів 145
Рис. 108. Частки підприємств, які ознайомлені з процедурою оскарження дій митних органів та мають такий досвід, (за основною митницею для бізнесу), % респондентів 146
Рис. 109. Оцінка досвіду адміністративного або судового оскарження дій митних органів (серед підприємств, які мали такий досвід) у 2016-2021 роках, % опитаних 147
Рис. 110. Оцінка досвіду адміністративного або судового оскарження дій митних органів за видом ЗЕД, % опитаних 147
Рис. 111. Оцінка досвіду адміністративного або судового оскарження дій митних органів за розміром підприємств, % опитаних 148
Рис. 112. Оцінка досвіду адміністративного або судового оскарження дій митних органів за сектором, % опитаних 148
Рис. 113. Частка підприємств, яким було забезпечено право на заслуховування (за видом ЗЕД), % опитаних 149
Рис. 114. Частка підприємств, яким було забезпечено право на заслуховування (за розміром підприємства), % опитаних 149
Рис. 115. Частка підприємств, яким було забезпечено право на заслуховування (за сектором), % опитаних 150
Рис. 116. Частка респондентів, які вважають відповідь митного органу на скаргу обґрунтованою (за видом ЗЕД), % опитаних 150
Рис. 117. Частка респондентів, які вважають відповідь митного органу на скаргу обґрунтованою (за розміром підприємств), % опитаних 150
Рис. 118. Частка респондентів, які вважають відповідь митного органу на скаргу обґрунтованою (за сектором), % опитаних 151
Рис. 119. Частка підприємств, які не оскаржували дій митних органів через економічну недоцільність (за видом ЗЕД), % опитаних 151
Рис. 120. Частка підприємств, які не оскаржували дій митних органів через економічну недоцільність (за розміром підприємств), % опитаних 152

Рис. 121. Частка підприємств, які не оскаржували дій митних органів через економічну недоцільність (за сектором), % опитаних 152
Рис. 122. Частка підприємств, які не оскаржували дій митних органів через економічну недоцільність (за митницями), % опитаних....153
Рис. 123. Елементи здійснення адміністративного оскарження, які потребують вдосконалення, % опитаних 154
Рис. 124. Елементи здійснення адміністративного оскарження, які потребують вдосконалення (за видом ЗЕД), % опитаних....155
Рис. 125. Елементи здійснення адміністративного оскарження, які потребують вдосконалення (за розміром підприємства), % опитаних 155
Рис. 126. Елементи здійснення адміністративного оскарження, які потребують вдосконалення (за сектором), % опитаних 156
Рис. 127. Досвід проходження заходів митного контролю через «єдине вікно», % респондентів.....158
Рис. 128. Респонденти, які працюють через митних брокерів або не дали відповіді на запитання про «єдине вікно», % 158
Рис. 129. Досвід проходження заходів митного контролю через «єдине вікно» за видом ЗЕД, % респондентів 159
Рис. 130. Досвід проходження заходів митного контролю через «єдине вікно» за розміром, % респондентів 159
Рис. 131. Досвід проходження заходів митного контролю через «єдине вікно» за сектором, % респондентів 160
Рис. 132. Досвід проходження заходів митного контролю через «єдине вікно» за основною митницею, % респондентів, що проходили митні процедури через «єдине вікно» 160
Рис. 133. Поінформованість про NCTS, % респондентів 162
Рис. 134. Плани щодо користування NCTS, % респондентів 163
Рис. 135. Переваги системи NCTS на думку опитаних, які добре або досить добре про неї знають, % респондентів 163
Рис. 136. Недоліки системи NCTS на думку опитаних, які добре або досить добре про неї знають, % респондентів 164
Рис. 137. Якої інформації про NCTS не вистачає, % 164
Рис. 138. Поінформованість про АЕО, % респондентів....166
Рис. 139. Поінформованість про АЕО за видом ЗЕД, % респондентів 166
Рис. 140. Поінформованість про АЕО за розміром, % респондентів 167
Рис. 141. Поінформованість про АЕО за сектором, % респондентів 167
Рис. 142. Поінформованість про АЕО за регіоном, % респондентів....168
Рис. 143. Бажання отримати статус АЕО, % респондентів 168
Рис. 144. Переваги АЕО на думку опитаних, які добре або досить добре про нього знають, % 169
Рис. 145. Можливі проблеми з отриманням статусу АЕО на думку опитаних, які добре або досить добре про нього знають, %....170
Рис. 146. Якої інформації про АЕО не вистачає респондентам, % 170
Рис. 147. Обізнаність про цифрові продукти і користування ними, % 172
Рис. 148. Поінформованість про портал "Єдине вікно" та особистий кабінет на ньому за видом ЗЕД, % 173
Рис. 149. Поінформованість про портал "Єдине вікно" та особистий кабінет на ньому за розміром, %.173
Рис. 150. Поінформованість про портал "Єдине вікно" та особистий кабінет на ньому за сектором, %.174
Рис. 151. Поінформованість про портал "Єдине вікно" та особистий кабінет на ньому за регіоном, %..174
Рис. 152. Оцінка впливу Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств, % опитаних 176

Рис. 153. Оцінка впливу Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств (за видом ЗЕД), % опитаних 177
Рис. 154. Оцінка впливу Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств (за розміром підприємств), % опитаних 177
Рис. 155. Оцінка впливу Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств (за сектором діяльності), % опитаних 178
Рис. 156. Балансовий показник оцінок впливу Угоди про асоціацію в регіонах 178
Рис. 157. Оцінка впливу Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств за регіонами (регіони розташовані у порядку зменшення частки підприємств, які позитивно оцінили вплив Угоди), % опитаних 179
Рис. 158. Очікуваний вплив Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств протягом наступних п'яти років, % опитаних 180
Рис. 159. Очікуваний вплив Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств протягом наступних п'яти років (за видом ЗЕД), % опитаних 180
Рис. 160. Очікуваний вплив Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств протягом наступних п'яти років (за розміром підприємств), % опитаних 181
Рис. 161. Очікуваний вплив Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств протягом наступних п'яти років (за сектором діяльності), % опитаних 181
Рис. 162. Балансовий показник оцінок очікуваного впливу Угоди про асоціацію в регіонах 182
Рис. 163. Очікуваний вплив Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств протягом наступних п'яти років за регіонами (регіони розташовані у порядку зменшення частки підприємств, які мають позитивні очікування щодо впливу Угоди), % опитаних 183
Рис. 164. Чи скористалися Ви такими можливостями, закладеними в Угоді про асоціацію? (% опитаних) 184
Рис. 165. Чи скористалися Ви такими можливостями, закладеними в Угоді про асоціацію? (за видом ЗЕД, % опитаних) 184
Рис. 166. Чи скористалися Ви такими можливостями, закладеними в Угоді про асоціацію? (за розміром підприємств, % опитаних) 185
Рис. 167. Чи скористалися Ви такими можливостями, закладеними в Угоді про асоціацію? (за сектором, % опитаних) 186
Рис. 168. Частка експортерів, що стикалися з перешкодами (2016-2021 рр.), % опитаних експортерів 188
Рис. 169. Перешкоди під час експорту серед тих, хто мав перешкоди, за роками (% опитаних експортерів) 189
Рис. 170. Перешкоди під час експорту: за розміром підприємств, % опитаних 190
Рис. 171. Перешкоди під час експорту: за розміром підприємств, % опитаних (продовження) 191
Рис. 172. Перешкоди під час експорту: за сектором підприємств, % опитаних 191
Рис. 173. Перешкоди під час експорту: за сектором підприємств, % опитаних (продовження) 192
Рис. 174. Частка респондентів, які стикалися з перешкодами при експорті, за регіонами, % опитаних 193
Рис. 175. Частка імпортерів, що стикалися з перешкодами (2016-2021 рр.), % опитаних імпортерів 194
Рис. 176. Перешкоди під час імпорту серед тих, хто мав перешкоди, за роками (% опитаних імпортерів) 195
Рис. 177. Перешкоди під час імпорту: за розміром підприємств, % опитаних 196
Рис. 178. Перешкоди під час імпорту: за розміром підприємств, % опитаних (продовження) 196
Рис. 179. Перешкоди під час імпорту: за сектором, % опитаних 197
Рис. 180. Перешкоди під час імпорту: за сектором, % опитаних (продовження) 198
Рис. 181. Частка респондентів, які стикалися з перешкодами при імпорті, за регіонами, % опитаних 199
Рис. 182. Джерела інформації про регулювання ЗЕД в Україні, % опитаних 200
Рис. 183. Джерела інформації в Україні (за видом ЗЕД), % опитаних 201
Рис. 184. Джерела інформації в Україні (за розміром підприємств), % опитаних 202

Рис. 185. Джерела інформації в Україні (за сектором), % опитаних 202
Рис. 186. Джерела інформації про регулювання ЗЕД у країнах-партнерах, % опитаних 203
Рис. 187. Джерела інформації у країнах-партнерах (за видом ЗЕД), % опитаних 204
Рис. 188. Джерела інформації у країнах-партнерах (за розміром підприємств), % опитаних 205
Рис. 189. Джерела інформації у країнах-партнерах (за сектором), % опитаних 205
Рис. 190. Кількість джерел у розрахунку на 1 респондента, за роками (одиниць) 206
Рис. 191. Кількість джерел у розрахунку на 1 респондента, за видом ЗЕД (одиниць) 206
Рис. 192. Кількість джерел у розрахунку на 1 респондента, за розміром підприємств (одиниць) 207
Рис. 193. Кількість джерел у розрахунку на 1 респондента, за секторами (одиниць) 207
Рис. 194. Частка респондентів, які вказали, що не знають про існування такого веб-сайту, % опитаних. 208
Рис. 195. Використання урядових порталів в мережі Інтернет, % опитаних 208
Рис. 196. Використання урядових порталів в мережі Інтернет (за видом ЗЕД), % опитаних 209
Рис. 197. Використання урядових порталів в мережі Інтернет (за розміром підприємства), % опитаних 209
Рис. 198. Використання урядових порталів в мережі Інтернет (за сектором), % опитаних 210
Рис. 199. Використання Дія.Бізнес експортерами та імпортерами у 2021 році (% респондентів) 212
Рис. 200. Використання Дія.Бізнес за розміром підприємств (% респондентів) 213
Рис. 201. Використання Дія.Бізнес за секторами (% респондентів) 213
Рис. 202. Частка респондентів, котрі часто або інколи користуються Дія.Бізнес за регіонами (% респондентів) 214
Рис. 203. Який пристрій використовуєте для доступу до Дія.Бізнес? (% респондентів) 215
Рис. 204. Який пристрій використовуєте для доступу до Дія.Бізнес? (за розміром, % респондентів) 215
Рис. 205. Який пристрій використовуєте для доступу до Дія.Бізнес? (за сектором, % респондентів) 216
Рис. 206. Членство в бізнес-асоціаціях за роками, % опитаних 217
Рис. 207. Членство в бізнес-асоціаціях (за кількістю бізнес-асоціацій), за роками, % опитаних 217
Рис. 208. Членство в бізнес-асоціаціях (за видом ЗЕД), % опитаних 218
Рис. 209. Членство в бізнес-асоціаціях (за кількістю бізнес-асоціацій), за видами ЗЕД, % опитаних 218
Рис. 210. Членство в бізнес-асоціаціях (за розміром підприємств), % опитаних 219
Рис. 211. Членство в бізнес-асоціаціях (за кількістю бізнес-асоціацій), за розміром підприємств, % опитаних 219
Рис. 212. Членство в бізнес-асоціаціях (за сектором діяльності), % опитаних 219
Рис. 213. Членство в бізнес-асоціаціях (за кількістю бізнес-асоціацій), за сектором, % опитаних 220
Рис. 214. Членство в бізнес-асоціаціях (за регіоном), % опитаних 220
Рис. 215. Готовність платити за послуги бізнес-асоціацій, % опитаних 221
Рис. 216.Частка респондентів, які не готові платити за послуги бізнес-асоціацій, за видом ЗЕД, % опитаних 222
Рис. 217. Готовність платити за послуги бізнес-асоціацій (за видом ЗЕД), % опитаних 222
Рис. 218. Частка респондентів, які не готові платити за послуги бізнес-асоціацій, за видом ЗЕД, % опитаних 223
Рис. 219. Готовність платити за послуги бізнес-асоціацій (за розміром підприємств), % опитаних 223
Рис. 220. Частка респондентів, які не готові платити за послуги бізнес-асоціацій, за сектором, % опитаних 224
Рис. 221. Готовність платити за послуги бізнес-асоціацій (за сектором діяльності), % опитаних 224
Рис. 222. Оцінка частки «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» на своєму ринку, % респондентів 226
Рис. 223. Оцінка частки «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» за видом ЗЕД, % респонеднтів 227
Рис. 224. Оцінка частки «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» за розміром, % 227
Рис. 225. Оцінка частки «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» за сектором, % респондентів 228
Рис. 226. Оцінка частки «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» за митницями, % респондентів 228
Рис. 227. Рейтинг основних перешкод для імпортерів, % імпортерів, що стикалися з перешкодами 229

Рис. 228. Заходи, яких, на думку респондентів, потрібно вжити для усунення «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» з їхнього галузевого ринку, % респондентів 230
Рис. 229. Топ-5 заходів, яких, потрібно вжити для усунення «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» з їхнього галузевого ринку, за видом ЗЕД, % респондентів 231
Рис. 230. Топ-5 заходів, яких потрібно вжити для усунення «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» з їхнього галузевого ринку, за розміром підприємств, % респондентів 231
Рис. 231. Топ-5 заходів, яких потрібно вжити для усунення «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» з їхнього галузевого ринку, за сектором, % респондентів 232
Рис. 232. Топ-5 заходів, яких потрібно вжити для усунення «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» з їхнього галузевого ринку, за основною митницею, % респондентів 233
Рис. 233. Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення, % респондентів 233
Рис. 234. Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за видом ЗЕД, % респондентів 234
Рис. 235. Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за розміром, % респондентів 234
Рис. 236. Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за сектором, % респондентів 235
Рис. 237. Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за основною митницею, % респондентів 235
Рис. 238. Погляди на підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення, % респондентів серед тих, які підтримали криміналізацію 236
Рис. 239. Важливість неформальних стосунків з державними органами для ведення бізнесу, % респондентів 239
Рис. 240. Частка підприємств, що оцінюють неформальні відносини з представниками кожного органу влади як важливі або дуже важливі, за видом ЗЕД, % респондентів 240
Рис. 241. Частка підприємств, що оцінюють неформальні відносини з представниками кожного органу влади як важливі або дуже важливі, за розміром, % респондентів 241
Рис. 242. Частка підприємств, що оцінюють неформальні відносини з представниками кожного органу влади як важливі або дуже важливі, за сектором, % респондентів 241
Рис. 243. Частка підприємств, що оцінюють неформальні відносини з представниками хоча б одного органу влади як важливі або дуже важливі, за митницею, % респондентів 242
Рис. 244. Частка підприємств, що оцінюють неформальні відносини з представниками митних органів як важливі або дуже важливі, за митницею, % респондентів 243
Рис. 245. Експортери, що називають корупцію на митниці перешкодою, % серед тих, що повідомили про перешкоди при експорті 244
Рис. 246. Експортери, що називають корупцію на митниці перешкодою, % серед усіх експортерів 244
Рис. 247. Імпортери, що називають корупцію на митниці перешкодою, % серед тих, що повідомили про перешкоди при імпорті 245
Рис. 248. Імпортери, що називають корупцію на митниці перешкодою, % серед усіх імпортерів 245
Рис. 249. Експортери, що називають корупцію на митниці перешкодою, % серед тих, що повідомили про перешкоди при експорті 245
Рис. 250. Імпортери, що називають корупцію на митниці перешкодою, % серед тих, що повідомили про перешкоди при імпорті 246
Рис. 251. Частка підприємств, які назвали корупцію та хабарництво серед проблем у роботі митниць 246
Рис. 252. Індекс CPM за оцінкою рівня корупції 247
Рис. 253. Індекс CPM за важливістю неформальних стосунків з владою 247
Рис. 254. Індекс CPM за оцінкою корупції та хабарництва як проблеми на митниці 248
Рис. 255. Проблема корупції при різних процедурах, % респондентів серед тих, що стикалися з проблемами 248

Список таблиць

Таблиця 1. Розподіл опитаних підприємств за типом ЗЕД 42
Таблиця 2. Розподіл опитаних підприємств за розміром 42
Таблиця 3. Розподіл опитаних підприємств за сектором 43
Таблиця 4. Організаційна форма опитаних підприємств 44
Таблиця 5. Розподіл опитаних підприємств за регіоном 44
Таблиця 6. Розподіл опитаних підприємств за митницею, де вони переважно оформлюють товари 46
Таблиця 7. Розподіл опитаних підприємств за митницею, де вони переважно оформлюють товари 47
Таблиця 8. Розподіл респондентів за віком 52
Таблиця 9. Оцінка проблемності проходження митного контролю, за видом ЗЕД 62
Таблиця 10. Оцінка проблемності проходження митного контролю, за розміром підприємства 63
Таблиця 11. Оцінка проблемності проходження митного контролю, за сектором 63
Таблиця 12. Оцінка проблемності проходження фітосанітарного контролю, за видом ЗЕД 64
Таблиця 13. Оцінка проблемності проходження фітосанітарного контролю, за розміром підприємства 64
Таблиця 14. Оцінка проблемності проходження фітосанітарного контролю, за сектором 65
Таблиця 15. Оцінка проблемності проходження ветеринарно-санітарного контролю, за видом ЗЕД 65
Таблиця 16. Оцінка проблемності проходження ветеринарно-санітарного контролю, за розміром підприємства 66
Таблиця 17. Оцінка проблемності проходження ветеринарно-санітарного контролю, за сектором 66
Таблиця 18. Оцінка проблемності проходження контролю на харчову безпеку, за видом ЗЕД 67
Таблиця 19. Оцінка проблемності проходження контролю на харчову безпеку, за розміром підприємства 67
Таблиця 20. Оцінка проблемності проходження контролю на харчову безпеку, за сектором 67
Таблиця 21. Тривалість митного оформлення та оцінка швидкості митного оформлення, за видом ЗЕД 111
Таблиця 22. Тривалість митного оформлення та оцінка швидкості митного оформлення, за розміром підприємства 111
Таблиця 23. Тривалість митного оформлення та оцінка швидкості митного оформлення, за сектором 112
Таблиця 24. Тривалість митного оформлення та оцінка швидкості митного оформлення, за митницями 112
Таблиця 25. Тривалість митного огляду та оцінка швидкості митного огляду, за видом ЗЕД 114
Таблиця 26. Тривалість митного огляду та оцінка швидкості митного огляду, за розміром підприємства 115
Таблиця 27. Тривалість митного огляду та оцінка швидкості митного огляду, за сектором 115
Таблиця 28. Тривалість митного огляду та оцінка митного огляду, за митницями 115
Таблиця 29. Співпраця з митними брокерами за видом ЗЕД 250
Таблиця 30. Співпраця з митними брокерами за розміром підприємств 250
Таблиця 31. Співпраця з митними брокерами за сектором підприємств 250
Таблиця 32. Співпраця з митними брокерами за основною митницею 250
Таблиця 33. Співпраця з митними брокерами за основною митницею (продовження) 250
Таблиця 34. Розподіл напрямків експорту за розміром підприємств 251
Таблиця 35. Розподіл напрямків експорту за сектором підприємств 251
Таблиця 36. Розподіл напрямків експорту за основною митницею 251
Таблиця 37. Розподіл напрямків експорту за основною митницею (продовження) 252
Таблиця 38. Розподіл напрямків імпорту за розміром підприємств 252
Таблиця 39. Розподіл напрямків імпорту за сектором підприємств 252
Таблиця 40. Розподіл напрямків імпорту за основною митницею 253

Таблиця 41. Розподіл напрямків імпорту за основною митницею (продовження) 253
Таблиця 42. Оцінка роботи митниці за видом ЗЕД 254
Таблиця 43. Оцінка роботи митниці за розміром підприємств 254
Таблиця 44. Оцінка роботи митниці за сектором підприємств 254
Таблиця 45. Оцінка проблем у роботі митниць за видом ЗЕД 255
Таблиця 46. Оцінка проблем у роботі митниць за розміром підприємств 255
Таблиця 47. Оцінка проблем у роботі митниць за сектором підприємств 256
Таблиця 48. Розподіл результатів щодо ознайомлення з процедурою митного оскарження, досвіду та відмови від оскаржень через економічну доцільність (за регіонами), % опитаних 256
Таблиця 49. Елементи здійснення адміністративного оскарження, які потребують вдосконалення (за митницями), % опитаних 257
Таблиця 50. Елементи здійснення адміністративного оскарження, які потребують вдосконалення (за митницями), % опитаних (продовження) 257
Таблиця 51. Елементи здійснення адміністративного оскарження, які потребують вдосконалення (за митницями), % опитаних (продовження) 258
Таблиця 52. Зміна грошових витрат при експорті за видом ЗЕД 259
Таблиця 53. Зміна грошових витрат при експорті за розміром підприємств 259
Таблиця 54. Зміна грошових витрат при експорті за сектором підприємств 259
Таблиця 55. Зміна грошових витрат при експорті за основною митницею 259
Таблиця 56. Зміна грошових витрат при експорті за основною митницею (продовження) 259
Таблиця 57. Зміна часових витрат при експорті за видом ЗЕД 260
Таблиця 58. Зміна часових витрат при експорті за розміром підприємств 260
Таблиця 59. Зміна часових витрат при експорті за сектором підприємств 260
Таблиця 60. Зміна часових витрат при експорті за основною митницею 260
Таблиця 61. Зміна часових витрат при експорті за основною митницею (продовження) 260
Таблиця 62. Зміна грошових витрат при імпорті за видом ЗЕД 261
Таблиця 63. Зміна грошових витрат при імпорті за розміром підприємств 261
Таблиця 64. Зміна грошових витрат при імпорті за сектором підприємств 261
Таблиця 65. Зміна грошових витрат при імпорті за основною митницею 261
Таблиця 66. Зміна грошових витрат при імпорті за основною митницею (продовження) 262
Таблиця 67. Зміна часових витрат при імпорті за видом ЗЕД 262
Таблиця 68. Зміна часових витрат при імпорті за розміром підприємств 262
Таблиця 69. Зміна часових витрат при імпорті за сектором підприємств 262
Таблиця 70. Зміна часових витрат при імпорті за основною митницею 262
Таблиця 71. Зміна часових витрат при імпорті за основною митницею (продовження) 263
Таблиця 72. Оцінка загального напрямку реформ на митниці за видом ЗЕД 263
Таблиця 73. Оцінка загального напрямку реформ на митниці за розміром підприємств 263
Таблиця 74. Оцінка загального напрямку реформ на митниці за сектором підприємств 264
Таблиця 75. Очікувані результати від реформ на митниці за видом ЗЕД 264
Таблиця 76. Очікувані результати від реформ на митниці за розміром підприємств 265
Таблиця 77. Очікувані результати від реформ на митниці за сектором підприємств 265
Таблиця 78. Джерела інформації щодо умов ведення бізнесу в Україні (за регіонами), % опитаних 266
Таблиця 79. Джерела інформації щодо умов ведення бізнесу в Україні (за регіонами), % опитаних (продовження) 267
Таблиця 80. Джерела інформації щодо умов ведення бізнесу в країнах-партнерах (за регіонами), % опитаних 268
Таблиця 81. Джерела інформації щодо умов ведення бізнесу в країнах-партнерах (за регіонами), % опитаних (продовження) 268
Таблиця 82. Використання урядових порталів в мережі Інтернет (за регіонами), % опитаних 269

Таблиця 83. Використання урядових порталів в мережі Інтернет (за регіонами), % опитаних (продовження) 270
Таблиця 84. Погляди на підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за видом ЗЕД 271
Таблиця 85. Погляди на підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за розміром підприємств 271
Таблиця 86. Погляди на підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за сектором підприємств 271
Таблиця 87. Погляди на підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за основною митницею 272
Таблиця 88. Погляди на підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за основною митницею (продовження) 272

Перелік скорочень

АЕО – Авторизований економічний оператор

В. п. – відсотковий пункт

Держпродспоживслужба – Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів

Держстат – Державна служба статистики України

ДМС – Державна митна служба України

ДПС – Державна податкова служба України

ДФС – Державна фіскальна служба України

ЄАВТ – Європейська асоціація вільної торгівлі

ЄС – Європейський Союз

ЗЕД – зовнішньоекономічна діяльність

ЗМІ – засоби масової інформації

ІЕД – Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

Мінекономрозвитку – Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (з 2010 до 2019 року – Міністерство економічного розвитку і торгівлі України)

ОДА – обласна державна адміністрація

ПЗ – програмне забезпечення

РРО – реєстратор розрахункових операцій

СБУ – Служба безпеки України

С/г – сільське господарство

ТПП – торгово-промислова палата

ТТН – товарно-транспортна накладна

CATI – computer assisted telephone interviews (телефонні інтерв'ю за допомогою комп'ютера)

NCTS – the New Computerised Transit System (національна електронна транзитна система)

Вступ

Аналітичний звіт «Спрощення процедур торгівлі в Україні: 2021 рік» підготовано у рамках проєкту «Громадська ініціатива «За прозору та чесну митницю». Проєкт реалізується Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) за фінансової підтримки Європейського Союзу та співфінансування мережі Atlas Network (США) та МФ «Відродження. Аналітичний звіт продовжує серію щорічних аналітичних документів, що готувалися експертами (ІЕД) в 2015-2020 роках та були присвячені оцінці бізнесом спрощення процедур міжнародної торгові.

В цьому звіті представлено результати VI-го щорічного опитування імпортерів та експортерів #TradeSurvey1000[1]. На основі результатів опитування розраховано Індекс сприйняття роботи митниці, описано проблеми бізнесу при веденні зовнішньоекономічної діяльності та показано ставлення підприємців до перших результатів реформи митниці — запровадження статусу авторизованого економічного оператору (AEO) та національного застосування режиму спільного транзиту (NCTS).

Впровадження реформи, яка має на меті створення митної служби європейського зразка, є важливим кроком покращення ділового клімату в Україні. Для сприяння впровадженню реформи ІЕД створив інструмент ефективного зворотного зв'язок з бізнесом. В результаті усі зацікавлені сторони — влада, бізнес, громадськість — отримали надійне джерело інформації про хід реформи митниці «з перших рук» для подальшого прийняття рішень.

В 2015 році ІЕД розробив спеціальний національний інструмент моніторингу та оцінки політики «Моніторинг спрощення процедур торгівлі»[2]. Це інструмент виміру прогресу в сфері сприяння та спрощення процедур міжнародної торгівлі, який засновано на оцінках безпосередніх учасників процесу реалізації політики — представників бізнесу. Даними для моніторингу є результати щорічного соціологічного опитування керівників підприємств-учасників зовнішньоекономічної діяльності. Інструмент моніторингу та оцінки дає можливість отримувати «зворотній зв'язок» від імпортерів та експортерів та дозволяє оцінити процес реалізації політики спрощення процедур торгівлі, відстежувати ставлення (очікування, настрої, громадську думку) учасників ЗЕД до впровадження реформ. У 2020 році інструмент був адаптований також й для оцінки тих змін, що відбуваються на митниці та впливають на бізнес. В 2021 році було додано розділ щодо порталу державних послуг для Дія.Бізнес.

У цьому звіті порівнюються результати щорічного опитування #TradeSurvey1000 за 2021 рік з результатами попередніх періодів (2015—2020 роки) та аналізуються як зміни, що відбулися, так й майбутні очікувані тенденції.

В першому розділі звіту описується демографія підприємств, що займаються ЗЕД (розмір підприємств, організаційно-право форма, тип власності, сектор діяльності, регіональний розподіл опис вибірки за регіональними митницями та митними постами, де підприємства здійснюють оформлення та напрями торгівлі).

У другому розділі представлений Індекс сприйняття роботи митниці та оцінки бізнесом ефективності роботи митниці. Предметом аналізу є ставлення бізнесу до реформи митниці. Особливу увагу приділено аналізу очікуваних результатів реформи. На основі відповідей бізнесу обраховано вартість процедур митного оформлення в часовому та грошовому вимірах. В розділі описано проблеми в роботі митниці на які скаржаться підприємці, представлено оцінку технічного оснащення митниці та кваліфікації митних інспекторів з точки зору бізнесу.

[1] Польовий етап дослідження (збір даних) відбувся у травні-вересні 2021 року.

[2] В рамках проекту «Діалог зі сприяння торгівлі» 2014-2018, який реалізовувався ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» за фінансової підтримки Європейського Союзу та МФ «Відродження».

Третій розділ стосується оцінки процедур, з яким стикаються підприємці при оформленні товарів, серед яких попереднє митне оформлення, прийняття рішення щодо класифікація товарів, митної вартості та пост-митний аудит. Вперше у звіті представлено аналіз ставлення бізнесу до перших результатів реформи митних органів — запровадження статусу автономного економічного оператора (АЕО) та режиму спільного транзиту (NCTS), проаналізовано переваги та недоліки запровадження цих режимів з точки зору бізнесу. Також в цьому розділі проаналізовано причини затримок вантажів під час митного контролю та представлено оцінки бізнесу щодо процедури оскарження дій митних органів.

У четвертому розділі подані оцінки впливу зони вільної торгівлі з ЄС на діяльність підприємств та очікування підприємців щодо потенційного впливу Угоди та ПВЗВТ впродовж наступних п'яти років. Тут також проаналізовані основні перешкоди, з якими стикаються експортери та імпортери при здійсненні ЗЕД, джерела інформації для ведення міжнародної торгівлі та роль бізнес-асоціацій при веденні ЗЕД. Новим у цьому розділі є аналіз ставлення бізнесу до роботи порталу Дія.Бізнес.

П'ятий розділ присвячено оцінці бізнесом явищ, протидія яким, є важливою для створення сприятливого ділового середовища — мова йде про корупцію, контрабанду та «сірий» імпорт. Аналізується ставлення бізнесу до корупції та її проявів. На основі результатів опитування представлено оцінки рівня товарної контрабанди, дискутується питання криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення. В узагальненому вигляді представлені рекомендації бізнесу як протидіяти «сірому» імпорту.

Якщо у читача обмаль часу для ознайомлення з цим аналітичним звітом, то основні результати опитування за кожною з наведених вище тем, можна знайти одразу після цього вступу як у форматі коротких повідомлень, так й у форматі основних числових результатів.

Автори звіту традиційно сподіваються, що наше дослідження буде корисним для фахової дискусії з питань реформування митниці та створення кращих умов ведення бізнесу в країні.

Основні результати опитування в коротких повідомленнях

ІНДЕКС СПРИЙНЯТТЯ РОБОТИ МИТНИЦІ

Результати VI-ї хвилі опитування 2021 року показують, що бізнес позитивно сприймає реформи на митниці, але по-різному оцінює різні аспекти її роботи. Керівники підприємств відмічають позитивні зміни, але частіше говорять про проблеми. За період спостережень з 2015 року Індекс сприйняття роботи митниці в 2021 році є другим за значенням (більше було лише минулого року), але значення індексу перестало зростати вперше з 2017 року та зменшилося з 0,43 на шкалі від -1 до 1 у 2020 році до 0,36 у 2021 році.

ЧИ ЕФЕКТИВНО ПРАЦЮЄ МИТНИЦЯ

Більшість опитаних вважає роботу митницю ефективною. Проте якщо у 2020-му році рекордна частка респондентів відповіла, що у змінах немає потреби, то у 2021-му році найбільше респондентів за всю історію цього опитування зазначило, що митниця ефективна, але потребує змін.

Частка підприємств, які не бачать жодних проблем у роботі митниці, у 2021 році зменшилася до 20,8% після максимального за всі шість хвиль опитування значення 27,9% у 2020 році. При цьому частка негативних оцінок зросла незначно: оцінки митниці як повністю ефективної «перетекли» у загалом позитивні оцінки митниці, але із зазначенням, що зміни потрібні. Ця опція стала найбільш поширеною за весь період спостережень: у 2021 році її обрали 57,1% респондентів. Недосконале митне законодавство та свідоме, на думку бізнесу, завищення митної вартості товарів найчастіше називають проблемами на митниці.

СКІЛЬКИ КОШТУЄ ЗЕД

В середньому витрати на здійснення однієї експортної операції становлять 4115 грн, що вдвічі менше, ніж для однієї імпортної операції, де середні витрати на одну операцію складають 9732 грн. Також митне оформлення для підприємств-експортерів в середньому удвічі швидше, ніж для підприємств-імпортерів. В цілому оцінки експортерів щодо митної сфери є більш позитивними, ніж імпортерів.

КУДИ РУХАЄТЬСЯ РЕФОРМА

Майже третина опитаних вважають, що реформа митниці відбувається у правильному напрямку. Це більш, ніж втричі перевищує частку тих, хто вважає напрямок реформування митниці неправильним. Бізнес очікує багатьох результатів від митної реформи, найчастіше – автоматизації процедур з мінімізацією людського фактору, подання усіх документів в електронному вигляді та посилення безпекових функцій митниці. Серед основних очікувань – також введення особистої відповідальності митників за заподіяну шкоду, зменшення часу на проходження митних процедур та посилення боротьби з контрабандою.

ЯКІ ПРОБЛЕМИ ТА ТРУДНОЩІ ЧЕКАЮТЬ НА БІЗНЕС

За виключенням окремих процедур, опитані підприємства нечасто повідомляють про труднощі при процедурах митного оформлення. Імпортери повідомляють про труднощі при митних процедурах частіше від експортерів. Класифікація товарів та прийняття рішення щодо їхньої митної вартості – найпроблемніші митні процедури для опитаних підприємств.

Експортери найчастіше вказують на складність та довгу тривалість процедур, а також на вимоги надавати багато документів та на необґрунтованість деяких процедур (митний огляд, пост-аудит).

Імпортери найчастіше повідомляють про необґрунтоване присвоєння митних кодів з вищими ставками мита та підвищення ціни товару, відмову визнавати контрактну ціну товару, різний підхід до однакового законодавства та однакових товарів, необґрунтованість процедур та їхню довгу тривалість.

Майже 1/3 експортерів та 1/2 імпортерів стикалися із затримкою вантажів. Головною причиною затримок при експорті та імпорті залишаються черги на кордоні.

ЧИ МОЖЕ БІЗНЕС УСПІШНО ОСКАРЖИТИ ДІЇ МИТНИЦІ

Успішність оскарження бізнесом дій митниці погіршилася порівняно з 2020 роком, коли частка підприємств з повністю або частково успішним досвідом оскарження була найбільшою за 4 хвилі опитування з 2016 року.

Рівень поінформованості про процедуру оскарження залишається низьким: лише половина респондентів ознайомлені з нею. Лише кожен п'ятий респондент має досвід оскарження. Найбільше потребують вдосконалення обґрунтованість рішень, та забезпечення неупередженого, повного і справедливого розгляду скарги.

ПЕРШІ ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ РЕФОРМИ

Менше 2% опитаних добре знають, що таке нова комп'ютеризована система транзиту (NCTS) і менше 14% знають за назвою. Більшість підприємств планують користуватися NCTS після того, як вона запрацює у міжнародному режимі, і близько третини – найближчим часом. Головна перевага NCTS, на думку опитаних, – можливість проїхати різні країни з одним транзитним документом та фінансовою гарантією, головний недолік – необхідність отримання цієї гарантії.

Менше 7% опитаних добре знають, що таке АЕО, і 10,6% знають лише за назвою. Основні переваги АЕО – міжнародне визнання цього статусу, менше документів та менший час очікування на кордоні. Основна потенційна проблема – складна процедура отримання цього статусу.

Серед цифрових продуктів, пов'язаних з митницею, респонденти найкраще знають про веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», найгірше – про модуль Business Intelligence (BI, показники зовнішньої торгівлі на веб-сайті Держмитслужби).

«СІРИЙ» ІМПОРТ ЗАЛИШАЄТЬСЯ НА РИНКУ

«Сірий імпорт» не входить до ключових перешкод при імпорті (11-те місце у рейтингу перешкод). За оцінками респондентів, в середньому частка «товарної контрабанди» або «сірого імпорту» на ринку складає 21,1% у 2021 році. Це менше, ніж у 2020 році, коли вона, за оцінками, складала 24,2%, та ніж у 2018 році, коли її в середньому оцінювали як оцінювали як 25,3%. При цьому у 2021 році майже 74% підприємств дали оцінку частки «сірого імпорту» на своєму ринку, що більше, ніж у двох попередніх хвилях опитування.

ПОГЛЯД УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ НА КРИМІНАЛІЗАЦІЮ КОНТРАБАНДИ

Більш, ніж ¾ опитаних підтримують криміналізацію контрабанди товарів комерційного призначення. Втім, переважно пропонують ввести кримінальну відповідальність без позбавлення волі: цей варіант підтримують більше половини респондентів (51,4%), тоді як кримінальну відповідальність з позбавленням волі – 27,2%. Лише 15,5% респондентів виступають проти криміналізації контрабанди.

Більше половини респондентів вважають за потрібне ввести кримінальну відповідальність за порушення митних правил при ввезенні усіх товарів.

«ВПЛИВОВІ ДРУЗІ» ВСЕ ЩЕ ВАЖЛИВІ

36,5% опитаних вважають, що для успіху бізнесу важливі неформальні відносини хоча б з одним органом влади. Це менше, ніж у трьох попередніх хвилях опитування, коли респондентам було поставлене це

запитання. У трійці найважливіших з точки зору «дружби» для бізнесу органів влади – митні, податкові та правоохоронні органи.

КОРУПЦІЯ ВПЛИВАЄ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Респонденти, які вважають рівень корупції на митниці високим, а також ті, які вважають корупцію та хабарництво проблемою на митниці, та ті, що вважають за потрібне підтримувати неформальні стосунки з органами влади, гірше оцінюють ефективність роботи митниці.

У 2021 році місце корупції на митниці у рейтингу перешкод при експорті та імпорті знизилося порівняно з іншими перешкодами (вона перемістилася з 5-го місця у 2020 році на 8-ме місце серед перешкод при експорті та з 11-го місця у 2020 році на 13-те місце серед перешкод при імпорті).

При цьому абсолютні частки опитаних, що повідомляють про проблему корупції, як серед усіх експортерів, так і серед усіх імпортерів, зросли порівняно з усіма попередніми хвилями опитування (у 2021 році – 4,7% усіх експортерів та 10,9% усіх імпортерів).

ЩО ЧЕКАЄ БІЗНЕС ВІД УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ ПІСЛЯ ВОСЬМИ РОКІВ ЇЇ ЗАПРОВАДЖЕННЯ

У 2021 році 36,8% опитаних підприємств позитивно оцінюють наявний вплив Угоди про асоціацію. Це менше ніж у 2020 році, коли зафіксовано найвищий показник за всі хвилі опитування. Очікування щодо майбутнього впливу Угоди про асоціацію погіршилися. Частка підприємств з позитивними очікуваннями становить 41,0%. Це найнижчий результат за всі хвилі дослідження. Серед експортерів найменша частка позитивних оцінок наявного і очікуваного впливу Угоди.

Від скасування мит та гармонізації стандартів виграли більше імпортери, а від тарифних квот та ПанЄвроМед – майже однаково експортери та імпортери. Великий бізнес використав більше можливостей ніж МСП.

ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ЕКСПОРТЕРІВ ТА ІМПОРТЕРІВ РІЗНІ

Частка підприємств з перешкодами залишається невеликою – 12,8% експортерів та 29,9% імпортерів. Але наявність перешкод зросла порівняно з 2020 роком, коли відповідні показники були найнижчими за всі хвилі дослідження. Головними перешкодами при експорті є непередбачуваність торговельної політики України, значний рівень бюрократизації на митниці, бюрократизація та непрозорість Державної податкової служби(повідомив кожен другий респондент). Головними перешкодами при імпорті є непрозорість визначення митної вартості товарів, що імпортуються, затягування митного оформлення з боку митниці та значний рівень бюрократизації митниці.

БІЗНЕС ЗНАЄ ПРО ДІЯ.БІЗНЕС

Близько чверті опитаних експортерів та імпортерів користуються порталом Дія.Бізнес. Більше половини опитаних знають про платформу, але ніколи не користуються нею. Малий бізнес частіше користується порталом Дія.Бізнес, що свідчить про особливу актуальність цифрових послуг для МСП. Майже половина експортерів та імпортерів використовують ПК/лептоп для доступу до Дія.Бізнес, а чверть опитаних звертаються до послуг Дія.Бізнес лише з допомогою смартфона.

МИТНІ БРОКЕРИ ПЕРЕГНАЛИ ІНТЕРНЕТ

Митні брокери вперше стали найбільш популярним джерелом інформації про ведення ЗЕД в Україні на думку опитаних підприємств, посунувши з першого місця Інтернет. Інтернет залишається головним джерелом для отримання інформації про ЗЕД в країнах-партнерах, а митні брокери знаходиться на другій сходинці за популярністю. Також залишаються важливими персональні зв'язки (інформація від покупців та постачальників). Про більшість урядових сайтів поінформовані близько 98-99% опитаних. Найчастіше опитані підприємці користуються сайтами Держмитслужби (66,2%) та Державна податкової служби (66,5%).

БІЗНЕС АСОЦІАЦІЇ СТАЮТЬ МЕНШЕ ПОПУЛЯРНИМИ В УЧАСНИКІВ ЗЕД

У 2021 році 28,2% підприємств-учасників ЗЕД були членами хоча б одного ділового об’єднання, включаючи торгово-промислові палати, спілки роботодавців, спілки малих підприємств тощо. Протягом останніх п'яти років спостерігається тенденція до зменшення цієї частки підприємств. Більшість підприємств беруть участь лише в одному діловому об’єднанні. Переважна більшість опитаних готові платити за послуги бізнес-асоціацій. У 2021 році не готові платити лише 11,6% опитаних.

Основні результати опитування в числах та за темами

СТРУКТУРА ОПИТАНИХ ПІДПРИЄМСТВ

- Серед 1006 підприємств-учасників ЗЕД, опитаних у 2021 році, представлені мікропідприємства (46,6%), малі (31,3%), середні (14,9%) та великі (7,2%).
- Підприємства, які взяли участь в опитуванні, поділяються на три групи за видом ЗЕД: ті, які лише експортують, (25,2%), ті, що лише імпортують, (42,6%) та підприємства, що здійснюють як експорт, так і імпорт, (32,1%).
- Опитані підприємства-учасники ЗЕД працюють у секторах сільського господарства, промисловості, торгівлі та послуг.
- 89% підприємств повідомили, що працюють з митними брокерами.
- Європейський Союз є найпоширенішим напрямком як експорту, так і імпорту для опитаних підприємств. 67,6% респондентів склали чоловіки, 32,4% – жінки.

РЕФОРМА У МИТНІЙ СФЕРІ ОЧИМА БІЗНЕСУ

Оцінка роботи митниці

- Оцінки роботи митниці у 2021 році дещо погіршилися порівняно з попереднім роком, але були кращими, ніж у попередніх хвилях опитування у 2015-2018 роках.
- Значення Індексу сприйняття роботи митниці перестало зростати вперше з 2017 року та зменшилося з 0,43 на шкалі від -1 до 1 у 2020 році до 0,36 у 2021 році.
- Відповідно, у 2021 році Індекс сприйняття роботи митниці став другим за значенням за весь період спостережень з 2015 року (більше було лише у 2020-му році).
- 57,1% респондентів вказали, що робота митниці у цілому ефективна, але вимагає деяких змін. Це найбільша частка за останні 5 років.
- Виключно експортери оцінюють роботу митниці найкраще. Середні та великі підприємства значно краще оцінюють роботу митниці, ніж малі та мікропідприємства.
- Бізнес у галузях сільського господарства та промисловості краще оцінив роботу митниці, ніж підприємства, що працюють у сферах торгівлі та послуг.

Проблеми на митниці

- Недосконале митне законодавство та свідоме завищення митної вартості товарів посідають чільні місця у рейтингу проблем у роботі митниць.
- Проблемою номер один для виключно експортерів, великих та середніх підприємств, а також для сільськогосподарських та промислових підприємств є недосконале митне законодавство, в той час як завищення митної вартості є основною проблемою для імпортерів, мікро- та малих підприємств, а також для сфер торгівлі і послуг.
- Виключно експортери – єдина група за видом ЗЕД, де частка підприємств, які не стикалися з проблемами (29,3%), перевищує частки тих, які називали будь-яку проблему.
- Частка підприємств, які не відчули проблем на митниці, зменшилася після стабільного зростання протягом 2017-2020 років.
- У Волинській та Херсонській областях підприємства найрідше не відмічають жодних проблем на митниці, тоді як у Вінницькій, Сумській, Черкаській та Донецькій областях частки опитаних, які

вважають, що у роботі митниць немає жодних проблем, найбільші: приблизно кожне четверте підприємство.

Оцінка проблемності проходження різних видів контролю

- Рівень проблемності усіх видів контролю залишається низьким: від 53,1% (митний контроль) до 80,0% (контроль на харчову безпеку) опитаних не мають жодних проблем у 2021 році.
- Середні оцінки проблемності проходження різних видів контролю не перевищують 1 бала з 5 («0» – не було проблем, 1 – «були незначні проблеми», «5» – були значні проблеми).
- Митний контроль залишається більш проблемним порівняно з іншими видами контролю, але проблеми переважно незначні.
- Проходження митного контролю є більш проблемним для імпортерів, ніж для експортерів. Це може віддзеркалюватися у вищому рівні проблем при імпорті в інших вимірах. На відміну від 2020 року, у 2021 році інші види контролю більш проблемні для експортерів.
- Середні та великі підприємства переважно мають нижчий рівень проблем з проходженням окремих видів контролю ніж мікро- та малі. В цілому різниця між оцінками підприємств різного розміру та секторів є незначною.

Оцінка роботи «Нової митниці»

- Більше 60% опитаних оцінили роботу митниці за останній рік добре та відмінно. 8,5% дали незадовільну оцінку.
- Середній бал оцінки роботи митниці за останній рік склав 3,7 з 5 балів (у 2020 році – 3,6).
- У 2021 році істотно зменшився відсоток підприємств, що не можуть оцінити роботу митниці.
- 2/3 опитаних вважають, що ефективність роботи митниці не змінилася порівняно з аналогічним періодом у 2020 році.
- Різниця (баланс) між позитивними та негативними оцінками змін ефективності роботи митниці скоротилася до +8,4 в. п. у 2021 році порівняно з +13,8 в. п. у 2020 році.
- Виключно експортери оцінили роботу митниці вище, ніж інші опитані. Різниця в оцінках підприємств різних розмірів та секторів менше виражена.
- Найвищі середні бали оцінки роботи митниці за останній рік поставив бізнес Донецької та Черкаської областей (більше 4 балів), а найнижчі – у Волинській та Дніпропетровській областях (менше 3,5 балів).

Оцінка окремих аспектів роботи Нової митниці

- Оцінка окремих аспектів роботи митниці, за виключенням технічного оснащення, вища, ніж оцінка роботи митниці за останній рік загалом, яка у 2021 році склала 3,7 балів.
- Оцінки усіх аспектів роботи митниці практично не змінилися порівняно з 2020-м роком.
- Технічне оснащення митниці оцінили нижче від інших аспектів: в середньому на 3,5 балів.
- 62,7% респондентів оцінили рівень корупції як низький (4 і 5 балів). Це перевищує частку позитивних оцінок технічного оснащення (51,6%), але менше порівняно з іншими аспектами (67%+).

Оцінка окремих характеристик технічного обладнання

- Середні оцінки всіх характеристик технічного оснащення митниці досить високі. Вони практично не змінилися порівняно з 2020-м роком.

- Можливість подавати документи в електронному вигляді оцінена найкраще, що вказує на досить успішну автоматизацію роботи митниці.
- Швидкість роботи ПЗ оцінено найнижче. Це вказує на потребу у подальших інвестиціях у митну інфраструктуру.
- Виключно імпортери гірше оцінили швидкість роботи та функціонал ПЗ.
- Середні та великі підприємства оцінили наявність та функціонал ПЗ, а також можливість подання документів в електронному вигляді вище, ніж мікро- та малі.
- С/г та промислові підприємства краще оцінили швидкість роботи та функціонал ПЗ.

Оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів

- Представники підприємств оцінили практично усі кваліфікації митних інспекторів в середньому на 4 або 4+ бали з п’яти. Оцінки майже не відрізняються від зроблених у 2020-му році.
- Здатність відповісти на запитання підприємців та надати необхідну інформацію оцінена найнижче: на 3,8 балів з п’яти. Це означає потребу в навчанні для інспекторів.
- Виключно експортери дещо краще оцінюють кваліфікації митних інспекторів.
- Представники середнього та великого бізнесу оцінюють кваліфікації митних інспекторів краще, ніж у мікро- та малому бізнесі.

Зміна вартості процедур митного оформлення: експорт

- Вартість митного оформлення експорту продовжує зростати, при чому темпи зростання пришвидшилися.
- У 2021 році для більшості експортерів (63,2%) грошові витрати не змінилися порівняно з 2019-м роком, але вони у дев’ять разів частіше зростали (33,1%), ніж зменшувалися (3,7%).
- Час митного оформлення експорту продовжує скорочуватися, але меншими темпами, ніж раніше. Частка бізнесу, для якого воно стало швидшим за останні два роки, перевищує частку того, який почав витрачати на це більше часу.
- Грошові та часові витрати на митне оформлення експорту зростають для мікро- та малих підприємств швидшими темпами, ніж для середніх та великих.
- У сфері послуг витрати коштів на митне оформлення експорту зросли не так сильно, як в інших секторах.
- Час митного оформлення експорту переважно зменшився у всіх секторах крім сільського господарства, де було зафіксовано балансове збільшення витрат часу на експорт (баланс = 0,08).

Зміна вартості процедур митного оформлення: імпорт

- У 2021 році вартість митного оформлення імпорту продовжувала зростати, а темпи її зростання істотно пришвидшились. При цьому більше половини імпортерів повідомили, що грошові витрати на митне оформлення імпорту не змінилися за попередні два роки.
- У сфері послуг грошові витрати при імпорті зросли не так сильно, як в інших секторах.
- Зменшення тривалості митного оформлення припинилося.
- Вона скоротилася та зросла для однакових часток опитаних імпортерів, а для більшості з них – не змінилася.
- Мікропідприємства – єдина група за розміром, де зафіксовано балансове збільшення витрат (відповідний балансовий показник = 0,08).

Витрати часу та коштів на митне оформлення

- Середні часові витрати на проходження 1 експортної операції становлять 8,7 годин, що майже в 2 рази менше, ніж при імпорті – 14,3 годин. Офіційні та неофіційні платежі, штрафні санкції при експорті в середньому в 2-3 рази нижчі, ніж при імпорті.
- Штрафи можуть бути найбільшою складовою фінансових витрат на експорт. Середній розмір штрафу при експорті та імпорті перевищує середній розмір неофіційних платежів в декілька десятків разів. Низькі неофіційні платежі на фоні високих штрафів можуть свідчити про низьку ймовірність покарання.
- У 2021 році середньому витрати на здійснення однієї експортної операції (4115 грн.) більш як у 2 рази нижчі, ніж для однієї імпортної операції (9732 грн). При експорті в декілька разів менші часові витрати (відповідно витрати на робочу силу), офіційні та неофіційні платежі, а також штрафні санкції.
- У 2021 році відбулося суттєве зростання середніх сплачених штрафів на фоні зменшення розміру середнього хабаря. Вища вартість проведення імпортних операцій може мати відображення в інших аспектах роботи митниці (наприклад, проходження різних видів контролю), щодо яких зафіксовані оцінки імпортерів є гіршими, ніж експортерів.

Швидкість митного оформлення

- Швидкість митного оформлення оцінювалася за двома вимірами: 1) тривалість в годинах та 2)оцінка опитаних. Тривалість митного оформлення на різних митницях у середньому становить 10,4 години.
- Тривалість митного оформлення в середньому становить 10 годин.
- Для експортерів митне оформлення в середньому є у два рази швидшим, ніж для підприємств-імпортерів – 6,2 год проти 12,5 год. Зі збільшенням розміру підприємств, зменшується середня тривалість митного оформлення.
- Середня оцінка швидкості митного оформлення становить 3,5 бала. Різниця між оцінками різних типів підприємств є незначною. Високі оцінки «4» або «5» балів вказали 52,1% респондентів, а низькі оцінки «1» або «2» бали – лише 11,3%.

Швидкість митного огляду

- Швидкість митного огляду визначалась за дома вимірами: (1) тривалість в годинах та (2) оцінка опитаних.
- Митний огляд в середньому триває 2,2 години. Митний огляд, подібно до митного оформлення більш швидкий для експортерів ніж для імпортерів. Тривалість митного огляду зменшується зі зростанням розміру підприємств.
- Середня оцінка проходження митного огляду – 3,7 бали з 5 можливих. Високі оцінки «4» або «5» балів вказали 51,3% респондентів, а низькі оцінки «1» або «2» бали – лише 7,6%. Різниця між оцінками різних видів підприємств є незначною.

Оцінка реформ на митниці та очікування від них

- Частка підприємств, які вважають напрямок реформ на митниці правильним, перевищує частку тих, які вважають його неправильним.
- Разом з цим, більше половини опитаних не знають про реформу або не змогли її оцінити (відповіді «Важко сказати» + «Не знаю»/відмова від відповіді).

- Порівняно з 2020-м роком зменшилася частка позитивних оцінок та зросла частка тих, хто не знає про реформу.
- Підприємства, які лише експортують, найрідше знають про реформу митниці. Великі підприємства найкраще поінформовані про реформ митниці та найкраще її оцінюють.
- Основними очікуваннями опитаних бізнесу від реформи митниці є автоматизація процедур, можливість подавати документи повністю в електронному вигляді, посилення безпекових функцій митниці та введення особистої відповідальності митників.
- Найменший пріоритет – у збільшенні митних надходжень до державного бюджету.
- У 2020-му році рейтинг очікуваних реформ очолили скорочення часу при проходженні митних процедур та заходи, які сприяють цьому (автоматизація процедур, подання усіх документів в електронному вигляді). Топ-6 очікуваних результатів реформи митниці у 2021-му році залишились такими ж, як у 2020-му.

МИТНІ ПРОЦЕДУРИ, ЗАТРИМКИ ВАНТАЖІВ, ОСКАРЖЕННЯ, ЄДИНЕ ВІКНО ТА ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ

Проблеми, пов'язані з проходженням певних процедур

- Митний огляд – найпоширеніша процедура для експортерів, незважаючи на те, що він повинен проводитися лише за певних підстав. Наступні процедури за поширеністю – отримання сертифікатів походження та попереднє митне оформлення.
- Труднощі при кожній процедурі відчувають від 11% до 15% експортерів, які проходили ці процедури.
- Найпоширеніші процедури для імпортерів – митний огляд та подання сертифікатів походження на товар. Наступні за поширеністю – прийняття рішень щодо митної вартості товарів та попереднє митне оформлення.
- Процедури прийняття рішень щодо митної вартості товарів та прийняття рішень щодо класифікації товару викликають найбільше труднощів для імпортерів.

Процедура «Попереднє митне оформлення»

- Найбільша проблема на етапі попереднього митного оформлення, на думку експортерів, – це значна тривалість цієї процедури.
- Дві головні проблеми для імпортерів при попередньому митному оформленні для імпортерів – це неузгодженість українських та закордонних документів та значна тривалість цієї процедури.

Процедура «Прийняття рішень щодо класифікації товарів»

- Процедуру прийняття рішень щодо класифікації товарів оцінювали лише імпортери. Тут найпоширеніша проблема з їхньої точки зору – необґрунтоване надання товару коду з вищою ставкою мита.
- На другому місці – вимога митниці надавати велику кількість додаткових документів.

Процедура «Прийняття рішень щодо митної вартості товарів»

- Процедуру прийняття рішень щодо митної вартості товарів також оцінювали лише імпортери. Більше 70% імпортерів, що стикалися з труднощами при цій процедурі, повідомляють про необґрунтоване збільшення митної вартості товарів та відмову митниці визнавати контрактну ціну товару.

- Більше 60% повідомляють про непрозоре визначення митної вартості товарів та вимоги надати багато документів.

Процедура «Взяття проб та зразків товарів»

- Основні труднощі з точки зору експортерів при процедурі взяття проб та зразків товарів – значна тривалість та складність цієї процедури.
- Головна проблема для імпортерів – значна тривалість процедури взяття проб і зразків товарів. На другому та третьому місці – необґрунтоване проведення цієї процедури та різний підхід до одних і тих же вимог законодавства з боку митників.

Процедура «Отримання сертифікатів походження на товар на митниці» / «Надання сертифікатів проходження на товар при митному оформленні»

- Експортери оцінювали процедуру «Отримання сертифікатів походження на товар на митниці». Ті, що стикалися з труднощами при цій процедурі, найчастіше повідомляють про таку проблему, як вимога надавати багато додаткових документів.
- Імпортери оцінювали процедуру «Надання сертифікатів проходження на товар при митному оформленні». Вони найчастіше повідомляють про таку проблему, як вимоги митниці надавати багато додаткових документів.

Процедура «Митний огляд товарів»

- Значна тривалість митного огляду займає перше місце серед проблем при цій процедурі з точки зору експортерів.
- Друге місце розділили такі проблеми, як неоднаковий підхід до огляду однакових товарів різними підприємствами та необґрунтованість митного огляду.
- Значна тривалість митного огляду також стала головною проблемою для імпортерів. На другому місці для них – проблема необґрунтованості митного огляду.

Процедура «Пост-митний аудит»

- Складність та значна тривалість процедури пост-аудиту – основні проблеми з точки зору експортерів.
- Про ці проблеми експортери повідомляють частіше від імпортерів.
- Основна проблема при пост-митному аудиті для імпортерів – різний підхід до одних і тих же вимог законодавства з боку митників та аудиторів.
- Друга за значенням проблема для імпортерів – зміна коду товару за наявності оформленої декларації.

Затримки вантажів під час митного контролю

- Майже дві третини експортерів (62,4%) не стикалися із затримками вантажів порівняно з менш ніж половиною імпортерів (42,0%).
- У 2021 році, як і під час попередньої хвилі, основною причиною затримок вантажів під час митного контролю для експортерів та імпортерів залишаються черги на кордоні (67,5% експортерів та 57,9% імпортерів, які мали затримки). При імпорті суттєвою причиною затримок також є зміна митної вартості товарів (46,3%).

- У секторальному розмірі, у 2021 найменше затримок у сільського господарства. При імпорті найбільше проблем в сектору послуг. Найменше затримок при експорті та імпорті має середній бізнес.
- Великий бізнес частіше ніж МСП скаржився на затримки вантажів під час митного контролю при імпорті у 2021 році.

Чи варто поступитися на митниці, щоб уникнути простою товарів?

- 56,5% респондентів погодилися з твердженням, що задля уникнення простою товарів доцільніше погодитися із незаконними або надмірними, на їхню думку, вимогами митниці, ніж оскаржувати їх в законному порядку. Це більше, ніж у 2020 році (41%).
- Це свідчить про те, що тривалі і складні для бізнесу процедури на митниці створюють нагоду для корупції та порушення законодавства.
- Більше третини опитаних (38,3%) не погоджуються цим твердженням (у 2020 році – 48,2%).
- Виключно імпортери та підприємства, що імпортують та експортують, частіше від виключно експортерів погоджуються з цим твердженням.
- Мікро- та малі підприємства частіше від середніх та великих погоджуються з цим твердженням.
- Отже, імпортери та малий бізнес можуть бути більше вразливі до загрози простою вантажів через незаконні або надмірні вимоги митниці.

Оскарження дій митних органів

- У 2021 році лише кожен другий (59,1%) представник підприємств, які займаються ЗЕД, повідомив, що ознайомлений з можливістю та процедурою адміністративного та судового оскарження дій митних органів (53,5% у 2020 році).
- Кожен п’ятий респондент (17,8%) мав досвід оскарження (у 2020 році – 18,0%).
- Підприємства, які водночас експортують та імпортують, найбільш ознайомлені з процедурою оскарження та найчастіше мають такий досвід. Великі підприємства краще поінформовані та мають більше досвіду порівняно з МСП.
- В більшості регіонів (окрім Чернігівської області) більше половини суб’єктів ЗЕД ознайомлені з процедурою оскарження дій митниці.
- У 2021 році успішність досвіду підприємств щодо оскарження дій митних органів погіршилася порівняно з 2020 роком, коли вона найвищою серед усіх хвиль опитування. Оскарження дій митних органів було у різній мірі успішним для більшості підприємств – 78,8% опитаних (у 2020 році - 87,8%).
- Найбільш позитивний досвід щодо митного оскарження мають підприємства, які поєднують експорт та імпорт. Окрім цього значна частка позитивного відповідей серед середнього бізнесу ту представників сектору послуг.
- Лише для половини респондентів (55,3), які оскаржували дії митних органів, було забезпечено право на заслуховування (усне наведення аргументів митним органам вищого рівня).
- Лише незначна частка (32,4%) підприємств вважають відповіді митних органів на скарги обґрунтованими (36,2% у 2020 році).
- Більше половини (53,1%) респондентів вважають, що відповідь була необґрунтованою.
- Майже третина респондентів (32,7%) повідомили, що не здійснювали оскарження дій митних органів через економічну недоцільність (у 2020 році - (29,7%).

- Великий бізнес найчастіше відмовляється від оскарження дій митних органів через економічну недоцільність, тоді як у 2020 році це було більш характерно для мікро та малих підприємств.
- У 2021 році респонденти надали ідентичний до 2020 року рейтинг елементів здійснення адміністративного оскарження. **Г**оловною проблемою залишається необхідність вдосконалення обґрунтованості рішень, які приймаються митними органами за результатами розгляду скарг (64,4% у 2020 році проти 66,0% в 2021 році).

Єдине вікно

- Митне законодавство передбачає, що усі суб'єкти ЗЕД за рідкісними виключеннями проходять митні процедури через систему «єдиного вікна». У 2021 році 18,7% опитаних підприємств повідомили, що проходили митний контроль через «єдине вікно».
- Більшість респондентів (72,2%) працюють через митних брокерів або не змогли відповісти на це запитання. Це більше, ніж у попередніх хвилях опитування.
- Без врахування цих респондентів частка підприємств, що користувалися «єдиним вікном», складає 67,1%, що значно менше, ніж передбачено законодавством.
- Експортери та імпортери найчастіше повідомляють, що мають досвід проходження митних процедур через «єдине вікно».
- Що більшим є розмір підприємств, тим більше вони користуються «єдиним вікном»: зменшується частка підприємств, які працюють через митних брокерів.
- Підприємства на Чорноморській, Слобожанській та Буковинській митницях найчастіше повідомляють про те, що мають досвід проходження митних процедур через «єдине вікно».

Нова комп'ютеризована система транзиту (NCTS)

- Лише 1,6% опитаних знають, що таке нова комп'ютеризована система транзиту (NCTS).
- Більшість (85%) не знають про неї і ще 13,4% знають лише за назвою.
- Представники великих підприємств та підприємств, що поєднують імпорт та експорт, частіше знають про NCTS за назвою. Це вказує на можливі прогалини в комунікації щодо цієї можливості.
- Жодне підприємство, представники якого добре знають про NCTS, не користувалося цією системою на момент опитування.
- При цьому більшість підприємств сказали, що планують користуватися NCTS після того, як вона запрацює у міжнародному режимі, або найближчим часом.
- Головна перевага NCTS, на думку респондентів, – це можливість проїхати різні країни з одним транзитним документом та фінансовою гарантією.
- Головний недолік – необхідність цієї фінансової гарантії для всіх транзитних переміщень в рамках NCTS.
- Респонденти, що знають про систему NCTS добре або лише за назвою, найчастіше цікавляться, коли її впровадять та які її переваги для підприємства.
- Майже третина респондентів вказали, що їм вистачає інформації про NCTS.

Статус АЕО

- Більше, ніж 80% опитаних не знають, що таке статус Авторизованого економічного оператора (АЕО).

- Лише 6,8% добре або досить добре знають, що це. Кожен десятий опитаний (10,6%) знає лише за назвою.
- Це вказує на ймовірні прогалини у комунікації щодо АЕО, незважаючи на те, що на час проведення опитування підприємства вже могли реєструватися як АЕО.
- Представники підприємств, що експортують та імпортують, найкраще знають про АЕО.
- Представники великих підприємств втричі частіше, ніж респонденти з середнього бізнесу, та у десять разів частіше, ніж представники мікропідприємств, знають про АЕО.
- Більше половини підприємств, представники яких добре знають про АЕО, хотіли б отримати цей статус.
- Кожне п'яте підприємство (20,6%) не хотіло б отримати статус АЕО. Основна причина, чому вони не хотіли б отримати статус АЕО, – це тому, що вони вважають, що він їм не потрібний.
- Респонденти, які добре або досить добре знають про АЕО, найчастіше називають його такі три основні переваги, як визнання статусу АЕО українського підприємства іншими країнами у майбутньому, зменшення обсягу документів, необхідних для проходження митних процедур, та зменшення часу очікування на кордоні.
- Основною можливою проблемою, пов'язаною з отриманням статусу АЕО, респонденти називають складну процедуру отримання цього статусу.
- Респонденти, що знають про АЕО добре або лише за назвою, найчастіше повідомляють, що їм вистачає інформації про нього (43%).
- Інформація, якої найчастіше не вистачало опитаним, – це коли АЕО буде запроваджено в Україні, як підприємству отримати цей статус та чи вимагатиме отримання статусу АЕО від бізнесу інвестицій або розширення штату.

Цифрові продукти

- Представники підприємств повідомили, чи знають про цифрові продукти, пов'язані з митницею, та чи користуються ними.
- Про веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» знає найбільше опитаних (42%). Про особистий кабінет на цьому порталі знають менше (37,1%). Втім, лише кожен десятий опитаний користується цим порталом без авторизації (9,7%) та з авторизацією (10,5%).
- Представники підприємств, що експортують та імпортують, та с/г підприємств найкраще знають як про портал «Єдине вікно», так і про особистий кабінет на цьому порталі.
- Обізнаність про портал «Єдине вікно» та кабінет на ньому зростає зі збільшенням розміру підприємств.
- Платформи QD Pro та MD Declaration – єдині цифрові продукти, про які знає та якими користується більше опитаних, ніж просто знає.
- Найменше опитаних користуються та знають про модуль Business Intelligence.

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ, ПЕРЕШКОДИ ЗЕД, ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ТА РОЛЬ БІЗНЕС-АСОЦІАЦІЙ

Оцінка впливу Угоди про асоціацію

- У 2021 році зменшилася частка підприємств, які позитивно оцінили вплив Угоди, порівняно з попередньою хвилею дослідження, хоча у 2020 році спостерігався найвищий показник за всі хвилі опитування

- Лише майже 5% опитаних вказують, що їхнє підприємство значно або незначно програло
- Частка респондентів, котрі відчули негативний вплив, залишається майже незмінною з 2016 року
- У 2021 році зменшилася частка підприємств, які позитивно оцінили вплив Угоди, порівняно з попередньою хвилею дослідження, хоча у 2020 році спостерігався найвищий показник за всі хвилі опитування
- Лише майже 5% опитаних вказують, що їхнє підприємство значно або незначно програло
- Частка респондентів, котрі відчули негативний вплив, залишається майже незмінною з 2016 року
- У 2021 році зменшилася частка підприємств, які позитивно оцінили вплив Угоди, порівняно з попередньою хвилею дослідження, хоча у 2020 році спостерігався найвищий показник за всі хвилі опитування
- Лише майже 5% опитаних вказують, що їхнє підприємство значно або незначно програло
- Частка респондентів, котрі відчули негативний вплив, залишається майже незмінною з 2016 року
- У 2021 році зменшилася частка підприємств, які позитивно оцінили вплив Угоди, порівняно з попередньою хвилею дослідження, хоча у 2020 році спостерігався найвищий показник за всі хвилі опитування
- Лише майже 5% опитаних вказують, що їхнє підприємство значно або незначно програло
- Частка респондентів, котрі відчули негативний вплив, залишається майже незмінною з 2016 року
- В рамках дослідження знову було підраховано показник оцінок впливу Угоди про асоціацію – різниця між позитивними та негативними оцінками щодо впливу Угоди про асоціації:
- Найвищий балансовий показник – знову в Львівській області (+0,62). Високі значення балансового показника переважно у західних регіонах
- Найнижчий показник – у Сумській області (єдиний регіон з від'ємним балансовим показником). Його значення для регіону становить -0,04. Тобто в Сумській області негативні оцінки на 4 в. п. перевищують позитивні.

Очікуваний вплив Угоди про асоціацію

- У 2021 році частка підприємств, які вважають, що їхнє підприємство виграє від Угоди впродовж найближчих п’яти років, є найнижчою за всі хвилі дослідження.
- Порівняно з 2020 роком, частка позитивних очікувань опустилася на майже 4 в. п. – до рівня 2018 року.
- Частка респондентів, котрі очікують негативний вплив, залишається майже незмінною з 2016 року.
- Підприємств, які займаються лише експортом, мають найменш позитивні очікування
- Водночас майже кожен другий представник підприємств, що імпортують, або водночас експортують та імпортують, мають позитивні очікування
- Серед імпортерів найвища частка респондентів, котрі не очікують впливу Угоди на підприємство

- У 2021 році частка позитивних очікувань експортерів перевищує показник 2016 року
- Рівень позитивних очікувань підприємств, які імпортують, або поєднують експорт та імпорт, нижчий ніж у 2016 році
- Підприємства великого розміру мають найбільш оптимістичні очікування
- Серед представників МСП рівень невизначеності вищий ніж серед великих підприємств
- Частка позитивних очікувань є майже однаковою для підприємств різних розмірів серед МСП
- Порівняно з 2020 роком, зменшилася частка позитивних очікувань серед суб'єктів усіх розмірів
- Рівень позитивних оцінок незначною мірою відрізняється між секторами, однак частка позитивних оцінок вища у с/г та послугах
- У торгівлі найвища частка опитаних, котрі вважають, що Угода не вплине
- У промисловості найвища частка респондентів, котрі мають негативні очікування
- Порівняно з 2020 роком, частка позитивних очікувань зросла в с/г та послугах, але зменшилася в промисловості та торгівлі
- В рамках дослідження також було підраховано показник оцінок впливу Угоди про асоціацію – різниця між позитивними та негативними оцінками щодо очікуваного впливу Угоди про асоціації:
- Найвище значення балансового показника очікувань у Львівській області (+0,58). На Львівську область припадає також найвище значення балансового показника наявного впливу Угоди.
- Найнижче значення балансового показника зафіксовано в Сумській області (-0,04). Це єдиний регіон, де від'ємне значення балансового показника.

Перешкоди при експорті

- У 2021 році показник наявності перешкод при експорті зріс порівняно з 2020 роком, коли він був найнижчий за всі хвилі дослідження.
- У 2021 році про наявність перешкод при експорті повідомили 12,8% експортерів (було 7,9% у 2020 році). Наявність перешкод майже не відрізняється для підприємств, які лише експортують, або поєднують експорт та імпорт.
- Мікропідприємства найчастіше (18,0%) стикаються з перешкодами при експорті, при цьому цей показник незначною мірою відрізняється для малих (11,1%), середніх (9,0%) та великих (9,8%) підприємств.
- У галузевому розрізі найчастіше мають справу з перешкодами при здійсненні експорту підприємства сфери послуг (16,1%) та торгівлі (15,9%).
- Головними перешкодами є непередбачуваність торговельної політики України, значний рівень бюрократизації на митниці та політика податкової інспекції (повідомив кожен другий респондент).

Перешкоди при імпорті

- Показник наявності перешкод при імпорті зріс порівняно з 2020 роком, коли він був найнижчий за всі хвилі дослідження. У 2021 році про наявність перешкод повідомили 29,9% імпортерів (18,9% у 2020 році).
- Наявність перешкод майже не відрізняється для підприємств, які лише імпортують, або поєднують експорт та імпорт.

- Великі підприємства (36,7%) більш часто повідомляють про проблеми при імпорті порівняно з суб'єктами менших розмірів. Наявність перешкод майже не відрізняється для підприємств різних видів діяльності.
- Головними перешкодами є непрозорість визначення митної вартості товарів, що імпортуються, затягування митного оформлення з боку митниці та значний рівень бюрократизації митниці.

Джерела інформації для учасників ЗЕД

- Учасники ЗЕД для пошуку інформації про регулювання ЗЕД в Україні частіше користуються послугами митних брокерів, а для пошуку інформації про закордон – Інтернет.
- Митні брокери вперше стали найбільш популярним джерелом інформації про ведення ЗЕД в Україні (раніше були на другій сходинці).
- Інтернет на другому місці за популярністю при пошуку інформації про регулювання ЗЕД в Україні, а митні брокери є другим найбільш важливим про регулювання ЗЕД в країнах-партнерах.
- Учасники ЗЕД більш часто використовують ЗМІ, митні органи, ТПП, бізнес-асоціації та експедиторські фірми при пошуку інформації про ведення ЗЕД в Україні, ніж закордоном.
- Зі збільшенням розміру підприємства зростає популярність більшості джерел інформації.
- В середньому учасники ЗЕД користуються більшою кількістю джерел для отримання інформації про регулювання ЗЕД в Україні ніж в країнах-партнерах (2,8 одиниці проти 2,3 одиниці).
- Впродовж двох хвиль дослідження спостерігається зменшення середньої кількості джерел (від 3,6 у 2018 році до 3 у 2020 та 2,8 у 2021 році), які використовуються для пошуку інформації про регулювання ЗЕД в Україні, що може свідчити про більш концентроване використання перевірених джерел.
- Середня кількість джерел щодо ЗЕД в країнах-партнерах зросла (з 2,0 в 2020 році до 2,3 в 2021), що може свідчити про більш активну роботу суб'єктів ЗЕД на зовнішніх ринках.
- Підприємства, які поєднують експорт та імпорт, а також сільськогосподарські підприємства, в середньому користуються більшою кількістю джерел для пошуку інформації. Зі зростанням розміру підприємства зростає кількість джерел, які використовуються.

Використання урядових сайтів учасниками ЗЕД

- Про більшість урядових сайтів не знають лише 1-2% опитаних.
- Таким чином респонденти добре поінформовані про існування більшості урядових сайтів.
- Однак кожен третій опитаних не знає про сайт Державної регуляторної служби.
- Найчастіше підприємці користуються сайтами Держмитслужби та Державної податкової служби
- Найменш популярними є сайти ДРС, BRDO та Президента України
- Підприємства великого та середнього розміру частіше користуються більшістю урядових сайтів
- Сайт ProZorro продовжує залишатися найпопулярнішим серед малого та мікробізнесу.

Використання порталу Дія.Бізнес

- Близько чверті (24,6%) опитаних експортерів та імпортерів часто або інколи користувалися порталом Дія.Бізнес.
- Більше половини (52,6%) опитаних знали про платформу, але ніколи не користувалися нею.
- Лише 21,7% опитаних не знали про існування платформи.

- Рівень поінформованості про Дія.Бізнес не залежить від виду ЗЕД.
- Аграрні компанії більш активно користувалися порталом ніж представники інших секторів. Представники мікро і малого бізнесу більш часто користувалися порталом ніж середні та великі підприємства.
- Майже половина експортерів та імпортерів використовують ПК/лептоп для доступу до Дія.Бізнес. Чверть опитаних звертаються до послуг Дія.Бізнес лише з допомогою смартфона. Майже третина респондентів користується Дія.Бізнес на обидвох варіантах гаджетів.
- Сільськогосподарські компанії більш часто користувалися Дія.Бізнес на смартфоні. Представники сфери послуг найчастіше використовують Дія.Бізнес зі стаціонарного комп'ютера / ноутбука. Великий бізнес найчастіше користувався Дія.Бізнес з допомогою смартфона.

Членство в бізнес-асоціаціях

- Підприємствам було поставлено питання про те, чи є вони членами хоча б однієї бізнес-асоціації, включаючи торгово промислові палати, спілки роботодавців, спілки малих підприємств тощо.
- Згідно з отриманими результатами, у 2020 році майже третина (30,9%) підприємств-учасників ЗЕД були членами хоча б однієї бізнес асоціації.
- Частка підприємств, які є членами бізнес-асоціацій, зменшувалася під час кожної хвилі дослідження. Порівняно з 2016 роком, частка підприємств, які є членами бізнес-асоціацій, зменшилася на третину.
- Експортери та імпортери більш активно беруть участь в бізнес-асоціаціях ніж інші підприємства. Згідно з результатами Індексу конкурентоспроможності міст 2019-2020, членами бізнес-асоціацій були 11,5% респондентів.
- У 2020 році майже третина (30,9%) підприємств-учасників ЗЕД були членами хоча б одного ділового об’єднання, включаючи торгово-промислові палати, спілки роботодавців, спілки малих підприємств тощо.
- Ймовірність членства в бізнес-асоціаціях зростає зі збільшенням розміру підприємства.
- Промислові підприємства найчастіше є членами бізнес-асоціацій: майже кожен другий респондент.
- Підприємства, які поєднують експорт та імпорт, частіше є членами бізнес-асоціацій (кожне другий респондент). Водночас лише кожен п'ятий імпортер та кожен третій експортер є членами бізнес-асоціацій.
- Зі зростанням розміру підприємства зростає частка підприємств, які інформують про членство в бізнес-асоціаціях. Наприклад, членами бізнес-асоціацій є лише 13,2% мікропідприємств та 66,7% великих.
- Промислові підприємства є членами бізнес-асоціацій в декілька разів частіше ніж підприємства інших секторів.
- Більшість підприємств беруть участь лише в одному діловому об’єднанні, включаючи торгово-промислові палати, спілки роботодавців, спілки малих підприємств тощо (як і в попередні роки).
- Порівняно з 2016 роком, учасники ЗЕД частіше є членами лише однієї бізнес-асоціації.
- Експортери беруть участь в середньому в 1-2 асоціаціях, тоді як імпортери (як ті, які виключно імпортують, так і поєднують експорт та імпорт, є членами в середньому 3 і більше бізнес об’єднань.

- Підприємства більшого розміру частіше є членами декількох ділових об’єднань. Зокрема серед великих підприємств до декількох бізнес-асоціацій входить третина опитаних, серед малих – лише кожне десяте.
- Сільськогосподарські підприємства найчастіше входять до більш ніж однієї бізнес-асоціації (третина опитаних у секторі).
- У торгівлі до декількох ділових об’єднань входить менш ніж п'ята частина опитаних у секторі.
- Найбільше залученими до діяльності ділових об’єднань є учасники ЗЕД Закарпатської (67,9%)та Херсонської (66,7%) областей (дві третини опитаних). Однак результати свідчать, що в більшості регіонів показник не перевищує 40%.
- Найменш активно беруть в діяльності ділових об’єднань у Хмельницькій області (17,2%), Миколаївській області (21,1%) та місті Києві (21,6%).

Готовність платити за послуги бізнес-асоціацій

- У 2021 році 28,2% підприємств-учасників ЗЕД були членами хоча б одного ділового об’єднання, включаючи торгово-промислові палати, спілки роботодавців, спілки малих підприємств тощо. Цей показник продовжує зменшуватися під час кожної хвилі опитування, зокрема було 30,8% у 2020 році. Порівняно з 2016 роком, частка підприємств, які є членами бізнес-асоціацій, зменшилася на третину.
- Підприємства, які поєднують експорт та імпорт, частіше є членами бізнес-асоціацій (39,0% опитаних).
- Лише 17,0% імпортерів є членами бізнес-асоціації. Зі зростанням розміру підприємства також зростає ймовірність членства в бізнес-асоціаціях.
- Промислові підприємства найчастіше є членами бізнес-асоціацій.
- Більшість підприємств беруть участь лише в одному діловому об’єднанні.
- Підприємства більшого розміру частіше є членами декількох ділових об’єднань.
- У 2021 році сільськогосподарські підприємства найчастіше входили до двох і більше бізнес-асоціацій.
- Лише 11,6% опитаних повідомили, що не готові платити за готові послуги (13,2% у 2020 році).
- Серед малих та мікропідприємств найвища частка респондентів, які не готові платити за послуги.
- У 2021 році відсутні сільськогосподарські підприємства, які не готові платити за послуги бізнес-асоціацій.

КОНТРАБАНДА ТА «СІРИЙ ІМПОРТ», КОРУПЦІЯ НА МИТНИЦІ

«Сірий імпорт»: поширеність

- Підприємства оцінили частку «сірого імпорту» на своєму галузевому ринку (в опитуванні 2021 р. – «товарної контрабанди»).
- В середньому частку «сірого імпорту» оцінюють як 21,1% (у 2020 р. – 24,2%, у 2018 р. – 25,3%).
- Близько третини опитаних оцінює цю частку як меншу, ніж 10%. Ще близько третини вважають, що частка «сірого імпорту» складає від 10% до 50%.
- Лише 2,7% оцінюють частку «сірого імпорту» як більшу від 75%.

- У 2020 та 2021 році суттєво зменшились частки підприємств, які не можуть оцінити частку «сірого імпорту» на своєму ринку, порівняно з 2018 роком.
- Виключно імпортери оцінюють частку «сірого імпорту» вище, ніж підприємства, що здійснюють експорт.
- Зі збільшенням розміру підприємств зменшуються оцінки рівня «сірого імпорту».
- Середні та великі підприємства рідше від малих та мікропідприємств можуть оцінити частку «сірого імпорту».
- У сфері торгівлі опитані частіше від інших можуть оцінити частку «сірого імпорту» і оцінюють його частку як найбільшу.
- Підприємства, що обслуговуються на Дніпровській та Закарпатській митницях, оцінюють рівень «сірого імпорту» як найменший.

«Сірий імпорт» як проблема для імпортерів

- Проблема «сірого імпорту» не належить до найгостріших проблем для імпортерів. У 2021 році топ-3 проблеми – непрозорість визначення митної вартості, затягування митного оформлення та значна бюрократизація на митниці.
- У 2021 році «сірий імпорт» займає 11-те місце серед проблем для імпортерів (40,9%).

Як протидіяти «сірому імпорту»?

- На 1-му місці серед заходів, які, на думку респондентів, слід вжити для боротьби з «сірим імпортом» – спрощення та здешевлення митних процедур.
- З великим відривом на 2-му місці – протидія «карго-компаніям».
- Наступні три бажані заходи у першій п’ятірці – контроль товарів від імпорту до продажу, удосконалення аналізу і управління ризиками на митниці та об’єднання митних і податкових баз даних.
- Для підприємств, що обслуговуються на всіх митницях, крім Одеської, на перше місце серед заходів виходять спрощення та здешевлення митних процедур.
- Для підприємств на Одеській митниці на першому місці – запровадження системи контролю руху товарів від імпорту до продажу.

Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення

- Найчастіше респонденти підтримують криміналізацію контрабанди товарів комерційного призначення, але без позбавлення волі, – більше 50%.
- Більше 27% опитаних вважають, що за контрабанду потрібно ввести кримінальну відповідальність з позбавленням волі.
- Лише 15,5% не підтримують криміналізацію контрабанди.
- Представники підприємств, що одночасно імпортують та експортують, та підприємств великого розміру рідше від інших підтримують позбавлення волі за неофіційне ввезення товарів.
- У сільському господарстві найчастіше виступають за криміналізацію контрабанди з позбавленням волі.
- Підприємства, що розмитнюються на Поліській митниці, найбільше підтримують криміналізацію контрабанди з кримінальною відповідальністю. Найменше таких – на Буковинській митниці.

У яких випадках слід криміналізувати контрабанду?

- Більше половини опитаних вважають, що слід ввести кримінальну відповідальність за ввезення усіх товарів з порушеннями.
- 13,5% респондентів пропонують криміналізувати контрабанду або підакцизних товарів, або ввезених у великих обсягах, та майже стільки ж опитаних – лише якщо товари ввезені у великому обсязі.
- Відповіді на це запитання не значно змінилися порівняно з 2020-м роком.
- Представники виключно імпортерів частіше від респондентів у бізнесі з експортом підтримують криміналізацію контрабанди у великих обсягах.
- Представники підприємств середнього розміру та с/г підприємств частіше від інших підтримують криміналізацію усієї контрабанди.
- Бізнес, що користується послугами Чорноморської, Поліської та Волинської митниць, найчастіше підтримує криміналізацію усієї контрабанди.

Важливість неформальних стосунків з владою для ведення бізнесу

- У 2021 році 36,5% респондентів сказали, що для успіху бізнесу важливі неформальні стосунки хоча б з одним органом влади. Це найменша частка респондентів за весь період опитування. Втім, неформальні канали взаємодії з владою залишаються досить важливими для бізнесу.
- Як і раніше, на перших двох місцях – митні та податкові органи, однак важливість неформальних стосунків з ними зменшилася.
- Виключно експортери частіше від інших вважають за потрібне підтримувати неформальні стосунки з органами влади, особливо з податковими, правоохоронцями та місцевими радами.
- Зі збільшенням розміру підприємств зростає частка тих, що вважають важливими стосунки хоча б з одним органом влади. Підприємства великого розміру частіше від інших вважають необхідними неформальні стосунки з місцевими органами, середнього розміру – з податковими.
- С/г підприємства частіше від інших вважають за потрібне «дружити» з різними органами влади.
- Підприємства, що користуються послугами Чорноморської, Поліської та Одеської митниць, найчастіше вважають важливим «дружити» хоча б з одним органом влади.
- Найрідше так вважають підприємства на Київській, Дніпровській та Закарпатській митницях.
- Підприємства, що користуються послугами Північної та Чорноморської митниць, частіше від інших вважають важливими неформальні стосунки з митними органами.
- Підприємства на Київській митниці найрідше вважають за потрібне «дружити» з митними органами.

Корупція як перешкода при експорті та імпорті

- Значення корупції на митниці як перешкоди при здійсненні експорту зменшилося у 2021 році: вона опустилася на 8-ме місце рейтингу перешкод з 5-го місця у 2020-му році.
- Для імпортерів, які стикалися з перешкодами, важливість корупції дещо зменшилася у порівнянні з іншими проблемами: вона опустилася з 11-го місця у рейтингу перешкод у 2020 році на 13-те місце у 2021 році.
- Це показує, що корупція на митниці залишається менш гострою проблемою про експорті та при імпорті порівняно з іншими.

- Частка експортерів, що називають корупцію на митниці серед перешкод при експорті, більша серед тих, що не вважають за потрібне підтримувати неформальні відносини з жодним органом влади.
- Це може означати, що експортери не пов'язують неформальні стосунки з владою з корупцією, а використовують їх для спрощення і пришвидшення ведення бізнесу.
- Частка імпортерів, які називають корупцію на митниці серед перешкод для імпорту, більша серед тих, які вважають важливими неформальні відносини з органами влади.
- Це може означати, що імпортери трактують неформальні відносини з владою як засіб захисту та юридичної допомоги для бізнесу.

Корупція та хабарництво як проблема на митниці

- Проблема корупції та хабарництва опустилася на 6-те місце серед проблем на митниці для опитаних експортерів та імпортерів у 2021 році. У 2020 році вона займала 4-те місце.
- Разом з цим, частка респондентів, які вказують на цю проблему, зросла майже до 25% – близько до рівня 2017 року.
- 31,1% респондентів, які вважають за потрібне підтримувати неформальні відносини хоча б з одним органом влади, назвали корупцію та хабарництво проблемою на митниці. Це більше, ніж частка тих, які не вважають за потрібне «дружити» з владою (20%).

Оцінки рівня корупції та ефективності роботи митниці

- Погані оцінки рівня корупції асоціюються з нижчими оцінками ефективності роботи митниці в цілому (помірна позитивна кореляція з Індексом сприйняття роботи митниці, r = 0,46, p = 0,00).

Важливість «дружби» з владою та оцінки ефективності роботи митниці

- Респонденти, які вважають за потрібне підтримувати неформальні відносини хоча б з одним органом влади, оцінюють ефективність роботи митниці гірше (Індекс СРМ = 0,28), ніж ті, що так не вважають (Індекс СРМ = 0,40).

Оцінки корупції як проблеми на митниці та ефективності роботи митниці

- Респонденти, які вважають корупцію і хабарництво проблемою на митниці, оцінюють роботу митниці гірше (Індекс СРМ = -0,06), ніж респонденти, що не назвали цієї проблеми (Індекс СРМ = 0,49).

Корупція як перешкода при проходженні митних процедур

- Корупція не належить до основних проблем, про які повідомляють опитані при різних митних процедурах.
- Найчастіше про корупцію повідомляють при попередньому митному оформленні та при митному огляді.
- Ймовірно, що проблеми, про які респонденти говорять частіше (необґрунтованість перевірок і завищення митної вартості, нерівні умови для бізнесу) містять корупційну складову.

1. Вибірка

1.1. Загальна кількість респондентів та розподіл за видом ЗЕД

Як і у попередніх хвилях опитування, вибірка VI хвилі опитування у 2021 році становила 1000 підприємств. Фактично було опитано 1006 підприємств. Серед цих підприємств 254 (25,2%) здійснюють лише експорт, 429 (42,6%) – лише імпорт, а 323 (32,1%) поєднують імпорт з експортом.

Таблиця 1. Розподіл опитаних підприємств за типом ЗЕД

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Здійснюють лише експорт	254	25,2%
Здійснюють лише імпорт	429	42,6%
Здійснюють експорт та імпорт	323	32,1%
Загальна сума	1006	100%

Серед опитаних підприємств представлений бізнес різних розмірів, переважно це – мікро- та малі підприємства. Мікропідприємства (тобто ті, де працює до 10 осіб) склали 46,6% вибірки. Було опитано 465 мікропідприємств. Малі підприємства, де зайнято від 11 до 50 працівників, склали 31,3% респондентів. Було опитано 312 таких підприємств.

14,9% вибірки припало на підприємства середнього розміру, тобто такі, де працює від 51 до 250 співробітників. Було опитано 149 таких підприємств. Решта 7,2% вибірки – це великі підприємства, які працевлаштовують більше 250 осіб. У вибірку ввійшли 72 такі підприємства. Крім цього, 8 підприємств не вказали свого розміру. Через це загальна сума підприємств з відомим розміром склала 998.

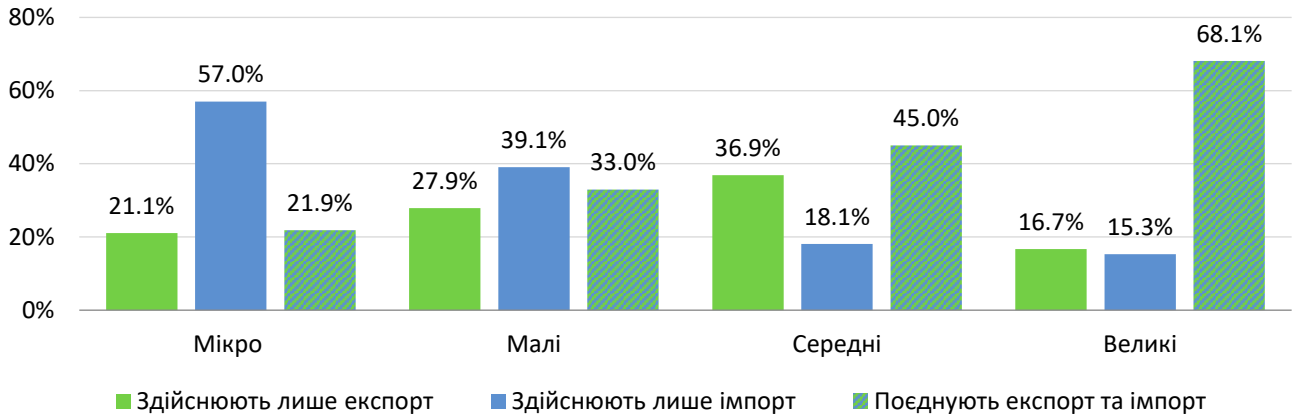
Таблиця 2. Розподіл опитаних підприємств за розміром

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Мікропідприємства (до 10 працівників)	465	46,6%
Малі підприємства (11-50 працівників)	312	31,3%
Середні підприємства (51-250 працівників)	149	14,9%
Великі підприємства (більше 250 працівників)	72	7,2%
Загальна сума	998	100%

Підприємства різних розмірів відрізняються за тим, яку зовнішньоекономічну діяльність вони здійснюють. Серед мікропідприємств переважають виключно імпортери – тут вони склали 57%. Зі зменшенням розміру підприємств частка виключно імпортерів також зменшується: у середньому бізнесі виключно імпортом займаються 18,1% підприємств, а у великому – 15,3%. Натомість зі збільшенням розміру у структурі опитаних підприємств збільшується частка тих, що поєднують експорт з імпортом. Це, зокрема, найбільша частка підприємств за видом ЗЕД у великому бізнесі – 68,1%.

Виключно експортери найбільше представлені серед бізнесу середнього розміру, де їхня частка становить 36,9%. Але найбільшу частку серед підприємств середнього розміру становлять ті, які водночас здійснюють експорт та імпорт: вони склали 45%.

Рис. 1. Розподіл підприємств різних розмірів за видами зовнішньоекономічної діяльності, %

1.2. Розподіл респондентів за секторами

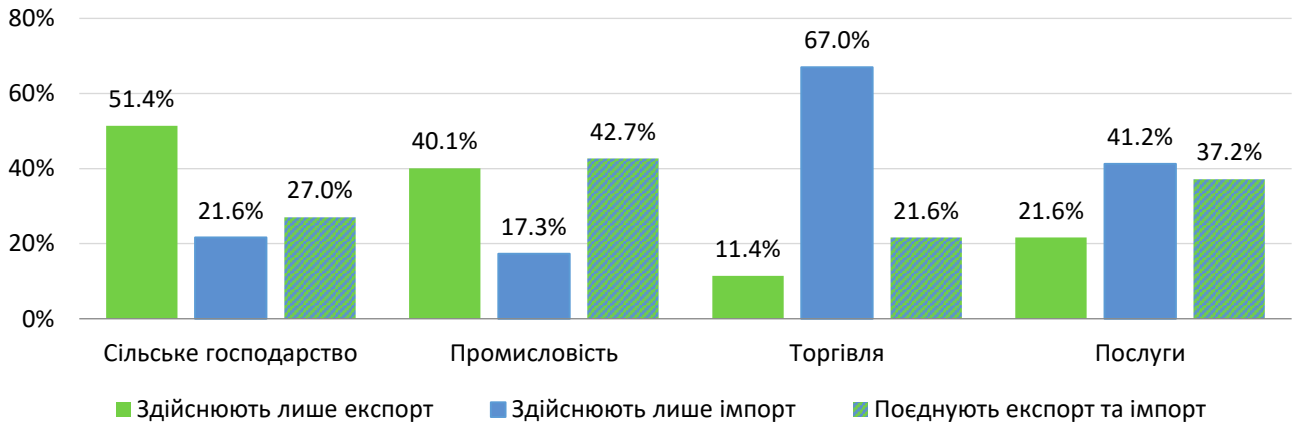
Більшість опитаних підприємств складають ті, які належать до галузей промисловості та торгівлі. У вибірці представлено 439 торговельних підприємств (43,56%) та 382 промислові (38%). 148 опитаних підприємств (14,7%) працюють у сфері послуг і решта 37 (3,7%) – у сільському господарстві.

Таблиця 3. Розподіл опитаних підприємств за сектором

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Сільське господарство	37	3,7%
Промисловість	382	38,0%
Торгівля	439	43,6%
Послуги	148	14,7%
Загальна сума	1006	100%

У найпоширенішому секторі серед опитаних підприємств – торгівлі – переважають підприємства, які лише імпортують. Вони склали 67% торговельних підприємств.

Рис. 2. Розподіл підприємств різних секторів за видами зовнішньоекономічної діяльності, %

У промисловості майже однакові частки припадають на підприємства лише з експортом (40,1%) та на ті, які імпортують та експортують (42,7%). Частка виключно імпортерів тут удвічі менша (17,3%). У сфері послуг підприємств з імпортом, як тих, що лише імпортують, так і тих, що поєднують імпорт з експортом, більше, ніж виключно експортерів. А у сільському господарстві виключно експортери складають 51,4%,

що приблизно вдвічі перевищує частки підприємств лише з імпортом та тих, що водночас експортують та імпортують.

1.3. Організаційна форма підприємств

Усі опитані підприємства, за винятком двох фізичних осіб-підприємців, є юридичними особами. Найпоширенішими організаційно-правовими формами підприємств, які взяли участь в опитуванні, є товариства з обмеженою за винятком акціонерних товариств (82,5%) та приватні підприємства (10,6%). Також серед опитаних підприємств представлені акціонерні товариства, державні підприємства та підприємства з іншими організаційно-правовими формами. Вони разом складають менше 7% вибірки.

Таблиця 4. Організаційна форма опитаних підприємств

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Фізична особа-підприємець	2	0,2%
Приватне підприємство	107	10,6%
Державне підприємство (включаючи казенні)	13	1,3%
Товариство з обмеженою відповідальністю (всі види товариств за виключенням акціонерного)	830	82,5%
Акціонерне товариство (ПАТ, ПрАТ)	42	4,2%
Інша організаційно-правова форма	12	1,2%
Загальна сума	1006	100%

1.4. Тип власності

Більшість опитаних підприємств (869 підприємств або 86,4% вибірки) повністю або частково належать фізичним або юридичним особам з України. 128 підприємства або 12,7% вибірки знаходяться у власності іноземних фізичних або юридичних осіб. 17 опитані підприємства, які склали 1,7% вибірки, перебувають у державній або комунальній власності. У 35 підприємств (3,5% вибірки) не надали інформації про тип їхньої власності.

1.5. Регіони проведення опитування

Опитування було проведене у всіх регіонах України за виключенням тимчасово окупованої АР Крим та м. Севастополя, а також окремих районів Донецької та Луганської областей. У кожному регіоні в опитуванні взяло участь від 8 (Луганська область) до 181 (м. Київ) підприємств.

Таблиця 5. Розподіл опитаних підприємств за регіоном

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Вінницька	30	3,0%
Волинська	27	2,7%
Дніпропетровська	75	7,5%
Донецька	21	2,1%
Житомирська	27	2,7%
Закарпатська	27	2,7%

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Запорізька	38	3,8%
Івано-Франківська	25	2,5%
Київська	102	10,1%
Кіровоградська	19	1,9%
Луганська	8	0,8%
Львівська	77	7,7%
Миколаївська	9	0,9%
Одеська	46	4,6%
Полтавська	24	2,4%
Рівненська	24	2,4%
Сумська	24	2,4%
Тернопільська	20	2,0%
Харківська	91	9,0%
Херсонська	19	1,9%
Хмельницька	20	2,0%
Черкаська	27	2,7%
Чернівецька	20	2,0%
Чернігівська	25	2,5%
м. Київ	181	18,0%
Загальна сума	1006	100%

1.6. Розподіл респондентів за митницями

Для оцінки питань, пов'язаних з проходженням митних процедур, за митницями респондентам було запропоновано вказати, на якій митниці вони переважно здійснюють оформлення своїх товарів. Для цього було використано класифікацію митниць 2019 року, коли у структурі Державної митної служби були утворені 16 митниць, у тому числі 14 регіональних митниць, а також Енергетична митниця та Координаційно-моніторингова митниця. Оскільки оцінка в опитуванні була здійснена за попередній рік, протягом якого ще діяла ця структура, ми використовуємо цю класифікацію для здійснення порівнянь за деякими показниками.

Найбільша частка опитаних підприємств (368 або 36,6% від усієї вибірки) здійснює митне оформлення на Київській митниці, яка об'єднала Житомирську, Київську, Київську міську та Черкаську митниці ДФС. Наступна за кількістю частка респондентів (133 опитаних підприємств або 13,2% від вибірки) здійснює митне оформлення на Галицький митниці, де було об'єднано три митниці: Івано-Франківську, Львівську, Тернопільську.

На третьому та четвертому місцях за найбільшою кількістю опитаних підприємств, які здійснюють там митне оформлення знаходяться Дніпровська митниця (102 опитаних підприємства, що складає майже 10,1% від загальної кількості опитаних) та Слобожанська митниця (86 підприємств або 8,5% вибірки). Послугами решти митниць користуються менші частки опитаних підприємств. Крім цього, 36 підприємств не назвали митниці, де вони здійснюють митне оформлення. Вони склали 3,6% від вибірки.

Таблиця 6. Розподіл опитаних підприємств за митницею, де вони переважно оформлюють товари

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Азовська митниця (Донецька митниця Державної фіскальної служби України)	12	1,2%
Буковинська митниця (Чернівецька митниця ДФС)	21	2,1%
Волинська митниця (Волинська митниця ДФС)	37	3,7%
Галицька митниця (Івано-Франківська митниця ДФС, Львівська митниця ДФС, Тернопільська митниця ДФС)	133	13,2%
Дніпровська митниця (Дніпропетровська митниця ДФС, Запорізька митниця ДФС, Кіровоградська митниця ДФС, Полтавська митниця ДФС)	102	10,1%
Закарпатська митниця (Закарпатська митниця ДФС)	29	2,9%
Київська митниця (Житомирська митниця ДФС, Київська митниця ДФС, Київська міська митниця ДФС, Черкаська митниця ДФС)	368	36,6%
Одеська митниця (Одеська митниця ДФС)	70	7,0%
Північна митниця (Чернігівська митниця ДФС)	22	2,2%
Подільська митниця (Вінницька митниця ДФС, Хмельницька митниця ДФС)	34	3,4%
Поліська митниця (Рівненська митниця ДФС)	26	2,6%
Слобожанська митниця (Сумська митниця ДФС, Харківська митниця ДФС)	86	8,5%
Східна митниця (Луганська митниця ДФС)	8	0,8%
Чорноморська митниця (Миколаївська митниця ДФС, Митниця ДФС у Херсонській області, АР Крим та м. Севастополі)	22	2,2%
Не вказали митниці	36	3,6%
Загальна сума	1006	100%

1.7. Митні пости, де підприємства здійснюють оформлення

Більшість підприємств (610 підприємств) вказали митний пост, на якому вони переважно здійснюють митне оформлення. Митним постом, який найчастіше називали опитані підприємства, є «Аеропорт Київ», що знаходиться в міжнародному аеропорту «Київ» (Жуляни). Тут здійснюють опитування 146 підприємств, що складає 14,5% вибірки.

Більше 20 підприємств здійснюють митне оформлення на митних постах «Яворів», «Костянтинівка», «Залізничний», «Одеса-аеропорт», «Ягодин» та «Південний». 396 підприємств або 39,4% вибірки не назвали посту, де вони здійснюють митне оформлення.

Таблиця 7. Розподіл опитаних підприємств за митницею, де вони переважно оформлюють товари

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Митний пост «Аеропорт Київ»	146	14,5%
Митний пост «Яворів»	43	4,3%
Митний пост «Костянтинівка»	37	3,7%
Митний пост «Залізничний»	37	3,7%
Митний пост «Одеса-аеропорт»	30	3,0%
Митний пост «Ягодин»	30	3,0%
Митний пост «Південний»	20	2,0%
Митний пост «Чоп – Залізничний»	16	1,6%
Митний пост «Мостиська-залізничний»	14	1,4%
Митний пост «Запоріжжя-аеропорт»	13	1,3%
Митний пост «Спеціалізований»	12	1,2%
Митний пост «Прикарпаття»	12	1,2%
Митний пост «Суми»	12	1,2%
Митний пост «Житомир-центральний»	12	1,2%
Митний пост «Чернівці»	10	1,0%
Митний пост «Вінниця»	9	0,9%
Митний пост «Бориспіль»	9	0,9%
Митний пост «Щербаківка»	8	0,8%
Митний пост «Рава-Руська»	8	0,8%
Митний пост «Мостиська»	8	0,8%
Митний пост «Дяково-автомобільний»	7	0,7%
Митний пост «Полтава»	7	0,7%
Митний пост «Аеропорт «Харків»	7	0,7%
Митний пост «Ковель»	7	0,7%
Митний пост «Ужгород-автомобільний»	7	0,7%
Митний пост «Черкаси-центральний»	6	0,6%
Митний пост «Херсон»	5	0,5%
Митний пост «Рівне»	5	0,5%
Митний пост «Коростень»	5	0,5%
Митний пост «Білгород-Дністровський»	5	0,5%
Митний пост «Кривий Ріг»	5	0,5%
Митний пост «Нові Яриловичі»	5	0,5%
Митний пост «Західний» Енергетичної митниці Держмитслужби	5	0,5%
Митний пост «Костянтинівка»	4	0,4%
Митний пост «Столичний»	4	0,4%
Митний пост «Ізмаїл»	4	0,4%

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Митний пост «Чернігів»	4	0,4%
Митний пост «Бердянськ»	3	0,3%
Митний пост «Херсон»	3	0,3%
Митний пост «Сарни»	3	0,3%
Митний пост «Маріуполь-порт»	3	0,3%
Митний пост «Одеса-внутрішній»	3	0,3%
Митний пост «Дніпро-Бузький»	2	0,2%
Митний пост «Дністер»	2	0,2%
Митний пост «Лужанка»	2	0,2%
Митний пост «Рені»	2	0,2%
Митний пост «Тиса»	1	0,1%
Митний пост «Дружба»	1	0,1%
Митний пост «Овруч»	1	0,1%
Митний пост «Дольськ»	1	0,1%
Митний пост «Доманове»	1	0,1%
Митний пост «Угринів»	1	0,1%
Митний пост «Вадул-Сірет»	1	0,1
Митний пост «Мамалига»	1	0,1
Митний пост «Старокозаче»	1	0,1
Не вказали митного посту	396	39,4%
Загальна сума	1006	100%

1.8. Співпраця з митними брокерами

89% підприємств, опитаних у 2021 році, повідомили, що працюють з митними брокерами. 10,9% опитаних підприємств не працюють з брокерами, а 0,1% не дали відповіді на це запитання. Серед підприємств, що не користуються послугами митних брокерів більшість (91,8%) повідомили, що не мають бажання працювати з ними, тоді як 5,5% сказали, що хотіли б працювати з митними брокерами. Решта 2,7% підприємств, що не працюють з митними брокерами, не відповіли на запитання щодо того, чи хотіли б розпочати співпрацю з ними.

Порівняно з попередніми хвилями цього опитування у 2021 році спостерігається незначне збільшення частки підприємств, які співпрацюють з брокерами, але загалом співпраця з брокерами залишається на стабільному рівні. Так, у 2020 році, коли була проведена V хвиля опитування експортурів та імпортерів, з брокерами працювали 86,8% опитаних підприємств, а у IV хвилі опитування у 2018 році цей показник становив близько 87%.

Підприємства, які виключно імпортують або експортують, частіше користуються послугами митних брокерів, ніж ті, що поєднують експорт з імпортом. Так, якщо серед останніх підприємства, які співпрацюють з брокерами, складають 81,7%, то серед виключно експортерів частка таких підприємств становить 92,1%, а серед виключно імпортерів – 92,5%.

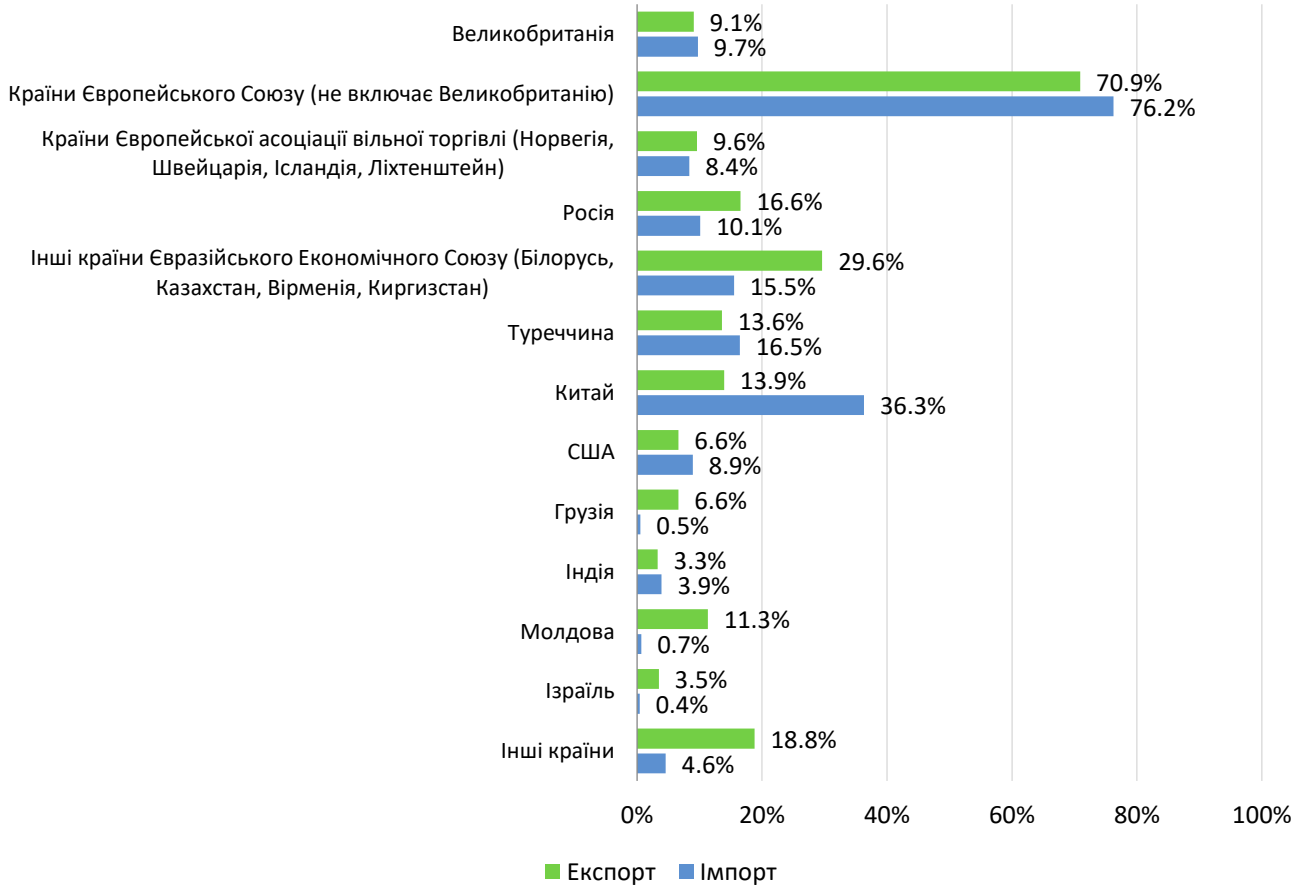
Між мікро- та малим бізнесом з одного боку та середнім і великим з іншого боку спостерігається суттєва різниця у рівнях співпраці з митними брокерами. У випадку перших така співпрацю є приблизно у дев'яти з кожних десяти підприємств: 95,1% мікропідприємств та 91% малих повідомили, що працюють з митними брокерами. А у випадку других з брокерами співпрацює приблизно сім з кожних десяти підприємств: 73,8% середніх та 70,8% великих.

У сферах послуг та торгівлі з брокерами співпрацюють дещо більші частки опитаних (91,9% та 90,7% відповідно), ніж у сільському господарстві (86,5%) та у промисловості (86,1%). Серед підприємств, які здійснюють митне оформлення на різних митницях, найчастіше про здійснення митних процедур за посередництвом брокерів повідомляють на Волинській митниці (97,3%), а найрідше – на Слобожанській (74,4%).3 Детальніше див. *Додатки. Співпраця з митними брокерами.*

1.9. Напрямки експорту та імпорту

Найпоширенішим напрямком експорту та імпорту для опитаних підприємств є країни Європейського Союзу. З цих країн імпортують 76,2% імпортерів, а експортують до них 70,9% експортерів. Майже кожне десяте опитане підприємство (9,7% імпортерів та 9,1 експортерів) торгує з Великобританією. Крім цього, 9,6% експортерів та 8,4% імпортерів повідомили, що торгують з країнами Європейської асоціації вільної торгівлі (Норвегія, Швейцарія, Ісландія, Ліхтенштейн).

Рис. 3. Напрями торгівлі за експортом та імпортом, % опитаних

3 Відповіді респондентів, що здійснюють митне оформлення на Азовській та Східній митниці, не включені в аналіз через те, що їхня кількість недостатня для статистичних порівнянь.

Країни Євразійського Економічного Союзу за виключенням Росії (це Білорусь, Казахстан, Вірменія та Киргизстан) є торговельними партнерами для 29,6% експортерів та 15,5% імпортерів. До Росії експортують 16,6% експортерів, а імпортують звідти 10,1% імпортерів. Важливим напрямком торгівлі для імпортерів є Китай: з ним торгує 36,3% імпортерів. Експортує в Китай 13,9% експортерів.

Досить поширеним напрямком як експорту, так і імпорту для опитаних підприємств є Туреччина. З цією країною торгує 16,5% імпортерів та 13,6% експортерів. 11,3% експортерів експортують в Молдову. Імпорт з цієї країни не такий поширений – його здійснює менше 1% опитаних імпортерів.

Серед інших напрямків імпорту та експорту, про які повідомили опитані підприємства, – Азербайджан, Австралія, Бангладеш, Бразилія, В'єтнам, Єгипет, Індонезія, Ірак, Іран, Канада, Корея, Македонія, Малайзія, Мексика, Об'єднані Арабські Емірати, Пакистан, Саудівська Аравія, Сербія, Таджикистан, Тайвань, Тайланд, Туркменістан, Узбекистан, Шрі-Ланка, Японія та інші країни Близького Сходу, Азії, Африки і Південної Америки.

НАПРЯМКИ ЕКСПОРТУ ЗА РОЗМІРОМ ПІДПРИЄМСТВ. Зі збільшенням розміру підприємств-експортерів зростає частка тих, які експортують в ЄС. Серед мікропідприємств таких 65%, серед малих – 69,7%. Для підприємств середнього розміру ця частка складає до 73%, а серед великих – вже 90%. Подібна тенденція спостерігається і в експорті у Великобританію та до країн ЄврАзЕс за виключенням Росії: що більшим є розмір підприємств-експортерів, тим частіше вони працюють з цими напрямками торгівлі.

У Росію експортує приблизно третина великих підприємств-експортерів (31,7%). Серед підприємств мікро-, малого та середнього розміру ця частка складає менше 20%. Найменшою вона є серед мікропідприємств: у Росію експортують 10% з них.

Крім цього, великі підприємства відрізняються від решти бізнесу активнішим експортом до країн ЄАВТ, а також у Туреччину, Китай та США. Так, по 21,7% підприємств великого розміру вказали, що експортують в країни ЄАВТ та в Туреччину. Для порівняння, частка підприємств менших розмірів, що експортують у Туреччину, не перевищує 14%, а тих, що здійснюють експорт до країн ЄАВТ, серед інших груп підприємств за розміром налічується не більше 9%.

Кожне п'яте опитане велике підприємство-експортер (20%) експортує в Китай. Відповідні частки підприємств серед решти опитаних складають від 12% (мікропідприємства) до 15,6% (середні). У США експортує кожне дев'яте опитане велике підприємство (11,7%). Серед підприємств менших розмірів частка експортерів у США знаходиться в межах від 4,5% (мікропідприємства) до 7,4% (середні). Детальніше див. *Додатки. Напрямки експорту*.

НАПРЯМКИ ЕКСПОРТУ ЗА СЕКТОРОМ. Підприємства різних секторів суттєво не відрізняються за рівнем експорту до ЄС. У цьому напрямку дещо частіше експортують промислові та сільськогосподарські підприємства (74% та 72,4% відповідно), ніж підприємства у сфері послуг (67,4%) та торгівлі (66%).

Приблизно кожне третє підприємство у галузях промисловості (32,1%) та торгівлі (29,9%) здійснює експорт до країн ЄврАзЕс за виключенням Росії. У сферах послуг та сільського господарства частки експортерів у цьому напрямку нижчі. Подібно до цього, у промисловості та торгівлі частіше, ніж в інших секторах, експортують в Росію. У цьому напрямку здійснюють експорт 20,8% опитаних торговельних підприємств-експортерів та 18,1% промислових.

Сільськогосподарські підприємства частіше від решти бізнесу експортують в Туреччину (20,7%) та в США (17,2%). Для порівняння, серед підприємств інших секторів частка експортерів в Туреччину не перевищує 16%, а експортерів до США – 9%. Бізнес у галузі торгівлі більшою мірою, ніж представники інших галузей, експортує до Грузії (10,4%) та до Молдови (14,6%). Детальніше див. *Додатки. Напрямки експорту*.

Напрямки експорту за митницями4. Бізнес, що користується послугами митниць у західних регіонах України, характеризується високим рівнем експорту до ЄС. Це, зокрема, 95,7% експортерів на Закарпатській митниці, 90,5% на Волинській та по 85,7% на Буковинській та Галицькій митницях. Разом з цим, високі частки експортерів до ЄС зафіксовані і на Поліській митниці, де з ЄС торгує 95% підприємств-експортерів, та на Північній митниці, де у цьому напрямку експортують 75% підприємств, які здійснюють там митне оформлення.

48,5% підприємств на Слобожанській митниці та 48,4% на Дніпровській експортують в країни ЄврАзЕс за виключенням Росії. Це найбільші частки експортерів порівняно з тими, що користуються послугами інших митниць. На цих же митницях – найвищий рівень експорту в Росію: туди експортують 36,4% підприємств-експортерів на Слобожанській митниці та 29,7% на Дніпровській.

Експортери на Північній митниці відрізняються від інших найбільшою часткою тих, що торгують з Туреччиною та Китаєм. Так, 50% експортерів, що користуються послугами цієї митниці, повідомили, що експортують до Китаю, а 37,5% – до Туреччини. Крім цього, до Туреччини часто експортують підприємства, які здійснюють митне оформлення на Буковинській (28,6%) та Одеській (26,7%) митницях. Детальніше див. *Додатки. Напрямки експорту*.

Напрямки імпорту за розміром підприємств. Частка підприємств-імпортерів, які торгують з ЄС, збільшується із зростанням розміру бізнесу. Серед мікропідприємств вона складає 71,2%, а серед малих – 78%. У середньому бізнесі частка імпортерів до ЄС сягає 86%, а у великому – 86,7%. Подібна тенденція характерна для імпорту з Китаю: частка підприємств, що імпортують з цієї країни, зростає від 29,6% серед мікропідприємств-імпортерів до 50% серед великих підприємств-імпортерів.

Середні та великі підприємства-імпортери частіше, ніж мікро- та малі торгують з Росією та іншими країнами ЄврАзЕс. Зокрема, більше 20% з них імпортують з інших країн ЄврАзЕс за виключенням Росії, а більше 16% – з Росії. Крім цього, великі підприємства частіше, ніж бізнес меншого розміру, імпортують з Великобританії (20%) та з Туреччини (28,3%). Детальніше див. *Додатки. Напрямки імпорту*.

Напрямки імпорту за сектором. Між підприємствами-імпортерами різних галузей не спостерігається суттєвої різниці у рівні імпорту з ЄС. Імпорт з цього напрямку дещо більше поширений у сільському господарстві (83,3%) та у сфері послуг (82,3%), ніж у промисловості (75,1%) та торгівлі (74,8%).

Більше третини підприємств усіх галузей, крім сільського господарства, імпортують з Китаю. У сільському господарстві відповідна частка підприємств-імпортерів складає 27,8%. Щодо імпорту з Туреччини відмінності між бізнесом з різних галузей невеликі. З цієї країни імпортує 22,2% опитаних сільськогосподарських підприємств-імпортерів та 22,1% підприємств у сфері послуг. Порівняно найменше їх у сфері торгівлі – 13,5% опитаних імпортерів. Крім цього, у сфері послуг рідше, ніж в інших секторах, імпортують з Росії та інших країн ЄврАзЕс. Детальніше див. *Додатки. Напрямки імпорту*.

Напрямки імпорту за митницями5. Більше половини імпортерів, які здійснювали митне оформлення на кожній з регіональних митниць, повідомили, що імпортують з ЄС. Зокрема, усі підприємства-імпортери, які користуються послугами на Закарпатській митниці, повідомили, що імпортують з ЄС. Майже такі ж високі частки імпортерів з ЄС зафіксовані на Галицькій та Чорноморській митницях: 92,7% та 91,7%. Найрідше з ЄС імпортує бізнес, який здійснює митне оформлення на Одеській і Слобожанській митницях, але і тут частка таких підприємств перевищує 50%: 52,2% та 54,1% відповідно.

4 Відповіді респондентів, що здійснюють митне оформлення на Азовській та Східній митницях, не включені в цей аналіз через те, що їхня кількість недостатня для статистичних порівнянь.

5 Відповіді респондентів, що здійснюють митне оформлення на Азовській та Східній митницях, не включені в цей аналіз через те, що їхня кількість недостатня для статистичних порівнянь.

76,9% підприємств-імпортерів на Північній митниці повідомили, що імпортують з країн ЄврАзЕс, які не включають Росії. На інших митницях відповідна частка підприємств не перевищує 30%. З Росії найчастіше імпортують підприємства, які користуються послугами Слобожанської митниці: 37,7%. На інших митницях ця частка менша 20%.

Найвища частка імпортерів з Туреччини – серед підприємств на Одеській (50%) та Чорноморській (41,7%) митницях. З Китаю найчастіше імпортує бізнес, що здійснює митне оформлення на Одеській митниці. Крім цього, на таких митницях, як Дніпровська, Київська, Подільська, Слобожанська та Чорноморська, частка підприємств, що імпортують з Китаю, перевищує 40% усіх імпортерів. Детальніше див. *Додатки. Напрямки імпорту*.

1.10. Демографічний розподіл респондентів

Більшість опитаних представників підприємств склали чоловіки (67,6%), тоді як жінки – 32,4%. Середній вік респондентів – майже 44 роки (43,9 року). При цьому опитаним чоловікам в середньому 44 з половиною роки, а жінкам – 42 з половиною.

Основна частина респондентів (404 або 40,2%) – це люди віком від 36 до 45 років. Приблизно кожен п'ятий опитаний є дещо старшим або молодшим за цю категорію респондентів. Так, 212 респондентів (21,1%) мають вік до 35 років включно, а 230 респондентів (22,9%) – від 46 до 55 років. 123 респонденти або 12,2% мають вік від 56 до 65 років, а 19 респондентів (1,9%) – від 66 років і більше. Крім цього, 18 респондентів (1,8%) не вказали свого віку.

Таблиця 8. Розподіл респондентів за віком

	Кількість респондентів	Частка від вибірки
До 35 років	212	21,1%
36-45 років	404	40,2%
46-55 років	230	22,9%
56-65 років	123	12,2%
66 років і більше	19	1,9%
Не вказаний вік	18	1,8%
Загальна сума	1006	100%

Основні результати коротко:

Серед 1006 підприємств-учасників ЗЕД, опитаних у 2021 році, представлені мікропідприємства (46,6%), малі (31,3%), середні (14,9%) та великі (7,2%). Підприємства, які взяли участь в опитуванні, поділяються на три групи за видом ЗЕД: ті, які лише експортують, (25,2%), ті, що лише імпортують, (42,6%) та підприємства, що здійснюють як експорт, так і імпорт, (32,1%).

Опитані підприємства-учасники ЗЕД працюють у секторах сільського господарства, промисловості, торгівлі та послуг. 89% підприємств повідомили, що працюють з митними брокерами. Європейський Союз є найпоширенішим напрямком як експорту, так і імпорту для опитаних підприємств. 67,6% респондентів склали чоловіки, 32,4% – жінки.

2. Реформа у митній сфері очима бізнесу

2.1 Оцінка роботи та проблеми на митниці

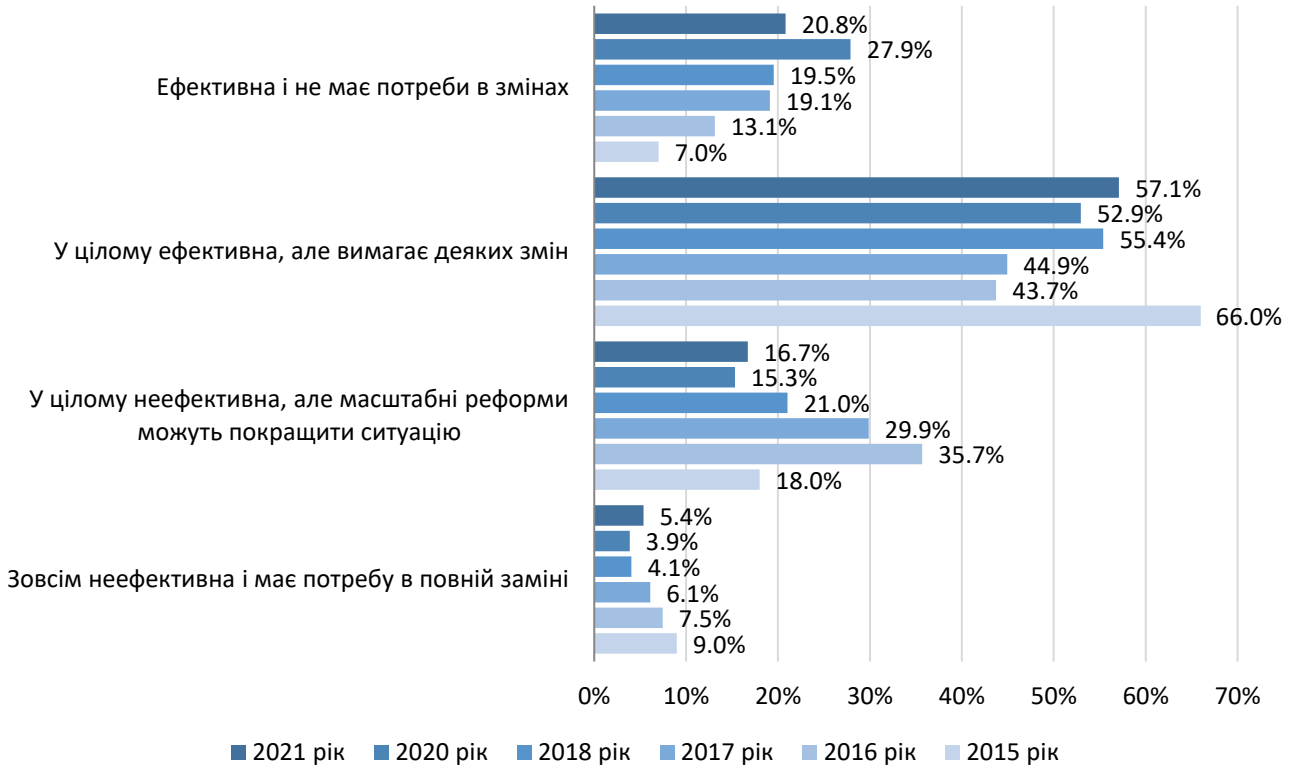
2.1.1. Індекс сприйняття роботи митниці

Протягом усіх шести хвиль опитування експортерів та імпортерів, які розпочалися у 2015 році, ІЕД пропонував респондентам оцінити, наскільки ефективною, на їхню думку, є робота митниці6.

В той час як у 5-й хвилі опитування у 2020 році оцінки роботи митниці стали найкращими з весь період опитування, у 2021 році вони дещо погіршились у порівнянні з попереднім роком, але були кращими порівняно з попередніми хвилями опитування у 2015-2018 роках.

Більшість респондентів опитування 2021 року вважає роботу митницю ефективною. Проте якщо у 2020-му році рекордна частка респондентів (27,9%) відповіла, що у змінах немає потреби, то у 2021-му році найбільше респондентів за всю історію цього опитування – 57,1% – зазначило, що митниця ефективна, але потребує змін. У 2020 році частка респондентів, які вважали роботу митниці ефективною, але водночас такою, що потребує змін, становила 52,9%. Частка ж тих, хто вважає роботу митниці ефективною і такою, що не потребує змін, у 2021 році зменшилась до 20,8%.

Рис. 4. Оцінка ефективності роботи митних органів, % респондентів[7]

Критичні оцінки роботи митниці залишаються в цілому на рівні попереднього року. 16,7% опитаних вважають роботу митниці неефективною, але передбачають, що ситуацію можуть покращити масштабні

6 З першої до четвертої хвилі включно (2015-2018 роки) ці опитування було проведено в рамках проєкту «Діалог зі сприяння торгівлі».

7 Опитування у 2015-2018 роках були проведені ІЕД в рамках проєкту «Діалог зі сприяння торгівлі». Отримати детальну інформацію про проєкт та ознайомитися з його публікаціями можна на сторінці ІЕД: http://www.ier.com.ua/ua/projects?pid=5259

реформи, в той час як 5,4% висловили думку, що митниця зовсім неефективна і має потребу у повній заміні. У 2020-му році ці частки складали, відповідно, 15,3% та 3,9%.

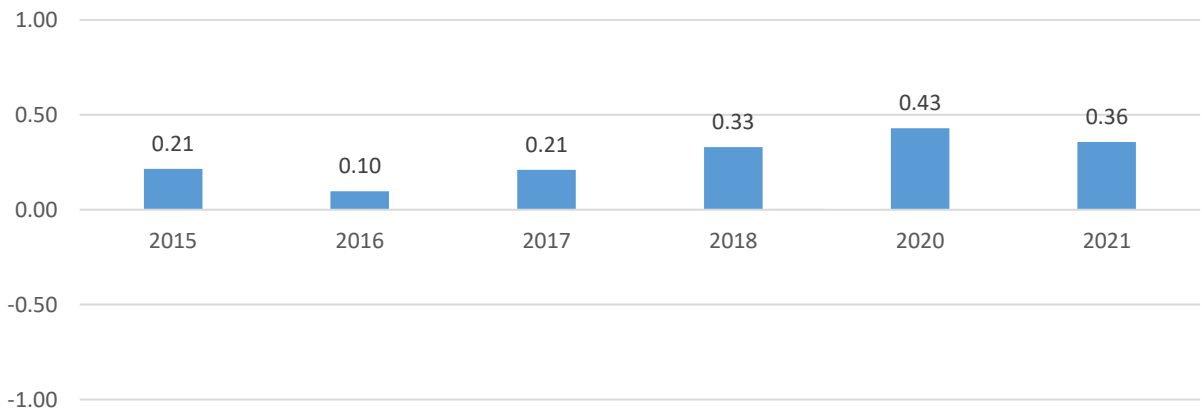
Втім, варто зазначити, що тоді як зміни у частках підприємств з негативними оцінками митниці мінімальні порівняно з 2020-м роком, у 2021 році ці частки перестали зменшуватись вперше за останні чотири (у випадку оцінки митниці як неефективної, але такої, що потребує масштабних реформ) та п'ять (у випадку оцінки митниці як неефективної і такої, що потребує повної заміни) хвиль опитування. При цьому також варто відмітити, що розмір вибірки першої хвилі опитування у 2015 році відрізнявся від наступних хвиль цього опитування, тому порівняння результатів 2015 року з наступними хвилями не є статистично достовірним.

Для того, щоб виміряти відмінності в оцінках роботи митниці підприємствами у різних хвилях цього опитування, а також щоб кількісно порівняти відмінності у цих оцінках серед підприємств різних типів, ІЕД розробив числовий балансовий показник – Індекс сприйняття роботи митниці (Індекс СРМ). Цей Індекс розраховується як середнє значення оцінок роботи митниці за шкалою від -1 до +1, де найкращій оцінці («Робота митниці ефективна і не має потреби в змінах») присвоєно значення +1, оцінці «Робота у цілому ефективна, але вимагає деяких змін» – значення 0,5, оцінці «Робота у цілому неефективна, але масштабні реформи можуть покращити ситуацію» – значення -0,5, а найгіршій оцінці («Робота митниці зовсім неефективна і має потребу в повній заміні») – значення -1.

Індекс СРМ, побудований на основі цих відповідей, відображає баланс позитивних та негативних оцінок роботи митниці. Якщо переважають позитивні оцінки (перші два варіанти відповіді, де роботу митниці називають більшою чи меншою мірою ефективною), Індекс буде додатним, а якщо негативні (останні два варіанти відповіді, де роботу митниці оцінюють як неефективну) – він буде від'ємним.

У 2021 році Індекс СРМ склав 0,36, що відображає переважання позитивних оцінок ефективності роботи митниці. Він став другим за значенням за період спостережень з 2015 року8. Значення Індексу СРМ перестало зростати вперше з 2017 року. Найнижче значення цього Індексу було зафіксоване у 2016 році (0,1) і з цього часу у кожній наступній хвилі опитування спостерігалося його зростання. Свого найбільшого на сьогодні значення цей Індекс досягнув у 2020 році (0,43).

Рис. 5. Індекс сприйняття роботи митниці

Оцінка роботи митниці за видом ЗЕД. Підприємства, які здійснюють лише експорт, оцінюють ефективність роботи митниці краще порівняно з виключно імпортерами та з бізнесом, який водночас імпортує та експортує. Так, майже 36% з них вважають роботу митниці ефективною і такою, що не потребує змін, що більше, ніж для двох інших груп опитаних за видом ЗЕД. Найвища частка негативних оцінок митниці зафіксована серед виключно імпортерів: майже 27% з них вважають митницю неефективною і такою, що

8 Як було зазначено вище, порівняння результатів 2015 року з наступними хвилями не буде статистично достовірним через різні розміри вибірок першої та наступних хвиль опитування.

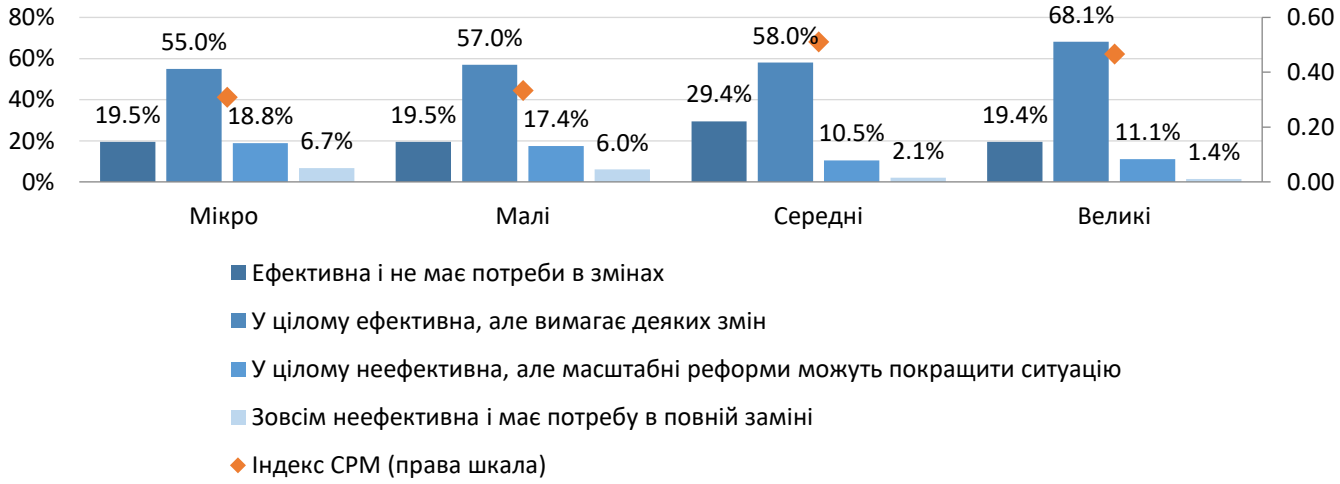
потребує масштабних реформ або повної заміни. Значення Індексу СРМ для підприємств, які лише експортують, найвище (0,54), тоді як для виключно імпортерів воно склало 0,28, а для підприємств, що поєднують імпорт з експортом – 0,32.

Рис. 6. Оцінка ефективності роботи митниці (за видом ЗЕД), % респондентів та Індекс СРМ

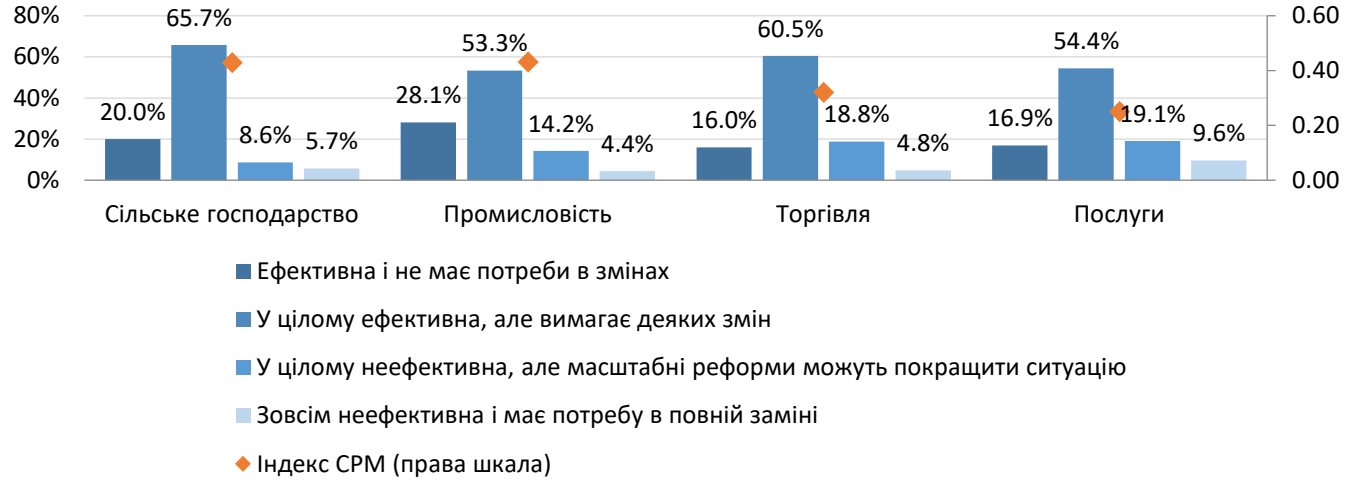
Оцінка роботи митниці за розміром підприємств. Підприємства середнього та великого розміру оцінили ефективність роботи митниці краще, ніж підприємства менших розмірів. Так, тоді як значення Індексу СРМ склало 0,51 для середніх підприємств та 0,47 для великих, для мікро- та малих підприємств воно дорівнює 0,31 та 0,33 відповідно. Крім цього, приблизно кожне п'яте мікро- та мале підприємство вважає роботу митниці неефективною (25,5% та 23,4% відповідно). Ці частки удвічі більші, ніж серед підприємств великого (12,5%) та середнього (12,6%) розмірів.

Рис. 7. Оцінка ефективності роботи митниці (за розміром), % респондентів та Індекс СРМ

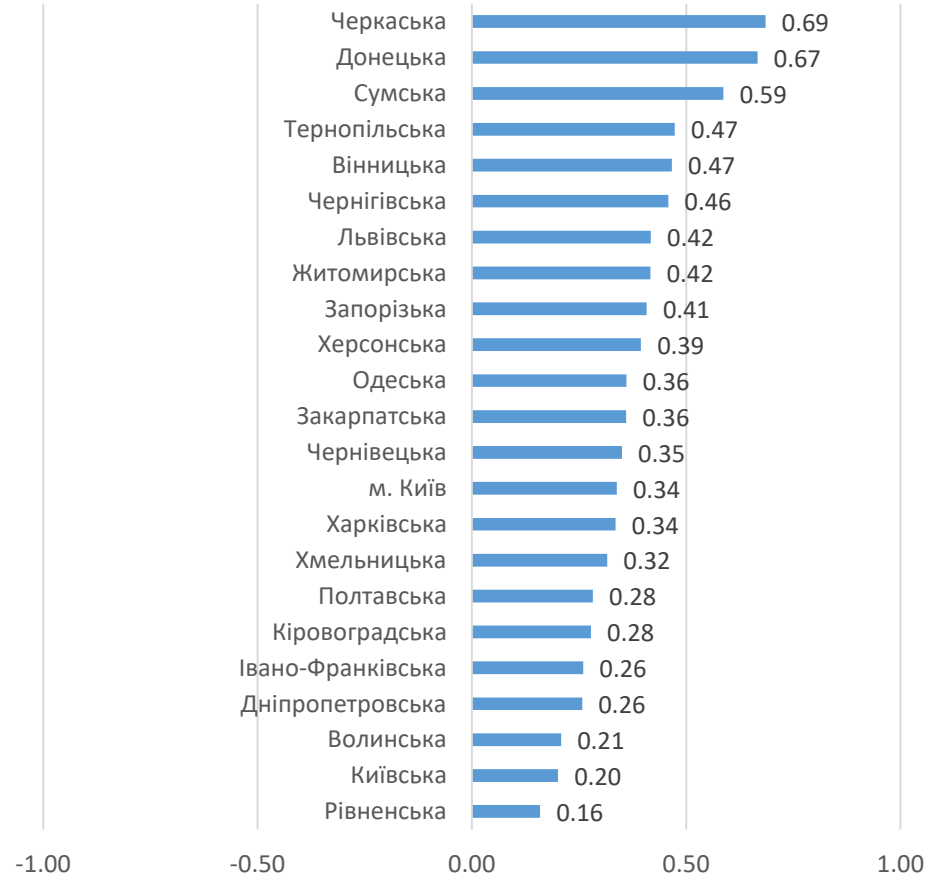
Оцінка роботи митниці за сектором. Бізнес у галузях сільського господарства та промисловості краще оцінив роботу митниці, ніж підприємства, що працюють у сферах торгівлі та послуг. Зокрема, серед промислових підприємств зафіксована найвища частка опитаних, які вважають митницю ефективною і такою, яка не має потреби у змінах, (28,1%). Для порівняння, у секторах торгівлі та послуг частка таких відповідей не перевищує 17%. Найвищий рівень негативних оцінок роботи митниці спостерігається серед підприємств, які надають послуги: 28,7% з них оцінили митницю як неефективну і таку, що потребує масштабних реформ або повної заміни. Значення Індексу СРМ склало 0,43 як серед сільськогосподарських, так і серед промислових підприємств. Для двох інших секторів воно нижче: 0,32 для сфери торгівлі та 0,25 для сфери послуг.

Рис. 8. Оцінка ефективності роботи митниці (за сектором), % респондентів та Індекс СРМ

Оцінка роботи митниці за регіоном[9]**.** Оцінки роботи митниці підприємствами, які розташовані у різних регіонах, відрізняються. Найвищі оцінки зафіксовані у Черкаській (значення Індексу СРМ тут склало 0,69) та у Донецькій (0,67) областях. Наступне за величиною значення Індексу СРМ – у Сумській області (0,59). З іншого боку, найгірші оцінки роботи митниці зробив бізнес Рівненської, Київської та Волинської областей, де значення Індексу СРМ склали 0,16, 0,2 та 0,21 відповідно.

Рис. 9. Оцінка ефективності роботи митниці (за регіоном), % респондентів та Індекс СРМ

9 Відповіді підприємств, розташованих у Луганській та Миколаївській областях, не включені в цей аналіз через недостатню наповнюваність підвибірок.

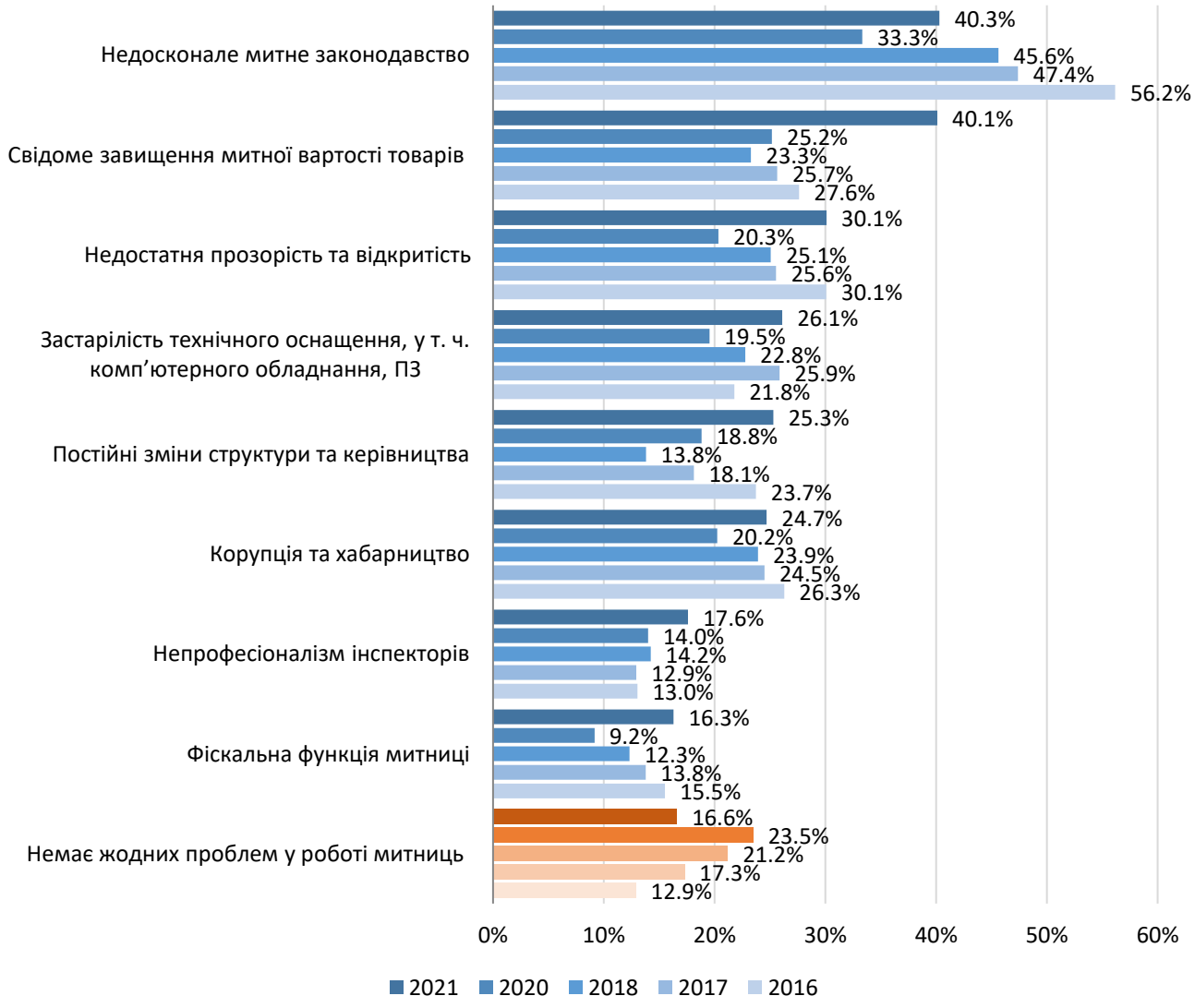
Основні результати коротко:

Оцінки роботи митниці у 2021 році дещо погіршилися порівняно з попереднім роком, але були кращими, ніж у попередніх хвилях опитування у 2015-2018 роках. Значення Індексу сприйняття роботи митниці перестало зростати вперше з 2017 року та зменшилося з 0,43 на шкалі від -1 до 1 у 2020 році до 0,36 у 2021 році. Відповідно, у 2021 році Індекс сприйняття роботи митниці став другим за значенням за весь період спостережень з 2015 року (більше було лише у 2020-му році). 57,1% респондентів вказали, що робота митниці у цілому ефективна, але вимагає деяких змін. Це найбільша частка за останні 5 років. Виключно експортери оцінюють роботу митниці найкраще. Середні та великі підприємства значно краще оцінюють роботу митниці, ніж малі та мікропідприємства. Бізнес у галузях сільського господарства та промисловості краще оцінив роботу митниці, ніж підприємства, що працюють у сферах торгівлі та послуг.

2.1.2. Проблеми у роботі митниць

У шостій хвилі опитування експортери та імпортери вчергове назвали найважливіші, на їхню думку, проблеми у роботі митниць. Недосконале митне законодавство залишається однією з основних проблем з точки зору опитаних підприємств: у 2021 році про неї повідомили 40,3% з них. Це більше, ніж було у 2020-му році, коли ця проблема знаходилася на першому місці серед проблем, пов'язаних з митницями, але на неї вказало 33,3% бізнесу.

Рис. 10. Проблеми у роботі митниць, % респондентів

Однак, у 2021 році підприємства істотно частіше вказують на свідоме, на їхню думку, завищення митної вартості товарів. На цю проблему вказали 40,1% опитаних, через що вона розділяє перше місце серед проблем на митниці з проблемою недосконалого законодавства.

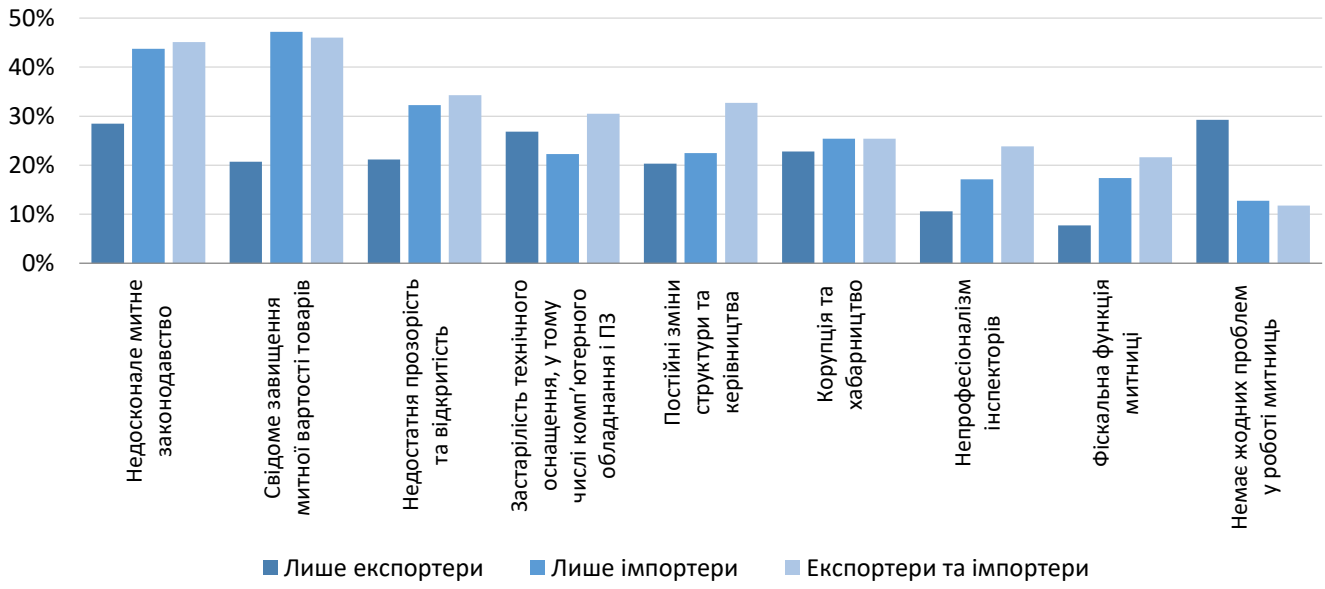
Із помітним відривом від перших двох на третє місце серед проблем на митниці вийшла проблема недостатньої прозорості та відкритості, про яку повідомили 30,1% респондентів. Приблизно одна четверта експортерів та імпортерів назвали такі проблеми, як застарілість технічного оснащення на митниці (26,1%), постійні зміни структури та керівництва (25,3%) та корупція і хабарництво (24,7%). Частки підприємств, які повідомляють про ці та інші проблеми, зросли порівняно з 2020-м роком.

Водночас зменшилася частка респондентів, які вважають, що у роботі митниць немає жодних проблем. Позитивна тенденція зростання частки таких відповідей тривала протягом трьох попередніх хвиль цього опитування: з 2017 до 2020 року. У 2020-му році максимальний відсоток опитаних не назвав жодної проблеми, пов'язаної з роботою митниці: 23,5%. У 2021 році ця частка скоротилася вперше за весь час опитування і становить 16,6%, що найближче до її значення у 2017 році (17,3%), але більше, ніж її мінімальне значення, зафіксоване у 2016 році (12,9%).

Оцінка проблем у роботі митниць за видом ЗЕД. Підприємства, які здійснюють лише експорт, частіше від інших не зіштовхуються з жодними проблемами у роботі митниць. Про відсутність таких проблем повідомили 29,3% з них, тоді як серед решти бізнесу ці частки майже втричі менші: 12,7% серед виключно імпортерів та 11,7% серед тих, що поєднують експорт з імпортом. Відповідно, виключно експортери рідше вказують на ряд проблем у роботі митниць.

Ця різниця особливо контрастна у випадку двох головних проблем у роботі митниць, названих підприємствами у 2021 році: недосконалого митного законодавства та завищення митної вартості товарів. Тоді як недосконале митне законодавство є проблемою на думку 43,8% підприємств, що займаються лише імпортом, та 45,1% тих, що поєднують імпорт з експортом, серед виключно експортерів на цю проблему вказують 28,5% опитаних. Подібно до цього, на думку 47,2% виключно імпортерів та 46% підприємств, що займаються імпортом та експортом, на митницях свідомо завищують митну вартість товарів. Частка виключно експортерів, які назвали цю проблему, менша і складає 20,7%. Також виключно експортери рідше від інших підприємств вказують на проблеми недостатньої прозорості та відкритості на митниці, непрофесіоналізму митних інспекторів та фіскальної функції митниці.

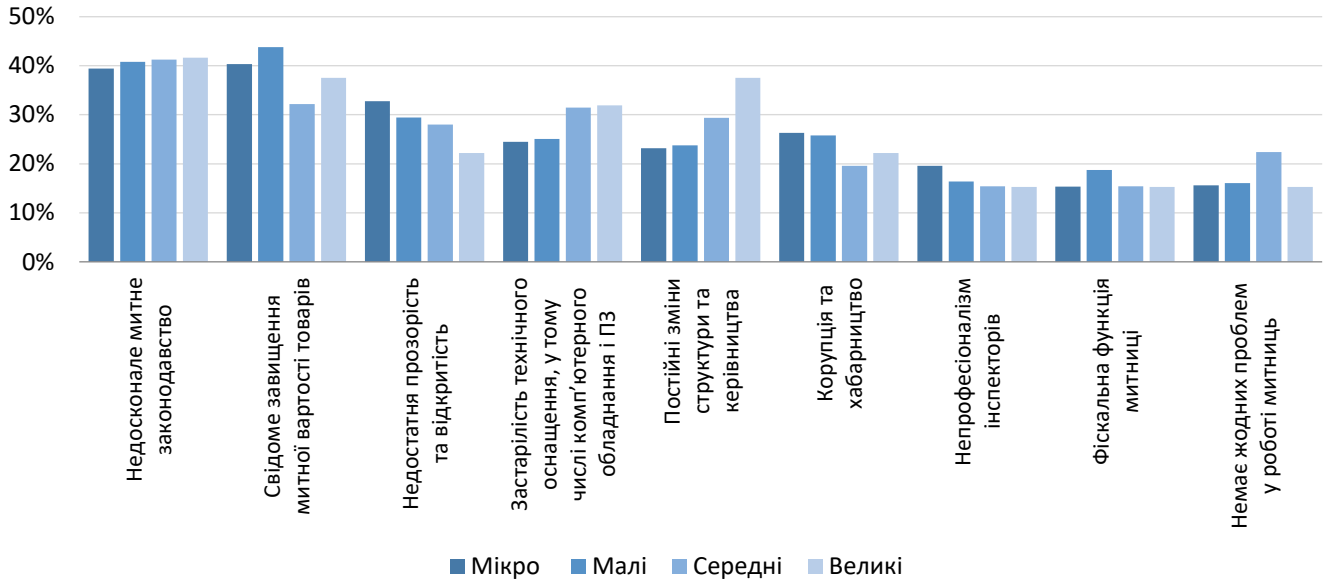
Рис. 11. Проблеми у роботі митниць (за видом ЗЕД), % респондентів

Оцінка проблем у роботі митниць за розміром підприємств. Найпомітніша різниця в оцінці проблем на митниці бізнесом різних розмірів спостерігається стосовно таких проблем, як свідоме завищення митної вартості товарів та постійні зміни структури і керівництва митниці. При цьому якщо на першу проблему частіше вказує малий та мікробізнес, то на останню – великий та середній.

Так, 40,3% мікропідприємств і 43,8% малих назвали свідоме, на їхню думку, завищення митної вартості товарів серед проблем на митниці. Серед підприємств великого та середнього розмірів ці частки складають, відповідно, 32,2% та 37,5%. Постійні зміни структури та керівництва митниці є проблемою для 29,4% середніх підприємств та ще більшої частки великих: 37,5%. Серед мікро- та малого бізнесу частка тих, які вказали на цю проблему, не перевищує 24%. Крім цього, приблизно 15-16% підприємств різних розмірів відповіли, що на митниці немає жодних проблем. Винятком є лише середні підприємства, які частіше не відмічають ніяких проблем у роботі митниці: відповідна частка серед них становить 22,4%.

Рис. 12. Проблеми у роботі митниць (за розміром), % респондентів

Оцінка проблем у роботі митниць за сектором. Приблизно кожне п'яте промислове підприємство (20,4%) не повідомляє про жодні проблеми у роботі митниць. Це більше порівняно з іншими секторами.

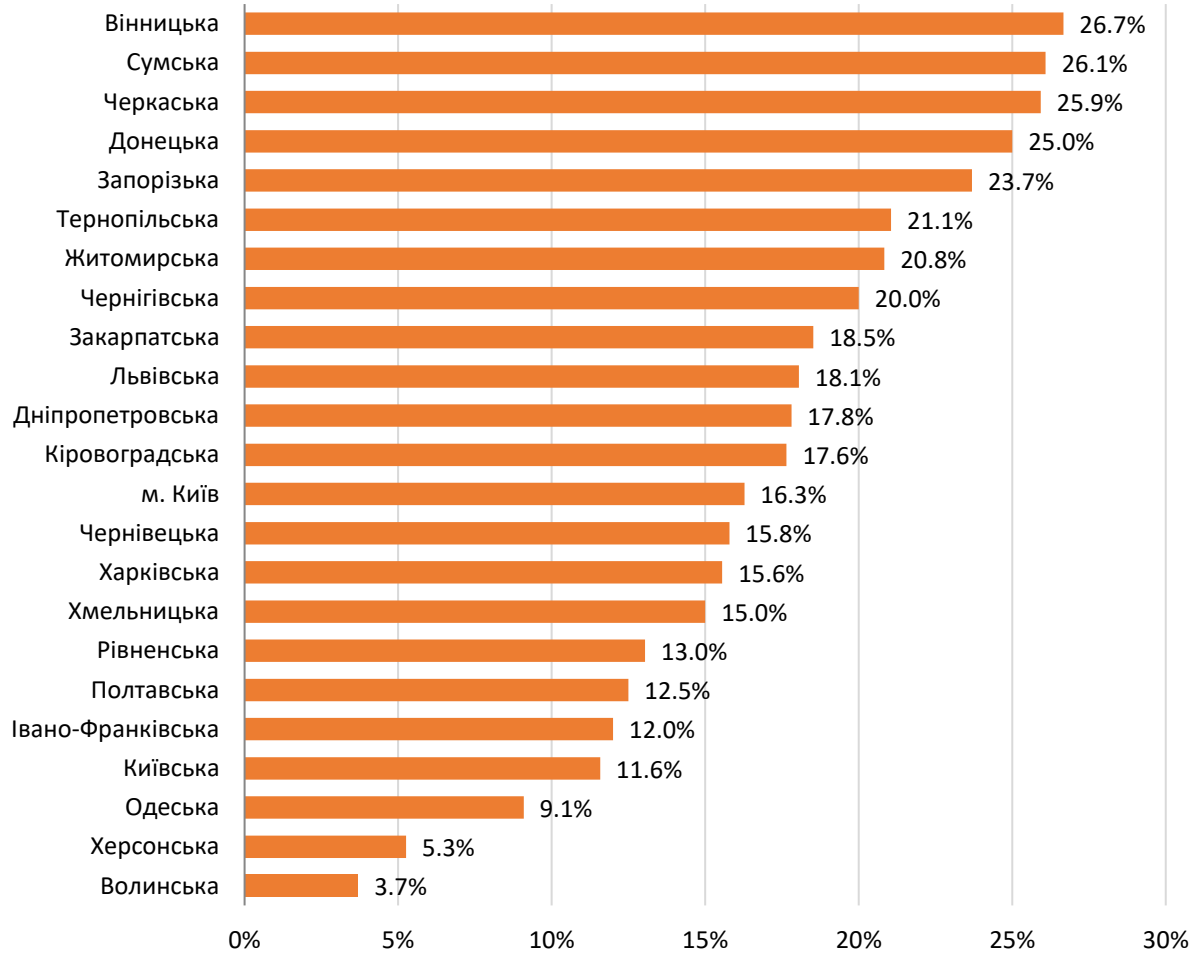
Рис. 13. Проблеми у роботі митниць (за сектором), % респондентів

Найнижчою ця частка є серед сільськогосподарських підприємств: у 2021 році лише 8,3% з них не відмітили жодних проблем у роботі митниці. Також сільськогосподарські підприємства вирізняються серед підприємств інших галузей тим, що частіше повідомляють про проблеми постійних змін структури і керівництва митних органів (41,7%) та корупції і хабарництва (33,3%). А про таку проблему, як непрофесіоналізм митних інспекторів, частіше від інших повідомляють представники сфер торгівлі (20,5%) та послуг (19,1%).

Оцінка проблем у роботі митниць за регіоном[10]**.** Серед підприємства з різних регіонів спостерігаються відмінності в оцінці проблем, які стосуються роботи митниці. Насамперед, у Волинській та Херсонській областях зафіксовані найнижчі частки підприємств, які не повідомляють про проблеми на митниці. Такі підприємства складають лише 3,7% у Волинській області та лише 5,3% у Херсонській. Натомість приблизно кожне четверте підприємство у Вінницькій (26,7%), Сумській (26,1%), Черкаській (25,9%) та Донецькій (25%) областях не назвало жодної проблеми у роботі митниць, що більше, ніж в інших регіонах.

Рис. 14. Частка підприємств, які відповіли, що у роботі митниць немає жодних проблем, за регіоном

Про проблему недосконалого митного законодавства найчастіше говорять у Тернопільській області (57,9% підприємств), і дещо менша частка, але більше половини опитаного бізнесу у Чернівецькій (52,6%) та Волинській (51,9%) областях. Про свідоме завищення митної вартості товарів найчастіше повідомляють у Рівненській області (60,9%), а також в Одеській (59,1%) та Херсонській (57,9%).

10 Відповіді підприємств, розташованих у Луганській та Миколаївській областях, не включені в цей аналіз через недостатню наповнюваність підвибірок.

У Рівненській та Одеській областях – найбільші частки підприємств, які назвали таку проблему, як недостатня прозорість та відкритість на митниці, (47,8% та 45,5% відповідно). У Вінницькій області більшою мірою, ніж в інших регіонах, бізнес говорить про застаріле технічне обладнання на митниці (43,3% респондентів), а в Тернопільській та Кіровоградській областях – про постійні зміни структури та керівництва митниці (47,4% та 47,1% опитаних відповідно). На проблему корупції та хабарництва найчастіше вказують у Рівненській (47,8%) та Волинській (40,7%) областях, а на непрофесіоналізм інспекторів – у Рівненській (34,8%) та Чернігівській (32%).

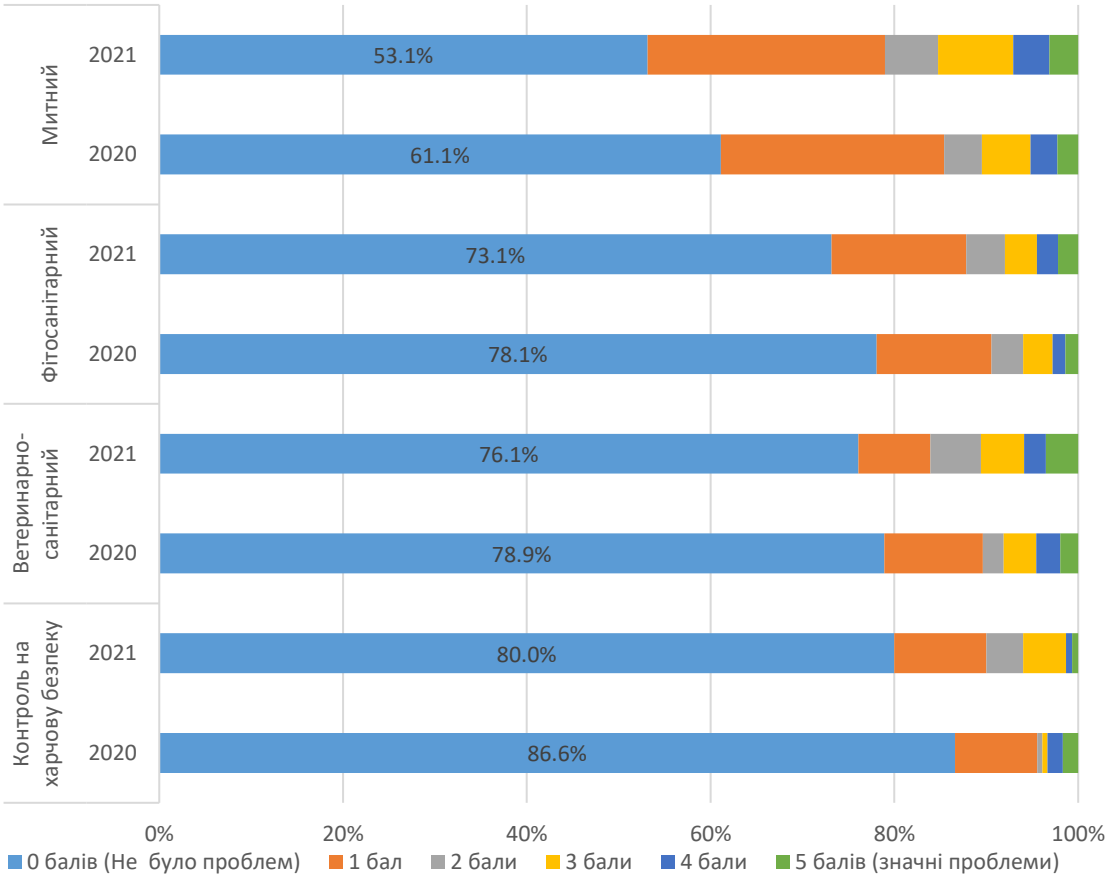
Основні результати коротко:

Недосконале митне законодавство та свідоме завищення митної вартості товарів посідають чільні місця у рейтингу проблем у роботі митниць. Проблемою номер один для виключно експортерів, великих та середніх підприємств, а також для сільськогосподарських та промислових підприємств є недосконале митне законодавство, в той час як завищення митної вартості є основною проблемою для імпортерів, мікро- та малих підприємств, а також для сфер торгівлі і послуг. Виключно експортери – єдина група за видом ЗЕД, де частка підприємств, які не стикалися з проблемами (29,3%), перевищує частки тих, які називали будь-яку проблему. Частка підприємств, які не відчули проблем на митниці, зменшилася після стабільного зростання протягом 2017-2020 років. У Волинській та Херсонській областях підприємства найрідше не відмічають жодних проблем на митниці, тоді як у Вінницькій, Сумській, Черкаській та Донецькій областях частки опитаних, які вважають, що у роботі митниць немає жодних проблем, найбільші: приблизно кожне четверте підприємство.

2.1.3. Оцінка проблемності проходження різних видів контролю

У 2021 році респонденти вдруге оцінили рівень проблемності проходження різних видів контролю: митного, фітосанітарного, ветеринарно-санітарного та контролю на харчову безпеку (перший раз оцінити види контролю було запропоновано у 2020 році).

Рис. 15. Розподіл оцінок для різних видів контролю у 2020-2021 роках, % респондентів

Оцінювання відбувалося за шкалою від 0 до 5, де «0» – не було проблем, 1 – «були незначні проблеми», «5» – були значні проблеми. Таким чином в рамках цього оцінювання більша кількість балів свідчить про вищий рівень проблемності проходження контролю.

2.1.1.1 Оцінка проблемності проходження митного контролю

Митний контроль є головним видом контролю, з яким мають справу експортери та імпортери. Це підтверджують і результати опитування – митний контроль проходили майже 100% опитаних підприємств. Подібно до інших видів контролю, рівень проблемності митного контролю є невисоким. Однак він є більш проблемним порівняно з іншими видами контролю (фітосанітарним, ветеритарно-санітарним та контролем на харчову безпеку). Зокрема, серед експортерів та імпортерів, які проходили митний контроль, зафіксовано найнижчу частку респондентів, які не зустрічали жодних проблем. Такий варіант відповіді обрали лише 53,1% респондентів (61,1% у 2020 році). Водночас стикалися з високим рівнем проблем (оцінки «4» та «5» балів) – 7,1% підприємств (5,2% у 2020 році). В результаті середня оцінка проблемності проходження митного контролю становить 0,9 бала («0» – не було проблема, «5» – були значні проблеми), тоді як у 2020 було 0,7 бали. Таким чином, в середньому у 2021 році респонденти оцінили проходження митного контролю майже на рівні попереднього року. Окрім цього, відмінності в результатах є незначними для різних типів підприємств

Оцінка проблемності проходження митного контролю за видом ЗЕД.

Митний контроль залишається відносно найбільш проблемним для підприємств, які імпортують продукцію. Імпортери оцінили проблемність проходження цього виду контролю на 1,1 бала (0,9 бала у 2020 році). Показник для підприємств, які поєднують експорт та імпорт, становить також 0,9 бала. Водночас експортери мають найменше проблем з проходженням митного контролю. Середня оцінка підприємств-експортерів становить 0,6 бала (0,5 бала у 2020 році). Таким чином в середньому наявність проблем є низькою для підприємств різних видів ЗЕД, а відмінності в результатах є незначними. Окрім цього, у 2021 році не відбулося суттєвих змін розподілу результатів порівняно з 2020 роком.

Незважаючи на низький рівень проблемності митного контролю в цілому, необхідно звернути увагу, що серед експортерів проблеми виникають менш часто ніж серед імпортерів. Це віддзеркалюють також інші результати опитування, в яких імпортери гірше оцінюють роботу митниці. Зокрема саме серед імпортерів, порівняно з експортерами, зафіксовано більшу частка підприємств, які стикаються зі затримками вантажів.

Таблиця 9. Оцінка проблемності проходження митного контролю, за видом ЗЕД

Вид ЗЕД	Оцінка проблемності проходження митного контролю (від 0 до 5 балів)	
	2021	2020
Виключно експортери	0,6	0,5
Виключно імпортери	1,1	0,9
Експортери та імпортери	0,9	0,7
Всі	0,9	0,7

Оцінка проблемності проходження митного контролю за розміром. Результати дослідження свідчать, що підприємства більшого розміру продовжують стикатися з меншою кількістю проблем при митному контролі. Великі та середні підприємства в середньому оцінили проблемність митного контролю на 0,7 бала (0,6 бала у 2020 році). Водночас, серед малих та мікропідприємств зафіксовано гірші оцінки митному контролю – 1,1 та 0,9 бала відповідно (0,8 бала для обох типів підприємств у 2020 році). Можливою

причиною відмінності у результатах може бути кращий досвід та компетенції бізнесу більшого розміру порівняно з невеликими підприємствами. Однак в середньому наявність проблем залишається низькою для підприємств всіх розмірів, а відмінності в результатах є незначними. Окрім цього, у 2021 році не зафіксовано суттєвих змін розподілу результатів порівняно з 2020 роком.

Таблиця 10. Оцінка проблемності проходження митного контролю, за розміром підприємства

Розмір підприємств	Оцінка проблемності проходження митного контролю (від 0 до 5 балів)	
	2021	2020
Мікропідприємства	0,9	0,8
Малі підприємства	1,1	0,8
Середні підприємства	0,7	0,6
Великі підприємства	0,7	0,6

ОЦІНКА ПРОБЛЕМНОСТІ ПРОХОДЖЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ЗА СЕКТОРОМ. У 2021 році промислові підприємства найкраще оцінюють проблемність проходження митного контролю – в середньому на 0,8 бала. У 2020 році промисловість теж відносно краще оцінювала проблемність митного контролю – на 0,6 бала. Водночас для представників всіх інших секторів оцінка 2021 року становить 1 бал. Таким чином, в цілому наявність проблем залишається низькою для підприємств всіх секторів, а відмінності в результатах є незначними. Окрім цього, у 2021 році не зафіксовано суттєвих змін оцінок порівняно з 2020 роком.

Таблиця 11. Оцінка проблемності проходження митного контролю, за сектором

Сектор підприємств	Оцінка проблемності проходження митного контролю (від 0 до 5 балів)	
	2021	2020
Сільське господарство	1,0	0,6
Промисловість	0,8	0,6
Торгівля	1,0	0,8
Послуги	1,0	1,2

2.1.1.2 ОЦІНКА ПРОБЛЕМНОСТІ ПРОХОДЖЕННЯ ФІТОСАНІТАРНОГО КОНТРОЛЮ

Фітосанітарний контроль менш поширений порівняно з митним, оскільки поширюється лише на підкарантинні матеріали та об'єкти (зокрема, продукцію та сировину рослинного продукцію, дерев'яне пакування продукції тощо), що надходять в Україну. Про проходження фітосанітарного у 2021 році повідомили 68,5% опитаних. Водночас цей вид контролю є менш проблемним порівняно з митним контролем. 73,1% підприємств, які проходили фітосанітарний контроль, не мали жодних проблем з ним (78,1% у 2020 році). При цьому стикалися з високим рівнем проблем (оцінки «4» та «5» балів) – лише 4,5% опитаних (2,8% у 2020 році).

Середня оцінка проблемності проходження фітосанітарного контролю у 2021 році становить 0,5 бала («0» – не було проблема, «5» – були значні проблеми). Таким чином, оцінка майже не змінилася порівняно з 2020 роком, коли становила 0,4 бала. За середньою оцінкою фітосанітарний контроль залишається одним з найменш проблемних порівняно з іншими видами контролю. При цьому, відмінності в результатах є незначними для різних типів підприємств

ОЦІНКА ПРОБЛЕМНОСТІ ПРОХОДЖЕННЯ ФІТОСАНІТАРНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИДОМ ЗЕД. В середньому наявність проблем є низькою для підприємств різних видів ЗЕД. Якщо для експортерів у 2021 році середня оцінка

становить 0,6 бала, то для імпортерів – 0,5 бала, а підприємств, які поєднують експорт та імпорт – теж 0,5 бала. Такий результат дещо відрізняється від 2020 року, коли імпортери гірше оцінювали проходження фітосанітарного контролю – 0,5 бала у них проти 0,3 бала в експортерів. Однак, такі відмінності в результатах є незначними.

Таблиця 12. Оцінка проблемності проходження фітосанітарного контролю, за видом ЗЕД

Вид ЗЕД	Оцінка проблемності проходження фітосанітарного контролю (від 0 до 5 балів)	
	2021	2020
Виключно експортери	0,6	0,3
Виключно імпортери	0,5	0,5
Експортери та імпортери	0,5	0,4
Всі	**0,5**	**0,4**

Оцінка проблемності проходження фітосанітарного контролю за розміром. У 2020 році оцінка проблемності проходження фітосанітарного контролю не залежала від розміру підприємства, що відрізнялося фітосанітарний контроль від інших видів контролю. Для підприємств усіх розмірів середній бал оцінки становив 0,4 бала. У 2021 році ситуація змінилася: підприємства невеликого розміру поставили гірші оцінки. Середня оцінка мікропідприємств становить 0,6 бала, малих 0,7 бала, тоді як серед середніх та великих – відповідно 0,3 та 0,4 бала.

Таблиця 13. Оцінка проблемності проходження фітосанітарного контролю, за розміром підприємства

Розмір підприємств	Оцінка проблемності проходження фітосанітарного контролю (від 0 до 5 балів)	
	2021	2020
Мікропідприємства	0,6	0,4
Малі підприємства	0,7	0,4
Середні підприємства	0,3	0,4
Великі підприємства	0,4	0,4

Оцінка проблемності проходження фітосанітарного контролю за сектором. У 2021 році вирівнялася ситуація в розподілі оцінок між представниками різних секторів. Якщо промислові підприємства поставили в середньому 0,5 бала, то представники інших сфер – 0,6 бала. Водночас у 2020 році найгірші оцінки були в сільському господарстві (0,6 бала), а найкращі в сфері послуг (0,1 бала). Таким чином можна говорити, що відбулося погіршення оцінок саме серед представників послуг. У секторі зокрема представлені логістичні компанії, які можуть мати проблеми, наприклад, з проходженням фітосанітарного контролю дерев'яного пакування. Однак такі зміни потребують додатково дослідження. Незважаючи на незначні зміни в розподілі оцінок, в цілому рівень проблемності фітосанітарного контролю є низьким для всіх секторів.

Таблиця 14. Оцінка проблемності проходження фітосанітарного контролю, за сектором

Сектор підприємств	Оцінка проблемності проходження фітосанітарного контролю (від 0 до 5 балів)	
	2021	2020
Сільське господарство	0,6	0,6
Промисловість	0,5	0,4
Торгівля	0,6	0,5
Послуги	0,6	0,1

2.1.1.3 Оцінка проблемності проходження ветеринарно-санітарного контролю

Ветеринарно-санітарний контроль є одним з найбільш проблемних заходів офіційного контролю. При цьому він відносно менш проблемним ніж митний контроль. Ветеринарно-санітарний контроль проходили лише 25,3% опитаних. Серед респондентів, які проходили ветеринарно-санітарний контроль, у 2021 році зафіксовано високу частку відповідей про відсутність проблем – 76,1% опитаних (78,9% у 2020 році). Стикалися з високим рівнем проблем (оцінки «4» та «5» балів) – 5,9% підприємств (4,5% у 2020 році). У 2020 році середня оцінка проблемності проходження ветеринарно-санітарного контролю становить 0,6 бала («0» – не було проблема, «5» – були значні проблеми). Це майже не відрізняється від результату попередньої хвилі – 0,5 бала. При цьому, відмінності в результатах є незначними для різних типів підприємств

Оцінка проблемності проходження ветеринарно-санітарного контролю за видом ЗЕД. У 2021 році ветеринарно-санітарний контроль став більш проблемним для підприємств-експортерів, хоча в цілому різниця в результатах є незначною для різних видів ЗЕД. Виключно експортери в середньому поставили 0,8 бала, тоді як імпортери – 0,5 бала. Такий розподіл результатів протилежний ситуації 2020 року, коли проблеми були присутні насамперед серед імпортерів. Оцінка експортерів погіршилася з 0,2 бала у 2020 році до 0,8 бала. Однак таке погіршення може бути також зумовлено досвідом експортерів в інших країнах.

Таблиця 15. Оцінка проблемності проходження ветеринарно-санітарного контролю, за видом ЗЕД

Вид ЗЕД	Оцінка проблемності проходження ветеринарного контролю (від 0 до 5 балів)	
	2021	2020
Виключно експортери	0,8	0,2
Виключно імпортери	0,5	0,6
Експортери та імпортери	0,5	0,4
Всі	0,6	0,5

Оцінка проблемності проходження ветеринарно-санітарного контролю за розміром. Згідно з результатами 2021 року, малі підприємства найгірше оцінюють проходження ветеринарно-санітарного контролю – на 0,8 бала, при цьому найкраща оцінка серед середніх підприємств – 0,3 бала. Мікро та великі підприємства поставили однакові оцінки – в середньому 0,6 бала. Такий розподіл оцінок відрізняється від ситуації 2020 року, коли спостерігалася залежність між розміром суб'єктів та рівнем проблемності. Однак в цілому різниця в оцінках залишається незначною між підприємствами різних розмірів.

Таблиця 16. Оцінка проблемності проходження ветеринарно-санітарного контролю, за розміром підприємства

Розмір підприємств	Оцінка проблемності проходження ветеринарно-санітарного контролю (від 0 до 5 балів)	
	2021	2020
Мікропідприємства	0,6	0,6
Малі підприємства	0,8	0,5
Середні підприємства	0,3	0,3
Великі підприємства	0,6	0,2

Оцінка проблемності проходження ветеринарно-санітарного контролю за сектором. Сільськогосподарські підприємства найгірше оцінюють ветеринарно-санітарний контроль – на 1,1 бала. Водночас в інших секторах оцінки незначною мірою кращі, зокрема в промисловості – 0,5 бала. Необхідно зазначити, що розподіл оцінок між секторами змінився порівняно з 2020 роком, коли найгіршою була ситуація в секторі торгівлі. Однак різниця в оцінках різних секторів залишається незначною, тому не можна казати про суттєві відмінності.

Таблиця 17. Оцінка проблемності проходження ветеринарно-санітарного контролю, за сектором

Сектор підприємств	Оцінка проблемності проходження ветеринарно-санітарного контролю (від 0 до 5 балів)	
	2021	2020
Сільське господарство	1,1	0,4
Промисловість	0,5	0,3
Торгівля	0,6	0,6
Послуги	0,7	0,3

2.1.1.4 Оцінка проблемності проходження контролю на харчову безпеку

У 2021 році контроль на харчову безпеку (державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин) залишається найменш проблемним серед проаналізованих видів офіційного контролю. Цей вид контролю проходила найменша частка опитаних – лише 14,9% опитаних. Серед цих підприємств 80,0% респондентів не мали жодних проблем. При цьому високий рівень проблем (оцінки «4» та «5» балів) – лише в 1,3% підприємств.

Середня оцінка проблемності проходження контролю на харчову безпеку у 2021 році становить лише 0,4 бала («0» – не було проблема, «5» – були значні проблеми). Це свідчить, що в сфері контролю на харчову безпеку майже відсутні проблеми. Такий результат майже на рівні попередньої хвилі, коли оцінка становила 0,3 бала. Відмінності в результатах є незначними для різних типів підприємств.

Оцінка проблемності проходження контролю на харчову безпеку контролю за видом ЗЕД. У 2021 році оцінки контролю харчової безпеки майже не відрізняються для різних видів ЗЕД. Підприємства імпортери в середньому оцінили проходження цього виду контролю на 0,3 бала, а експортери – 0,5 бала. При цьому у 2020 році розрив оцінок між експортерами та імпортерами був більший (0,1 бала проти 0,5 бала), при цьому імпортери гірше оцінювали цей вид контролю.

Таблиця 18. Оцінка проблемності проходження контролю на харчову безпеку, за видом ЗЕД

Вид ЗЕД	Оцінка проблемності проходження контролю на харчову безпеку (від 0 до 5 балів)	
	2021	2020
Виключно експортери	0,5	0,1
Виключно імпортери	0,3	0,5
Експортери та імпортери	0,4	0,2
Всі	0,4	0,3

ОЦІНКА ПРОБЛЕМНОСТІ ПРОХОДЖЕННЯ КОНТРОЛЮ НА ХАРЧОВУ БЕЗПЕКУ КОНТРОЛЮ ЗА РОЗМІРОМ. У 2021 році, подібно до попередньої хвилі опитування, великі та середні підприємства менше стикаються з проблемами під час контролю на харчову безпеку. Їхні середні оціни проблемності проходження контролю харчової безпеки становлять відповідно 0,2 та 0,3 бала. Мікро- та малі підприємства у 2021 році також дали гірші оцінки – 0,4 та 0,5 бала відповідно. Таким чином зі зростанням розміру підприємств зменшується рівень проблем при проходженні контролю. Однак в цілому зміни між двома хвилями майже відсутні. Різниця між оцінками підприємств різного розміру залишається незначною.

Таблиця 19. Оцінка проблемності проходження контролю на харчову безпеку, за розміром підприємства

Розмір підприємств	Оцінка проблемності проходження контролю на харчову безпеку (від 0 до 5 балів)	
	2021	2020
Мікропідприємства	0,4	0,4
Малі підприємства	0,5	0,3
Середні підприємства	0,3	0,1
Великі підприємства	0,2	0,1

ОЦІНКА ПРОБЛЕМНОСТІ ПРОХОДЖЕННЯ КОНТРОЛЮ НА ХАРЧОВУ БЕЗПЕКУ ЗА СЕКТОРОМ. У 2021 році оцінки майже відрізняються для підприємств різних секторів. Середні оцінки становляться від 0,3 до 0,5 бала. Порівняно з 2021 роком найбільше зросла проблемність контролю на харчову безпеку для сектору послуг. Також вперше вдалося отримати оцінку для сектору послуг (0,4 бала), оскільки у 2020 році наповнюваність підвибірки була недостатньою. Таким чином, в цілому рівень проблемності залишається низьким для представників всіх секторів.

Таблиця 20. Оцінка проблемності проходження контролю на харчову безпеку, за сектором[11]

Сектор підприємств	Оцінка проблемності проходження контролю на харчову безпеку (від 0 до 5 балів)	
	2021	**2020**
Сільське господарство	0,5	0
Промисловість	0,5	0,2
Торгівля	0,3	0,4

[11] У 2020 році в секторі послуг кількість респондентів, які проходили контроль на харчову безпеку, була недостатньою для проведення обрахунків.

Сектор підприємств	Оцінка проблемності проходження контролю на харчову безпеку (від 0 до 5 балів)	
	2021	**2020**
Послуги	0,4	-

Основні результати коротко:

Рівень проблемності усіх видів контролю залишається низьким: від 53,1% (митний контроль) до 80,0% (контроль на харчову безпеку) опитаних не мають жодних проблем у 2021 році. Решта експортерів та імпортерів переважно мають незначні проблеми. Середні оцінки проблемності проходження різних видів контролю не перевищують 1 бала з 5 («0» – не було проблем, 1 – «були незначні проблеми», «5» – були значні проблеми).

Митний контроль залишається більш проблемним порівняно з іншими видами контролю, але проблеми переважно незначні. Проходження митного контролю є більш проблемним для імпортерів, ніж для експортерів. Це може віддзеркалюватися у вищому рівні проблем при імпорті в інших вимірах. На відміну від 2020 року, у 2021 році інші види контролю більш проблемні для експортерів.. Середні та великі підприємства переважно мають нижчий рівень проблем з проходженням окремих видів контролю ніж мікро- та малі. В цілому різниця між оцінками підприємств різного розміру та секторів є незначною.

2.2 Оцінка роботи митниці за останній рік та окремих аспектів роботи митниці

Протягом останніх років у митних органах відбуваються зміни, спрямовані як на зміну їхньої організаційної структури (функція реалізації державної митної політики перейшла від колишньої Державної фіскальної служби до Державної митної служби), так і на покращенні кадрового забезпечення та технічного оснащення митниці з наголосом на діджиталізацію процесів.

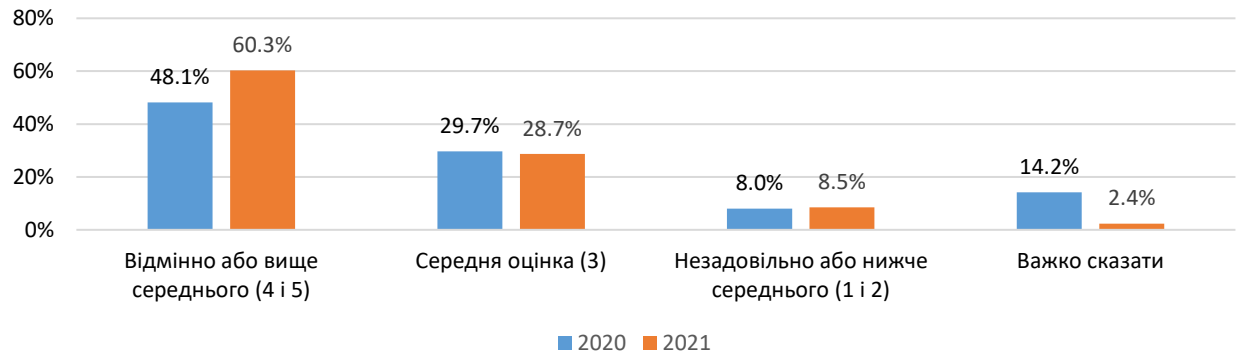
Учасники опитування оцінили, як працювала митниця протягом року, який передував опитуванню, а також чи змінилася ефективність її роботи за цей рік. Крім цього, вони оцінили різні аспекти роботи митниці, такі як технічне оснащення, компетенції митників, рівень корупції та інші.

2.2.1 Оцінка роботи митниці за останній рік та змін, що відбулися за рік

У 2021 році представники підприємств-учасників ЗЕД, які взяли участь в опитуванні, дали свої оцінки роботі митниці за рік, що передував опитуванню, та оцінили зміни, що відбулися з 2020 року. Для цього респондентам було запропоновано оцінити роботу митниці за шкалою від 1 до 5, де 1 означає незадовільну оцінку, а 5 – відмінну. Вперше таку оцінку підприємства зробили у п'ятій хвилі опитування у 2020 році, що дає можливість порівняти оцінки12. Також респонденти повідомили, як, на їхню думку, змінилася ефективність роботи митниці за останній рік.

Більше 60% опитаних оцінили роботу митниці за останній рік добре та відмінно (на 4 або 5 балів). 8,5% дали незадовільну оцінку (1 або 2 бали). Середня оцінка роботи митниці склала 3,7 балів з 5. Вона майже не змінилася з 2020 року, коли складала 3,6 балів. У 2021 році істотно зменшився відсоток підприємств, що не можуть оцінити роботу митниці: в той час як у 2020 році роботу митниці не змогли оцінити 14,2% опитаних, у 2021 році таких було лише 2,4%.

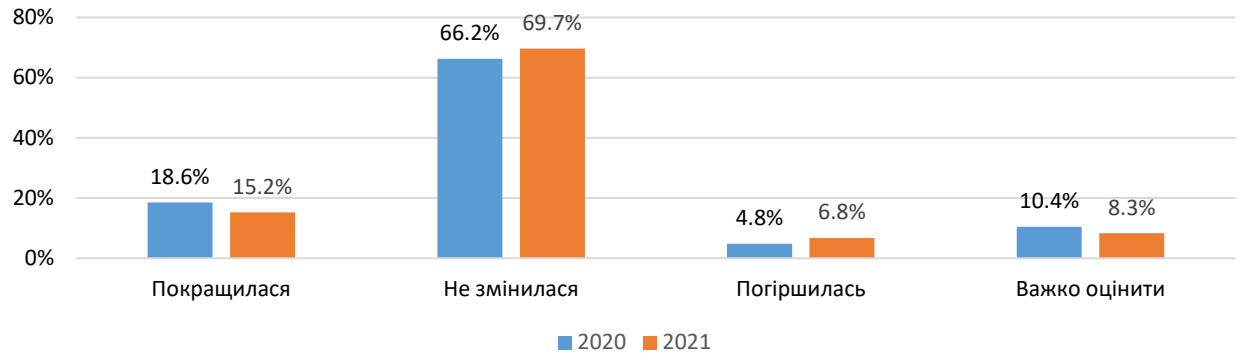
Рис. 16. Оцінка роботи митниці за останній рік (у 2020 році – оцінки роботи Нової митниці), % респондентів

Що ж до оцінки змін ефективності роботі митниці, то у 2021 році більшість респондентів (69,7%) відповіли, що у порівнянні з 2020 роком вона не змінилася. Це практично дещо більше, ніж у 2020 році, коли 66,2% опитаних не відмітили змін в ефективності роботи митниці. Одна у 2021 році частка бізнесу, який говорить, що ефективність роботи митниці покращилася, зменшилась (з 18,6% до 15,2%), тоді як частка тих, які помітили негативні зміни у роботі митниці, деякою мірою зросла (з 4,8% до 6,8%). У результаті цього скоротилася різниця (баланс) між позитивними та негативними оцінками змін: вона склала +8,4 в. п. у 2021 році порівняно з +13,8 в. п. у 2020 році.

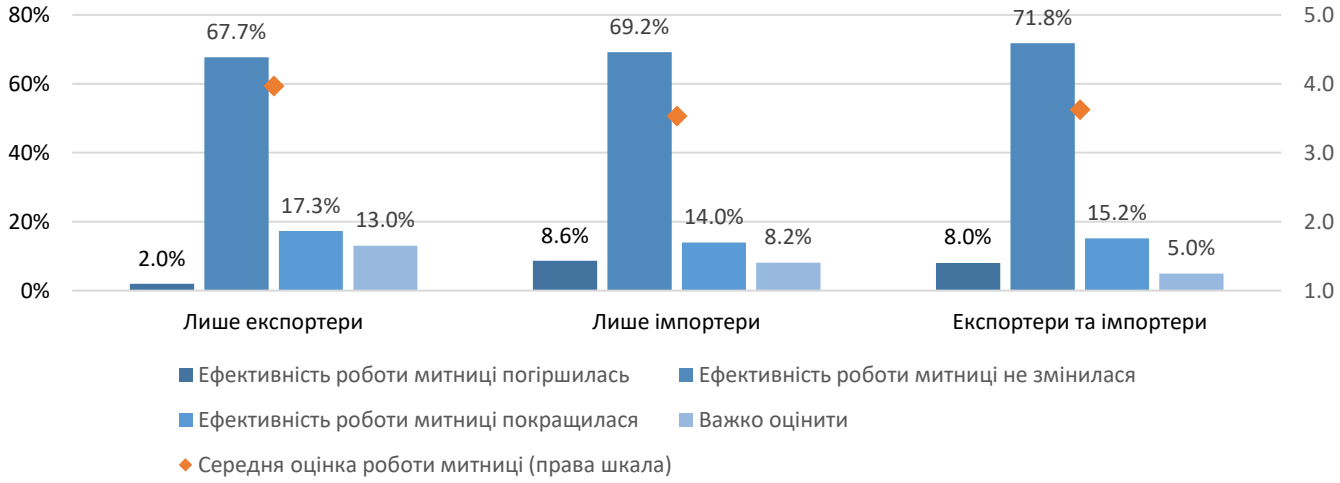
12 У 2020 році респонденти оцінили роботу Нової митниці, починаючи з грудня 2019 року.

Рис. 17. Оцінка змін ефективності роботи митниці порівняно з аналогічним періодом 2020 року (у 2020 році – порівняно з аналогічним періодом 2019 року), % респондентів

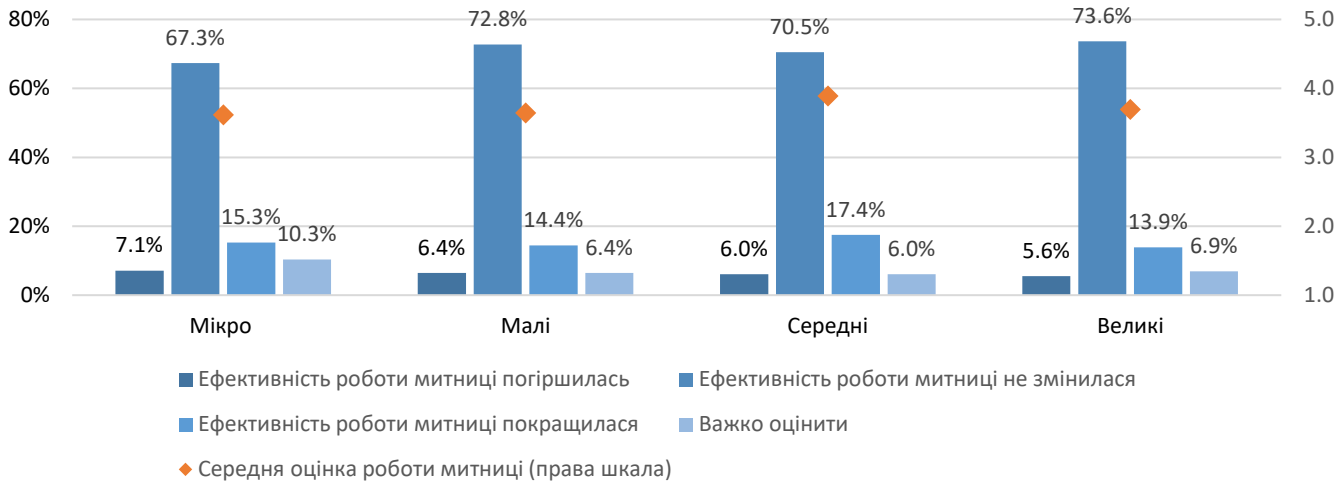
Оцінка роботи митниці та змін за рік підприємствами різних груп ЗЕД. Підприємства, як лише експортують, оцінюють роботу митниці і зміни в її ефективності краще, ніж ті, що лише імпортують та поєднують імпорт з експортом. Так, середній бал оцінки роботи митниці для виключно експортерів склав 4 бали, тоді як для виключно імпортерів – 3,6, а для підприємств, що експортують та імпортують одночасно, – 3,6 балів. До того ж, серед підприємств, які мають лише експорт, найвища порівняно з рештою бізнесу частка респондентів, які вважають, що ефективність роботи митниці покращилася протягом попереднього року, (17,3%) та найнижча частка тих, які говорять про погіршення роботи митниці (2%).

Рис. 18. Оцінка змін ефективності роботи митниці порівняно з аналогічним періодом 2020 року та середня оцінка роботи митниці за останній рік за видом ЗЕД, % респондентів (оцінка змін) та бали (оцінка роботи)

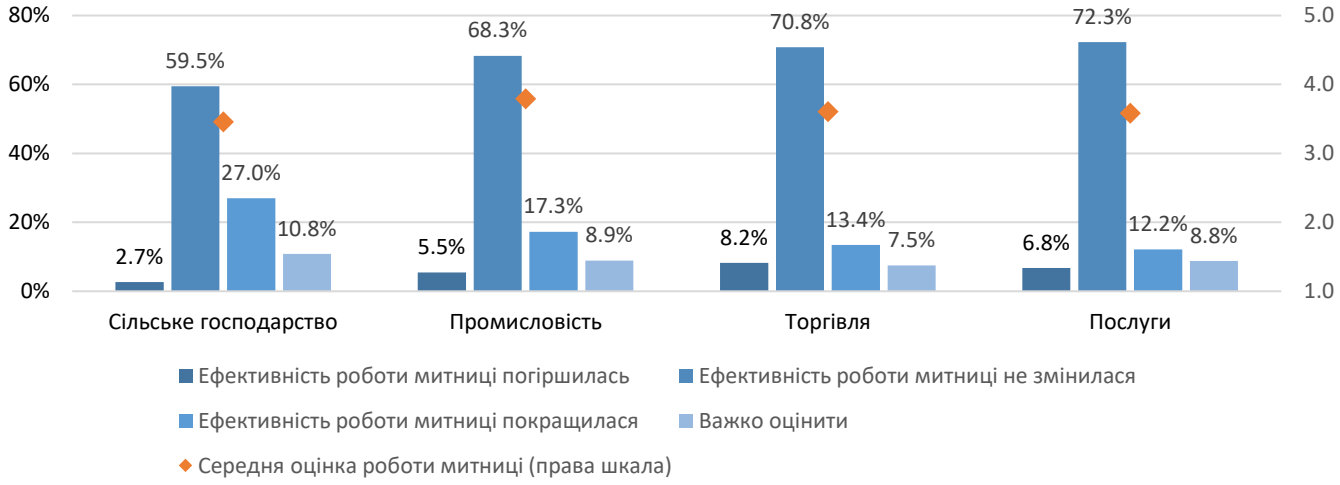
Оцінка роботи митниці та змін за рік підприємствами різних розмірів. Підприємства середнього розміру найкраще оцінили роботу митниці та зміни у її роботі: їхня середня оцінка роботи митниці за останній рік склала 3,9 балів, а 17,4% цих підприємств вважають, що ефективність роботи митниці покращилася порівняно з 2020 роком. Це більше, ніж серед мікро-, малих та великих підприємств.

Рис. 19. Оцінка змін ефективності роботи митниці порівняно з аналогічним періодом 2020 року та середня оцінка роботи митниці за останній рік за розміром, % респондентів (оцінка змін) та бали (оцінка роботи)

Оцінка роботи митниці та змін за рік підприємствами різних секторів. Найвищу середню оцінку роботи митних органів за останній рік поставили промислові підприємства: 3,8 балів. При цьому сільськогосподарські підприємства частіше від інших відмічають зміни на краще: на думку 27% з них, ефективність роботи митниці покращилася порівняно з 2020 роком. Це більша частка, ніж в інших секторах, де відповідна частка опитаних не перевищує 18%.

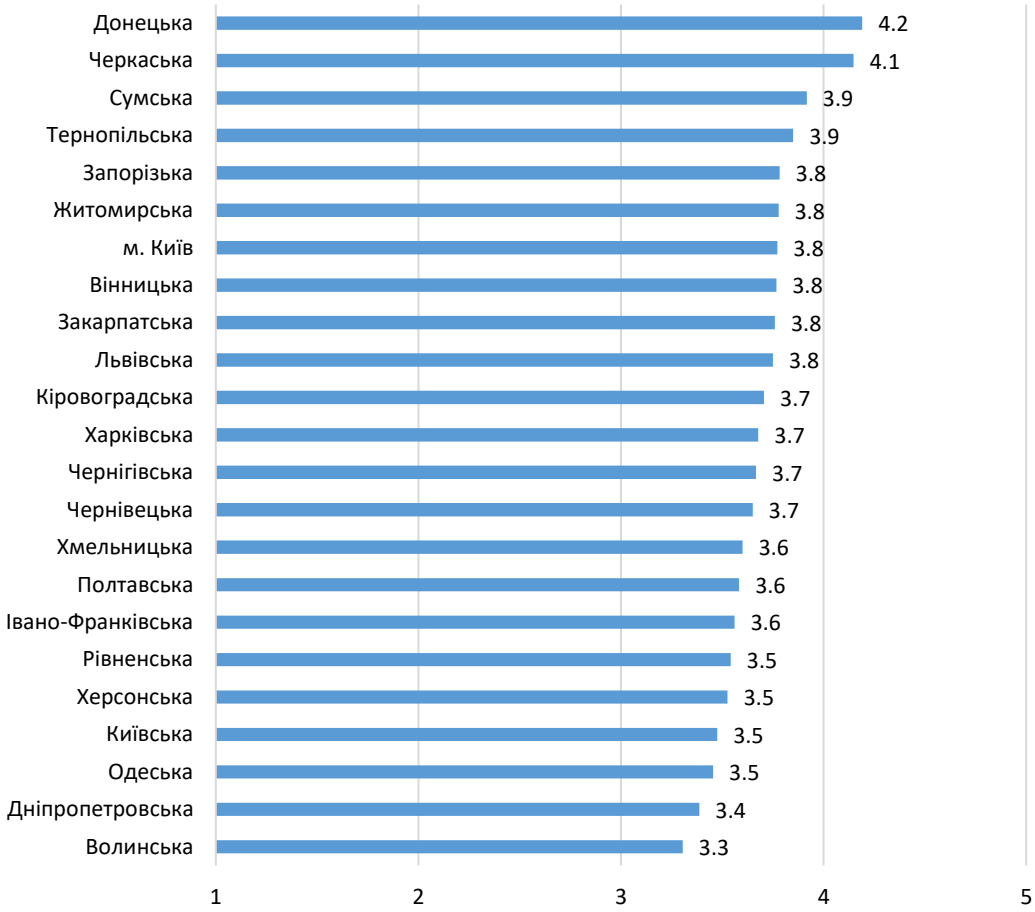
Рис. 20. Оцінка змін ефективності роботи митниці порівняно з аналогічним періодом 2020 року та середня оцінка роботи митниці за останній рік за сектором, % респондентів (оцінка змін) та бали (оцінка роботи)

Оцінка роботи митниці та змін за рік за регіоном[13]**.** Найвищі середні бали оцінки роботи митниці за останній рік поставив бізнес Донецької (4,2 бали) та Черкаської (4,1 бали) областей. Найнижчі оцінки поставили у Волинській та Дніпропетровській областях: в середньому 3,3 та 3,4 бали відповідно. При цьому найбільша частка експортерів та імпортерів, які вважають, що ефективність роботи митниці покращилася за попередній рік, зафіксована у Донецькій області (38,1%), а найбільша частка тих, що вважають, що вона погіршилася, – в Івано-Франківській області (20% опитаних).

13 Відповіді підприємств, розташованих у Луганській та Миколаївській областях, не включені в цей аналіз через недостатню наповнюваність підвибірок.

Рис. 21. Середня оцінка роботи митниці за останній рік за регіоном, бали

Основні результати коротко:

Більше 60% опитаних оцінили роботу митниці за останній рік добре та відмінно. 8,5% дали незадовільну оцінку. Середній бал оцінки роботи митниці за останній рік склав 3,7 з 5 балів (у 2020 році – 3,6). У 2021 році істотно зменшився відсоток підприємств, що не можуть оцінити роботу митниці. 2/3 опитаних вважають, що ефективність роботи митниці не змінилася порівняно з аналогічним періодом у 2020 році. Різниця (баланс) між позитивними та негативними оцінками змін ефективності роботи митниці скоротилася до +8,4 в. п. у 2021 році порівняно з +13,8 в. п. у 2020 році. Виключно експортери оцінили роботу митниці вище, ніж інші опитані. Різниця в оцінках підприємств різних розмірів та секторів менше виражена. Найвищі середні бали оцінки роботи митниці за останній рік поставив бізнес Донецької та Черкаської областей (більше 4 балів), а найнижчі – у Волинській та Дніпропетровській областях (менше 3,5 балів).

2.2.2 Оцінка окремих аспектів роботи митниці

У 2021 році експортерам та імпортерам вже вдруге було запропоновано оцінити різні аспекти роботи митниці та їхню зміну за рік, що передував опитуванню. Це дає можливість краще зрозуміти, як саме бізнес сприймає різні сторони діяльності митних органів і де варто прикласти зусилля при їх реформуванні.

При експорті та імпорті важливо як ретельність перевірки та прозорість процедур і відсутність корупції, так і те, як на митниці ставляться до тих, хто імпортує та експортує, чи мають співробітники митниці необхідні знання і вміння, а також чи дозволяє технічне оснащення митниці здійснювати митні процедури вчасно і ефективно. Тому підприємства оцінили роботу митниці у таких п’яти аспектах:

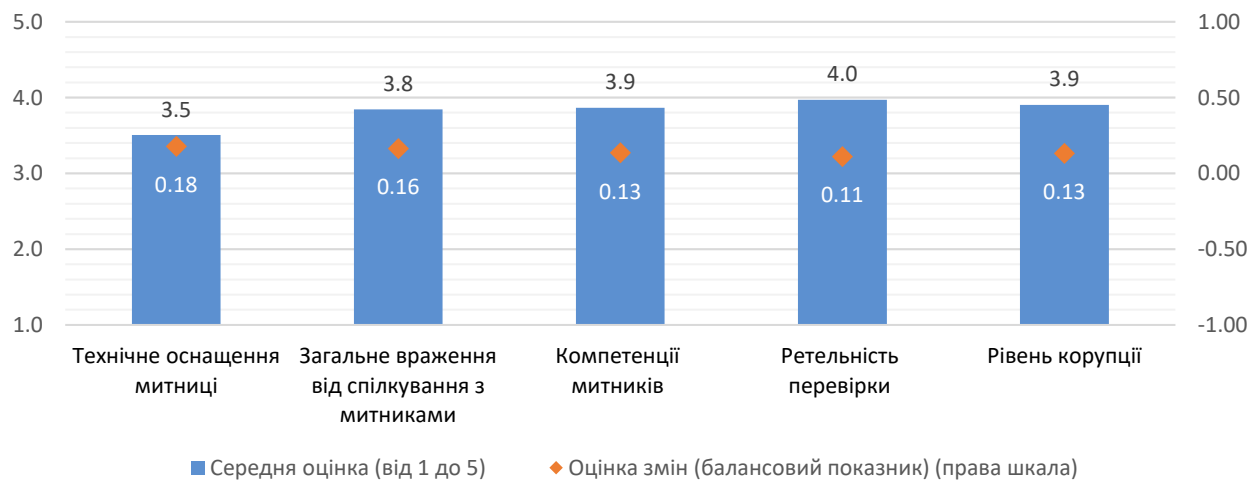
- технічне оснащення;

- загальне враження від спілкування з митниками;
- компетенції митників;
- ретельність перевірки;
- та рівень корупції.

Як і у 2020 році, крім оцінки кожного цього аспекту, учасники опитування 2021 року оцінили і його зміни за попередній рік, вказавши, чи, на їхню думку, ситуація з точки зору цього аспекту стала кращою, гіршою або не змінилася. Для того, щоб простіше та наочніше проілюструвати різницю між позитивними та негативними оцінками змін та порівняти між собою оцінки підприємств різних типів, ми виразили загальну оцінку змін за допомогою одного показника. Це балансовий показник різниці між позитивними та негативними оцінками змін кожного із розглянутих аспектів роботи митниці на шкалі від -1 до 1, де відповіді «стало гірше» зараховуються як -1, відповіді «стало краще» – як 1, а відповідь «без змін» – як 0. Відповідно, балансовий показник оцінок кожного аспекту роботи митниці – це середнє значення усіх оцінок. Якщо це значення додатне, це означає, що переважають позитивні оцінки («стало краще»), а якщо від'ємне – то негативні («стало гірше»).

У 2021 році підприємства оцінили всі перелічені аспекти роботи митниці на 3,5 балів і більше – тобто вище середнього. Також варто відмітити, що значення балансового показника оцінок змін цих аспектів додатне для кожного з них, що відображає те, що у всіх аспектах підприємства повідомляли про зміни на краще частіше, ніж про зміни на гірше.

Рис. 22. Оцінка різних аспектів роботи митниці та змін у цих аспектах з 2020 року, бали (оцінка) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

Підприємства в середньому оцінили технічне оснащення митниці на 3,5 бали у 2021 році, що менше, ніж інші аспекти роботи митниці. При цьому балансовий показник оцінки його змін складає 0,18, що більше, ніж для інших аспектів. 21% респондентів вважає, що технічне оснащення митниць стало кращим за попередній рік, тоді як 3,3% вважають, що воно погіршилося.

Загальне враження від спілкування з митниками опитані в середньому оцінили на 3,8 бала. 20,6% представників підприємств відповіли, що їхнє загальне враження від спілкування з митниками покращилось за попередній рік, а 4,4% – що воно погіршилося. Значення балансового показника оцінки змін загального враження від спілкування з митниками порівняно з 2020-м роком становить 0,16.

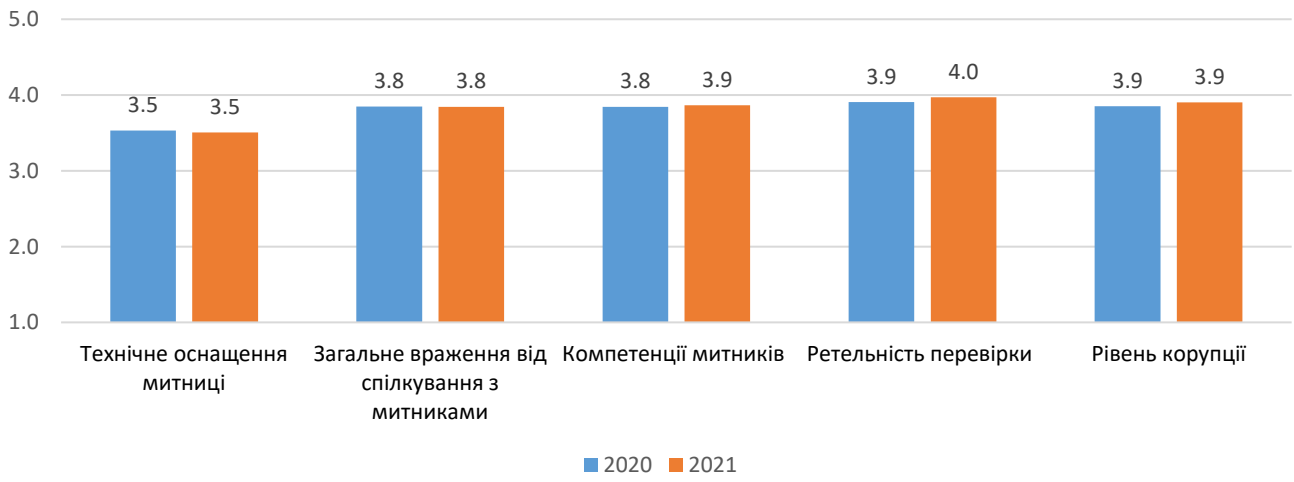
Такий аспект, як компетенції митників, опитані оцінили в середньому на 3,9 балів. 18,1% представників підприємств вважають, що ці компетенції покращились, тоді як 4,7% вважають, що вони погіршилися. Значення балансового показника оцінки змін у компетенціях митників склало 0,13.

Ретельність перевірки на митниці була оцінена в середньому на 4 бали з п’яти. При цьому 18,9% респондентів сказали, що, на їхню думку, вона покращилася за останній рік, а 8% висловили протилежну думку – що ретельність перевірки погіршилася. В результаті цього балансовий показник оцінки змін цього аспекту роботи митниці склав 0,11.

Рівень корупції на митниці оцінили як досить невисокий: на 3,9 бали в середньому (1 бал у цьому запитанні означав високий рівень корупції, а 5 – низький рівень або відсутність корупції). При цьому 62,7% респондентів оцінили рівень корупції як низький (4 і 5 балів). Це перевищує частку позитивних оцінок технічного оснащення (51,6%), але менше порівняно з іншими аспектами (67%+). 17,8% опитаних вважають, що порівняно з 2020-м роком ситуація з корупцією на митниці покращилася, а 4,6% – що вона погіршилася. Балансовий показник оцінки змін рівня корупції на митниці склав 0,13, що відображає переважання позитивних оцінок.

Варто зазначити, що оцінка окремих аспектів роботи митниці, за виключенням технічного оснащення, вища, ніж оцінка роботи митниці за останній рік загалом, яка у 2021 році склала 3,7 балів (див. розділ *2.2.1 Оцінка роботи митниці за останній рік та змін, що відбулися за рік*). Також варто зазначити, що оцінки перелічених аспектів роботи митниці практично не змінилися порівняно з 2020-м роком, коли респонденти оцінювали їх вперше.

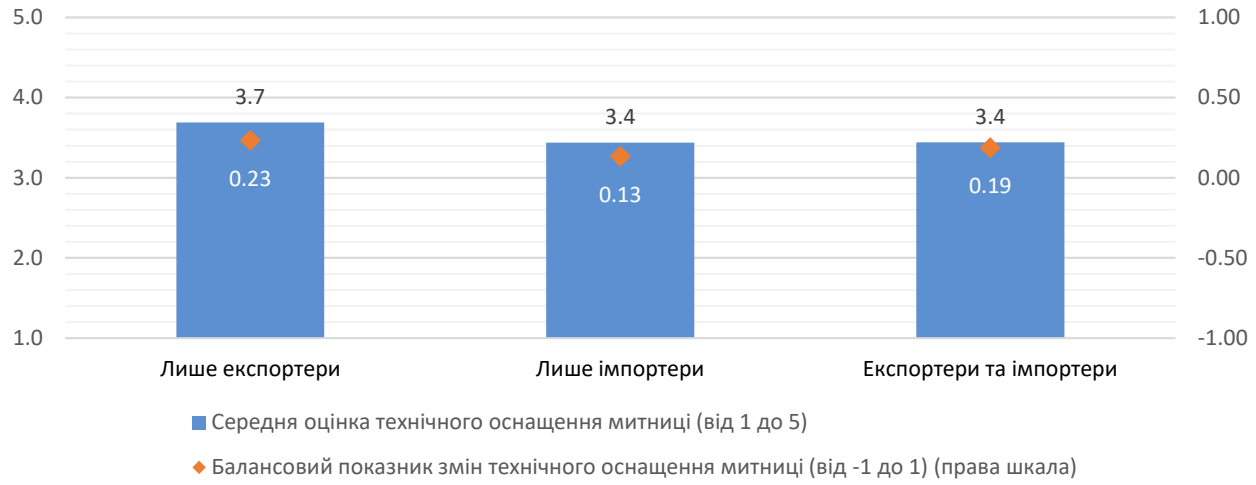
Рис. 23. Оцінка різних аспектів роботи митниці у 2021 та 2020 роках, бали

2.2.2.1 Оцінка технічного оснащення митниці та його змін підприємствами різних типів

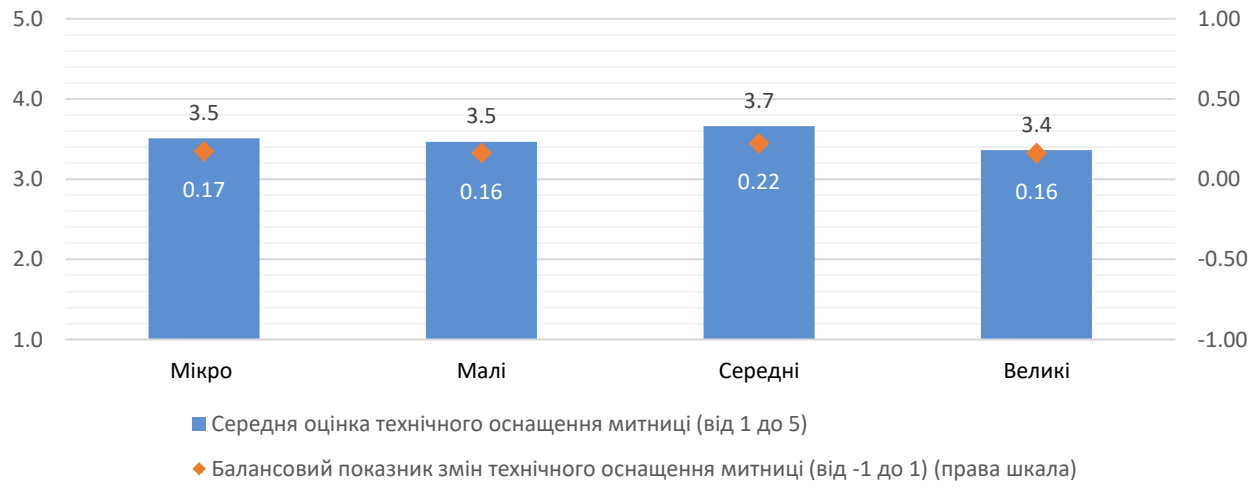
Оцінка технічного оснащення митниці та його змін підприємствами різних груп ЗЕД. Представники піжприємств, які лише експортують, краще від інших оцінюють технічне оснащення митих органів. Їхня середня оцінка цього аспекту роботи митниці склала 3,7 балів, тоді як середня оцінка виключно імпортерами та підприємствами, що експортують та імпортують, – 3,4 бали. Виключно експортери також частіше відмічають зміни на краще у технічному оснащенні на митницях: для них значення балансового показника оцінки змін цього аспекту склало 0,23. Найнижчим цей показник є для виключно імпортерів: 0,13.

Рис. 24. Середня оцінка технічного оснащення митниці та оцінка його змін порівняно до 2020 року за видом ЗЕД, бали (оцінка технічного оснащення) та балансовий показник (оцінка змін)

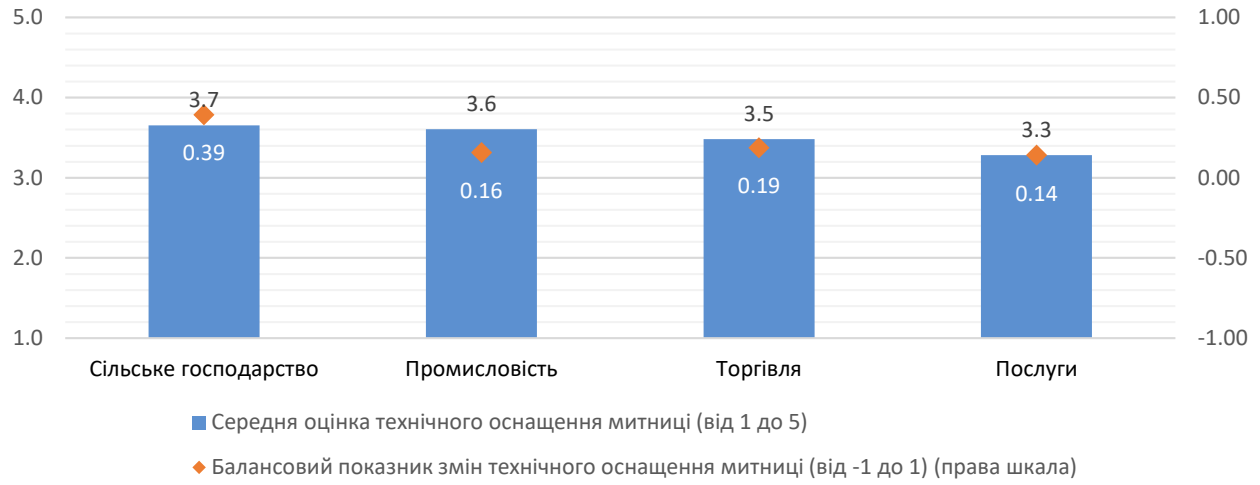
Оцінка технічного оснащення митниці та його змін підприємствами різних розмірів. Представники підприємств середнього розміру дещо краще оцінили технічне оснащення митниці: їхня середня оцінка цього аспекту роботи митниці склала 3,7 балів, тоді як серед решти категорій підприємств за розміром – 3,4-3,5 балів. Крім цього, опитані, що представляють підприємства середнього розміру, краще від інших оцінюють те, як змінилося технічне оснащення митниці за попередній рік. Значення балансового показника оцінки змін технічного оснащення митниці для них склало 0,22, що більше, ніж для представників мікро- (0,17), малих (0,16) та великих (0,16) підприємств.

Рис. 25. Середня оцінка технічного оснащення митниці та оцінка його змін порівняно до 2020 року за розміром, бали (оцінка технічного оснащення) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

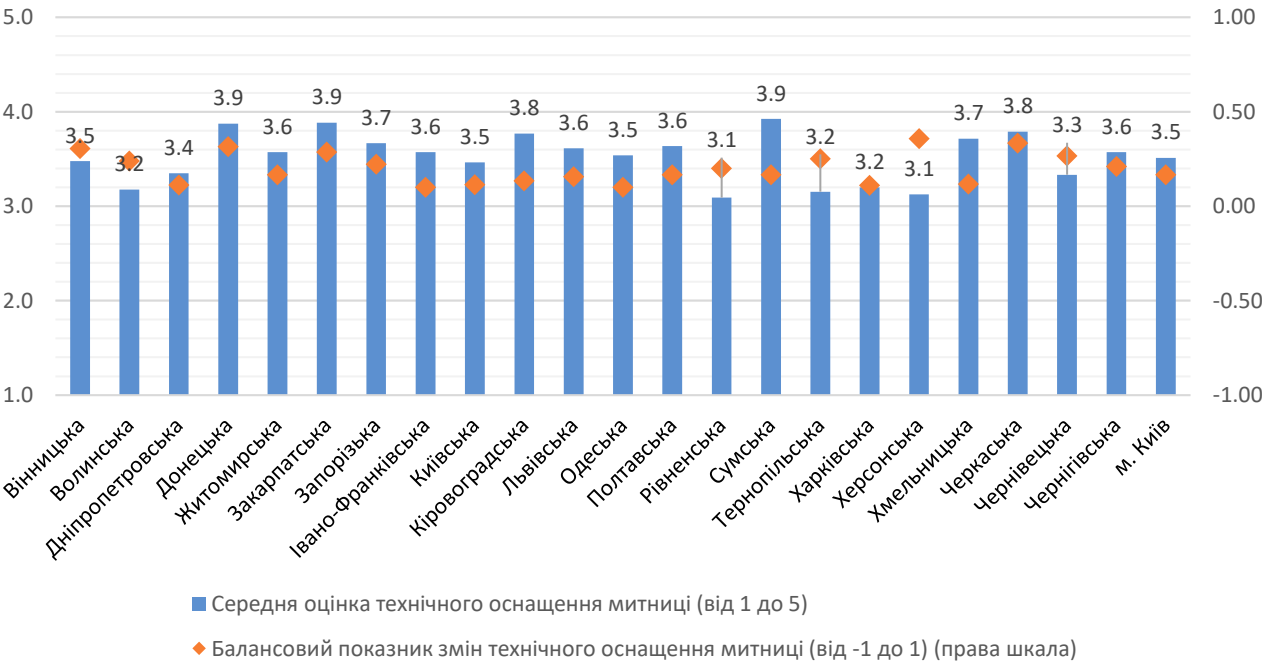
Оцінка технічного оснащення митниці та його змін підприємствами різних секторів. У секторі сільського господарства зафіксовано найвищу середню оцінку технічного оснащення митниці: 3,7 балів, – а також найвище значення балансового показника оцінки змін технічного оснащення митниці: 0,39, що відображає істотне переважання позитивних оцінок змін над негативними. Натомість у секторі послуг ці обидва значення нижчі, ніж в інших секторах. Технічне оснащення митниці тут в середньому оцінюють на 3,3 бали, а значення балансового показника оцінки змін цього показника становить 0,14.

Рис. 26. Середня оцінка технічного оснащення митниці та оцінка його змін порівняно до 2020 року за сектором, бали (оцінка технічного оснащення) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

ОЦІНКА ТЕХНІЧНОГО ОСНАЩЕННЯ МИТНИЦІ ТА ЙОГО ЗМІН ЗА РЕГІОНОМ14**.** Найвищі оцінки технічному оснащенню митниць поставили представники бізнесу Донецької, Закарпатської та Сумської областей: в середньому 3,9 балів. Найнижчі – у Рівненській та Херсонській (по 3,1 балів).

Рис. 27. Середня оцінка технічного оснащення митниці та оцінка його змін порівняно до 2020 року за регіоном, бали (оцінка технічного оснащення) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

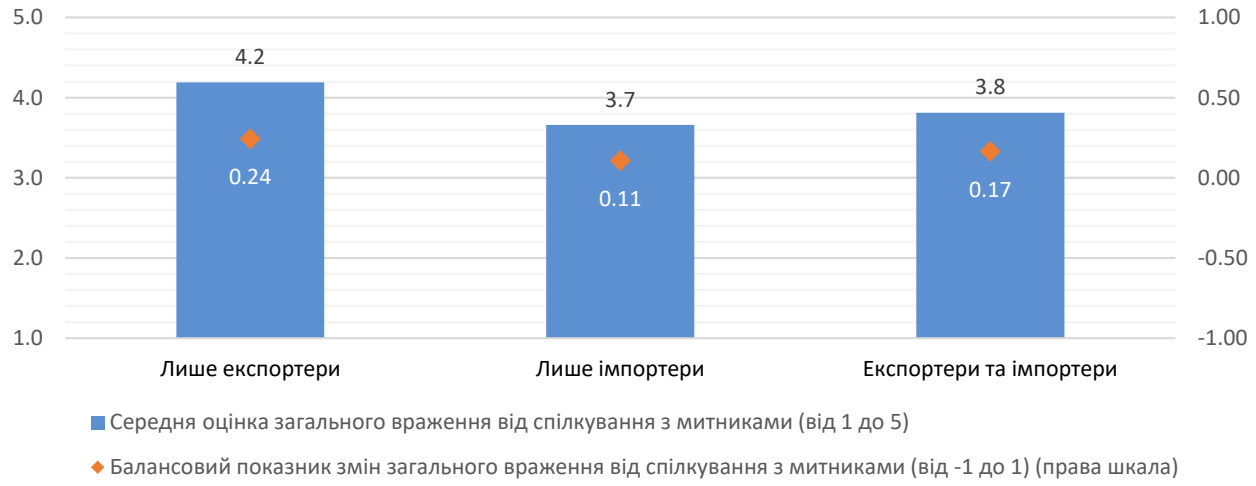
Разом з цим, у Херсонській області найкраще оцінили зміни у технічному оснащенні митниці порівняно з 2020-м роком: значення балансового показника оцінки цих змін тут склало 0,36. Високе воно і в Черкаській та Донецькій областях (0,33 та 0,32 відповідно).

2.2.2.2 ОЦІНКА ЗАГАЛЬНОГО ВРАЖЕННЯ ВІД СПІЛКУВАННЯ З МИТНИКАМИ ТА ЙОГО ЗМІН ПІДПРИЄМСТВАМИ РІЗНИХ ТИПІВ

14 Відповіді підприємств, розташованих у Луганській та Миколаївській областях, не включені в цей аналіз через недостатню наповнюваність підвибірок.

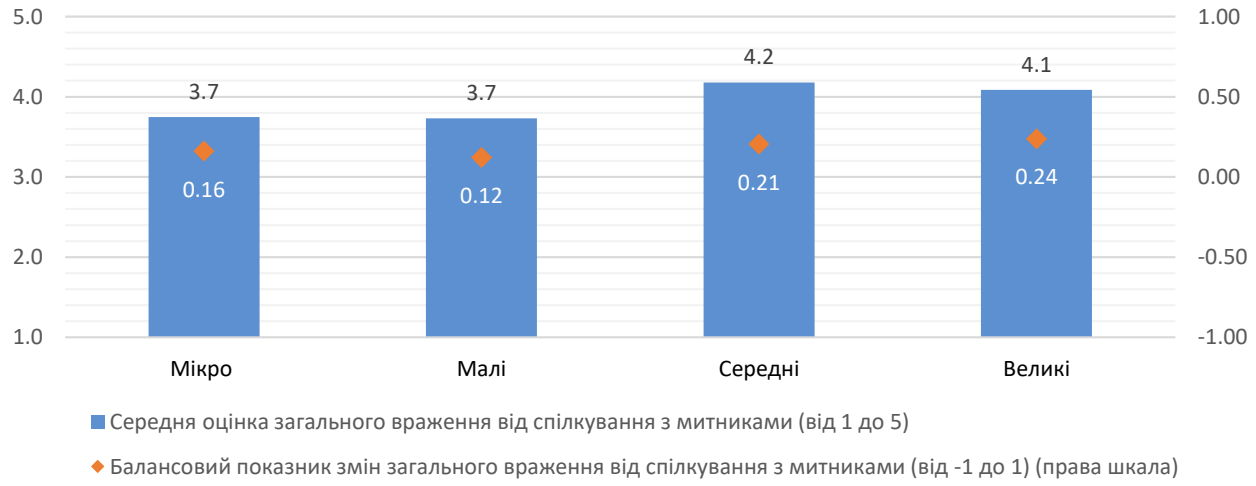
Оцінка загального враження від спілкування з митниками та його змін підприємствами різних груп ЗЕД. Представники бізнесу, який займається лише експортом, краще оцінюють своє загальне враження від спілкування із митними службовцями, ніж респонденти з підприємств, що здійснюють імпорт або експорт разом з імпортом. Зокрема, середня оцінка цього аспекту роботи митниці для виключно експортерів склала 4,2 бали, в той час як для інших – 3,7-3,8 балів. Крім цього, виключно експортери більш позитивно оцінюють зміну цього аспекту за попередній рік: для них значення відповідного балансового показника змін становить 0,24. Найнижче воно у підприємств, що лише імпортують: 0,11.

Рис. 28. Середня оцінка загального враження від спілкування з митниками та оцінка його змін порівняно до 2020 року за видом ЗЕД, бали (оцінка загального враження від спілкування з митниками) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

Оцінка загального враження від спілкування з митниками та його змін підприємствами різних розмірів. Респонденти, які представляють великий та середній бізнес, краще оцінили своє враження від спілкування зі співробітниками митниці, ніж представники мікро- та малих підприємств: для них середня оцінка перевищує 4 бали, тоді як для респондентів з мікро- та малого бізнесу складає 3,7 балів.

Рис. 29. Середня оцінка загального враження від спілкування з митниками та оцінка його змін порівняно до 2020 року за розміром, бали (оцінка загального враження від спілкування з митниками) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

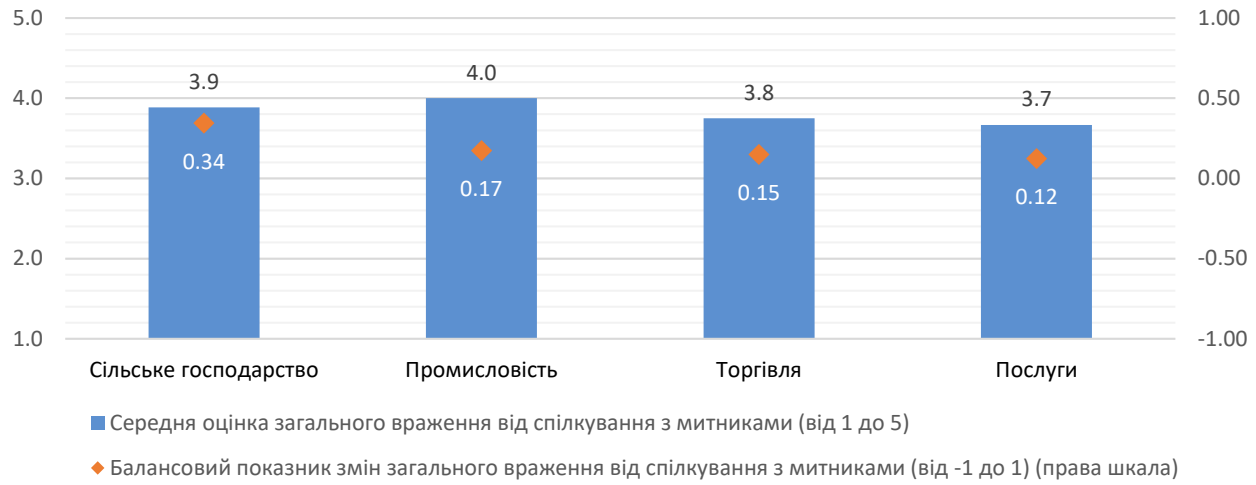

На середніх та великих підприємствах також краще, ніж на підприємствах менших розмірів, оцінили зміну загального враження від спілкування з митниками за попередній рік. Для представників великого бізнесу

відповідний балансовий показник дорівнює 0,24, а для представників середнього – 0,21. Це більше, ніж для респондентів у мікро- (0,16) та у малому (0,12) бізнесі.

Оцінка загального враження від спілкування з митниками та його змін підприємствами різних секторів. У секторах сільського господарства та промисловості респонденти мають краще враження від спілкування з митними службовцями, ніж у двох інших секторах. Вони в середньому оцінили цей аспект роботи митниці дещо вище (на 4 бали для промислових підприємств та на 3,9 для сільськогосподарських), ніж респонденти у торгівлі (3,8 балів) та у сфері послуг (3,7 балів). Крім цього, представники сільського господарства найкраще оцінили зміни у своїх враженнях від спілкування з митниками порівняно з 2020-м роком. Для них значення відповідного балансового показника становить 0,34, тоді як для опитаних з решти секторів – від 0,12 (послуги) до 0,17 (промисловість).

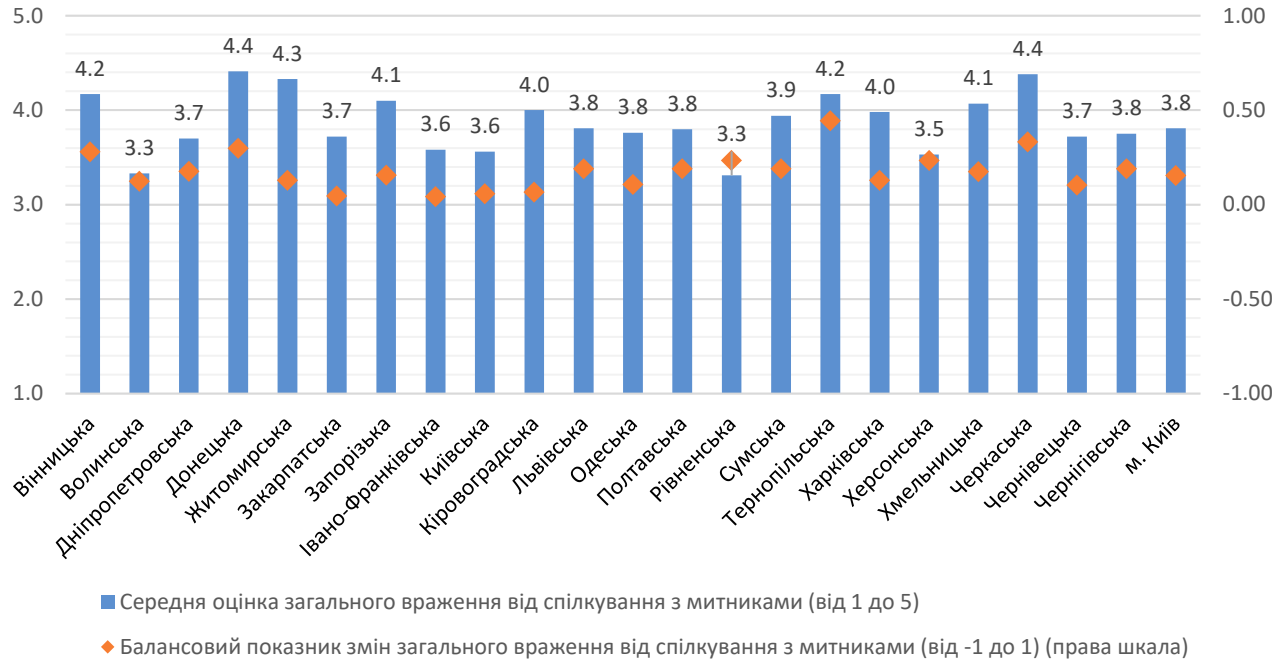
Рис. 30. Середня оцінка загального враження від спілкування з митниками та оцінка його змін порівняно до 2020 року за сектором, бали (оцінка загального враження від спілкування з митниками) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

Оцінка загального враження від спілкування з митниками та його змін за регіоном[15]**.** Представники імпортерів та експортерів у Донецькій та Черкаській областях поставили найвищі оцінки за критерієм загального враження від спілкування з митниками. В середньому це 4,4 бали у кожній з цих областей. Найнижчі оцінки цього аспекту митниці зафіксовані у Волинській та Рівненській областях: по 3,3 бали в кожній. Бізнес Тернопільської області характеризується найкращими оцінками зміни враження від спілкування з митниками порівняно з 2020-м роком. Тут балансовий показних, який відображає ці зміни, дорівнює 0,44. Разом з цим, в Івано-Франківській, Закарпатській, Київській та Кіровоградській областях значення цього показника становить від 0,04 до 0,07, що нижче, ніж у решті регіонів.

15 Відповіді підприємств, розташованих у Луганській та Миколаївській областях, не включені в цей аналіз через недостатню наповнюваність підвибірок.

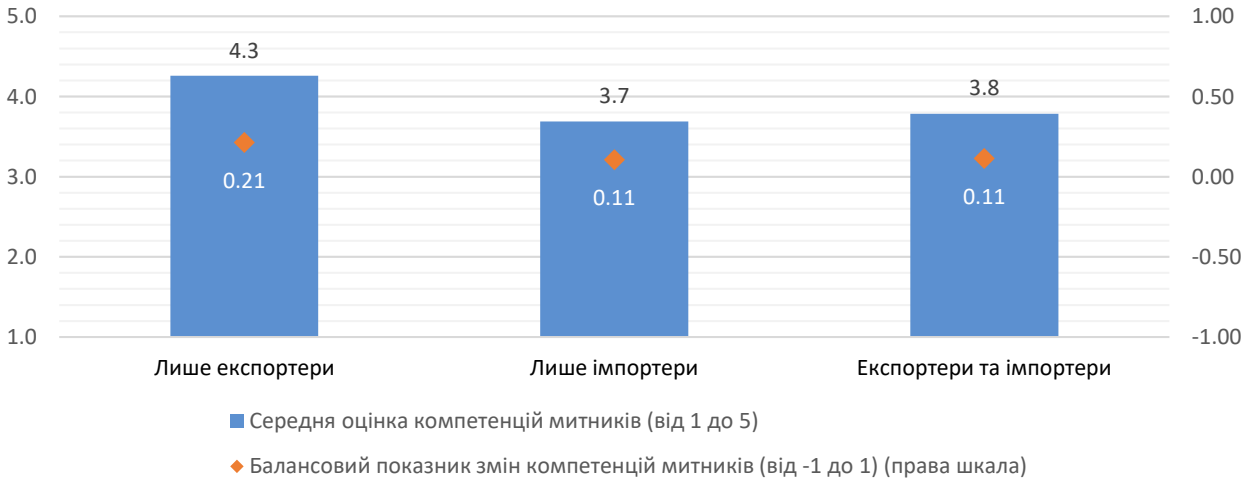
Рис. 31. Середня оцінка загального враження від спілкування з митниками та оцінка його змін порівняно до 2020 року за регіоном, бали (оцінка загального враження від спілкування з митниками) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

2.2.2.3 Оцінка компетенцій митників та їх змін підприємствами різних типів

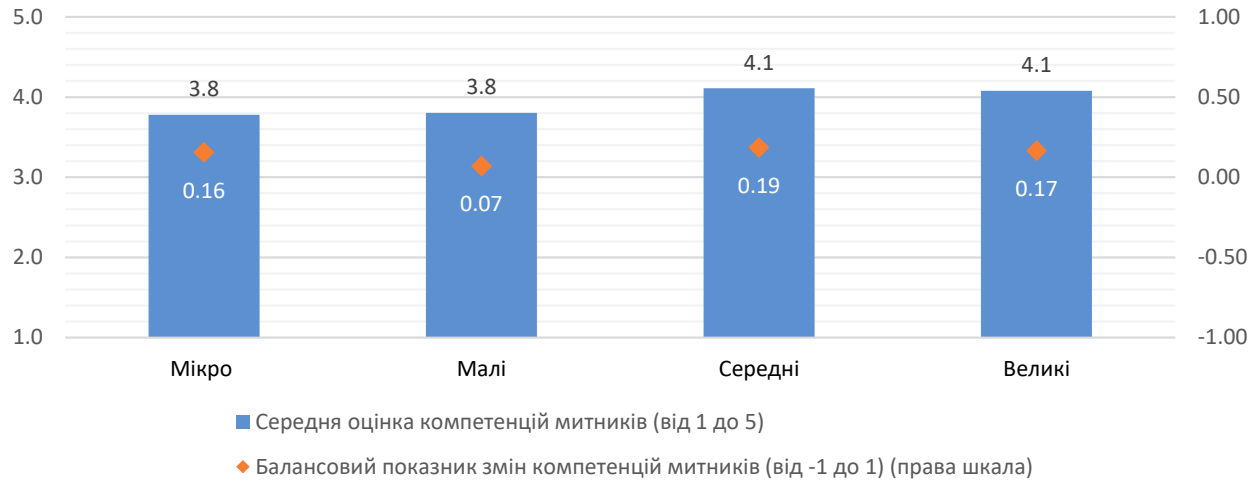
Оцінка компетенцій митників та їхніх змін підприємствами різних груп ЗЕД. Респонденти, які представляють бізнес, що лише експортує, дають кращі оцінки компетенціям митних службовців, ніж інші опитані. Вони оцінили цей аспект роботи митниці в середньому на 4,3 бали, в той час як у двох інших групах бізнесу за видом ЗЕД ці оцінки дорівнюють в середньому 3,7-3,8 балів. Зміну компетенцій митників за останній рік на підприємствах, які займаються лише експортом, також оцінюють краще. Зокрема, для виключно експортерів значення балансового показника оцінки змін у компетенціях митників склало 0,21. Воно помітно нижче для підприємств, які лише імпортують, та для тих, що поєднують імпорт з експортом: 0,11.

Рис. 32. Середня оцінка компетенцій митників та оцінка їхніх змін порівняно до 2020 року за видом ЗЕД, бали (оцінка компетенцій митників) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

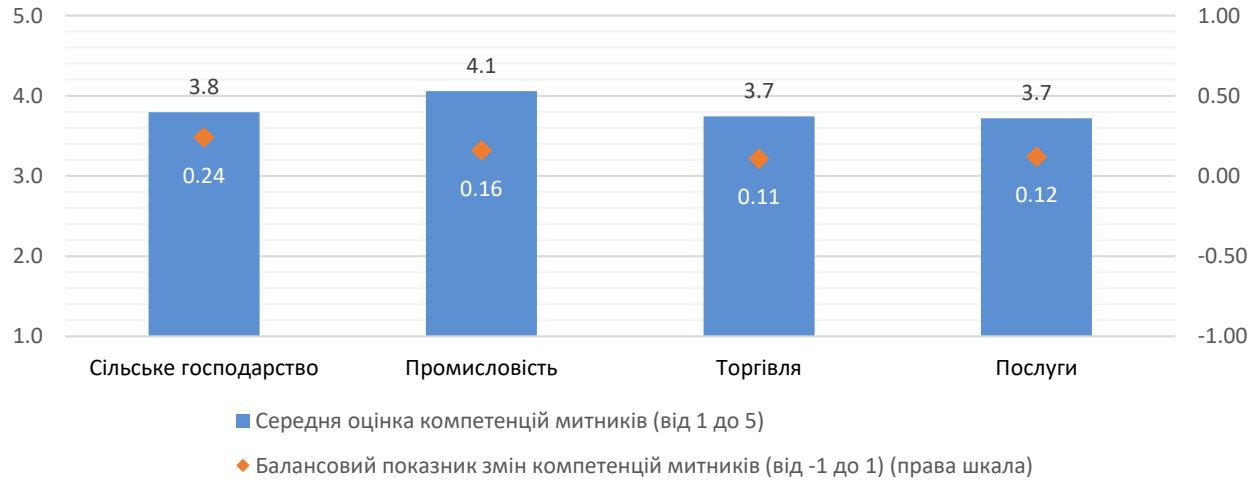
Оцінка компетенцій митників та їхніх змін підприємствами різних розмірів. Представники середнього та великого бізнесу оцінюють компетенції митних службовців краще, ніж респонденти з мікро- та малого бізнесу. Їхня середня оцінка цього аспекту роботи митниці дорівнює 4,1 бали, а представників бізнесу менших розмірів – 3,8 балів. Підприємства у більшості групах за розміром практично не відрізняються загальною оцінкою того, як змінилися компетенції митників порівняно з 2020-м роком. Значення відповідного балансового показника знаходиться в межах від 0,16 до 0,17. Винятком є лише підприємства малого розміру, де значення цього показника нижче: 0,07.

Рис. 33. Середня оцінка компетенцій митників та оцінка їхніх змін порівняно до 2020 року за розміром, бали (оцінка компетенцій митників) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

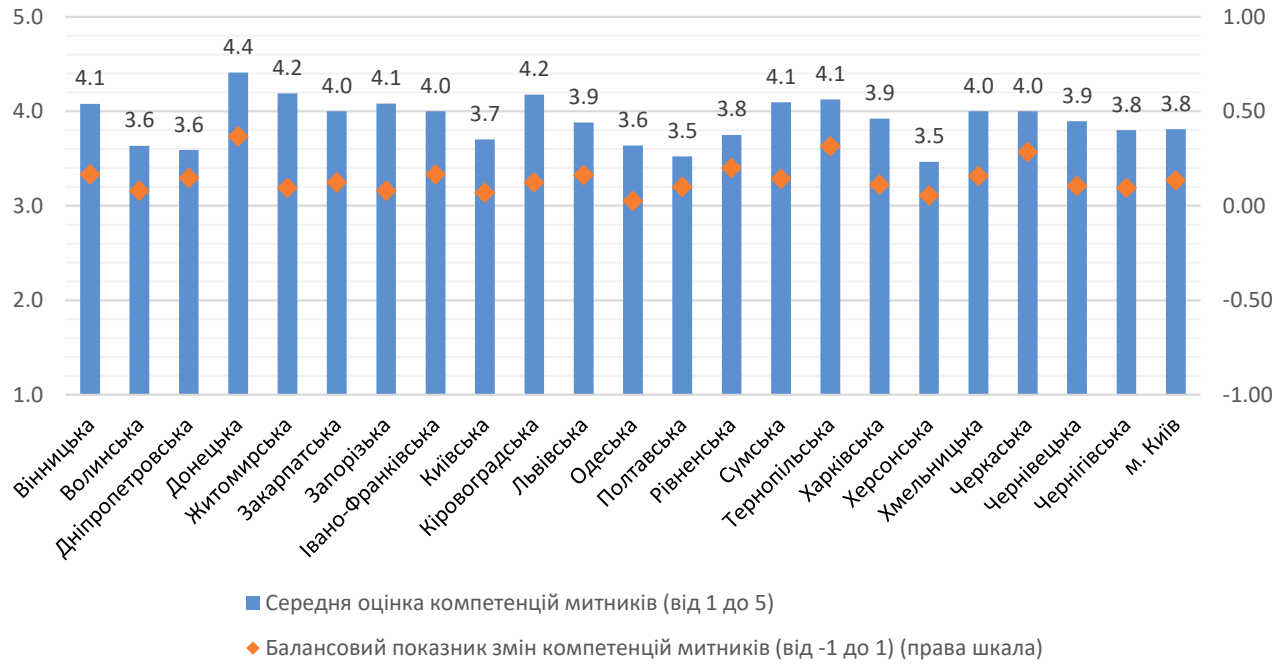
Оцінка компетенцій митників та їхніх змін підприємствами різних секторів. Найвищий середній бал компетенціям митних службовців поставили респонденти із сектору промисловості: 4,1. Для інших секторів ця оцінка становить 3,7-3,8 балів. А у сільському господарстві зафіксовані найкращі оцінки зміни цього аспекту. Значення балансового показника зміни компетенцій митних службовців порівняно з 2020-м роком становить 0,24 для респондентів із с/г підприємств, що вище, ніж в інших галузях, де воно не перевищує 0,16.

Рис. 34. Середня оцінка компетенцій митників та оцінка їхніх змін порівняно до 2020 року за сектором, бали (оцінка компетенцій митників) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

Оцінка компетенцій митників та їхніх змін за регіоном[16]**.** Підприємства Донецької області відзначаються найвищою оцінкою компетенцій митних службовців (в середньому на 4,4 бали) та найкращими оцінками змін у цих компетенціях (значення відповідного балансового показника становить 0,37). Найнижчі середні оцінки компетенціям митників поставили респонденти з Полтавської та Херсонської областей: 3,5 балів. Також у Херсонській області зафіксоване одне з найбільш низьких значень показника балансу оцінок змін компетенцій митників: воно становить 0,06. Найнижчим воно є в Одеській області, де цей показник дорівнює 0,03.

Рис. 35. Середня оцінка компетенцій митників та оцінка їхніх змін порівняно до 2020 року за регіоном, бали (оцінка компетенцій митників) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

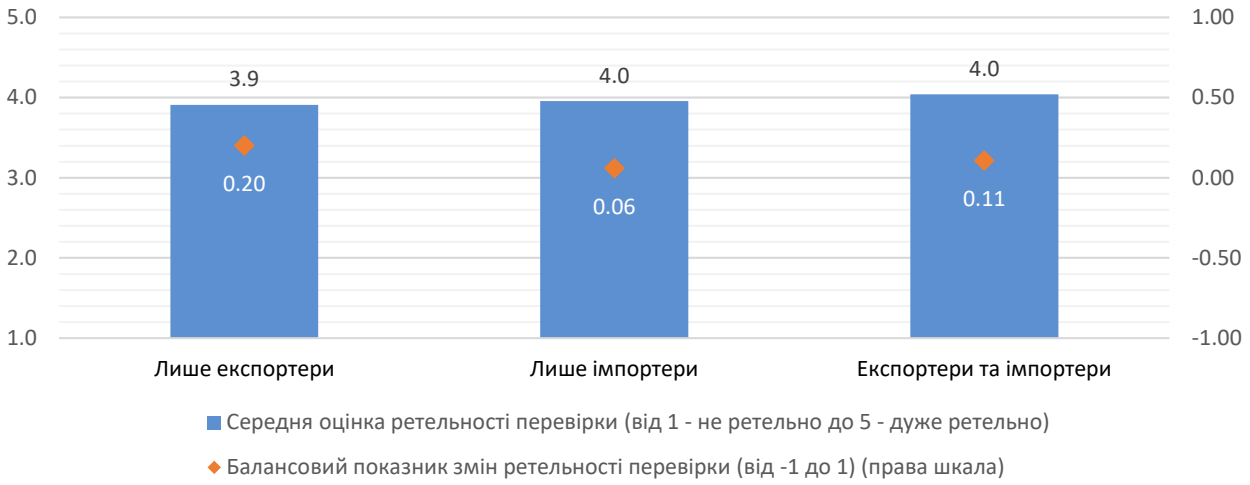

2.2.2.4 Оцінка ретельності перевірки на митниці та її змін підприємствами різних типів

Оцінка ретельності перевірки на митниці та її змін підприємствами різних груп ЗЕД. Бачення ретельності перевірки на митниці практично не відрізняються для підприємств різних видів ЗЕД: середні оцінки у кожній групі склали 3,9-4 бали. Водночас представники виключно експортерів відрізняються від респондентів з решти опитаного бізнесу кращою оцінкою того, як змінилася ретельність перевірки з 2020-го року. Для них значення балансового показника оцінки її змін становить 0,2, що помітно більше, ніж для респондентів з підприємств, які поєднують імпорт з експортом, (0,11) та ще більше, ніж для представників виключно імпортерів (0,06).

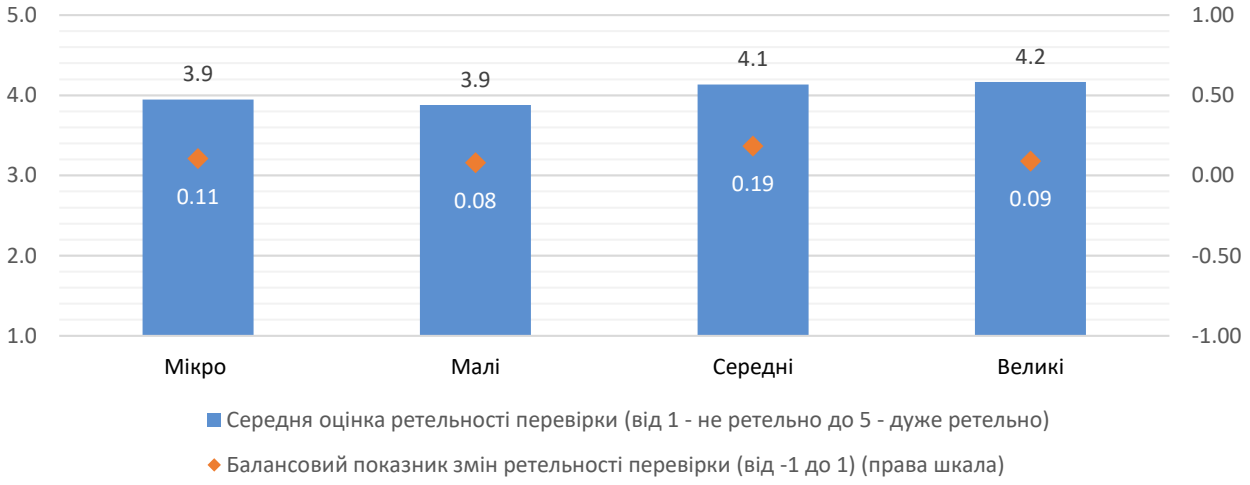
16 Відповіді підприємств, розташованих у Луганській та Миколаївській областях, не включені в цей аналіз через недостатню наповнюваність підвибірок.

Рис. 36. Середня оцінка ретельності перевірки на митниці та її змін порівняно до 2020 року за видом ЗЕД, бали (оцінка ретельності перевірки) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

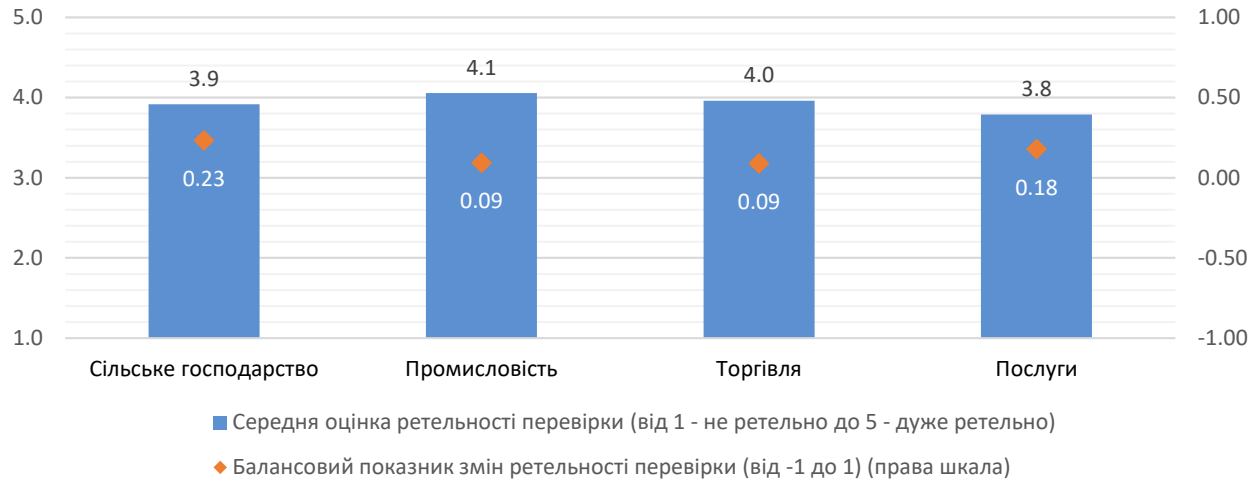
Оцінка ретельності перевірки на митниці та її змін підприємствами різних розмірів. Середні оцінки ретельності перевірки на митниці дещо збільшуються із зростанням розміру підприємств: для мікро- та малого бізнесу вони дорівнюють 3,9 балів, тоді як для середнього та великого – більше 4 балів. Водночас бізнес в усіх групах за розміром, за виключенням середніх підприємств, оцінює зміни у ретельності перевірки приблизно на однаковому рівні: значення відповідного балансового показника складає від 0,08 до 0,11. Представники ж середні підприємств зробили кращі оцінки змін у ретельності перевірки на митницях: для них значення цього показника становить 0,19.

Рис. 37. Середня оцінка ретельності перевірки на митниці та її змін порівняно до 2020 року за розміром, бали (оцінка ретельності перевірки) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

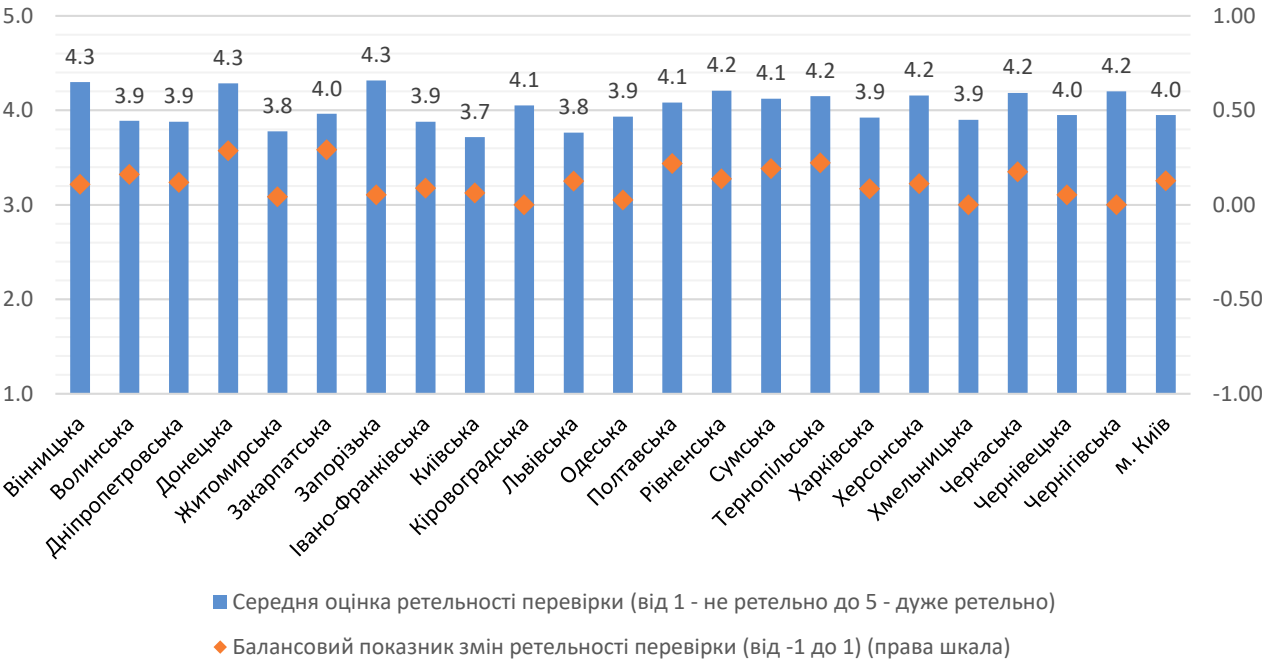
Оцінка ретельності перевірки на митниці та її змін підприємствами різних секторів. У сфері промисловості ретельність перевірки на митниці оцінюють найкраще: в середньому на 4,1 балів. Разом з цим, сільське господарство та сфера послуг характеризуються кращими оцінками змін у ретельності перевірки протягом попереднього року, ніж сектори промисловості та торгівлі. Якщо у двох останніх секторах значення балансового показника, що відображає оцінку змін ретельності перевірки на митниці, дорівнює 0,09, то для представників сфери послуг воно становить 0,18, а для представників с/г підприємств – 0,24.

Рис. 38. Середня оцінка ретельності перевірки на митниці та її змін порівняно до 2020 року за сектором, бали (оцінка ретельності перевірки) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

Оцінка ретельності перевірки на митниці та її змін за регіоном[17]**.** Респонденти з підприємств, які знаходяться у Вінницькій, Донецькій та Запорізькій областях, найвище оцінили ретельність перевірки на митницях: в середньому на 4,3 бали у кожній з цих областей. Натомість у Київській області представники бізнесу поставили найнижчі оцінки за цим критерієм: в середньому 3,7 балів.

Рис. 39. Середня оцінка ретельності перевірки на митниці та її змін порівняно до 2020 року за регіоном, бали (оцінка ретельності перевірки) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

Відповіді представників підприємств з Донецької та Закарпатської областей характеризуються найвищим балансом різниці між позитивними та негативними оцінками змін у ретельності перевірки на митниці порівняно з 2020-м роком. Для них значення цього показника становить 0,29. У Кіровоградській, Хмельницькій та Чернігівській областях балансовий показник оцінки змін ретельності перевірки на

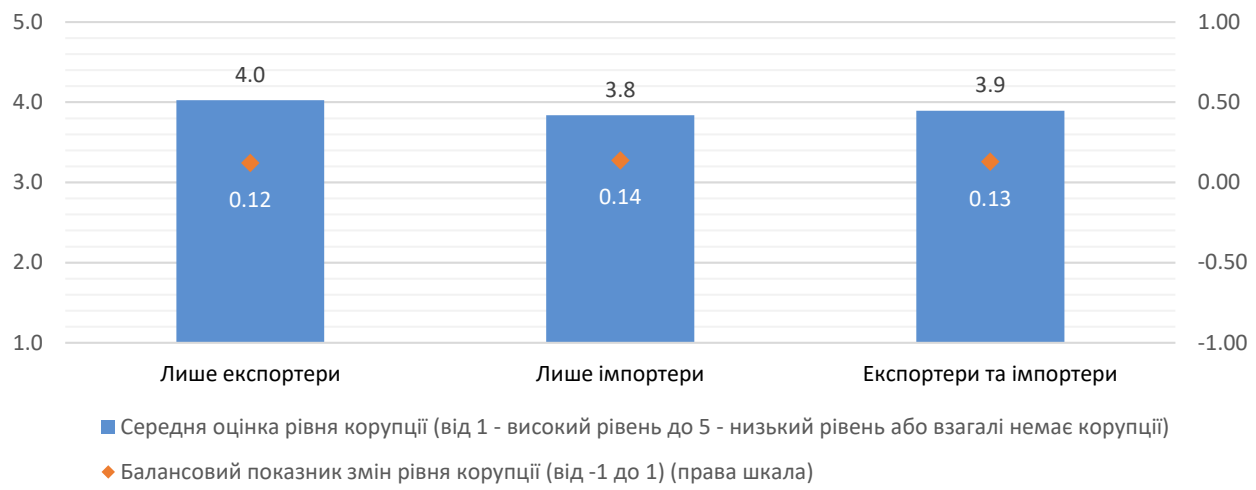
17 Відповіді підприємств, розташованих у Луганській та Миколаївській областях, не включені в цей аналіз через недостатню наповнюваність підвибірок.

митниці дорівнює нулю. Це менше, ніж в інших регіонах, і відображає те, що однакові частки респондентів у цих областях відмітили зміни на краще та на гірше у ретельності перевірки на митницях.

2.2.2.5 Оцінка рівня корупції на митниці та його змін підприємствами різних типів

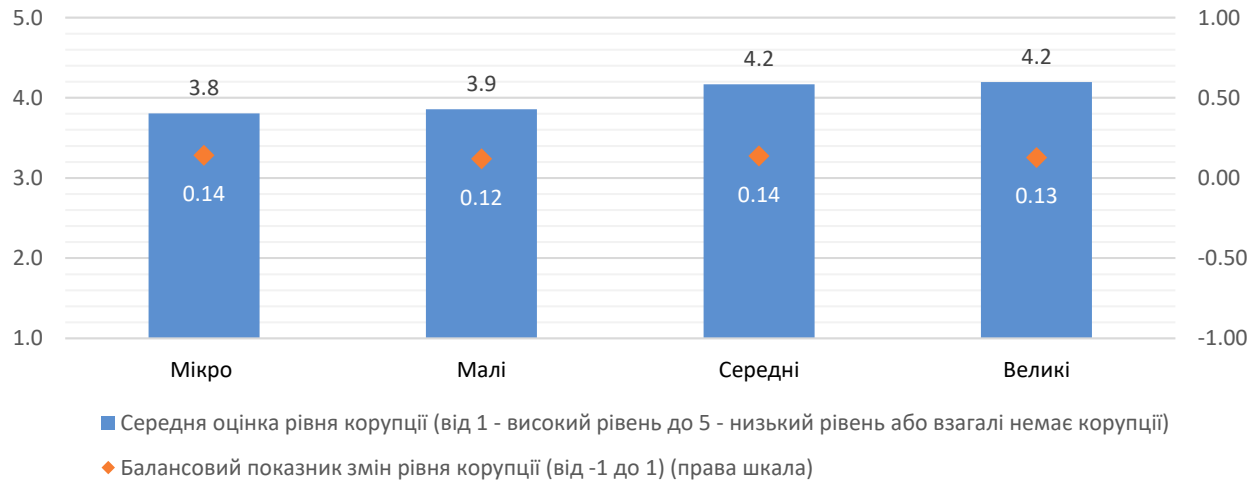
Оцінка рівня корупції та його змін підприємствами різних груп ЗЕД. Респонденти з підприємств, що займаються різними видами ЗЕД, суттєво не відрізняються оцінками рівня корупції на митниці: їхні середні оцінки цього аспекту роботи митниці становлять від 3,8 до 4 балів. Тобто в середньому рівень корупції був оцінений ними як низький. До того ж, представники підприємств з різних груп за ЗЕД також майже не відрізняються оцінками змін у рівні корупції порівняно з 2020-м роком. Значення балансового показника оцінки змін у рівні корупції на митниці дуже близькі для усіх трьох груп підприємств: від 0,12 (для виключно експортерів) до 0,14 (для виключно імпортерів).

Рис. 40. Середня оцінка рівня корупції на митниці та його змін порівняно до 2020 року за видом ЗЕД, бали (оцінка рівня корупції) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

Оцінка рівня корупції та його змін підприємствами різних розмірів. У великому та середньому бізнесі рівень корупції на митниці оцінюють як дещо нижчий, ніж на мікро- та малих підприємствах.

Рис. 41. Середня оцінка рівня корупції на митниці та його змін порівняно до 2020 року за розміром, бали (оцінка рівня корупції) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

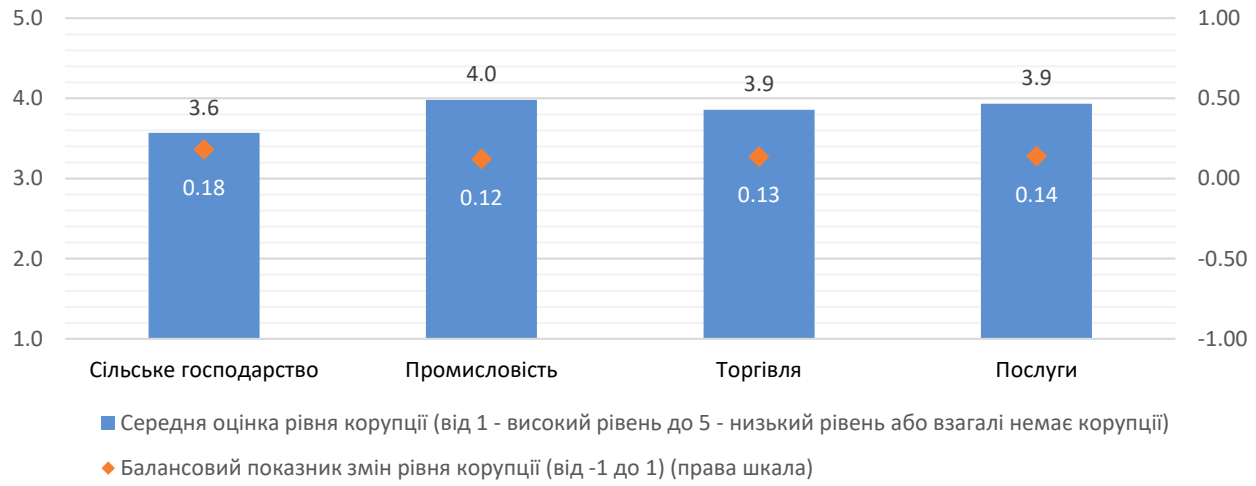

Так, середня оцінка рівня корупції на митниці респондентами з великих та середніх підприємств склала 4,2 бали, що відповідає нижчому рівню корупції, в той час як представники мікробізнесу поставили в середньому 3,8 балів, а представники малого – 3,9 балів, що відповідає вищому рівню корупції. Проте

оцінки змін у рівні корупції на митниці протягом останнього року майже не відрізняються серед бізнесу різного розміру. Значення балансового показника оцінки цих змін становить від 0,12 (для малих підприємств) до 0,14 (для міро- та середніх підприємств).

Оцінка рівня корупції та його змін підприємствами різних секторів. У секторі сільського господарства спостерігаються гірші оцінки рівня корупції на митниці порівняно з іншими галузями. Представники цього сектору в середньому оцінили рівень корупції на 3,6 балів, тоді як в інших секторах – на 3,9 балів і вище. Тим не менше, представники сільськогосподарських підприємств краще від решти опитаних оцінюють прогрес у боротьбі з корупцією: для них значення балансового показника оцінки змін у рівні корупції становить 0,18, тоді як для опитаних, що представляють підприємства з інших галузей, – від 0,12 до 0,14.

Рис. 42. Середня оцінка рівня корупції на митниці та його змін порівняно до 2020 року за сектором, бали (оцінка рівня корупції) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

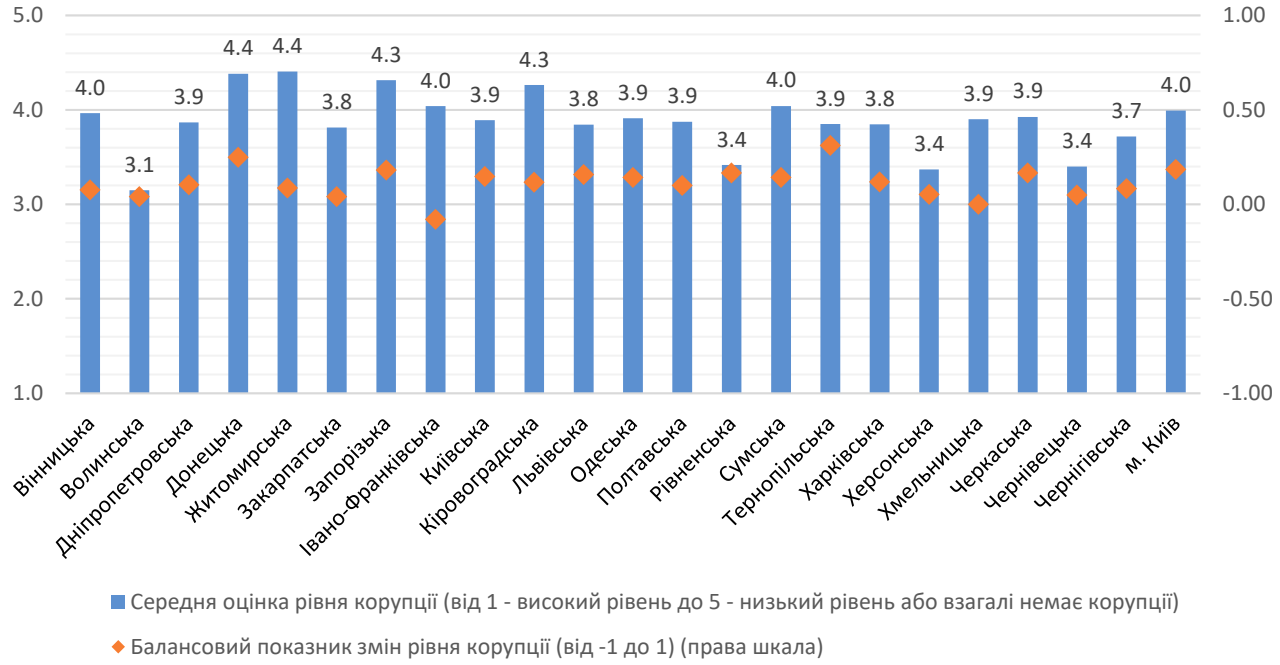

Оцінка рівня корупції та його змін за регіоном[18]**.** Представники підприємств, які знаходяться у Донецькій, Житомирській, Запорізькій та Кіровоградській областях, вважають рівень корупції на митниці нижчим порівняно з респондентами в інших регіонах. У кожній з цих областей середня оцінка рівня корупції на митниці становить 4,4 або 4,3 бали. Найнижчу середню оцінку, що відповідає оцінці рівня корупції як вищого, поставили у Волинській області: 3,1 балів.

Найбільш позитивні оцінки змін цього аспекту зафіксовані у Тернопільській області, де балансовий показник оцінки змін рівня корупції на митниці склав 0,31. Це відображає суттєве переважання частки респондентів, які вважають, що ситуація з корупцією на митниці стала кращою, над часткою тих, які вважають, що вона погіршилася. Натомість найнижче значення балансового показника оцінки змін рівня корупції на митниці – в Івано-Франківській області. Це єдина область, де цей показник від'ємний: -0,08. Це означає, що представники місцевого бізнесу частіше говорять про погіршення ситуації з корупцією на митниці, ніж про її покращення.

18 Відповіді підприємств, розташованих у Луганській та Миколаївській областях, не включені в цей аналіз через недостатню наповнюваність підвибірок.

Рис. 43. Середня оцінка рівня корупції на митниці та його змін порівняно до 2020 року за регіоном, бали (оцінка рівня корупції) та балансовий показник (оцінка змін) (права шкала)

Основні результати коротко:

Оцінка окремих аспектів роботи митниці, за виключенням технічного оснащення, вища, ніж оцінка роботи митниці за останній рік загалом, яка у 2021 році склала 3,7 балів. Оцінки усіх аспектів роботи митниці практично не змінилися порівняно з 2020-м роком. Технічне оснащення митниці оцінили нижче від інших аспектів: в середньому на 3,5 балів. 62,7% респондентів оцінили рівень корупції як низький (4 і 5 балів). Це перевищує частку позитивних оцінок технічного оснащення (51,6%), але менше порівняно з іншими аспектами (67%+).

2.2.3 Оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці

Технічне оснащення відіграє все більшу роль у здійсненні митних процедур. Сучасне комп'ютерне обладнання, якісне та оперативне програмне забезпечення, а також інші технічні засоби митного контролю, які ефективно працюють у налагодженій системі, спрощують та пришвидшують митне оформлення, що веде до зменшення затрат ресурсів як бізнесу, так і митних органів.

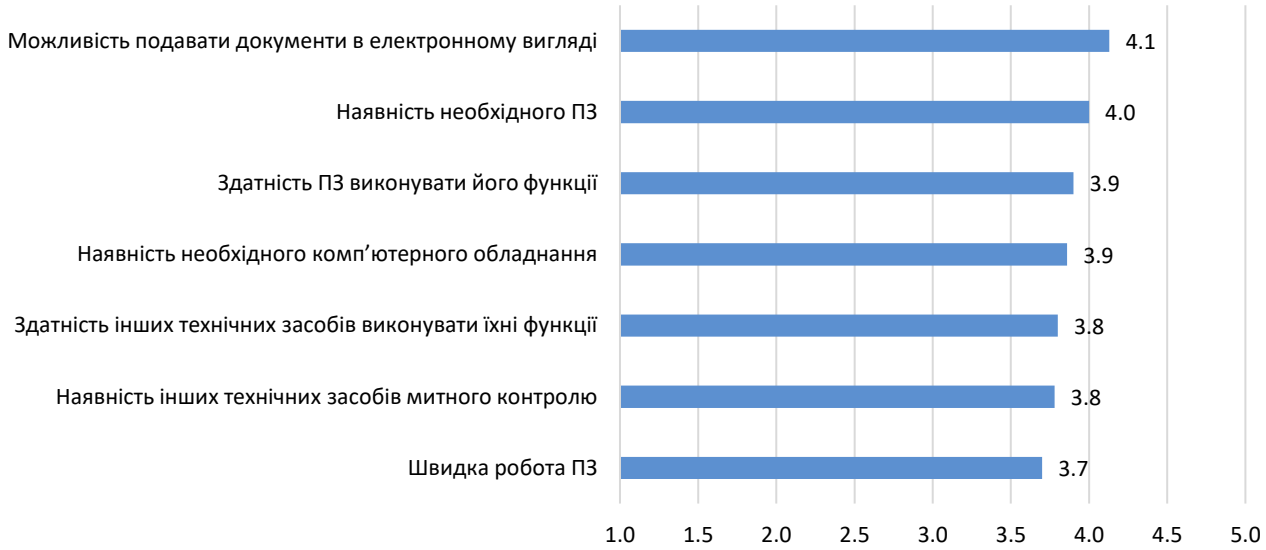
Щоб краще зрозуміти ситуацію з технічною стороною роботи митниці, в опитуванні 2021 року ІЕД вже вдруге запропонував підприємствам оцінити окремі аспекти технічного оснащення підрозділу митного оформлення, послугами якого вони користуються. Це такі аспекти:

- Наявність необхідного комп'ютерного обладнання
- Наявність необхідного програмного забезпечення
- Швидка робота програмного забезпечення
- Здатність програмного забезпечення виконувати його функції
- Можливість подавати документи в електронному вигляді
- Наявність інших технічних засобів митного контролю (ваги, сканери, металошукачі, електронні детектори, рентгенівські апарати тощо)
- Здатність інших технічних засобів митного контролю виконувати їхні функції

Як і в 2020 році, коли це запитання було задано вперше, учасники опитування оцінили кожну з цих характеристик технічного оснащення митниці за шкалою від 1 до 5 балів, де 1 бал відповідає низькій, негативній оцінці, а 5 балів – високій, позитивній оцінці.

Усі характеристики технічного оснащення були оцінені досить високо – від 3,7 до 4,1 балів у середньому. Ці оцінки практично не змінилися порівняно з 2020-м роком, де середні оцінки різних характеристик технічного оснащення митниці дорівнювали від 3,7 до 4,2 балів.

Рис. 44. Середня оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці, бали

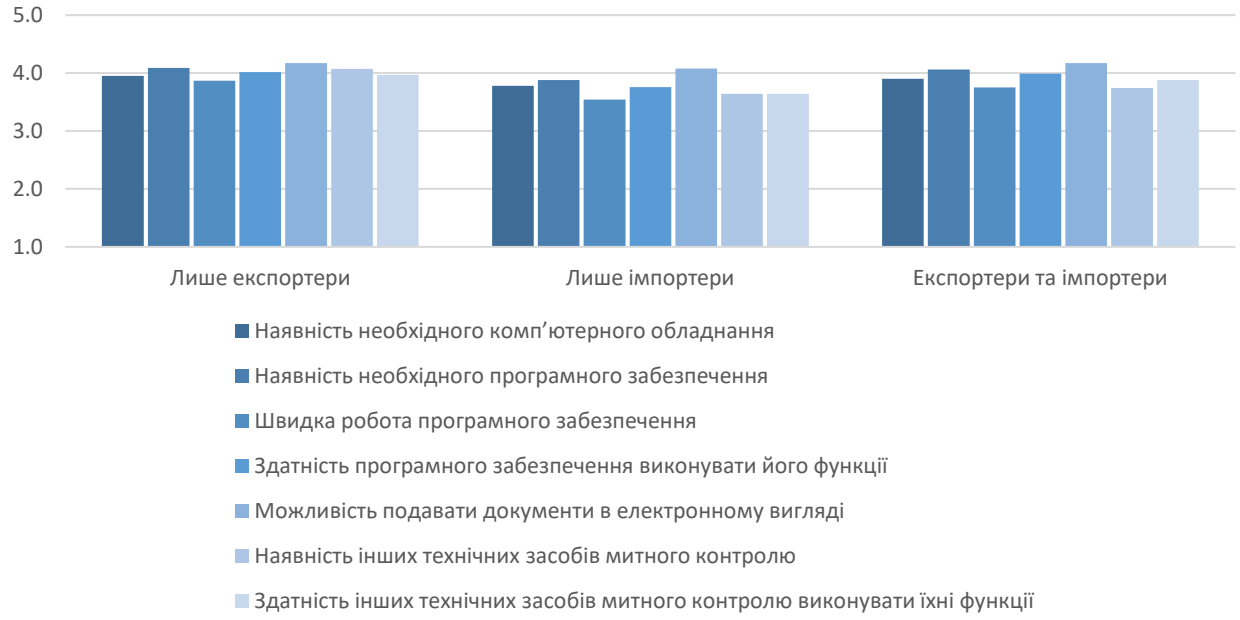
Можливість подати документи в електронному вигляді та наявність необхідного програмного забезпечення (ПЗ) були оцінені найвище: на 4,1 та 4 бали відповідно. Це показує, що бізнес високо оцінив можливості, пов'язані з автоматизацією митниці та переходом на електронний документообіг.

Водночас, проблемою може бути швидкість роботи програмного забезпечення, оскільки представники опитаного бізнесу оцінили цей аспект технічного оснащення митниці нижче порівняно з іншими аспектами: в середньому на 3,7 балів. Це вказує на те, що навіть якщо комп'ютерне обладнання та необхідні програми наявні на митних постах, цього може бути недостатньо для спрощення процедур міжнародної торгівлі, тому що їхня повільна робота буде далі затримувати експортерів та імпортерів. Відтак, на митницях варто спрямувати зусилля та інвестиції для модернізації та ефективної роботи програмного забезпечення.

Інші характеристики технічного оснащення митниць – такі як здатність ПЗ виконувати його функції, наявність необхідного комп'ютерного обладнання, здатність інших технічних засобів митного контролю виконувати їхні функції та наявність інших засобів митного контролю – в середньому оцінили на 3,8 або 3,9 балів.

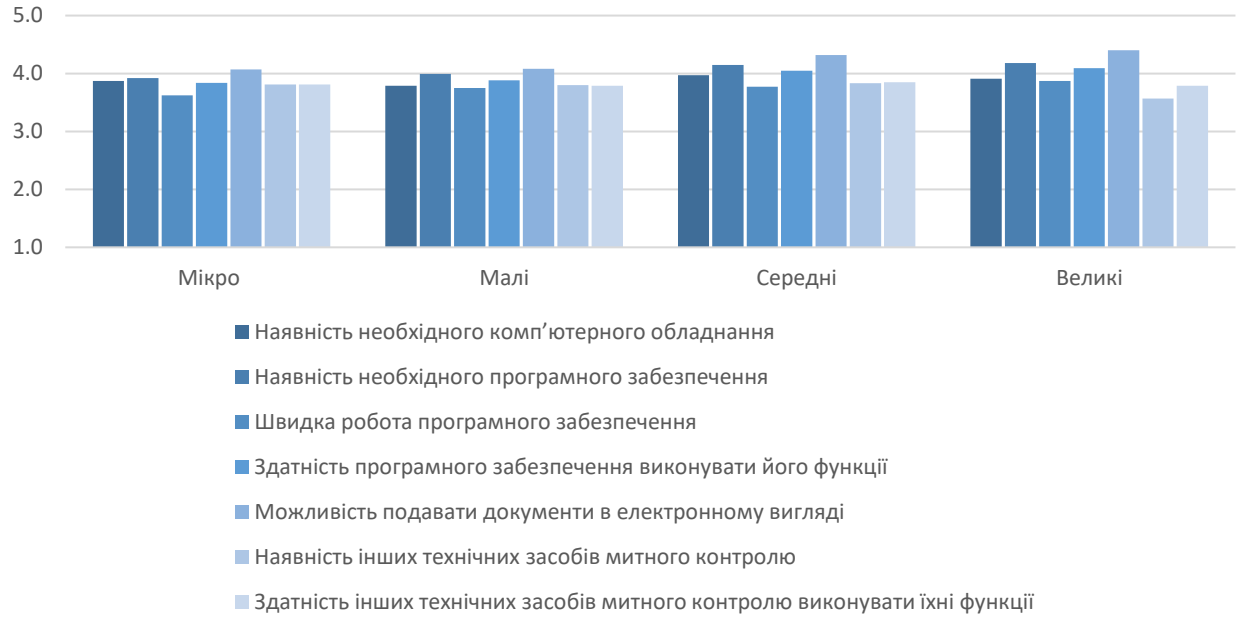
Оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці за видом ЗЕД. Представники підприємств, які лише експортують, краще від інших оцінили таку характеристику технічного оснащення, як наявність інших технічних засобів митного контролю. Вони поставили в середньому 4,1 бали за цим критерієм, тоді як підприємства з експортом та імпортом – 3,7 балів, а підприємства, що лише імпортують – 3,6 балів. Водночас представники виключно імпортерів оцінили ряд характеристик технічного оснащення нижче, ніж респонденти з підприємств, що здійснюють експорт. Це, зокрема, швидкість роботи програмного забезпечення (на 3,5 балів), здатність програмного забезпечення виконувати його функції (3,8) та здатність інших технічних засобів митного контролю виконувати їхні функції (3,6).

Рис. 45. Середня оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці за видом ЗЕД, бали

Оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці за розміром підприємств. Представники підприємств середнього та великого розміру оцінили деякі характеристики технічного оснащення митниці краще, ніж респонденти з підприємств менших розмірів. Це такі характеристики, як можливість подавати документи в електронному вигляді, яку у великому бізнесі оцінили в середньому на 4,4 бали, а у середньому – на 4,3, наявність необхідного ПЗ (в середньому на 4,2 бали в обох групах за розміром) та здатність ПЗ виконувати його функції (в середньому на 4,1 бали в обох цих групах).

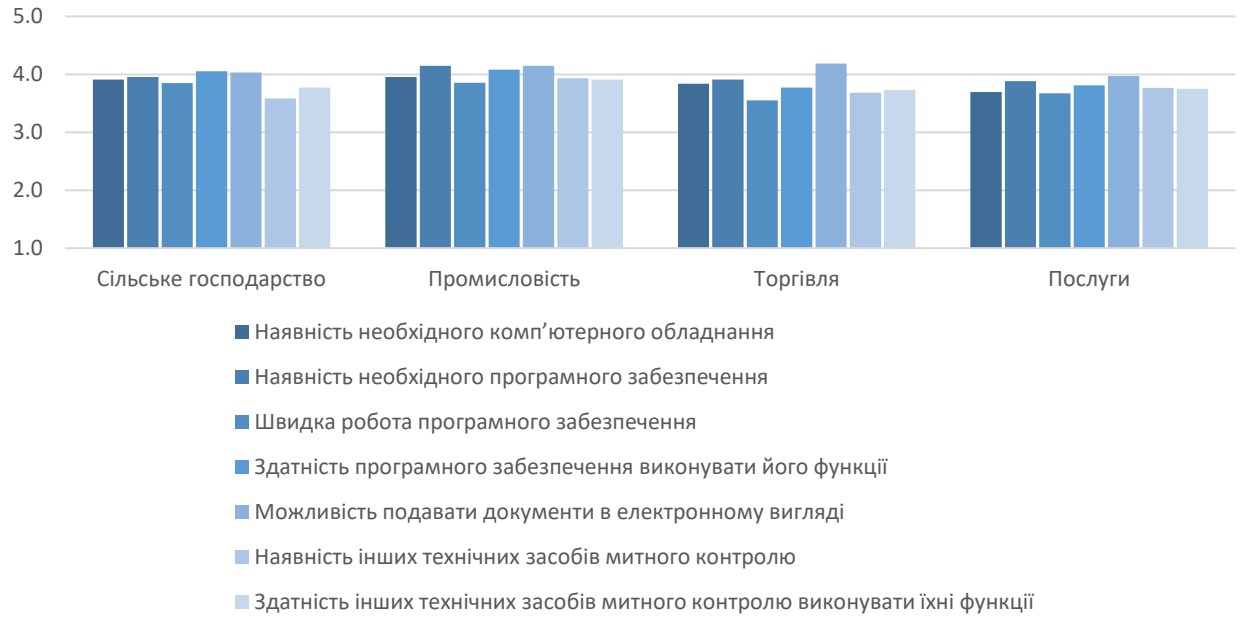
Рис. 46. Середня оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці за розміром, бали

Оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці за сектором підприємств. У секторах сільського господарства та промисловості функціональність та швидкість програмного забезпечення на митницях оцінюють вище, ніж у сферах торгівлі та послуг. Так, представники с/г та промислових підприємств оцінили здатність програмного забезпечення виконувати його функції в середньому на 4,1 бали, тоді як представники двох інших секторів – на 3,8 балів. Подібно до цього, швидкість роботи ПЗ у сільському господарстві та промисловості в середньому оцінюють на 3,9 балів, що більше, ніж у сфері

послуг (3,7) та в торгівлі (3,6). В оцінках решти характеристик технічного оснащення митниці не спостерігається істотних відмінностей між респондентами з різних галузей.

Рис. 47. Середня оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці за сектором, бали

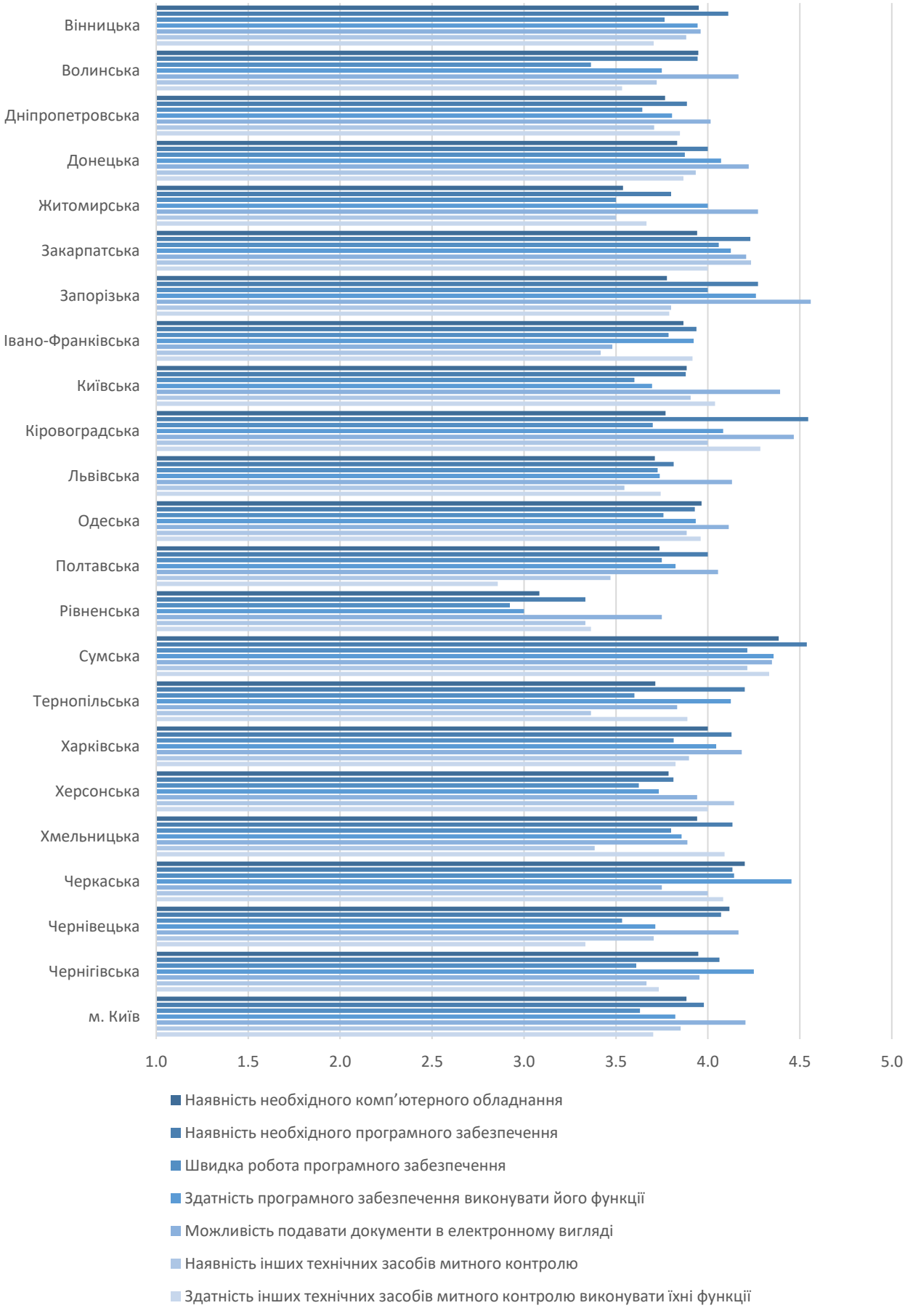

Оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці за регіоном[19]**.** У Сумській області бізнес оцінює різні аспекти технічного оснащення митниці загалом краще, ніж в інших областях. Тут кожну з цих характеристик оцінили на більш, ніж 4 бали: оцінки становлять від 4,2 балів для швидкості роботи ПЗ та для наявності інших технічних засобів митного контролю до 4,5 балів для такої характеристики, як наявність необхідного програмного забезпечення. Також різні характеристики технічного оснащення митниці високо оцінили представники бізнесу із Закарпатської, Запорізької, Кіровоградської та Черкаської областей.

З іншого боку, у Рівненській області респонденти поставили нижчі оцінки характеристикам технічного оснащення митниці порівняно з іншими регіонами. Максимальний бал – 3,8 – тут отримала така характеристика, як можливість подавати документи в електронному вигляді, а швидкість роботи ПЗ тут оцінили лише на 2,9 балів – нижче, ніж у решті регіонів.

19 Відповіді підприємств, розташованих у Луганській та Миколаївській областях, не включені в цей аналіз через недостатню наповнюваність підвибірок.

Рис. 48. Середня оцінка окремих характеристик технічного оснащення митниці за регіоном, бали

Основні результати коротко:

Середні оцінки всіх характеристик технічного оснащення митниці досить високі. Вони практично не змінилися порівняно з 2020-м роком. Можливість подавати документи в електронному вигляді оцінена найкраще, що вказує на досить успішну автоматизацію роботи митниці. Швидкість роботи ПЗ оцінено найнижче. Це вказує на потребу у подальших інвестиціях у митну інфраструктуру. Виключно імпортери гірше оцінили швидкість роботи та функціонал ПЗ. Середні та великі підприємства оцінили наявність та функціонал ПЗ, а також можливість подання документів в електронному вигляді вище, ніж мікро- та малі. С/г та промислові підприємства краще оцінили швидкість роботи та функціонал ПЗ.

2.2.4 Оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів

Від рівня кваліфікацій митних інспекторів залежить, наскільки легко, швидко та ефективно здійснюватиметься митне оформлення і чи отримають експортери та імпортери необхідний сервіс і, при потребі, консультації чи потрібну інформацію. Тому для ефективної роботи митниці важливо, щоб її співробітники були обізнані із законодавством, могли працювати із засобами митного контролю та з програмним забезпеченням, а також щоб професійно взаємодіяли з бізнесом і надавали представникам підприємств необхідну інформацію. Щоб детальніше вивчити рівень кваліфікацій митних інспекторів та визначити сфери, де потрібне їх вдосконалення, ІЕД у 2021 році вже вдруге запропонував учасникам опитування оцінити такі окремі кваліфікації митних інспекторів:

- Обізнаність із законодавством
- Здатність працювати з програмним забезпеченням
- Здатність працювати з іншими технічними засобами митного контролю (ваги, сканери, металошукачі, електронні детектори, рентгенівські апарати тощо)
- Здатність професійно та безпомилково здійснювати митне оформлення
- Здатність відповісти на запитання підприємців, надати необхідну інформацію

Рис. 49. Середня оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів, бали

Респонденти оцінили кожну з наведених кваліфікацій митних інспекторів за шкалою від 1 до 5 балів, де 1 бал відповідає низькій, негативній оцінці, а 5 балів – високій, позитивній оцінці. Респонденти оцінили практично усі кваліфікації митних інспекторів в середньому на 4 або 4+ бали з п’яти. Так, здатність інспекторів працювати з програмним забезпеченням та їхня здатність працювати з іншими технічними засобами митного контролю отримали середні оцінки по 4,3 бали, а обізнаність інспекторів із

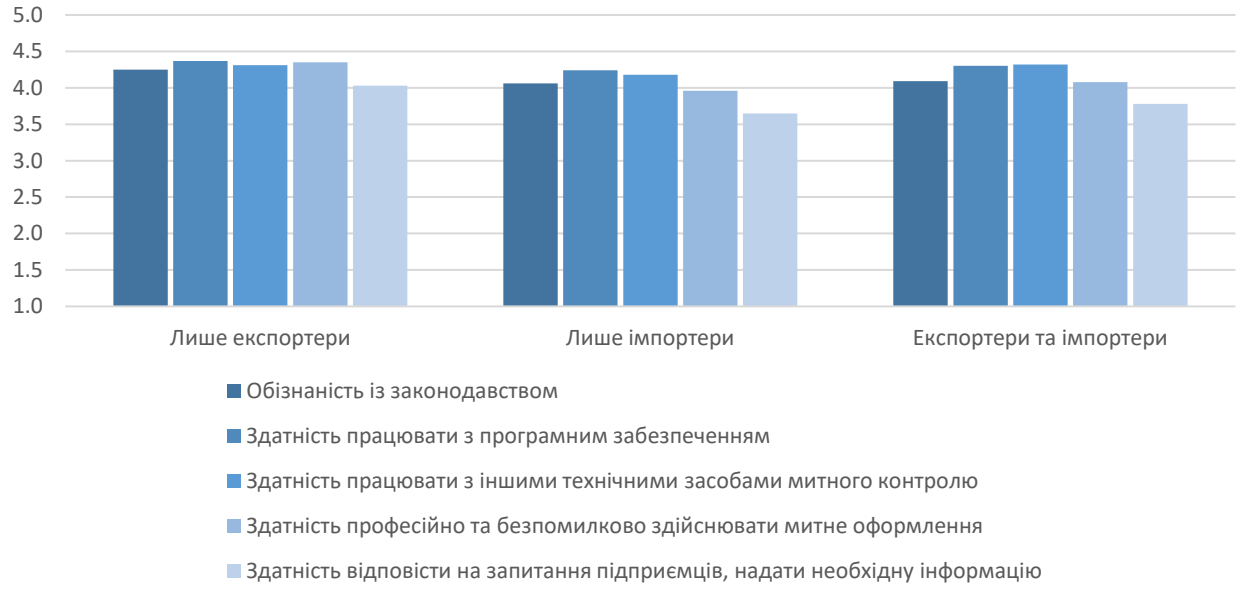
законодавством та їхня здатність професійно та безпомилково здійснювати митне оформлення – по 4,1 бали.

Найнижче – в середньому на 3,8 балів – респонденти оцінили здатність митних інспекторів відповісти на запитання підприємців, надати необхідну інформацію. Це вказує на потребу у навчальних заходах чи тренінгах для митних інспекторів, які підвищать їхнє вміння та готовність спілкуватися з експортерами та імпортерами і надавати потрібну їм інформацію.

Оцінки кваліфікацій митних інспекторів майже не відрізняються від зроблених у 2020-му році.

Оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів за видом ЗЕД. Представники підприємств, які здійснюють лише експорт, краще від решти опитаних оцінюють окремі кваліфікації митних інспекторів. Зокрема, вони оцінили здатність інспекторів професійно та безпомилково здійснювати митне оформлення на 4,4 бали, в той час коли представники інших груп підприємств за ЗЕД – максимум на 4,1 бали. Також представники виключно експортерів в середньому оцінили обізнаність митних інспекторів із законодавством на 4,3 бали, а здатність інспекторів відповісти на запитання підприємців та надати необхідну інформацію – на 4 бали. Це на декілька десятих балів більше, ніж представники підприємств, що лише імпортують, та тих, що мають як експорт, так і імпорт.

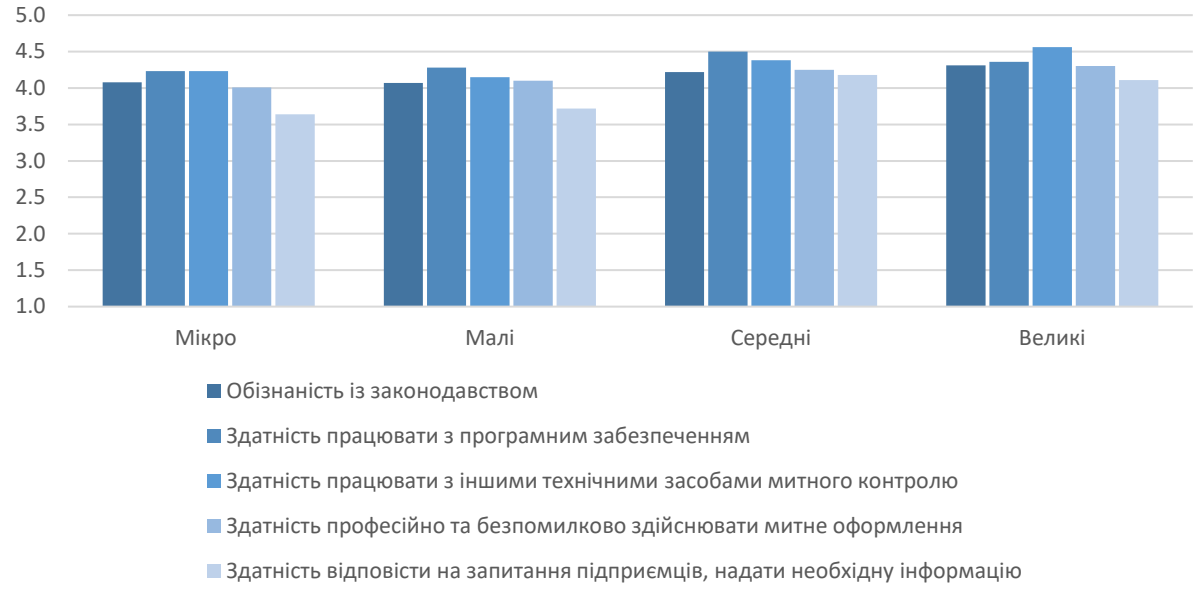
Рис. 50. Середня оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів за видом ЗЕД, бали

Оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів за розміром підприємств. Представники великого та середнього бізнесу оцінюють кваліфікації митних інспекторів краще, ніж респонденти з мікро- та малого бізнесу. Найбільша різниця спостерігається при оцінках здатності інспекторів професійно та безпомилково здійснювати митне оформлення та відповісти на запитання підприємців.

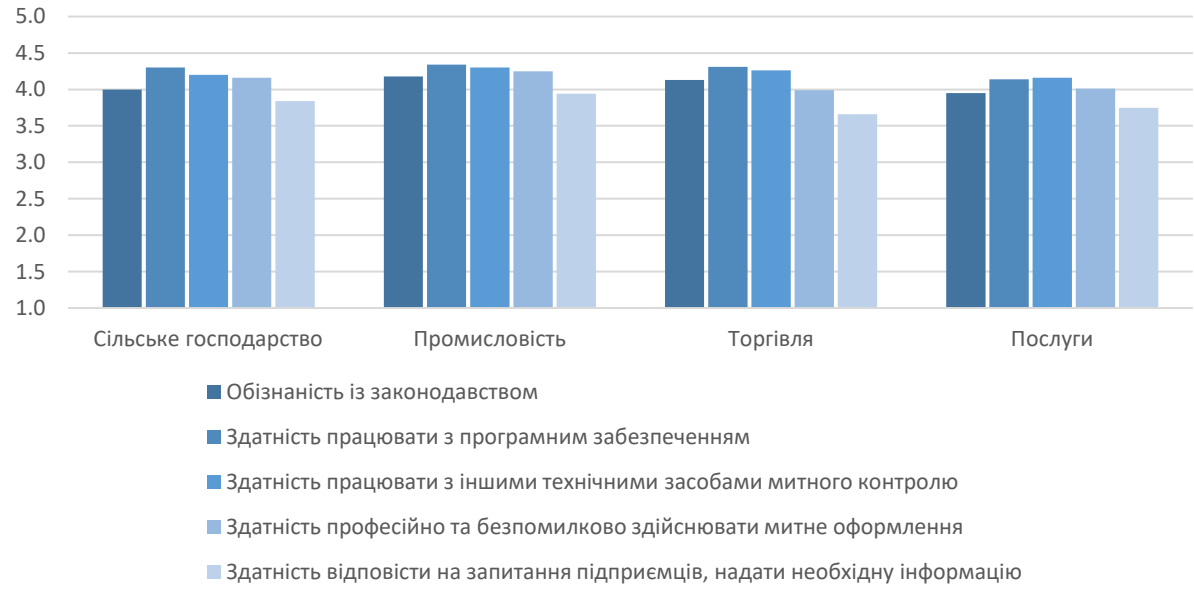
Першу з цих кваліфікацій на середніх та великих підприємствах оцінюють в середньому на 4,3 бали, тоді як на малих – на 4,1 балів, а у мікробізнесі – на 4 бали. Другу кваліфікацію представники середнього бізнесу оцінили на 4,2 бали, а представники великого – на 4,1 бали. Це більше від середніх оцінок представників менших підприємств за розміром: у малому бізнесі здатність митних інспекторів відповісти на запитання підприємців оцінили в середньому на 3,7 балів, а у мікробізнесі – на 3,6 балів.

Рис. 51. Середня оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів за розміром, бали

Оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів за сектором підприємств. Між представниками підприємств різних секторів не спостерігається значних відмінностей в оцінці більшості кваліфікацій митних інспекторів. Єдина кваліфікація, де різниця більш істотна, – це здатність інспекторів професійно та безпомилково здійснювати митне оформлення. Промислові та с/г підприємства оцінюють її вище: в середньому на 4,3 та 4,2 бали відповідно, тоді як середня оцінка представників сфер торгівлі та послуг становить 4 бали.

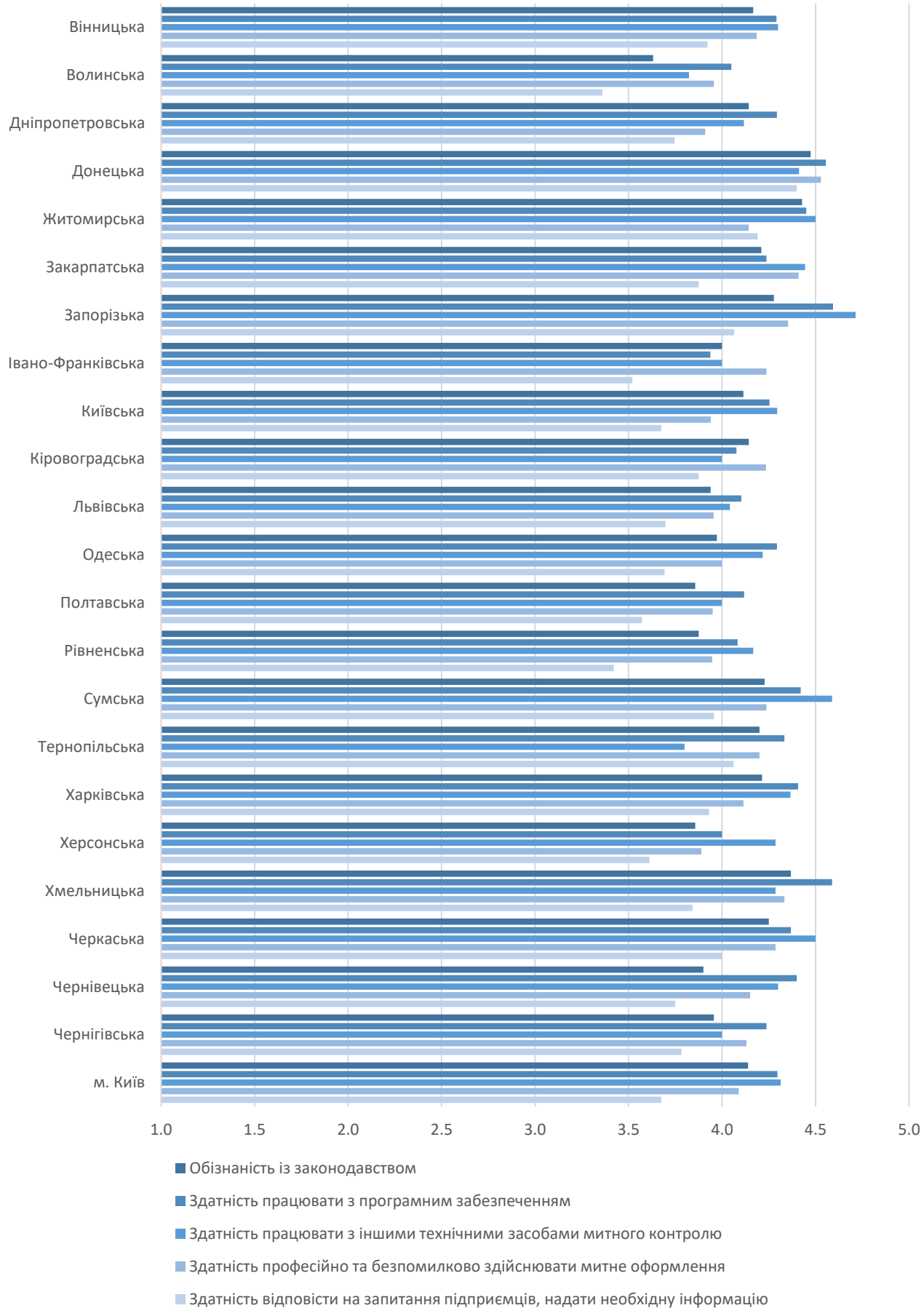
Рис. 52. Середня оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів за сектором, бали

Оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів за регіоном[20]**.** Представники підприємств з Донецької та Запорізької областей характеризуються вищими в цілому оцінками кваліфікацій митних інспекторів порівняно з іншими респондентами.

20 Відповіді підприємств, розташованих у Луганській та Миколаївській областях, не включені в цей аналіз через недостатню наповнюваність підвибірок.

Рис. 53. Середня оцінка окремих кваліфікацій митних інспекторів за регіоном, бали

Зокрема, у цих обох областях, а також у Хмельницькій області зафіксовані найвищі середні оцінки здатності інспекторів працювати з програмним забезпеченням (4,6 бали). Також у Запорізькій області найвище оцінили здатність інспекторів працювати з іншими технічними засобами митного контролю (4,7 балів), а у Донецькій області – здатність інспекторів відповісти на запитання підприємців та надати необхідну інформацію (4,4 бали).

Водночас, представники бізнесу у Волинській області схильні оцінювати кваліфікації митних інспекторів нижче, ніж в інших областях. Тут, зокрема, було найнижче оцінено здатність інспекторів відповісти на запитання підприємців (3,4 бали) та їхню обізнаність із законодавством (3,6 балів).

Основні результати коротко:

Представники підприємств оцінили практично усі кваліфікації митних інспекторів в середньому на 4 або 4+ бали з п'яти. Оцінки майже не відрізняються від зроблених у 2020-му році. Здатність відповісти на запитання підприємців та надати необхідну інформацію оцінена найнижче: на 3,8 балів з п'яти. Це означає потребу в навчанні для інспекторів. Виключно експортери дещо краще оцінюють кваліфікації митних інспекторів. Представники середнього та великого бізнесу оцінюють кваліфікації митних інспекторів краще, ніж у мікро- та малому бізнесі.

2.3 Вартість процедур митного оформлення

2.3.1 Зміна вартості процедур митного оформлення

Підприємства-учасники ЗЕД, опитані у 2021 році, повідомили, як змінилися їхні витрати грошей і часу на усі процедури митного оформлення за останні два роки: збільшились, зменшились чи залишилися без змін. ІЕД вперше поставив це запитання у 2016 році і з цього часу продовжується серія таких же запитань. Кожного року експортерам та імпортерам пропонується оцінити зміни у витратах грошей та часу за попередні два роки.

Період у два роки був обраний через те, що ця середньострокова перспектива дає можливість бізнесу побачити наслідки змін у митних процедурах і оцінити, наскільки це відобразилось на його затратах коштів та часу на здійснення експорту або імпорту. Таким чином у 2016 році респонденти порівнювали витрати часу та коштів на проходження митних процедур із 2014-м роком, у 2017 році – з 2015-м роком, у 2018 році – з 2016-м роком, а у 2020 році – з 2018-м роком.

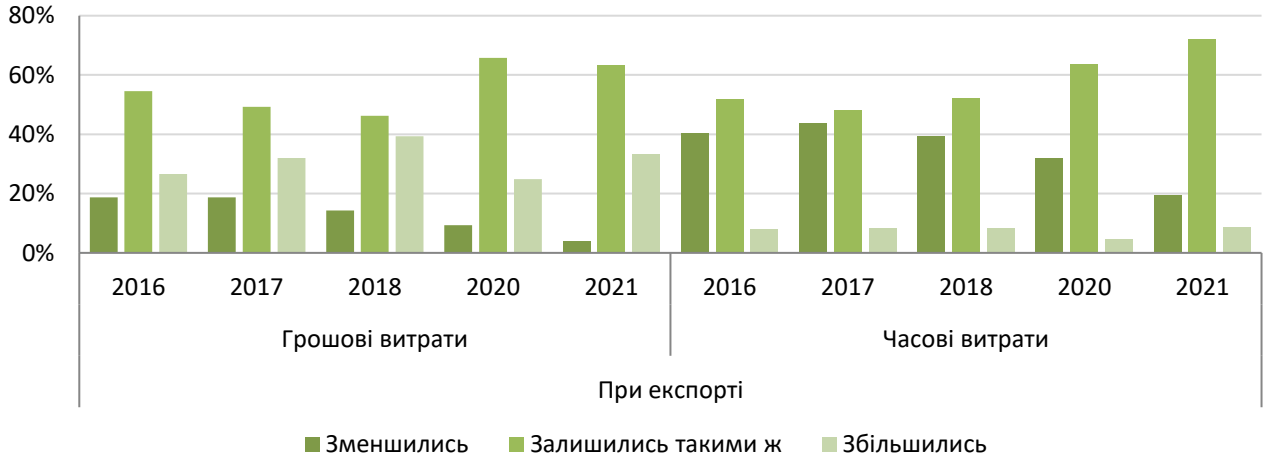
Продовжуючи цю серію, у 2021 році підприємства порівняли свої витрати грошей і часу, пов'язані з усіма процедурами митного оформлення, з 2020-м роком. Респонденти порівнювали ці витрати окремо при експорті та при імпорті.

2.4.1.1 Зміна грошових та часових витрат при експорті

Після тимчасового сповільнення у 2020 році, тенденція зростання грошових витрат при експорті пришвидшилася у 2021 році. Часові витрати частіше скорочуються, ніж збільшуються, але темпи їхнього скорочення стали ще повільнішими.

Близько третини підприємств-експортерів (33,1%) повідомили у 2021 році, що витрачають на митні процедури при здійсненні експорту більше коштів, ніж у 2019 році. Це більше, ніж у 2020 році, коли про збільшення грошових витрат при експорті повідомили менше 25% опитаних експортерів. До того ж, частка підприємств-експортерів, які повідомляють про зменшення грошових витрат на митні процедури під час експорту, у 2021 році скоротилася до рекордно низького рівня: 3,7%. Це найменша частка за всі хвилі опитування, яка продовжує тенденцію все більшого скорочення випадків зменшення грошових витрат при експорті.

Рис. 54. Грошові та часові витрати при експорті, % респондентів

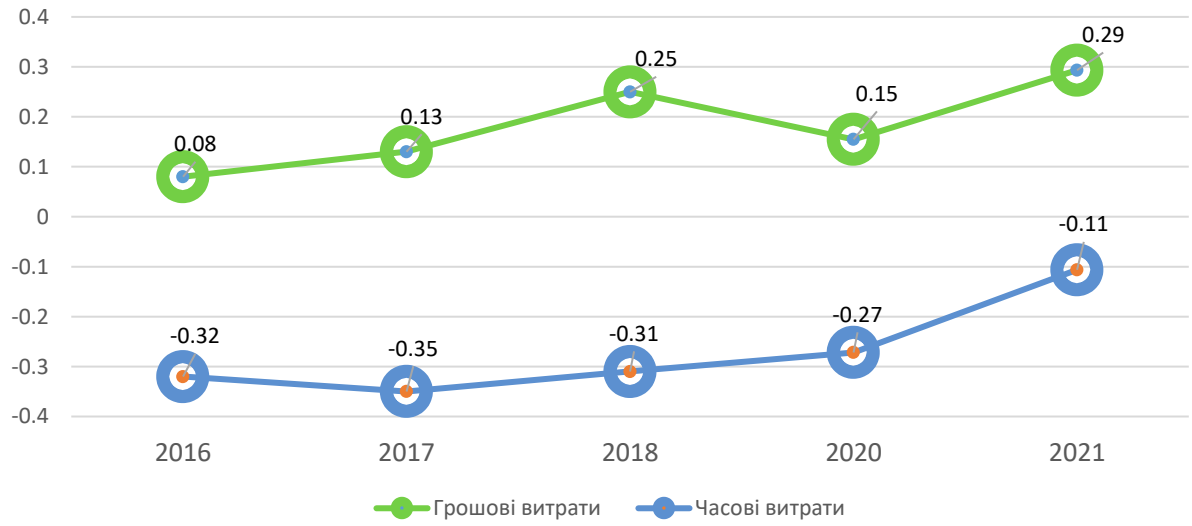
Скорочення часових витрат при експорті відбувається найповільнішими темпами за усі п'ять хвиль опитування, протягом яких ІЕД відслідковував це питання. Про зменшення тривалості митних процедур при експорті у 2021 році порівняно з 2019-м роком повідомили 19,3% підприємств-експортерів. Це найменша частка порівняно з попередніми роками і, зокрема, вдвічі менша, ніж у 2016 році, коли більше 40% підприємств повідомили про те, що витрачали менше часу на експорт, ніж два роки тому.

Про збільшення часових витрат на процедури експорту у 2021 році повідомили 8,7% опитаних підприємств, що здійснюють експорт. Ця частка залишається на відносно стабільному рівні протягом усіх хвиль опитування. Найменшою вона була у 2020-му році, коли час на проходження експорту скоротився лише для 4,7% опитаних.

Якщо виразити різницю між часткою експортерів, для яких збільшилися витрати грошей і часу при здійсненні експорту, та часткою тих, для кого такі витрати зменшилися, у вигляді балансового показника, який буде дорівнювати цій різниці у відсоткових пунктах, то значення цього показника буде додатним для грошових витрат і від'ємним для витрат часу. У грошовому вимірі це відображає те, що для більшої частки експортерів здійснення експорту стало дорожчим, ніж дешевшим. А у часовому вимірі це означає, що частка підприємств, для яких митні процедури при експорті пришвидшились, перевищує частку тих, які стали витрачати на ці процедури більше часу.

Значення балансового показника динаміки грошових витрат на митне оформлення експорту було додатнім і в попередніх роках, але у 2021 досягнуло свого максимального значення порівняно з попередніми хвилями опитування: 0,29. Після деякого зменшення цього показника до 0,15 у 2020 році його зростання знову продовжилося і у 2021 році відображає найбільше за усі роки опитування переважання частки бізнесу, для яких вартість експорту збільшилася, над часткою того, для якого вона зменшилася.

Рис. 55. Динаміка витрат при проходженні усіх митних процедур експорту, балансовий показник

Балансовий показник динаміки часових витрат на митні процедури при експорті все більше наближається до нуля. Його значення у 2021 від'ємне, як і протягом попередніх хвиль опитування: -0,11, – але найвище за весь період опитувань. Це відображає тенденцію зменшення частки експортерів, які відмічають скорочення тривалості митних процедур при експорті.

Разом з цим, як і у попередніх роках, для більшості опитаних експортерів вартість здійснення експорту і у фінансовому, і у часовому вимірі переважно залишається такою ж, як і раніше. У 2021 році 63,2% експортерів сказали, що їхні грошові витрати на митні процедури при експорті не змінились, а 72% не помітили змін у часових витратах на ці процедури.

Динаміка грошових та часових витрат при експорті для підприємств різних груп ЗЕД. Для підприємств, які лише експортують, грошові витрати при експорті зросли більшою мірою, ніж для тих, які займаються як імпортом, так і експортом. Так, 40,5% виключно експортерів повідомили, що їхні грошові витрати на митні процедури при експорті зросли порівняно з 2019-м роком, що більше, ніж серед опитаних підприємств, які одночасно експортують та імпортують (27,6%). У свою чергу, підприємства, що поєднують імпорт з експортом, частіше від виключно експортерів повідомляють, що їхні грошові витрати на проходження

митниці залишилися без змін (68,3% порівняно з 56,3% виключно експортерів). Різниця у зміні витрат коштів на проходження митниці при експорті серед різних груп експортерів відображена у різних значеннях балансового показника динаміки грошових витрат при митних процедурах експорту: для виключно експортерів воно становить 0,37, тоді як підприємств, що мають експорт та імпорт, – 0,24.

Зміни у витратах часу для обох груп експортерів практично не відрізняються. Приблизно кожне п'яте підприємство, яке лише експортує (20,4%) та як одночасно імпортує та експортує (18,6%) повідомило, що витрачає менше коштів на митні процедури при експорті, ніж два роки тому. Для більш, ніж 70% підприємств в обох категоріях грошові витрати на митне оформлення експорту не змінилися за два роки. Значення балансового показника динаміки часових витрат на митне оформлення експорту близькі для цих двох груп підприємств: -0,13 для виключно експортерів та -0,09 для підприємств, що поєднують експорт з імпортом. Детальніше див. *Додатки. Зміна грошових витрат при експорті* та *Зміна часових витрат при експорті*.

Динаміка грошових та часових витрат при експорті для підприємств різного розміру. Грошові витрати нам митне оформлення експорту зросли для мікро- та малого бізнесу більшою мірою, ніж для середнього та великого. Так, більше третини мікро- (35,3%) та малих (38,2%) підприємств-експортерів сказали, що у 2021 році витрачають більше коштів на митні процедури при експорті. Для середніх підприємств ця частка зменшується до 26,7%, а для великих – до 20%. Натомість із збільшенням розміру бізнесу зростають частки підприємств, для яких грошові витрати на митні процедури при експорті залишилися стабільними. Значення балансового показника динаміки грошових витрат при митних процедурах експорту найвище для малого та мікробізнесу (0,35 та 0,32 відповідно) і найменше – для великих підприємств (0,11).

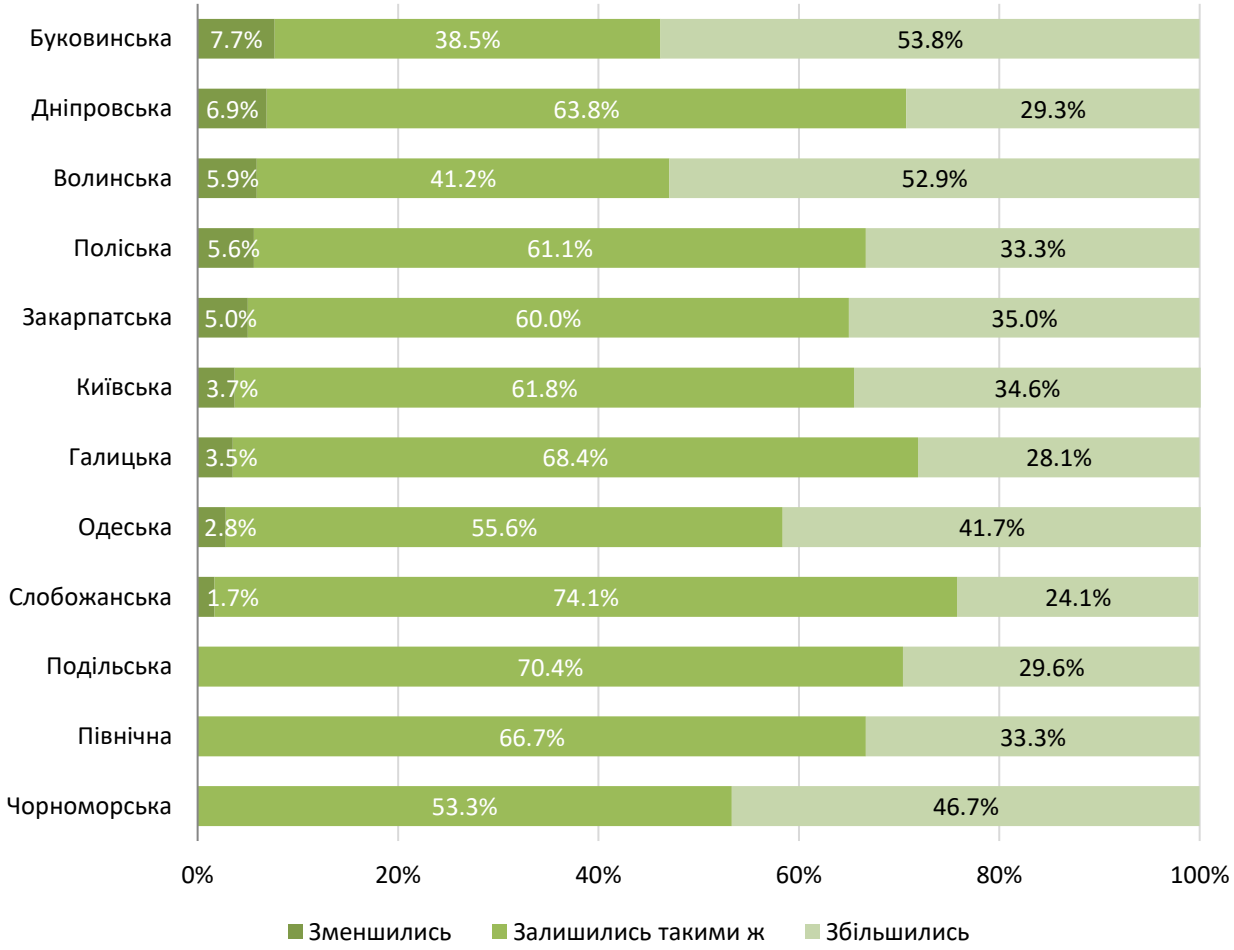
Подібна тенденція спостерігається і у зміні витрат часу на експорт. Але ці витрати не лише частіше збільшуються для підприємств меншого розміру, вони до того ж частіше зменшуються для більших за розміром підприємств. Так, якщо серед мікро- та малого бізнесу приблизно кожне десяте підприємство (10,7% та 10,2% відповідно) повідомляє про збільшення тривалості митних процедур при експорті, то серед підприємств середнього та великого розмірів ці частки зменшуються до 6,7% та 1,8% відповідно. Разом з цим, часка підприємств, які почали витрачати менше часу на митні процедури при експорті за період останніх двох років, зростає від 16,9% для мікробізнесу до 27,3% для малого. Через це значення балансового показника динаміки часових витрат при митних процедурах експорту зменшується від -0,06 для мікропідприємств до -0,25 для великих. Детальніше див. *Додатки. Зміна грошових витрат при експорті* та *Зміна часових витрат при експорті*.

Динаміка грошових та часових витрат при експорті для підприємств різних секторів. У сфері послуг витрати коштів на митне оформлення експорту зросли не так сильно, як в інших секторах. 24,3% підприємств-експортерів з цього сектору повідомили про те, що почали витрачати більше коштів на митні процедури при експорті, тоді як для інших секторів ця частка перевищує 33%. Натомість у сфері послуг зафіксована найвища частка підприємств, для яких митні процедури експорту коштують стільки ж, як і в 2019 році: 70,3%. Рівнем зменшення витрат на митні процедури при експорті підприємства різних секторів маже не відрізняються: у кожному з них про це повідомили від 2,8% до 5,4% опитаних. Значення балансового показника динаміки грошових витрат при митних процедурах експорту для сфери послуг дорівнює 0,19, що менше, ніж в інших секторах, де воно склало 0,31-0,32.

Час митного оформлення експорту переважно зменшився у всіх секторах крім сільського господарства. С/г підприємства – єдині, у яких частка тих, що почали витрачати на митні процедури при експорті більше часу, (20,8%) переважає частку тих, для кого тривалість цих процедур скоротилася, (12,5%). Для решти секторів ситуація протилежна: там частіше повідомляють про зменшення тривалості митних процедур. Відповідно, значення балансового показника динаміки витрат часу при митних процедурах експорту у сільському господарстві додатне: 0,08, тоді як для інших секторів воно від'ємне і становить -0,07 і менше. Детальніше див. *Додатки. Зміна грошових витрат при експорті* та *Зміна часових витрат при експорті*.

Динаміка грошових та часових витрат при експорті за основною митницею для бізнесу[21]**.** Більше половини експортерів, які здійснюють митне оформлення на Буковинській та Волинській митницях, повідомили, що вартість цього оформлення при експорті для них зросла у 2021 році порівняно з 2019-м роком. Це більші частки, ніж серед підприємств, які користуються послугами інших митниць. Про зменшення вартості митних процедур при експорті у грошовому вимірі говорять від 1,7% до 7,7% опитаних на кожній митниці за виключенням Подільської, Північної та Чорноморської, де про зменшення вартості цих процедур не повідомило жодне підприємство. Значення балансового показника динаміки грошових витрат на митні процедури при експорті найвищі для підприємств на Волинській (0,47) та Буковинській (0,46) митницях, а найнижчі – на Дніпровській та Слобожанській (по 0,22).

Рис. 56. Динаміка грошових витрат при експорті у 2021 році за основною митницею, % опитаних

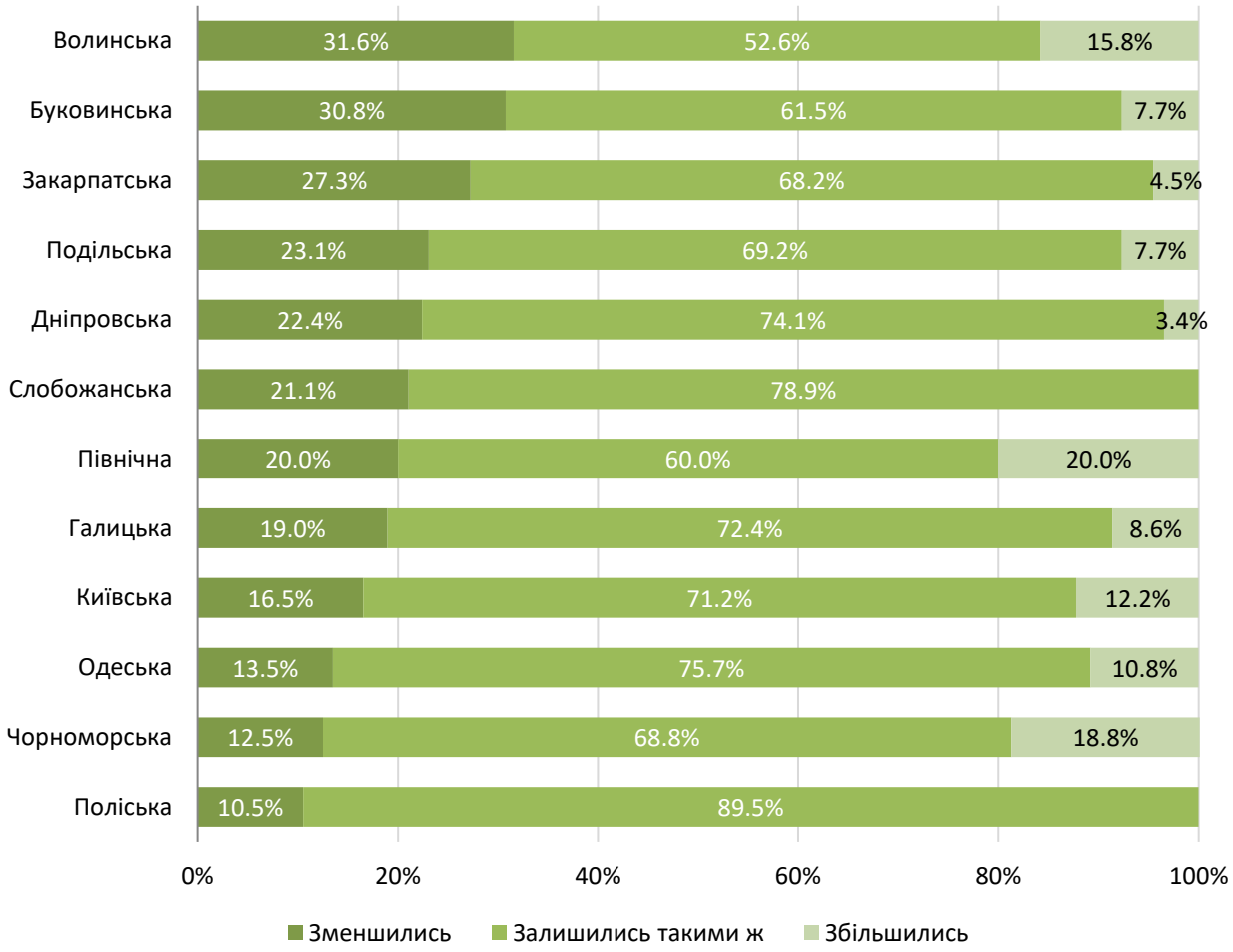

Водночас на Волинській та Буковинській митницях зафіксовані найвищі частки підприємств-експортерів, які повідомляють про скорочення тривалості митних процедур: 31,6% та 30,8% відповідно. Найнижчою ця частка є для бізнесу, який користується послугами Поліської митниці: тут час оформлення експорту зменшився для 10,5% підприємств. Чорноморська митниця – єдина, де бізнес частіше говорить про збільшення тривалості митних процедур при експорті (18,8% опитаних експортерів), ніж про її зменшення (12,5%). Через це лише для Чорноморської митниці значення балансового показника динаміки часових витрат на митні процедури при експорті додатне: воно становить 0,06. Близьким до нього є відповідний показник на Північній митниці: він дорівнює нулю, оскільки частки підприємств, для яких час проходження митниці при експорті з 2019-го року збільшився, і тих, для яких він зменшився, тут однакові.

21 Відповіді експортерів, що здійснюють митне оформлення на Азовській та Східній митницях, не включені в цей аналіз через те, що їхня кількість недостатня для статистичних порівнянь.

Найменшим цей показник є для підприємств, що здійснюють митне оформлення на Буковинській та Закарпатській митницях: -0,23 на кожній.

Рис. 57. Динаміка часових витрат при експорті у 2021 році за основною митницею, % опитаних

Основні результати коротко:

Вартість митного оформлення експорту продовжує зростати, при чому темпи зростання пришвидшилися. У 2021 році для більшості експортерів (63,2%) грошові витрати не змінилися порівняно з 2019-м роком, але вони у дев'ять разів частіше зростали (33,1%), ніж зменшувалися (3,7%).

Час митного оформлення експорту продовжує скорочуватися, але меншими темпами, ніж раніше. Частка бізнесу, для якого воно стало швидшим за останні два роки, перевищує частку того, який почав витрачати на це більше часу.

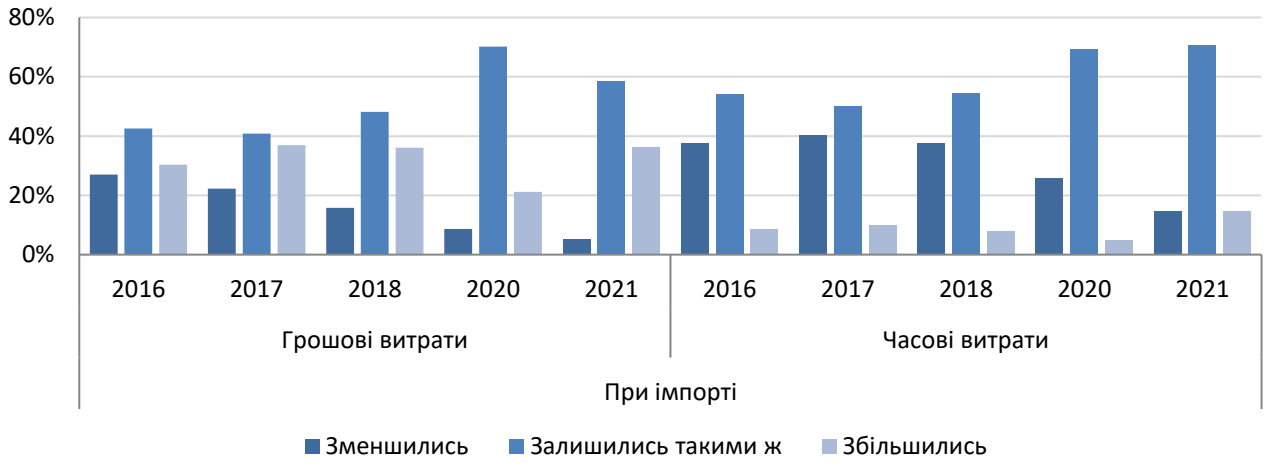
Грошові та часові витрати на митне оформлення експорту зростають для мікро- та малих підприємств швидшими темпами, ніж для середніх та великих. У сфері послуг витрати коштів на митне оформлення експорту зросли не так сильно, як в інших секторах. Час митного оформлення експорту переважно зменшився у всіх секторах крім сільського господарства, де було зафіксовано балансове збільшення витрат часу на експорт (баланс = 0,08).

2.4.1.2 Зміна грошових та часових витрат при імпорті

У 2021 році грошові витрати на митні процедури при імпорті відновили тенденцію зростання після тимчасової стабілізації у 2020-му році. Час проходження митниці при імпорті припинив зменшуватися вперше з 2016-го року: частка імпортерів, для яких тривалість митних процедур пришвидшилась, у 2021 році дорівнює частці тих, які стали витрачати більше часу на ці процедури.

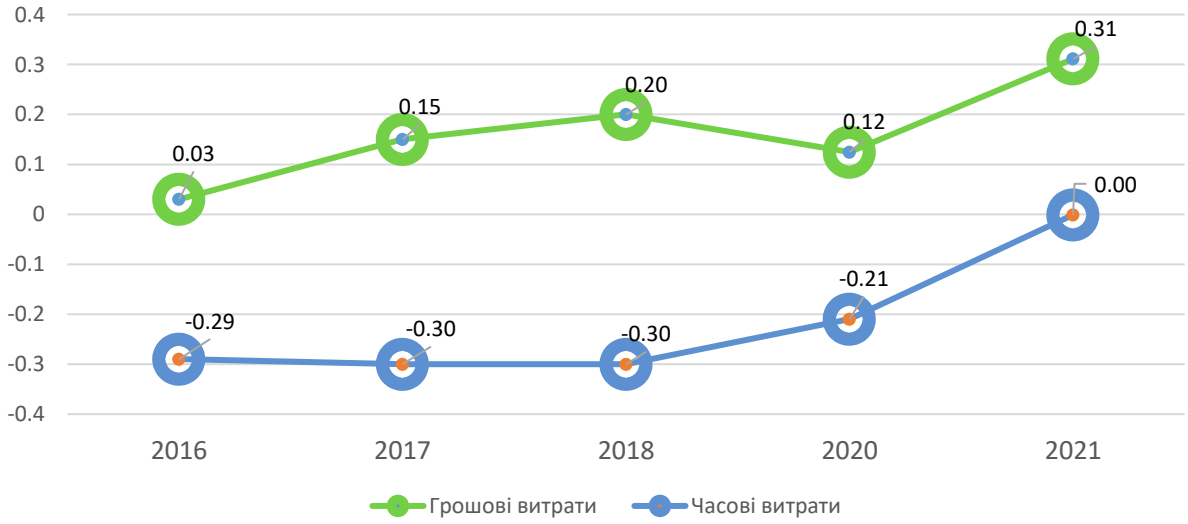
У грошовому вимірі витрати імпортерів на проходження митниці більшою мірою зростають, ніж зменшуються. Так, 36,3% імпортерів сказали, що у 2021 році вони платили більше за митне оформлення імпорту, ніж два роки тому. Таким чином, частота повідомлень про збільшення фінансових затрат на митні процедури знову піднялася до пікового рівня 2017-2018 року, коли про подорожчання митних процедур при імпорті повідомляли 36% та більше підприємств. Частка підприємств, для яких митне оформлення імпорту стало дешевшим, у 2021-му році впала до найнижчого рівня за весь період опитування: 5,2%. Для решти 58,5% підприємств грошові витрати при імпорті не змінилися порівняно з 2019-м роком.

Рис. 58. Грошові та часові витрати при імпорті, % респондентів

У 2021 році тенденція зменшення частки підприємств, які повідомляють про скорочення тривалості митних процедур при імпорті, продовжилася, і динаміка зміни часових витрат при імпорті вперше за весь період опитування досягла рівноваги. У 2021-му році ці витрати зросли та зменшилися для однакових часток підприємств: майже 15%. При цьому про скорочення тривалості митного оформлення імпорту опитані повідомляють рідше, ніж у попередній хвилі опитування: у 2020-му році ця частка була більшою, ніж 25%. А от частота повідомлень про збільшення тривалості митних процедур при імпорті зросла: у 2020-му році про це говорили менше 5% імпортерів. 70,5% імпортерів не помітили змін у часі проходження митних процедур при здійсненні імпорту. Це максимальне значення за весь період опитування.

Рис. 59. Динаміка витрат при проходженні усіх митних процедур імпорту, балансовий показник

Балансовий показник динаміки грошових витрат на митні процедури, пов'язані з імпортом, досяг свого найбільшого значення за всі хвилі опитування: 0,31. Це відображає максимальне переважання частки імпортерів, для яких ці витрати збільшилися, над часткою тих, для кого вони зменшилися. Цей показник продовжив тенденцію зростання після деякого зменшення у 2020-му році, що показує, що митне оформлення імпорту стає все дорожчим для українського бізнесу.

Значення балансового показника зміни часових витрат на митне оформлення імпорту дорівнює нулю. Це найбільше значення за весь період опитування, яке відображає однакові частки бізнесу, для якого ці процедури стали довшими та для яких вони скоротилися. Це показує, що скорочення тривалості митних процедур при імпорті припинилося – у 2021 році час їх проходження для бізнесу переважно та у балансі залишається без змін.

Динаміка грошових та часових витрат при імпорті для підприємств різних груп ЗЕД. Грошові витрати на митне оформлення імпорту більшою мірою зростають, ніж зменшуються як для підприємств, що займаються лише імпортом, так і для тих, що поєднують імпорт з експортом. Більше третини бізнесу в обох групах повідомили про те, що стали платити більше за ці процедури, тоді як майже 60% підприємств з обох цих груп сказали, що їхні грошові витрати на митне оформлення імпорту не змінилися за останні два роки. Відповідно, балансові показники грошових витрат на митні процедури при імпорті для них близькі за значенням: 0,29 для виключно імпортерів та 0,34 для підприємств, що одночасно імпортують та експортують.

Для обох категорій підприємств показники зміни часових витрат на митні процедури при імпорті також близькі за значенням. Вони практично дорівнюють нулю: -0,03 для підприємств, що лише імпортують, та 0,03 для тих, що поєднують імпорт з експортом. Дещо більше 70% імпортерів у кожній категорії повідомили, що їхні витрати часу на митні процедури при імпорті не змінилися, тоді як майже однакові частки опитаних як серед виключно імпортерів, так і серед підприємств, що мають імпорт та експорту, повідомили про збільшення та про зменшення тривалості митних процедур, пов'язаних з імпортом. Детальніше див. *Додатки. Зміна грошових витрат при імпорті* та *Зміна часових витрат при імпорті*.

Динаміка грошових та часових витрат при імпорті для підприємств різного розміру. Вартість митного оформлення імпорту у грошовому вимірі змінилася приблизно однаковою мірою для підприємств різних розмірів. Від 33,3% (великі підприємства) до 36,7% (мікропідприємства) імпортерів повідомляють про те, що це оформлення для них подорожчало, тоді як близько 60% підприємств у кожній категорії за розміром повідомили, що їхні витрати коштів на митні процедури при імпорті не змінилися. Між значеннями балансового показника динаміки грошових витрат при митних процедурах імпорту для бізнесу різного розміру практично немає різниці: ці значення знаходяться у межах від 0,28 до 0,32.

Що ж до витрат часу на митне оформлення імпорту, то мікропідприємства відрізняються від більших за розміром підприємств тим, що лише для них ці балансові витрати додатні. Тобто лише серед мікропідприємств частка імпортерів, для яких митні процедури при імпорті стали довшими, (18,9%) перевищує частку тих, для кого вони скоротилися (11,2%). Для малих, середніх та великих підприємств ця різниця протилежна: їхні представники дещо частіше повідомляють про скорочення часових витрат, ніж про їх збільшення. Через це значення балансового показника динаміки часових витрат при митних процедурах імпорту для мікропідприємств додатне (0,08), тоді як для решти груп бізнесу за розміром – від'ємне (-0,02 для великих підприємств, -0,08 для середніх та -0,09 для малих). Детальніше див. *Додатки. Зміна грошових витрат при імпорті* та *Зміна часових витрат при імпорті*.

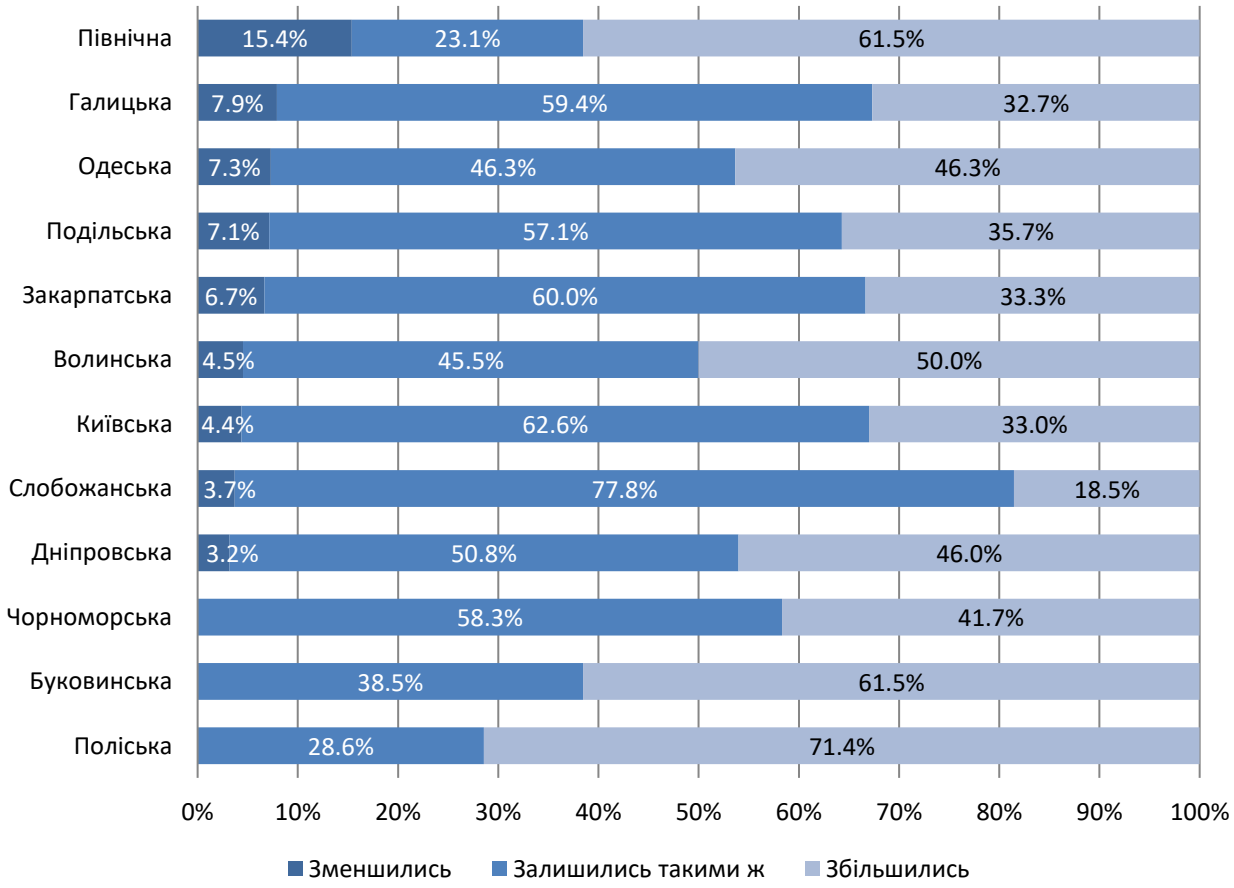
Динаміка грошових та часових витрат при імпорті для підприємств різних секторів. Як і з грошовими витратами на митні процедури при експорті, у сфері послуг спостерігається не настільки значне підвищення грошових витрат на ці процедури при імпорті порівняно з іншими секторами. Зокрема, частка підприємств, що у 2021 році витрачають більше коштів на митне оформлення імпорту, ніж у 2019-му, у сфері послуг склала 27,2%. Це менше, ніж в інших секторах, де про більші витрати коштів на митні процедури при імпорті повідомляють від 37% до 40% опитаних. Також у сфері послуг зафіксовані найвищі

частки підприємств, які у 2021 році витрачали стільки ж коштів на митне оформлення імпорту, як і в 2019-му, (65%) та для яких митне оформлення імпорту стало дешевшим, ніж два роки тому (7,8%). Відповідно, значення балансового показника динаміки змін грошових витрат при митних процедурах імпорту для сфери послуг найменше: 0,19. Для усіх інших секторів воно склало 0,32 та більше.

На відміну від грошових витрат на митне оформлення імпорту, які для сфери послуг зросли меншими темпами, ніж для інших секторів, витрати часу при цьому змінилися приблизно однаковою мірою в усіх секторах. Так, від 68,9% підприємств (у сфері торгівлі) до 76,5% (у сільському господарстві) повідомили, що для них тривалість митного оформлення імпорту залишилася такою ж, як і в 2019-му році. Не менше 11% та не більше 16% підприємств у кожному секторі говорять про те, що для них митні процедури при імпорті стали довшими, і в таких же межах у кожній галузі знаходяться частки імпортерів, які говорять про скорочення тривалості цих процедур. Відповідно, балансовий показник зміни часових витрат при митних процедурах імпорту близький за значенням для бізнесу різних галузей. У сільському господарстві та у торгівлі його значення дорівнює нулю, у промисловості – 0,01, а у сфері послуг – -0,02. Детальніше див. *Додатки. Зміна грошових витрат при імпорті* та *Зміна часових витрат при імпорті*.

Динаміка грошових та часових витрат при імпорті за основною митницею для бізнесу[22]**.** Найвища частка підприємств-імпортерів, для яких грошові витрати на митні процедури зменшилися у 2021 році, зафіксована на Північній митниці: 15,4%. На інших митницях ці частки менші або дорівнюють нулю.

Рис. 60. Динаміка грошових витрат при імпорті у 2021 році за основною митницею, % опитаних

Водночас, на цій же митниці – одна з найвищих часток імпортерів, які говорять про те, що їхні грошові витрати на митні процедури, пов'язані з імпортом, зросли (61,5%). Такими ж або й вищими ці частки

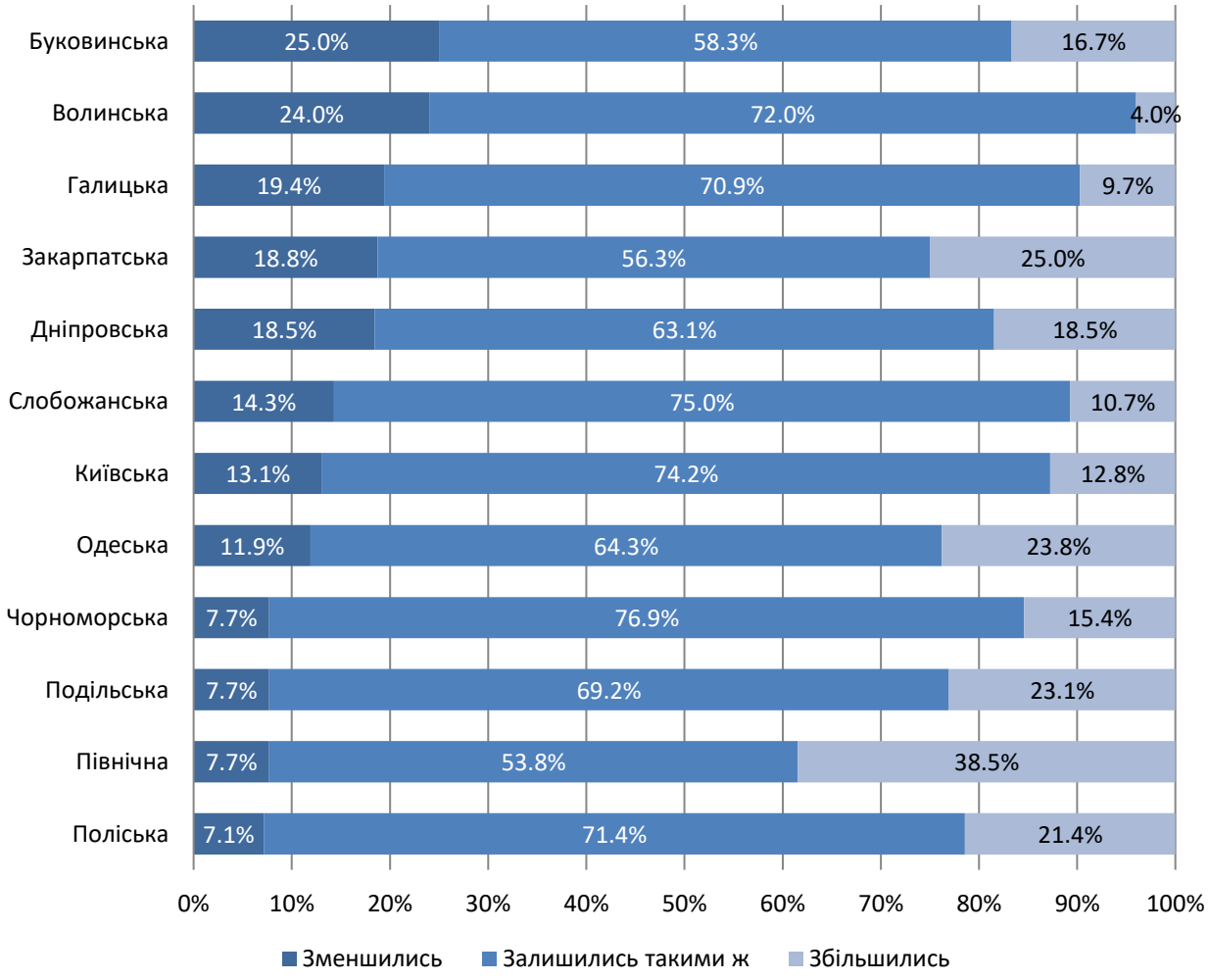
22 Відповіді імпортерів, що здійснюють митне оформлення на Азовській та Східній митницях, не включені в цей аналіз через те, що їхня кількість недостатня для статистичних порівнянь.

опитаних є лише серед підприємств, що здійснюють митне оформлення на Поліській (71,4%) та Буковинській (61,5%) митницях.

Найрідше про подорожчання митних процедур імпорту повідомляють на Слобожанській митниці: 18,5% місцевих підприємств-імпортерів. Проте тут практично немає підприємств, для яких ці процедури стали дешевшими за два попередні роки – для більшості бізнесу, що користується послугами Слобожанської митниці, їхня вартість не змінилася (77,8%). Відповідно, на Слобожанській митниці значення балансового показника динаміки грошових витрат при митних процедурах імпорту найнижче: 0,15. Найвищими ці значення є на Поліській (0,71) та Буковинській (0,62) митницях.

Крім цього, підприємства-імпортери, що здійснюють митне оформлення на Північній митниці, найчастіше говорять про те, що почали витрачати більше часу на митні процедури при імпорті. Тут про це повідомили 38,5% підприємств, тоді як на інших митницях – не більше 25%.

Рис. 61. Динаміка часових витрат при імпорті у 2021 році за основною митницею, % опитаних

Найчастіше про скорочення часу проходження митниці при імпорті повідомляють підприємства на Буковинській та Волинській митницях (25% та 24% відповідно), а найрідше – на Поліській, Північній, Подільській та Чорноморській (менше 8% підприємств на кожній з цих митниць). На Північній митниці було зафіксоване найвище значення балансового показника динаміки часових витрат при митних процедурах імпорту: воно дорівнює 0,31. Цей показник також є додатнім для підприємств, що користуються послугами Подільської, Поліської, Одеської, Чорноморської та Закарпатської митниць (від 0,06 до 0,15). Це відображає те, що опитані підприємства на цих митницях частіше відмічають збільшення тривалості митних процедур при імпорті, ніж її скорочення. На решті митниць цей показник дорівнює

нулю або від'ємний. Найнижчим значення балансового показника динаміки часових витрат при митних процедурах імпорту є на Волинській митниці: -0,2.

Основні результати коротко:

У 2021 році вартість митного оформлення імпорту продовжувала зростати, а темпи її зростання істотно пришвидшились. При цьому більше половини імпортерів повідомили, що грошові витрати на митне оформлення імпорту не змінилися за попередні два роки. У сфері послуг грошові витрати при імпорті зросли не так сильно, як в інших секторах.

Зменшення тривалості митного оформлення припинилося. Вона скоротилася та зросла для однакових часток опитаних імпортерів, а для більшості з них – не змінилася. Мікропідприємства – єдина група за розміром, де зафіксовано балансове збільшення витрат (відповідний балансовий показник = 0,08).

2.3.2 Витрати часу та коштів на митне оформлення

У 2021 році респондентам вдруге було запропоновано оцінити приблизні часові та фінансові витрати на проходження митних процедур (включаючи всі види контролю та витрати, пов'язані із заїздом на митний термінал, та інші супутні послуги, а також можливі «неофіційні платежі») в середньому при одній експортній або імпортній операції. Зокрема респондентам було запропоновано вказати, скільки експортних та/або імпортних операцій вони проводять на рік. Отримані результати дозволили оцінити середню вартість здійснення експорту та імпорту для українського бізнесу. Вперше подібну оцінку було проведено у 2020 році. Таким чином, у 2021 році отримані результати дозволили провести оцінку змін витрат бізнесу порівняно з результатами попередньої хвилі дослідження.

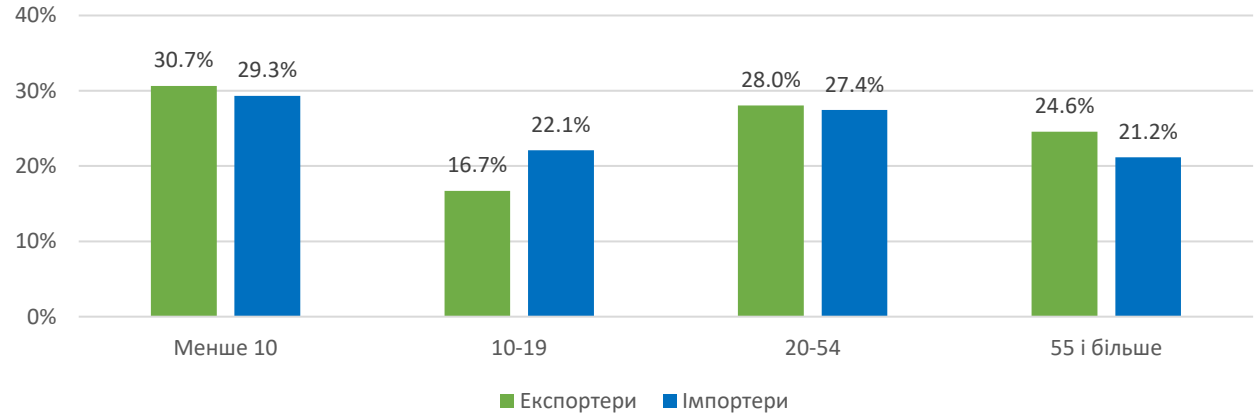
2.3.2.1 Кількість експортних та імпортних операцій

Згідно з результатами опитування, підприємства-експортери, найчастіше мають менше 10 (30,7% опитаних) або від 20 до 54 зовнішньоторговельних операцій (28,0%). Також близько чверті (24,6%) експортерів мають 55 і більше експортних операцій. Водночас найменш часто кількість операцій припадає на діапазон від 10 до 19 одиниць (16,7% опитаних). Таким чином, у 2021 році розподіл кількості операцій серед експортерів нагадує ситуацію попередньої хвилі опитування, однак зросла частка експортерів з незначною кількістю операцій.

Серед підприємств-імпортерів розподіл кількості зовнішньоторговельних операцій дещо відрізняється. У 2021 році опитані найчастіше мали менше 10 операцій (29,3% опитаних), що відповідає також результатам 2020 року. Окрім цього, майже стільки ж респондентів (27,4% респондентів) мають від 20 до 54 імпортних операцій. Найменш часто кількість зовнішньоторговельних операцій імпортерів припадає на діапазони 10-19 та 55 і більше операцій (22,1% та 21,2% відповідно). В цілому розподіл кількості операцій серед імпортерів відповідає ситуації попередньої хвилі опитування у 2020 році.

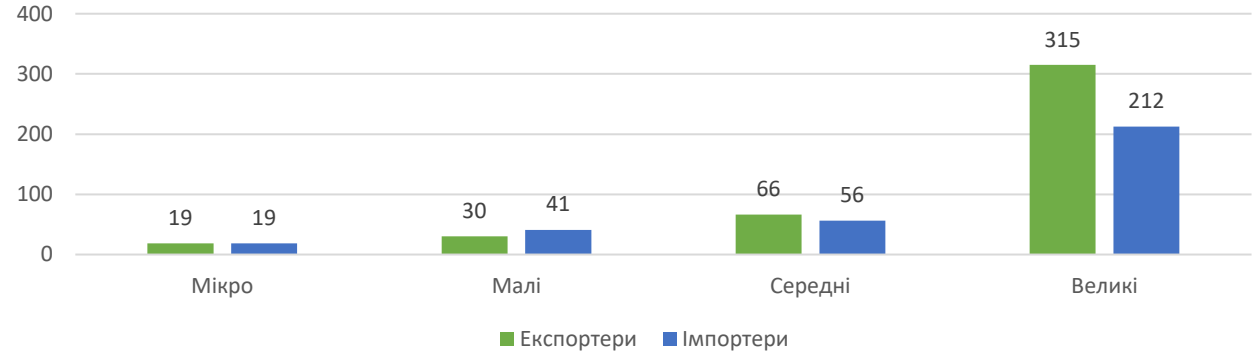
У 2021 році в середньому учасники ЗЕД мали 46 експортних та 37 імпортних операцій на рік. Такі показники майже ідентичні результатам 2020 року – 46 та 38 операцій відповідно. Підприємства, які поєднують експорт та імпорт, є найбільш активними учасниками зовнішньої торгівлі. Якщо «чисті» експортери мали в середньому 36 експортних операцій, то підприємства, які також імпортували, мали аж 57 експортних операцій. Підприємства, які виключно імпортували, мали в середньому 27 імпортних операцій,. Подібна різниця між різними видами ЗЕД спостерігалася також і в 2020 році.

Рис. 62. Розподіл частоти зовнішньоторговельних операцій у 2021 році, % опитаних

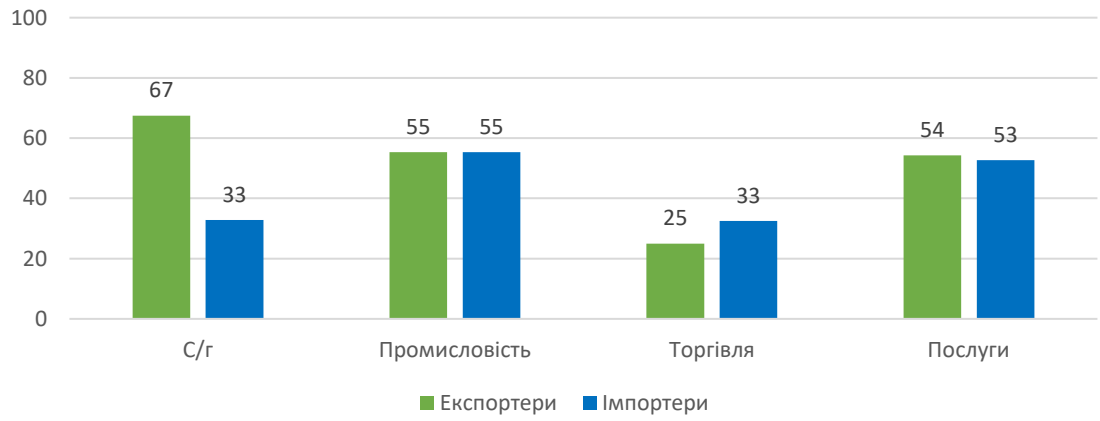
Кількість експортних та імпортних операцій за розміром. Як і в 2020 році, кількість операцій залежала від розміру підприємств. Кількість зовнішньоторговельних операцій зростає зі зростанням кількості працівників підприємства. Серед мікробізнесу середня кількість експортних операцій становить 19 разів, а імпортних – також 19. На малі підприємства припадає відповідно 30 експортних та 41 імпортна операції імпортних. Середній бізнес проводить зовнішньоторговельні операцій вдвічі частіше ніж малий та втричі ніж мікро – 66 експортних та 56 імпортних. На великі підприємства припадає найбільш кількість торговельних операцій - 315 експортних та 212 імпортних операцій.

Рис. 63. Кількість експортних та імпортних операцій на рік, за розміром підприємства

Кількість експортних та імпортних операцій за сектором. У секторальному розрізі також зафіксовано відмінності щодо частоти зовнішньоторговельних операцій. Зокрема при експорті найбільшу кількість операцій мають представники сільського господарства (в середньому 67 операцій на рік). Найменша кількість експортних операцій припадає на торгівлю – лише 25 разів на рік.

Рис. 64. Кількість експортних та імпортних операцій на рік, за сектором

Подібна ситуація в секторі торгівлі спостерігалася також за результатами попередньої хвилі дослідження, коли на торговельні підприємства припадало лише 24 операції на рік. Водночас при імпорті найбільше операцій зафіксовано в промисловості (55 операцій на рік), а найменше в сільському господарстві (33) та торгівлі (33). Таким чином, розподіл результатів дещо відрізняється від ситуації 2020 року, коли найчастіше операції з експорт та / чи імпорту мали представники сфери послуг (90 та 100 операцій на рік).

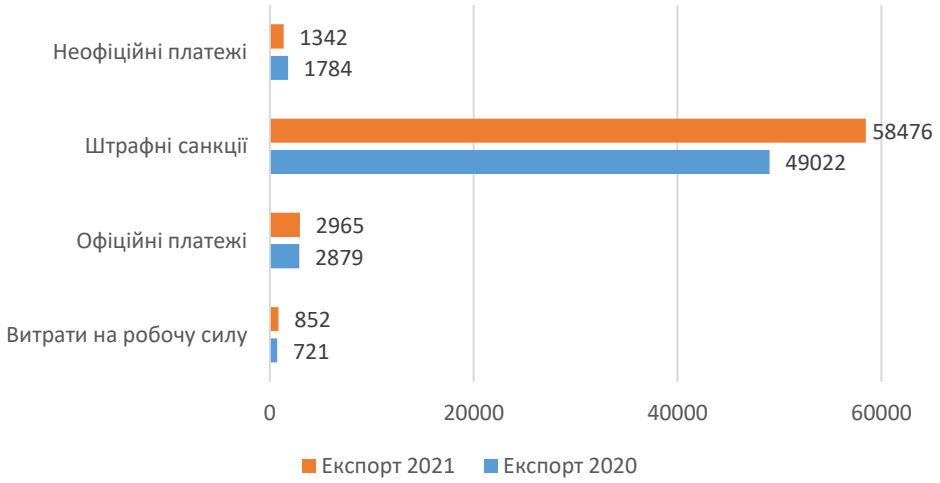
2.3.2.2 ЧАСОВІ ТА ФІНАНСОВІ ВИТРАТИ ПРИ ЕКСПОРТІ

Результати опитування дозволили оцінити середні витрати на окремі види платежів при експорті в 2021 році:

- **Офіційні платежі** (крім мита та податків) на одну експортну операцію в середньому становлять 2965 грн.[23] При цьому діапазон витрат знаходиться між 7 грн та 1 млн гривень. Сума витрат на офіційні платежі приблизно на рівні 2020 року, коли було 2879 грн на одну експортну операцію.
- Витрати на **неофіційні платежі** залишилися меншими порівняно з офіційними. В середньому сума неофіційних платежів становить 1342 грн. Це також менше ніж у 2020 році, коли відповідні витрати в середньому становили 1784 грн. При цьому розміри неофіційних платежів у 2021 році знаходяться в діапазоні між декількома десятками гривень та 30 тис. грн.
- **Штрафні санкції** в середньому становлять 58476 грн, що більше ніж у 2020 році (49022 грн). При цьому мінімальне значення штрафу становило 500 грн, а максимальне – 340 тис. грн.

Необхідно звернути увагу, що штрафи надалі можуть бути найбільшою складовою фінансових витрат на експорт. Наприклад, середній розмір штрафу перевищує середній розмір неофіційних платежів майже в 44 рази (було близько 30 разів у 2020 році). Таким чином, на фоні зростання штрафів, зменшився розмір середнього неофіційного хабаря. Низькі неофіційні платежі на фоні високих штрафів можуть свідчити про низьку ймовірність покарання.

Рис. 65. Середні витрати на 1 експортну операцію у 2020-2021 роках (за видами витрат), грн.

Необхідно звернути увагу, що лише незначна частина респондентів змогла відповісти на запитання про фінансові витрати. Окрім цього, не всі опитані мають справу зі сплатою штрафів або використовують «неофіційні платежі». Відповідно середня сума фінансових витрат на одну експортну операцію повинна бути зваженою, що дозволить врахувати наявність чи відсутність таких платежів в окремих респондентів. В результаті зважений середній показник фінансових витрат на 1 експортну операцію становить 3263 грн (3465 грн у 2020 році).

[23] Тут і далі наведено усічені середні значення різних видів платежів.

Респонденти також оцінили часові витрати на експортні операції. Згідно з результатами опитування, середні часові витрати на проходження 1 експортної операції становлять 8,7 годин, що майже відповідає результату 2020 року – 8,9 годин. Враховуючи середні видатки на заробітну плату працівників для України в цілому,[24] фінансові витрати на працю можуть становити в середньому близько 852 грн. **Таким чином, загальні витрати на 1 експортну операцію можуть становити в середньому 4115 грн, що на рівні результату попередньої хвилі опитування у 2020 році – 4186 грн.** Якщо врахувати, що в середньому опитані респонденти проводять 46 експортних операцій на рік, середні річні витрати підприємства на експортні операції у 2020 році могли досягати близько 189 тис. грн. Це відповідає результату 2020 року, коли відповідна сума становила 190 тис. грн. Таким чином, витрати бізнесу на експорту майже не змінилися у 2021 році порівняно з попередньою хвилею дослідження.

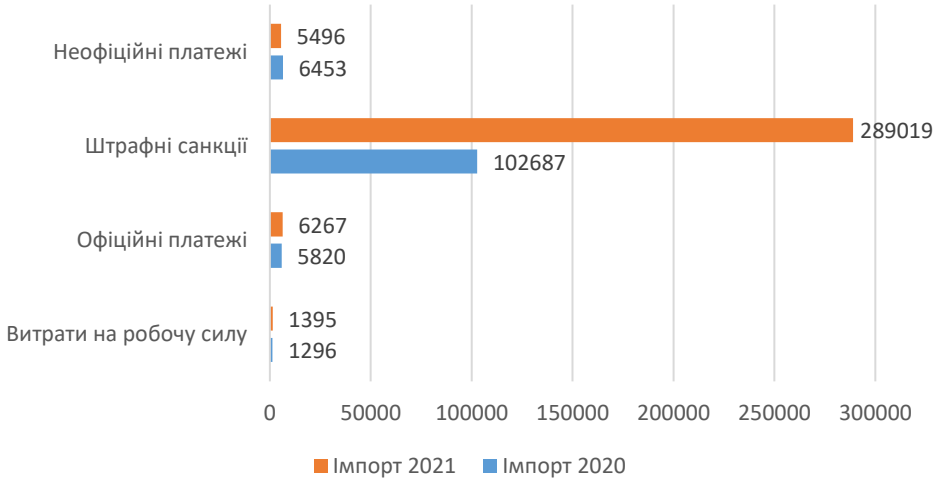
2.3.2.3 Часові та фінансові витрати при імпорті

Результати опитування вказують, що в середньому витрати на імпортні операції є майже вдвічі вищими ніж на експортні. Зокрема:

- **Офіційні платежі** (крім мита та податків) на одну імпортну операцію в середньому становлять 6267 грн, що дещо вище показника 2020 року – 5820 грн. При цьому діапазон витрат серед вказаних відповідей знаходиться між 14 грн та 8 млн грн.
- Витрати на неофіційні платежі, як і в 2020 році, є вищими порівняно з офіційними. В середньому сума **неофіційних платежів** становить 5496 грн, що менше ніж у 2020 році – 6453 грн. При цьому розміри неофіційних платежів знаходяться в діапазоні між декількома десятками гривень та 81 тис. грн.
- **Штрафні санкції** в середньому становлять 289019 грн, що майже втричі вище ніж у 2020 році – 102687 грн. Таким чином, як і при експорті, штрафи можуть бути найбільшою складовою фінансових витрат при імпорті. При цьому діапазон штрафів знаходиться між 1000 грн та 5 млн грн.

Подібно до ситуації з витратами на експорт, при імпорті можливі значні корупційні ризики через значне переважання величини неофіційних платежів над офіційними.

Рис. 66. Середні витрати на 1 імпортну операцію у 2020-2021 роках (за видами витрат), грн

У 2021 році середня сума штрафу при імпортних операціях в 53 рази перевищувала середній неофіційний платіж, при цьому в 2020 році цей розрив становив лише 16 разів. Фактично відбулося суттєве зростання

[24] Розраховано на основі даних Держстату України про Середньомісячну заробітну плату штатних працівників за видами економічної діяльності за період з початку року у 2020 році (січень-травень).

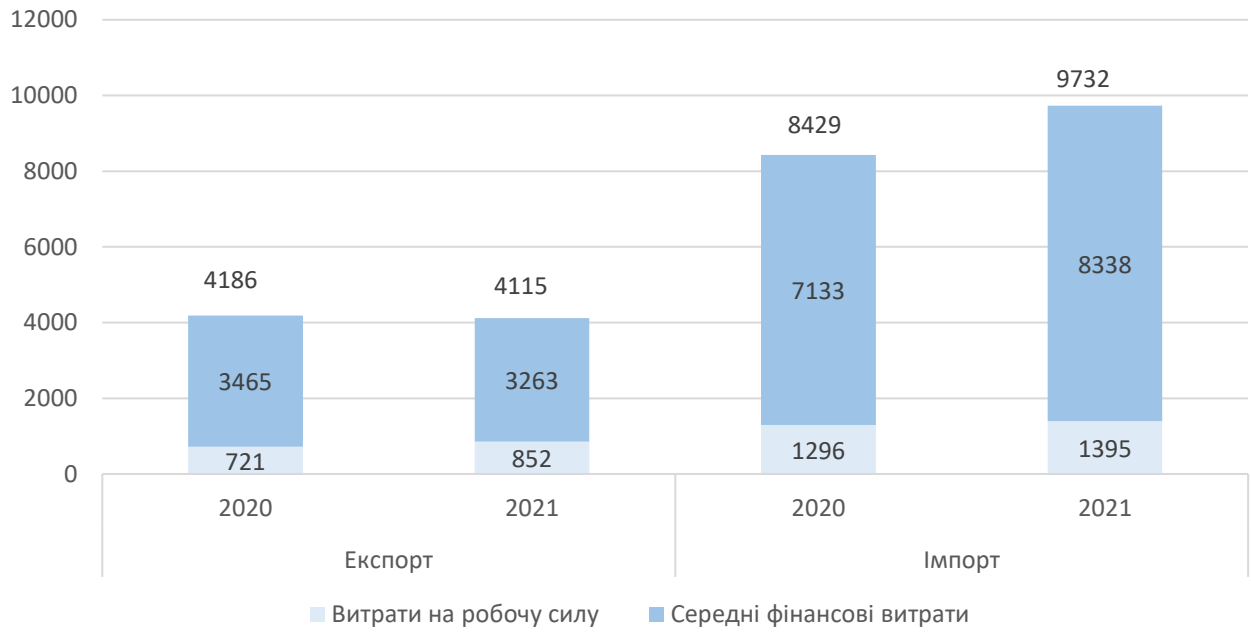
середніх сплачених штрафів на фоні зменшення розміру середнього хабаря. Низькі неофіційні платежі на фоні високих штрафів можуть свідчити про низьку ймовірність покарання.

Подібно до експортерів, лише частина імпортерів змогли відповісти на запитання про фінансові витрати. Окрім цього, не всі імпортери мали справу зі сплатою штрафів або «неофіційними платежами». В результаті зважений середній показник фінансових витрат на 1 імпортну операцію у 2021 році становить 8338 грн. Це більш як на 1 тис. грн більше ніж у 2020 році – 7133 грн.

Середні часові витрати на проходження 1 імпортної операції становлять 14,3 годин, що майже в 2 рази більше, ніж при експорті. При цьому у 2020 році часові витрати були дещо вищими – 16 годин. Витрати на працю під час однієї імпортної операції можуть становити в середньому близько 1395 грн (1296 грн у 2020 році). **В результаті, загальні витрати на 1 імпортну операцію можуть становити в середньому 9732 грн. Таким чином, на відміну від експорту, при імпорті відбулося суттєве зростання середніх витрати бізнесу.** В номінальному вимірі витрати зросли на 15% (з 8429 до 9732 грн). В середньому опитані респонденти проводять 37 імпортних операцій на рік (38 у 2020 році), тому середні річні витрати на експортні операції можуть становити близько 360 тис. грн (320 тис. грн у 2020 році).Таким чином можна констатувати, що в 2021 році відбулося зростання вартості ведення імпорту для бізнесу.

Таким чином, результати дослідження свідчать, що середні витрати на імпортні операції є в два рази вищими ніж на експортні. Така ситуація може мати віддзеркалення в інших аспектах роботи митниці (наприклад, проходження різних видів контролю), в яких оцінки імпортерів гірші ніж експортерів.

Рис. 67. Середні річні витрати на експортні та імпортні операції у 2020-2021 роках, грн.

Основні результати коротко:

Середні часові витрати на проходження 1 експортної операції становлять 8,7 годин, що майже в 2 рази менше, ніж при імпорті – 14,3 годин. Офіційні та неофіційні платежі, штрафні санкції при експорті в середньому в 2-3 рази нижчі, ніж при імпорті.

Штрафи можуть бути найбільшою складовою фінансових витрат на експорт. Середній розмір штрафу при експорті та імпорті перевищує середній розмір неофіційних платежів в декілька десятків разів. Низькі неофіційні платежі на фоні високих штрафів можуть свідчити про низьку ймовірність покарання.

У 2021 році середньому витрати на здійснення однієї експортної операції (4115 грн.) більш як у 2 рази нижчі, ніж для однієї імпортної операції (9732 грн). Майже не змінилися витрати бізнесу на ведення експорту, однак збільшилися витрати для імпортерів.

При експорті в декілька разів менші часові витрати (відповідно витрати на робочу силу), офіційні та неофіційні платежі, а також штрафні санкції. У 2021 році відбулося суттєве зростання середніх сплачених штрафів на фоні зменшення розміру середнього хабаря. Вища вартість проведення імпортних операцій може мати відображення в інших аспектах роботи митниці (наприклад, проходження різних видів контролю), щодо яких зафіксовані оцінки імпортерів є гіршими, ніж експортерів.

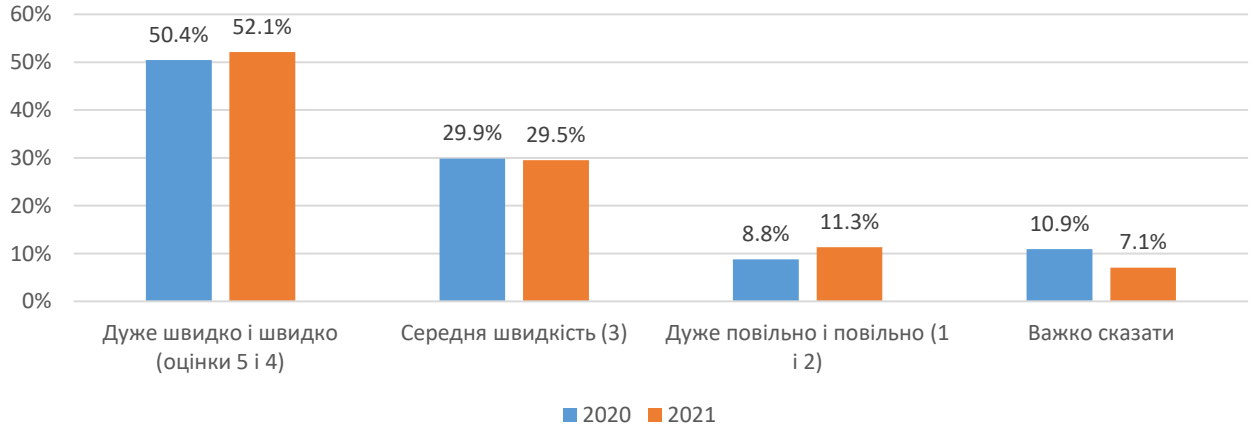
2.3.3 Тривалість та оцінка швидкості митного оформлення та митного огляду

В рамках дослідження у 2021 році вдруге було проведено оцінку швидкості митного оформлення та митного огляду. Вперше відповідні запитання було включено до опитування у 2020 році. Респондентам було запропоновано оцінити швидкість здійснення митного оформлення (включаючи очікування у черзі, усі види контролю та митний огляд) та митного огляду у підрозділах митниці, через які проходить більшість їхнього товару. Оцінювання проводилося з допомогою двох індикаторів: 1) тривалість в годинах митного оформлення та митного огляду 2) оцінка опитаних щодо швидкості митного оформлення та митного огляду (за 5-бальною шкалою). Нові результати дозволили провести порівняння двох хвиль дослідження.

2.3.2.1. МИТНЕ ОФОРМЛЕННЯ

Відповідно до результатів опитування, у 2021 році тривалість митного оформлення на різних митницях у середньому становила 10 годин, що майже на рівні 2020 року (10,4 години). Відповіді респондентів щодо тривалості оформлення знаходяться в діапазоні від 0,3 години до 15 діб. Респонденти також оцінили швидкість митного оформлення за шкалою від 1 до 5, де 1 означає «дуже повільно», а 5 – «дуже швидко». Згідно з результатами оцінювання, значна частка опитаних позитивно оцінює швидкість проведення митного оформлення. Високі оцінки «4» або «5» балів вибрали 52,1% респондентів, а низькі оцінки «1» або «2» бали – лише 11,3%. В цілому розподіл оцінок залишився майже на рівні 2020 року. У підсумку у 2021 році середня оцінка швидкості митного оформлення становить 3,5 бала. Таким чином оцінка майже не змінилася порівняно з 2020 роком (3,6 бала).

Рис. 68. Розподіл оцінок швидкості проходження митного оформлення, % респондентів

ТРИВАЛІСТЬ ТА ОЦІНКА ШВИДКОСТІ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ЗА ВИДОМ ЗЕД. У 2021 році для підприємств-експортерів митне оформлення в середньому є у два рази швидшим ніж для підприємств-імпортерів – 6,2 год проти 12,5 год. Подібна ситуація була також у 2020 році – 7,7 год проти 14,1 год. Для підприємств, які поєднують експорт та імпорт, тривалість митного оформлення становить 9,6 годин. В результаті, «чисті» експортери найкраще краще оцінюють швидкість митного оформлення – на 3,8 балів. Водночас, підприємства, які лише імпортують, поставили лише 3,4 бала. Подібну оцінку (3,5 бала) поставили

підприємства, які поєднують імпорту та експорт. Необхідно зауважити, що немає суттєвої різниця в оцінках експортерів та імпортерів щодо швидкості митного оформлення, незважаючи на значну різницю в тривалості оформлення.

Таблиця 21. Тривалість митного оформлення та оцінка швидкості митного оформлення, за видом ЗЕД

Вид ЗЕД	Тривалість митного оформлення 2020 (години)	Тривалість митного оформлення 2021 (години)	Оцінка 2021 (від 1 до 5 балів)
Виключно експортери	7,7	6,2	3,8
Виключно імпортери	14,1	12,5	3,4
Експортери та імпортери	10,8	9,6	3,5
Всі	10,4	10,0	3,5

Тривалість та оцінка швидкості митного оформлення за розміром. Результати дослідження 2021 року підтвердили, що від розміру підприємства залежить швидкість митного оформлення. Середня тривалість оформлення для мікро та малих підприємств становить 11,3 год. Водночас для середніх підприємств цей показник становить 7,1 год, а великих – 4,3 год. Митне оформлення може бути більш складним для суб'єктів мікро- та малого розміру. Зокрема невеликому бізнесу може бракувати досвіду тощо. Водночас, великий та середній бізнес має більші обсяги експорту або імпорту, налагоджені зовнішньоторговельні схеми, а тому може бути більш готовим до проходження митного оформлення.

Незначні відмінності між суб'єктами ЗЕД різного розміру проявляються також в оцінках швидкості проходження митного оформлення. Великі та середні підприємства краще оцінюють швидкість проходження оформлення (3,6 та 3,7 бала відповідно). Водночас малий та мікробізнес поставив в середньому 3,5 бала. Однак, незважаючи на значну різницю в тривалості оформлення, немає суттєвої різниця в оцінках між підприємствами різного розміру.

Таблиця 22. Тривалість митного оформлення та оцінка швидкості митного оформлення, за розміром підприємства

Розмір підприємств	Тривалість митного оформлення 2020 (години)	Тривалість митного оформлення 2021 (години)	Оцінка 2021 (від 1 до 5 балів)
Мікропідприємства	12,6	11,3	3,5
Малі підприємства	11,1	11,3	3,5
Середні підприємства	7,4	7,1	3,7
Великі підприємства	4,5	4,3	3,6

Тривалість та оцінка швидкості митного оформлення за сектором. У 2021 найшвидше митне оформлення проходили сільськогосподарські підприємства – в середньому за 6,8 год. Також швидше ніж в середньому для всіх опитаних митне оформлення відбувається для промислових підприємств – 7,9 год. Необхідно зауважити, що в 2020 році найменша тривалість була саме для промисловості (також 7,9 год). Однак у 2021 відбулося пришвидшення митного оформлення для сільськогосподарських підприємств майже вдвічі, що змінило лідерів. Водночас на сферу послуг в обох останніх хвилях дослідження припадає

найбільша тривалість митного оформлення (14,5 год у 2021 році та 12,8 год у 2020). Різниця між оцінками різних секторів є незначною.

Таблиця 23. Тривалість митного оформлення та оцінка швидкості митного оформлення, за сектором

Сектор підприємств	Тривалість митного оформлення 2020 (години)	Тривалість митного оформлення 2021 (години)	Оцінка 2021 (від 1 до 5 балів)
Сільське господарство	11,6	6,8	3,5
Промисловість	7,9	7,9	3,6
Торгівля	12,7	10,9	3,5
Послуги	12,8	14,5	3,4

Тривалість та оцінка швидкості митного оформлення за основною митницею для бізнесу. Для здійснення порівнянь змін у швидкості митного оформлення за митницями використано класифікацію митниць 2020 року. Це дозволить відстежити певні регіональна позитивні або негативні тенденції. Згідно з отриманими результатами, у 2021 році найшвидше митне оформлення відбувалося на Поліській митниці – в середньому займає 4,7 год. Окрім цього, низька тривалість митного оформлення на Подільській (5,6 год), Буковинський (6,5 год) та Слобожанській (6,6 год) митницях. На противагу цьому, на окремих митницях тривалість митного оформлення залишається в декілька разів вищою. Зокрема найбільша тривалість митного оформлення знову зафіксована на Одеській митниці – в середньому 20,4 год, що майже на 4 години більше ніж у 2020 році. Також висока тривалість на Волинській митниці – 18,0 год. Необхідно зазначити, що саме на Волинській митниці відбулося найбільше погіршення ситуації з тривалістю митного оформлення: показник зріс майже на 5 годин порівняно з 2020 роком.

Таблиця 24. Тривалість митного оформлення та оцінка швидкості митного оформлення, за митницями[25]

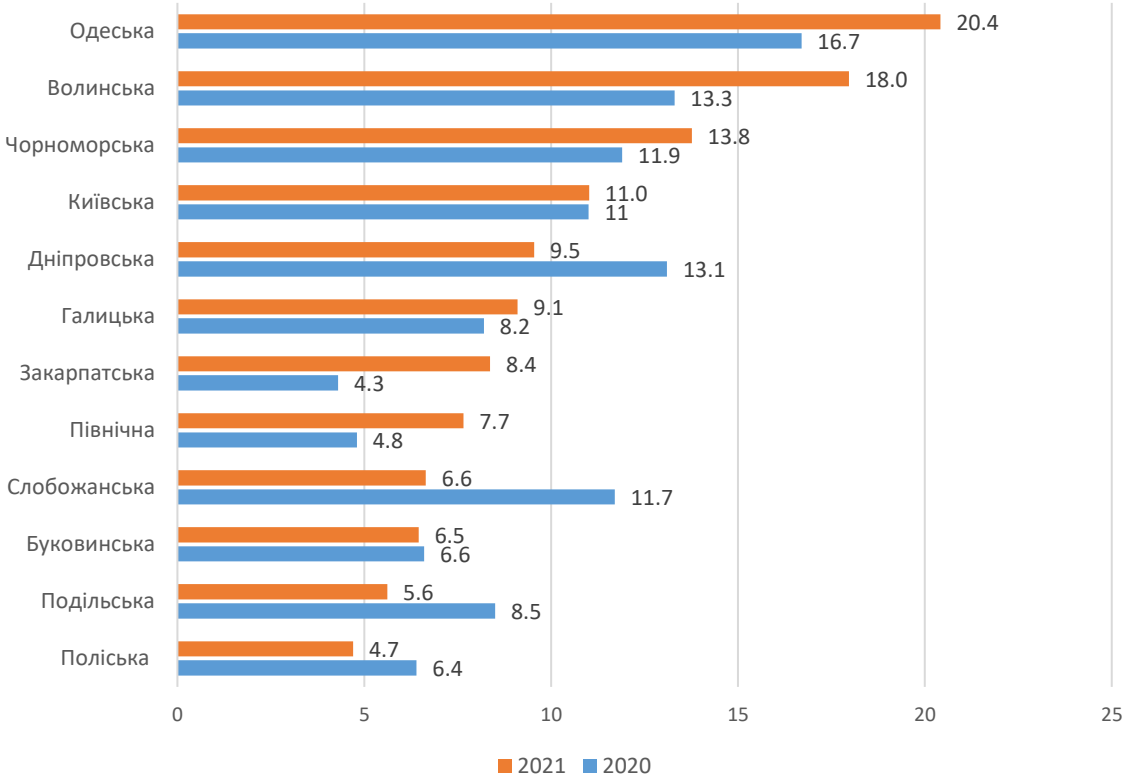
Назва митниці	Тривалість митного оформлення 2020 (години)	Тривалість митного оформлення 2021 (години)	Оцінка 2021 (від 1 до 5 балів)
Буковинська митниця	6,6	6,5	3,3
Волинська митниця	13,3	18,0	3,0
Галицька митниця	8,2	9,1	3,4
Дніпровська митниця	13,1	9,5	3,7
Закарпатська митниця	4,3	8,4	3,3
Київська митниця	11,0	11,0	3,6
Одеська митниця	16,7	20,4	3,3
Північна митниця	4,8	7,7	3,8
Подільська митниця	8,5	5,6	3,7
Поліська митниця	6,4	4,7	3,6

[25] Зважаючи на недостатню наповнюваність підвибірки, Азовська та Східна митниці не включені в цей аналіз.

Назва митниці	Тривалість митного оформлення 2020 (години)	Тривалість митного оформлення 2021 (години)	Оцінка 2021 (від 1 до 5 балів)
Слобожанська митниця	11,7	6,6	3,9
Чорноморська митниця	11,9	13,8	3,6

Оцінки швидкості оформлення для різних митниць майже не відрізняються – переважно в діапазоні 3,4-3,7 бала. Однак Волинська митниця, де відбулося суттєве зростання тривалості митного оформлення, оцінка є найнижчою – 3,0 бали. Одеська митниця, яка була на останній сходинці за оцінками в 2020 році, отримала в новій хвилі дослідження лише 3,3 бала, що також є одним з найнижчих результатів. Також низьку оцінку, 3,3 бала отримала Закарпатська митниця, хоча там найменша тривалість оформлення серед усіх митниць. Найкращі оцінки отримала Слобожанська митниця, 3,9 бала, де зафіксовано відносно незначну тривалість митного оформлення.

Рис. 69. Рейтинг митниць за швидкістю митного оформлення (год)[26]

2.3.2.2. Митний огляд

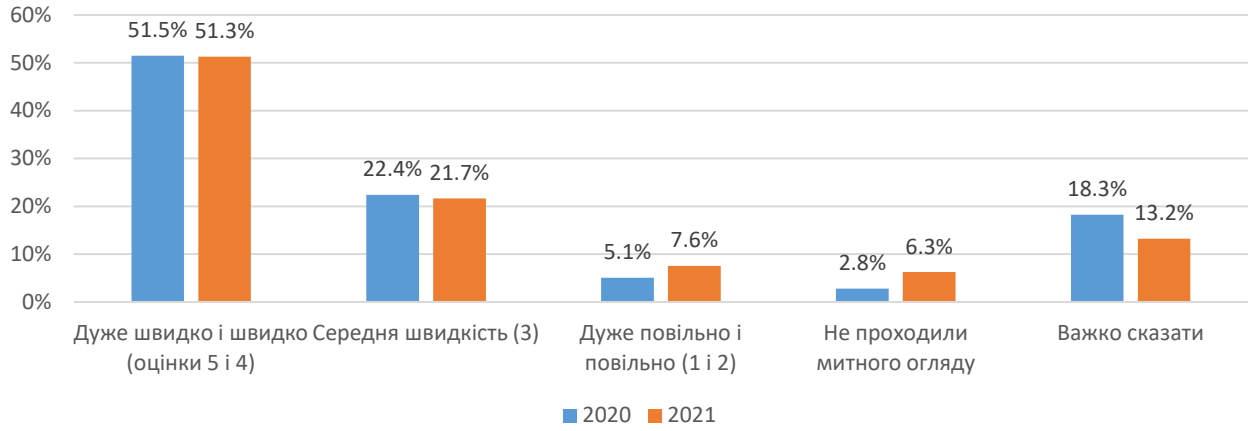
В дослідження респонденти також оцінили тривалість проходження митного огляду у підрозділах митного оформлення, через які проходить більшість їхнього товару. У 2021 році підприємства в середньому витрачали 2,2 години на проходження виключно митного огляду (2,5 години в 2020 році). Відповіді респондентів про тривалість знаходяться в діапазоні від близько 0,1 год до 3 діб.

Респонденти також оцінили швидкість митного огляду за шкалою від 1 до 5, де 1 означає «дуже повільно», а 5 – «дуже швидко». У 2021 році більшість респондентів позитивно оцінює швидкість митного огляду. Зокрема 51,3% респондентів поставили позитивні оцінки «4» або «5» балів, а 7,6% респондентів

[26] Зважаючи на недостатню наповнюваність підвибірки, Азовська та Східна митниці не включені в цей аналіз.

– негативні «1» або «2» бали. Лише 6,3% респондентів повідомили, що не проходили митного огляду. Таким чином, розподіл оцінок майже не змінився порівняно з попередньою хвилею дослідження. В підсумку в 2021 році середня оцінка швидкості проходження митного огляду становить 3,7 бала, що на рівні показника 2020 року (3,8 бала).

Рис. 70. Розподіл оцінок швидкості проходження митного огляду, % респондентів

Тривалість та оцінка швидкості митного огляду за видом ЗЕД. Як і митне оформлення, митний огляд швидший для підприємств-експортерів – в середньому 1,7 год. При цьому для імпортерів тривалість огляду становить в середньому 2,8 год. Для підприємств, що поєднують експорт та імпорт, середня тривалість митного огляду становить 2,0 год. Таким чином, середня швидкість митного огляду зменшилася для підприємств усіх видів ЗЕД.

Експортери найкраще оцінюють швидкість проходження митного огляду – на 3,9 бала. Це можливо відображає більш позитивний досвід експортерів з тривалістю очікування. Однак оцінки підприємств-імпортерів, та підприємств, що поєднують експорт та імпорт, є лише значною мірою нижчими – на 0,1–0,2 бала.

Таблиця 25. Тривалість митного огляду та оцінка швидкості митного огляду, за видом ЗЕД

Вид ЗЕД	Тривалість митного огляду 2020 (години)	Тривалість митного огляду 2021 (години)	Оцінка 2021 (від 1 до 5 балів)
Виключно експортери	2,2	1,7	3,9
Виключно імпортери	3,3	2,8	3,7
Експортери та імпортери	2,1	2,0	3,8
Всі	2,5	2,2	3,8

Тривалість та оцінка швидкості митного огляду за розміром. Великі підприємства у 2021 році найшвидше проходили митний огляд – за 1,4 год. Цей показник майже не змінився порівняно з 2020 роком (1,5 год). Водночас мікробізнесу потрібно в 2 рази більше часу – 2,9 год. Для середнього та малого бізнесу необхідно 2 години для проходження огляду. Необхідно зауважити, що для малого бізнесу результати суттєво покращилися порівняно з попередньою хвилею дослідження, коли його представники вказували часові витрати на рівні 3,1 год.

Великі та середні підприємства найкраще оцінюють швидкість проходження митного огляду – на 3,9 бала (як і в 2020 році). Водночас мікро- та малі підприємства в середньому ставлять 3,7 бала. Різниця оцінок від підприємств різного розміру не є суттєвою.

Таблиця 26. Тривалість митного огляду та оцінка швидкості митного огляду, за розміром підприємства

Розмір підприємств	Тривалість митного огляду 2020 (години)	Тривалість митного огляду 2021 (години)	Оцінка 2021 (від 1 до 5 балів)
Мікропідприємства	2,8	2,9	3,7
Малі підприємства	3,1	2,0	3,7
Середні підприємства	2,1	2,0	3,9
Великі підприємства	1,5	1,4	3,9

Тривалість та оцінка швидкості митного огляду за сектором. У 2021 році найнижчу тривалість митного огляду вказали представники сільського господарства – 1,7 год. Це на 0,8 год кращий результат ніж у 2020 році. Також зменшилася тривалість митного огляду для торговельного бізнесу (зменшення з 3,4 год у 2020 році проти 2,5 год у 2021). Порівняно з попередньою хвилею дослідження майже не змінилася тривалість для промислових підприємств (2,0 год у 2020 році проти 1,8 год у 2021 році). В сектор послуг зафіксовано зростання тривалості митного огляду майже в півтора рази – з 2,2 год у 2020 році до 3,2 год у 2021 році.

В результаті у секторі послуг зафіксовано найнижчу оцінку швидкості митного огляду – 3,5 бала. Водночас в торгівлі ця оцінка становить 3,7 бала, а сільському господарстві та промисловості – 3,8 бала. Таким чином оцінки тривалості огляду майже не відрізняються між підприємствами різних секторів.

Таблиця 27. Тривалість митного огляду та оцінка швидкості митного огляду, за сектором

Сектор підприємств	Тривалість митного огляду 2020 (години)	Тривалість митного огляду 2021 (години)	Оцінка 2021 (від 1 до 5 балів)
Сільське господарство	2,5	1,7	3,8
Промисловість	2,0	1,8	3,8
Торгівля	3,4	2,5	3,7
Послуги	2,2	3,2	3,5

Тривалість та оцінка швидкості митного огляду за основною митницею для бізнесу. Подібно до митного оформлення, митний огляд у 2021 році найшвидше проходив на Поліській митниці (1,5 год). Також огляд відбувається швидко на Дніпровській та Слобожанській митницях (1,6 год та 1,8 год відповідно). Водночас на Закарпатській митниці, де 2020 року був найкращий результат, тривалість огляду зросла майже вдвічі – з 1,1 год до 1,9 год. Водночас найдовше в 2021 році митний огляд проходив на Волинській митниці – 5,5 год. Результат зріс майже втричі порівняно з 2020 роком. Саме за рахунок тривалості митного огляду швидше за все відбулося суттєве зростання тривалості митного оформлення. На Одеській митниці тривалість огляду також є значною – 3,9 год.

Таблиця 28. Тривалість митного огляду та оцінка митного огляду, за митницями[27]

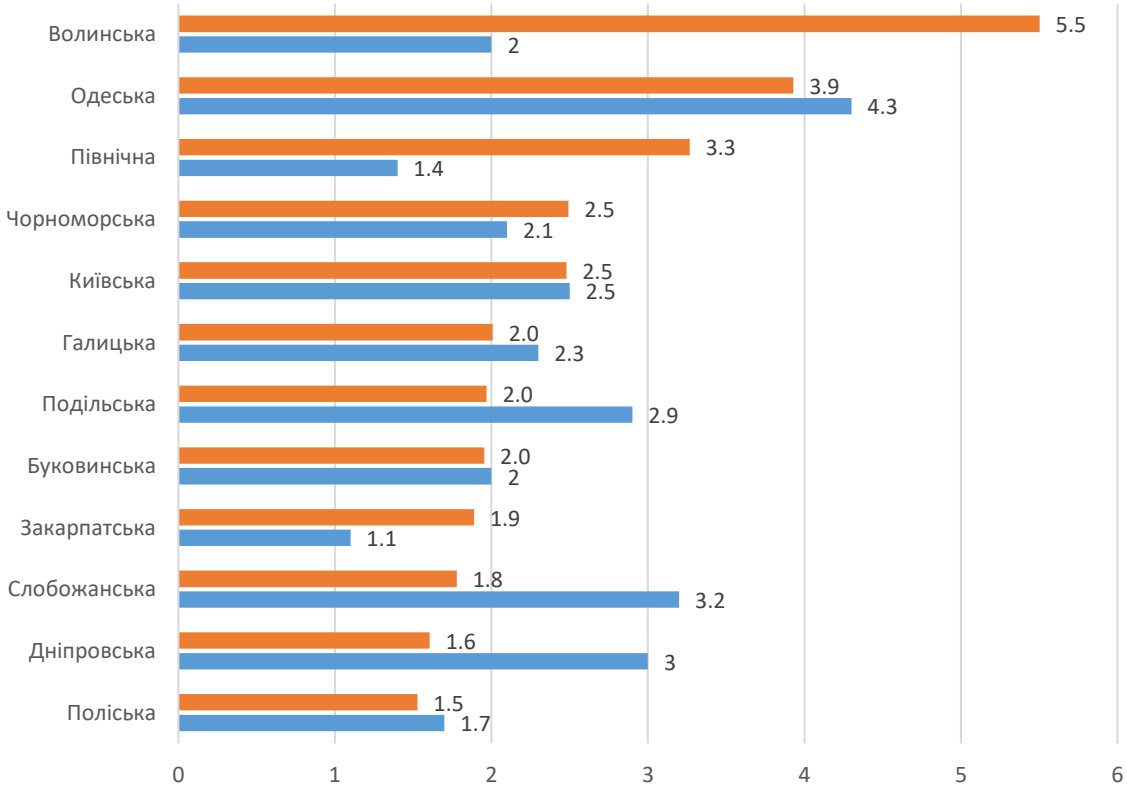
Назва митниці	Тривалість митного огляду 2020 (години)	Тривалість митного огляду 2021 (години)	Оцінка 2021 (від 1 до 5 балів)
Буковинська митниця	2,0	2,0	3,4

[27] Зважаючи на недостатню наповнюваність підвибірки, Азовська та Східна митниці не включені в цей аналіз.

Назва митниці	Тривалість митного огляду 2020 (години)	Тривалість митного огляду 2021 (години)	Оцінка 2021 (від 1 до 5 балів)
Волинська митниця	2,0	5,5	3,4
Галицька митниця	2,3	2,0	3,7
Дніпровська митниця	3,0	1,6	4,1
Закарпатська митниця	1,1	1,9	3,8
Київська митниця	2,5	2,5	3,7
Одеська митниця	4,3	3,9	3,3
Північна митниця	1,4	3,3	4,1
Подільська митниця	2,9	2,0	4,0
Поліська митниця	1,7	1,5	3,8
Слобожанська митниця	3,2	1,8	4,0
Чорноморська митниця	2,1	2,5	3,9

Найнижчі оцінки швидкості митного огляду надали респонденти, які переважно проходили його на Одеській митниці, – 3,3 бала. Також низькі бали на Буковинській та Волинській митницях – 3,4 бала. Водночас найкращі оцінки зафіксовано на Дніпровській та Північній митницях – 4,1 бала.

Рис. 71. Рейтинг митниць за швидкістю митного огляду (год)[28]

[28] Зважаючи на недостатню наповнюваність підвибірки, Азовська та Східна митниці не включені в цей аналіз.

Основні результати коротко:

Оцінку швидкості митного оформлення та митного огляду було проведено вдруге. Швидкість митного оформлення та митного огляду оцінювалася за двома вимірами: 1) тривалість в годинах та 2)оцінка опитаних. Тривалість митного оформлення у 2021 році в середньому становить 10 годин. Для експортерів митне оформлення в середньому є у два рази швидшим, ніж для підприємств-імпортерів – 6,2 год проти 12,5 год. Зі збільшенням розміру підприємств, зменшується середня тривалість митного оформлення. Вказані закономірності тривалості оформлення відповідно до виду ЗЕД та розміру підприємств були також під час попередньої хвилі опитування. За оцінками опитаних, тривалість митного оформлення найменша на Поліській (4,7 год) та Подільській (5,6 год) митницях, а найбільша — на Одеські митниці (20,4 год).

Середня оцінка швидкості митного оформлення становить 3,5 бала. Таким чином більшість підприємців високо оцінюють швидкість проведення митного оформлення. Різниця між оцінками різних типів підприємств є незначною. Високі оцінки «4» або «5» балів вказали 52,1% респондентів, а низькі оцінки «1» або «2» бали – лише 11,3%. За оцінками опитаних, найвищі оцінки отримала швидкість митного оформлення на Слобожанській митниці (3,9 бала), а найнижчі — на Волинській митниці (3,0 бала).

Митний огляд в середньому триває 2,2 години. Митний огляд, подібно до митного оформлення більш швидкий для експортерів ніж для імпортерів. Тривалість митного огляду зменшується зі зростанням розміру підприємств. Вказані закономірності тривалості огляду відповідно до виду ЗЕД та розміру підприємств були також під час попередньої хвилі опитування. За оцінками опитаних, тривалість митного огляду найменша на Поліській (1,5 год) та Дніпровській (1,6 год) митниці, найбільша — на Волинській митниці (5,5 год), де тривалість огляду зросла в 3 рази порівняно з 2020 роком.

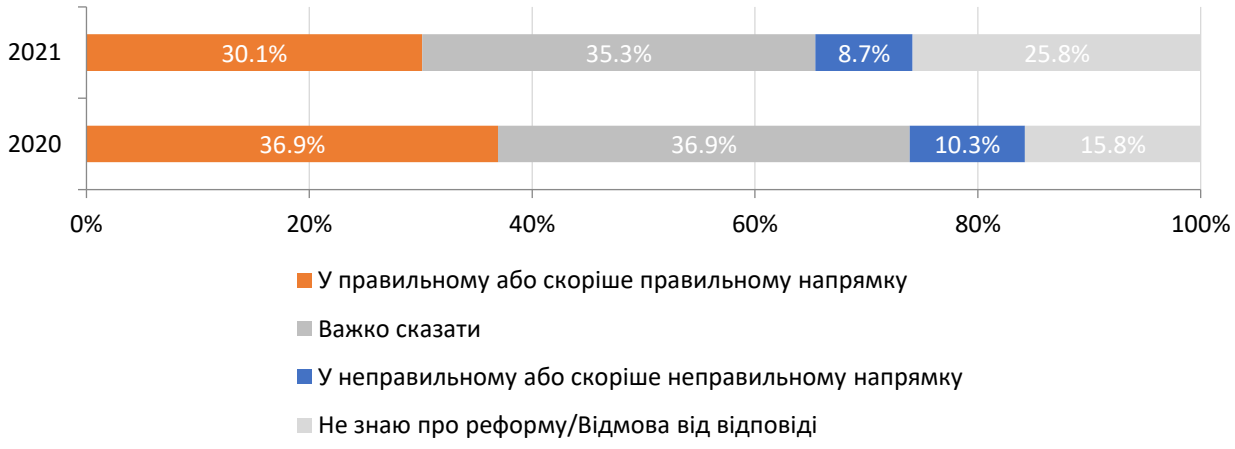
Середня оцінка проходження митного огляду – 3,7 бали з 5 можливих. Високі оцінки «4» або «5» балів вказали 51,3% респондентів, а низькі оцінки «1» або «2» бали – лише 7,6%. Різниця між оцінками різних видів підприємств є незначною. Найвищі оцінки отримала швидкість митного огляду на Дніпровська митниці (4,1 бала), а найнижчі — на Одеській (3,3 бала).

2.4 Оцінка реформ на митниці та очікування від них

2.4.1 Чи у правильному напрямку рухається реформа митниці? Оцінка бізнесу

В опитуванні 2021 року експортерам та імпортерам вже вдруге було запропоновано оцінити загальний напрям реформ на митниці (правильний або неправильний) та сказати, яких саме результатів вони очікують від цих реформ. Вперше ці запитання були поставлені підприємствам у 2020-му році.

Рис. 72. Оцінка загального напрямку реформ на митниці, % респондентів

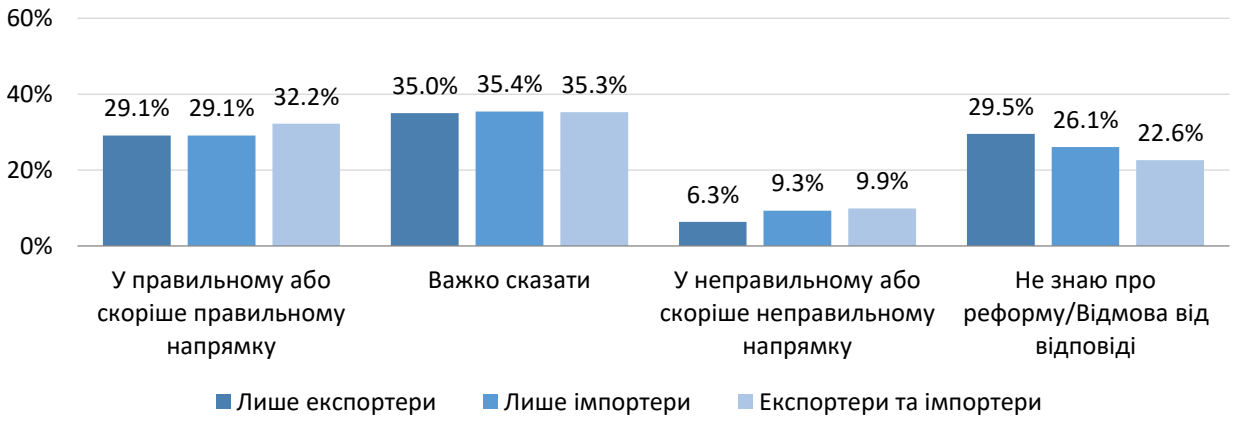

Як і рік перед цим, у 2021 році переважають позитивні оцінки загального напряму реформ. Втім, частка бізнесу, який робить позитивні оцінки, скоротилася. Якщо у 2020-му році майже 37% представників підприємств вважали, що реформи на митниці рухаються у правильному або скоріше правильному напрямку, то у 2021-му році ця частка зменшилася до 30,1%.

При цьому у частоті негативних оцінок змін практично не відбулось: у 2020-му році частка респондентів, які вважали напрямок реформ на митниці неправильним або швидше неправильним, складала 10,3%, а у 2021 році – 8,7%. Натомість порівняно з 2020-м роком помітно зросла частка опитаних, які говорять про те, що не знають про реформу на митниці або відмовляються відповідати на це запитання. Таких респондентів було 15,8% у 2020-му році, а у 2021-му стало вже 25,8%. Частка ж респондентів, яким важко оцінити напрям реформ на митниці, залишилася сталою: 36,9% у 2020-му році та 35,3% у 2021-му.

Оцінка загального напрямку реформ на митниці за видом ЗЕД. Підприємства, які поєднують імпорт з експортом, оцінили напрямок реформ дещо краще, ніж виключно імпортери та виключно експортери. Серед них частка позитивних оцінок перевищує 32%, тоді як серед інших груп за видом ЗЕД вона складає 29,1%.

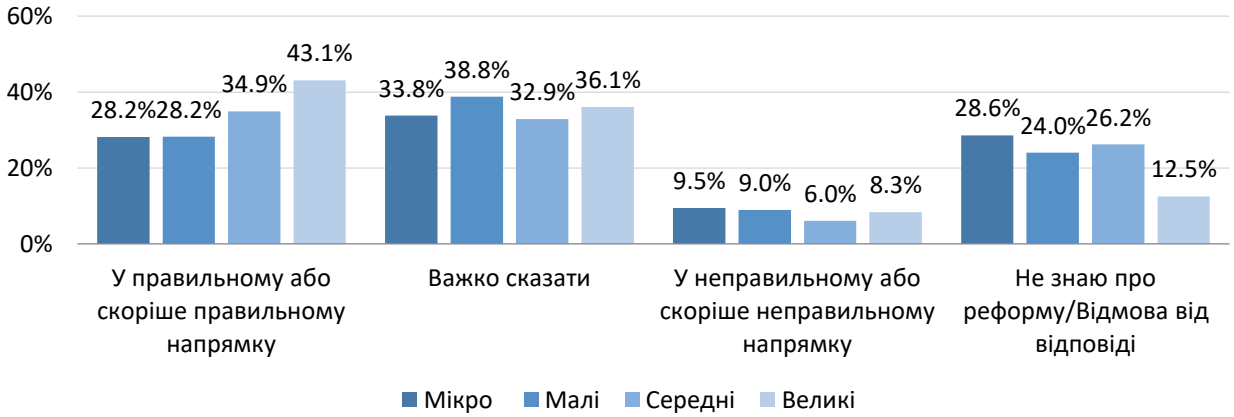
Рис. 73. Оцінка загального напрямку реформ на митниці за видом ЗЕД, % респондентів

Також представники цих підприємств краще від решти поінформовані про реформи на митниці. Так, серед респондентів, які представляють підприємства, що мають одночасно імпорт та експорт, частка тих, які не знають про реформи на митниці або відмовилися відповідати на це запитання, складає 22,6%, в той час як серед представників виключно імпортерів – 26,1%, а серед представників виключно експортерів – майже 30%.

Оцінка загального напрямку реформ на митниці за розміром підприємств. Зі зростанням розміру бізнесу покращуються оцінки напрямку реформ на митниці.

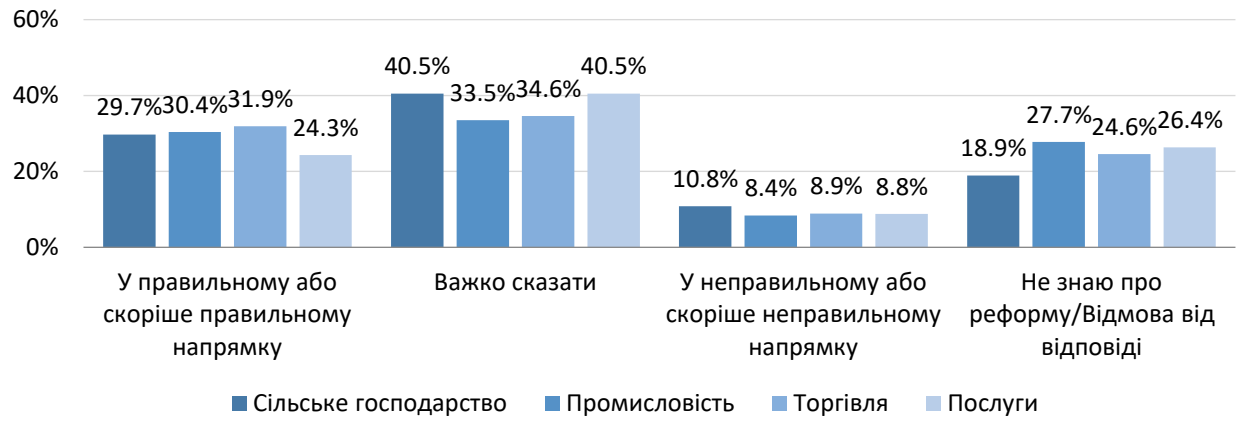
Рис. 74. Оцінка загального напрямку реформ на митниці за розміром, % респондентів

Якщо серед представників мікро- та малих підприємств цей напрямок вважають повністю або скоріше правильним 28,2% респондентів, то серед представників середніх підприємств ця частка підвищується до 34,9%, а серед представників великих – до 43,1%. Крім цього, великий бізнес найкраще поінформований про реформи на митниці: 12,5% представників великих підприємств сказали, що не знають про реформи на митниці або не відповіли на це запитання. Це менше, ніж серед респондентів з мікро-, малого та середнього бізнесу, де такі респонденти склали 24% і більше.

Оцінка загального напрямку реформ на митниці за сектором. Сфера послуг характеризується гіршими оцінками загального напрямку реформ на митниці порівняно з іншими галузями. Частка респондентів з цієї сфери, які оцінили напрямок реформ на митниці як правильний або скоріше правильний, становить 24,3%. В інших секторах позитивні оцінки зробили від 29,7% до 31,9% опитаних. Водночас, сільськогосподарський сектор відзначається більшою поінформованістю про реформи на митниці. У ньому частка опитаних, які не знають про реформи на митниці або не відповіли на це запитання, менша, ніж 19%, тоді як в інших секторах перевищує 24%.

Рис. 75. Оцінка загального напрямку реформ на митниці за сектором, % респондентів

Оцінка загального напрямку реформ на митниці за регіоном[29]**.** Загальний напрямок реформ на митниці найкраще оцінили у Тернопільській, Донецькій та Черкаській областях. Частки респондентів, які вважають цей напрям правильним або швидше правильним, тут перевищують 40%. У Закарпатській та Вінницькій областях місцевий бізнес найрідше відповідає, що реформи на митниці рухаються у правильному напрямку: тут частки опитаних, які назвали цей напрямок повністю або швидше правильним, становлять, відповідно, 14,8% та 16,7%.

До того ж, у Закарпатській області зафіксовано найвищу частку респондентів, які не знають про реформи на митниці або відмовилися надати їм оцінку: 40,7%. З іншого боку, найменші частки таких респондентів – у Донецькій (9,5%), Рівненській (12,5%) та Волинській (14,8%) областях, що вказує на високу поінформованість про реформи на митниці серед представників бізнесу у цих регіонах.

2.4.2 Яких результатів бізнес очікує від реформи митниці?

Основні результати, яких бізнес очікував від реформ на митниці у 2021 році, полягають у пришвидшенні та спрощенні митних процедур, а також у посиленні прозорості та відповідальності митниці. Перше місце серед очікуваних результатів від реформи митниці у 2021 році зайняла автоматизація процедур та мінімізація людського фактору – цей результат хочуть побачити 70,3% представників експортерів та імпортерів.

29 Відповіді підприємств, розташованих у Луганській та Миколаївській областях, не включені в цей аналіз через недостатню наповнюваність підвибірок.

Рис. 76. Результати, яких респонденти очікували від реформи митниці у 2021-му році, % респондентів

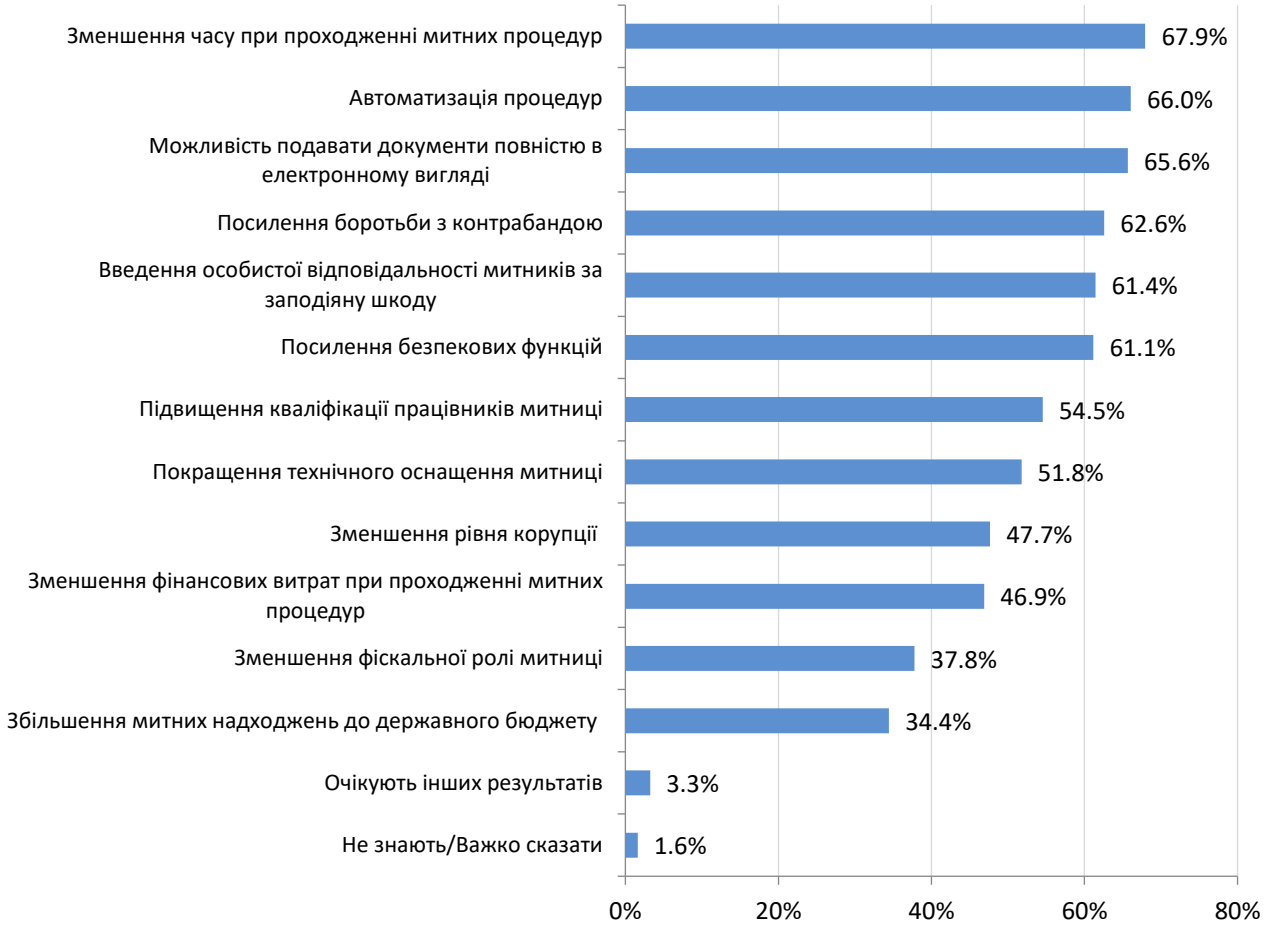

Наступні п’ять результатів назвали майже такі ж частки респондентів, через що на чолі рейтингу очікуваних результатів опинилися топ-6 результатів, які назвали більше двох третин опитаних з невеликим відривом. Це можливість подавати документи повністю в електронному вигляді, якої очікують 69,1% опитаних, посилення безпекових функцій митниці (68,5%), введення особистої відповідальності працівників митниці за шкоду, заподіяну їхніми неправомірними діями, (68,2%), зменшення часу при проходженні митних процедур (67,1%) та посилення боротьби з контрабандою і зменшення обсягів товарів, ввезених з порушенням митних правил, (66,7%).

На сьомому місці серед очікуваних результатів з помітнішим відривом від перших шести знаходиться підвищення кваліфікації працівників митниці, якого очікують 59,6% опитаних. 57% сподіваються, що внаслідок реформи митниці покращиться її технічне оснащення – цей результат зайняв восьме місце у рейтингу. Крім цього, більше половини опитаних представників бізнесу очікують зменшення рівня корупції на митниці (51,6%) та зменшення фінансових витрат при проходженні митних процедур (51,1%).

Найрідше порівняно з іншими результатами опитаний бізнес чекає таких результатів реформ, як збільшення митних надходжень до державного бюджету (32,8%) та зменшення фіскальної ролі митниці (40,8%).

Рис. 77. Результати, яких респонденти очікували від реформи митниці у 2020-му році, % респондентів

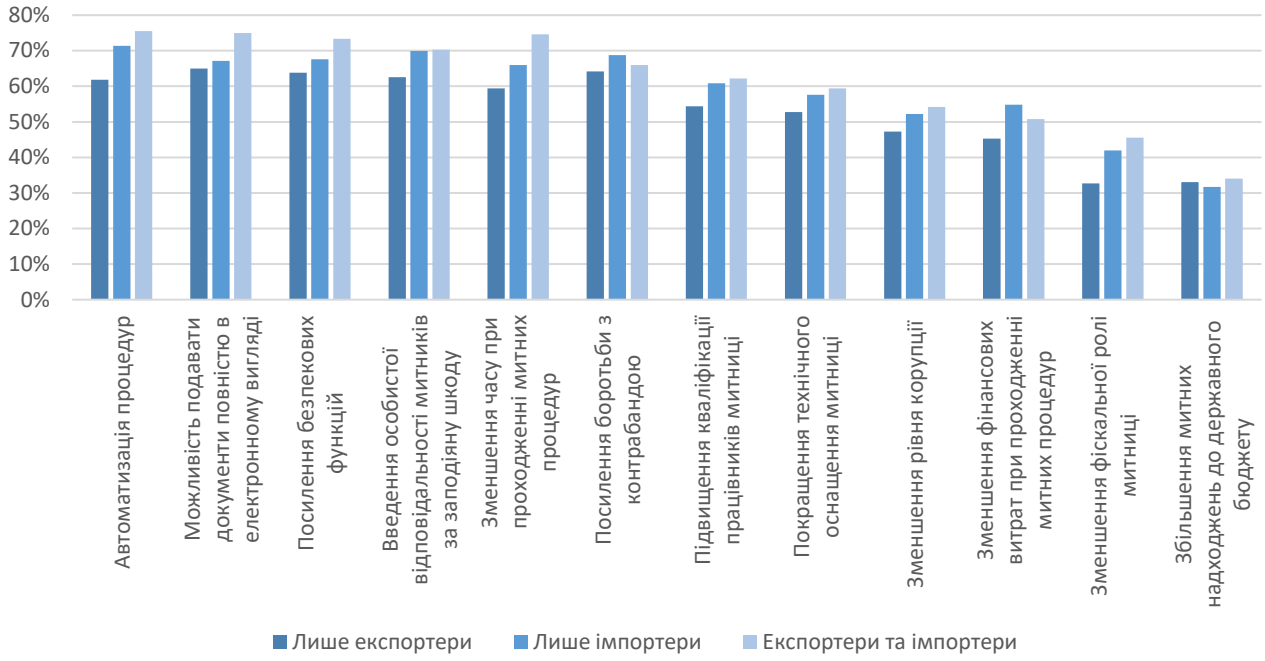

Очікувані результати реформ на митниці не істотно змінилися з 2020-го року. Топ-6 очікуваних результатів залишились такими ж, дещо змінилися лише частки респондентів, які сказали, що очікують того чи іншого результату, та розташування цих результатів у рейтингу. Так, у 2020-му році перше місце серед очікуваних результатів зайняло зменшення часу проходження митних процедур (цього очікували 67,9% респондентів), друге – автоматизація процедур та мінімізація людського фактору (66%), а третє – можливість подавати документи повністю в електронному вигляді (65,6%). На четвертому місці опинився такий очікуваний результат реформ, як посилення боротьби з контрабандою і зменшення обсягів товарів, ввезених з порушенням митних правил, (62,6%), на п'ятому – введення особистої відповідальності працівників митниці за шкоду, заподіяну їхніми неправомірними діями, (61,4%) і на шостому – посилення безпекових функцій митниці (61,1%).

Очікувані результати від реформи митниці за видом ЗЕД. Представники підприємств, які здійснюють імпорт, частіше від тих, що займаються лише експортом, називають деякі очікувані результати від реформи митниці. Це, зокрема, автоматизація процедур разом з мінімізацією людського фактору, якої очікують більше 71% опитаних з підприємств, що мають імпорт, порівняно з 61,8% з тих, що здійснюють лише експорт.

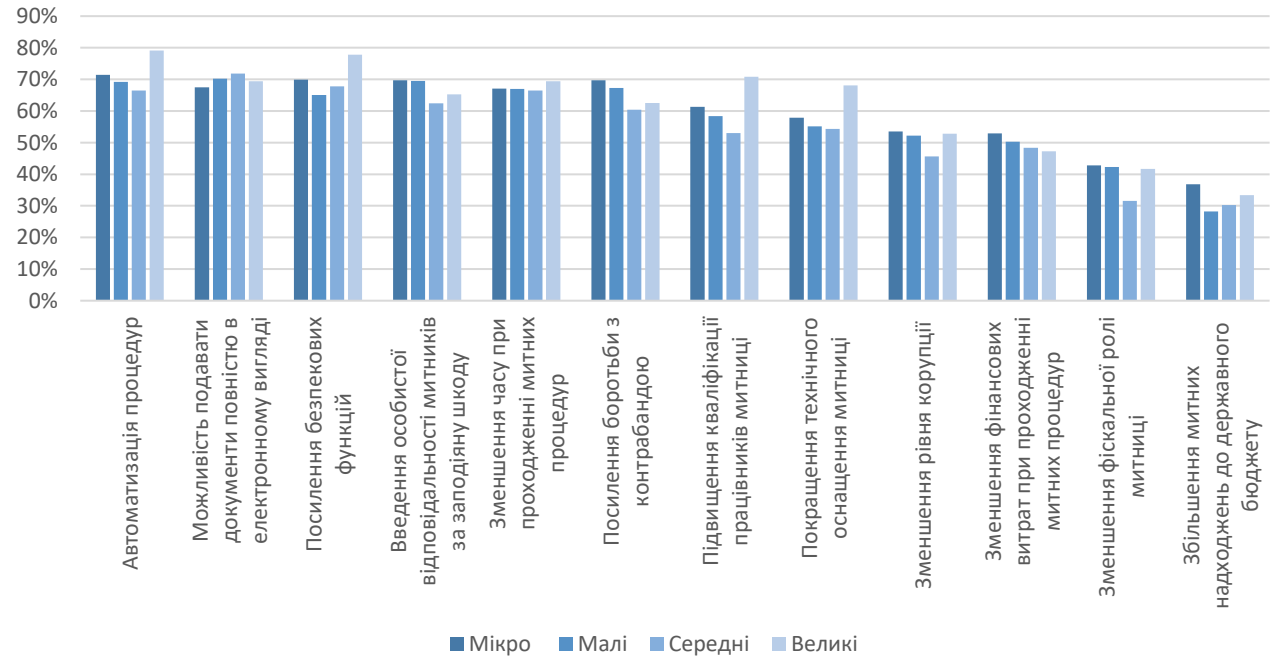
Також це введення особистої відповідальності митників за заподіяну ними шкоду: на це сподіваються 70,3% представників підприємств, що імпортують та експортують, та 69,9% тих, що лише імпортують. Серед респондентів, що представляють виключно експортерів, ця частка менша: 62,6%. Крім цього, підприємства, які поєднують імпорт з експортом, частіше від інших висловлюють думку, що результатом реформ на митниці повинна стати можливість подавати документи повністю в електронному вигляді, (74,9%).

Рис. 78. Результати, яких респонденти очікують від реформи митниці, за видом ЗЕД, % респондентів

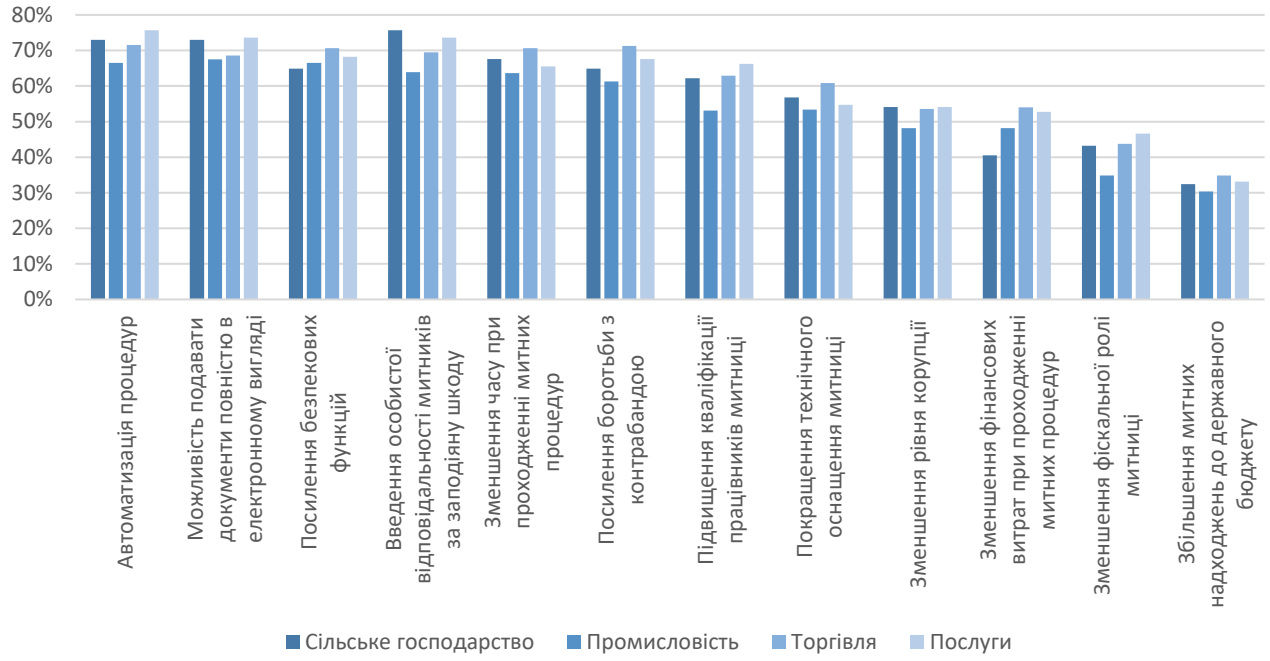
Очікувані результати від реформи митниці за розміром підприємств. Представники великих підприємств частіше від респондентів, які представляють мікро-, малий та середній бізнес, очікують таких результатів від реформ на митниці, як автоматизація процедур та мінімізація людського фактору (79,2%), посилення безпекових функцій митниці (77,8%), підвищення кваліфікації працівників митниці (70,8%) та покращення технічного оснащення митниці (68,1%). А представники мікро- та малих підприємств частіше від тих, які представляють великі та середні, хотіли б бачити серед результатів реформ на митниці введення особистої відповідальності митників за заподіяну шкоду (майже 70% порівняно з 62,4% респондентів з середніх та 65,3% респондентів з великих підприємств).

Рис. 79. Результати, яких респонденти очікують від реформи митниці, за розміром, % респондентів

Очікувані результати від реформи митниці за сектором. У галузях сільського господарства та послуг більшою мірою, ніж в інших, очікують, що реформи на митниці дозволять автоматизувати процедури та мінімізувати людський фактор (73% та 75,7% опитаних відповідно), подавати документи повністю в електронному вигляді (73% та 73,6%), а також запровадять особисту відповідальність митників за заподіяну шкоду (75,7% та 73,6%). У сфері торгівлі зафіксовані найбільші порівняно з іншими секторами частки респондентів, які вважають, що результатами реформ на митниці мають стати зменшення часу проходження митних процедур (70,6%) та посилення боротьби з контрабандою (71,3%).

Рис. 80. Результати, яких респонденти очікують від реформи митниці, за сектором, % респондентів

Очікувані результати від реформи митниці за регіоном[30]**.** Бізнес Тернопільської області частіше від експортерів та імпортерів в інших регіонах повідомляє про те, що очікує від реформ на митниці автоматизації процедур з мінімізацією людського фактору, можливості подавати документи повністю в електронному вигляді та посилення безпекових функцій митниці. Кожен з цих трьох результатів очікують від 90% до 100% респондентів у Тернопільській області. Введення особистої відповідальності працівників митниці за шкоду, заподіяну їхніми неправомірними діями, найбільше очікують в Івано-Франківській області (88% представників місцевого бізнесу). У цій же області зафіксована найвища частка опитаних, які вважають, що у результаті реформ на митниці має зменшитися час проходження митних процедур (84%).

Підвищення кваліфікації працівників митниці найчастіше очікують у Рівненській (75%) та Волинській (74,1%) областях, а покращення технічного оснащення митниці – у Тернопільській (80%). Крім цього, у Рівненській області представники бізнесу частіше, ніж в інших регіонах, вважають, що результатом реформ на митниці повинно стати зменшення рівня корупції (70,8%).

Основні результати коротко:

Частка підприємств, які вважають напрямок реформ на митниці правильним, перевищує частку тих, які вважають його неправильним. Разом з цим, більше половини опитаних не знають про реформу або не змогли її оцінити (відповіді «Важко сказати» + «Не знаю»/відмова від відповіді). Порівняно з 2020-м роком зменшилася частка позитивних оцінок та зросла частка тих, хто не знає про реформу.

30 Відповіді підприємств, розташованих у Луганській та Миколаївській областях, не включені в цей аналіз через недостатню наповнюваність підвибірок.

Підприємства, які лише експортують, найрідше знають про реформу митниці. Великі підприємства найкраще поінформовані про реформ митниці та найкраще її оцінюють.

Основними очікуваннями опитаних бізнесу від реформи митниці є автоматизація процедур, можливість подавати документи повністю в електронному вигляді, посилення безпекових функцій митниці та введення особистої відповідальності митників. Найменший пріоритет – у збільшенні митних надходжень до державного бюджету. У 2020-му році рейтинг очікуваних реформ очолили скорочення часу при проходженні митних процедур та заходи, які сприяють цьому (автоматизація процедур, подання усіх документів в електронному вигляді). Топ-6 очікуваних результатів реформи митниці у 2021-му році залишились такими ж, як у 2020-му.

3. Митні процедури, затримки вантажів, оскарження, «єдине вікно» та цифрові продукти

3.1 Проблеми, пов'язані з проходженням певних процедур

3.1.1 Процедури, пов'язані з переміщенням товарів через кордон

У цьому опитуванні експортерам та імпортерам було поставлено питання про те, які митні процедури вони проходять при здійсненні ЗЕД та з якими труднощами стикаються при проходженні цих процедур. Перелік процедур дещо відрізняється для експортерів та імпортерів, виходячи із специфіки їхньої зовнішньоекономічної діяльності.

Зокрема, експортери повідомили про такі процедури:

1) попереднє митне оформлення;
2) взяття проб та зразків товарів;
3) отримання сертифікатів походження на товар на митниці;
4) здійснення митного огляду товарів;
5) пост-митний аудит (документальні перевірки після митного оформлення).

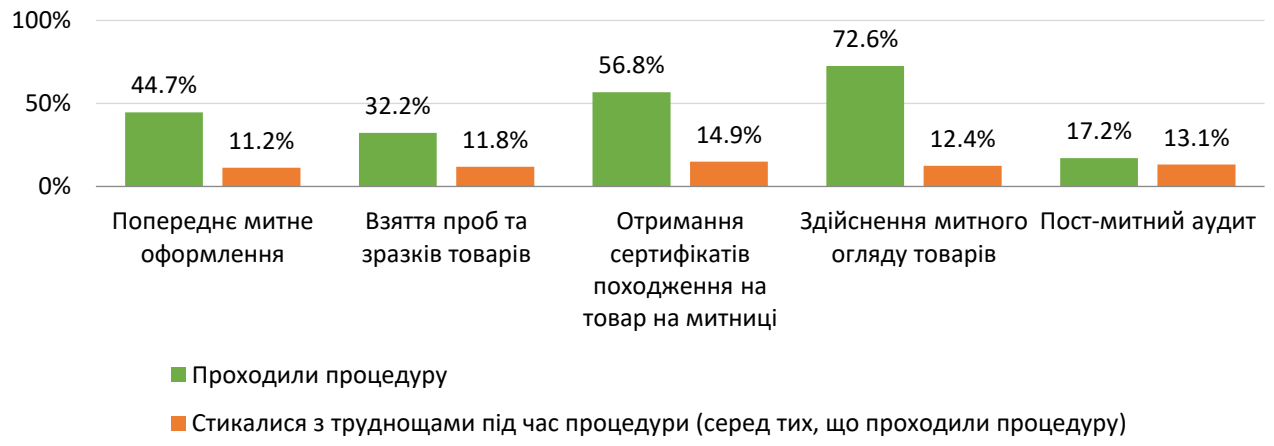
Імпортери повідомили про такі процедури:

1) попереднє митне оформлення;
2) прийняття рішень щодо митної вартості товарів;
3) прийняття рішення щодо класифікації товару;
4) взяття проб та зразків товарів;
5) надання сертифікатів походження на товар при митному оформленні;
6) здійснення митного огляду товарів;
7) пост-митний аудит (документальні перевірки після митного оформлення).

Для кожної процедури було визначено перелік труднощів, з якими можуть зіштовхуватися підприємства-учасники ЗЕД.

Митні процедури та поширеність труднощів: експорт. Митний огляд – найпоширеніша процедура для експортерів, незважаючи на те, що він повинен проводитися лише за певних підстав. 72,6% підприємств, які здійснюють експорт, повідомили про те, що його проходили.

Рис. 81. Частки підприємств, що проходили процедури при експорті та стикалися при цьому з труднощами, %

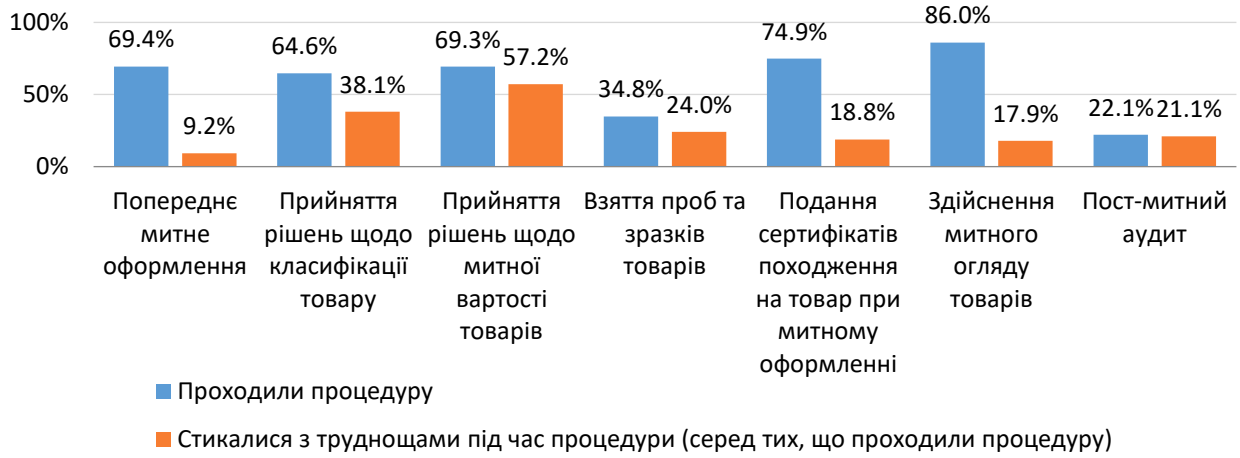

Наступні за поширеністю процедури – отримання сертифікатів походження товарів на митниці та попереднє митне оформлення. Їх проходили приблизно половина експортерів (56,8% та 44,7% відповідно). Близько третини експортерів (32,2%) повідомили, що проходили таку процедуру, як взяття проб і зразків товарів. Найрідше експортери проходили аудит після митного оформлення або пост-аудит:

17,2% опитаних. Труднощі при кожній процедурі відчувають від 11,2% до майже 15% експортерів, які проходили ці процедури.

Найпоширеніші процедури для імпортерів – митний огляд, який проходили 86% з них, та подання сертифікатів походження на товар, яке здійснювали майже 75%. Наступні за поширеністю процедури – прийняття рішень щодо митної вартості товарів, попереднє митне оформлення та прийняття рішень щодо класифікації товару. Про проходження цих процедур повідомили близько двох третин підприємств, що здійснюють імпорт. Взяття проб та зразків товарів та пост-митний аудит – найменш поширені процедури для імпортерів. Їх проходили, відповідно, 34,8% та 22,1% з них.

Рис. 82. Частки підприємств, що проходили процедури при імпорті та стикалися при цьому з труднощами, %

Імпортери повідомляють про труднощі при різних процедурах частіше від експортерів. Процедури прийняття рішень щодо митної вартості товарів та прийняття рішень щодо класифікації товару викликають найбільше труднощів для імпортерів. Так, більше половини імпортерів, які проходили процедуру визначення митної вартості товарів, (57,2%) повідомили про те, що стикалися при цьому з труднощами. При класифікації товару з труднощами стикалися 38,1% імпортерів.

З труднощами при таких процедурах, як взяття проб та зразків товарів, надання сертифікатів походження на товар при митному оформленні, митний огляд та пост-митний аудит, стикалися від 17,9% до 24% імпортерів, які їх проходили. Найрідше імпортери стикалися з труднощами при попередньому митному оформленні: 9,2% імпортерів, що проходили цю процедуру.

3.1.2 Проблеми при процедурі «Попереднє митне оформлення»

Найбільша проблема на етапі попереднього митного оформлення, на думку експортерів, – це значна тривалість цієї процедури. На неї вказали більше половини підприємств-експортерів, які повідомляють про труднощі при попередньому митному оформленні, (53,6%).

Наступні за важливістю труднощі з точки зору експортерів при цій процедурі – це технічні проблеми, зокрема з комп'ютерною обробкою документів, та складність цієї процедури. Про кожну з цих проблем повідомили по 46,4% респондентів. Близько третини експортерів (35,%) вказали на труднощі з попередньою класифікацією товарів, корупцію та неузгодженість українських та закордонних документів.

Дві головні проблеми для імпортерів при попередньому митному оформленні для імпортерів – це неузгодженість українських та закордонних документів та значна тривалість цієї процедури. Про ці труднощі повідомляють, відповідно, 60% та 57,8% підприємств, які стикалися з труднощами, пов'язаними з попереднім митним оформленням при імпорті. При цьому імпортери частіше від експортерів вказують на неузгодженість між українськими та закордонними документами, тоді як проблема значної тривалості попереднього митного оформлення гостро стоїть і для експортерів, і для імпортерів.

Рис. 83. Труднощі при процедурі попереднього митного оформлення з точки зору експортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

Близько третини імпортерів говорять про такі проблеми при попередньому митному оформленні, як труднощі з попередньою класифікацією товарів (37,8%) та складність цієї процедури (35,6%). Про технічні проблеми та корупцію повідомляють менше 30% імпортерів.

Рис. 84. Труднощі при процедурі попереднього митного оформлення з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

3.1.3 Проблеми при процедурі «Прийняття рішень щодо класифікації товарів»

Процедуру прийняття рішень щодо класифікації товарів оцінювали лише імпортери. Найпоширеніша проблема при цій процедурі з їхньої точки зору – необґрунтоване надання товару коду з вищою ставкою мита: на неї вказали 74,2% імпортерів, які стикалися з труднощами під час класифікації товарів.

На другому місці серед проблем при цій процедурі – вимога митниці надавати велику кількість додаткових документів. Про це говорять 61,1% імпортерів. По 57,7% імпортерів вказали на такі проблеми при класифікації товарів, як неоднаковий підхід до класифікації однакових товарів, які ввозяться різними

імпортерами, та відмова митних органів визнавати заявлений код товару. 47,8% імпортерів, що стикалися з труднощами при цій процедурі, говорять про те, що не можливо завчасно передбачити код товару, а 42,9% – про те, що під час класифікації товарів від них вимагають документи, які становлять комерційну таємницю або відносяться до внутрішніх документів підприємства. Про інші труднощі під час класифікації товарів на митниці говорять від 20,3% (корупція) до 39% (значна тривалість процедури) імпортерів.

Рис. 85. Труднощі при процедурі прийняття рішення щодо класифікації товару з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

3.1.4 Проблеми при процедурі «Прийняття рішень щодо митної вартості товарів»

Процедуру прийняття рішень щодо митної вартості товарів також оцінювали лише імпортери. Більше 70% імпортерів, що стикалися з труднощами при цій процедурі, повідомляють про необґрунтоване збільшення митної вартості товарів (77%) та відмову митниці визнавати контрактну ціну товару (75%). Ці проблеми зайняли перше та друге місця серед інших труднощів, пов'язаних з визначенням митної вартості товарів.

Про інші проблеми при цій процедурі також говорять часто. Зокрема, більше 60% імпортерів, які стикалися з труднощами при цій процедурі, повідомляють про непрозоре визначення митної вартості товарів (67,2%) та вимоги надати багато документів (64,5%). Більше половини імпортерів називають такі проблеми, як неможливість завчасно передбачити митну вартість товару (57,1%), застосування методу визначення вартості за ціною ідентичних товарів (55,%) та ручне управління при прийнятті рішень щодо митної вартості товарів (також 55,7%). Ще близько половини імпортерів, які стикалися з труднощами під час визначення митної вартості товарів, поскаржилися на відсутність доступу до митної бази (51,7%), неврахування знижок для підприємств (50%) та вимоги надати документи, які становлять комерційну таємницю, (49,7%).

Рис. 86. Труднощі при процедурі прийняття рішень щодо митної вартості товарів з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

3.1.5 Проблеми при процедурі «Взяття проб та зразків товарів»

Процедуру взяття проб і зразків товарів на митниці оцінили як експортери, так і імпортери. Основні труднощі з точки зору експортерів – значна тривалість та складність цієї процедури. На них вказує, відповідно, 71,4% та 61,9% експортерів, які стикалися з труднощами при цій процедурі. При цьому експортери повідомляють про ці проблеми частіше від імпортерів. Для імпортерів проблема значної тривалості процедури взяття проб та зразків товарів також знаходиться на першому місці серед проблем, пов'язаних з цією процедурою, але про неї повідомляє менша частка підприємств: 56,7%. На складність цієї процедури імпортери також вказують рідше: 38,3% – і вона знаходиться на четвертому місці серед проблем, пов'язаних із взяттям проб та зразків товарів, з точки зору імпортерів.

Третє місце у рейтингу проблем при процедурі взяття проб і зразків товарів для експортерів зайняла така проблема, як необґрунтоване проведення цієї процедури. Це назвали проблемою 42,9% експортерів. Про інші труднощі при процедурі взяття проб і зразків товарів повідомляє менше 24% експортерів.

Ця ж проблема – необґрунтоване проведення процедури взяття проб та зразків товарів – вийшла на друге місце серед проблем, пов'язаних з цією процедурою, для імпортерів. На неї вказали 51,7% імпортерів, що стикалися з труднощами при цій процедурі. Крім цього, імпортери скаржаться на різний підхід до законодавства з боку митників частіше від експортерів. Для них ця проблема займає третє місце у рейтингу проблем, що стосуються процедури взяття проб та зразків товарів, і про неї повідомляє майже 42% цих підприємств. Для порівняння, серед експортерів відповідна частка опитаних складає 19%.

Рис. 87. Труднощі при процедурі взяття проб та зразків товарів з точки зору експортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

Рис. 88. Труднощі при процедурі взяття проб та зразків товарів з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

3.1.6 Проблеми при процедурі «Отримання сертифікатів походження на товар на митниці» / «Надання сертифікатів проходження на товар при митному оформленні»

Експортери оцінювали процедуру «Отримання сертифікатів походження на товар на митниці». Ті з них, які стикалися з труднощами при цій процедурі, найчастіше повідомляють про таку проблему, як вимога надавати багато додаткових документів (75%). Більше половини експортерів (54,2%) вказали на значну тривалість цієї процедури і більше 40% – на її складність та на непрозорість прийняття рішень при цій процедурі.

Рис. 89. Труднощі при процедурі отримання сертифікатів походження на товар на митниці з точки зору експортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

Імпортери оцінювали процедуру «Надання сертифікатів проходження на товар при митному оформленні». Вони найчастіше повідомляють про таку проблему, як вимоги митниці надавати багато додаткових документів: на неї вказали майже 60% імпортерів, що стикалися з труднощами при цій процедурі. Половина імпортерів (51,1%) повідомляють про ручне управління при прийнятті рішень щодо сертифікатів походження, через що ця проблема знаходиться на другому місці серед проблем при процедурі надання сертифікатів походження. На третьому місці серед проблем – непрозорість прийняття рішень при цій процедурі. Про неї повідомили 44,7% імпортерів.

Рис. 90. Труднощі при процедурі надання сертифікатів походження на товар при митному оформленні з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

3.1.7 Проблеми при процедурі «Митний огляд товарів»

Значна тривалість митного огляду займає перше місце серед проблем при цій процедурі з точки зору експортерів. На неї вказали 64,6% експортерів, які стикалися з труднощами при цій процедурі. Друге місце розділили такі проблеми, як неоднаковий підхід до огляду однакових товарів різними підприємствами та необґрунтованість митного огляду: про кожну з них повідомили по 54,2% експортерів.

Рис. 91. Труднощі при проходженні митного огляду товарів з точки зору експортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

Рис. 92. Труднощі при проходженні митного огляду товарів з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

Значна тривалість митного огляду також стала головною проблемою для імпортерів. Про неї повідомили 53,1% імпортерів, які стикалися з труднощами при митному огляді. На другому місці – проблема необґрунтованості митного огляду, на яку вказали 44,2% імпортерів.

З невеликим відривом на третьому та четвертому місцях знаходяться такі проблеми, як непрозорість прийняття рішень (41,6%) та пошкодження упаковки товарів та погіршення їхнього вигляду (40,%). Крім цього, близько третини імпортерів, що стикалися з труднощами під час проходження митного огляду, говорять про неоднаковий підхід до огляду однакових товарів, які ввозяться різними підприємствами, (35,4%) та про складність процедури митного огляду (31,9%).

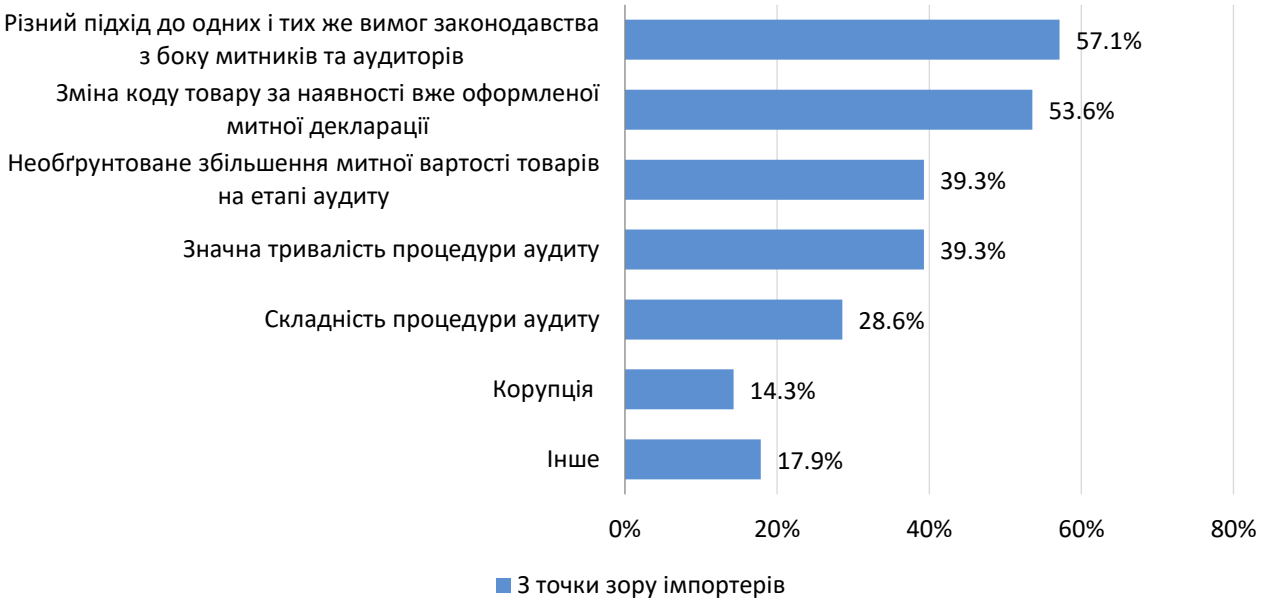
3.1.8 Проблеми при процедурі «Пост-митний аудит»

Складність та значна тривалість процедури пост-аудиту – основні проблеми при цій процедурі з точки зору експортерів. На них вказали по 61,5% експортерів, які стикалися з труднощами при проходженні цієї процедури. До того ж, про ці проблеми експортери повідомляють частіше від імпортерів.

Рис. 93. Труднощі при процедурі пост-митного аудиту з точки зору експортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

Рис. 94. Труднощі при процедурі пост-митного аудиту з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

Так, серед імпортерів, які стикалися з труднощами при пост-аудиті, частка тих, що вказали на значну тривалість цієї процедури – менша, ніж 40%, а частка тих, які говорять про її складність – менша, ніж 30%. На третьому місці серед проблем при цій процедурі з точки зору експортерів – необґрунтоване збільшення митної вартості товарів на етапі пост-митного аудиту. Цю проблему назвали 46,2% з них.

Основною проблемою при пост-митному аудиті для імпортерів є різний підхід до одних і тих же вимог законодавства з боку митників та аудиторів. На цю проблему скаржаться 57,1% імпортерів, які повідомили про труднощі при пост-аудиті. Водночас, для експортерів ця проблема знаходиться на останньому місці рейтингу і про неї повідомляє майже удвічі менше експортерів: 30,8%. Другою за значенням проблемою для імпортерів є зміна коду товару за наявності оформленої декларації. На неї вказали 53,6% імпортерів, які стикалися з труднощами під час проходження пост-аудиту.

Основні результати коротко:

Митний огляд – найпоширеніша процедура для експортерів, незважаючи на те, що він повинен проводитися лише за певних підстав. Наступні процедури за поширеністю – отримання сертифікатів походження та попереднє митне оформлення. Труднощі при кожній процедурі відчувають від 11% до 15% експортерів, які проходили ці процедури.

Найпоширеніші процедури для імпортерів – митний огляд та подання сертифікатів походження на товар. Наступні за поширеністю – прийняття рішень щодо митної вартості товарів та попереднє митне оформлення. Процедури прийняття рішень щодо митної вартості товарів та прийняття рішень щодо класифікації товару викликають найбільше труднощів для імпортерів.

Найбільша проблема на етапі попереднього митного оформлення, на думку експортерів, – це значна тривалість цієї процедури. Дві головні проблеми для імпортерів при попередньому митному оформленні для імпортерів – це неузгодженість українських та закордонних документів та значна тривалість цієї процедури.

Процедуру прийняття рішень щодо класифікації товарів оцінювали лише імпортери. Тут найпоширеніша проблема з їхньої точки зору – необґрунтоване надання товару коду з вищою ставкою мита. На другому місці – вимога митниці надавати велику кількість додаткових документів.

Процедуру прийняття рішень щодо митної вартості товарів також оцінювали лише імпортери. Більше 70% імпортерів, що стикалися з труднощами при цій процедурі, повідомляють про необґрунтоване збільшення митної вартості товарів та відмову митниці визнавати контрактну ціну товару. Більше 60% повідомляють про непрозоре визначення митної вартості товарів та вимоги надати багато документів.

Основні труднощі з точки зору експортерів при процедурі взяття проб та зразків товарів – значна тривалість та складність цієї процедури. Головна проблема для імпортерів – значна тривалість процедури взяття проб і зразків товарів. На другому та третьому місці – необґрунтоване проведення цієї процедури та різний підхід до одних і тих же вимог законодавства з боку митників.

Експортери оцінювали процедуру «Отримання сертифікатів походження на товар на митниці». Ті, що стикалися з труднощами при цій процедурі, найчастіше повідомляють про таку проблему, як вимога надавати багато додаткових документів.

Імпортери оцінювали процедуру «Надання сертифікатів проходження на товар при митному оформленні». Вони найчастіше повідомляють про таку проблему, як вимоги митниці надавати багато додаткових документів.

Значна тривалість митного огляду займає перше місце серед проблем при цій процедурі з точки зору експортерів. Друге місце розділили такі проблеми, як неоднаковий підхід до огляду однакових товарів різними підприємствами та необґрунтованість митного огляду. Значна тривалість митного огляду

також стала головною проблемою для імпортерів. На другому місці для них – проблема необґрунтованості митного огляду.

Складність та значна тривалість процедури пост-аудиту – основні проблеми з точки зору експортерів. Про ці проблеми експортери повідомляють частіше від імпортерів. Основна проблема при пост-митному аудиті для імпортерів – різний підхід до одних і тих же вимог законодавства з боку митників та аудиторів. Друга за значенням проблема для імпортерів – зміна коду товару за наявності оформленої декларації.

3.2 Причини затримок вантажів під час митного контролю

Згідно з результатами опитування, у 2021 році майже дві третини (62,4%) експортерів не стикалися зі затримкою вантажів під час митного контролю. В цілому ситуація залишається майже незмінною впродовж кількох хвиль дослідження. Зокрема у 2018 році відповідний показник становив 60,2%, а в 2020 – 59,6%. Однак результати вказують, що продовжує погіршуватися ситуація для імпортерів. У 2021 році затримки були відсутні лише для 42,0% опитаних. Водночас у 2020 році цей показник становив 45,2%, а в 2018 році – 51,7%. Така ситуація може відображатися в інших оцінках підприємств щодо діяльності митниці, адже оцінки імпортерів переважно гірші ніж експортерів.

Рис. 95. Частка підприємств без затримок, за видом ЗЕД (%)

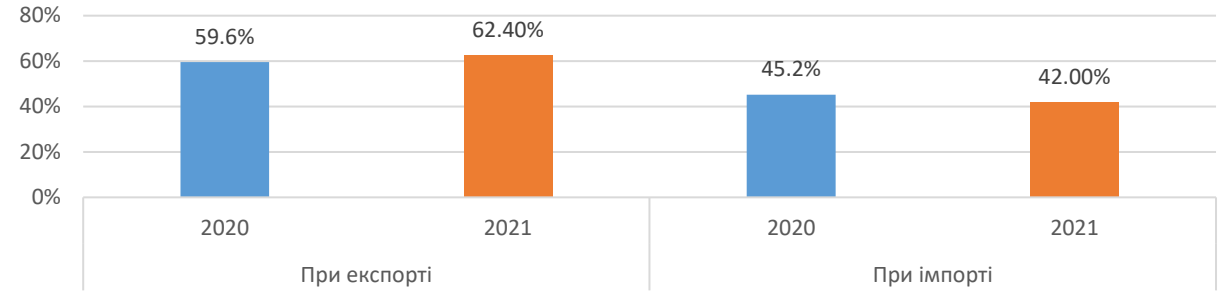
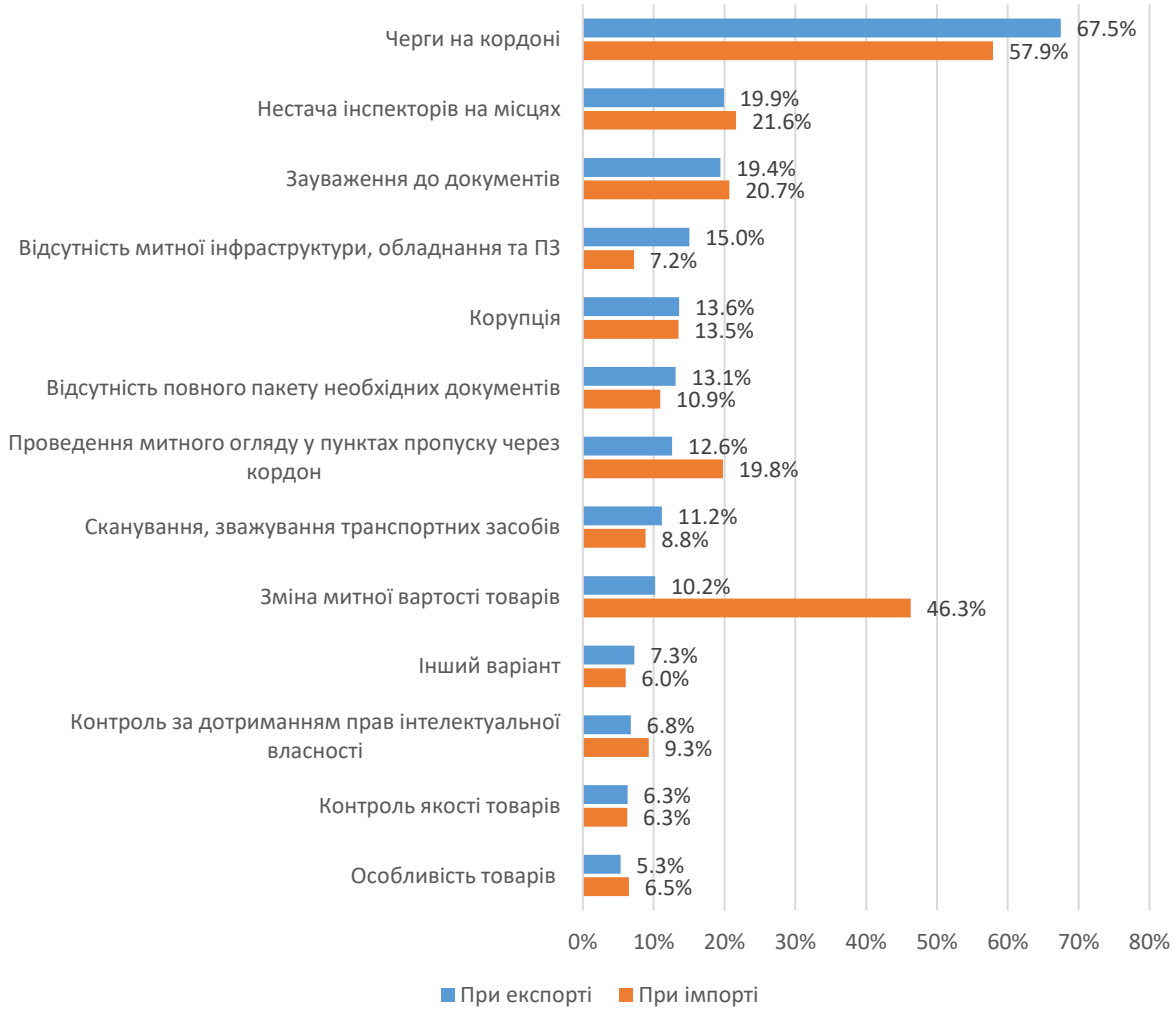

Рис. 96. Затримання вантажів під час митного контролю у 2021 році, % опитаних[31]

[31] Сума відсотків перевищує 100, оскільки респонденти могли обрати більше, ніж один варіант відповіді.

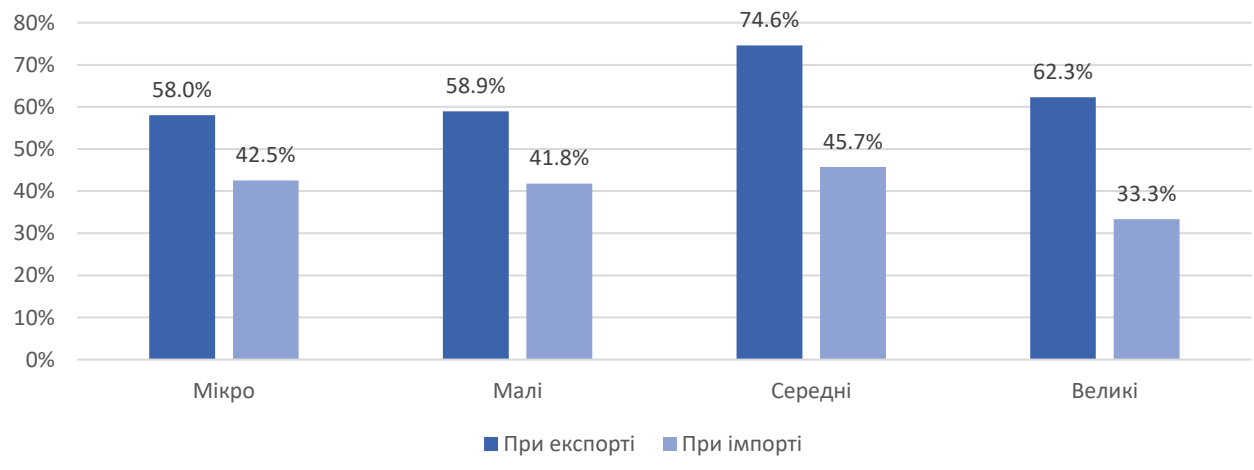
У 2021 році черги на кордоні продовжують залишатися головною причиною затримки вантажів під час митного контролю при експорті та імпорті. Актуальність цієї проблеми приблизно на рівні 2020 року. Наприклад у 2021 році про черги повідомили 67,5% експортерів (серед тих, які мали проблеми), а в 2020 році таких було 69,8%. Водночас черги є головною причиною затримок для 57,9% імпортерів (65,4% у 2020 році).

Інші причини затримки вантажів переважно менш поширені ніж черги на кордоні. Зокрема при експорті серед головних проблем залишаються нестача інспекторів на місцях (19,9%), зауваження до документів (19,4%), відсутність митної інфраструктури, обладнання та ПЗ (15,0%). Водночас при імпорті значно зросла вага проблеми зміни митної вартості товарів. У 2021 році на цю проблему вказали 46,3% респондентів серед тих, хто мав затримки вантажів. Водночас 2020 року таких респондентів було лише 26,9%. Серед інших важливих проблем присутні нестача інспекторів на місцях (21,6%), зауваження до документів (20,7%) та проведення митного огляду у пунктах пропуску через кордон (19,8%).

Питання корупції стає причиною затримок приблизно однаково часто при експорті та імпорті. Про корупцію повідомили 13,6% респондентів, які мали затримки при експорті, 13,5% - при імпорті. Також майже однаковий рівень проблематичності через сканування, зважування транспортних засобів (11,2% при експорті та 8,8% при імпорті), нестачу інспекторів на місцях (19,4% при експорті проти 21,6% при імпорті). Необхідно зауважити, що окремі питання є більш актуальними для експортерів. Зокрема мова йде про відсутність митної інфраструктури, обладнання та ПЗ (15,0% при експорті та 7,2% при імпорті), На противагу цьому, питання захисту прав інтелектуальної власності входить до топ-10 причин затримок лише при імпорті (9,3%). Також при імпорті виникає частіше проблема проведення огляду в пунктах пропуску через кордон (19,8% при імпорті проти 12,6% при експорті).

ЗАТРИМКИ ВАНТАЖІВ ПІД ЧАС МИТНОГО КОНТРОЛЮ ЗА РОЗМІРОМ ПІДПРИЄМСТВ. Згідно з результатами опитування, ймовірність затримки вантажів під час проходження митного контролю може залежати від розміру учасника ЗЕД. Зокрема при експорті не стикалися зі затримками 74,6% середніх підприємств та 62,3% великих. При цьому показник для мікро та малих становить відповідно 58,0% та 58,9%. Ситуація дещо відрізняється від 2020 року, коли найменше затримок було в великих підприємств. При імпорті, ситуація також змінилася порівняно з 2020 роком. Якщо в 2020 році найменш часто затримки були при імпорті великих підприємств, то в 2021 році найчастіше затримки були саме в великих суб'єктів. Зокрема лише третина (33,3%) великих підприємств не мали затримок, тоді як для мікро-, малих та середніх цей показник знаходиться в діапазоні між 41,8% та 45,7%. Таким чином, при імпорті найменше затримок також в середнього бізнесу.

Рис. 97. Частка підприємств, що не стикалися зі затримками під час митного контролю, за розміром, %

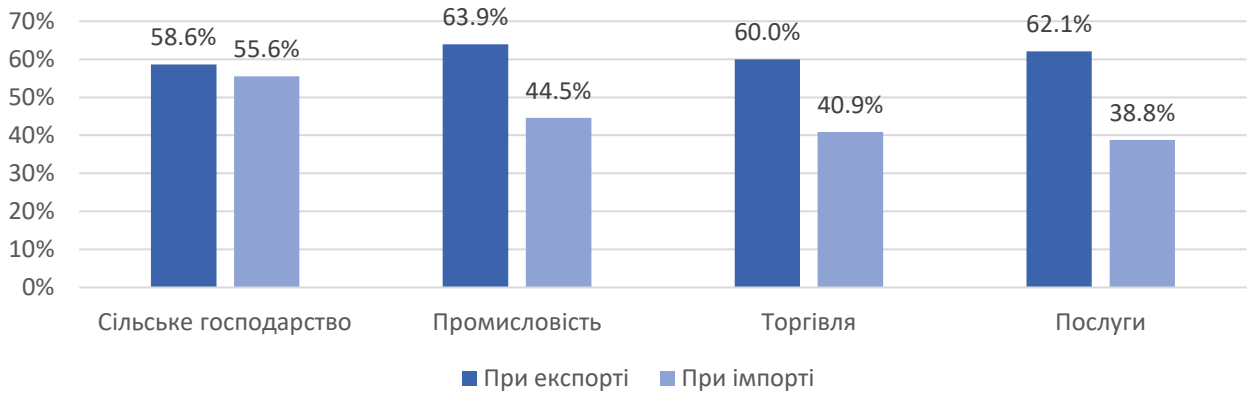

Черги на кордонів є головною причиною затримок для підприємств всіх розмірів як при експорті, так і при імпорті. Однак для великого бізнесу черги на кордоні є більшою проблемою ніж для інших суб'єктів. Зокрема на черги при імпорті вказали 75,0% великих бізнесів при експорті та 67,5% при імпорті (серед тих, які стикалися зі затримками). Значна частина досліджених причин затримок відбувається більш часто саме для великих підприємств. Зокрема серед них найчастіше повідомляли такі причини затримок при експорті як контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності (20,0% опитаних великих підприємств), відсутність митної інфраструктури, обладнання та програмного забезпечення (25%), сканування і зважування транспортних засобів (20,0%), проведення митного огляду в пунктах пропуску (30,0%), зауваження до документів (30,0%). На противагу цьому, мікробізнес найбільш часто, порівняно з іншими суб'єктами, скаржився на зміну митної вартості при експорті (16,0%) та відсутність повного пакету документів (19,8%). Для малих підприємств затримки найчастіше виникали через брак інспекторів на місцях.

При імпорті зміна митної вартості товарів більш поширена причина затримки для великих (52,2%) та середніх підприємств (54,9%). Великий бізнес більш часто повідомляє також про відсутність повного пакету документів (17,5%), контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності (17,5%). Середній бізнес повідомляє про нестачу інспекторів на місцях (29,4% опитаних) та проведення митного огляду в пунктах пропуску (35,3%).

Затримки вантажів під час митного контролю за сектором. Згідно з результатами дослідження, сільськогосподарські підприємств найменш часто стикаються зі зупинками вантажів під час митного контролю при імпорті. Зокрема затримки відсутні в 55,6% опитаних представників сектору. Водночас найчастіше затримки в сфері послуг – про відсутність затримок повідомили лише 38,8% опитаних. Це може бути зумовлено тим, що серед представників сектору присутні транспортні компанії, як більш часто мають контакт з кордоном. При експорті наявність затримок приблизно на одному рівні для представників різних секторів. Показник відсутності затримок коливається від 58,6% в сільському господарстві до 63,9% в промисловості.

Рис. 98. Частка підприємств, що не стикалися зі затримками під час митного контролю, за секторами, %

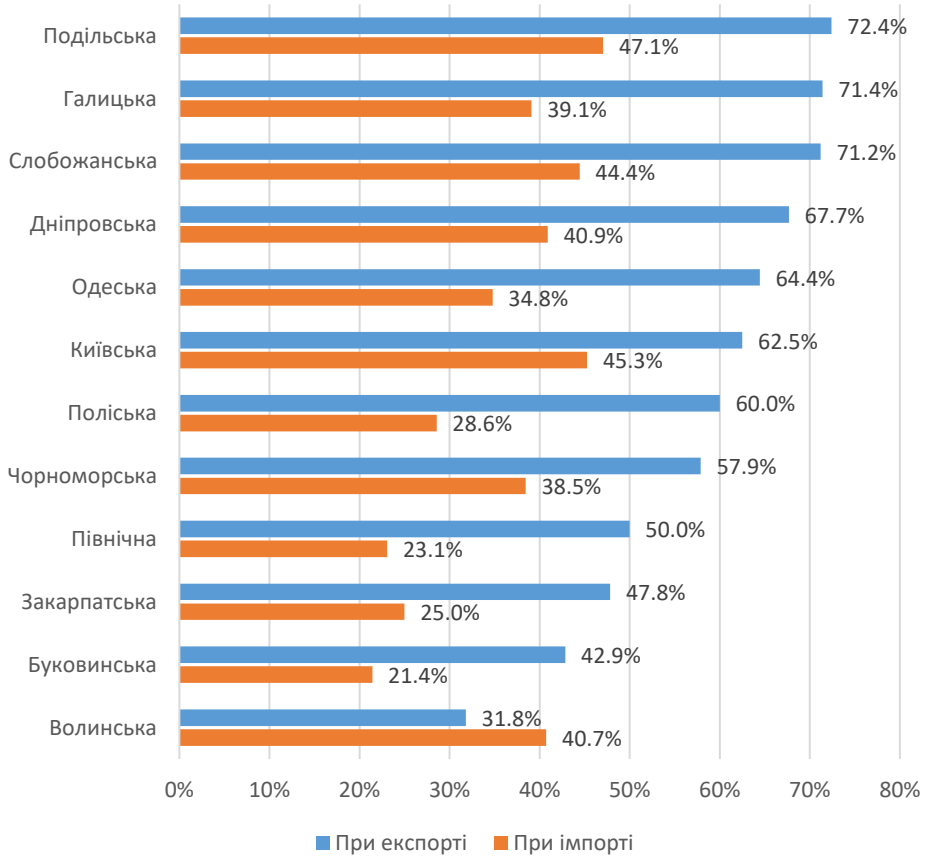

Затримка вантажів через черги є спільною проблемою для підприємств всіх секторів при експорті. Зокрема, про черги повідомили 75,9% представників сфери послуг, які мали такі затримки. В сфері послуг також найбільш відчуваються такі проблеми, які нестача інспекторів на місяцях (27,6%), відсутність митної інфраструктури, обладнання та програмного забезпечення (27,6%), сканування і зважування транспортних засобів (24,1%), контроль за дотримання прав інтелектуальної власності (13,8%). Сільськогосподарські підприємства частіше повідомляють про затримки через зміну митної вартості товарів (18,2%), контроль якості товарів (9,1%) та корупцію (27,3%). Промисловість частіше включає до головних причини затримок на кордоні при експорті зауваження до документів (22,9%).

При імпорті головною причиною затримки вантажів для сільського господарства є зміна митної вартості товарів (62,5%), тоді як про черги на кордоні повідомляють лише 25% представників сектору зі затримками. Для сільського господарства більш часто проблемами є також нестача інспекторів на місцях (25,0%), проведення митного огляду в пунктах пропуску (37,5%). В промисловості проблемність зміни митної вартості знаходиться майже на одному рівні з чергами (53,6% проти 62,4%).

Затримки вантажів під час митного контролю за основною митницею бізнесу.[32] Відмінності у частоті та причинах затримки вантажів при експорті та імпорті, спостерігаються також на різних митницях. Зокрема найменш часто стикаються зі затримками підприємства, які користуються Подільською митницею – 47,1% при експорті та 72,4% при імпорті. На Галицькій та Слобожанській митницях також більше 70% опитаних не стикалися зі затримками під час митного контролю при експорті. Водночас найпроблемніша ситуація спостерігається Волинській, Буковинській, Закарпатській та Північній митницях. Зокрема серед підприємств, які користуються Волинською митницею, найменша частка підприємств без затримок при експорті – лише 31,8% опитаних. При цьому, це також єдина митниця, де затримки при експорті більш поширені ніж при імпорті. На Буковинській митниці лише 21,4% опитаних не стикалися зі затримками вантажів при імпорті. Також низький відповідний показник при імпорті для Північної (23,1%) та Закарпатської (25,0%) митниць. Проблематичність згаданих митниць може бути зумовлена географічним розташуванням відповідних регіонів, які знаходяться біля/поблизу кордонів України з ЄС та Росією.

Рис. 99. Частка підприємств, що не стикалися зі затримками під час митного контролю, за митницями, %[33]

[32] Наповнюваність підвибірок за митницями, серед підприємств зі затримками вантажів, є недостатньою для здійснення аналізу.

[33] Підвибірки з підприємств-експортерів та підприємств імпортерів на Азовській та Східній митницях були недостатніми для статистично значущих порівнянь в рамках запитань щодо причини затримки при експорті та імпорті.

Основні результати коротко:

Майже дві третини експортерів не стикалися із затримками вантажів порівняно з менш ніж половиною імпортерів. При цьому поширеність затримок при імпорті продовжує зростати.

У 2021 році, як і під час попередньої хвилі, основною причиною затримок вантажів під час митного контролю для експортерів та імпортерів залишаються черги на кордоні (67,5% експортерів та 57,9% імпортерів, які мали затримки). При імпорті суттєвою причиною затримок також є зміна митної вартості товарів (46,3%).

У секторальному розмірі, у 2021 найменше затримок у сільського господарства. При імпорті найбільше проблем в сектору послуг. Найменше затримок при експорті та імпорті має середній бізнес. Великий бізнес частіше ніж МСП скаржився на затримки вантажів під час митного контролю при імпорті у 2021 році.

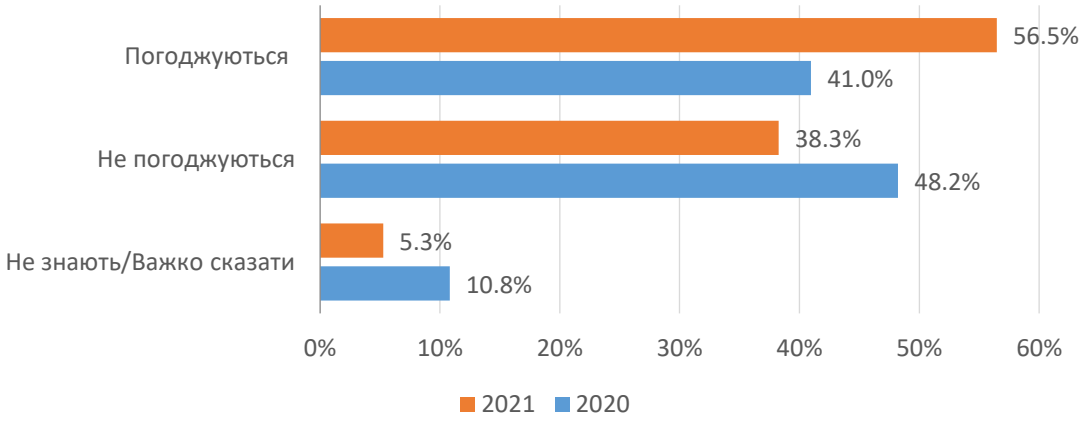
3.3 Чи варто поступитися на митниці, щоб уникнути простою товарів?

У 2021 році представникам опитаного бізнесу вже вдруге було запропоновано сказати, чи погоджуються вони з твердженням, що задля того, щоб уникнути простою вантажів при митному оформленні, часто доцільніше погодитися із незаконними або надмірними, на їхню думку, вимогами митниці, ніж оскаржувати їх у законному порядку. Якщо респонденти схильні радше погодитися з такими вимогами, ніж оскаржувати їх, це означає, що оскарження дій митниці коштує для бізнесу дорожче, ніж витрати або санкції, які настають через невиконання вимог митних органів. А це, у свою чергу, створює корупційні ризики. Вперше це запитання було поставлено у 5-й хвилі цього опитування у 2020 році.

56,5% респондентів погодилися з цим твердженням. Це більше, ніж у 2020 році (41%). Це свідчить про те, що простій вантажу є вагомою проблемою, пов'язаною з митним оформленням. Простій вантажу ускладнює митні процедури та збільшує їхню тривалість, на фоні чого можуть з'являтися нагоди для корупції та порушення законодавства.

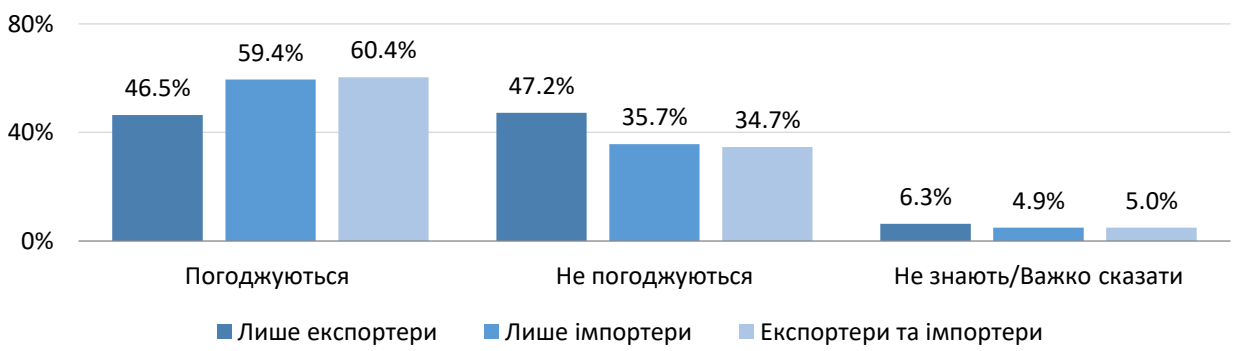
Водночас, більше третини опитаних (38,3%) не погоджуються цим твердженням (у 2020 році – 48,2%). 5,3% респондентів у 2021 році (10,8% у 2020-му) не відповіли на це запитання.

Рис. 100. Реакція на твердження, що доцільніше погодитися із незаконними або надмірними вимогами митниці, ніж оскаржувати їх в законному порядку, % респондентів

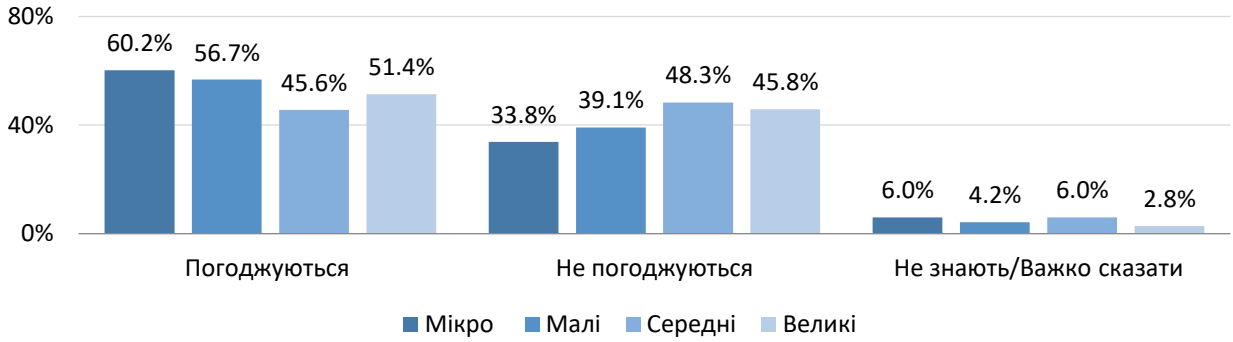
Реакція на твердження за видом ЗЕД. Підприємства-імпортери можуть бути більш вразливі до загрози простою вантажів через незаконні або надмірні вимоги митниці. На це вказує те, що майже 60% представників виключно імпортерів та більше 60% представників підприємств, що поєднують імпорт з експортом, погодились із наведеним вище твердженням. Для порівняння, серед представників підприємств, що лише експортують, частка респондентів, які вважають доцільнішим погодитися з незаконними або надмірними вимогами з боку митниці, щоб уникнути простою вантажів, менша: 46,5%.

Рис. 101. Реакція на твердження, що доцільніше погодитися із незаконними або надмірними, вимогами митниці, ніж оскаржувати їх в законному порядку, за видом ЗЕД, % респондентів

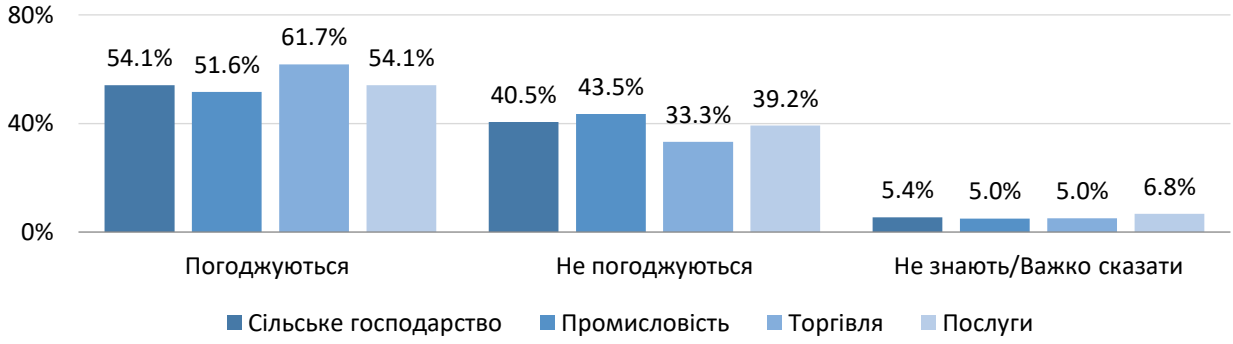
РЕАКЦІЯ НА ТВЕРДЖЕННЯ ЗА РОЗМІРОМ. Мікро- та малі підприємства більшою мірою, ніж бізнес середнього та великого розмірів, вразливі до практик затримки вантажів на митниці через необґрунтовані вимоги митних органів. Зокрема, 60,2% представників мікропідприємств та 56,7% представників малих підприємств вважають, що задля уникнення простою вантажів краще погодитися із незаконними або надмірними вимогами митниці замість того, щоб оскаржувати їх у законному порядку. Ці частки менші серед респондентів з великого (51,4%) та середнього (45,6%) бізнесу.

Рис. 102. Реакція на твердження, що доцільніше погодитися із незаконними або надмірними, вимогами митниці, ніж оскаржувати їх в законному порядку, за розміром, % респондентів

РЕАКЦІЯ НА ТВЕРДЖЕННЯ ЗА СЕКТОРОМ. Серед респондентів із різних секторів погодитися з незаконними або надмірними вимогами митниці, щоб уникнути простою вантажів, найбільше готові у сфері торгівлі. Тут майже 62% респондентів погоджуються з цим твердженням, тоді як серед представників решти секторів відповідна частка опитаних не перевищує 55%.

Рис. 103. Реакція на твердження, що доцільніше погодитися із незаконними або надмірними, вимогами митниці, ніж оскаржувати їх в законному порядку, за сектором, %

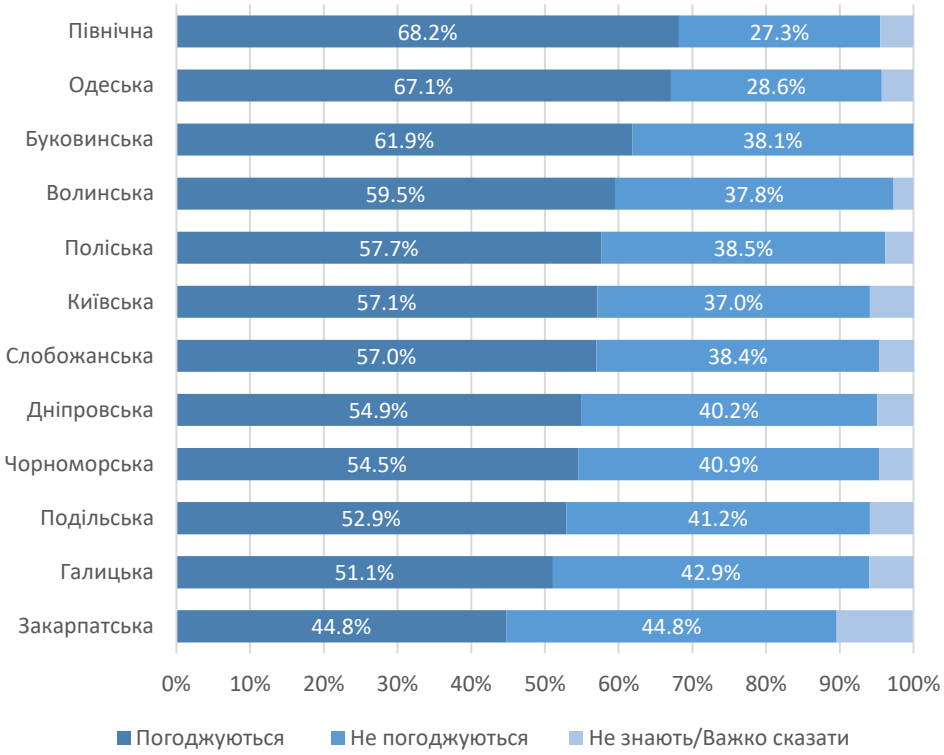

РЕАКЦІЯ НА ТВЕРДЖЕННЯ ЗА ОСНОВНОЮ МИТНИЦЕЮ ДЛЯ БІЗНЕСУ[34]**.** Погодитись з незаконними або надмірними вимогами митниці заради уникнення простою вантажів найчастіше вважають за доцільне представники підприємств, які здійснюють митне оформлення на Північній та Одеській митницях (68,2% та 67,1% відповідно). Найрідше це вважають за потрібне робити на Закарпатській митниці: тут частка респондентів, які погоджуються з цим твердженням, найменша порівняно з бізнесом на інших митницях (44,8%) і дорівнює частці респондентів, які вважають, що не варто погоджуватися з незаконними або надмірними вимогами митниці, щоб уникнути простою вантажів, (також 44,8%).

Разом з цим, на Закарпатській митниці також зафіксована найбільша частка опитаних, які не змогли відповісти на це запитання (10,3%). А на Буковинській митниці на це запитання відповіли усі респонденти.

34 Відповіді респондентів, що здійснюють митне оформлення на Азовській та Східній митниці, не включені в аналіз через недостатню наповнюваність вибірки для цілей цього аналізу.

Рис. 104. Реакція на твердження, що доцільніше погодитися із незаконними або надмірними, вимогами митниці, ніж оскаржувати їх в законному порядку, за основною митницею, % респондентів

Основні результати коротко:

56,5% респондентів погодилися з твердженням, що задля уникнення простою товарів доцільніше погодитися із незаконними або надмірними, на їхню думку, вимогами митниці, ніж оскаржувати їх в законному порядку. Це більше, ніж у 2020 році (41%). Це свідчить про те, що тривалі і складні для бізнесу процедури на митниці створюють нагоду для корупції та порушення законодавства. Більше третини опитаних (38,3%) не погоджуються цим твердженням (у 2020 році – 48,2%).

Виключно імпортери та підприємства, що імпортують та експортують, частіше від виключно експортерів погоджуються з цим твердженням. Мікро- та малі підприємства частіше від середніх та великих погоджуються з цим твердженням. Отже, імпортери та малий бізнес можуть бути більше вразливі до загрози простою вантажів через незаконні або надмірні вимоги митниці.

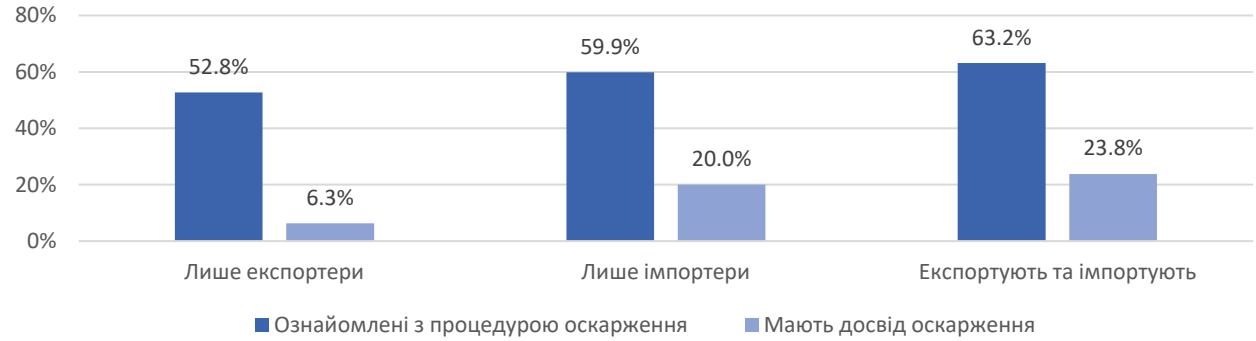
3.4 Оскарження дій митних органів

3.4.1 Рівень поінформованості та досвіду щодо оскарження дій митних органів

У 2021 році 59,1% експортерів та імпортерів повідомили, що ознайомлені з можливістю та процедурою адміністративного та судового оскарження дій митних органів. Таким чином показник дещо вищий ніж в 2020 році (53,5%). Водночас в 2019 році з процедурою адміністративного та судового оскарження були ознайомлені 51,5% респондентів. Тобто спостерігається зростання поінформованості бізнесу щодо оскарження дій митних органів впродовж останніх 3 років. Досвід оскарження мають в декілька разів менше респондентів. У 2021 році 17,8% респондентів повідомили, що мали такий досвід. У 2020 році цей показник становив 18%, а в 2018 році – 15,9%.

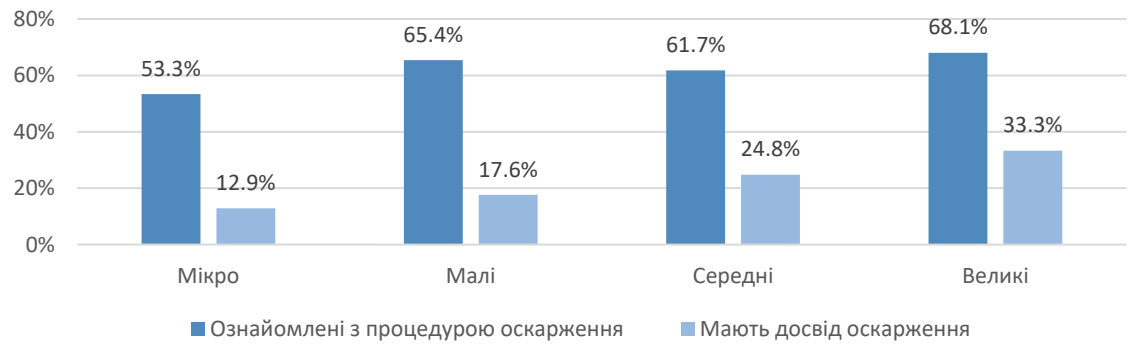
Необхідно зауважити, що в цілому впродовж усіх хвиль дослідження ситуація залишається майже незмінною. Про процедури оскарження залишаються поінформованими дещо більше половини опитаних, а досвід оскарження має приблизно кожен п'ятий респондент. Наприклад, у 2016 році були ознайомлені з процедурами оскарження дій митних органів 59% респондентів, а мали досвід – 20%. У 2017 році відповідні результати становили 55% та 19%.

Рис. 105. Частки підприємств, які ознайомлені з процедурою оскарження дій митних органів та мають такий досвід, (за видом ЗЕД), % респондентів

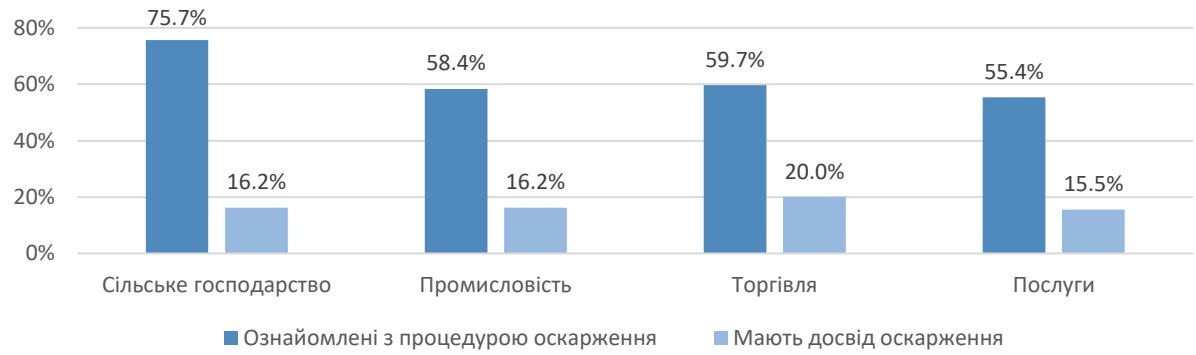
Рівень поінформованості та досвід у процедурі оскарження за видом ЗЕД. Приналежність до виду ЗЕД впливає на рівень поінформованості та досвід підприємств щодо оскарження дій митних органів. Підприємства, які поєднують експорт та імпорт, у 2021 році найкраще поінформовані про процедуру оскарження – 63,2% опитаних. Ця група підприємства найкраще була поінформованою також і в 2020 році (60,2% представників цієї групи респондентів). Так само близько чверті (23,8%) підприємств, що поєднують експорт та імпорт, мають досвід такого оскарження (25,8% в 2020 році). Дещо гіршу поінформованість демонструють «чисті» імпортери, серед яких 59,9% опитаних мають досвід оскарження (54,9% в 2020 році). Досвід оскарження мав кожен п'ятий імпортер (20% у 2021 році та 18,3% в 2021 році). Експортери в 2021 році також були найменш ознайомлені з процедурою – 52,8% опитаних. Однак ситуація покращилася порівняно з 2020 роком, коли відповідний показник становив лише 41,6%. Досвід оскарження в 2020 та 2021 роках мали лише 6,3% експортерів.

Рис. 106. Частки підприємств, які ознайомлені з процедурою оскарження дій митних органів та мають такий досвід, (за розміром), % респондентів

Рівень поінформованості та досвід у процедурі оскарження за розміром. Розмір опитаних суб'єктів впливає на поінформованість та досвід підприємств. Згідно з результатами дослідження, великі підприємства найкраще ознайомлені з процедурою оскарження – 68,1% опитаних (62,8% у 2020 році). Великі підприємства також найчастіше мали відповідний досвід – 33,3% (27,9% в 2020 році). Серед мікропідприємств поінформовані про процедуру оскарження лише 53,3% опитаних. Відповідно досвід мали лише 12,9% мікропідприємств. Саме в розрізі досвіду найкраще простежується прямий вплив розміру на ймовірність досвіду. Зокрема мають досвід оскарження 17,6% малих та 24,8% підприємств.

Рис. 107. Частки підприємств, які ознайомлені з процедурою оскарження дій митних органів та мають такий досвід, (за сектором), % респондентів

Рівень поінформованості та досвід у процедурі оскарження за сектором. Згідно з результатами дослідження, у 2021 році найкраще поінформованими про процедури оскарження дій митних органів є представники сільського господарства. Про це повідомили 75,7% представників сектору. При цьому під час попередньої хвилі дослідження рівень поінформованості сектору був найгіршим. У 2020 році найкраще поінформованими були торговельні підприємства. Тоді вказали про поінформованість 57,2% представників сектору. Однак в 2021 році рівень поінформованості сектору вищий – 59,7%. Дещо нижча від інших секторів у 2021 році поінформованість промисловості (58,4%) та послуг (55,4%).

Вид діяльності також впливає на досвід оскарження дій митних органів. Представники сфери послуг, сільського господарства та промисловості мають досвід приблизно на одному рівні – відповідно 15,5%, 16,2% та 16,2%. Водночас найбільше досвіду в представників торгівлі – 20%.

Рівень поінформованості та досвід у процедурі оскарження за регіоном.[35] Згідно з результатами опитування, в більшості регіонів більше половини суб'єктів ЗЕД ознайомлені з процедурою оскарження дій митниці. Лише в Чернігівській області цей показник менше половини – 36,0%. На противагу цьому найвищі результати в Запорізькій (81,6%), Сумській (75,0%), Вінницькій (73,3%), Донецькій (71,4%), Полтавській (70,8%) та Рівненській (70,8%) областях.

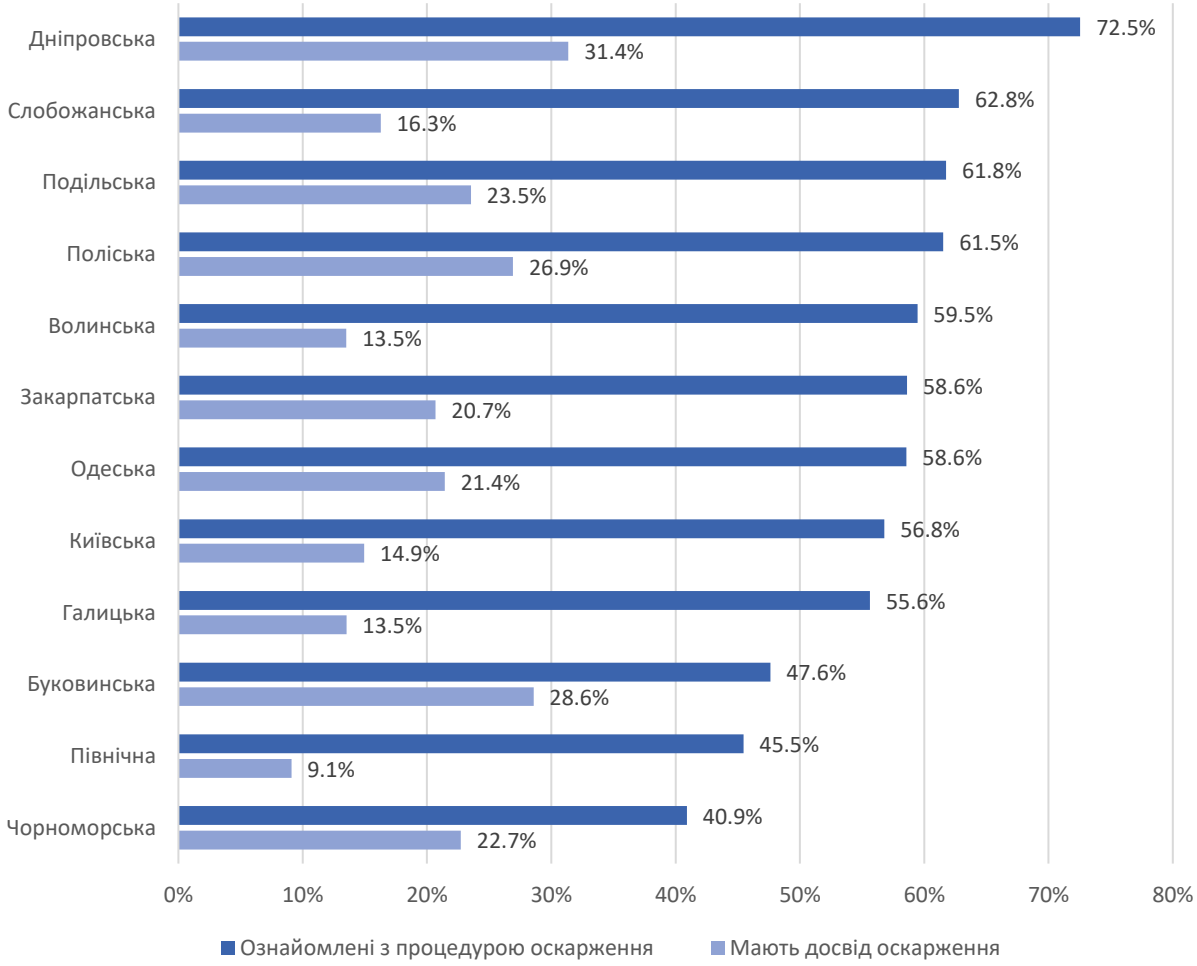
Лише в чотирьох регіонах досвід оскарження мають близько третини опитаних: в Одеській (32,6%), Запорізькій (31,6%), Кіровоградській (31,6%) та Чернівецькій (30,0%) областях. Лише в Чернігівській області менше 10% респондентів мали досвід оскарження – 8,0%. Також низькій показники Черкаській (11,1%), Житомирській (11,1%) та Івано-Франківській областях (12,0%). Таким чином, розподіл результатів за рівнем досвіду лише частково відповідає рейтингу регіонів за рівнем поінформованості.

Рівень поінформованості та досвід у процедурі оскарження за митницями. Для порівняння результатів за митницями було використано територіальну структуру 2020 року, на основі якої проводилося опитування в 2020 та 2021 роках. Згідно з отриманими результатами, найкращий рівень поінформованості про оскарження серед підприємств, які розмитнювалися на Дніпровській митниці – 72,5% опитаних. Також саме на Дніпровську митницю припадає найвища частка підприємств, які мали досвід оскарження – 31,4% опитаних. На трьох митницях рівень ознайомлення з процедурами оскарження становить менше

[35] Луганська і Миколаївська області не включені до аналізу через недостатню наповнюваність підвибірок.

половини респондентів – Буковинській (47,6%), Північній (45,5%) та Чорноморській (40,9%). На Північну митницю також припадає найменше частка підприємств з досвідом оскарження – 9,1%. Також низькі результати на Волинській (13,5%) та Галицькій (13,5%) митницях. Необхідно зауважити, що високий рівень досвіду може свідчити як про високий рівень готовності бізнесу захищати свої права, так і про високий рівень порушень прав бізнесу. Відповідно різне трактування може мати також низький результат: неготовність бізнесу оскаржувати дії бізнесу, або ж незначна кількість порушень з боку митниці. Таким чином, розподіл результатів потребує додаткового вивчення.

Рис. 108. Частки підприємств, які ознайомлені з процедурою оскарження дій митних органів та мають такий досвід, (за основною митницею для бізнесу), % респондентів[36]

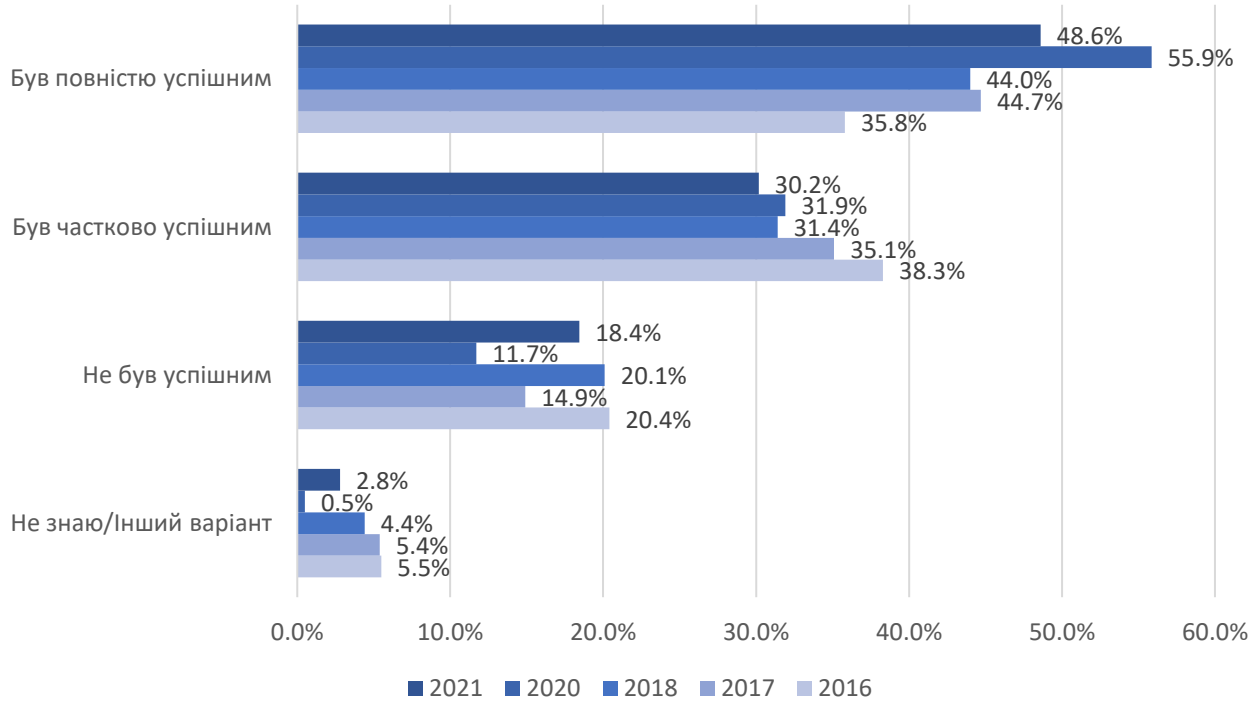
3.4.2 Аналіз досвіду підприємств щодо оскарження дій митних органів

Згідно з результатами опитування, адміністративне або судове оскарження дій митних органів було в різній мірі успішним (частково або повністю) для більшості підприємств – для 78,8% опитаних, які мали такий досвід. Результат зменшився на 9 в. п. порівняно з 2020 роком, коли було зафіксовано найвищий показник за всі 5 хвиль дослідження. Таким чином результат повернувся приблизно на рівень 2016-2018 років. Зокрема, в 2018 році показник становив 76,4%, 2017 році – 80,6%, а 2016 році – 75,3%. На противагу цьому, частка респондентів з неуспішним досвідом у 2021 році становила 18,4%, що більш як півтора рази перевищує показник 2020 року – 11,7%.

Необхідно зауважити, що 2,8% опитаних не змогли дати відповіді щодо досвіду. З одного боку, для частини з них процес оскарження ще не закінчився, а інші вибрали варіант «Не знаю / Важко сказати».

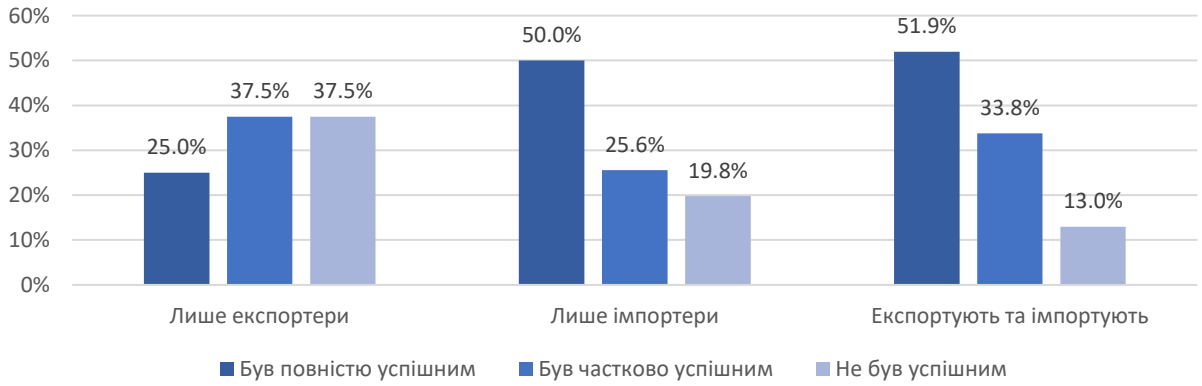
[36] Відповіді підприємств Азовської та Східної митниць не враховані через недостатню наповнюваність підвибірки.

Рис. 109. Оцінка досвіду адміністративного або судового оскарження дій митних органів (серед підприємств, які мали такий досвід) у 2016-2021 роках, % опитаних

ОЦІНКА ДОСВІДУ АДМІНІСТРАТИВНОГО АБО СУДОВОГО ОСКАРЖЕННЯ ДІЙ МИТНИХ ОРГАНІВ ЗА ВИДОМ ЗЕД. Результати дослідження 2021 року вказують, що найбільш позитивний досвід щодо митного оскарження мають підприємства, які поєднують експорт та імпорт. Зокрема 51,9% таких суб'єктів мали повністю успішний досвід, а 33,8% – лише частково. Дещо гірша ситуація серед «чистих» імпортерів: успішний досвід мали 50,0% респондентів, а 25,6% – частково успішний. Водночас найгіршу ситуацію в 2021 році зафіксовано в експортерів, серед яких повністю успішний досвід мали 25,0% респондентів, а частково успішний – 37,5%. При цьому в 2020 році саме «чисті» експортери демонстрували найкращі результати. Таким чином погіршення успішності оскарження дій митниці в цілому відбулося в першу чергу за рахунок досвіду експортерів. Саме серед експортерів у 2021 році неуспішний досвід оскарження мають аж 37,5% підприємств, що в 6 разів перевищує показник 2020 року (6,3%). При цьому неуспішний досвід мають лише 19,8% «чистих» імпортерів та 13,0% підприємств, які поєднують експорт та імпорт.

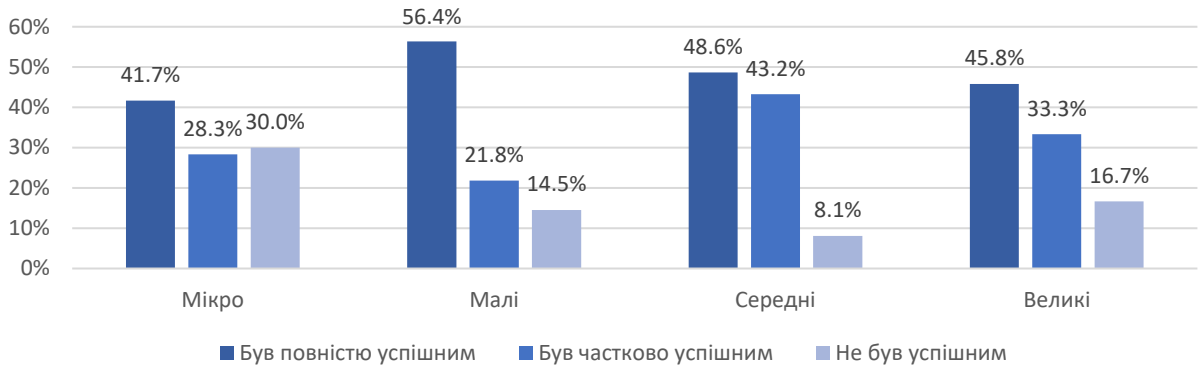
Рис. 110. Оцінка досвіду адміністративного або судового оскарження дій митних органів за видом ЗЕД, % опитаних[37]

[37] Серед підприємств, які імпорту, 4.7% респондентів, які не змогли дати відповіді, а серед тих, які експортують та імпортують, 1,3% респондентів, котрі не змогли дати відповіді.

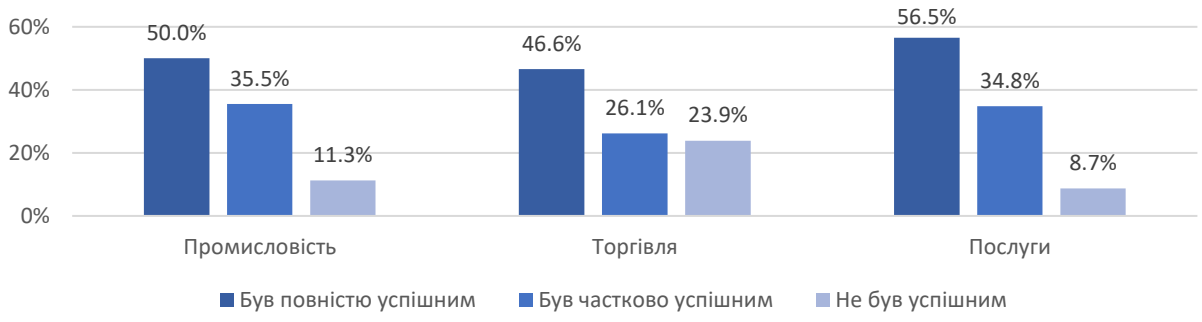
Оцінка досвіду адміністративного або судового оскарження дій митних органів за розміром. Результати опитування свідчать, мікробізнес має найгірший досвід адміністративного або судового оскарження дій митних органів. Зокрема лише 70,0% опитаних мікропідприємств, які мали справу з оскарженням, повідомляють про позитивний або частково позитивний досвід. Водночас серед малих підприємств цей показник становить 78,2%, а великих – 79,2%. Низький результат мікробізнесу може бути наслідком низького рівня спроможності невеликих підприємств захищати свої інтереси, зокрема через низький рівень поінформованості та досвіду. На противагу цьому, найкраща ситуація спостерігається серед представників середнього бізнесу – 91,9% опитаних мають позитивний або частково позитивний досвід. Однак, наприклад, серед малих підприємств найвища частка опитаних, які мали повністю успішний досвід – 56,4%.

Рис. 111. Оцінка досвіду адміністративного або судового оскарження дій митних органів за розміром підприємств, % опитаних[38]

Оцінка досвіду адміністративного або судового оскарження дій митних органів за сектором[39]**.** Результати 2021 року, подібно до попередньої хвилі дослідження, вказують, що у сфері послуг найвища частка підприємств, у яких досвід адміністративного або судового оскарження дій митних органів був повністю позитивним. Такий варіант відповіді вибрали 56,5% представників сфери послуги, які мали досвід оскарження (72,7% – показник 2020 року). Також у сфері послуг висока частка підприємств, які мали частково успішний досвід – 34,8%. У промисловості та торгівлі повністю успішний досвід мали теж близько половини респондентів – 50,0% та 46,6% відповідно. При цьому в сфері торгівлі найвища частка підприємств з неуспішним досвідом – 23,9%, а в секторі послуг – найнижча – 8,7%.

Рис. 112. Оцінка досвіду адміністративного або судового оскарження дій митних органів за сектором, % опитаних[40]

[38] Серед малих підприємств також 7,3% респондентів, котрі не змогли дати відповіді. Окрім цього серед великих підприємств 4,2% респондентів, котрі не змогли дати відповіді.

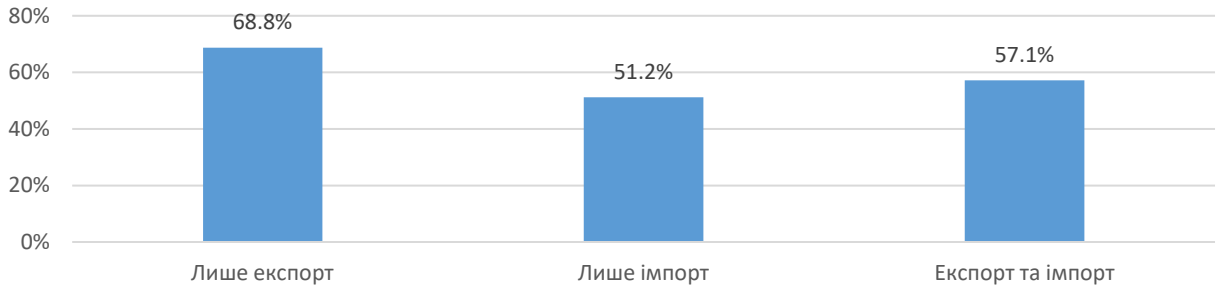
[39] Через недостатню кількість респондентів у підвибірці, аналіз у розрізі секторів виконано без сільського господарства.

[40] Серед промислових підприємств також 3,2% респондентів, котрі не змогли дати відповіді. Серед торговельних підприємств також 3,4% респондентів, котрі не змогли дати відповіді.

3.4.3 Забезпечення права на заслуховування

Згідно з результатами опитування, більш як для половини респондентів, які використовували адміністративне оскарження дій митних органів, було забезпечено право на заслуховування (усне наведення аргументів митним органам вищого рівня). У 2021 році про це вказали 55,3% опитаних (51,1% у 2020 році). Водночас 38,0% вказали, що право на заслуховування не було забезпечено, а 6,7% – не змогли дати відповіді на запитання.

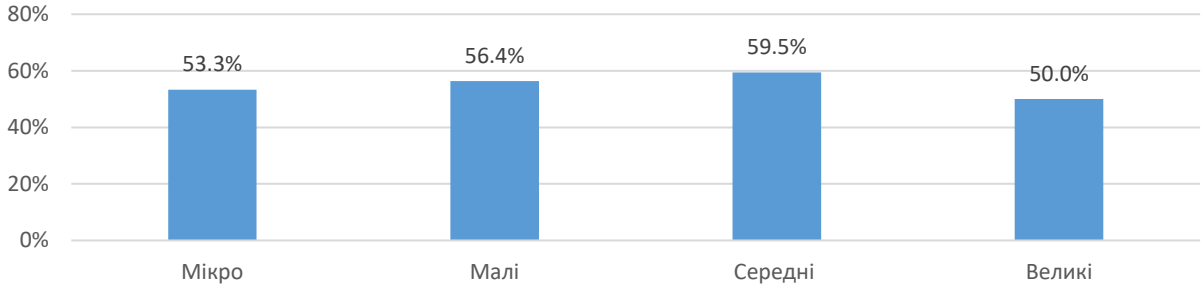
Рис. 113. Частка підприємств, яким було забезпечено право на заслуховування (за видом ЗЕД), % опитаних

Забезпечення права на заслуховування за видом ЗЕД. Згідно з результатами 2021 року, найкраще право на заслуховування було забезпечено для підприємств, які виключно експортують. Про це повідомили 68,8% «чистих» експортерів». Дещо гірша ситуація серед чистих імпортерів – 51,2%, та підприємств, які поєднують експорт та імпорт – 57,1%. Такий розподіл результатів відрізняється від ситуації 2020 року, коли право на заслуховування було забезпечено найгірше саме для експортерів (31,3% серед тих, які мали досвід оскарження).

Забезпечення права на заслуховування за розміром. У 2020 році спостерігалася закономірність, що зі збільшенням розміру підприємства зростав рівень забезпечення права на заслуховування. Однак в 2021 році якраз на великі підприємства припадає найнижча частка позитивних відповідей. Лише для 50,0% великих підприємств при адміністративному оскарженні було забезпечено право на заслуховування (66,7% у 2020 році). В результаті, найкращий результат, 59,5% зафіксовано для середніх підприємств.

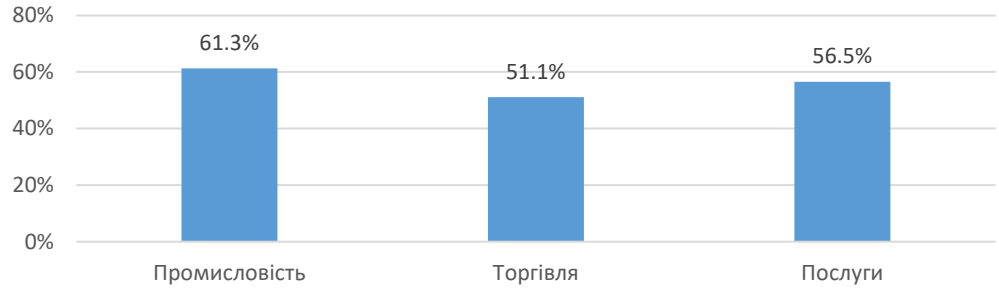
Рис. 114. Частка підприємств, яким було забезпечено право на заслуховування (за розміром підприємства), % опитаних

Забезпечення права на заслуховування за сектором[41]. Згідно з результатами опитування, найкраще право на заслуховування в 2021 році було забезпечено для промислових підприємств – 61,3% опитаних (55,8% у 2020 році). Дещо менша частка позитивних відповідей в секторі послуг – 56,5% (54,5% у 2020 році). Найменше право на заслуховування було забезпечено для торговельних підприємств – 51,1% серед тих, хто мав досвід (47,3% у 2020 році). Необхідно зауважити, що в 2020 році розподіл результатів між секторами теж був подібний.

[41] Через недостатню кількість респондентів у підвибірці, аналіз у розрізі секторів виконано без сільського господарства.

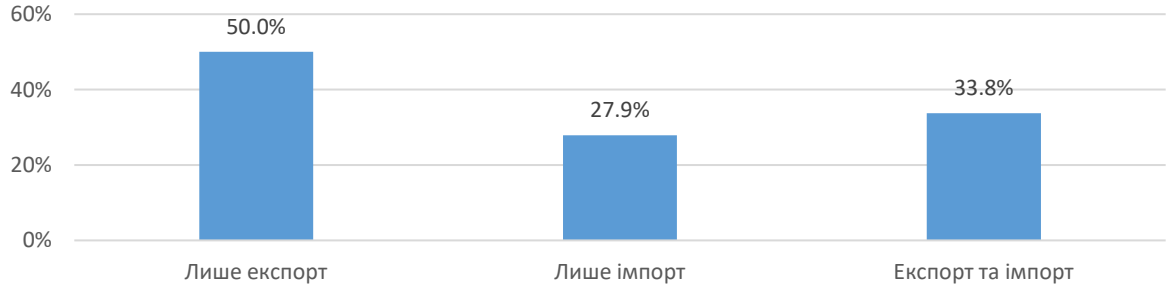
Рис. 115. Частка підприємств, яким було забезпечено право на заслуховування (за сектором), % опитаних

3.4.4 Оцінка відповідей митних органів на скарги

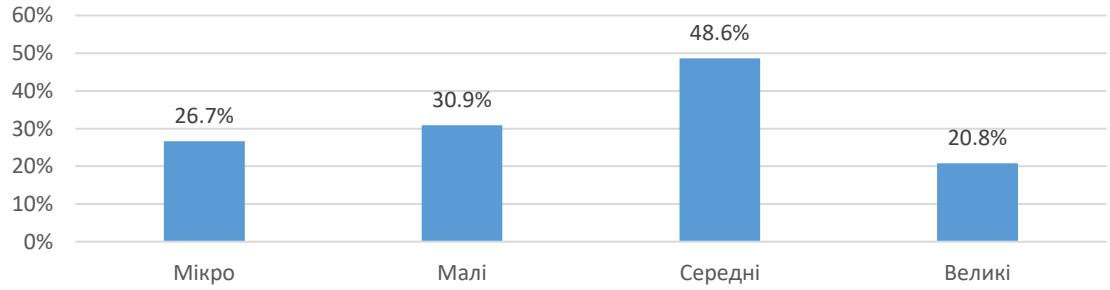
Результати опитування вказують, що в 2021 році лише близько третина респондентів (32,4%) опитаних, які мали досвід адміністративного оскарження, вважають відповідь митниці на скаргу обґрунтованою. Подібний результат було зафіксовано також 2020 року – 36,2%. В цілому більше половини (53,1%) опитаних в 2021 році вважають, що відповідь митниці була необґрунтованою (36,2% у 2020 році). Водночас 14,5% опитаних не змогли відповісти (13,3% в 2020 році). Таким чином, значна частина респондентів, незважаючи на в цілому позитивні оцінки досвіду оскарження, вважає відповіді митниці необґрунтованими.

Рис. 116. Частка респондентів, які вважають відповідь митного органу на скаргу обґрунтованою (за видом ЗЕД), % опитаних

Оцінка відповідей митних органів на скарги за видом ЗЕД. Серед підприємств, які займаються лише експортом, зафіксовано найвищу частку позитивних оцінок щодо обґрунтованості рішень – 50,0% опитаних (у 2020 році також 50,0%). Серед підприємств, які поєднують експорт та імпорт, відповідний показник становить 33,8% (38,3% в 2020 році). Імпортери найменш часто вважають відповіді митниці обґрунтованими – лише 27,9% (в 2020 році – 30,8%).

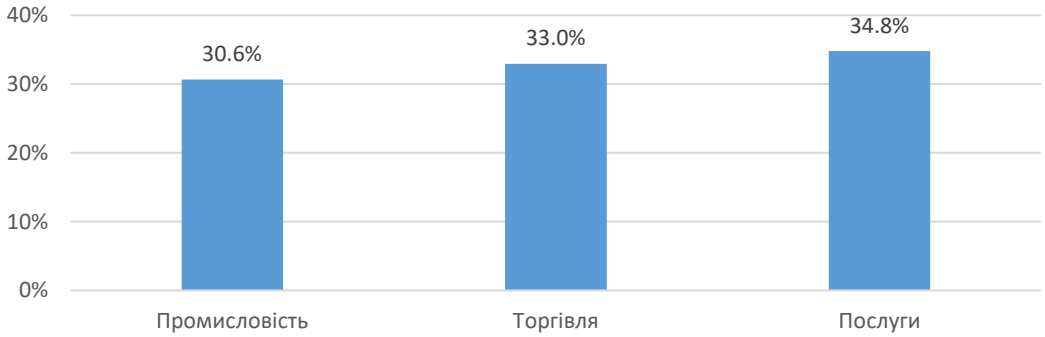
Рис. 117. Частка респондентів, які вважають відповідь митного органу на скаргу обґрунтованою (за розміром підприємств), % опитаних

Оцінка відповідей митних органів на скарги за розміром. Згідно з результатами опитування, у 2021 році великі підприємства найменше задоволені рівнем обґрунтованості рішень митниці. Лише 20,8% представників великого бізнесу вважають, що рішення митного органу на скаргу була обґрунтованою. При цьому в 2020 році ситуація була протилежною – саме великі підприємства були найбільш часто згідні

з обґрунтуванням відповідей митних органів (54,2% опитаних). Водночас найкраще оцінюють відповіді митниці середні підприємства – 48,6% опитаних (37,5% в 2020 році). В цілому розподіл відповідей відповідає розподілу відповідей щодо права на заслуховування (див. вище), де саме великий бізнес був найменше забезпечений таким правом.

Рис. 118. Частка респондентів, які вважають відповідь митного органу на скаргу обґрунтованою (за сектором), % опитаних

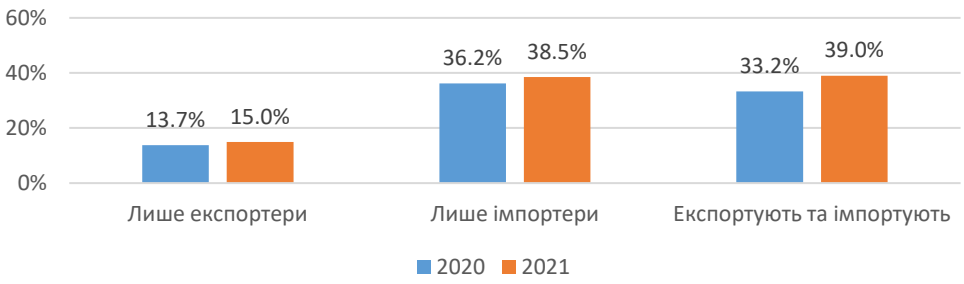
Оцінка відповідей митних органів на скарги за сектором.[42] Згідно з результатами опитування, у 2021 році представники сектору торгівлі та сфери послуг більш часто згідні з обґрунтуваннями відповідей митних органів, ніж всі опитані в цілому (відповідно 34,8% та 33,0% опитаних). Найменша частка позитивного результату зафіксована в промисловості – 30,6%. На противагу цьому, в 2020 році ситуація була протилежною. Саме серед промислових підприємств була найвища частка позитивних відповідей (46,8%). В цілому, у 2021 році зменшився розрив між окремими секторами порівняно з 2020 роком, коли показник промисловості перевищував результат торгівлі майже вдвічі.

3.4.5 Економічна доцільність митного оскарження

В рамках дослідження усім респондентам знову було запропоновано відповісти на запитання, чи були випадки, коли підприємства не здійснювали оскарження дій митних органів, оскільки це економічно не було доцільно (через простій транспорту, витрати на правову допомогу тощо), хоча вони вважали рішення та/або дії митниці незаконними.

У 2021 році майже третина (32,7%) респондентів вказали, що не здійснювали оскарження через економічну недоцільність. Показник зріс на декілька відсоткових пунктів порівняно з 2020 роком, коли становив 29,7%. Таким чином, частка таких підприємств, які в окремих випадках відмовлялися від оскарження, майже в два рази перевищує частку підприємств, які оскаржували дії митних органів. Економічна недоцільність може бути однією з причин незначного досвіду експортерів та імпортерів.

Рис. 119. Частка підприємств, які не оскаржували дій митних органів через економічну недоцільність (за видом ЗЕД), % опитаних

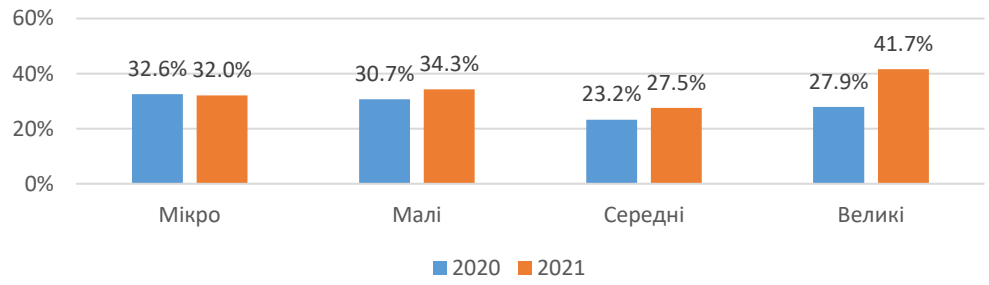
[42] Через недостатню кількість респондентів у підвибірці, аналіз у розрізі секторів виконано без сільського господарства.

Відмова від оскарження дій митних органів через економічну недоцільність за видом ЗЕД. Згідно з результатами опитування, підприємства-експортери найменш часто відмовлялися від оскарження через економічну недоцільність – 15,0% опитаних (13,7% в 2020 році). Водночас більш як вдвічі частіше відмовлялися від оскарження підприємства, які або лише імпортують, або поєднують експорт та імпорт (38,5% та 39,0% відповідно).

Відмова від оскарження дій митних органів через економічну недоцільність за розміром. Відповідно до результатів дослідження, у 2021 році великі підприємства найчастіше повідомляли про відмову від оскарження через економічну недоцільність – 41,7% опитаних. Це в півтора рази вище ніж відповідний показник 2020 року – 27,9%. Такий результат для великого бізнесу відповідає низькому рівню позитивних оцінок великого бізнесу щодо окремих аспектів адміністративного оскарження, зокрема забезпеченню права на заслуховування та обґрунтованості відповідей митних органів. Таким чином відмова від оскарження може бути зумовлена негативним досвідом такого оскарження.

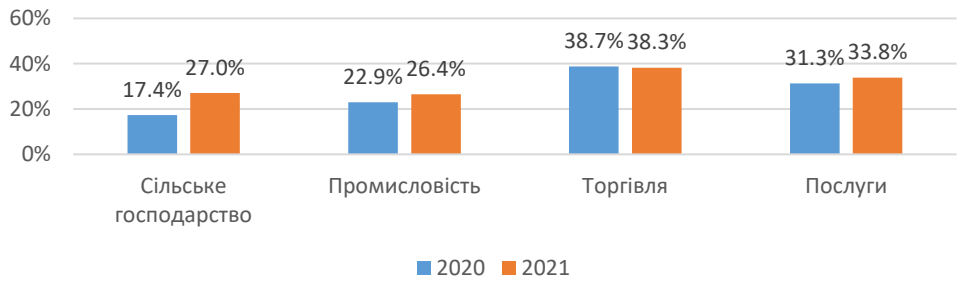
Необхідно зауважити, що в 2020 році мікро та малий бізнес найчастіше відмовлявся від оскарження дій митних органів (32,6% мікропідприємств та 30,7% малих). При цьому в 2021 відповідні показники становили 32,0% та 34,3%. Водночас серед середнього бізнесу в 2021 році найменша частка підприємств, які не відмовлялися від оскарження – 27,5 % опитаних (23,2% в 2020 році).

Рис. 120. Частка підприємств, які не оскаржували дій митних органів через економічну недоцільність (за розміром підприємств), % опитаних

Відмова від оскарження дій митних органів через економічну недоцільність за сектором. Згідно з результатами опитування, в 2021 році торговельні підприємства найчастіше відмовлялися від оскарження дій митних органів через економічну недоцільність – 38,3% опитаних в секторі (38,7% у 2020 році). В секторі послуг показник також вищий ніж в середньому серед всіх опитаних – 33,8% (31,3% в 2020 році). Водночас у 2021 році промислові та сільськогосподарські підприємства найменш часто відмовлялися від оскарження через економічну недоцільність (26,4% та 27,0% відповідно). Сільськогосподарські та промислові підприємства також менш часто відмовлялися від оскарження в 2020 році.

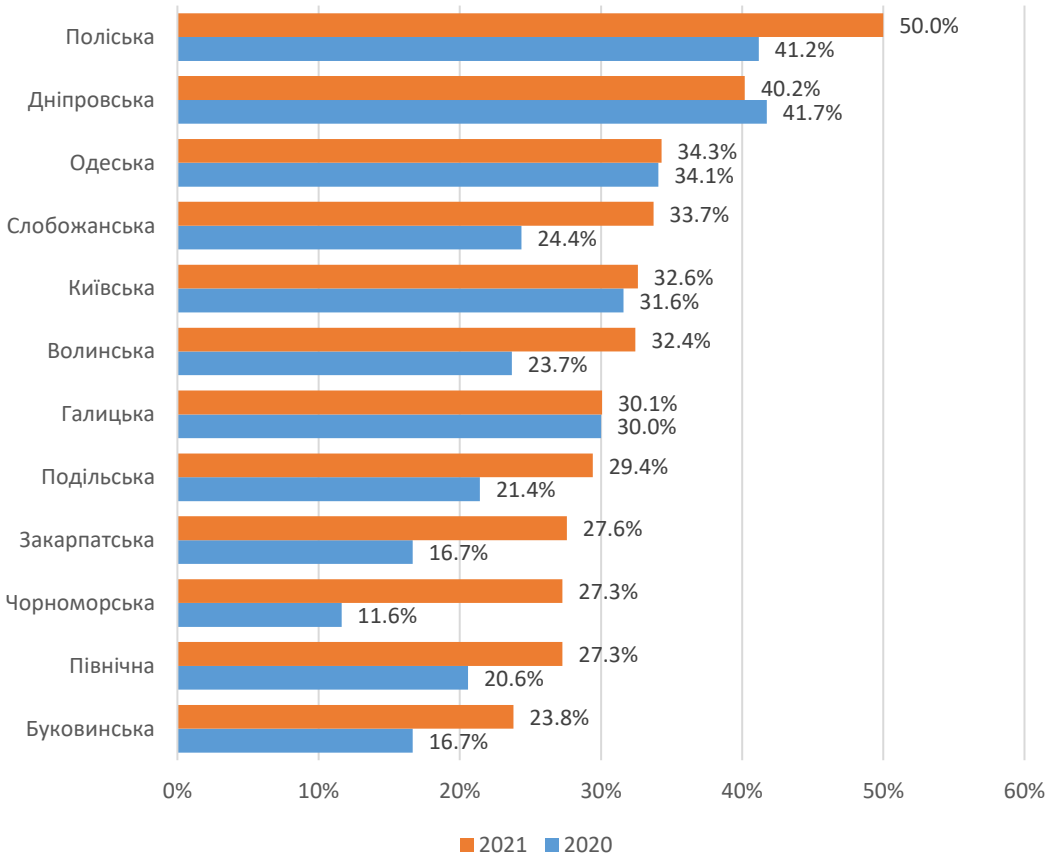
Рис. 121. Частка підприємств, які не оскаржували дій митних органів через економічну недоцільність (за сектором), % опитаних

Відмова від оскарження дій митних органів через економічну недоцільність за регіоном. Відповідно до результатів дослідження, відмова від оскарження дій митних органів через економічну недоцільність

трапляються в різних регіонах з неоднаковою частотою (див. *Додатки. Оскарження дій митних органів*). У 2021 році найчастіше відмовлялися від оскарження в Полтавській (45,8%), Одеській (45,7%), Хмельницькій (45,0%), Запорізькій (42,1%) та Дніпропетровській (38,7%) областях. Необхідно зауважити, що відповідний показник також був високим в Дніпропетровській, Одеській та Запорізькій областях. На противагу цьому, лише в Донецькій області відмовлялися від оскарження менше 10% опитаних – 9,5%. В усіх інших регіонах показник становить більше 20% опитаних.

Рис. 122. Частка підприємств, які не оскаржували дій митних органів через економічну недоцільність (за митницями), % опитаних[43]

Відмова від оскарження дій митних органів через економічну недоцільність за основною митницею для бізнесу. Підприємства, які проходили митне оформлення на Поліській та Дніпровській митницях, найбільш часто відмовлялися від митного оформлення через економічну недоцільність (50,0% та 40,2% відповідно). Підприємства, які проходили митне оформлення на відповідних митницях, також найбільше відмовлялися від оскарження і в 2020 році. На противагу цьому, найменш часто відмовлялися від оскарження на Буковинській митниці – 23,8% опитаних в 2021 році. Також низька частка таких відмов на Північній та Чорноморській митницях (27,3% на обох). Необхідно зауважити, що саме на Чорноморській та Буковинській митницях були найнижчі відповідні показники в 2020 році.

3.4.6 Рекомендації бізнесу щодо вдосконалення адміністративного оскарження

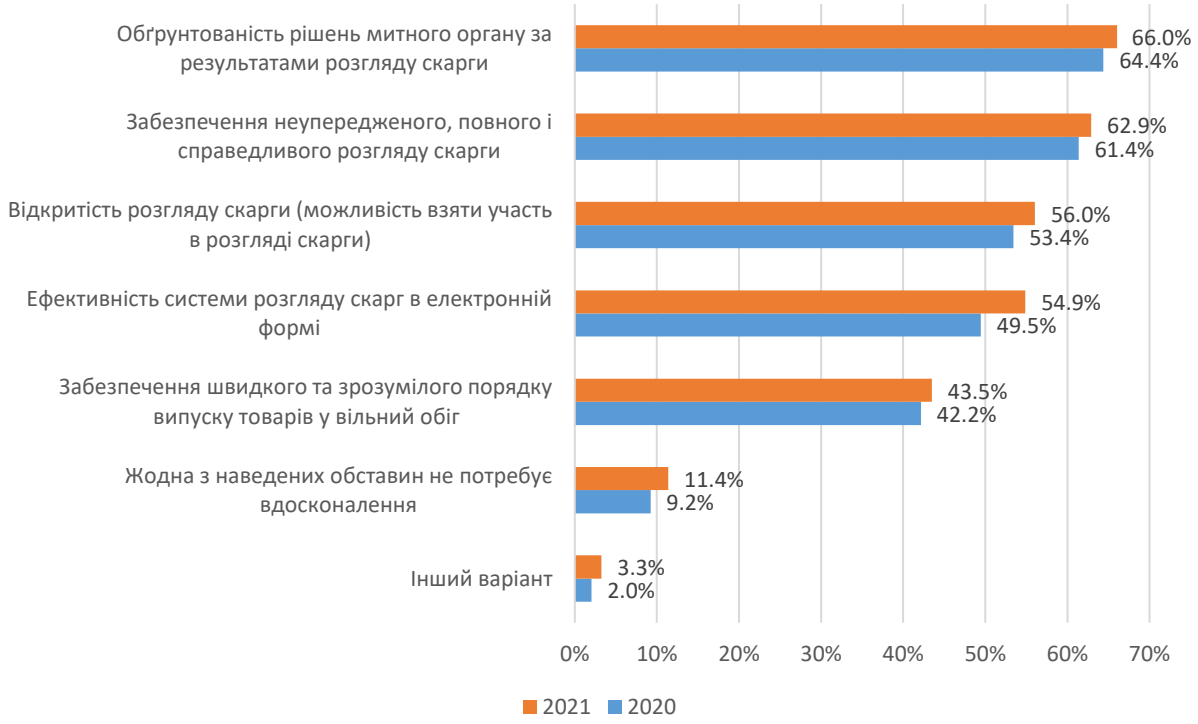
В рамках опитування 2021 року знову було проаналізовано, які елементи здійснення адміністративного оскарження дій митних органів потребують вдосконалення. Для цього респондентам було запропоновано вибрати можливо зміни з переліку, або вказати власний варіант. Отримані результати опитування дозволили проранжувати за ступенем важливості найбільш проблемні елементи оскарження. При цьому 14,5% опитаних не змогли відповісти на питання (10,8% в 2020 році).

[43] Відповіді підприємств Азовської та Східної митниці не враховані через недостатню наповнюваність підвибірки.

Порівняно з 2020 роком, рейтинг необхідних удосконалень не змінився. Респонденти знову найбільш часто вказували на необхідність вдосконалення обґрунтованості рішень, які приймаються митними органами за результатами розгляду скарг. Про цю потребу повідомили 66,0% тих респондентів, які змогли відповісти на запитання (64,4% в 2020 році). Такий результат відповідає значному невдоволенню експортерів та імпортерів рівнем обґрунтувань відповідей на адміністративне оскарження (див. Оцінка відповідей митних органів на скарги).

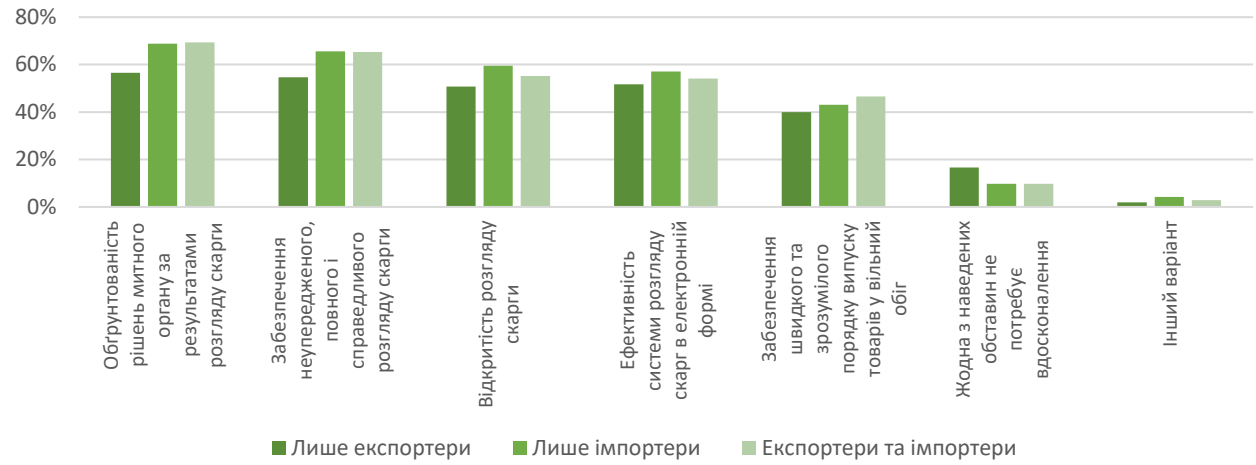
На другому місці знову знаходиться забезпечення неупередженого, повного і справедливого розгляду скарги – 62,9% відповідей респондентів (61,4% в 2020 році). Також більш половини респондентів бажають покращення рівня відкритості розгляду скарг (56,0% в 2021 році проти 53,4% в 2020 році) та підвищення ефективності системи розгляду скарг в електронній формі (54,9% в 2021 році проти 49,2% в 2020 році). Лише 11,4% респондентів вважають, що жодна з наведених сфер не потребує покращення (9,2% респондентів в 2020 році).

Рис. 123. Елементи здійснення адміністративного оскарження, які потребують вдосконалення, % опитаних

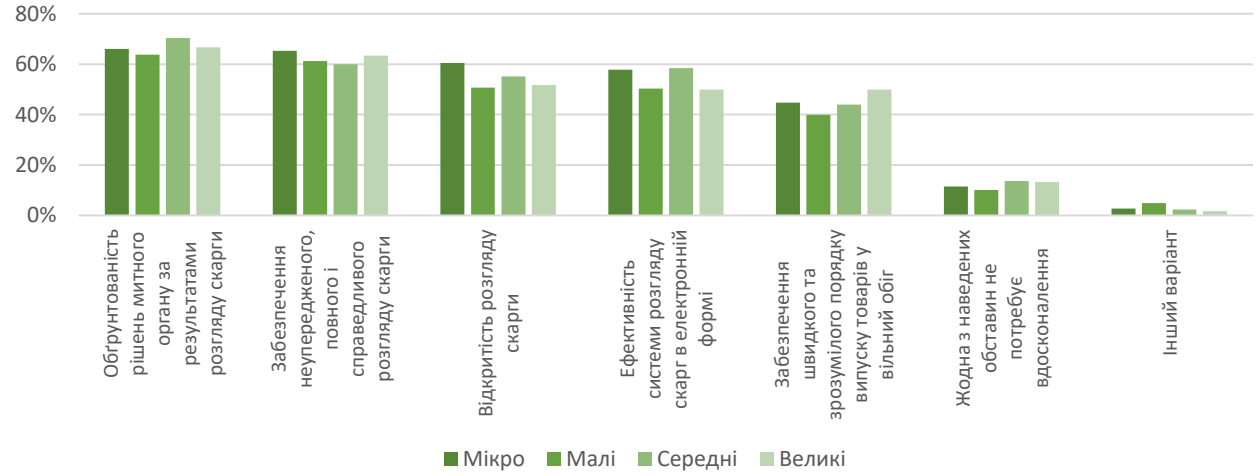
Рекомендації для вдосконалення адміністративного оскарження за видом ЗЕД. У 2021 році імпортери більш часто ніж інші види ЗЕД вказують на необхідність забезпечення неупередженого, повного і справедливого розгляду скарги (65,6% опитаних імпортерів), відкритість розгляду скарг (59,5%) та вдосконалення ефективності системи розгляду скарг в електронній формі (57,1%). Підприємства, які водночас експортують та імпортують, частіше від інших вказують не необхідність покращення обґрунтованості рішень митного органу (69,3%) та забезпечення швидкого і зрозумілого порядку випуску товарів у вільний обіг (46,6%). При цьому серед експортерів найвища частка підприємств, які вважають, що жодна з наведених обставин не потребує вдосконалення (16,6%).

Рис. 124. Елементи здійснення адміністративного оскарження, які потребують вдосконалення (за видом ЗЕД), % опитаних

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ОСКАРЖЕННЯ ЗА РОЗМІРОМ. Згідно з результатами дослідження, підтримка можливих змін в сфері адміністративного оскарження залежить від розміру бізнесу респондентів. Середній бізнес більш часто ніж інші групи підприємств повідомляє про необхідність покращення обґрунтованості рішень митного органу за результатами розгляду справи (70,4% опитаних). Також представники середніх підприємств більш часто, порівняно з суб'єктами інших розмірів, звертають увагу на ефективність системи розгляду скарг в електронній формі (58,4%). Водночас питання забезпечення швидкого і зрозумілого порядку випуску товарів у вільний обіг найбільше турбує великий бізнес – 50% опитаних. Окрім питання найбільше привертають увагу мікропідприємств, зокрема забезпечення неупередженого, повного і справедливого розгляду справи (65,3%) та відкритість розгляду справи (60,5%).

Рис. 125. Елементи здійснення адміністративного оскарження, які потребують вдосконалення (за розміром підприємства), % опитаних

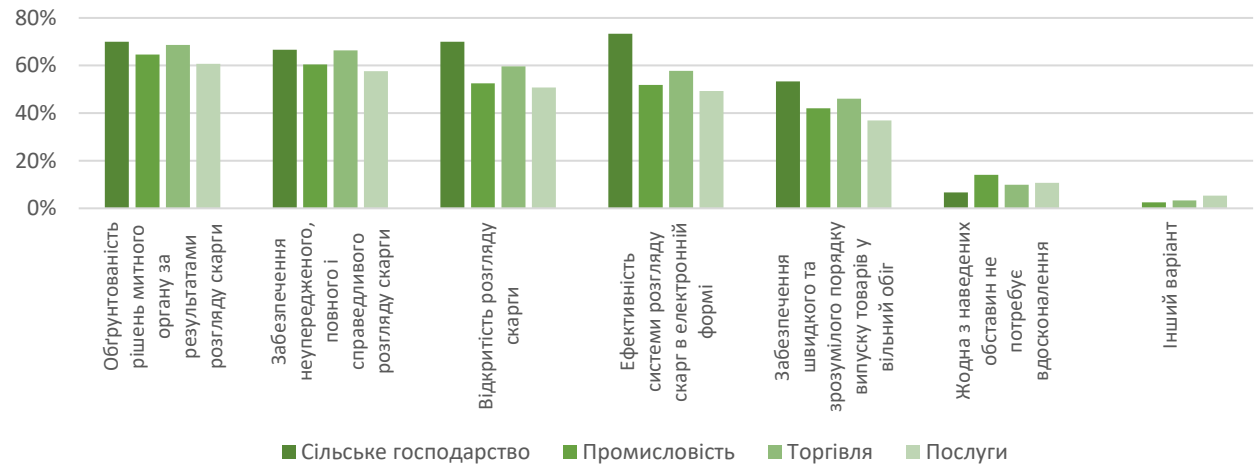

Необхідно зауважити, приблизно однакові частки підприємств різного розміру вказують на те, що жодна з вказаних обставин не потребує вдосконалення. Однак для середніх підприємств цей варіант становить 13,6%, великих – 13,3%, а для малих та мікро – відповідно 10,1% та 11,5%.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ОСКАРЖЕННЯ ЗА СЕКТОРОМ. Згідно з результатами опитування, актуальність покращення різних елементів системи адміністративного оскарження також залежить від сектору бізнесу. Наприклад, для сільського господарства на першому місці знаходиться покращення ефективності системи розгляду скарг в електронній формі (73,3% опитаних). Водночас всі

інші сектори найбільше турбує питання обґрунтованості рішень. При цьому, рівень підтримки покращення обґрунтованості рішень серед сільського господарства є вищим ніж в інших секторах, хоча і результат знаходиться лише на другій сходинці сектору. Окрім цього, підтримка покращення всіх інших елементів митного оскарження також є найбільшою в сільському господарстві. На противагу цьому, всі проблеми найменше хвилюють сектор послуг. Водночас в промисловості найвища частка підприємств, які вважають, що жодна з наведених обставин не потребує покращення (14,0%).

Рис. 126. Елементи здійснення адміністративного оскарження, які потребують вдосконалення (за сектором), % опитаних

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ОСКАРЖЕННЯ ЗА ОСНОВНОЮ МИТНИЦЕЮ ДЛЯ БІЗНЕСУ. Відповідно до результатів опитування, на більшості митниць підприємці найчастіше вказують на необхідність покращити обґрунтування щодо рішень митних органів (див. *Додатки. Оскарження дій митних органів*). Цей варіант відповіді найчастіше вказували підприємства, які проводять митне оформлення на Поліській (72,7%), Одеській (72,1%) та Галицькій (69,4%) митницях. Водночас на Закарпатській (69,6%), Північній (60,0%) та Чорноморській (70,6%) митницях більш часто казали про необхідність забезпечення неупередженого, повного і справедливого розгляду справ. На Буковинській митниці головною проблемою для респондентів є відкритість розгляду справ (50,0%).

У розрізі інших проблем, відкритість розгляду справ найбільше хвилює підприємства, які проходять митне оформлення на Чорноморській (76,5%) та Одеській (70,5%) митницях. Ефективність електронного розгляду оскарження найчастіше згадували представники підприємств з Одеської (72,1%) та Поліської (63,6% митниць). Покращення випуску товарів у вільний обіг найчастіше рекомендують Одеській (59,0%) та Чорноморській (58,8%) митницях. Необхідно зауважити, на Буковинській митниці високий показник підприємств, які вважають, що нічого не потрібно змінювати – 27,8%. Це в декілька разів вищий показник ніж в середньому на інших митницях.

Основні результати коротко:

У 2021 році лише кожен другий (59,1%) представник підприємств, які займаються ЗЕД, повідомив, що ознайомлений з можливістю та процедурою адміністративного та судового оскарження дій митних органів (53,5% у 2020 році). Кожен п'ятий респондент (17,8%) мав досвід оскарження (у 2020 році – 18,0%). Підприємства, які водночас експортують та імпортують, найбільш ознайомлені з процедурою оскарження та найчастіше мають такий досвід. Великі підприємства краще поінформовані та мають більше досвіду порівняно з МСП. В більшості регіонів (окрім Чернігівської області) більше половини суб'єктів ЗЕД ознайомлені з процедурою оскарження дій митниці.

У 2021 році успішність досвіду підприємств щодо оскарження дій митних органів погіршилася порівняно з 2020 роком, коли вона найвищою серед усіх хвиль опитування. Оскарження дій митних органів було у різній мірі успішним для більшості підприємств – 78,8% опитаних (у 2020 році - 87,8%).

Найбільш позитивний досвід щодо митного оскарження мають підприємства, які поєднують експорт та імпорт. Окрім цього значна частка позитивного відповідей серед середнього бізнесу ту представників сектору послуг.

Лише для половини респондентів (55,3), які оскаржували дії митних органів, було забезпечено право на заслуховування (усне наведення аргументів митним органам вищого рівня). Лише незначна частка (32,4%) підприємств вважають відповіді митних органів на скарги обґрунтованими (36,2% у 2020 році). Водночас, більше половини (53,1%) респондентів вважають, що відповідь була необґрунтованою.

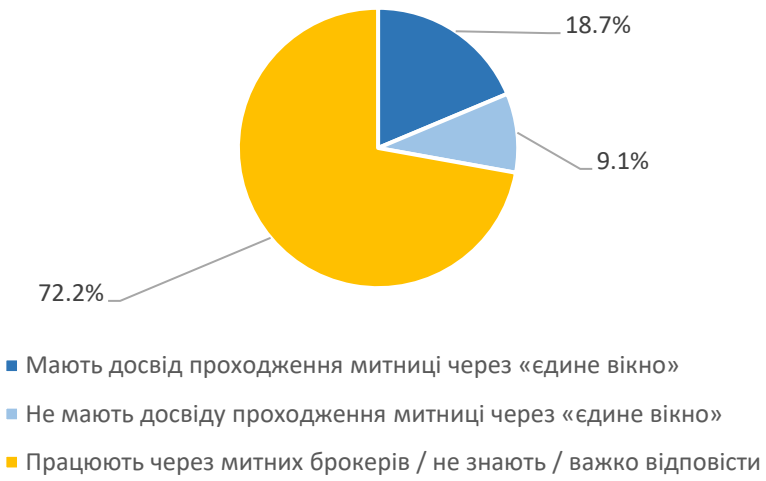
Майже третина респондентів (32,7%) повідомили, що не здійснювали оскарження дій митних органів через економічну недоцільність (у 2020 році - (29,7%). Великий бізнес найчастіше відмовляється від оскарження дій митних органів через економічну недоцільність, тоді як у 2020 році це було більш характерно для мікро та малих підприємств.

У 2021 році респонденти надали ідентичний до 2020 року рейтинг елементів здійснення адміністративного оскарження. Зокрема головною проблемою залишається необхідність вдосконалення обґрунтованості рішень, які приймаються митними органами за результатами розгляду скарг (64,4% у 2020 році проти 66,0% в 2021 році).

3.5 «Єдине вікно»

Митне законодавство передбачає, що усі суб'єкти ЗЕД за рідкісними виключеннями проходять митні процедури через систему «єдиного вікна». Це електронна система, яка дає можливість здійснювати всі види контролю на митниці, а різним службам контролю – обмінюватися інформацією про товари, що переміщуються через кордон. У 2021 році ІЕД вчергове запитав експортерів та імпортерів, чи вони проходять митний контроль через «єдине вікно». Вперше це запитання було поставлено підприємствам у 2016 році.

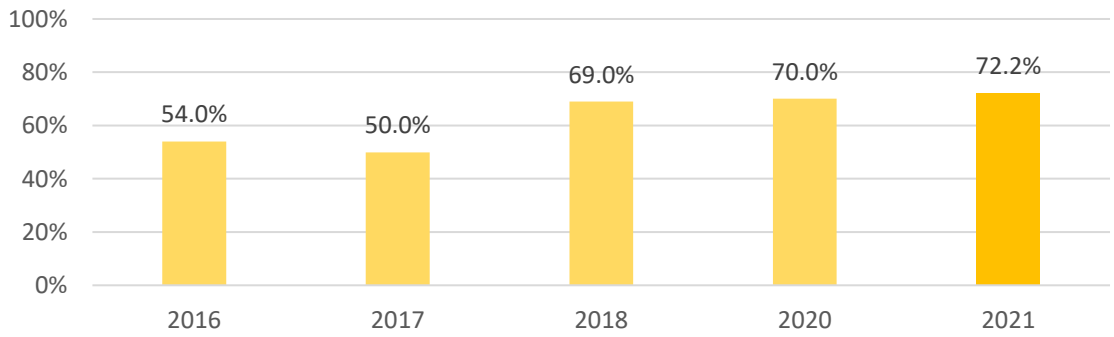
Рис. 127. Досвід проходження заходів митного контролю через «єдине вікно», % респондентів

У 2021 році 18,7% опитаних підприємств підтвердили, що проходили митний контроль через «єдине вікно». Ця частка досить невисока, оскільки більшість опитаних (72,2%) склали підприємства, які працюють через митних брокерів або яким було важко відповісти на це запитання, тому вони не вказали, чи був у них такий досвід. Без врахування цих респондентів частка підприємств, що користувалися «єдиним вікном», складає 67,1%, що значно менше, ніж передбачено законодавством.

Це, втім, дещо більше, ніж у 2020-му році, коли відповідна частка опитаних складала 63,3% опитаних. Також це більше, ніж у 2016-му (41,5%) та 2017-му (53,5%) роках. Разом з цим, максимальний відсоток підприємств, які сказали, що проходили митні процедури через «єдине вікно» (без врахування тих, які користуються послугами митних брокерів або не відповіли на це запитання), був зафіксований у 201 році у четвертій хвилі цього опитування: тоді відповідна частка сягнула 86% підприємств.

Рис. 128. Респонденти, які працюють через митних брокерів або не дали відповіді на запитання про «єдине вікно», %

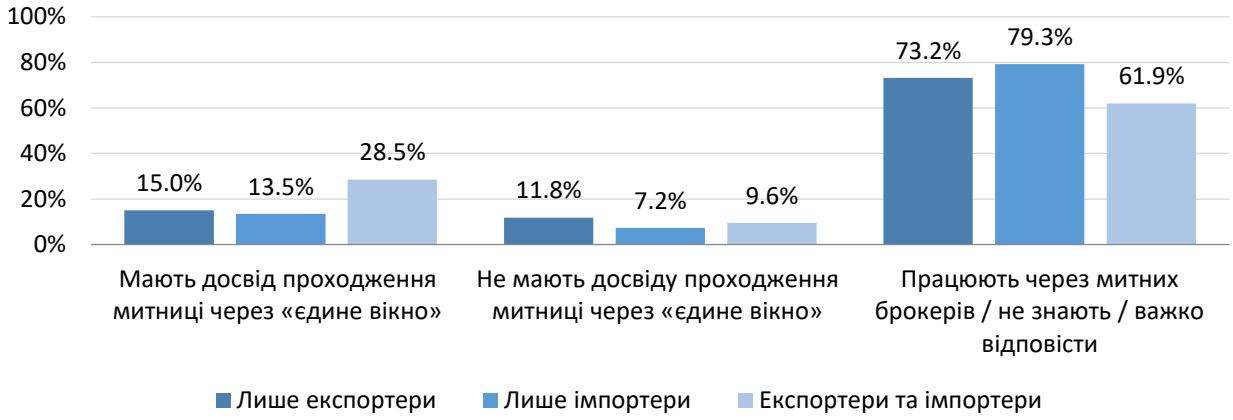

Частка підприємств, які у 2021 році не відповіли на запитання про те, чи проходять митні процедури через «єдине вікно», здебільшого через те, що працюють через митних брокерів, у 2021 році досягла максимального значення за всі попередні хвилі опитування (72,2%). Для порівняння, у 2016 та 2017 роках,

близько половини підприємств користувалися послугами митних брокерів або сказали, що їм важко відповісти на це запитання, через що не надали на нього відповіді.

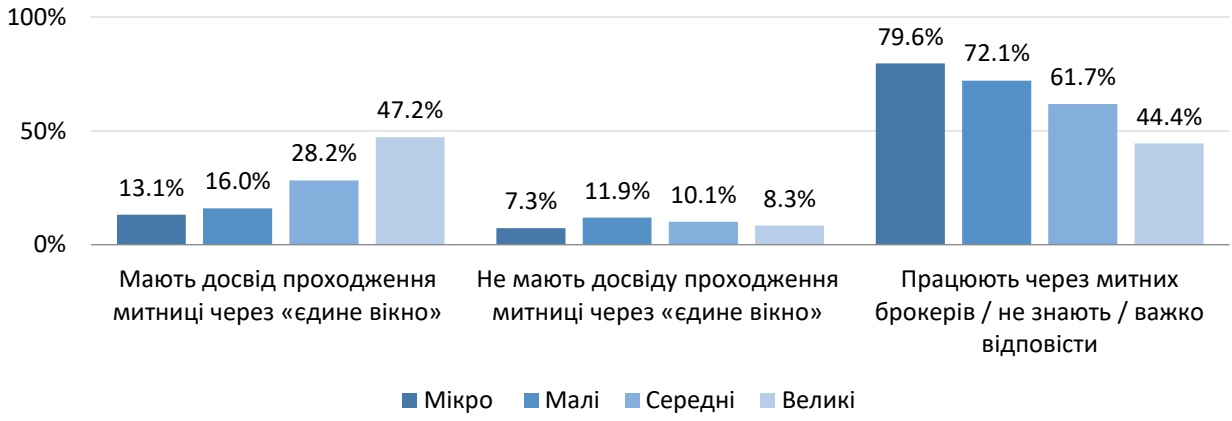
Досвід проходження заходів митного контролю через «єдине вікно» за видом ЗЕД. Підприємства, що здійснюють як імпорт, так і експорт, найчастіше повідомляють, що мають досвід проходження митних процедур через «єдине вікно». Серед них про це повідомили 28,5% опитаних. Для підприємств з інших категорій за видом ЗЕД ці частки вдвічі менші: 15% серед підприємств, що лише експортують, та 13,5% серед тих, які лише імпортують.

Рис. 129. Досвід проходження заходів митного контролю через «єдине вікно» за видом ЗЕД, % респондентів

Досвід проходження заходів митного контролю через «єдине вікно» за розміром підприємств. Зі збільшенням розміру підприємств збільшується частка тих, які мали особистий досвід проходження митних процедур через «єдине вікно». Якщо серед мікропідприємств таких дещо більше 13%, то серед великих – 47,2%. Така тенденція пов'язана, зокрема, з тим, що зі збільшенням розміру бізнесу зменшується частка підприємств, які співпрацюють з митними брокерами. Ця частка є найбільшою серед мікробізнесу: майже 80% з них не змогли сказати, чи проходили митні процедури через «єдине вікно», зокрема, тому, що працюють через митних брокерів. Для малого бізнесу частка таких підприємств зменшується до 72,1%, для середніх – до 61,7% і для великих – до 44,4%.

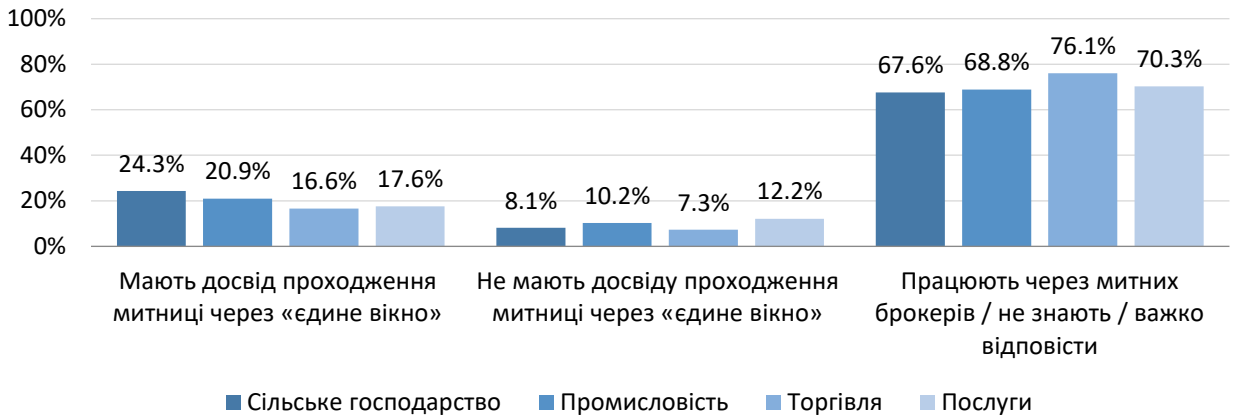
Рис. 130. Досвід проходження заходів митного контролю через «єдине вікно» за розміром, % респондентів

Досвід проходження заходів митного контролю через «єдине вікно» за сектором. Найвища частка підприємств, які мають досвід проходження митних процедур через «єдине вікно», зафіксована у сільському господарстві: 24,3%. А підприємств, які не змогли сказати, чи проходили ці процедури через

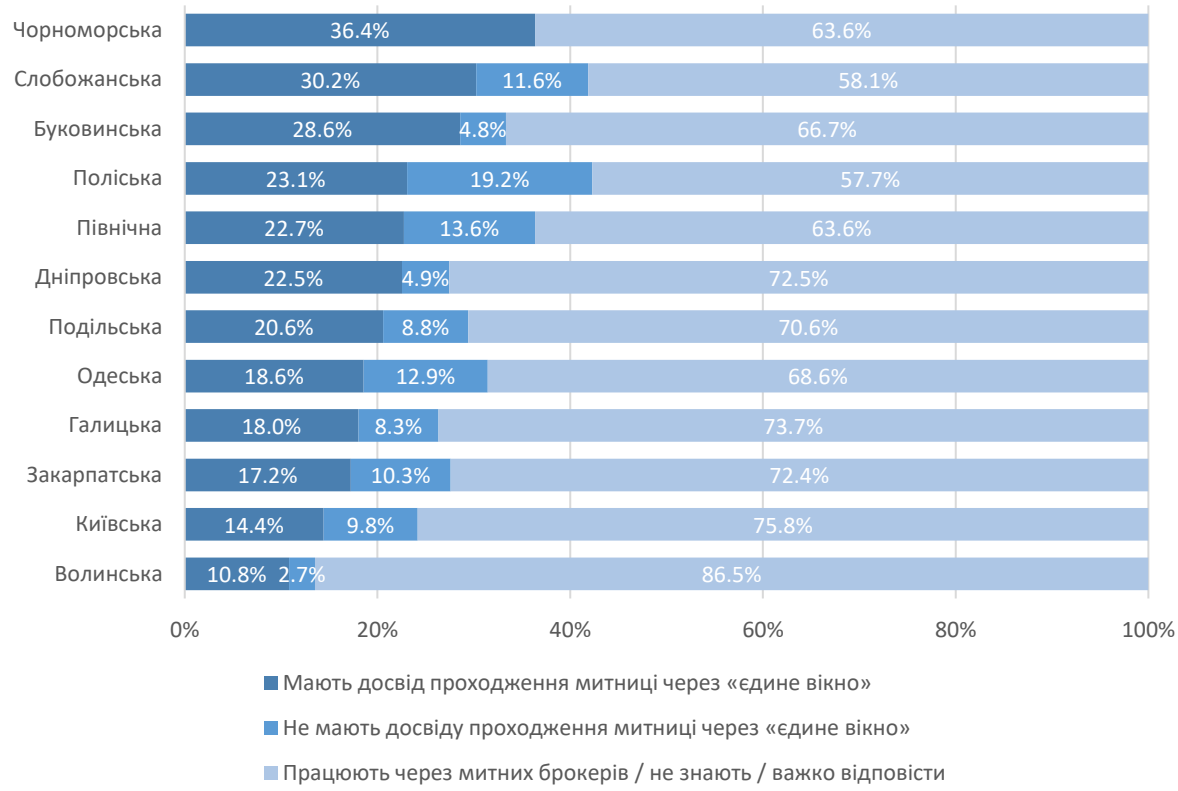
«єдине вікно», в основному через те, що користуються послугами митних брокерів, найбільше у сфері торгівлі: 76,1%.

Рис. 131. Досвід проходження заходів митного контролю через «єдине вікно» за сектором, % респондентів

Досвід проходження заходів митного контролю через «єдине вікно» за основною митницею для бізнесу[44]. Підприємства на Чорноморській, Слобожанській та Буковинській митницях найчастіше повідомляють про те, що мають досвід проходження митних процедур через «єдине вікно» (36,4%, 30,2% та 28,6% відповідно).

Рис. 132. Досвід проходження заходів митного контролю через «єдине вікно» за основною митницею, % респондентів, що проходили митні процедури через «єдине вікно»

44 Відповіді респондентів, що здійснюють митне оформлення на Азовській та Східній митниці, не включені в аналіз через недостатню наповнюваність вибірки для цілей цього аналізу.

На Волинській митниці найрідше повідомляють про такий досвід – тут зафіксована найбільша частка респондентів, що працюють через митних брокерів або не змогли відповісти на це запитання (86,5%). На Поліській, Північній та Одеській митницях бізнес найчастіше повідомляє, що не має такого досвіду: більше 12% підприємств на кожній з цих митниць.

Основні результати коротко:

Митне законодавство передбачає, що усі суб'єкти ЗЕД за рідкісними виключеннями проходять митні процедури через систему «єдиного вікна». У 2021 році 18,7% опитаних підприємств повідомили, що проходили митний контроль через «єдине вікно». Більшість респондентів (72,2%) працюють через митних брокерів або не змогли відповісти на це запитання. Це більше, ніж у попередніх хвилях опитування. Без врахування цих респондентів частка підприємств, що користувалися «єдиним вікном», складає 67,1%, що значно менше, ніж передбачено законодавством.

Експортери та імпортери найчастіше повідомляють, що мають досвід проходження митних процедур через «єдине вікно». Що більшим є розмір підприємств, тим більше вони користуються «єдиним вікном»: зменшується частка підприємств, які працюють через митних брокерів. Підприємства на Чорноморській, Слобожанській та Буковинській митницях найчастіше повідомляють про те, що мають досвід проходження митних процедур через «єдине вікно».

3.6 Нова комп’ютеризована система транзиту (NCTS)

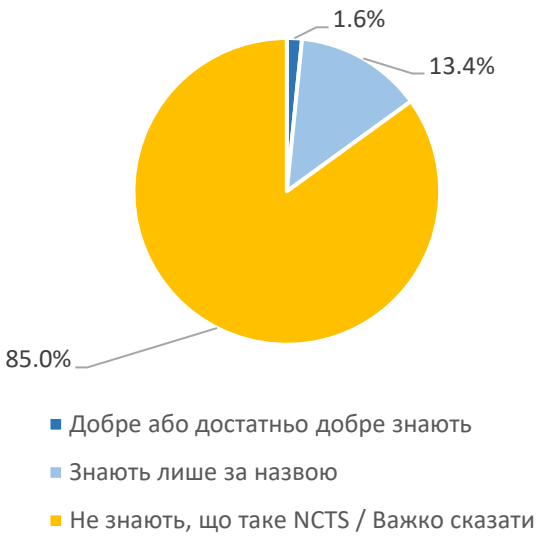
У березні 2021 року в Україні розпочався етап національного застосування нової комп'ютеризованої системи транзиту (The New Computerised Transit System, NCTS). Станом на час проведення опитування у 2021 році підприємства могли користуватися цією системою на національному рівні.

У зв’язку з впровадженням NCTS в Україні, у цьому опитуванні ІЕД вперше у національному масштабі поставив представникам підприємств запитання про те, чи знають вони, що таке NCTS. Крім цього, тим підприємствам, які добре або достатньо добре знають про цю систему, було запропоновано назвати її переваги та недоліки, які вони бачать, а також сказати, чи користуються вони нею або чи планують користуватися. Також усім опитаним, які хоча б чули про NCTS, було поставлено запитання про те, якої інформації про NCTS їм бракує.

3.6.1 Поінформованість про NCTS

Лише 1,6% представників підприємств знають, що таке нова комп'ютеризована система транзиту (NCTS). Більшість (85%) не знають про неї і ще 13,4% знають лише за назвою.

Рис. 133. Поінформованість про NCTS, % респондентів

Частки респондентів, які добре знають про NCTS, дуже малі серед підприємств різних розмірів, секторів та видів ЗЕД. На фоні інших відрізняються лише великі підприємства та підприємства з імпортом та експортом – тут частіше знають про NCTS за назвою. Зокрема, 18% представників підприємств, що поєднують імпорт з експортом, сказали, що знають про NCTS за назвою. Серед виключно експортерів та виключно імпортерів ці частки менші: 12,2% та 10,7% відповідно. Серед представників великого бізнесу частка тих, хто знає про NCTS за назвою, склала 29,2%, тоді як серед представників менших за розміром груп підприємств – не більше 17%. Це вказує на можливі прогалини в комунікації щодо цієї можливості.

Невисока поінформованість про NCTS також може бути пов’язаним з роботою через митних брокерів. Так, представники підприємств, що не працюють з брокерами, частіше знають про NCTS добре або за назвою (27,3% порівняно з 13,5% тих, що працюють з брокерами).

3.6.2 Користування NCTS

Жодне підприємство, представники якого добре знають про NCTS, не користувалося цією системою на момент опитування[45]. Разом з цим, опитані підприємства переважно вказали, що планують користуватися NCTS. Зокрема, 43,8% підприємств сказали, що планують користуватися NCTS після того, як

45 Аналіз відповідей про плани щодо користування системою NCTS проводився на невеликій вибірці (N=16) респондентів, які зазначили, що добре або досить добре знають про NCTS.

вона запрацює у міжнародному режимі, а 31,3% – що планують почати користуватися цією системою найближчим часом. Однакові частки опитаних (по 12,5%) вказали, що не планують користуватися NCTS, та не дали відповіді на це запитання.

Рис. 134. Плани щодо користування NCTS, % респондентів

3.6.3 Переваги NCTS з точки зору бізнесу

Респонденти, які добре або досить добре знають про NCTS, вказали, які переваги цієї системи вони вбачають[46]. Кожну із переваг, які можна було обрати при відповіді на це запитання, називають досить часто. Головна перевага, на думку опитаних, – можливість проїхати різні країни з одним транзитним документом та фінансовою гарантією. Її зазначили 80% респондентів.

Рис. 135. Переваги системи NCTS на думку опитаних, які добре або досить добре про неї знають, % респондентів

По дві третини опитаних (66,7%) назвали такі переваги, як зменшення корупції на митниці, краща прослідковуваність товарів та спрощення процедур на митниці, а дещо менше (60%) – зменшення тиску

46 Аналіз відповідей про переваги та недоліки системи NCTS проводився на невеликій вибірці (N=16) респондентів, які зазначили, що добре або досить добре знають про NCTS.

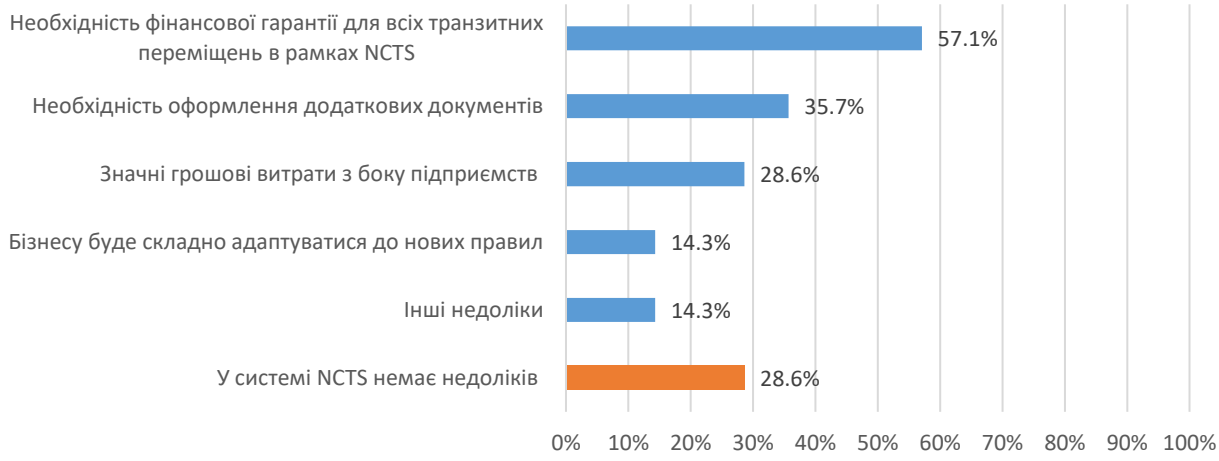
митних органів на бізнес. Найрідше перевагою системи NCTS називають здешевлення митних процедур (33,3% респондентів, які добре або досить добре про неї знають).

3.6.4 Недоліки NCTS

Респонденти, які добре або досить добре знають про NCTS, також вказали, які, на їхню думку, є недоліки цієї системи. Найчастіше серед недоліків NCTS з точки зору бізнесу називали необхідність фінансової гарантії для всіх транзитних переміщень в рамках цієї системи: так відповіли 57,1% респондентів.

35,7% опитаних назвали недоліком системи NCTS необхідність оформлення додаткових документів, а 28,6% – значні грошові витрати з боку підприємств. Найменша частка бізнесу (14,3%) побоюється адаптації до нових правил. Крім цього, приблизно кожен четвертий респондент (28,6%) вважає, що у системі NCTS немає недоліків.

Рис. 136. Недоліки системи NCTS на думку опитаних, які добре або досить добре про неї знають, % респондентів

3.6.5 Якої інформації про NCTS не вистачає

Респонденти, що знають про систему NCTS добре, досить добре або хоча б за назвою, сказали, якої інформації про цю систему їм не вистачає. Такі респонденти найчастіше цікавилися, коли систему NCTS впровадять в Україні та які її переваги для підприємства. Цієї інформації не вистачало, відповідно, 50% та 48,6% опитаних.

Рис. 137. Якої інформації про NCTS не вистачає, %

Серед топ-3 запитань, які цікавлять представників бізнесу щодо NCTS, – це те, чи вимагатиме приєднання до цієї системи від підприємства додаткових інвестицій, розширення штату тощо. 46,4% респондентів сказали, що їм не вистачає інформації щодо цього. Серед інших питань, про які опитаному бізнесу бракувало інформації, – як підприємству приєднатися до цієї системи, які вимоги до підприємств, які хочуть нею користуватися та як зміняться митні процедури з переходом на цю систему. Водночас, приблизно третина респондентів (32,6%) сказали, що їм вистачає інформації про NCTS.

Основні результати коротко:

Лише 1,6% опитаних знають, що таке нова комп'ютеризована система транзиту (NCTS). Більшість (85%) не знають про неї і ще 13,4% знають лише за назвою. Представники великих підприємств та підприємств, що поєднують імпорт та експорт, частіше знають про NCTS за назвою. Це вказує на можливі прогалини в комунікації щодо цієї можливості.

Жодне підприємство, представники якого добре знають про NCTS, не користувалося цією системою на момент опитування. При цьому більшість підприємств сказали, що планують користуватися NCTS після того, як вона запрацює у міжнародному режимі, або найближчим часом.

Головна перевага NCTS, на думку респондентів, – це можливість проїхати різні країни з одним транзитним документом та фінансовою гарантією. Головний недолік – необхідність цієї фінансової гарантії для всіх транзитних переміщень в рамках NCTS. Респонденти, що знають про систему NCTS добре або лише за назвою, найчастіше цікавляться, коли її впровадять та які її переваги для підприємства. Майже третина респондентів вказали, що їм вистачає інформації про NCTS.

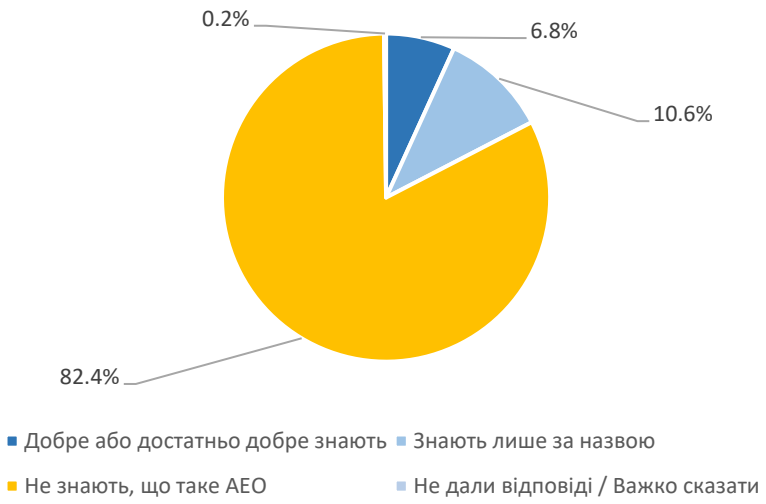
3.7 Статус АЕО

В опитуванні 2021 року респондентам було задано ряд запитань, що стосуються статусу Авторизованого економічного оператора (АЕО). Станом на час проведення опитування українські підприємства вже могли реєструватися як АЕО. Учасникам опитування було запропоновано відповісти, чи знають вони, що таке статус АЕО, а тим, які добре або достатньо добре знають про цей статус, – чи хотіло б їхнє підприємство його отримати, які переваги цього статусу вони вбачають і яких можливих проблем з отриманням цього статусу вони очікують. Усім респондентам, які знають про АЕО добре або хоча б за назвою, було поставлене запитання про те, якої інформації про АЕО їм бракує, а бізнесу, який не висловив бажання отримати статусу АЕО, – про те, чому вони цього не бажають.

3.7.1 Поінформованість про статус АЕО

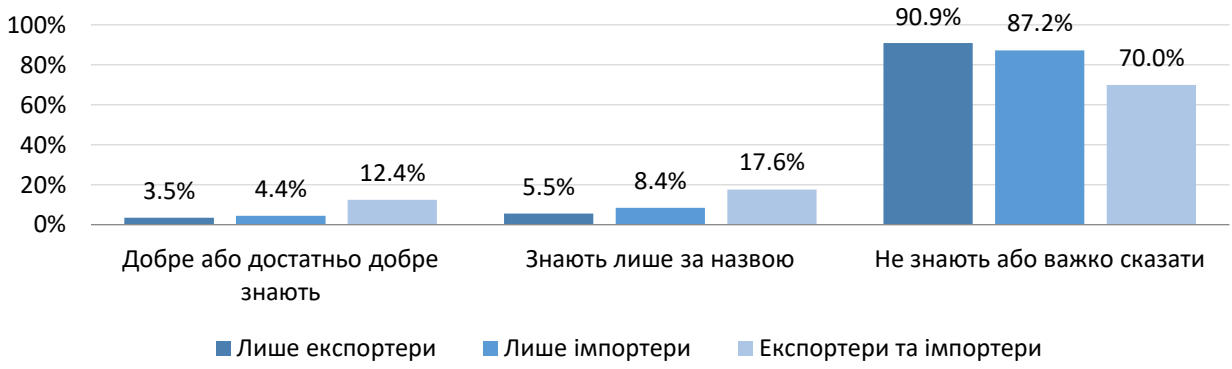
Більше, ніж 80% представників бізнесу, опитаних у 2021 році, не знають, що таке статус Авторизованого економічного оператора (АЕО). Лише 6,8% респондентів добре або досить добре знають, що це. Кожен десятий опитаний (10,6%) знає лише за назвою. Це вказує на ймовірні прогалини у комунікації щодо АЕО.

Рис. 138. Поінформованість про АЕО, % респондентів

Поінформованість про АЕО за видом ЗЕД. Представники підприємств, що експортують та імпортують, найкраще знають про АЕО. 30% з них знають про АЕО добре або принаймні за назвою. Серед представників виключно імпортерів та виключно експортерів ці частки менші, ніж 13%.

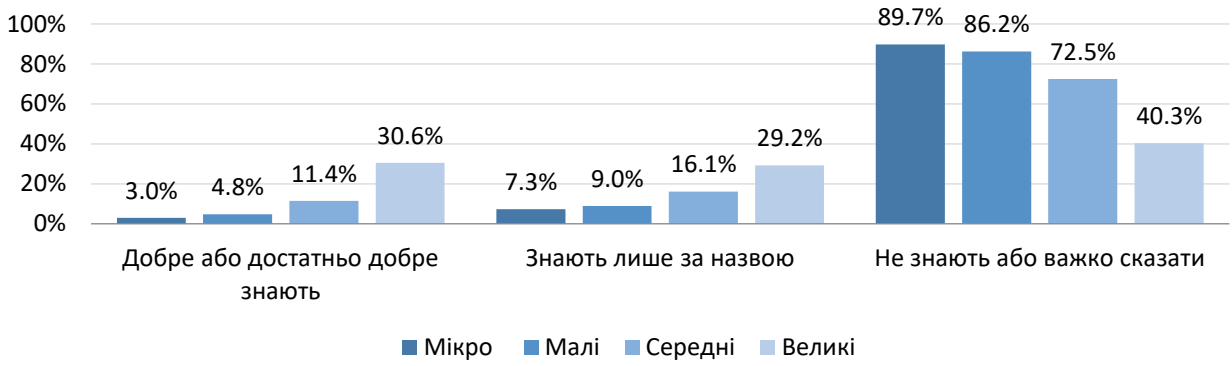
Рис. 139. Поінформованість про АЕО за видом ЗЕД, % респондентів

Поінформованість про АЕО за розміром підприємств. Представники великих підприємств втричі частіше, ніж респонденти з середнього бізнесу, та у десять разів частіше, ніж представники мікропідприємств, добре знають про АЕО. Зокрема, 30,6% респондентів, що представляють великий бізнес, сказали, що

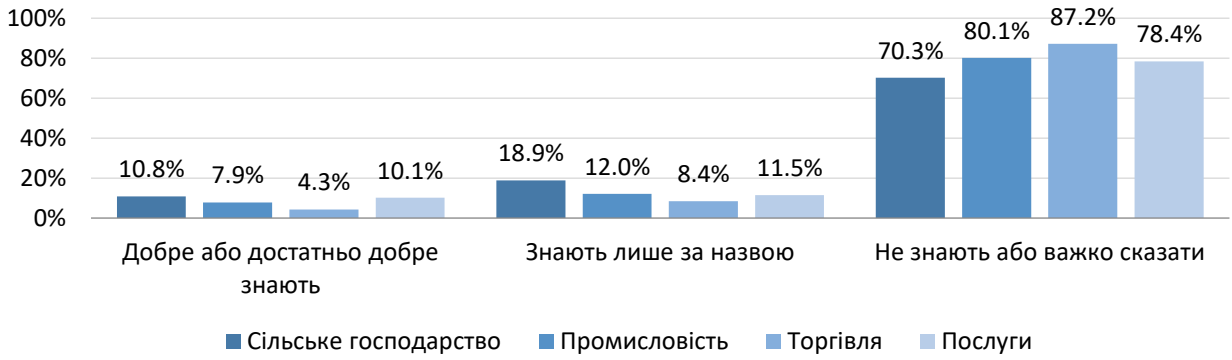
добре або досить добре знають про АЕО. Серед представників середнього бізнесу ця частка дорівнює 11,4%. Вона знижується ще більше для малого (4,8%) та мікробізнесу (3%). До того ж, респонденти з великих підприємств найкраще поінформовані про АЕО: серед них частка тих, хто взагалі не знає про цей статус, склала 40,3%, тоді як серед представників менших за розміром підприємств – 72,5% і більше.

Рис. 140. Поінформованість про АЕО за розміром, % респондентів

Поінформованість про АЕО за сектором. З-поміж представників підприємств різних секторів про АЕО найкраще поінформовані у сільському господарстві: майже 30% респондентів з цього сектору сказали, що знають про статус АЕО добре або за назвою. Найменше про АЕО знають у сфері торгівлі: тут частка опитаних, які знають про АЕО добре або хоча б за назвою, менша 13%.

Рис. 141. Поінформованість про АЕО за сектором, % респондентів

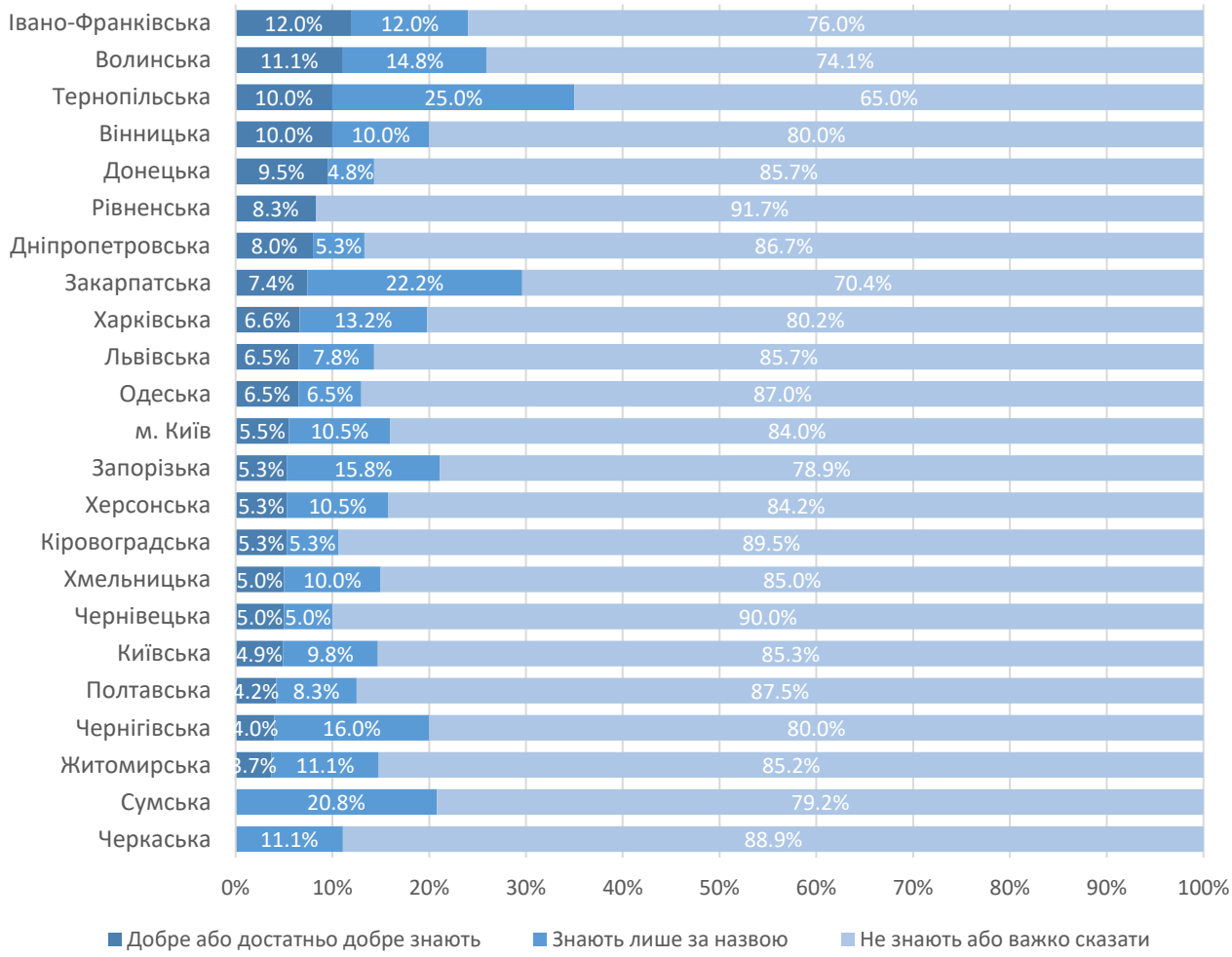

Поінформованість про АЕО за регіоном[47]**.** Найкраще про статус АЕО поінформовані респонденти в Івано-Франківській та Волинській областях: тут про нього добре або досить добре знають 12% та 11,1% опитаних, відповідно. Також про АЕО добре знає кожен десятий представник бізнесу у Тернопільській, Вінницькій та Донецькій областях. Водночас, жоден респондент у Черкаській та Сумській областях не вказав, що добре знає про АЕО. При цьому 20,8% опитаних у Сумській області та 11,1% у Черкаській сказали, що знають про АЕО за назвою.

Найбільша частка респондентів, які взагалі не знають про АЕО, – у Рівненській області (91,7%). Найменша – у Тернопільській області (65%).

47 Відповіді респондентів у Луганській та Миколаївській областях не включені в аналіз через недостатню наповнюваність вибірки для цілей цього аналізу.

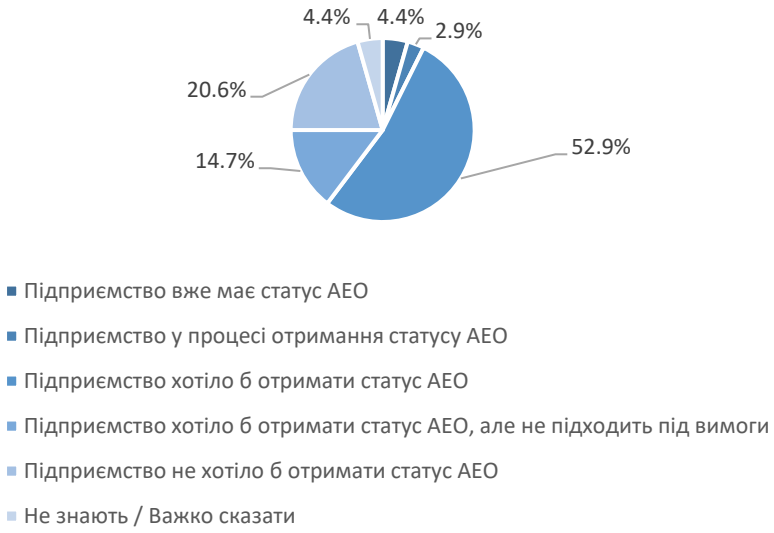
Рис. 142. Поінформованість про АЕО за регіоном, % респондентів

3.7.2 Бажання отримати статус АЕО

Респонденти, які сказали, що добре або досить добре знають про АЕО, повідомили про те, чи бажає їхнє підприємство отримати цей статус. Більше половини таких респондентів (52,9%) сказали, що їхні підприємства хотіли б отримати цей статус.

Рис. 143. Бажання отримати статус АЕО, % респондентів

Майже 15% підприємств повідомили, що хотіли б отримати цей статус, але не підходять за вимогами. Майже 3% (2 підприємства) сказали, що знаходяться у процесі отримання цього статусу. А 3 підприємства стверджували, що мають цей статус, незважаючи на те, що вони на час опитування були відсутні у реєстрі АЕО. Це вказує на проблеми з поінформованістю бізнесу про те, що означає статус АЕО, та на потребу у донесенні до підприємств інформації про це.

Кожне п'яте підприємство (20,6%) не хотіло б отримати статус АЕО. Основна причина, чому вони не хотіли б отримати статус АЕО, – це тому, що вони вважають, що він їм не потрібний. Цю причину навели 84,6% представників підприємств, які сказали, що їхні підприємств не хотіли б отримати цього статусу. Близько третини підприємств, не зацікавлених у статусі АЕО, називають такі причини, як те, що фінансові витрати на отримання статусу АЕО можуть перевищити його вигоди (38,5%), це вимагатиме розкриття конфіденційної інформації про підприємство (30,8%) та статус АЕО не спростить проходження митних процедур (30,8%).

3.7.3 Переваги статусу АЕО

Респонденти, які сказали, що добре або досить добре знають про статус АЕО, вказали, які, на їхню думку, переваги має цей статус. Найчастіше вони називали такі три переваги, як визнання статусу АЕО українського підприємства іншими країнами у майбутньому, зменшення обсягу документів, необхідних для проходження митних процедур, та зменшення часу очікування на кордоні (по 70,1% опитаних).

Інші преваги також назвала досить значна частка опитаних – близько половини з них або й більше. Це більша прогнозованість процедур на митниці (59,7%), зменшення тиску митних органів на бізнес (49,3%) та зменшення корупції на митниці (46,3%). Разом з цим, 10,4% респондентів, які добре або досить добре знають про АЕО, вважають, що у цього статусу немає переваг.

Рис. 144. Переваги АЕО на думку опитаних, які добре або досить добре про нього знають, %

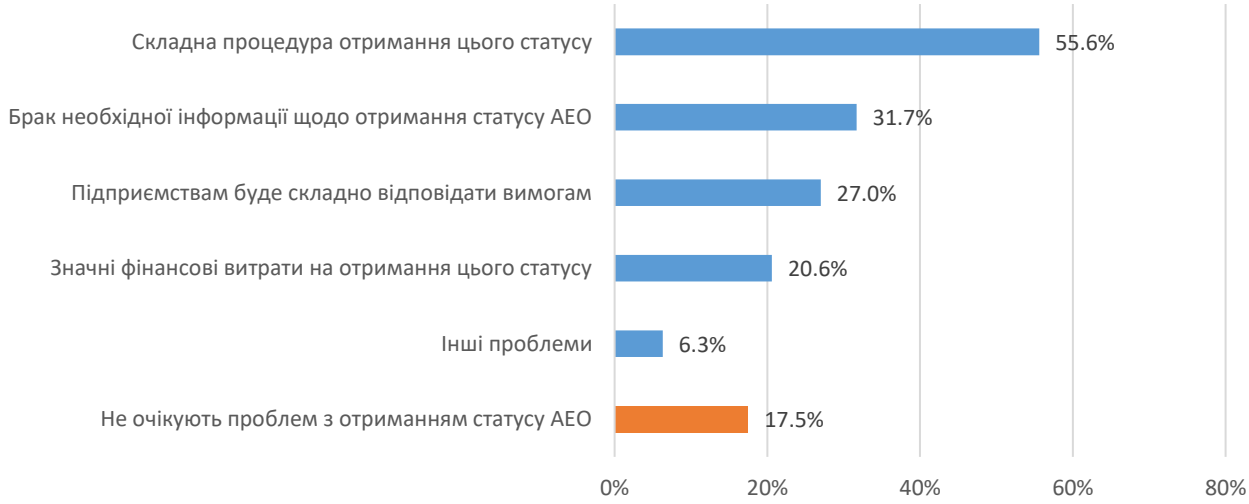

3.7.4 Можливі проблеми з отриманням статусу АЕО

Респонденти, які сказали, що добре або досить добре знають про статус АЕО, також повідомили, які проблеми з отриманням цього статусу, на їхню думку, можуть з'явитися у підприємств. Основною потенційною проблемою ці респонденти називають складну процедуру отримання статусу АЕО (55,6%). Близько третини (31,7%) очікують труднощів через брак необхідної інформації щодо отримання цього статусу, а 27% передбачають, що підприємствам буде складно відповідати вимогам для отримання статусу АЕО. 20,6% респондентів припускають, що отримання цього статусу буде пов'язане із значними

фінансовими витратами з боку підприємств. Водночас, 17,5% представників підприємств, які добре або досить добре знають про АЕО, не очікують жодних проблем, пов'язаних з отриманням цього статусу.

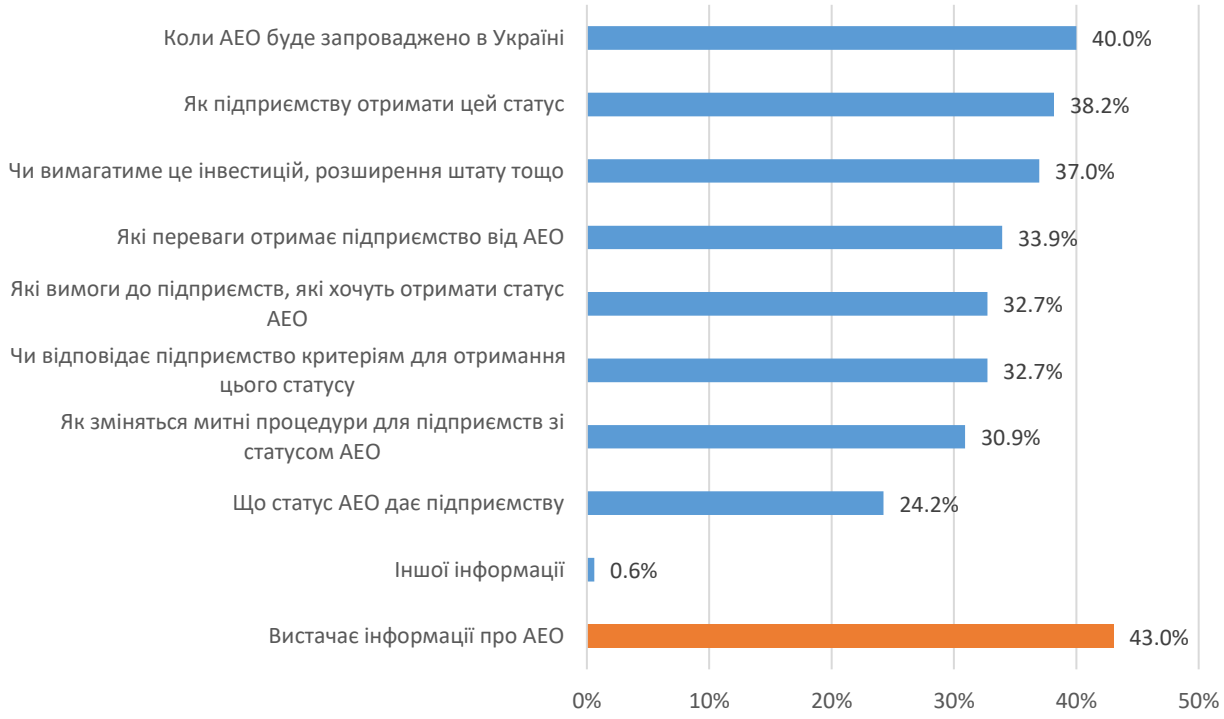
Рис. 145. Можливі проблеми з отриманням статусу АЕО на думку опитаних, які добре або досить добре про нього знають, %

3.7.5 Якої інформації про статус АЕО не вистачає

Учасники опитування, які знають про АЕО добре, досить добре або хоча б за назвою, сказали, якої інформації про статус АЕО їм не вистачає. Ці респонденти переважно не знали, коли статус АЕО буде запроваджено в Україні (40%), як його отримати (38,2%) та чи вимагатиме це від їхнього бізнесу інвестицій, зокрема, розширення штату (37%).

Рис. 146. Якої інформації про АЕО не вистачає респондентам, %

Близько третини опитаних, які знають про статус АЕО хоча б за назвою, цікавилися, які його переваги для підприємств (33,9%), які вимоги до підприємств, що хочуть його отримати, (32,7%), чи відповідає саме їхнє підприємство критеріям для отримання цього статусу (32,7%) та як зміняться митні процедури для

підприємств, що отримають статус АЕО. Разом з цим, респонденти, що знають про АЕО добре або лише за назвою, найчастіше повідомляють, що їм вистачає інформації про нього (43%).

Основні результати коротко:

Більше, ніж 80% опитаних не знають, що таке статус Авторизованого економічного оператора (АЕО). Лише 6,8% добре або досить добре знають, що це. Кожен десятий опитаний (10,6%) знає лише за назвою. Це вказує на ймовірні прогалини у комунікації щодо АЕО, незважаючи на те, що на час проведення опитування підприємства вже могли реєструватися як АЕО.

Представники підприємств, що експортують та імпортують, найкраще знають про АЕО. Представники великих підприємств втричі частіше, ніж респонденти з середнього бізнесу, та у десять разів частіше, ніж представники мікропідприємств, знають про АЕО.

Більше половини підприємств, представники яких добре знають про АЕО, хотіли б отримати цей статус. Кожне п'яте підприємство (20,6%) не хотіло б отримати статус АЕО. Основна причина, чому вони не хотіли б отримати статус АЕО, – це тому, що вони вважають, що він їм не потрібний.

Респонденти, які добре або досить добре знають про АЕО, найчастіше називають його такі три основні переваги, як визнання статусу АЕО українського підприємства іншими країнами у майбутньому, зменшення обсягу документів, необхідних для проходження митних процедур, та зменшення часу очікування на кордоні. Основною можливою проблемою, пов'язаною з отриманням статусу АЕО, респонденти називають складну процедуру отримання цього статусу.

Респонденти, що знають про АЕО добре або лише за назвою, найчастіше повідомляють, що їм вистачає інформації про нього (43%). Інформація, якої найчастіше не вистачало опитаним, – це коли АЕО буде запроваджено в Україні, як підприємству отримати цей статус та чи вимагатиме отримання статусу АЕО від бізнесу інвестицій або розширення штату.

3.8 «Цифрові» продукти

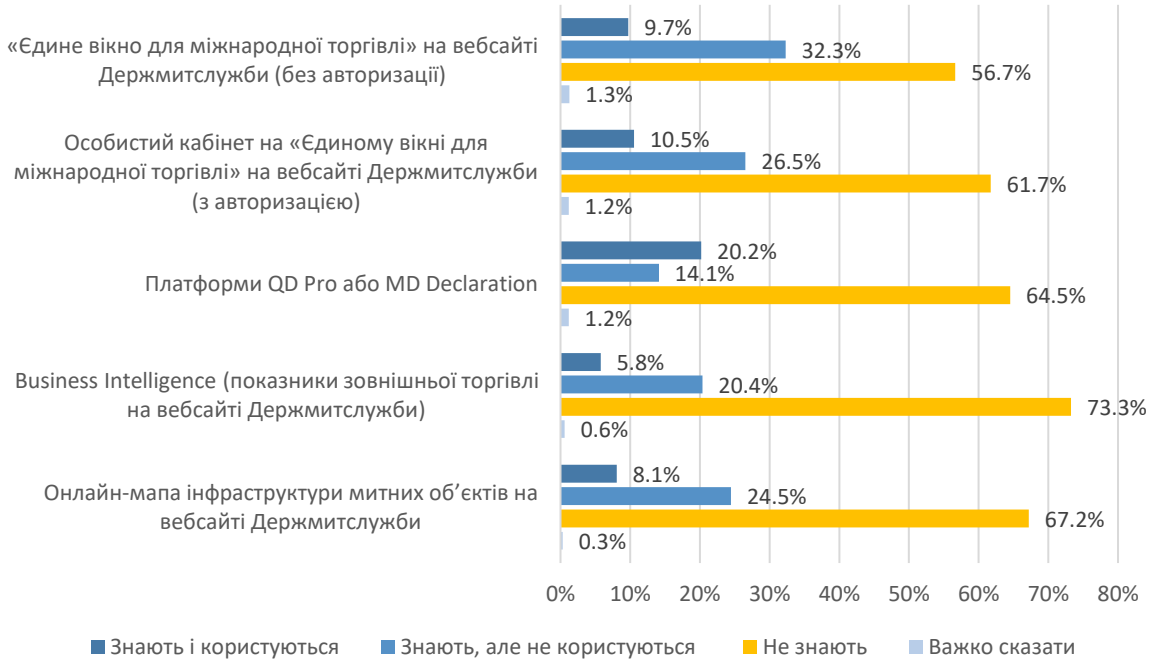
У 2021 році ІЕД оцінив рівень поінформованості представників експортерів та імпортерів, які взяли участь у VI-й хвилі національного опитування, про цифрові продукти, пов'язані з митницею, та поширеність користування цими продуктами. Це такі інструменти, зокрема, вебсайти та програмне забезпечення, які дозволяють учасникам ЗЕД обмінюватися електронними документами з Держмитслужбою, відслідковувати здійснення митних операцій та отримувати актуальну інформацію щодо класифікації товарів, митних тарифів, митної статистики, розташування і графіку роботи митних органів тощо.

Представники підприємств повідомили, чи знають про цифрові продукти, пов'язані з митницею, та чи користуються ними. Зокрема, вони надали відповіді щодо таких продуктів:

- Єдиний державний інформаційний веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» на веб-сайті Держмитслужби https://cabinet.customs.gov.ua
- Особистий кабінет на веб-порталі «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» на веб-сайті Держмитслужби https://cabinet.customs.gov.ua/login
- Платформа QD Professional (або QD Pro) або MD Declaration (MD Декларування)
- Показними зовнішньої торгівлі на веб-сайті Держмитслужби https://bi.customs.gov.ua (або Інтерактивний модуль аналітики імпортно-експортних операцій Business Intelligence)
- Онлайн-мапа інфраструктури об'єктів Митної служби на веб-сайті Держмитслужби https://map.customs.gov.ua/

Про веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» знає найбільше опитаних (42%). Це ті респонденти, які знають про нього та користуються ним (9,7%) та ті, які знають, але не користуються (32,3%). Про особистий кабінет на цьому порталі знають менше (37,1%). Ця частка включає 10,5% респондентів, які сказали, що користуються особистим кабінетом на порталі «Єдине вікно», і 26,5% тих, які про нього знають, але не користуються ним.

Рис. 147. Обізнаність про цифрові продукти і користування ними, %

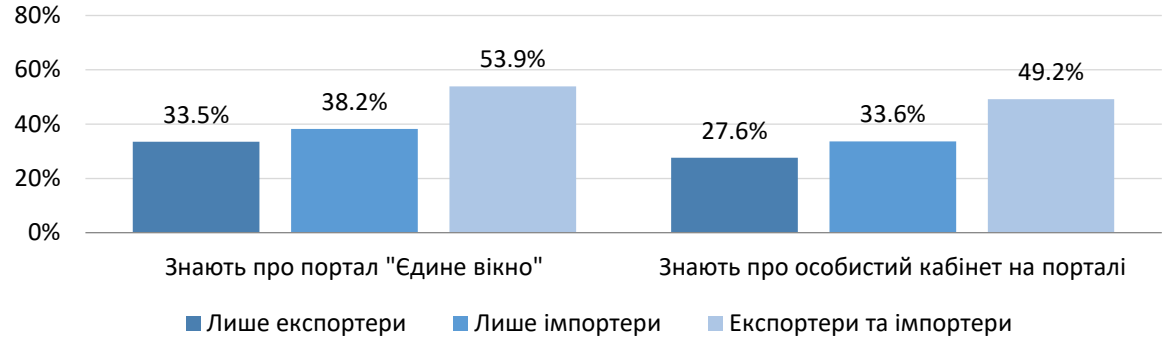

Платформи QD Pro та MD Declaration – єдині цифрові продукти, якими користується більше опитаних (20,2%), ніж просто знає, але не користується (14,1%). Найменше опитаних користуються та знають про модуль Business Intelligence: 5,8% сказали, що користуються ним, а 20,4% – що знають про цей цифровий продукт, але не користуються ним.

Оскільки про портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» та про особистий кабінет на ньому представники бізнесу знають більше, ніж про інші перелічені цифрові продукти, та зважаючи на важливу роль цього порталу і особистого кабінету на ньому для обміну електронними документами між учасниками ЗЕД та митними органами та для отримання інформації, що стосується проходження митних процедур, ІЕД детальніше проаналізував особливості поінформованості про ці цифрові продукти представниками різних типів підприємств. Зокрема, було здійснено порівняння поінформованості про портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» та про особистий кабінет на ньому за підприємствами різних видів ЗЕД, розмірів, секторів та регіонів. Для зручності аналізу подаються загалом частки респондентів, які знають про ці цифрові продукти, включно з тими, хто знає про них та користується ними, та тими, хто знає про них, але не користується.

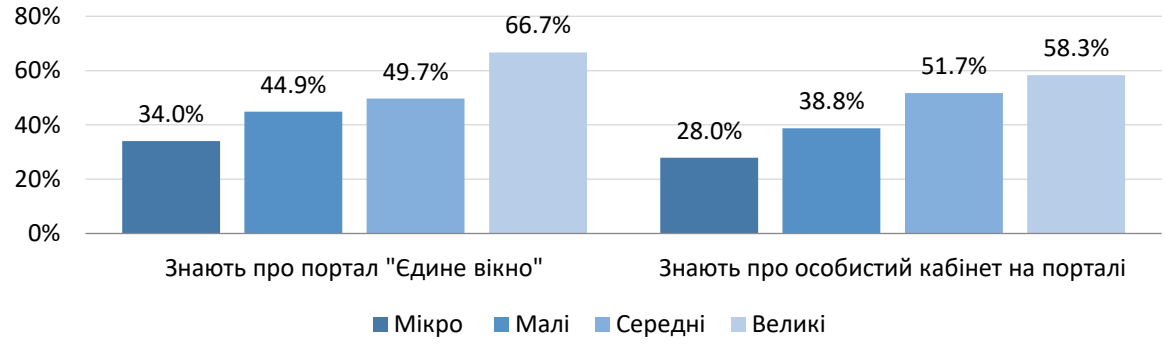
Поінформованість про портал «Єдине вікно» та особистий кабінет на ньому за видом ЗЕД. Представники підприємств, що експортують та імпортують краще від представників решти бізнесу знають як про портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», так і про особистий кабінет на цьому порталі. Зокрема, 53,9% представників таких підприємств знають про портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», а 49,2% – про особистий кабінет на цьому порталі. Серед представників виключно імпортерів та виключно експортерів відсоток тих, що знають про портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», не перевищує 39%, а тих, кому відомо про особистий кабінет на ньому, – 34%.

Рис. 148. Поінформованість про портал "Єдине вікно" та особистий кабінет на ньому за видом ЗЕД, %

Поінформованість про портал «Єдине вікно» та особистий кабінет на ньому за розміром підприємств. Що більшим є розмір підприємств, тим краще їхні представники поінформовані про ці обидва цифрові продукти.

Рис. 149. Поінформованість про портал "Єдине вікно" та особистий кабінет на ньому за розміром, %

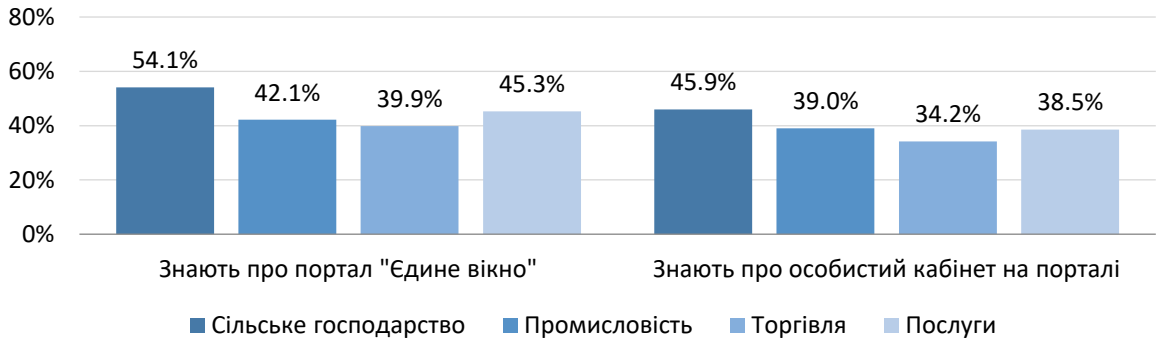

Зокрема, частка опитаних, які знають про портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», зростає з 34% серед респондентів з мікробізнесу до 66,7% для респондентів з великих підприємств. А частка респондентів, яким відомо про особистий кабінет на цьому порталі, збільшується з 28% у мікробізнесі до 58,3% у великому бізнесі.

Поінформованість про портал «Єдине вікно» та особистий кабінет на ньому за сектором. У секторі сільського господарства зафіксовані найвищі частки респондентів, які знають як про портал «Єдине вікно

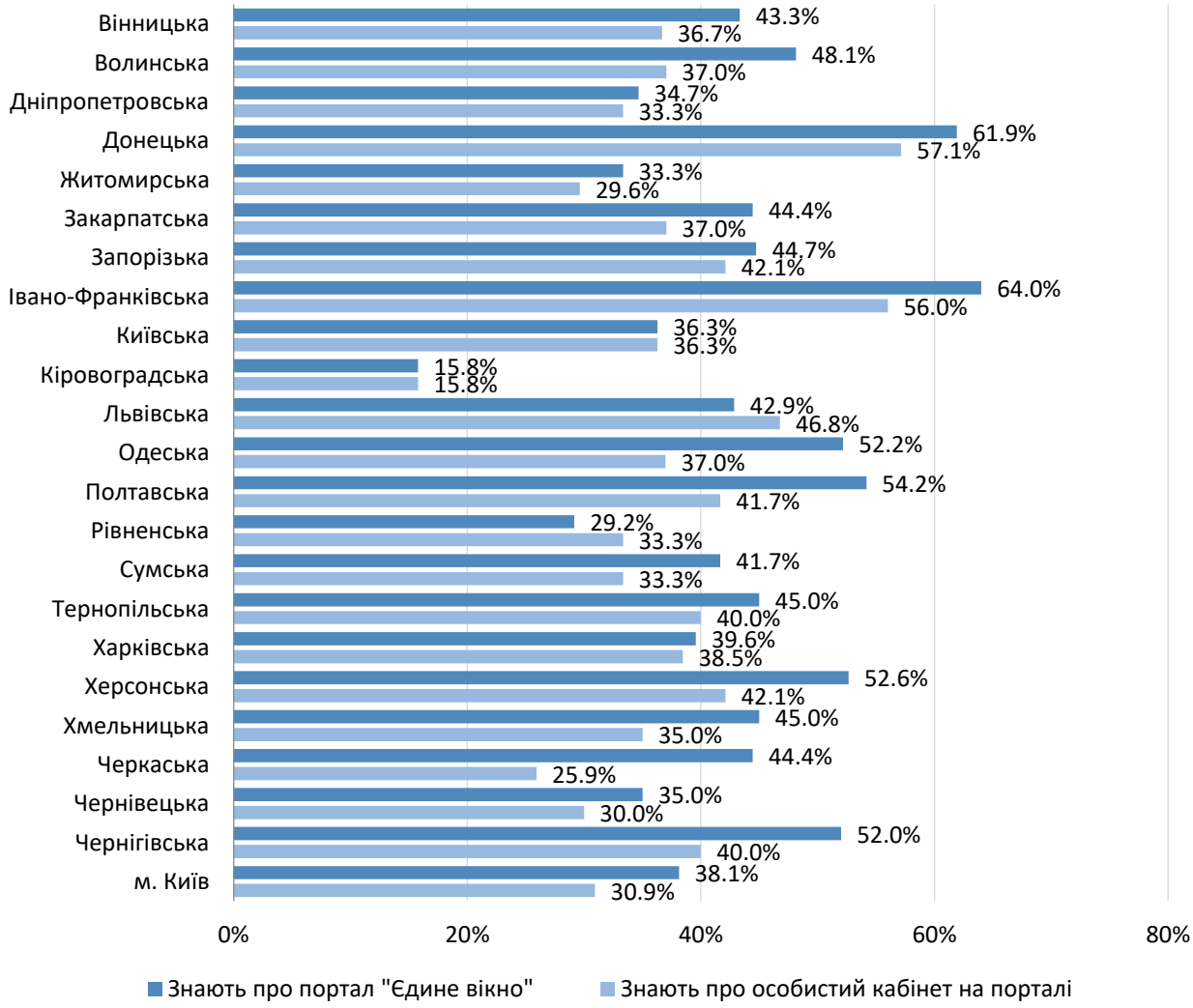
для міжнародної торгівлі» (54,1%), так і про особистий кабінет на ньому (45,9%). Найрідше про ці цифрові продукти знають представники сектору торгівлі: 39,9% та 34,2% відповідно.

Рис. 150. Поінформованість про портал "Єдине вікно" та особистий кабінет на ньому за сектором, %

ПОІНФОРМОВАНІСТЬ ПРО ПОРТАЛ «ЄДИНЕ ВІКНО» ТА ОСОБИСТИЙ КАБІНЕТ НА НЬОМУ ЗА РЕГІОНОМ[48]. Найвищі частки представників бізнесу, які знають про ці цифрові продукти, зафіксовані у Донецькій та Івано-Франківській областях.

Рис. 151. Поінформованість про портал "Єдине вікно" та особистий кабінет на ньому за регіоном, %

[48] Відповіді респондентів у Луганській та Миколаївській областях не включені в аналіз через недостатню наповнюваність вибірки для цілей цього аналізу.

Так, в Івано-Франківській області про портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» знають 64% респондентів, а про особистий кабінет на ньому – 56%. У Донецькій області – 61,9% та 57,1% відповідно. У Кіровоградській області про ці продукти знає найменша частка респондентів: по 15,8% про кожен з них.

Основні результати коротко:

Представники підприємств повідомили, чи знають про цифрові продукти, пов'язані з митницею, та чи користуються ними. Про веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» знає найбільше опитаних (42%). Про особистий кабінет на цьому порталі знають менше (37,1%). Втім, лише кожен десятий опитаний користується цим порталом без авторизації (9,7%) та з авторизацією (10,5%).

Представники підприємств, що експортують та імпортують, та с/г підприємств найкраще знають як про портал «Єдине вікно», так і про особистий кабінет на цьому порталі. Обізнаність про портал «Єдине вікно» та кабінет на ньому зростає зі збільшенням розміру підприємств.

Платформи QD Pro та MD Declaration – єдині цифрові продукти, про які знає та якими користується більше опитаних, ніж просто знає. Найменше опитаних користуються та знають про модуль Business Intelligence.

4. Угода про асоціацію, перешкоди ЗЕД, Дія.Бізнес та роль бізнес-асоціацій

4.1 Вплив Угоди про асоціацію з ЄС та очікування від неї

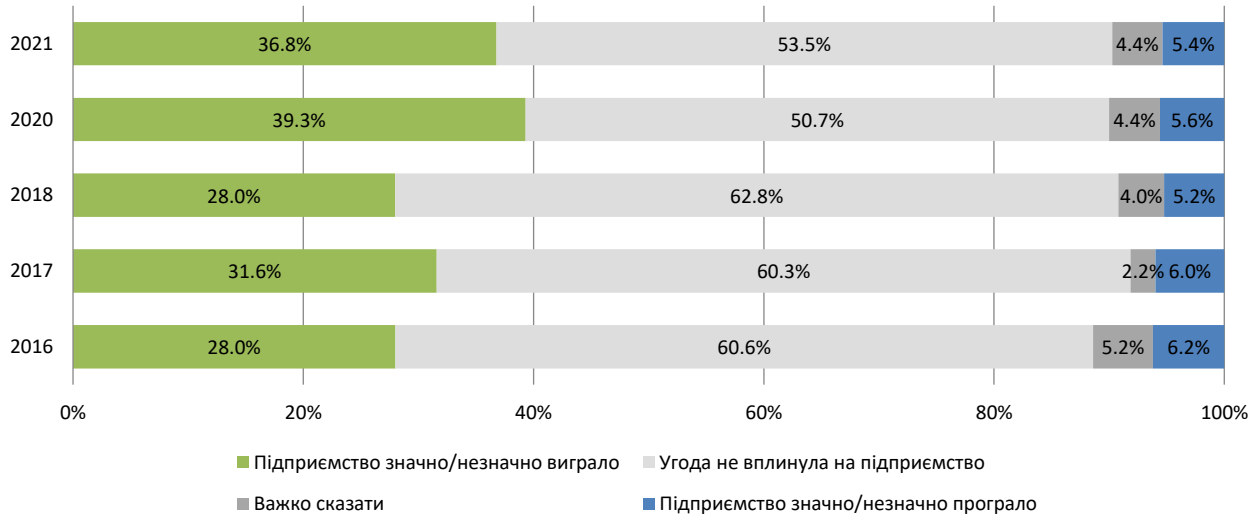
Угода про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі між (ПВЗВТ) Україною та Європейським союзом, встановлена відповідно до Угоди про асоціацію, набула чинності з 1 січня 2016 року. Саме 2016 року вперше було зібрано дані про вплив зони вільної торгівлі з ЄС та очікування від неї українських експортерів та імпортерів. Оцінка впливу Угоди про асоціацію з ЄС, зокрема зони вільної торгівлі, є важливою з огляду на моніторинг реформ в Україні щодо сприяння торгівлі.

Цей розділ представляє оцінки підприємств-учасників ЗЕД щодо впливу Угоди про асоціацію, у тому числі ПВЗВТ, на їхню діяльність. Окрім цього проаналізовані очікування підприємців щодо потенційного впливу Угоди та ПВЗВТ впродовж наступних п'яти років. Зібрані дані зокрема дозволяють представити порівняння оцінок та очікувань починаючи з 2016 року, а також проаналізувати їх у розрізі розміру бізнесу, сектору та регіональної приналежності.

4.1.1 Оцінка впливу Угоди про асоціацію з ЄС

У 2021 році, 36,8% респондентів повідомили, що їхнє підприємство значно або незначно виграло від впливу Угоди про асоціацію. Це на декілька в. п. менше ніж у 2020 році, коли спостерігався найвищий за всі хвилі опитування позитивний результат – 39,3% респондентів. Водночас майже на 3 в. п. у 2021 році зросла частка респондентів, котрі вважають, що Угода не вплинула на підприємство – з 50,7% у 2020 році до 53,5% у 2021 році. Частка негативних оцінок щодо впливу угоди продовжує залишатися низькою – лише 5,6%, тобто на рівні усіх попередніх хвиль. Також лише 4,4% опитаних не можуть оцінити вплив угоди, що теж приблизно на рівні попередніх хвиль дослідження (наприклад, 4,4% у 2020 році).

Рис. 152. Оцінка впливу Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств, % опитаних

Оцінка впливу Угоди про асоціацію за видом ЗЕД. Підприємства, що поєднують експорт та імпорт, надалі найчастіше повідомляють про позитивний вплив Угоди про асоціацію. Майже кожен другий (43,0%) представник цієї групи респондентів вказав, що його підприємство виграло завдяки Угоді (45,1% в 2020 році). Більш суттєво зменшилася частка імпортерів, які повідомляють про позитивний вплив Угоди – з 44,4% у 2020 році до 38,0%. Частка позитивних оцінок залишається найнижчою серед експортерів – лише 26,8%. Однак експортери є єдиним видом ЗЕД, де серед респондентів зріс рівень позитивних оцінок порівняно з 2020 роком (22,7%). Таким чином, позитивні оцінки експортерів продовжують зростати. Водночас саме серед експортерів найвища частка респондентів, які вважають, що Угода не вплинула на їхній бізнес (59,1% у 2021 році). Низький рівень позитивних оцінок серед експортерів може бути

зумовлений труднощами при виході на європейський ринок при експорті (зокрема проблеми з пошуками торговельних партнерів, технічні бар'єри тощо).

Оцінка впливу Угоди про асоціацію за розміром. Згідно з результатами опитування великий бізнес продовжує більше відчувати позитивний вплив Угоди про асоціацію порівняно зі сектором МСП. Кожен другий представник великих підприємств (51,4%) повідомив, що підприємство виграло, або незначно виграло. Це на 4,9 в. п. більше ніж в 2020 році. Таким чином серед великого бізнесу зростає частка суб'єктів, які відчули позитивний вплив Угоди. Лише на третину великих підприємств (33,3%) Угода не вплинула.

У 2021 році зросла також частка позитивних оцінок серед середніх підприємств – до 38,3% опитаних (було 36,6% у 2020 році). Однак серед малого та мікро бізнесу зафіксовано погіршення оцінок. Зокрема серед мікропідприємств показник знизився з 39,4% у 2020 році до 33,3% в 2021 році, а серед малих – з 39,2% у 2020 році до 37,8% в 2021 році.

Рис. 153. Оцінка впливу Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств (за видом ЗЕД), % опитаних

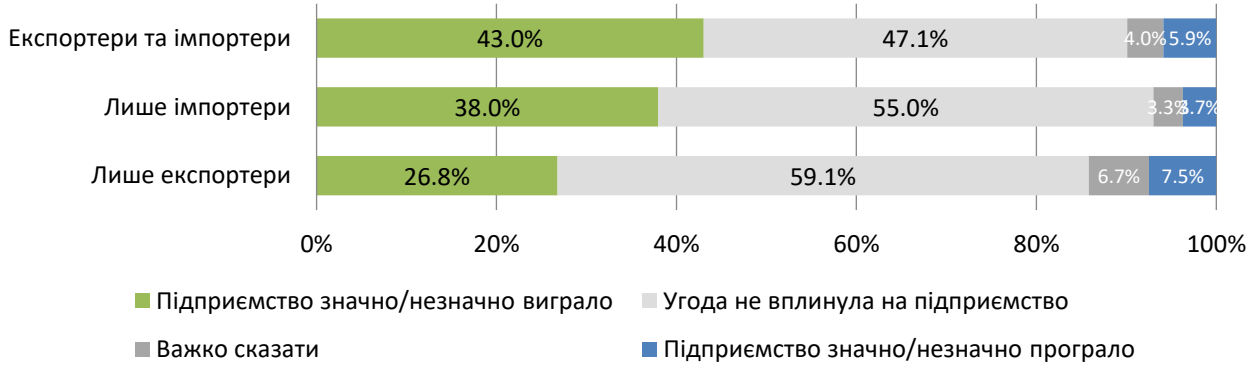
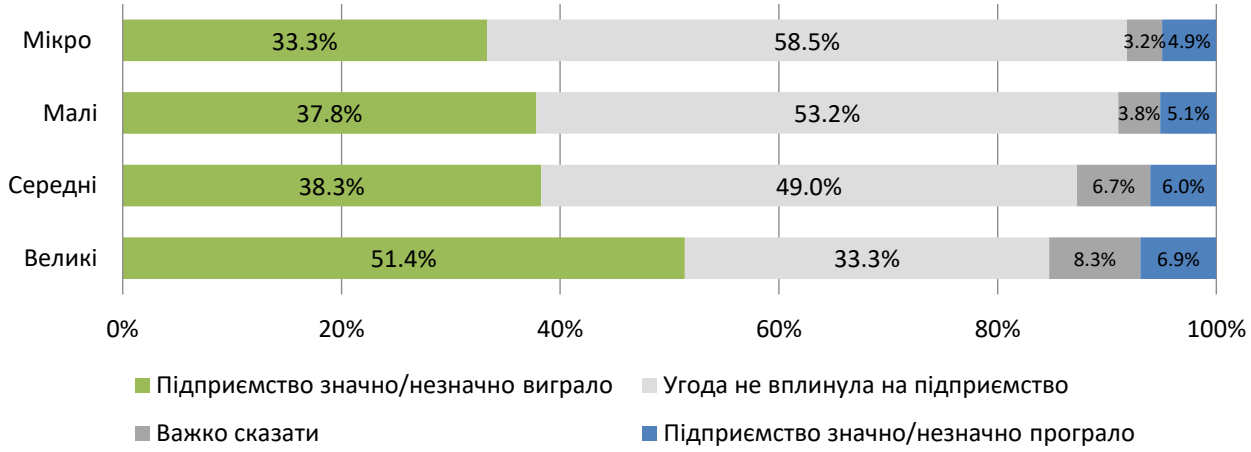

Рис. 154. Оцінка впливу Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств (за розміром підприємств), % опитаних

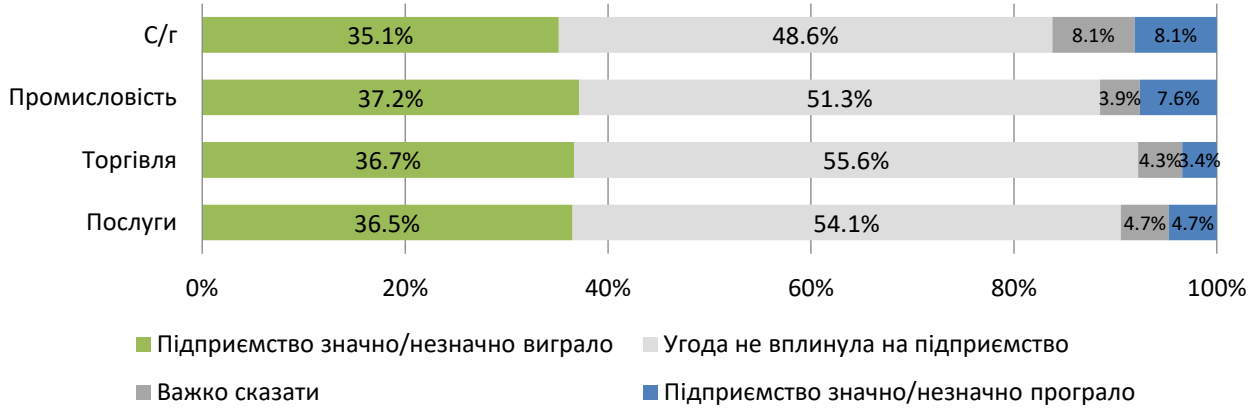

Оцінка впливу Угоди про асоціацію за сектором. У 2021 році найвищу частку позитивних оцінок зафіксовано в промисловості – 37,2% опитаних (39,3% в 2020 році). Однак в цілому результати всіх секторів знаходяться майже на одному рівні. Зокрема найнижчий показник зафіксовано в сільському господарстві – 35,1%. У секторі торгівлі найвища частка респондентів, які вказують про відсутність впливу Угоди (55,6%).

Необхідно зауважити, що частка позитивних оцінок зменшилася у 2021 році порівняно з 2020 роком в трьох секторах – промисловості та торгівлі. Однак показник сільського господарства зріс майже в півтора

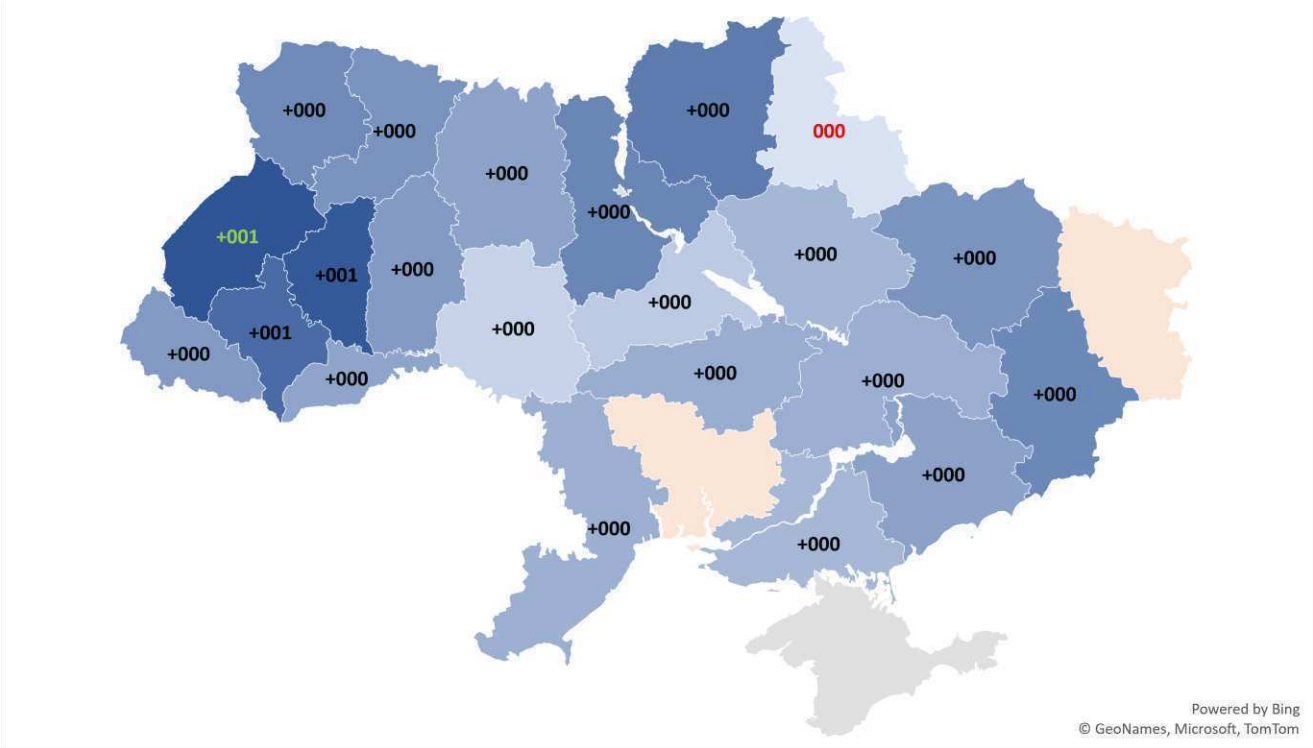
рази – з 21,7% у 2020 році до 35,1% в 2021 році. При цьому саме в сільському господарстві залишається найвища частка негативних оцінок – 8,1% (7,6% в 2020 році). Частка позитивних відповідей зросла також в послугах – з 29,2% до 36,5% в 2021 році.

Рис. 155. Оцінка впливу Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств (за сектором діяльності), % опитаних

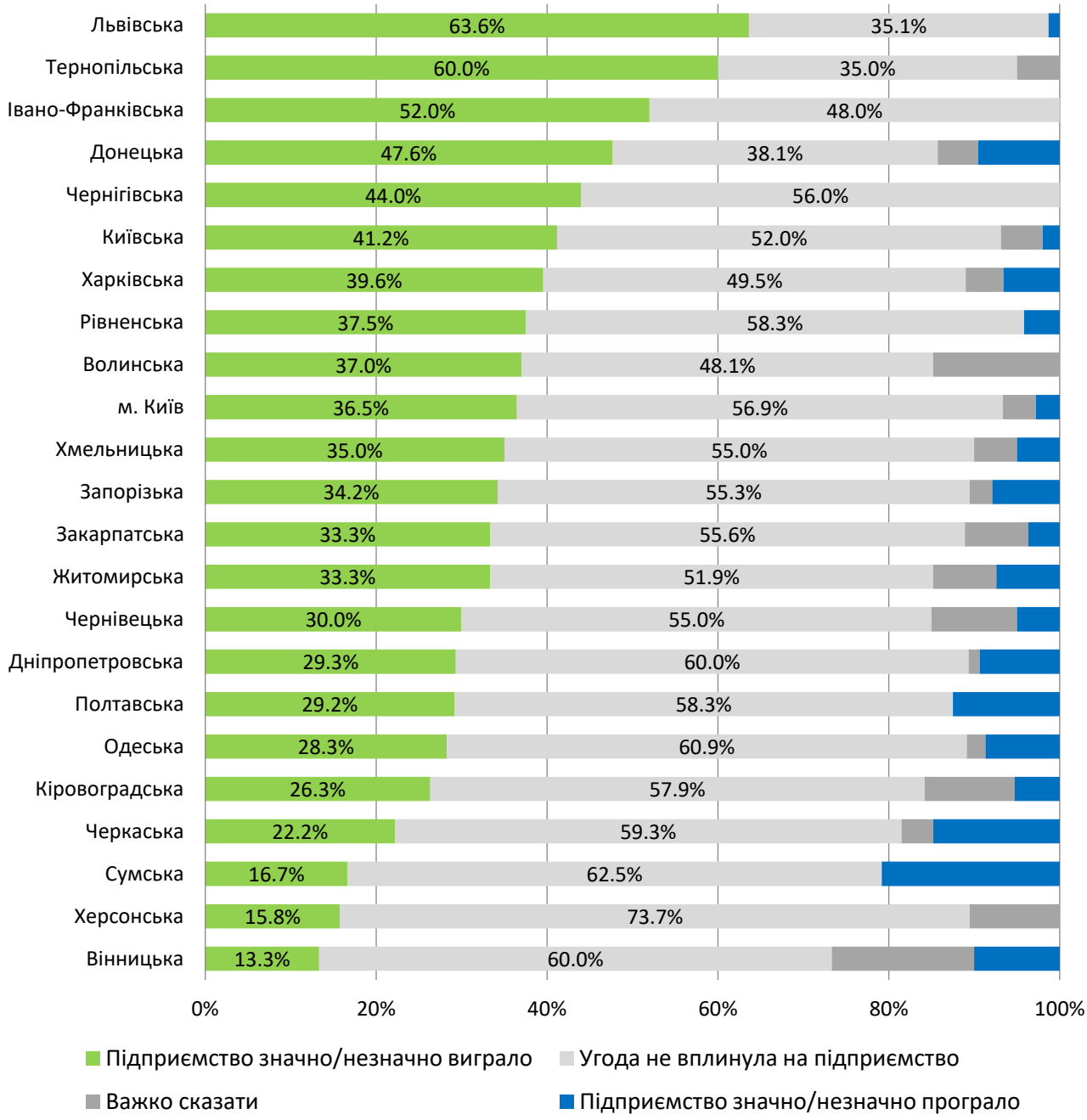
Оцінка впливу Угоди про асоціацію за регіоном. У 2021 році у розрізі регіонів найвищу частку позитивних оцінок знову продемонструвала Львівська область – 63,6%. Також висока частка позитивних оцінок у Тернопільській (60,0%%) та Івано-Франківській (52,0%) областях. В цілому серед 10 регіонів з найбільш позитивними оцінками переважають області на заході України. Подібна ситуація спостерігалася і в 2020 році. Окрім цього, до десятки входять місто Київ, Київська, Донецька та Харківська область.

Рис. 156. Балансовий показник оцінок впливу Угоди про асоціацію в регіонах[49]

[49] Для Луганської та Миколаївської областей неможливо розрахувати балансовий показник через недостатню наповнюваність підвибірки.

Рис. 157. Оцінка впливу Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств за регіонами (регіони розташовані у порядку зменшення частки підприємств, які позитивно оцінили вплив Угоди), % опитаних[50]

Найменш часто позитивні оцінки Угоді у 2020 році надавали у Вінницькій (13,3%), Херсонській (15,8%) та Сумській (16,7%) областях. При цьому саме в Сумській області також найвища частка негативних оцінок – 20,8% опитаних. Необхідно зауважити, що в окремих регіонах суттєво погіршилася оцінка впливу Угоди. Зокрема, у 2020 році Вінницька область вже була серед регіонів з найнижчою часткою позитивних оцінок, але цей показник був в 2 рази вищий ніж у 2021 році (31,4%). Також вдвічі зменшилася частка позитивних оцінок в Сумській області – з 33,3% у 2020 році до 16,7% у 2021 році. Результати Херсонської області також погіршився на декілька відсоткових пунктів (було 8,2% у 2020 році).

Варто зауважити, що в деяких регіонах взагалі відсутні негативні оцінки впливу Угоди. Серед них зокрема Івано-Франківська, Тернопільська, Чернігівська, Волинська та Херсонська область. При цьому в Херсонській області зафіксовано найвищий рівень відповіді «Угода не вплинула» – 73,7%.

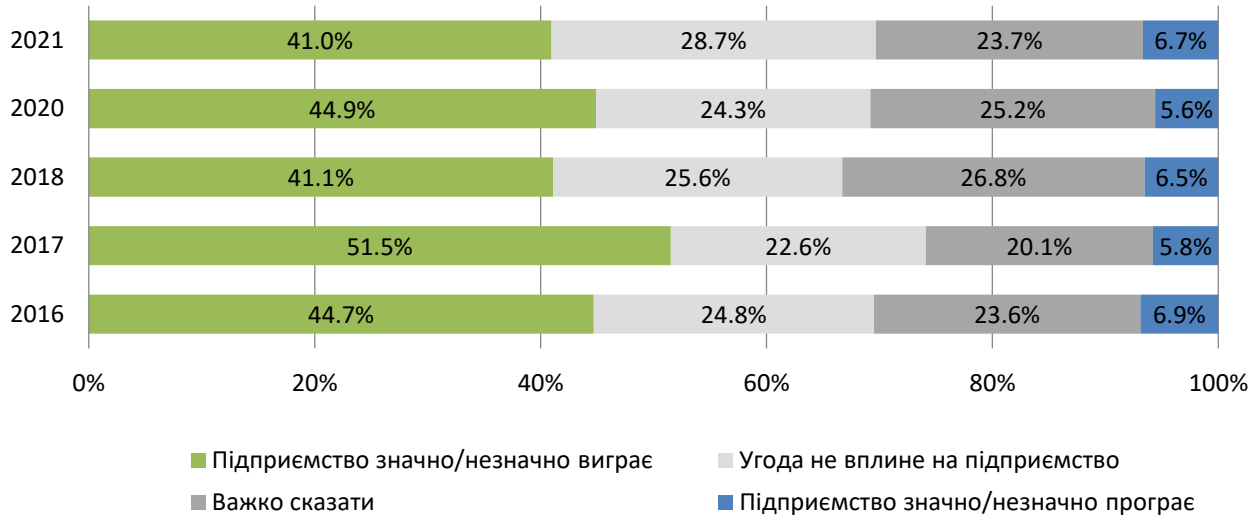
[50] Луганську та Миколаївську області не включено до порівняння через недостатню кількість спостережень.

В рамках дослідження знову було підраховано балансовий показник оцінок впливу Угоди про асоціацію – різниця між позитивними та негативними оцінками щодо впливу Угоди про асоціації. Найвищий балансовий показник знову зафіксовано у Львівській області - +62 (у 2020 році було +51). Згідно результатами, високі значення балансового показника зафіксовано знову у західних (як і в 2020 році) та північних регіонах, а також окремих регіонах на сході країни. Найнижчий показник – у Сумській області (-0,04). Це єдиний за 2 хвилі дослідження регіон, який отримав негативний балансовий показник оцінки впливу Угоди.

4.1.2 Очікуваний вплив Угоди про асоціації з ЄС

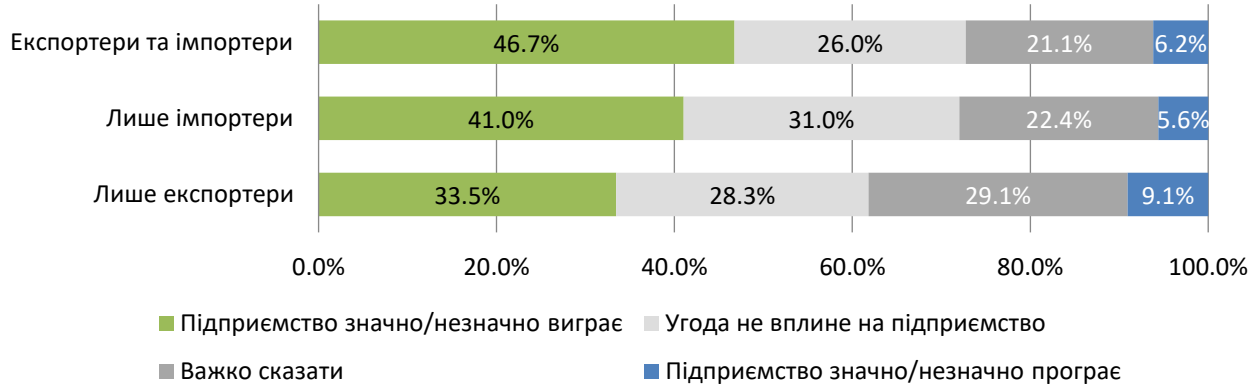
У 2021 році показник позитивних очікувань учасників ЗЕД щодо потенційного впливу Угоди про асоціацію на їхню діяльність дещо погіршили порівняно з 2020 роком. Частка підприємств, які вважають, що їхнє підприємство виграє від Угоди впродовж найближчих п'яти років, у 2021 році становить 41,0%, хоча було 44,9% в 2020 році. Таким чином, у 2021 році зафіксовано найнижчий рівень позитивних оцінок за 5 хвиль опитування. Незважаючи на це, частка негативних оцінок залишається приблизно на рівні попередніх років – 6,7% (5,6% у 2020 році). Також майже чверть респондентів не можуть визначитися (23,7%). Ще 28,7% вважають, що угода не вплине на їхнє підприємство. Це найвищий показник серед за всі хвилі дослідження.

Рис. 158. Очікуваний вплив Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств протягом наступних п'яти років, % опитаних

Очікуваний вплив Угоди про асоціацію за видом ЗЕД. Підприємства-експортери продовжують ділитися найменш позитивними очікуваннями на найближчі п'ять років. Лише 33,5% опитаних вважають, що їхнє підприємство виграє від Угоди (було 34,1% у 2020 році).

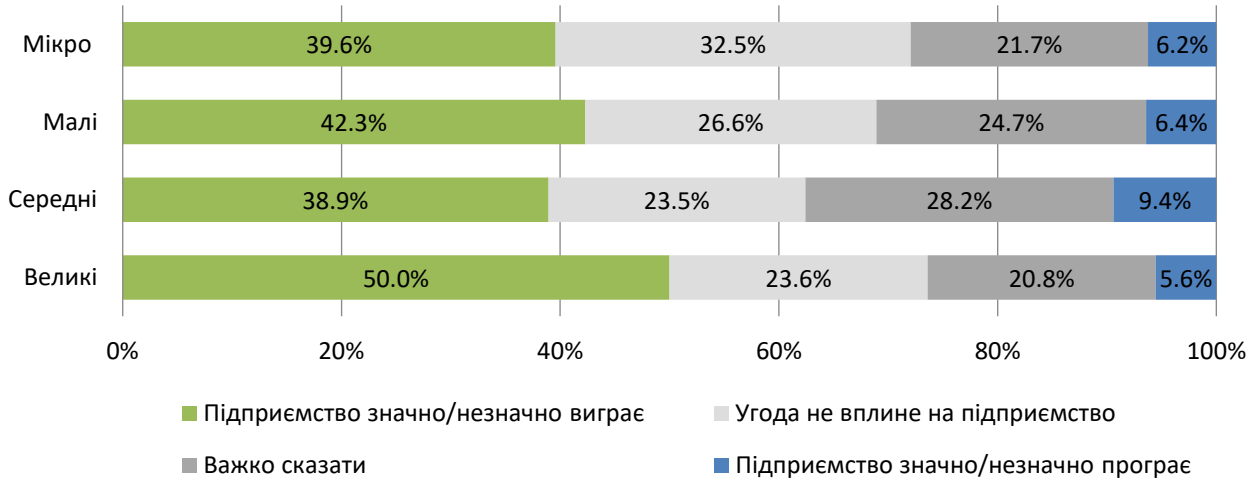
Рис. 159. Очікуваний вплив Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств протягом наступних п'яти років (за видом ЗЕД), % опитаних

Водночас найбільш частка оптимістів серед підприємств, які поєднують експорт та імпорт – 46,7% (було 48,6% у 2020 році). Серед імпортерів відбулося найбільше зменшення частки позитивних оцінок – з 48,1% в 2020 році до 41,0% в 2021 році. Таким чином, лише результат експортерів перевищує рівень позитивних оцінок 2016 року (тоді в експортерів було 30,3%). Незважаючи на цей, серед експортерів продовжує залишатися найвищий рівень невизначеності – 29,1% опитаних не можуть оцінити вплив (30,6% у 2020 році). Так само в експортерів найвища частка негативних оцінок впливу Угоди – 9,1% опитаних.

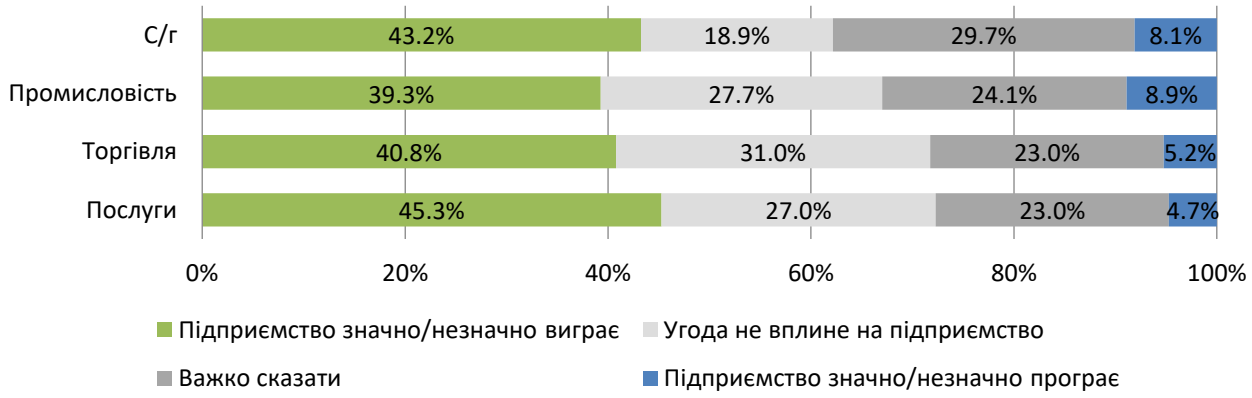
Очікуваний вплив Угоди про асоціацію за розміром. Великі підприємства продовжують залишатися найбільш оптимістичними щодо потенційного впливу Угоди. Зокрема 50,0% великих підприємств вважають, що їхнє підприємство виграє від Угоди в найближчі п'ять років. Це на декілька відсоткових пунктів менше ніж в 2020 році – тоді було 55,8%. Рівень оптимізму щодо майбутнього зменшився також серед підприємств інших розмірів. При цьому найнижчий показник – знову в середніх підприємств (38,9% в 2021 році проти 43,3% у 2020 році). Рівень невизначеності в цілому залишається вищий серед МСП. При цьому найвища частка респондентів, котрі не змогли дати відповідь, серед середніх підприємств – 28,2%.

Рис. 160. Очікуваний вплив Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств протягом наступних п'яти років (за розміром підприємств), % опитаних

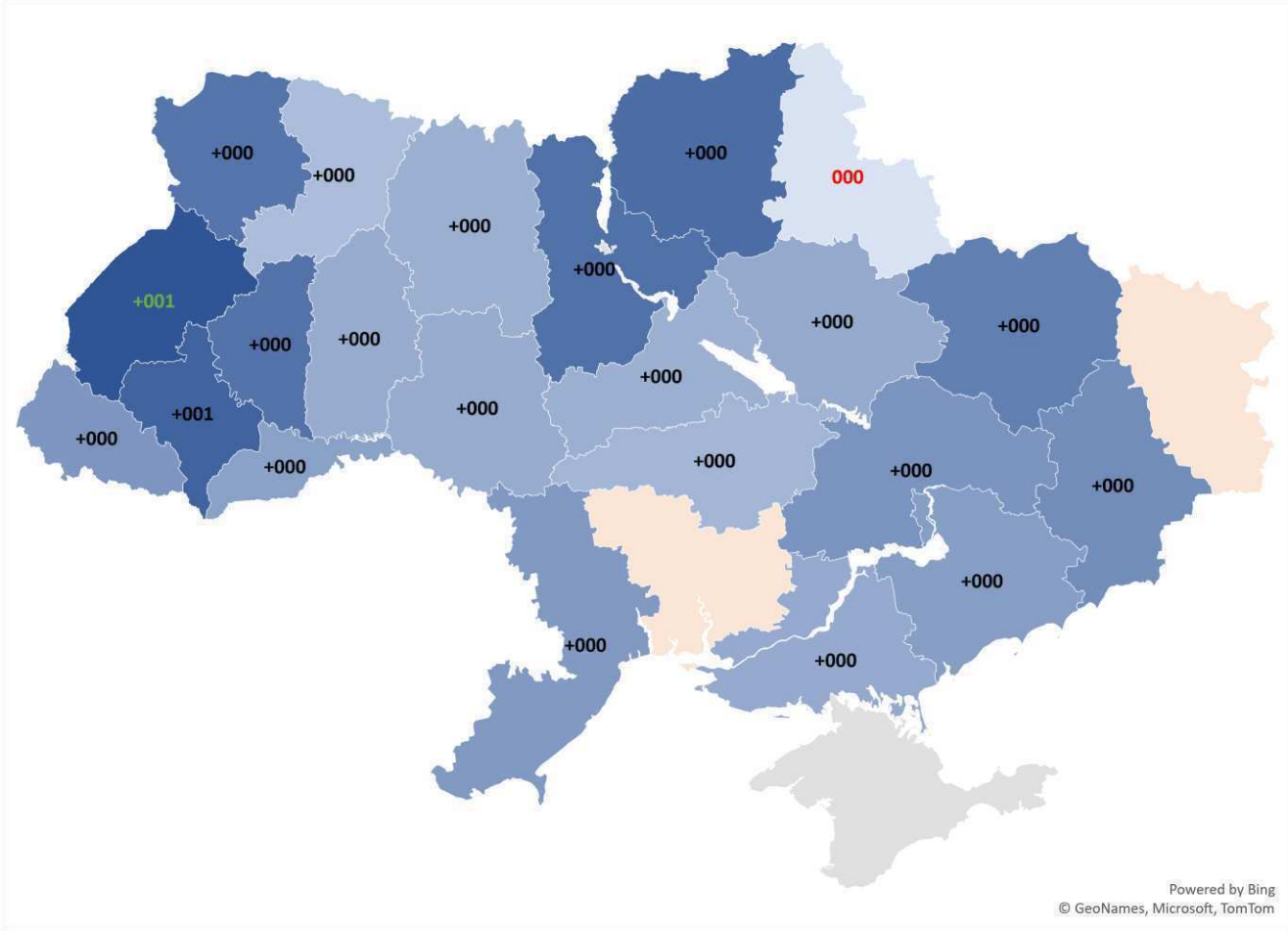
Очікуваний вплив Угоди про асоціацію за сектором. У 2021 найвища частка позитивних очікувань зафіксована сфері послуг – 45,3% опитаних (було 41,7% в 2020 році). Також відбулося зростання частки позитивних оцінок в сільському господарстві – з 42,0% в 2020 році до 43,2% у 2021 році. На противагу цьому, оптимізм зменшився серед представників промисловості та торгівлі – тепер про потенційний позитивний вплив Угоди в цих сектора повідомляють лише 39,3% та 40,8% (було 45,5% та 45,0%).

Рис. 161. Очікуваний вплив Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств протягом наступних п'яти років (за сектором діяльності), % опитаних

В сільському господарстві в 2021 році зафіксовано найвищий рівень невизначеності – не змогли відповісти 29,7% респондентів. Водночас найвища частка негативних оцінок в промисловості – 8,9% опитаних. У торгівлі найвища частка респондентів, які вважають, Угода не вплинула на їхній бізнес – 31,0%.

Рис. 162. Балансовий показник оцінок очікуваного впливу Угоди про асоціацію в регіонах[51]

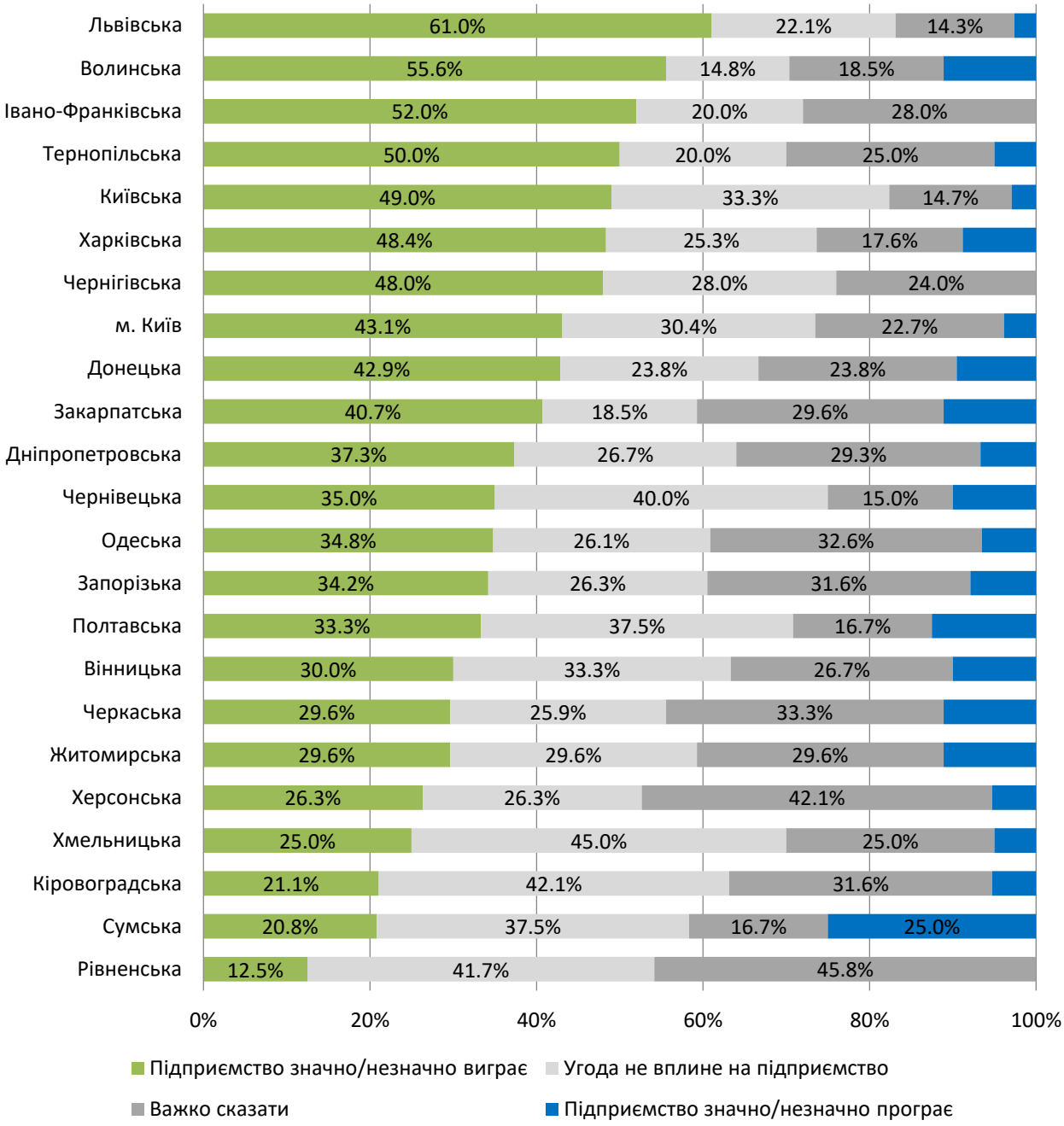

ОЧІКУВАНИЙ ВПЛИВ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ ЗА РЕГІОНОМ. Експортери та імпортери Львівської, Волинської, Івано-Франківської та Тернопільської областей мають найбільш позитивні очікування щодо впливу Угоди про асоціацію в найближчі п'ять років.[52] Про позитивний вплив в майбутньому вказують відповідно 61,0%, 55,6%, 52,0% та 50,0% опитаних. При цьому Черкаська область, яка була лідером позитивних очікувань в 2018 та 2020 роках майже вдвічі погіршила свій показник і опинилася в другій половині рейтингу. Таким чином, в окремих регіонах може суттєво змінюватися рівень оптимізму щодо впливу Угоди.

[51] Для Луганської та Миколаївської областей неможливо розрахувати балансовий показник через недостатню кількість спостережень для статистично значущих обрахунків.

[52] Луганську область не включено до порівняння через недостатню кількість спостережень.

Рис. 163. Очікуваний вплив Угоди про асоціацію з ЄС, у тому числі ПВЗВТ, на діяльність підприємств протягом наступних п'яти років за регіонами (регіони розташовані у порядку зменшення частки підприємств, які мають позитивні очікування щодо впливу Угоди), % опитаних

Найменше частка підприємств з позитивними очікуваннями щодо Угоди, у Рівненській (12,5%), Сумській (20,8%) та Кіровоградської (21,1%) областях. При цьому в Сумській області найвища частка респондентів, які очікують негативного впливу – 25,0%. Однак в Рівненській області негативні відповіді взагалі відсутні. Немає негативних оцінок також ще в Івано-Франківській та Чернігівській областях.

В рамках дослідження також вдруге було підраховано балансовий показник (різниця між позитивними та негативними оцінками) очікуваного впливу Угоди про асоціацію. Найвище значення балансового показника зафіксовано у Львівській області - +0,58 (також було +0,58 у 2020 році). Також високі результати в Івано-Франківській (+0,52) та Чернігівській (+0,48). Найнижчий показник балансового показника зафіксовано в Сумській області - -0,04. Це перший за дві хвилі дослідження регіонів, де зафіксовано

від'ємний балансовий показник очікувань щодо впливу Угоди (аналогічна ситуація зі Сумською областю щодо оцінок наявного впливу).

4.1.3 Використання можливостей Угоди про асоціацію

У 2021 році респондентам вперше було запропоновано оцінити використання можливостей Угоди про асоціацію. Така оцінка повинна доповнити результати опитування щодо наявного впливу Угоди. Серед можливостей Угоди було запропоновано скасування ввізних мит, гармонізація стандартів, запровадження тарифних квот та запровадження ПанЄвроМед. Згідно з отриманими результатами, найвища частка респондентів скористалася зі скасування мит – майже кожен другий або 44,1% опитаних. Ще майже третина скористалася з гармонізації стандартів – 29,4% опитаних. Рештою можливостей скористалися менше 10% опитаних. Зокрема про використання тарифних квот повідомили 9,6% респондентів, а запровадження ПанЄвроМед – 5,0%.

Рис. 164. Чи скористалися Ви такими можливостями, закладеними в Угоді про асоціацію? (% опитаних)

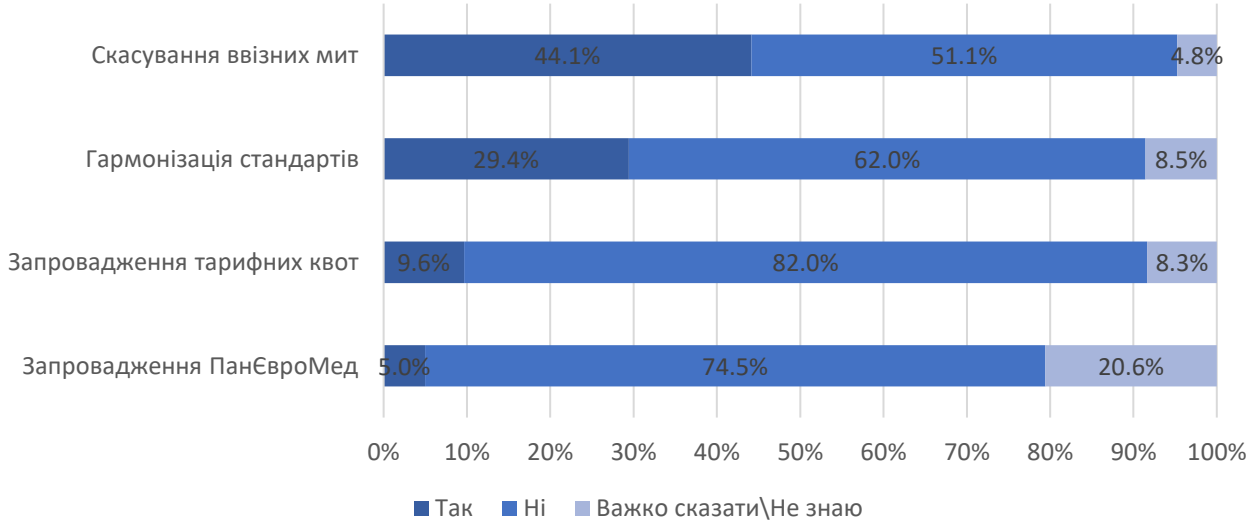
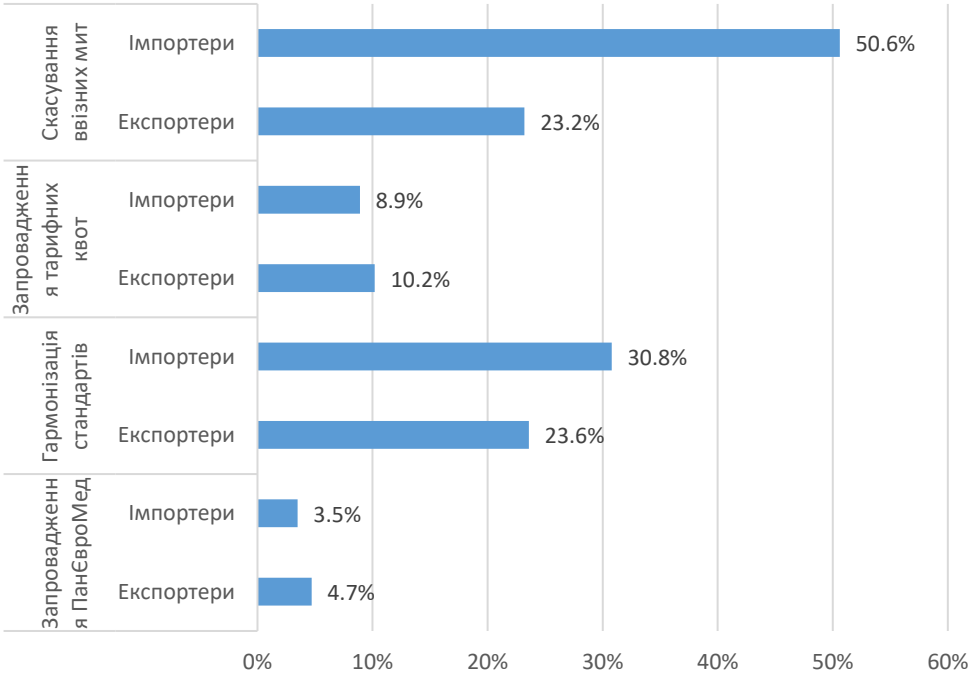
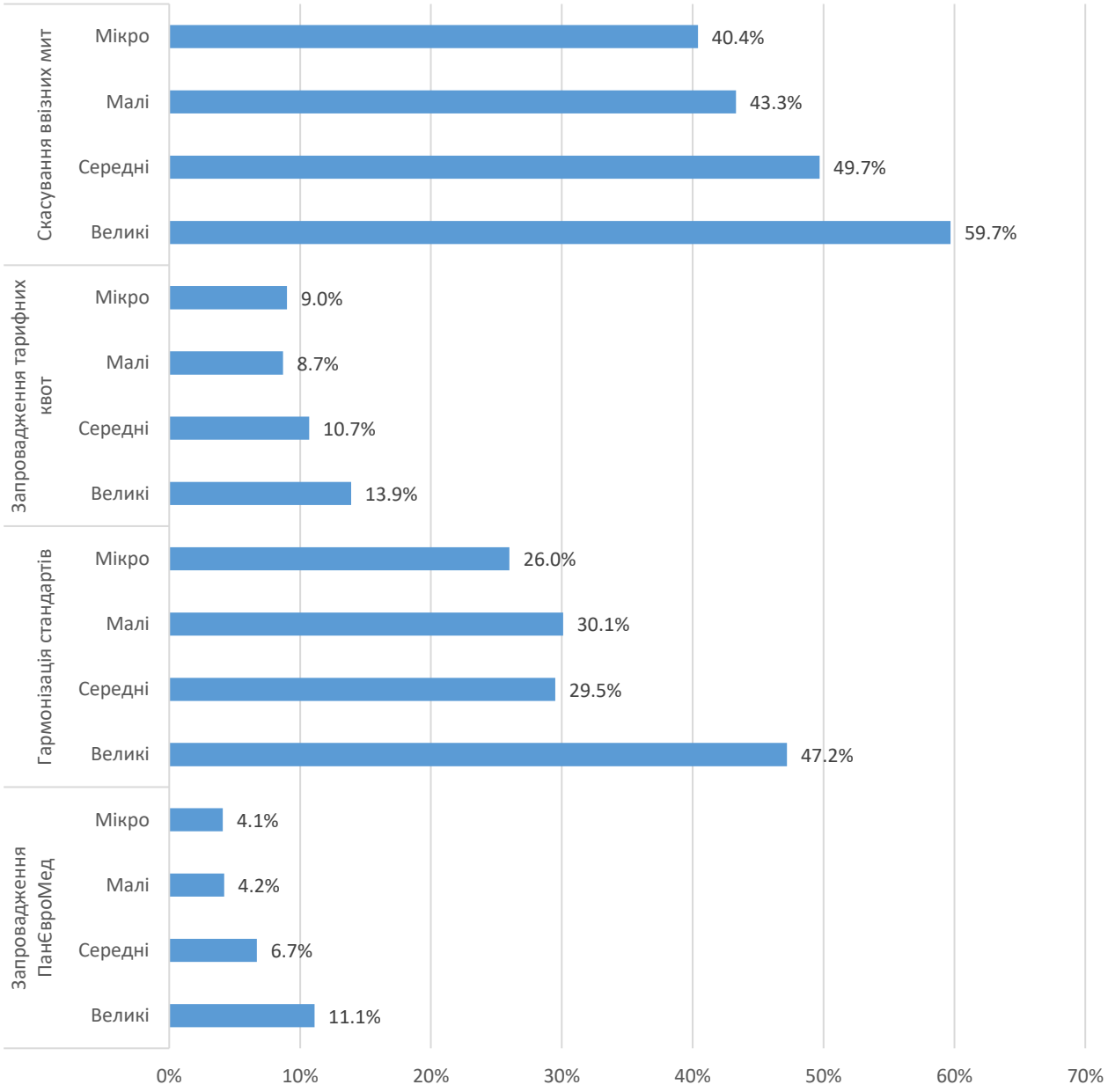

Рис. 165. Чи скористалися Ви такими можливостями, закладеними в Угоді про асоціацію? (за видом ЗЕД, % опитаних)

Використання можливостей Угоди про асоціацію за видом ЗЕД. Результати дослідження вказують на те, що українські імпортери в цілому краще скористалися від можливостей Угоди. Для прикладу, скасуванням мит скористалася половина імпортерів (50,6% опитаних) і лише майже чверть експортерів (23,2%). Про використання гармонізації стандартів повідомили 23,6% експортерів та 30,8% імпортерів. Водночас майже однаковий частка експортерів та імпортерів скористалися запровадження тарифних квот та ПанЄвромед. Такі результати можуть відображатися в загальних оцінках наявного та очікуваного в пливу Угоди. Саме серед імпортерів вища частка респондентів з позитивними оцінками.

Рис. 166. Чи скористалися Ви такими можливостями, закладеними в Угоді про асоціацію? (за розміром підприємств, % опитаних)

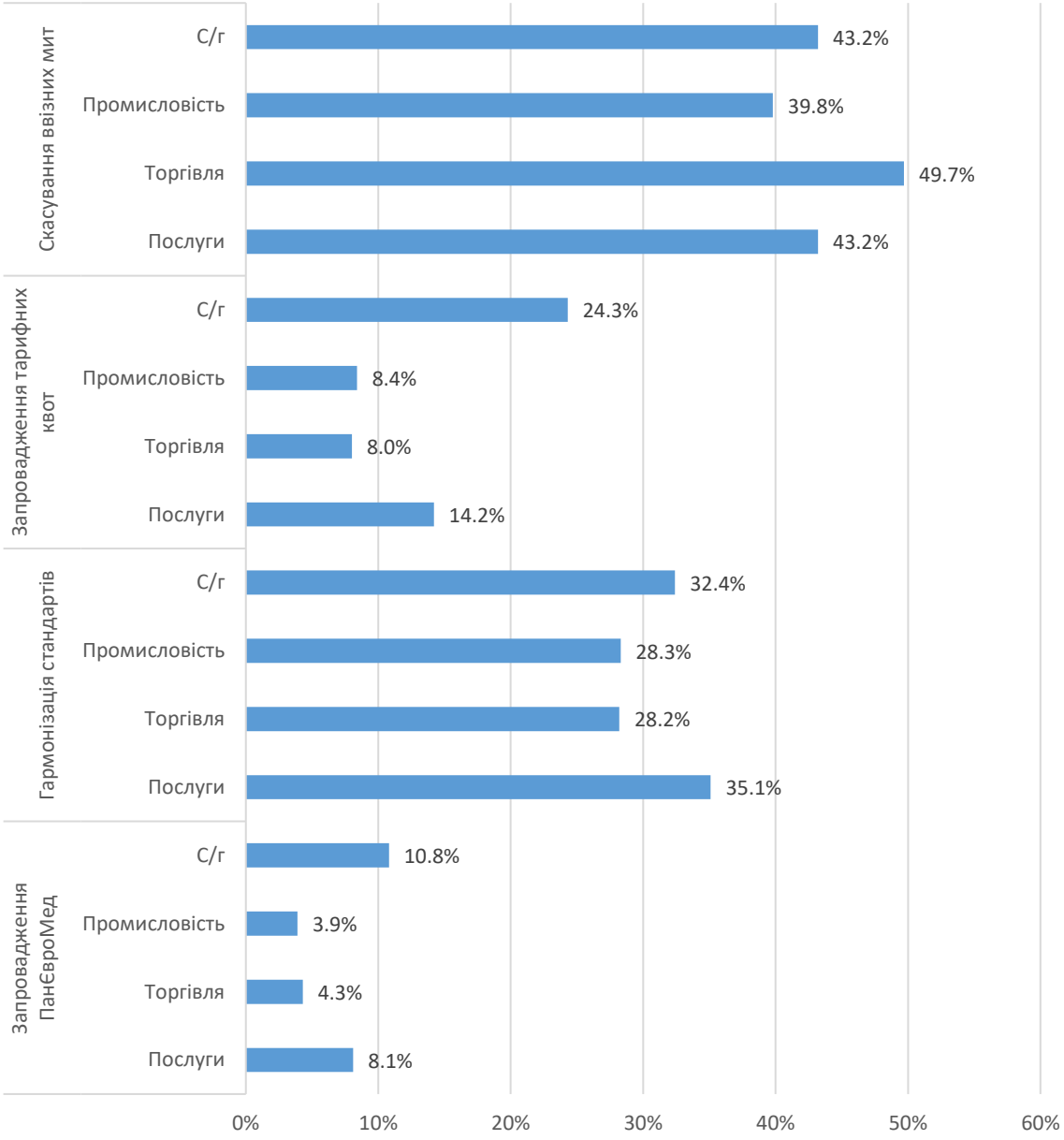

Використання можливостей Угоди про асоціацію за розміром підприємств. У розрізі розміру підприємств спостерігається залежність між розміром суб'єктів та використанням можливостей Угоди. Здебільшого зі зростанням розміру підприємства зростає ймовірність, що воно скористалося новими можливостями. Наприклад, про використання можливостей зі скасування ввізних мит повідомили 59,7% опитаних великих підприємств. При цьому результати для сектору МСП менші 50%. Про застосування гармонізації стандартів вказали 47,2% великих суб'єктів – це майже в 2 рази більше ніж результат для мікробізнесу

(26,0%). Такий розподіл результатів свідчить, що більші підприємства могли мати більше вмінь та ресурсів для пристосування до нових умов та використання нових можливостей.

Використання можливостей Угоди про асоціацію за секторами. У розрізі секторів ситуація є менше однозначною ніж в розрізі виду ЗЕД та розміру підприємств. Наприклад, зі скасування ввізних мит найбільше скористалися торговельні підприємства - 49,7% опитаних. Сільське господарство лідирує у використанні можливостей запровадження тарифних квот (24,3% опитаних) та запровадження ПанЄвроМед (10,8%). НА послуги припадає найбільш частка респондентів, які скористалися гармонізацією стандартів (35,1%).

Рис. 167. Чи скористалися Ви такими можливостями, закладеними в Угоді про асоціацію? (за сектором, % опитаних)

Використання можливостей Угоди про асоціацію за регіонами. У розрізі регіонів найкращі результати демонструють насамперед західні та північні регіони України, що збігається високими результатами балансових показників впливу Угоди. Наприклад, скасуванням ввізних мит скористалися 63,6% опитаних у Львівській області та 60,0% в Тернопільській областях. На противагу цьому, в Кіровоградській області цей показник становить лише 21,0%. У Тернопільській області найвища частка респондентів, котрі використали можливості гармонізації стандартів – 45,0% опитаних. Також високі результати в Львівській

(35,1%) та Хмельницькій (35,0%) областях. У Львівській та Тернопільських областях найвищі результати серед тих, хто використав запровадження ПанЄвроМед (11,7% та 10,5% відповідно).

Основні результати коротко:

У 2021 році 36,8% опитаних підприємств позитивно оцінюють наявний вплив Угоди про асоціацію. Це менше ніж у 2020 році, коли зафіксовано найвищий показник за всі хвилі опитування.

Підприємства, що поєднують експорт та імпорт або лише імпортують, найбільшою мірою відчули позитивний вплив. Серед експортерів продовжує залишатися найнижчий рівень позитивних оцінок. Великий бізнес більшою мірою відчуває позитивний вплив Угоди порівняно із сектором МСП. У 2021 році частка позитивних оцінок майже не відрізняється для представників різних секторів.

Очікування щодо майбутнього впливу Угоди про асоціацію погіршилися. Частка підприємств з позитивними очікуваннями становить 41,0%. Це найнижчий результат за всі хвилі дослідження.

Підприємств, які займаються лише експортом, мають найменш позитивні очікування. Підприємства великого розміру мають найбільш оптимістичні очікування. Рівень позитивних оцінок майже не відрізняється між секторами, однак частка позитивних оцінок вища у с/г та послугах.

Найбільш часто учасники ЗЕД повідомляли, що скористалися зі скасування ввізних мит – майже кожен другий опитаний. Від скасування мит та гармонізації стандартів виграли більше імпортери, а від тарифних квот та ПанЄвромед – майже однаково експортери та імпортери. Великий бізнес використав більше можливостей ніж МСП.

Отримані результати свідчать, що український бізнес має побачити нові перспективи Угоди про асоціацію. Зміни до Угоди про асоціацію на часі.

4.2 Перешкоди для експортерів та імпортерів

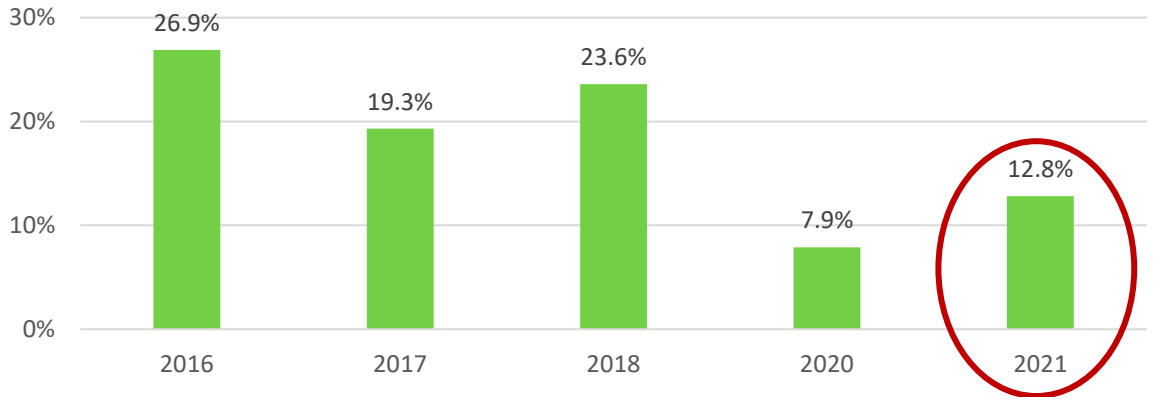
В рамках дослідження вже вшосте було проаналізовано перешкоди, з якими стикаються експортери та імпортери. У 2020 році на рейтинг перешкод могла впливати пандемія COVID-19, запроваджений карантин та нові види труднощів на митних кордонах. Тоді для мінімізації можливого викривлення відповідей, респондентам було запропоновано оцінити перешкоди до запровадження карантину 12 березня 2020 року. У 2021 році бізнес вже більше адаптувався до роботи в умовах пандемії. В результаті, наявність можливих обмежень було винесено за дужки. Однак, для врахування всього переліку можливих перешкод, було змінено методологію опитування респондентів щодо цього запитання. Якщо в попередні роки респонденти могли вибрати максимум 3 варіанти відповідей, то у 2021 році таке обмеження відсутнє.

4.2.1 Перешкоди для експортерів: національний вимір

В рамках шостої хвилі опитування 12,8% експортерів повідомили, що особисто стикалися з перешкодами при здійсненні експортної діяльності.[53] Ця частка дещо зросла порівняно з 2020 роком, коли відповідний показник становив 7,9% і був найнижчим за всі хвилі опитування починаючи з 2016 року.[54] Незважаючи на зростання рівня перешкод, їх наявність є нижчою ніж в 2016-2018 роках. Для прикладу, у 2016 році відповідний показник становив 26,9%, в 2017 – 19,3%, а 2018 – 23,6%.

У 2021 році, підприємства, що поєднують експорт та імпорт, менш часто стикаються з перешкодами при експорті (11,5%) ніж підприємства, які лише експортують (14,6%). Подібна ситуація також була зафіксована у 2020 році, коли відповідні показники становили 7,7% та 8,2%. При цьому у 2021 році різниця між цими двома групами експортерів стала більш суттєвою.

Рис. 168. Частка експортерів, що стикалися з перешкодами (2016-2021 рр.), % опитаних експортерів

Великі (9,8%) та середні (9,0%) підприємства менш часто повідомляють про наявність перешкод ніж мікро (18,0%) та малі (11,1%). Ця ситуація відрізняється від результатів попередніх років, коли великі підприємства якраз переважно більш часто повідомляли про проблеми. Наприклад, у 2020 році цей показник для великих підприємств становив 10,4%, тоді як 4,1% для середніх, 10,7% для малих та 8,1% для мікро. Таким чином погіршення ситуації порівняно з 2020 роком відбулося за рахунок зростання рівня перешкод для мікро та малого бізнесу.

У 2021 році підприємства сфери послуг найчастіше повідомляють про перешкоди при експорті – 16,1% опитаних. У 2020 році представники сектору послуг також найбільш часто стикалися з перешкодами = 22,6% опитаних. На противагу цьому, найменш часто повідомляють про перешкоди промислові підприємства – 10,4%. Для сільськогосподарських підприємств цей показник становить 13,8%, хоча у 2020

[53] Зважаючи на незначну частку експортерів, що стикалися з перешкодами під час експорту, підвибірка представлена лише 74 респондентами.

[54] Дані першої хвилі опитування не враховуються через відмінності у методі проведення опитування (самозаповнення проти телефонного інтерв'ю) і розміру вибірки.

році лише 4,2% представників сектору повідомляли про проблеми. Більше як в 2 рази також зросли перешкоди для промислових підприємств – від 7,2% у 2020 році до 15,9% у 2021 році.

У 2021 році для експортерів головною перешкодою для ЗЕД при експорті є непередбачуваність торговельної політики України (часті зміни законодавства). Про неї повідомили 55,4% опитаних експортерів. Непередбачуваність торговельної політики України залишається однією з головних перешкод продовж всіх хвиль опитування. Також більше половини респондентів повідомляють про значний рівень бюрократизації на митниці (52,7%) та бюрократизації і непрозорість податкової служби (51,4%).

Рис. 169. Перешкоди під час експорту серед тих, хто мав перешкоди, за роками (% опитаних експортерів)[55]

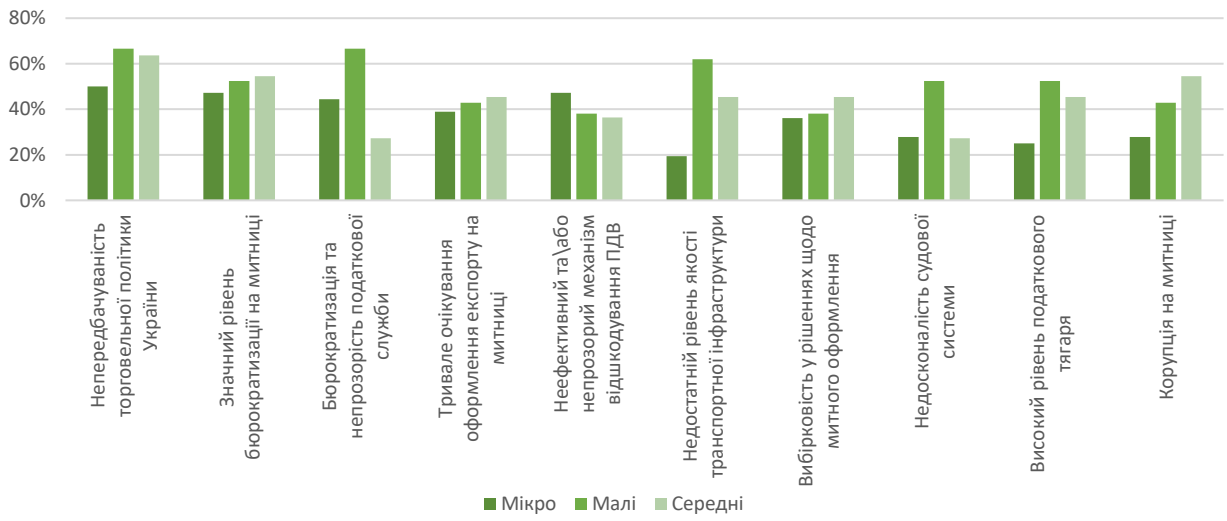
[55] Сума відсотків перевищує 100, оскільки респонденти могли обрати більше ніж один варіант відповіді.

Серед інших проблем виділяються недостатній рівень якості транспортної інфраструктури та відповідних послуг (порти, залізниця, автомобільні дороги, логістичні центри, митні склади), неефективний та / або непрозорий механізм відшкодування ПДВ, тривале очікування оформлення на митниці. Про кожну з цих перешкод повідомили 40,5% респондентів. Окрім цього, по 37,8% опитаних підприємств вказують, що перешкодою є вибірковість у рішення митного оформлення. Ще 36,5% опитаних повідомляють про неповернення ПДВ, корупцію на митниці, високий рівень податкового тягаря та недосконаліть судової системи. Таким чином, незважаючи на незначну зміну методології опитування, в цілому бізнес продовжує найчастіше говорити про проблеми, які були в десятці важливих і під час попередніх хвиль дослідження.

4.2.2 Перешкоди для експортерів: аналіз для підприємств різних розмірів, секторів та митниць

ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ЕКСПОРТЕРІВ ЗА РОЗМІРОМ. Результати опитування вказують, що спостерігаються відмінності в оцінках перешкод для експорту серед підприємств різного розміру.[56] З одного боку, непередбачуваність торговельної політики (часті зміни законодавства) є головною проблемою для суб'єктів всіх розмірів (50,0 мікро, 66,7% малих та 63,6% середніх підприємств). З іншого боку, при цьому відрізняється пріоритетність інших перешкоди. Наприклад, для малих підприємств на першій сходинці також бюрократизація та непрозорість роботи податкової (66,7%). Окрім цього, важливою перешкодою є недостатній рівень транспортної інфраструктури (61,9%). Для мікропідприємств серед найважливіших перешкод значний рівень бюрократизації на митниці (47,2%), непрозорий та / або неефективний механізм відшкодування ПДВ (47.2%) та неповернення ПДВ (47,2%). Середні підприємства також часто скаржаться на корупцію на митниці (54,5%), а також значний рівень бюрократизації на митниці (54,5%).

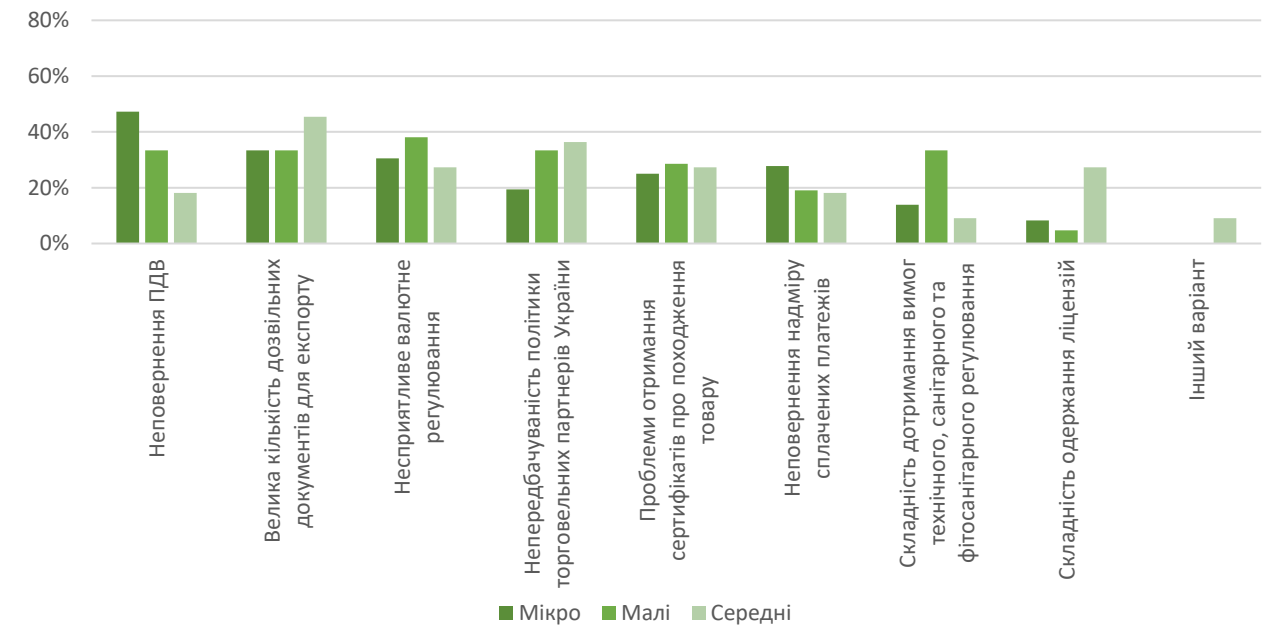
Рис. 170. Перешкоди під час експорту: за розміром підприємств, % опитаних

Необхідно зауважити, що окремі проблеми мають значну різниці в рівні проблемності для суб'єктів різного розміру. Наприклад, недостатній рівень транспортної інфраструктури є суттєвою перешкодою для 61,9% малих підприємств, але лише 19,4% мікро та 45,5% середніх. Водночас середні підприємства найменш часто скаржаться на роботу податкової (бюрократизацію та непрозорість) – 27,3% опитаних. При цьому на податкову скаржаться 44,4% мікро та 66,7% малих підприємств. Корупція на митниці в два рази більше проблемна для середнього бізнесу ніж для мікро (54,5% проти 27,8%).

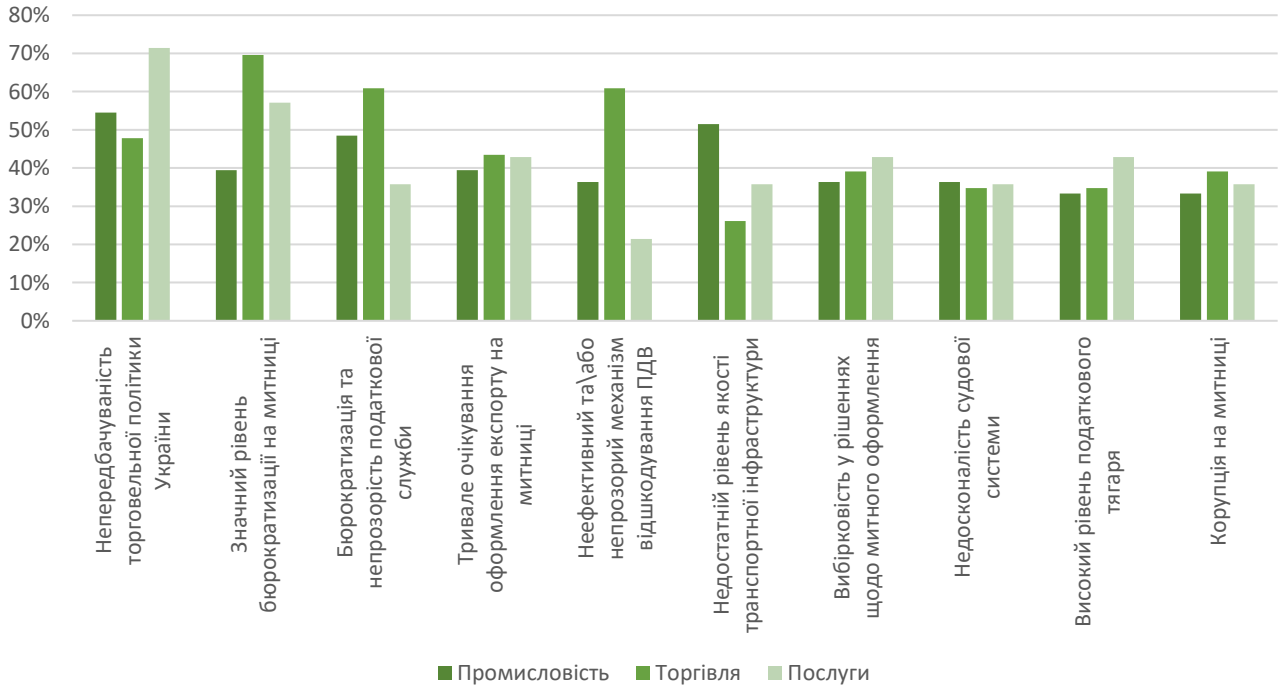
[56] Кількість великих підприємств, які стикалися з перешкодами при експорту імпорту, є недостатньою для проведення обчислень, тому порівняльний аналіз проведено для мікро-, малих та середніх підприємств.

Рис. 171. Перешкоди під час експорту: за розміром підприємств, % опитаних (продовження)

ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ЕКСПОРТЕРІВ ЗА СЕКТОРОМ.[57] Експортери з різних секторів економіки по різному оцінюють перешкоди при здійсненні ЗЕД. Порівняння виконано лише для підприємств, які представляють промисловість, торгівлю та послуги. Кількість сільськогосподарських підприємств, які стикалися з перешкодами при експорті, є недостатньою для проведення таких обрахунків. Для представників сфери послуг непередбачуваність торговельної політики є головною перешкодою (71,4%). На другій сходинці значний рівень бюрократизації на митниці (57,1%).

Рис. 172. Перешкоди під час експорту: за сектором підприємств, % опитаних

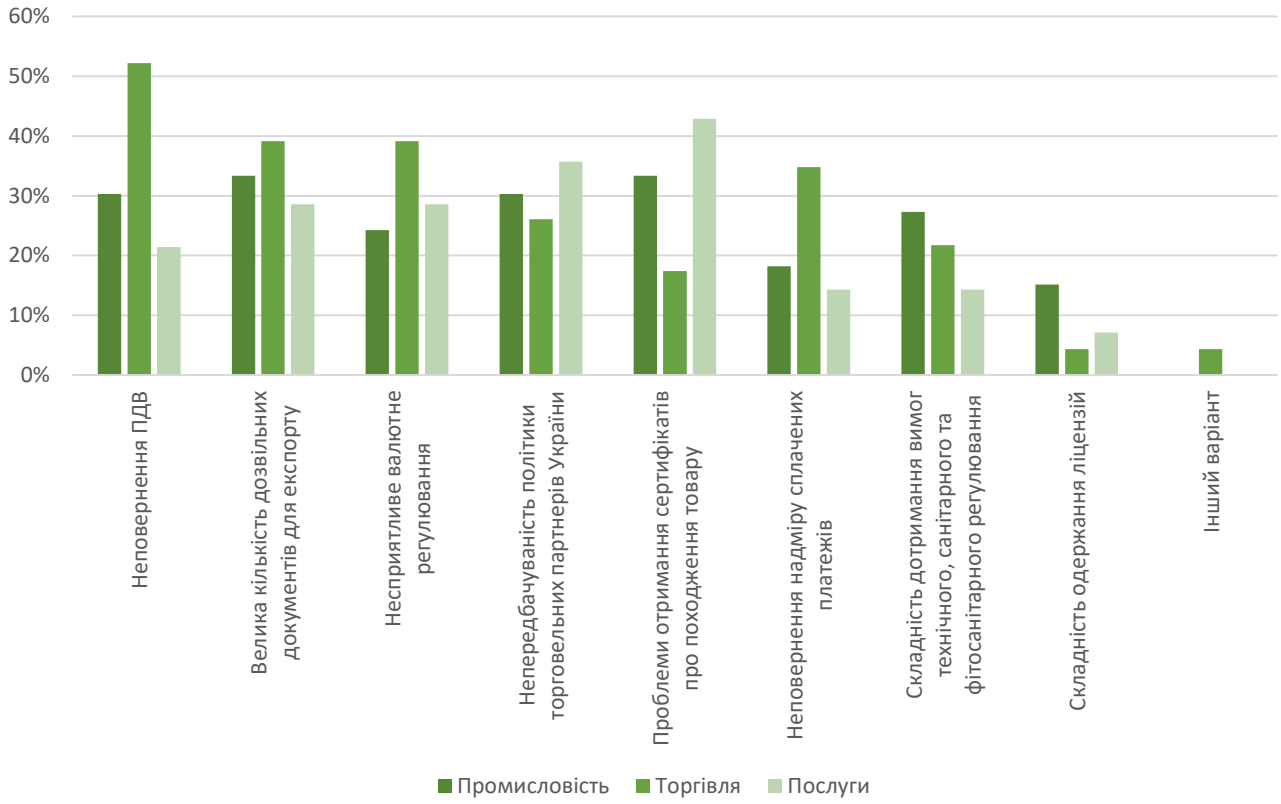

[57] Через недостаню кількість респондентів у сільському господарстві, що стикалися з перешкодами при імпорті, розподіл перешкод для цього сектору не наведено.

Для промислових підприємств непередбачуваність торговельною політики також є перешкодою номер один (54,5%), але на другій сходинці недостатність рівень транспортної інфраструктури (51,5%). Для торговельних підприємств на першій сходинці значний рівень бюрократизації на митниці (69,6%), а нижче в рейтингу – бюрократизація та непрозорість податкової служби (60,9%) та неефективний та / або непрозорий механізм відшкодування ПДВ (60,9%).

Потрібно зауважити, що окремі проблеми виділяються значною різницею оцінок між різними секторами. Наприклад, неефективний та / або непрозорий механізм відшкодування ПДВ майже в 3 рази частіше вказували представники торгівлі ніж послуг (60,9% проти 21,4%). Проблема отримання сертифікатів про походження товару найбільш актуальна для представників сфери послуг – 42,9%. При цьому для торговельних підприємств цей показник в 3 рази нижчий (17,4%). Проблема транспортної інфраструктури в 2 рази частіше хвилює промислові підприємства ніж торговельні (51,5% проти 26,1%).

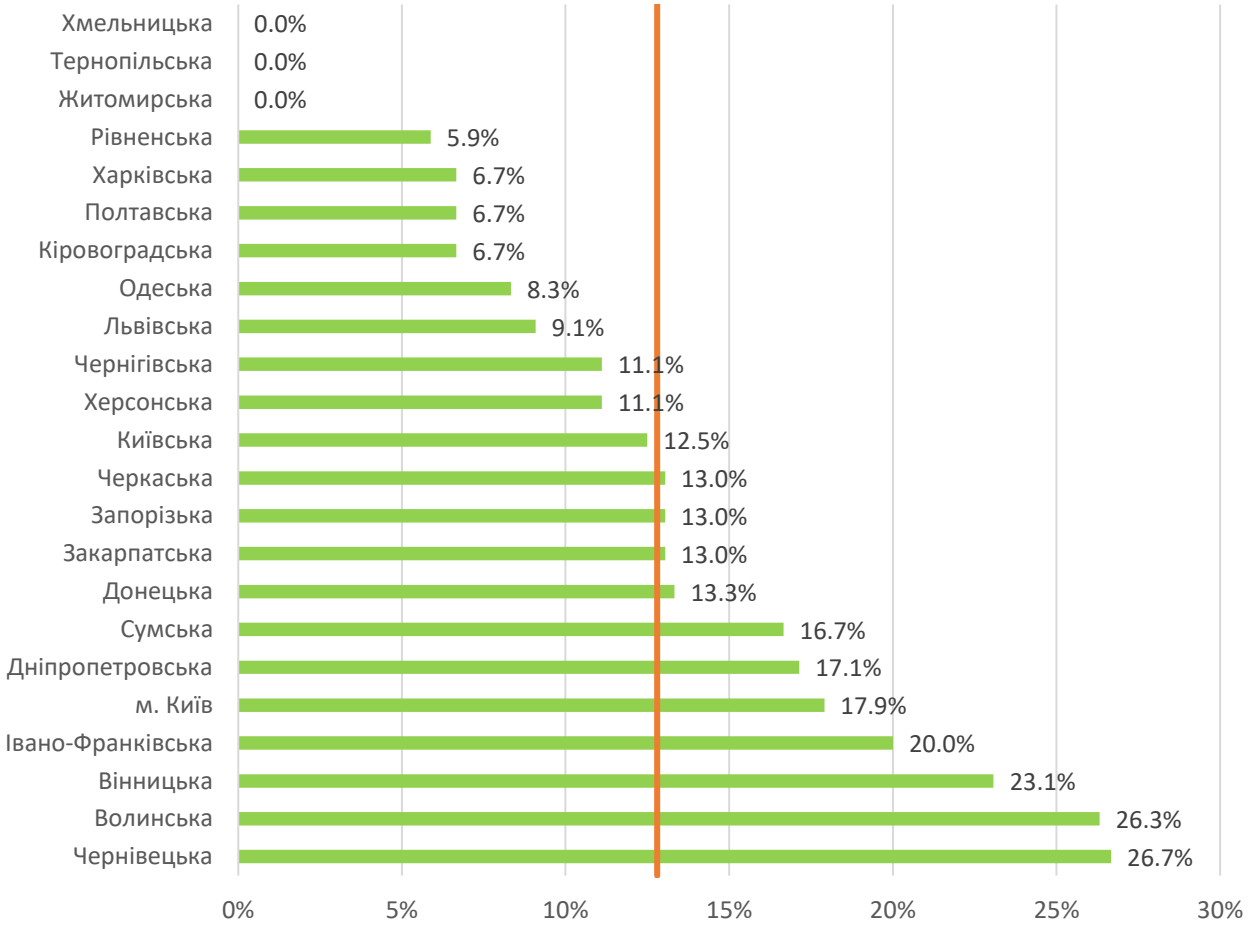
Рис. 173. Перешкоди під час експорту: за сектором підприємств, % опитаних (продовження)

ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ЕКСПОРТЕРІВ: АНАЛІЗ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ РІЗНИХ РЕГІОНІВ[58]. У 2021 році експортери різних регіонів по різному оцінюють наявність перешкод для експорту. Найчастіше про перешкоди повідомляли респонденти з Чернівецької (26,7%), Волинської (26,3%), Вінницької (23,1%) та Івано-Франківської (20,0%) областей. При цьому в трьох регіонах скарги відсутні – Житомирській, Тернопільській та Хмельницькій областях. Необхідно зауважити, що в 2020 році перешкоди були відсутні також Тернопільській та Житомирській областях. Окрім цього, у 2020 році без перешкод була Чернівецька область, яка у 2021 році є лідером в їх наявності.

[58] Порівняння перешкод за секторами та розміром підприємств, а також регіонами, неможливе через недостатню кількість респондентів у підвибірках.

Рис. 174. Частка респондентів, які стикалися з перешкодами при експорті, за регіонами, % опитаних[59]

Основні результати коротко:

У 2021 році показник наявності перешкод при експорті зріс порівняно з 2020 роком, коли він був найнижчий за всі хвилі дослідження. У 2021 році про наявність перешкод при експорті повідомили 12,8% експортерів (було 7,9% у 2020 році). Наявність перешкод майже не відрізняється для підприємств, які лише експортують, або поєднують експорт та імпорт.

Мікропідприємства найчастіше (18,0%) стикаються з перешкодами при експорті, при цьому цей показник незначною мірою відрізняється для малих (11,1%), середніх (9,0%) та великих (9,8%) підприємств. У галузевому розрізі найчастіше мають справу з перешкодами при здійсненні експорту підприємства сфери послуг (16,1%) та торгівлі (15,9%).

Головними перешкодами є непередбачуваність торговельної політики України, значний рівень бюрократизації на митниці та політика податкової інспекції (повідомив кожен другий респондент).

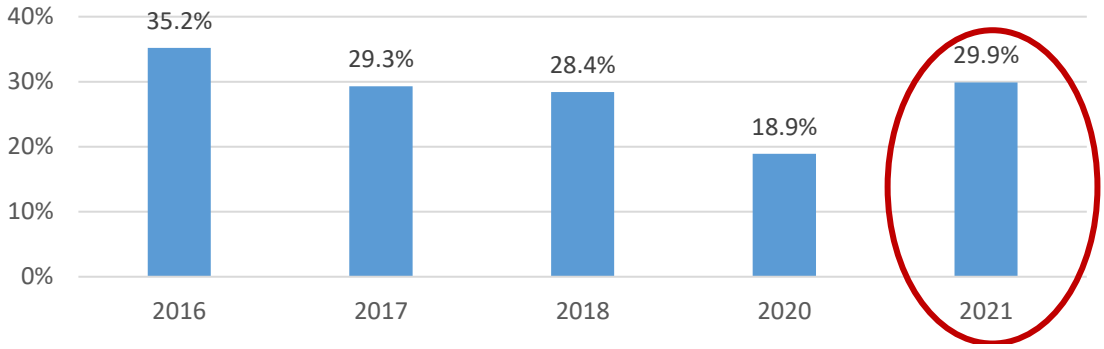
4.2.3 Перешкоди для імпортерів: національний вимір

У 2021 році 29,9% імпортерів повідомили, що особисто стикалися з перешкодами при здійсненні імпорту. Ця частка зросла на 11 в. п. порівняно з 2020 роком, коли цей показник був найнижчим за всі хвилі дослідження з 2016 року. Окрім цього, показник 2021 року є другим найвищим за всі хвилі дослідження. Перешкоди були присутні на більшому рівні лише у 2016 році – 35,2% опитаних. Однак показники 2017 та 2018 років приблизно на рівні 2021 року (29,3% та 28,4% відповідно). Підприємства, що займаються водночас імпортом та експортом, відчувають перешкоди менш часто ніж підприємства, які лише

[59] Луганську та Миколаївську області не включено до порівняння через недостатню наповнюваність підвибірки.

імпортують, однак різниця є незначною (29,8% проти 30,0%). Однак різниця між вказаними групами імпортерів не є суттєвою.

Рис. 175. Частка імпортерів, що стикалися з перешкодами (2016-2021 рр.), % опитаних імпортерів[60]

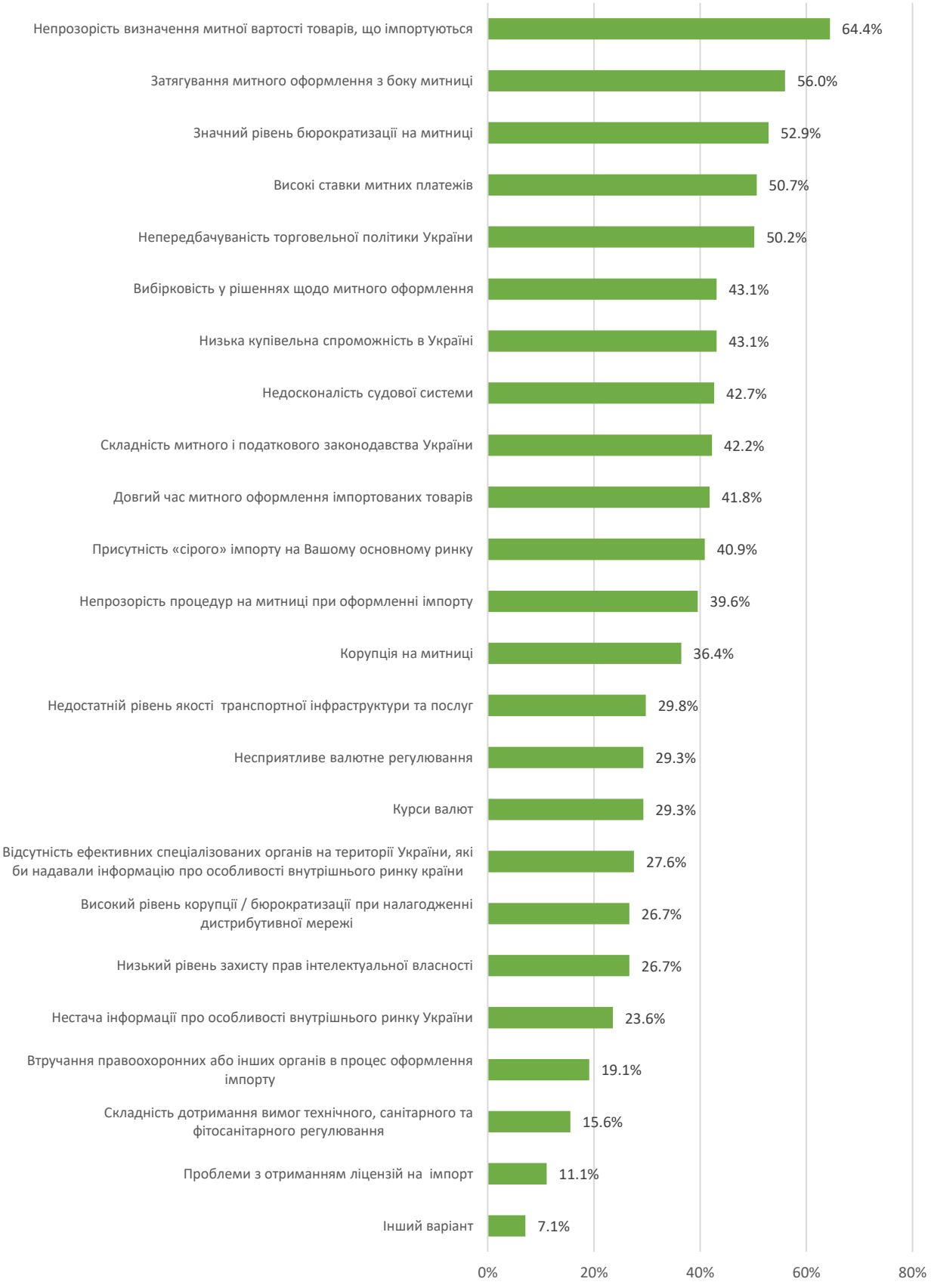
У 2021 році, підприємства великого розміру повідомляють про перешкоди при імпорті частіше ніж суб'єкти інших розмірів. Показник для великих підприємств становить 36,7%, тоді як для мікро – 30,0%, малих 29,3%, середніх – 26,6%. Для порівняння, у 2020 році великі підприємства стикалися з проблемами при імпорті найменш часто. Таким чином, у 2021 році зріс рівень проблемності проведення імпорту для великих підприємств.

У секторальному розрізі про перешкоди найчастіше повідомляють сільськогосподарські підприємства – 33,3% опитаних. Однак немає великого розриву в результатах від інших секторів. Наприклад, в сфері послуг цей показник становить 31,9%, промисловості – 30,1%, торгівлі – 29,0%. Тобто для всіх секторів результат приблизно на рівні середнього. Для порівняння, у 2018 та 2020 роках про перешкоди при здійсненні імпорту найчастіше повідомляли підприємства сфери послуг.

Непрозорість визначення митної вартості товарів є головною перешкодою при імпорті. У 2021 році про неї вказали 64,4% респондентів, які мали проблеми імпорті. Необхідно зауважити, що непрозорість визначення митної вартості була однією з головних перешкод і під час попередніх хвиль дослідження, хоча тоді методологія опитування була дещо іншою. На другій сходинці рейтингу перешкод знаходиться затягування митного оформлення з боку митниці. Про цю перешкоду повідомили 56,0% опитаних. Також кожен другий респондент вказує на проблеми при імпорті через значний рівень бюрократизації на митниці (52,9%), високі ставки митних платежів (50,7%) та непередбачуваність торговельної політики України (часті зміни законодавства)(50,2%). В цілому близько половини перешкод актуальні для 40,0% і більше опитаних, в яких були перешкоди при здійснення імпортної діяльності.

[60] Дані першої хвилі опитування не враховуються через відмінності у методі проведення опитування (самозаповнення проти телефонного інтерв'ю) і розміру вибірки.

Рис. 176. Перешкоди під час імпорту серед тих, хто мав перешкоди, за роками (% опитаних імпортерів)[61]

[61] Сума відсотків перевищує 100, оскільки респонденти могли обрати більше ніж один варіант відповіді.

4.2.4 Перешкоди для імпортерів: аналіз для підприємств різних розмірів, секторів та митниць

ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ІМПОРТЕРІВ ЗА РОЗМІРОМ. Результати опитування зафіксували відмінності в оцінках перешкод при здійсненні імпортної діяльності серед підприємств різного розміру.

Рис. 177. Перешкоди під час імпорту: за розміром підприємств, % опитаних

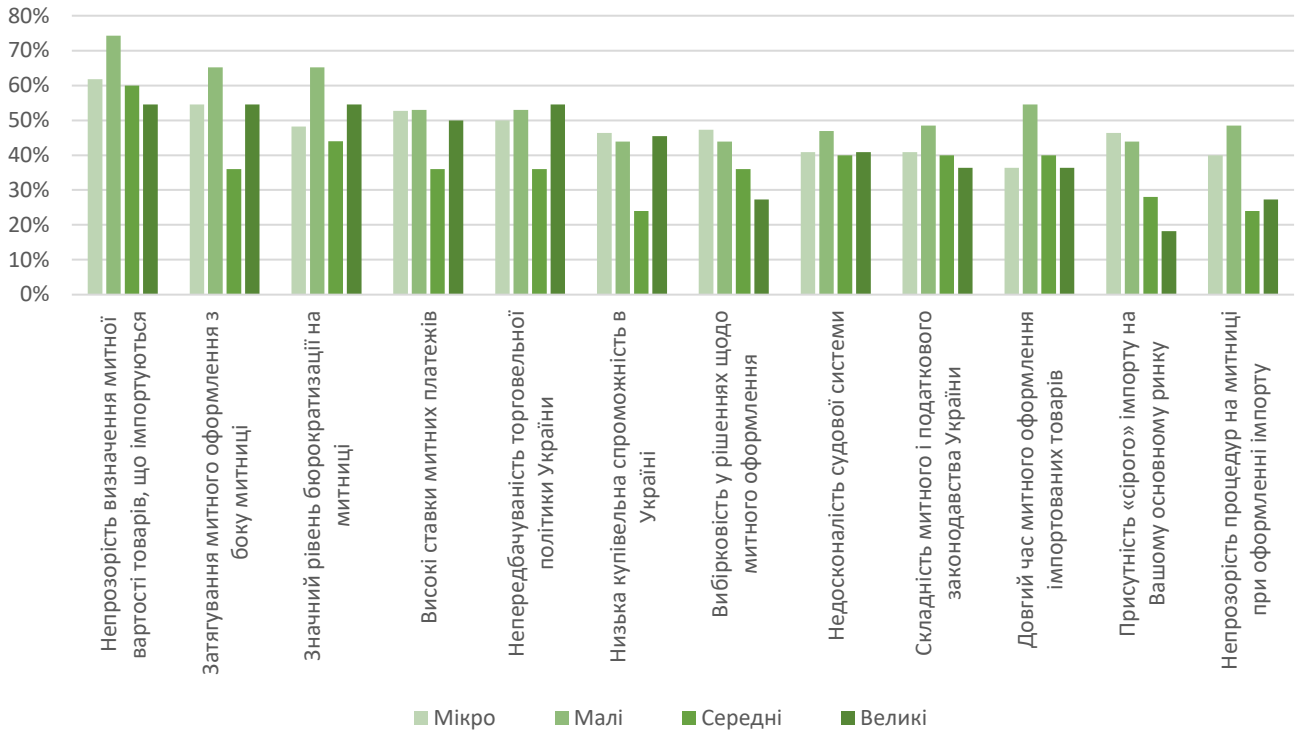
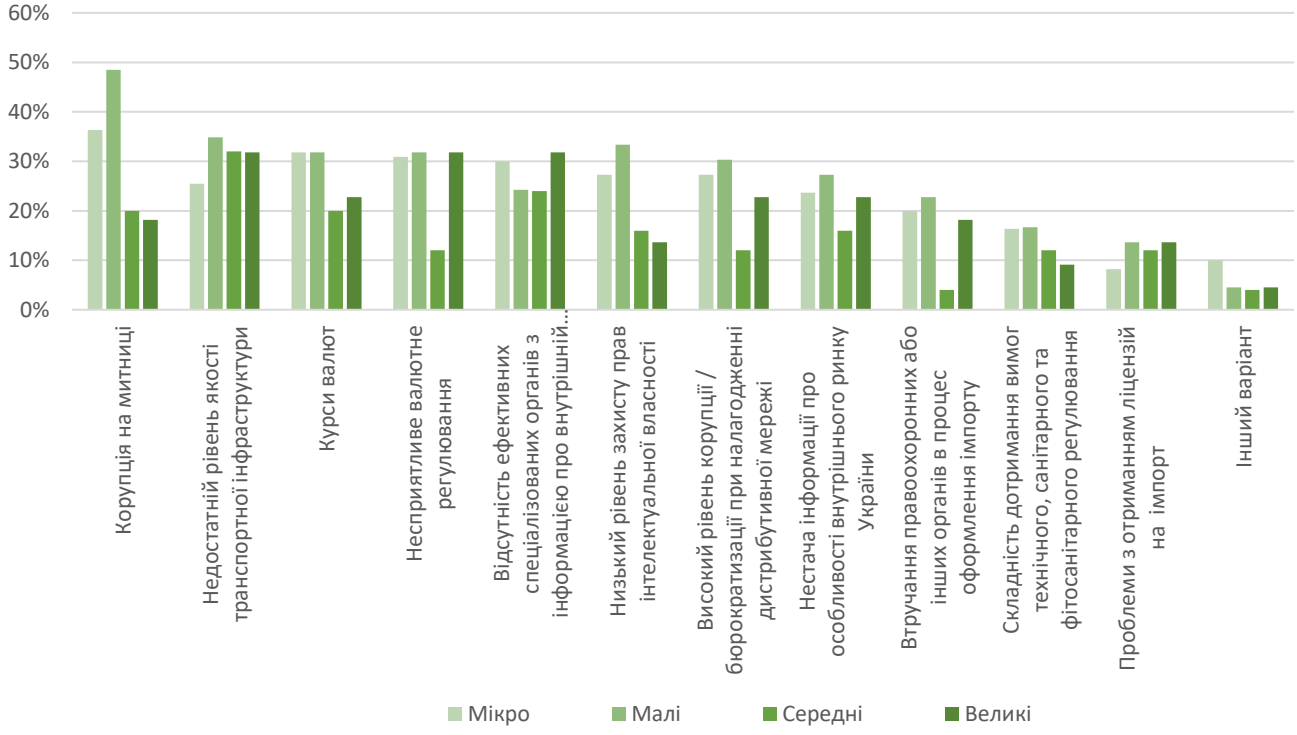

Рис. 178. Перешкоди під час імпорту: за розміром підприємств, % опитаних (продовження)

З одного боку, непрозорість визначення митної вартості товарів, що імпортують, є головною перешкодою для суб'єктів усіх розмірів. Однак вона більш актуальна для представників МСП. На непрозоре визначення

митної вартості поскаржилися 61,8% мікро, 74,2% малих, 60,0% середніх та 54,5% великих підприємства. Однак великі підприємства розташували на першій сходинці рейтингу перешкод також затягування митного оформлення з боку митниці (54,5%), значний рівень бюрократизації на митниці (54,5%) та непередбачуваність торговельної політики України (54,5%). Затягування митного оформлення з боку митниці та значний рівень бюрократизації на митниці посідають другу сходинку серед перешкод для малих підприємств (65,2%). Затягування митного оформлення також є топ-2 перешкодою для мікропідприємств (54,5%).

Необхідно зауважити, що для окремих перешкод спостерігається суттєва різниця результатів за типами підприємств. Наприклад, на «сірий» імпорт скаржаться 18,2% великих підприємств, але 46,4% мікропідприємств. Також великі та середні підприємства майже вдвічі менш часто скаржаться на непрозорість процедур на митниці при оформлення імпорту ніж мікро та малі (27,3% і 24,0% проти 40,0% та 48,5%).

Перешкоди для імпортерів за сектором. Представники різних секторів економіки по різному оцінюють перешкоди при здійсненні імпорту. Необхідно зауважити, що порівняння виконано лише для підприємств, що представляють промисловість, торгівлю та послуги. Кількість сільськогосподарських підприємств, які відчули перешкоди при імпорті, є недостатньою для проведення обрахунків. Згідно з результатами 2021 року, непрозорість визначення митної вартості при оформлення імпорту є головною перешкодою для представників всіх трьох секторів: 68,1% у промисловості, 62,8% у торгівлі та 64,9% у послугах. Однак відрізняється рейтинг наступних перешкод.

Наприклад, для промислових підприємств також важливі затягування митного оформлення з боку митниці (65,2%) значний рівень бюрократизації за митниці (59,4%). Торговельні підприємства скаржаться на високі ставки митних платежів (52,2%) та непередбачуваність торговельної політики України (54,9%). Для представників сфери послуг топ-2 перешкодою є значний рівень бюрократизації на митниці (54,1%).

Окремі проблеми суттєво відрізняються результатами за секторами. Наприклад, на низький рівень захисту прав інтелектуальної власності скаржаться 40,5% промислових підприємств, але лише 11,6% представників сфери послуг (тобто майже в 4 рази менша частка).

Рис. 179. Перешкоди під час імпорту: за сектором, % опитаних

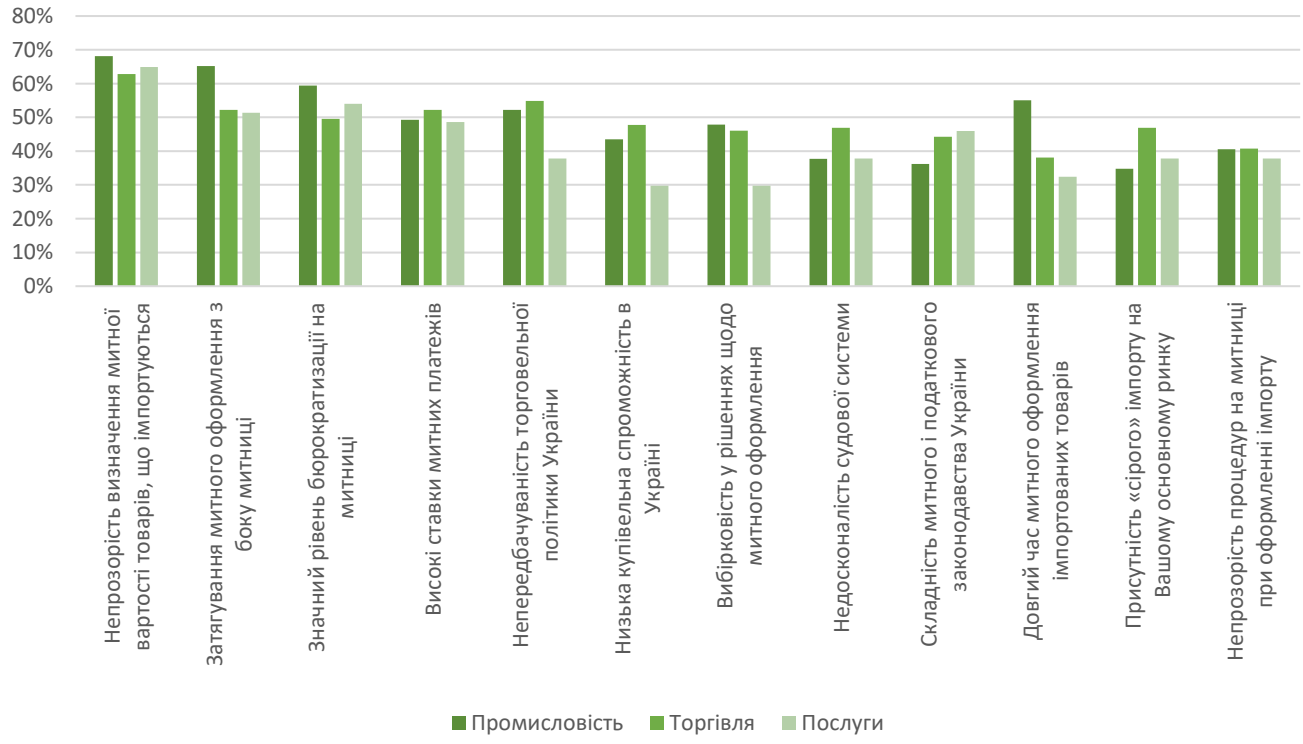
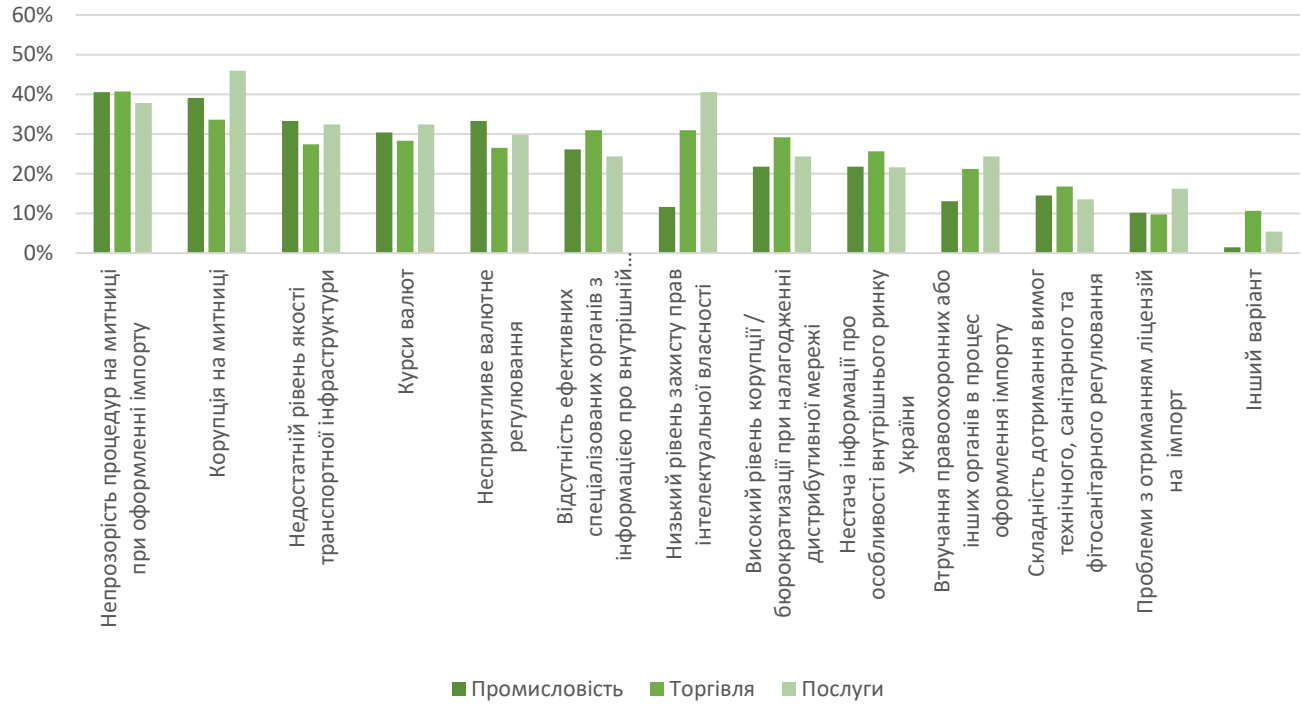

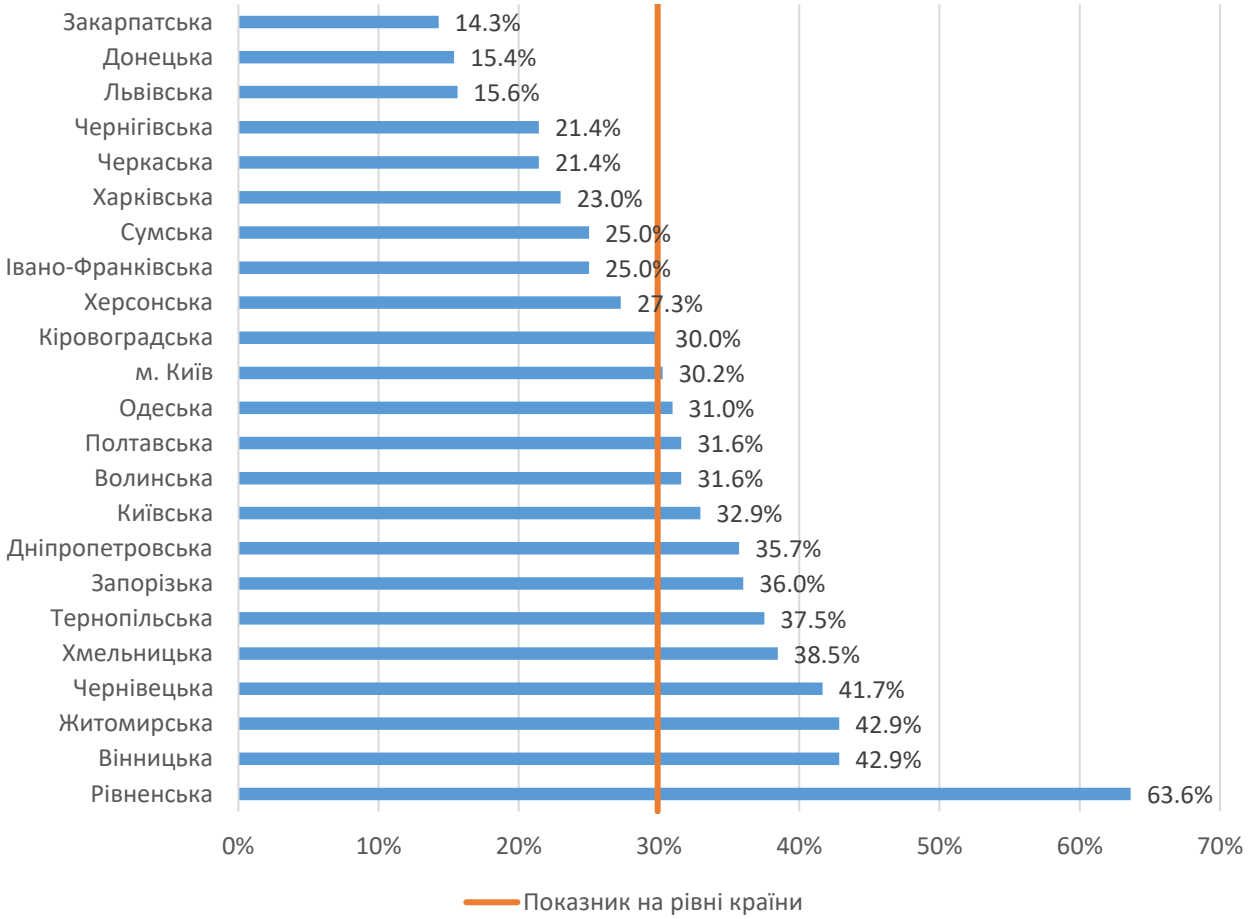
Рис. 180. Перешкоди під час імпорту: за сектором, % опитаних (продовження)

Низька купівельна спроможність населення більш актуальна для промислових та торговельних підприємств (відповідно 43,5% та 47,8%) проти 29,7% для великих. Також представники промисловості та торгівлі частіше скаржаться на вибірковість у рішеннях щодо митного оформлення ніж представники сектору послуг (47,8% і 46,0% проти 29,7%).

ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ІМПОРТЕРІВ ЗА РЕГІОНАМИ. Згідно з отримана результатами, у 2021 році немає регіонів, де відсутні скарги на перешкоди при імпорті. При цьому найменш часто повідомляють про перешкоди підприємства зі Закарпатської (14,3%), Донецької (15,4%) та Львівської (15,6%) областей. Лише в шести регіонах про наявність перешкод вказують менше чверті опитаних. На противагу цьому, найчастіше повідомляють про перешкоди підприємства з Рівненської області – 63,6% опитаних. Також серед лідерів за наявністю перешкод Вінницька (42,9%), Житомирська (42,9%) та Чернівецька (41,7%) області. Необхідно зазначити, що, зважаючи на невелику наповнюваність підвибірок, неможливе порівняння пріоритетності окремих видів перешкод за регіонами.

Рис. 181. Частка респондентів, які стикалися з перешкодами при імпорті, за регіонами, % опитаних[62]

Основні результати коротко:

Показник наявності перешкод при імпорті зріс порівняно з 2020 роком, коли він був найнижчий за всі хвилі дослідження. У 2021 році про наявність перешкод повідомили 29,9% імпортерів (18,9% у 2020 році). Наявність перешкод майже не відрізняється для підприємств, які лише імпортують, або поєднують експорт та імпорт.

Великі підприємства (36,7%) більш часто повідомляють про проблеми при імпорті порівняно з суб'єктами менших розмірів. Наявність перешкод майже не відрізняється для підприємств різних видів діяльності.

Головними перешкодами є непрозорість визначення митної вартості товарів, що імпортуються, затягування митного оформлення з боку митниці та значний рівень бюрократизації митниці.

[62] Луганську та Миколаївську області не включено до порівняння через недостатню наповнюваність підвибірки.

4.3 Джерела інформації для учасників ЗЕД

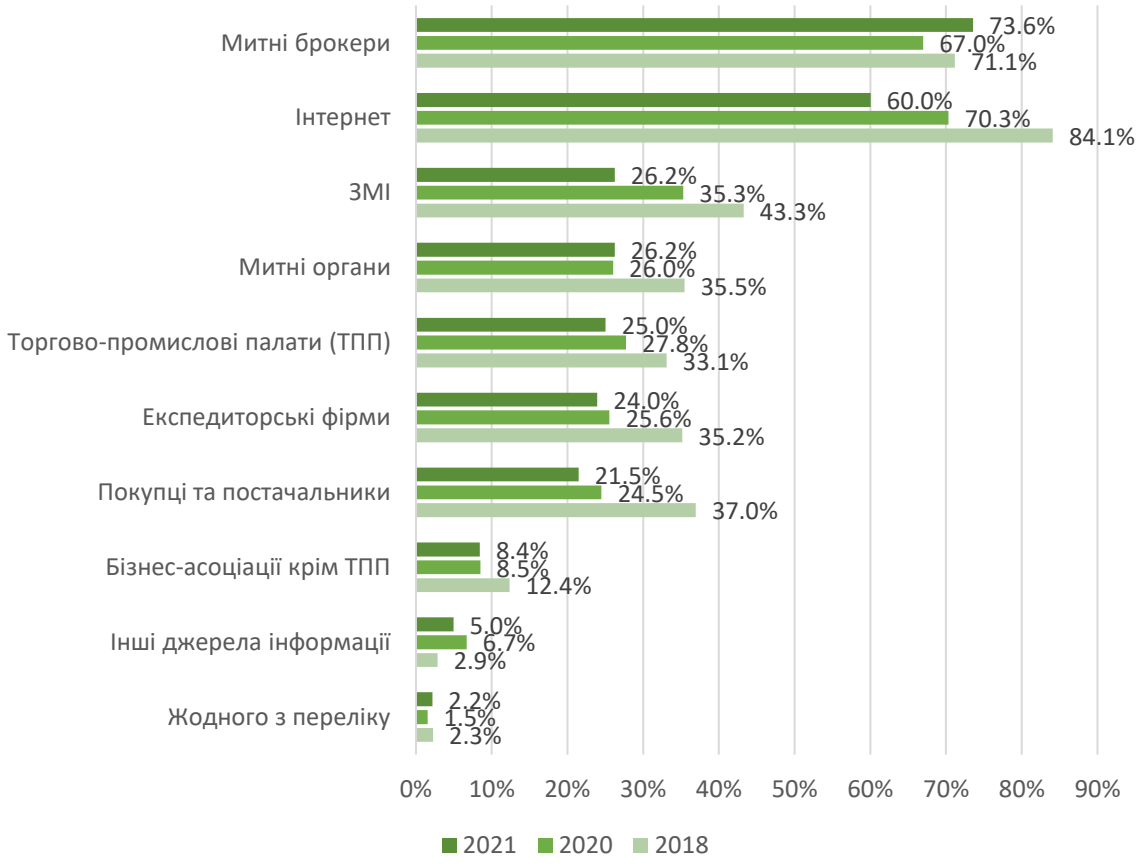
Надійні джерела інформації щодо різних аспектів економічної діяльності є важливими для ведення бізнесу. У сфері ЗЕД підприємствам необхідні відомості про експортно-імпортні процедури, транспортні та логістичні послуги, технічні регламенти, вимоги до документів тощо. Отримання актуальної та надійної інформації щодо цих питань може бути запорукою успіху на зовнішніх ринках.

Експортери та імпортери послуговуються різними джерелами для отримання актуальної інформації: Інтернетом та ЗМІ, даними від митних органів, бізнес-асоціацій, торгових партнерів тощо. У новій хвилі дослідження респондентам знову було запропоновано вказати джерела інформації щодо регулювання ЗЕД в Україні та в країнах-партнерах. Додатково було проаналізовано використання урядових веб-сайтів, які можуть важливими джерелами інформації. Також вперше було проаналізовано використання підприємцям порталу Дія.Бізнес.

4.3.1 Джерела інформації про регулювання ЗЕД в Україні

Згідно з результатами дослідження, більшість джерел інформації щодо регулювання ЗЕД в Україні стали менш часто використовуватися порівняно з 2020 роком. При цьому у 2020 році спостерігалася подібна ситуація порівняно з 2018. Водночас, у 2021 році на 6,6 в. п. зросла частка респондентів, які користуються інформацією від митних брокерів (від 67,0% у 2020 до 73,6% у 2021 році). Це дозволило митним брокерам вперше стати найбільш популярним джерелом інформації щодо регулювання ЗЕД в Україні. До цього, митні брокера традиційно були на другій сходинці після інтернету.

Рис. 182. Джерела інформації про регулювання ЗЕД в Україні, % опитаних[63]

Таким чином на другій сходинці рейтингу джерел у 2021 році знаходиться Інтернет. Про використання Інтернету повідомили 60,0% респондентів. Впродовж декількох років спостерігалося падіння

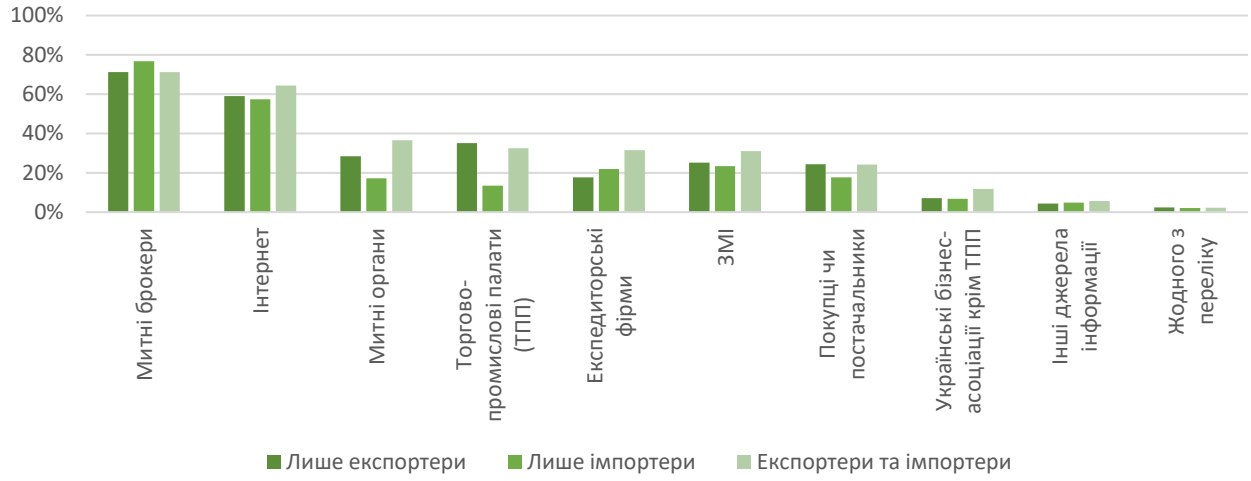
[63] Тут і далі в розділі сума відсотків перевищує 100, оскільки респонденти могли обрати більше, ніж один варіант відповіді.

популярності Інтернету як джерела щодо регулювання ЗЕД. Зокрема у 2020 році Інтернет застосовували 70,3%, а в 2018 році – 84,1%. Незважаючи на падіння популярності, з 43,3% у 2018 році до 26,2% у 2021 році, на третій сходинці залишаються ЗМІ. Також на третій сходинці митниці органи з 26,2% відповідей респондентів. Популярність отримання інформації від митних органів залишилася на рівні 2020 року. Торгово-промислові палати опустилися в рейтингу джерел на одну сходинку (25,0% у 2021 році проти 27,8% у 2020 році). Використання інформації від покупців та постачальників зменшилося з 24,5% респондентів до 21,5%.

Необхідно зауважити, що лише 2,2% опитаних не користувалися жодним з джерел. Окрім цього, ще 5% користувалися іншими видами джерел, серед яких виставки, експерти, спеціалізована література, юридичні служби, неформальні джерела та ін.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕД В УКРАЇНІ ЗА ВИДОМ ЗЕД. Результати респондентів з різним видом ЗЕД свідчать, що підприємства, які поєднують експорт та імпорт, переважно більш часто користуються різними джерелами ніж «чисті» експортери та імпортери. Наприклад, 64,4% представників цієї групи респондентів шукають потрібну інформацію в інтернеті, тоді як для експортерів та імпортерів цей показник становить відповідно 59,1% та 57,3%. Також підприємств, які водночас експортують та імпортують частіше за інформацією до митних органів – 36,5% опитаних. При цьому серед експортерів вказують на митні органи лише 28,3% опитаних, а серед імпортерів – лише 17,2%. Також бізнеси, які поєднують експорт та імпорт, частіше шукають інформації в ЗМІ – близько третини (31,0%) опитаних. Для експортерів та імпортерів цей показник лише близько чверті – 25,2% та 23,3% відповідно.

Рис. 183. Джерела інформації в Україні (за видом ЗЕД), % опитаних

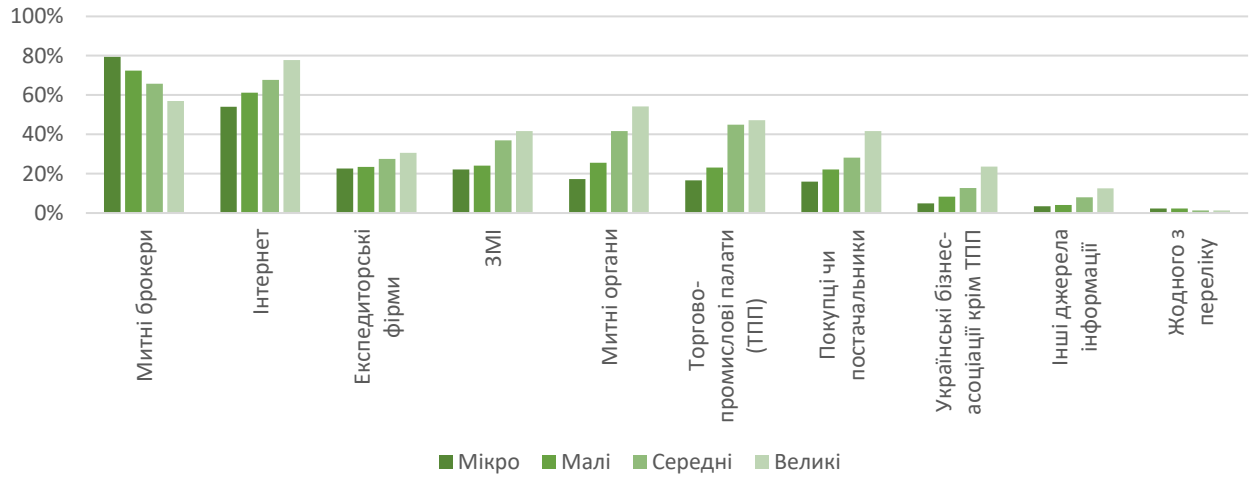
Митні брокери залишаються єдиним джерелом, яке найбільш популярне серед імпортерів. Вказали про митних брокерів 76,7% «чистих» імпортерів. Звертаються до митних брокерів 71,3% експортерів та 71,2% тих підприємств, які поєднують експорт та імпорт. Водночас торгово-промислові палати найбільш популярні серед експортерів – 35,0% опитаних. Це більш ніж в 2 рази вищий показник ніж для імпортерів.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕД В УКРАЇНІ ЗА РОЗМІРОМ. У 2021 році збереглися тренди попередніх років щодо використання різних джерел інформації. Зокрема зі зростанням розміру підприємства, зростає також популярність більшості джерел інформації: Інтернету, ЗМІ, ТПП та бізнес-асоціацій, митних органів, покупців та постачальників, експедиторських фірм, інших джерел.

На противагу цьому, у використанні послуг митних брокерів зафіксовано протилежну закономірність. Як і в 2018 та 2020 роках, у 2021 році збільшенням розміру суб'єкта зменшується частка респондентів, які отримують інформацію щодо ведення ЗЕД в Україні від митних брокерів. Митні брокери є джерелом інформації для 79,4% мікро та 72,4% малих підприємств. Однак цей показник становить лише 65,8% для середніх та 56,9% для великих підприємств. Такі результати продовжують корелювати з популярністю

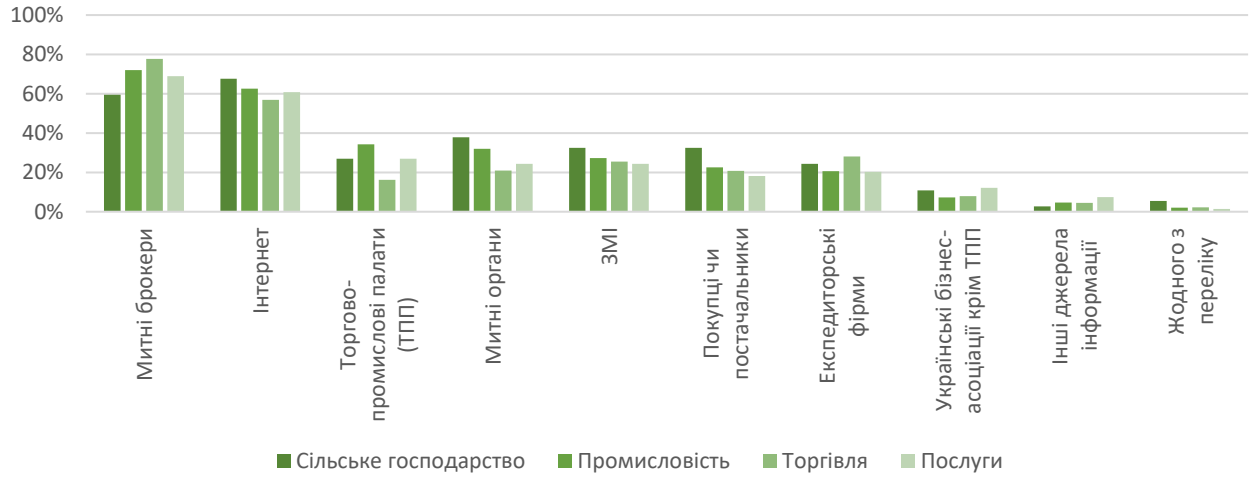
послуг митних брокерів залежно від розміру суб'єктів. Що більшим є розмір підприємства, тим більше зменшується частка, які працюють через митних брокерів.

Рис. 184. Джерела інформації в Україні (за розміром підприємств), % опитаних

Джерела інформації про регулювання ЗЕД в Україні за сектором. У секторальному розрізі, митні брокери найбільш популярні серед представників сфери торгівлі – 77,7% опитаних. При цьому використовують інформацію від митних брокерів також 72,0% промислових підприємств, 59,5% сільськогосподарських та 68,9% представників сфери послуг. Серед представників торгівлі також найбільше користується популярністю інформація від експедиторських фірм – 28,0% опитаних. Інтернет є найбільш популярним джерелом серед представників сільськогосподарських підприємств – 67,7% опитаних. Також представники сільського господарства частіше використовують інформацію від митних органів (37,8% опитаних), зі ЗМІ (32,4%), від покупців та постачальників (32,4%). Представники промисловості, частіше ніж в інших секторах, звертаються за інформацією до торгово-промислових палат – 34,3% опитаних.

Рис. 185. Джерела інформації в Україні (за сектором), % опитаних

Джерела інформації про регулювання ЗЕД в Україні за регіоном. Результати дослідження за регіонами[64] вказують, що різні види джерел інформації користуються різним рівнем популярності в різних регіонах країни. Наприклад, до митних брокерів звертаються 80,5% респондентів Львівської області, 79,4% Київської та 78,9% Кіровоградської. На противагу цьому, відповідний показник становить 60,0%

[64] Луганську та Миколаївську області не включено до порівняння через недостатню кількість спостережень.

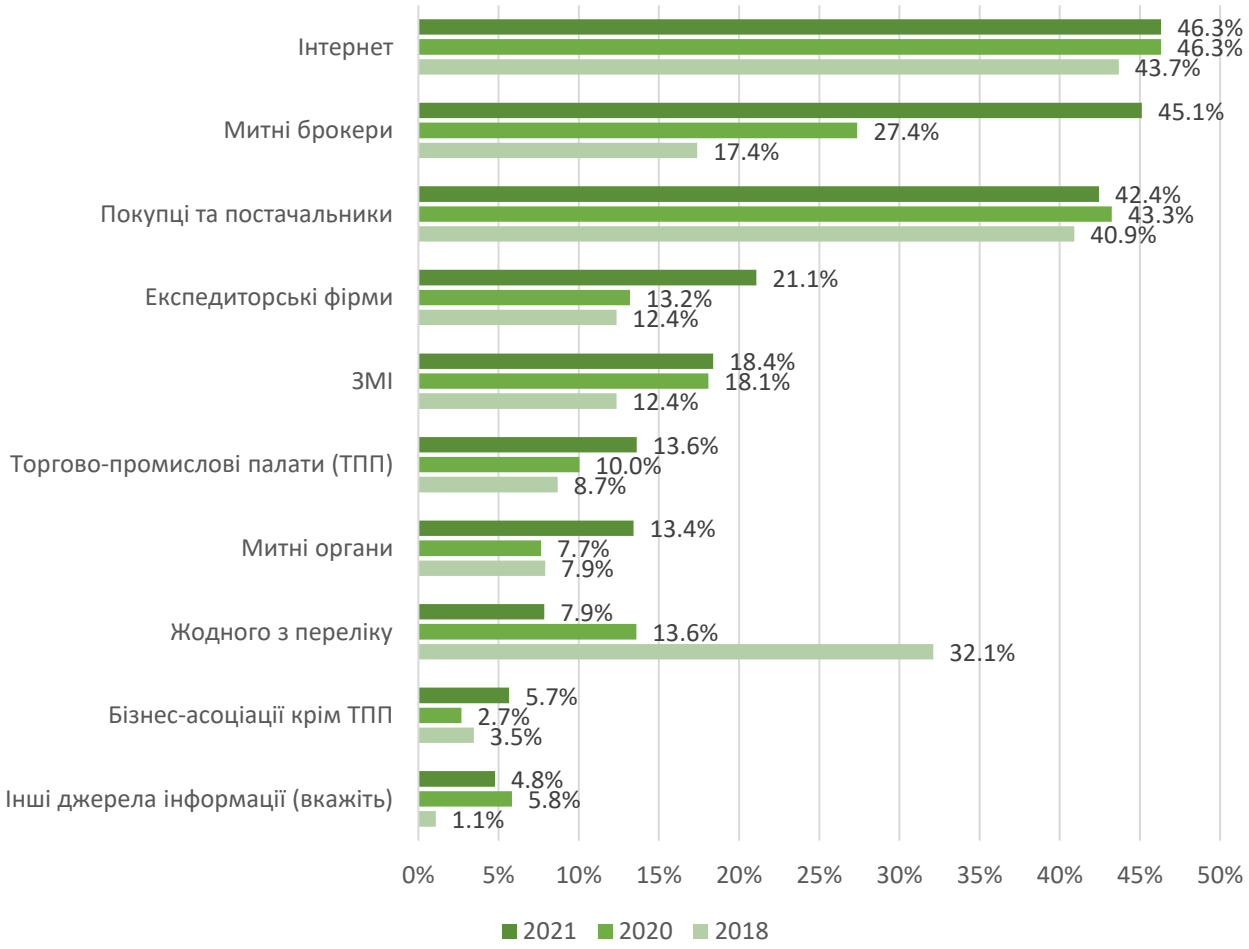
Вінницької, 56,0% Івано-Франківської та 54,2% Полтавської областей. В результаті, в більшості регіонів інформацією від митних брокерів користується більше двох третин опитаних.

Також відрізняються результати щодо використання Інтернету в регіонах. В деяких регіонах шукають інформацію в Інтернеті більше трьох четвертих опитаних: Івано-Франківській (80,0%), Донецькій (76,2%) та Чернігівській (76,0%) областях. Лише в одному регіоні отримують інформацію з Інтернету менше половини опитаних – 45,0% в Чернівецькій області. На дані від ЗМІ покладаються Сумській (58,3%), Донецькій (42,9%) та Кіровоградській (42,1%) областях. При цьому в більшості регіонів беруть інформацію зі ЗМІ менше третини опитаних. Торгово-промислові палати найбільше популярні в Чернігівській (52,0%), Донецькій (47,6%) та Херсонській (47,4%) областях. Водночас в більшості регіонів ТТП є джерело інформації лише менш ніж для третини опитаних.

4.3.2 Джерела інформації про регулювання ЗЕД в країнах-партнерах

Згідно з результатами дослідження, експортери та імпортери менш часто шукають інформацію про ведення ЗЕД закордоном, ніж в Україні. Подібна ситуація спостерігалася впродовж декількох хвиль дослідження. Однак у 2021 році лише 7,9% опитаних повідомили, що не користуються жодним з джерел. У 2020 році відповідний показник становив 13,6%, а в 2018 році – 32,1%. Таким чином частка респондентів, які не користуються вказаними джерелами, за 3 роки зменшилася в 4 рази.

Рис. 186. Джерела інформації про регулювання ЗЕД у країнах-партнерах, % опитаних[65]

У 2021 році, як і під час попередніх хвиль дослідження, учасники ЗЕД найчастіше використовували Інтернет як джерело отримання інформації в країнах-партнерах. Про застосування цього джерела

[65] Тут і далі в розділі сума відсотків перевищує 100, оскільки респонденти могли обрати більше, ніж один варіант відповіді.

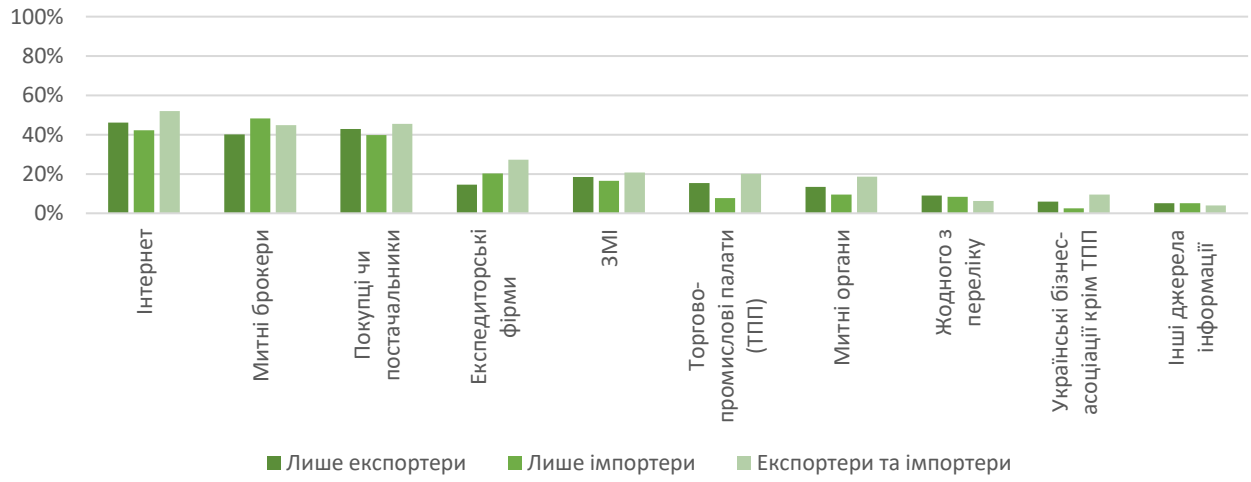
повідомили 46,3% респондентів, що ідентично результату 2020 року. Водночас на другій сходинці знаходяться митні брокери з 45,1%. Таким чином, розрив між такими видами джерел як митні брокери та Інтернет максимально скоротився. Популярність митних брокерів зросла в декілька разів за останні кілька років. У 2018 році було 17,4%, а в 2020 році – 27,4%. Це відповідає схожій тенденції щодо пошуку джерел про регулювання ЗЕД в Україні, де митні брокери перегнали за популярністю Інтернет.

Третім найважливішим видом джерел про регулювання ЗЕД закордоном є покупці та постачальники. У 2021 році таким джерелом користувалися 42,4% опитаних, що в цілому на рівні попередніх хвиль дослідження (43,3% у 2020 році та 40,9% у 2018 році). Таким чином, торгові партнери є більш важливим джерелом інформації при діяльності закордоном ніж в Україні. Водночас зростає популярність експедиторських фірм – 21,1% у 2021 році проти 13,2% у 2020 році. Інформацією зі ЗМІ користуються 18,4% опитаних. Найменш часто респонденти шукають інформацію про ведення ЗЕД закордоном в ТПП (13,6%), митних органах (13,4%), бізнес-асоціаціях крім ТПП (5,7%) та інших джерелах (4,8%).

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕД У КРАЇНАХ-ПАРТНЕРАХ ЗА ВИДОМ ЗЕД. Підприємства, які поєднуються експорт та імпорт, більш активно користуються різними джерелами інформації. Серед цієї групи респондентів найбільш популярним джерелом щодо ведення ЗЕД в країнах-партнерах залишається мережа Інтернет. У 2021 році про використання цього джерела повідомили більше половини опитаних – 52,0% (у 2020 році – 56,0%). Для порівняння, Інтернет використовують 46,1% експортерів та 42,2% імпортерів (у 2020 році – 42,7% та 40,0% відповідно).

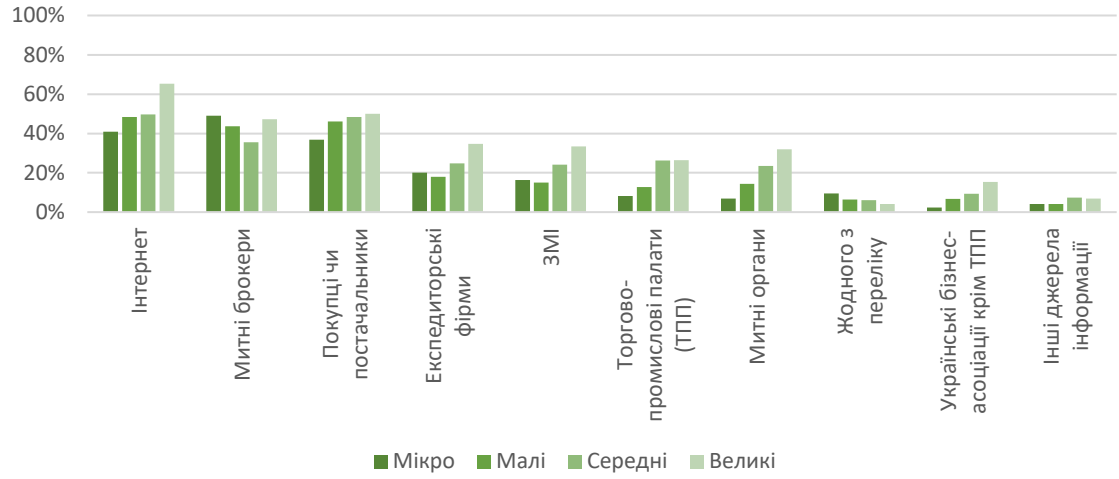
Підприємства, які водночас експортують та імпортують, більш часто також користуються такими джерелами як покупці чи постачальники, експедиторські фірми, ЗМІ, ТПП та інші українські бізнес-асоціації, митні органи). Однак, наприклад, інформацією від митних брокерів більш часто користуються чисті імпортери. Про це повідомило 48,3% імпортерів, тоді як лише 40,2% експортерів та 44,9% тих, хто поєднує експорт та імпорт. Подібна ситуація спостерігається при аналізі джерел щодо ведення ЗЕД в Україні, де імпортери теж більш часто отримують інформацію від митних брокерів.

Рис. 187. Джерела інформації у країнах-партнерах (за видом ЗЕД), % опитаних

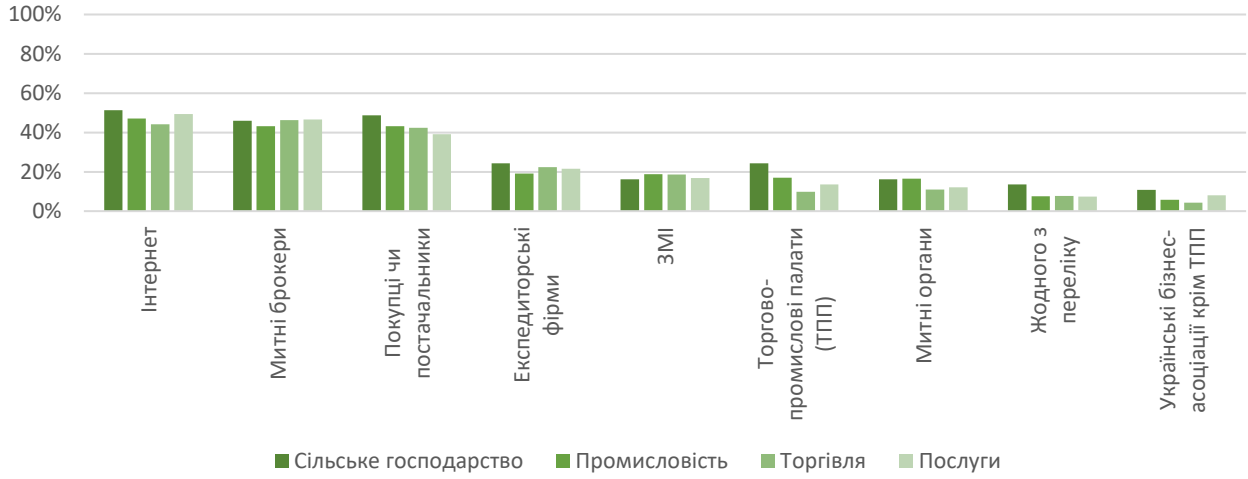
ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕД У КРАЇНАХ-ПАРТНЕРАХ ЗА РОЗМІРОМ. Згідно з отриманими результатами, зі зростанням розміру суб'єкта зростає ймовірність використання більшості джерел інформації. Наприклад, Інтернет використовують 40,9 мікро та 48,4% малих підприємств, тоді як для середніх цей показник становить 49,7%, а великих – 65,3%. Подібна закономірність спостерігалася також в 2020 році. Митні брокери є єдиним джерелом, яке популярне насамперед серед суб'єктів господарювання невеликого розміру. Зокрема, про використанні інформації від брокерів вказали 49,0% мікропідприємств, 43,6% малих та 35,6% середніх. Однак, користувалися інформацією від брокерів також 47,2% великого бізнесу.

Рис. 188. Джерела інформації у країнах-партнерах (за розміром підприємств), % опитаних

Джерела інформації про регулювання ЗЕД у країнах-партнерах за сектором. Інтернет є найпопулярнішим джерелом інформації щодо ведення ЗЕД закордоном для більшості галузей. Найвища частка підприємців, котрі використовують мережу Інтернет, зафіксована в сільському господарстві – 51,4%. В інших секторах цей показник не перевищує 50%. Водночас, митні брокери ніж Інтернет серед торговельних підприємств (46,2%), хоча найвища частка використання інформації від брокерів зафіксована в послугах (46,6%). Також при роботі на зовнішніх ринках важливим джерелом залишаються торговельні партнери (покупці та постачальники). Це джерело інформації на другій сходинці популярності в сільському господарстві (48,6% опитаних). Власне сільськогосподарські підприємства найчастіше використовують інформацію від покупців та постачальників порівняно з іншими секторами.

Рис. 189. Джерела інформації у країнах-партнерах (за сектором), % опитаних

Джерела інформації про регулювання ЗЕД у країнах-партнерах за регіоном. Згідно з результатами дослідження, в окремих регіонах висока частка підприємців, котрі не використовують жодного зі зазначених джерел. Наприклад, у Хмельницькій області цей показник становить 20% опитаних. У Кіровоградській та Херсонській областях не користуються джерелами 15,8% опитаних. Натомість в окремих регіонах взагалі відсутні підприємців, котрі не використовують вказаних джерел. Такий результат зафіксовано в Закарпатській, Запорізькій, Полтавській та Чернівецькій областях.

Різні види джерел користуються неоднорідною популярністю в різних регіонах. Трохи більш ніж в половині регіонів Інтернет залишається найпопулярнішим джерелом. Зокрема, Івано-Франківській та Чернівецькій областях для пошуку інформації про ЗЕД в країнах-партнерах користуються Інтернетом 60,0% опитаних. Однак в більшості регіонів цей показник становить менше 50%. Зокрема найнижчий

результат в Хмельницькій область, де використовують Інтернет лише 20,0% опитаних. Митній брокери найбільш популярні в Закарпатській області, де про використання інформації від них повідомили 70,4% опитаних. Також високі результати в Чернігівській (64,0%) та Кіровоградській (52,6%) областях. Найменш часто звертаються до брокерів за такою інформацією в Чернівецькій (25,0%) та Вінницькій (26,7%) областях. Інформацію від покупців та постачальників найчастіше отримують в Черкаській (59,3%) та Сумській (58,3%) областях, тоді як в Хмельницькій області до такого джерела звертаються лише 15,0% опитаних.

4.3.3 Частота використання джерел про регулювання ЗЕД

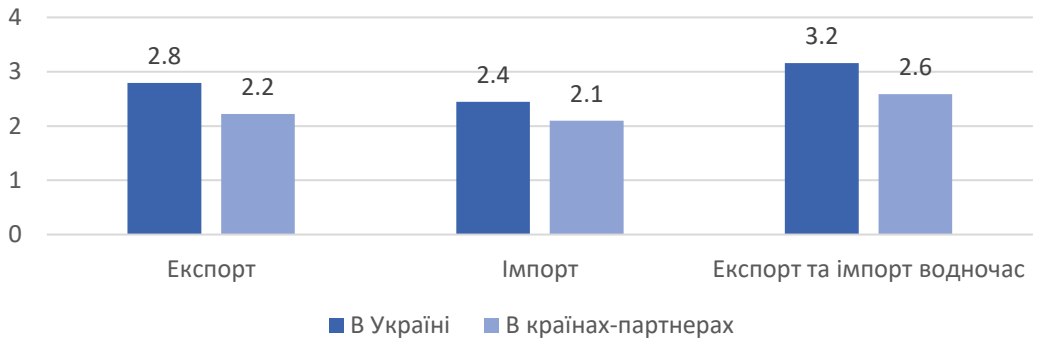
Отримані результати дозволять провести порівняння скільки в середньому учасники ЗЕД використовують джерел інформації. Згідно з даними останніх трьох хвиль опитування, експортери та імпортери використовують більшу кількість джерел для отримання інформації про регулювання ЗЕД в Україні ніж в країнах-партнерах. Зокрема у 2021 році ці показники становлять 2,8 джерела проти 2,3 джерела. Порівняно з 2020 роком, учасники ЗЕД використовують в середньому меншу кількість джерел для отримання інформації про регулювання ЗЕД в Україні. Окрім цього, у 2020 році цей показник був меншим ніж у 2018 році. Таким чином, спостерігається тенденція можливо більш концентрованого використання перевірених джерел. Водночас, середня кількість джерел про регулювання ЗЕД в країнах-партнерах зростала – з 2,0 у 2020 році до 2,3 у 2021 році. Це може свідчити про зростання активності суб'єктів ЗЕД на зовнішніх ринках.

Рис. 190. Кількість джерел у розрахунку на 1 респондента, за роками (одиниць)

Кількість джерел за видом ЗЕД. Підприємства, які водночас експортують та імпортують, в середньому використовують більшу кількість джерел. Зокрема, у 2021 році 3,2 одиниці про регулювання ЗЕД в Україні та 2,6 – в країнах-партнерах. При цьому представники усіх видів ЗЕД в середньому використовують більше джерел для пошуку інформації про Україну ніж про країни-партнери.

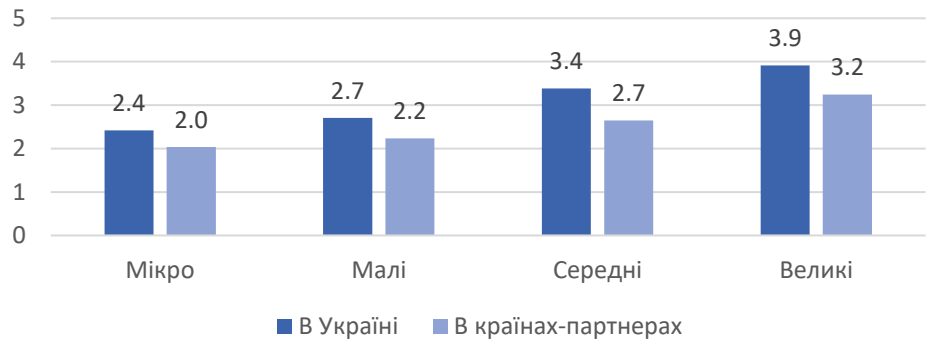
Рис. 191. Кількість джерел у розрахунку на 1 респондента, за видом ЗЕД (одиниць)

Кількість джерел за розміром підприємств. У 2021 році також спостерігається залежність між зростанням розміру підприємства та зростанням кількості джерел підприємствами. Наприклад, мікропідприємства

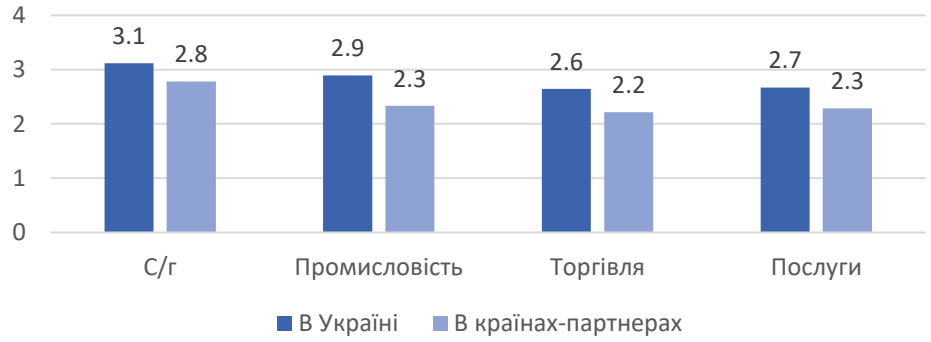
використовують в середньому 2,4, а малі 2,7 джерела про регулювання ЗЕД в Україні. Водночас цей показник становить 3,4 джерела для середніх та 3,9 джерела для великих підприємств. Аналогічна ситуація стосується також джерел про регулювання ЗЕД закордоном: від 2,0 джерел для мікропідприємств до 3,2 джерела для великих підприємств.

Рис. 192. Кількість джерел у розрахунку на 1 респондента, за розміром підприємств (одиниць)

КІЛЬКІСТЬ ДЖЕРЕЛ ЗА СЕКТОРОМ. Також зафіксовано секторальні відмінності в кількості використаних джерел. У 2021 році найбільшу кількість джерел в середньому використовували сільськогосподарські підприємства – 3,1 одиниці для інформації про Україну та 2,8 одиниці про країни-партнери. Дещо менше джерел в середньому використовують промислові підприємства, які були лідерами за кількість одиниць джерел в 2020 році. Представники сфери торгівлі та послуг в середньому використовують найменшу кількість джерел.

Рис. 193. Кількість джерел у розрахунку на 1 респондента, за секторами (одиниць)

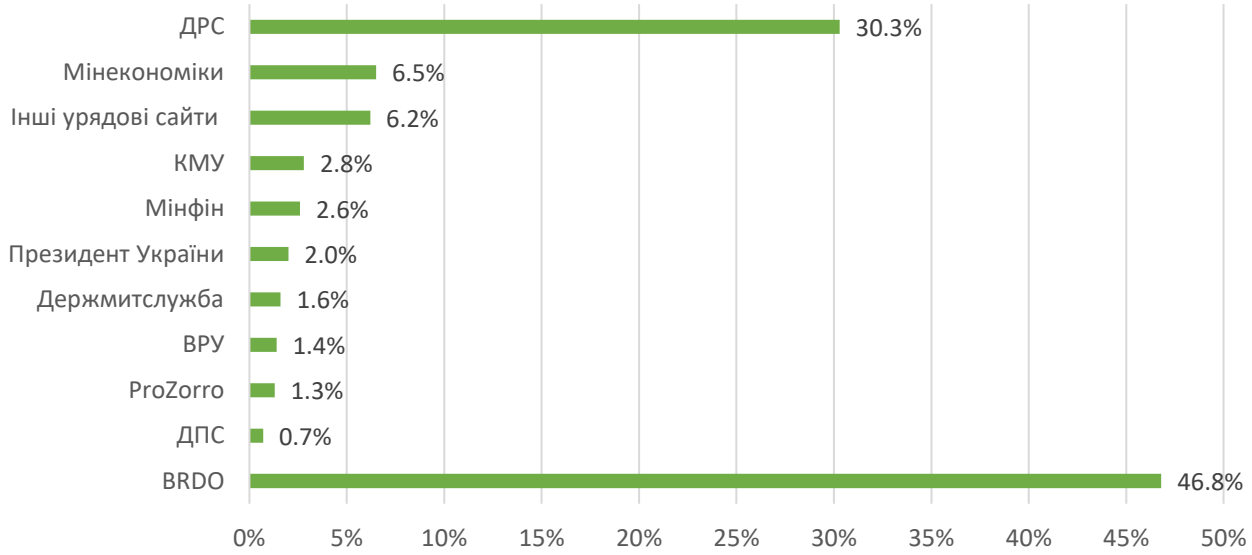

4.3.4 Використання урядових порталів

Урядові веб-портали є важливим джерелом актуальної інформації про умови та можливості ведення бізнесу, у тому числі регулювання ЗЕД. Зокрема, сайти Кабінету Міністрів України та окремих міністерства містять урядові рішення, що можуть стосуватися підприємницької діяльності. Інші урядові веб-портали мають більш вузькоспеціалізовані функції. Для прикладу, онлайн-платформа ProZorro є електронним майданчиком для участі в державних закупівлях. Тому до дослідження було включено аналіз того, наскільки учасники ЗЕД поінформовані про урядові веб-портали[66] та як часто користуються ними.

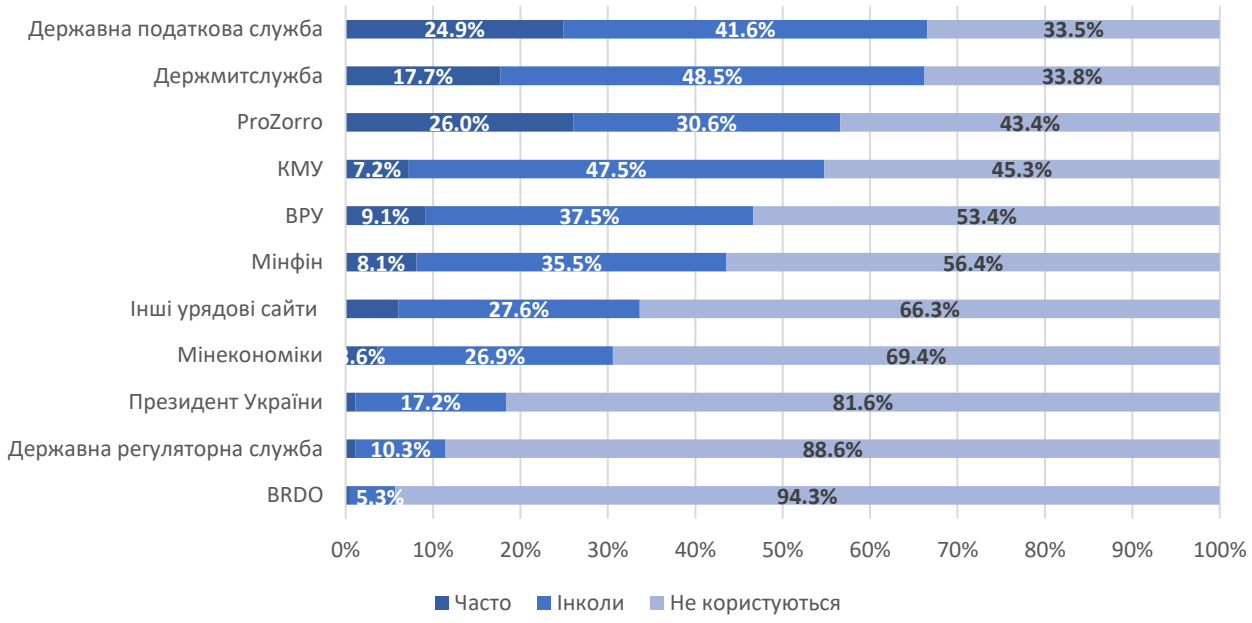
[66] Для аналізу також включено сайт Офісу ефективного регулювання, який є неурядовою структурою, націленою на покращення умов ведення бізнесу, але був створений за ініціативою Мінекономіки.

Рис. 194. Частка респондентів, які вказали, що не знають про існування такого веб-сайту, % опитаних[67]

Згідно з результатами дослідження, респонденти добре поінформовані про більшість урядових веб-сайтів. Наприклад, про сайти Державної податкової служби, ПроЗорро, Верховної Ради, Держмитслужби, Президента України, Мінфіну та Кабінету Міністрів не знають лише 1-3% опитаних. Водночас, про сайт Мінекономіки не знають 6,5% опитаних. Найвища частка респондентів, котрі не знають про існування веб-сайту, припала на Державну регуляторну службу – 30.3% опитаних. Варто зауважити, що рівень поінформованості може бути насправді нижчим, адже не всі респонденти можуть бути готові визнати, що не знають про діяльність окремих органів державної влади.

Рис. 195. Використання урядових порталів в мережі Інтернет, % опитаних

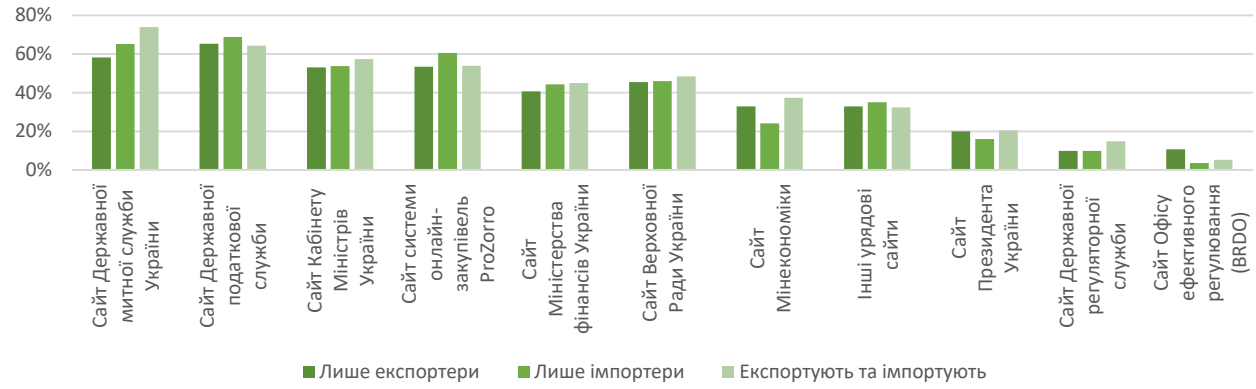
Незважаючи на високий рівень поінформованості про веб-сайти урядових сайтів, більшість з них не є популярними серед респондентів. Найчастіше експортери та імпортери використовують (часто або інколи) сайти Державної податкової служби та Державної митної служби. Про це повідомили відповідно

[67] Для аналізу також включено сайт Офісу ефективного регулювання (BRDO), який є неурядовою структурою, націленою на покращення умов ведення бізнесу, але був створений за ініціативою Мінекономіки

66,5% та 66,2% тих, хто знає про ці сайти. На третій сходинці знаходиться вебсайт системи онлайн-закупівель ProZorro (56,6% опитаних). Також більше половини опитаних користуються веб-сайтом Кабінету міністрів (54,7% опитаних). На противагу цьому, інші веб-сайти є менш популярними. Наприклад, сайтом Державної регуляторної служби користуються лише 11,4% респондентів, Мінекономіки – 30,6%, а Мінфіну – 43,6%.

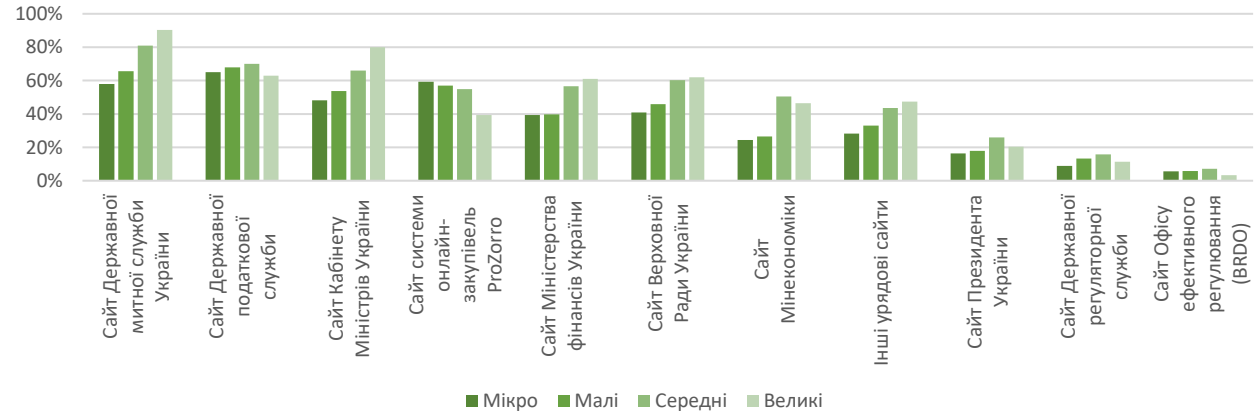
Використання урядових порталів за видом ЗЕД. Підприємства, що поєднують експорт та імпорт, частіше від «чистих» експортерів та імпортерів використовують більшість веб-сайтів, зокрема сторінки Держмитслужби, Мінфіну, Верховної Ради, Мінекономіки, Президента України та Державної регуляторної служби України. Для порівняння, сайтом Держмитслужби користуються 73,9% респондентів, які поєднують експорт та імпорт, однак лише 58,2% експортерів та 65,1% імпортерів. Підприємства, які лише імпортують, частіше користуються веб-сайтом Державної податкової служби (68,8% проти 65,3% в експортерів та 64,4% тих, хто поєднує експорт та імпорт). Також імпортери частіше звертаються до порталу ProZorro та інших урядових сайтів. Експортери частіше від інших користуються лише сторінкою Офісу ефективного регулювання.

Рис. 196. Використання урядових порталів в мережі Інтернет (за видом ЗЕД), % опитаних

Використання урядових порталів за розміром. Отримані у 2021 році результати свідчать, що підприємства середнього та великого розміру переважно більш часто використовують урядові сайти ніж представники малого бізнесу. Подібна ситуація спостерігалася також у 2020 році. Для прикладу, сайтом Державної митної служби користуються 58,0% мікро та 65,6% малих підприємств. Водночас про використання сайту Держмитслужби повідомляють 81,0% середніх та 90,3% великих. Подібна ситуація також спостерігається з використанням сайтів КМУ, Мінфіну та ВРУ.

Рис. 197. Використання урядових порталів в мережі Інтернет (за розміром підприємства), % опитаних

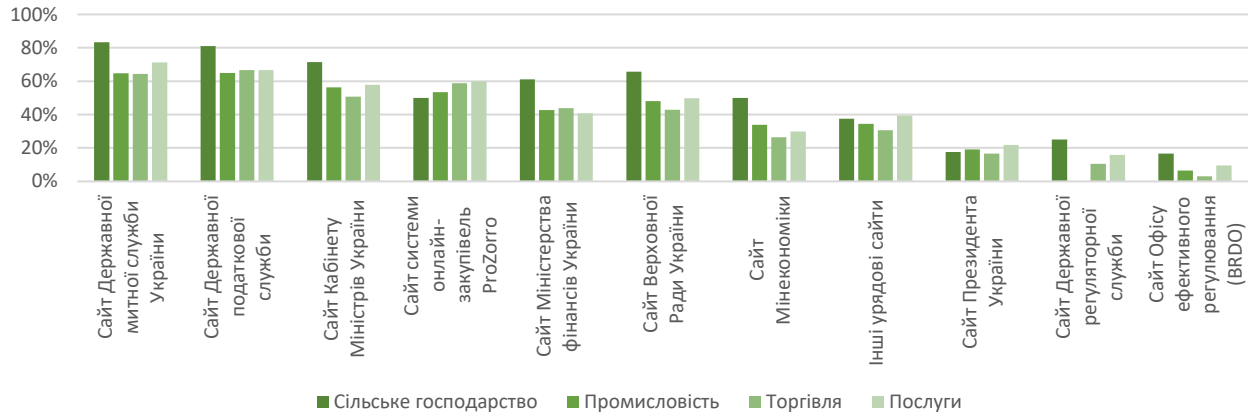

Однак, сайт системи онлайн-закупівель ProZorro у 2021 залишається більш популярним саме серед мікро та малого бізнесу. Про використання сайту ProZorro вказали 59,3% мікро та 57,0% малих підприємств,

однак 54,8% середніх та 39.4% великих. Мікро, малі та середні підприємства також частіше користуються сайтом Державної податкової служби. Подібна ситуація також спостерігалася у 2020 році.

ВИКОРИСТАННЯ УРЯДОВИХ ПОРТАЛІВ ЗА СЕКТОРОМ. Як і в 2020 році, сільськогосподарські підприємства в 2021 році частіше від інших секторів користувалися окремими сайтами. Зокрема в 2021 році на сільське господарство припадало більш часте використання Державної митної служби, Державної податкової служби, Кабінету міністрів України, Міністерства фінансів, Мінекономіки та Державної регуляторної служби. Для прикладу, про використання сайту Державної митної служби повідомляють 83,3% представників сільського господарства, але 64,8% промисловості, 64,3% торгівлі та 71,2% послуг. Сайт онлайн-закупівель ProZorro користується найбільшою популярністю серед представників сфери послуг – 59,9%. Водночас в торгівлі цей показник становить 58,8%, в промисловості – 53,4%, сільському господарстві – 50,0%.

Рис. 198. Використання урядових порталів в мережі Інтернет (за сектором), % опитаних

ВИКОРИСТАННЯ УРЯДОВИХ ПОРТАЛІВ ЗА РЕГІОНОМ. У регіональному розрізі можна виокремити декілька областей (див. *Додатки. Використання урядових порталів*)[68], де опитані підприємства найчастіше користуються урядовими веб-сайтами. Наприклад, порталом Держмитслужби користуються 85,0% відсотків підприємств Тернопільської області (серед тих, хто знає про сайт). Також високі показники в Волинській (77,8%) та Херсонській (76,5%) областях. Водночас сайт Державної податкової служби найбільше популярний в Донецькій області, де про його використання повідомили 81,0% опитаних. Також високий рівень використання сайту ДПС у Рівненській та Одеській областях (78,3% та 72,7% відповідно). Веб-сайт системи ProZorro найбільш популярний у Черкаській та Житомирській областях (відповідно 68,2% та 68,0%). У Сумській області підприємства частіше від інших регіонів користуються сайтом Кабінету Міністрів (75,0%) опитаних, а в Кіровоградській – сайтом Верховної Ради (63,2%).

Основні результати коротко:

Учасники ЗЕД для пошуку інформації про регулювання ЗЕД в Україні частіше користуються послугами митних брокерів, а для пошуку інформації про закордон – Інтернет. Митні брокери вперше стали найбільш популярним джерелом інформації про ведення ЗЕД в Україні (раніше були на другій сходинці). Інтернет на другому місці за популярністю при пошуку інформації про регулювання ЗЕД в Україні, а митні брокери є другим найбільш важливим про регулювання ЗЕД в країнах-партнерах. Учасники ЗЕД більш часто використовують ЗМІ, митні органи, ТПП, бізнес-асоціації та експедиторські фірми при пошуку інформації про ведення ЗЕД в Україні, ніж закордоном. Зі збільшенням розміру підприємства зростає популярність більшості джерел інформації.

[68] Аналіз проведено без врахування Луганської та Миколаївської області повністю та даних щодо використання окремих веб-сайтів у Донецькій, Рівненській, Херсонській та Чернівецькій областях через недостатню кількість відповідей респондентів.

В середньому учасники ЗЕД користуються більшою кількістю джерел для отримання інформації про регулювання ЗЕД в Україні ніж в країнах-партнерах (2,8 одиниці проти 2,3 одиниці). Впродовж двох хвиль дослідження спостерігається зменшення середньої кількості джерел (від 3,6 у 2018 році до 3 у 2020 та 2,8 у 2021 році), які використовуються для пошуку інформації про регулювання ЗЕД в Україні, що може свідчити про більш концентроване використання перевірених джерел. Середня кількість джерел щодо ЗЕД в країнах-партнерах зросла (з 2,0 в 2020 році до 2,3 в 2021), що може свідчити про більш активну роботу суб'єктів ЗЕД на зовнішніх ринках. Підприємства, які поєднують експорт та імпорт, а також сільськогосподарські підприємства, в середньому користуються більшою кількістю джерел для пошуку інформації. Зі зростанням розміру підприємства зростає кількість джерел, які використовуються.

Про більшість урядових сайтів не знають лише 1-2% опитаних. Таким чином респонденти добре поінформовані про існування більшості урядових сайтів. Однак кожен третій опитаних не знає про сайт Державної регуляторної служби. Найчастіше підприємці користуються сайтами Держмитслужби та Державної податкової служби. Підприємства великого та середнього розміру частіше користуються більшістю урядових сайтів. Сайт ProZorro більше продовжує залишатися найпопулярнішим серед малого та мікробізнесу.

4.4 Використання порталу Дія.Бізнес

Запровадження цифрових послуг – один зі заходів процедур спрощення торгівлі. Одним з таких заходів стало створення онлайн-платформи Дія.Бізнес. Платформу було презентовано Міністерством цифрової трансформації України у 2020 році. Дія.Бізнес пропонує низку послуг, які повинні розширити доступ підприємців навчальних курсів з відповідної тематики, інфраструктури підтримки бізнесу, сприяти започаткуванню власної справи. Це стало поштовхом для того, щоб включити оцінку порталу Дія.Бізнес до дослідження. Зокрема підприємствам вперше було поставлено питання про те, чи вони користуються платформою Дія.Бізнес.

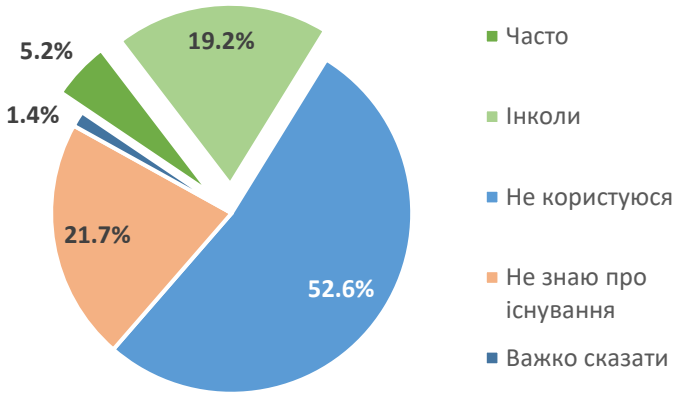
За даними Міністерства цифрової трансформації, станом на жовтень 2021 року 1,2 млн осіб скористалися веб-сайтом, зокрема 5 тисяч отримали безкоштовні консультації.[69] Отримані результати дослідження дозволяють глибше проаналізувати використання порталу Дія.Бізнес окремими типами підприємств та в регіонах.

4.4.1 Використання порталу Дія.Бізнес

Згідно з результатами дослідження, станом на літо 2021 року серед експортерів та імпортерів вже був високий рівень поінформованості щодо порталу Дія.Бізнес. Лише 21,7% опитаних вказали, що не знають про портал. Таким чином, більшість опитаних знали, або знали і користувалися про існування Дія.Бізнес. Зокрема близько чверті респондентів користувалися порталом Дія.Бізнес. 5,2% опитаних вказали, що часто користувалися, а 19,2% - інколи. Однак більше половини (52,6%) респондентів вказали, що не користуються порталом.

Необхідно зауважити, що рівень використання Дія.Бізнес майже не залежить від виду ЗЕД. Зокрема користувалися порталом 24,0% чистих експортерів, 23,8% чистих імпортерів та 25,4% підприємств, які поєднували експорт та імпорт. При цьому рівень поінформованості підприємств теж не залежить від того, чи вони експортують або імпортують. Серед усіх видів ЗЕД не знає про існування Дія.Бізнес приблизно кожен п’ятий опитаний.

Рис. 199. Використання Дія.Бізнес експортерами та імпортерами у 2021 році (% респондентів)

Використання Дія.Бізнес за розміром підприємств. Згідно з отриманими результатами, представники мікро і малого бізнесу більш часто користувалися порталом ніж середні та великі підприємства. Зокрема про використання порталу повідомили представники 23,9% мікро та 26,6% малих підприємств. На противагу цьому, відповідний показник становить лише 22,8% для середніх та 22,2% для великих підприємств. Вказані результати підтверджує, що подібний портал для підтримки підприємництва в

[69] Див. https://thedigital.gov.ua/news/poslugami-diyabiznes-skoristalisya-bilshe-12-mln-ukraintsiv.

першу чергу може бути потрібний саме для бізнесів невеликих розмірів, які ймовірно мають обмежені можливості для отримання нових знань щодо ведення бізнесу (за рахунок тренінгів, консультацій з професіоналами тощо).

Необхідно зауважити, що серед великих підприємств найвища частка респондентів, які знають про портал, але не користуються ним – 55,6% опитаних. Це може бути результатом того, що серед великих підприємств більша спроможність для отримання важливої інформації без спеціалізованих порталів. Також представники великих підприємств найменш часто вказували, що не знають про Дія.Бізнес (15,3% опитаних), хоча при цьому найчастіше не могли визначитися з відповіддю (6,9% опитаних).

Рис. 200. Використання Дія.Бізнес за розміром підприємств (% респондентів)

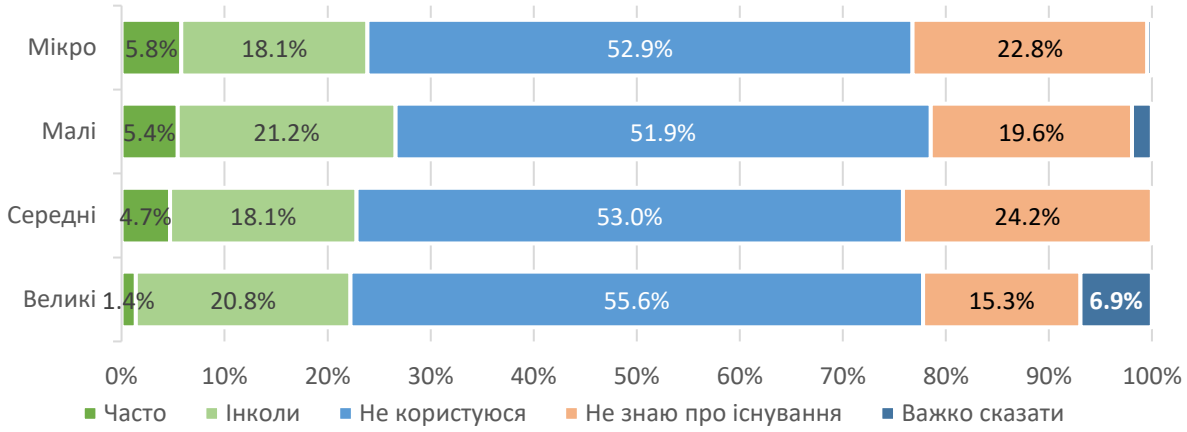
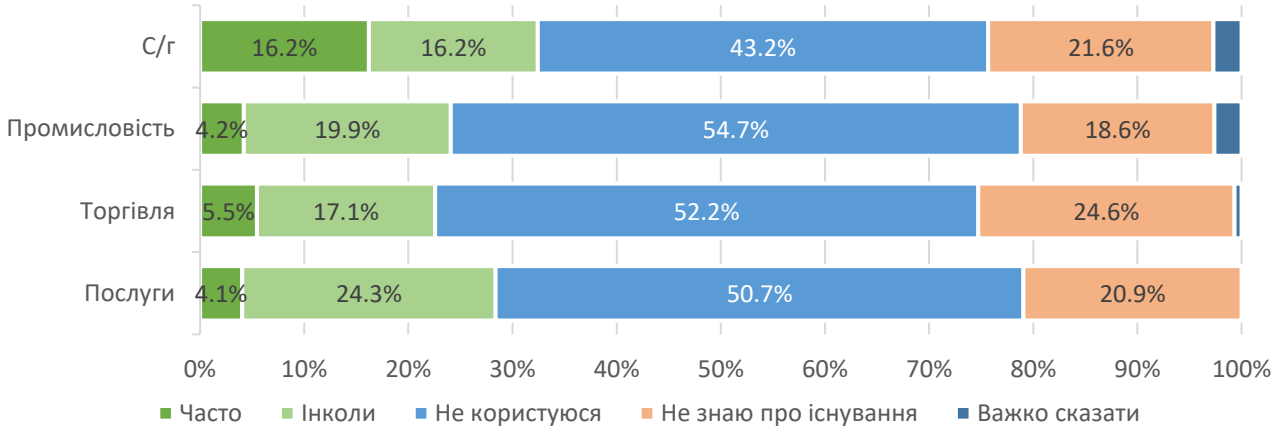

Рис. 201. Використання Дія.Бізнес за секторами (% респондентів)

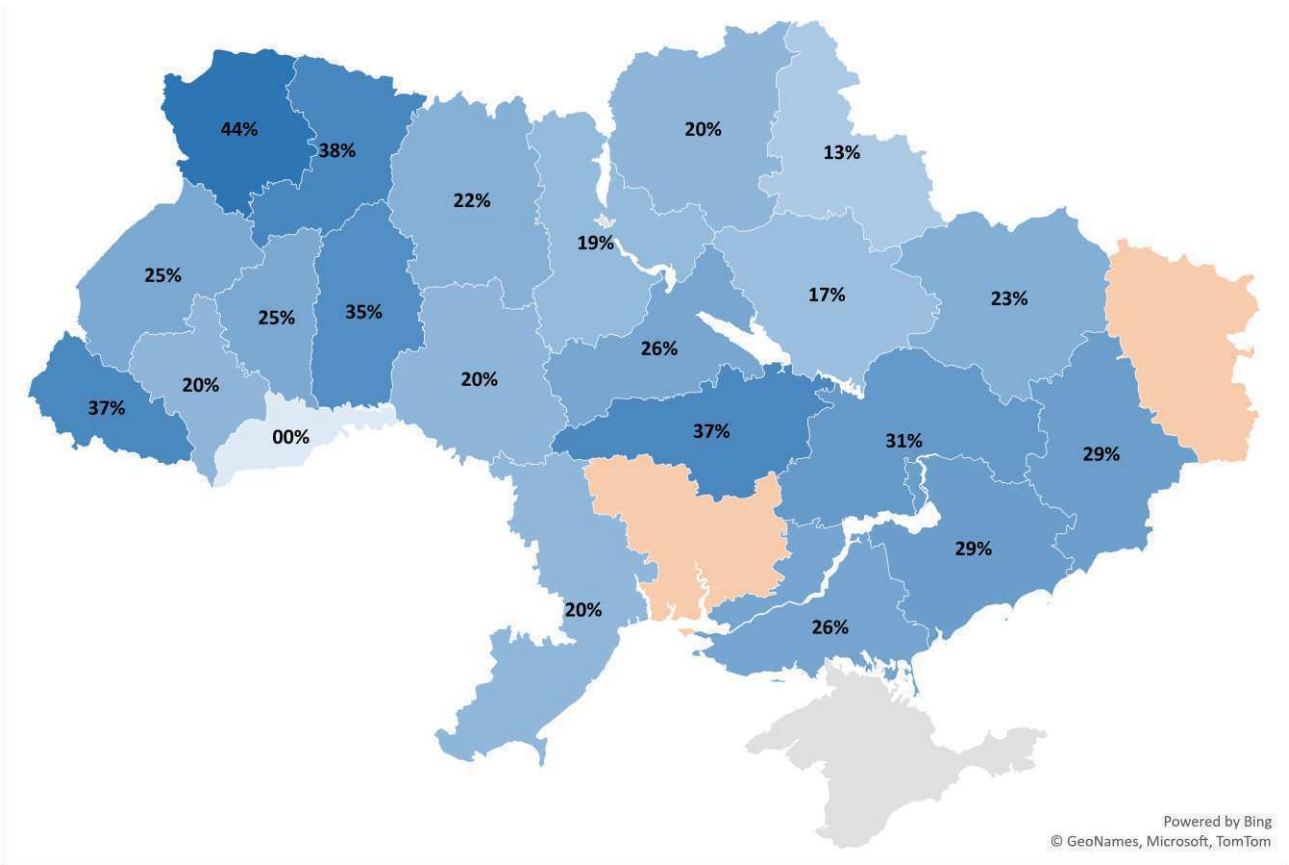

Використання Дія.Бізнес за сектором. Згідно з отриманими результатами, представники сільського господарства більш активно користувалися порталом Дія.Бізнес ніж представники інших секторів. Зокрема про використання порталу повідомили 32,4% сільськогосподарських підприємств (16,2% часто та 16,2% інколи). Найменш часто користувалися Дія.Бізнес представники торгівлі – 22,6% опитаних. При цьому в торгівлі також найвища частка респондентів, котрі не знали про існування порталу – близько чверті опитаних (24,6%). Підприємства промисловості найкраще поінформовані про існування порталу. Лише 18,6% опитаних серед промислових підприємств не знали про існування Дія.Бізнес.

Використання Дія.Бізнес за регіоном. Результати опитування свідчать про неоднорідну поінформованість бізнесу про портал. В окремих регіонах про Дія.Бізнес не знали близько третини опитаних. Наприклад, мова йде про Чернівецьку (35,0%), Вінницьку (30,0%) та Тернопільську (30,0%) області. На противагу цьому, в Івано-Франківській області не знали про портали лише 8,0% опитаних.

Використання порталу Дія.Бізнес також відрізняється за регіонами. У Волинській області найбільш часто користувалися Дія.Бізнес – 44,4% опитаних. Також високі показники у Рівненській (37,5%), Закарпатській (37,0%), Кіровоградській (36,8%) та Хмельницькій (35,0%) областях. В решті регіонів результати не перевищують переважно чверть опитаних. В Чернівецькій області були відсутні респонденти, які використовували Дія.Бізнес. Таким чином, в регіоні підприємці або не знають про портал (35,0%), або знають, але не використовують (60%). Також низький рівень використання порталу в Сумській (12,5%), Полтавській (16,7%) та Київській (18,6%) областях, а також у місті Києві (15,5%).

Рис. 202. Частка респондентів, котрі часто або інколи користуються Дія.Бізнес за регіонами (% респондентів)

Примітка 1. Показник для міста Київ – 15,5%

Примітка 2. Для Луганської та Миколаївської областей неможливо розрахувати балансовий показник через недостатню наповнюваність підвибірки (регіони виділено червоним кольором).

4.4.2 Пристрої, на яких користуються Дія.Бізнес[70]

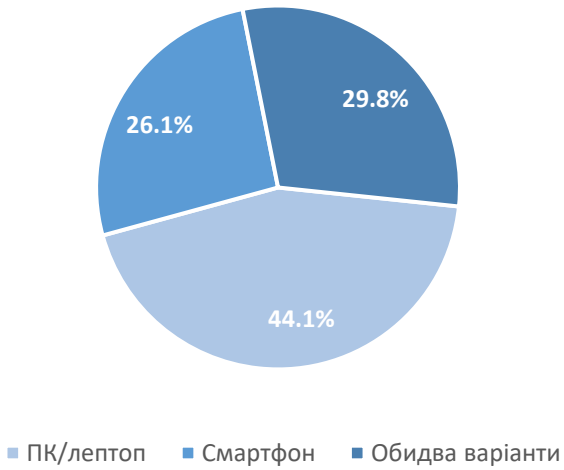
Отримані результати свідчать, що респонденти використовують різні пристрої для доступу до порталу Дія.Бізнес. Зокрема майже половина (44,1%) опитаних експортерів та імпортерів (серед тих, хто користується Дія.Бізнес) використовують персональний комп'ютер (ПК) /ноутбук для доступу до порталу. Чверть (26,1%) опитаних звертаються до послуг Дія.Бізнес лише з допомогою смартфона. При цьому майже третина респондентів (29,8%) отримують доступ до порталу з допомогою двох різних типів пристроїв.

Якщо аналізувати розподіл результатів за видами ЗЕД, то експортери більш часто використовують лише стаціонарні комп'ютери / ноутбуки (50,8% опитаних). Для імпортерів цей показник становить 42,2%, а для

[70] Регіональні порівняння використання різних пристроїв неможливі через недостатню наповнюваність підвибірок в багатьох областях.

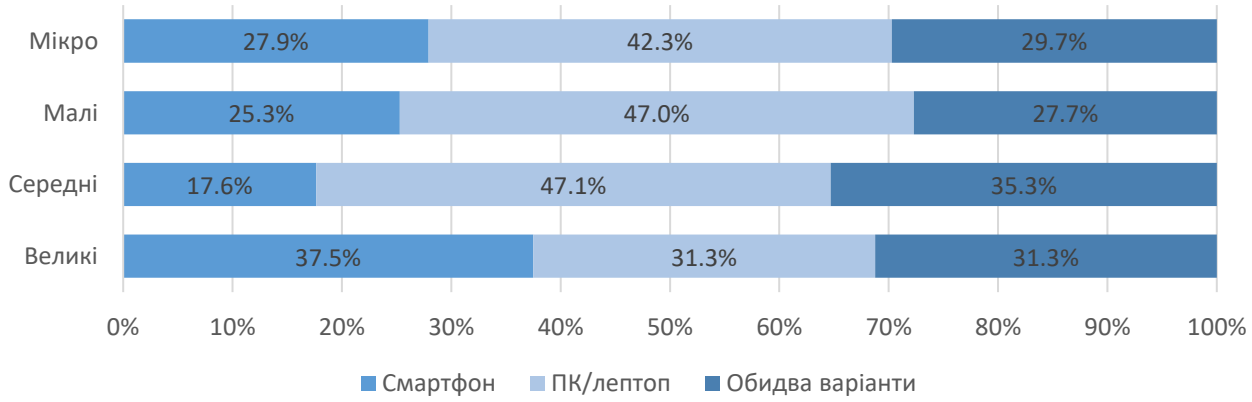
підприємств, які поєднують експорт та імпорт, - 41,5%. Водночас, саме імпортери частіше використовують лише смартфони – 27,5% опитаних. При цьому смартфонами користуються 24,6% чистих експортерів та 25,6% тих, хто поєднав обидва види ЗЕД.

Рис. 203. Який пристрій використовуєте для доступу до Дія.Бізнес? (% респондентів)

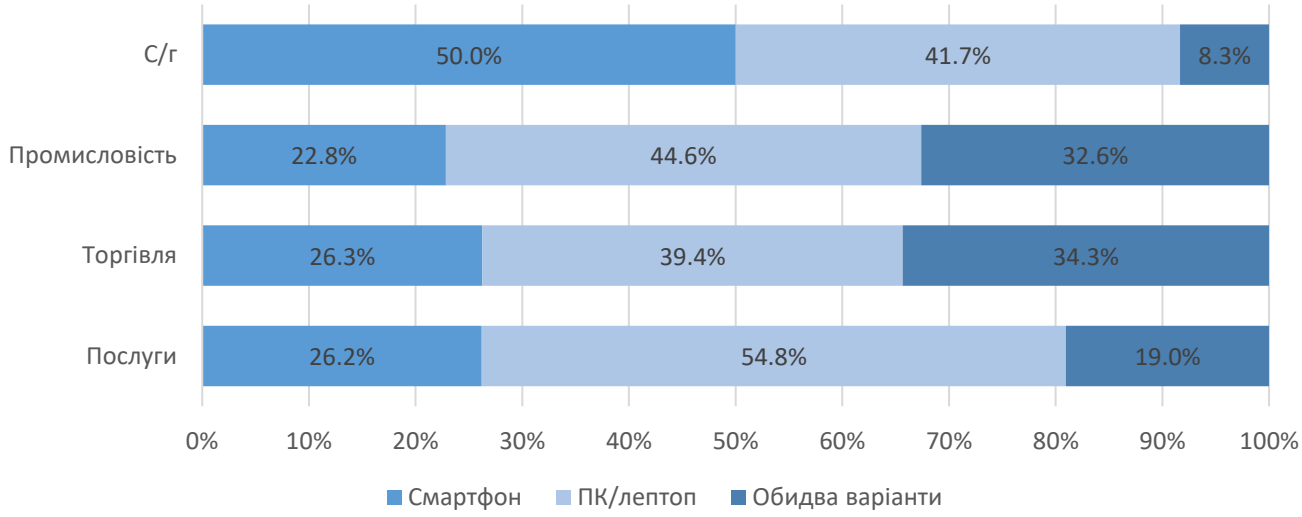
Використання пристроїв для доступу до Дія.Бізнес за розміром підприємств. Згідно з результатами опитування, використання пристроїв також відрізняється для підприємств різних розмірів. Зокрема, великий бізнес найчастіше користувався Дія.Бізнес з допомогою лише смартфона. Про це повідомили 37,5% опитаних представників великих підприємств. Однак для середніх підприємств цей показник становить 17,6%, а малих – 25,3%, а мікро – 27,9%. На противагу цьому, малі та середні підприємства найчастіше користувалися Дія.Бізнес лише з ПК / ноутбука (відповідно 47,0% та 47,1%). Також представники середніх підприємств найчастіше користувалися порталом на обох пристроях.

Рис. 204. Який пристрій використовуєте для доступу до Дія.Бізнес? (за розміром, % респондентів)

Використання пристроїв для доступу до Дія.Бізнес за сектором підприємств. Згідно результатами дослідження, половина (50,0%) представників сільськогосподарських компаній користувалися порталом Дія.Бізнес лише зі смартфона. Це вдвічі більша частка ніж в інших секторах. Наприклад, у промисловості на смартфон припадає 22,8% опитаних. У сільському господарстві також найнижча частка респондентів, які використовували портал з допомогою обох пристроїв – лише 8,3% опитаних. При цьому у торгівлі двома пристроями користувалися 34,3% респондентів. Представники сфери послуг найчастіше використовують Дія.Бізнес лише з ПК / ноутбука. Про це вказали 54,8% опитаних.

Рис. 205. Який пристрій використовуєте для доступу до Дія.Бізнес? (за сектором, % респондентів)

Основні результати коротко:

Близько чверті (24,6%) опитаних експортерів та імпортерів часто або інколи користувалися порталом Дія.Бізнес. Більше половини (52,6%) опитаних знали про платформу, але ніколи не користувалися нею. Лише 21,7% опитаних не знали про існування платформи. Рівень поінформованості про Дія.Бізнес не залежить від виду ЗЕД.

Аграрні компанії більш активно користувалися порталом ніж представники інших секторів. Представники мікро і малого бізнесу більш часто користувалися порталом ніж середні та великі підприємства.

Майже половина експортерів та імпортерів використовують ПК/лептоп для доступу до Дія.Бізнес. Чверть опитаних звертаються до послуг Дія.Бізнес лише з допомогою смартфона. Майже третина респондентів користується Дія.Бізнес на обидвох варіантах гаджетів.

Сільськогосподарські компанії більш часто користувалися Дія.Бізнес на смартфоні. Представники сфери послуг найчастіше використовують Дія.Бізнес зі стаціонарного комп'ютера / ноутбука. Великий бізнес найчастіше користувався Дія.Бізнес з допомогою смартфона.

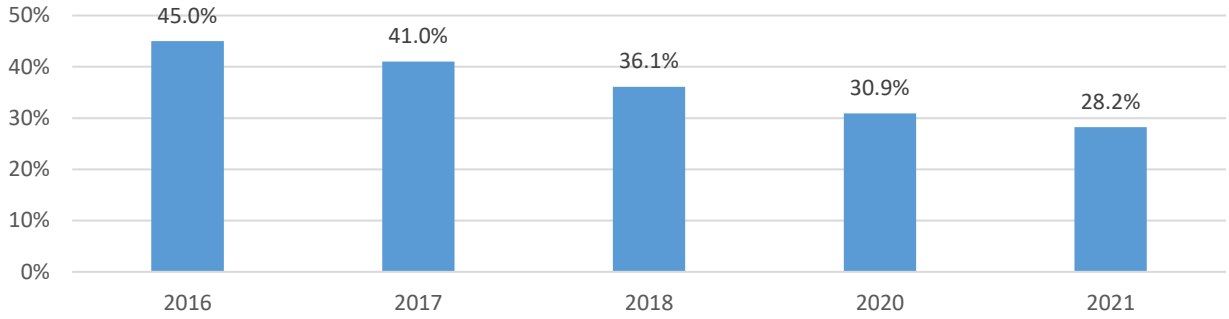
4.5 Бізнес-асоціації

4.5.1 Членство в бізнес-асоціаціях

У рамках дослідження респондентам було запропоновано повідомити, чи є вони членами хоча б однієї бізнес-асоціації (включаючи торгово-промислові палати, спілки малих підприємств спілки роботодавців тощо). Згідно з отриманими результатами, у 2021 році 28,2% опитаних належали хоча б до однієї бізнес асоціацій. ЦЕ менше ніж у 2020 році майже на 3 відсоткові пункти. Необхідно звернути увагу, що цей показник продовжує зменшуватися порівняно з попередніми хвилями дослідження. Зокрема в 2016 році про членство в бізнес-асоціаціях повідомили 45,0% опитаних. Надалі показник зменшувався з кожною хвилею дослідження. В результаті, порівняно з 2016 роком, частка підприємств, які є членами бізнес-асоціацій, зменшилася в півтора рази.

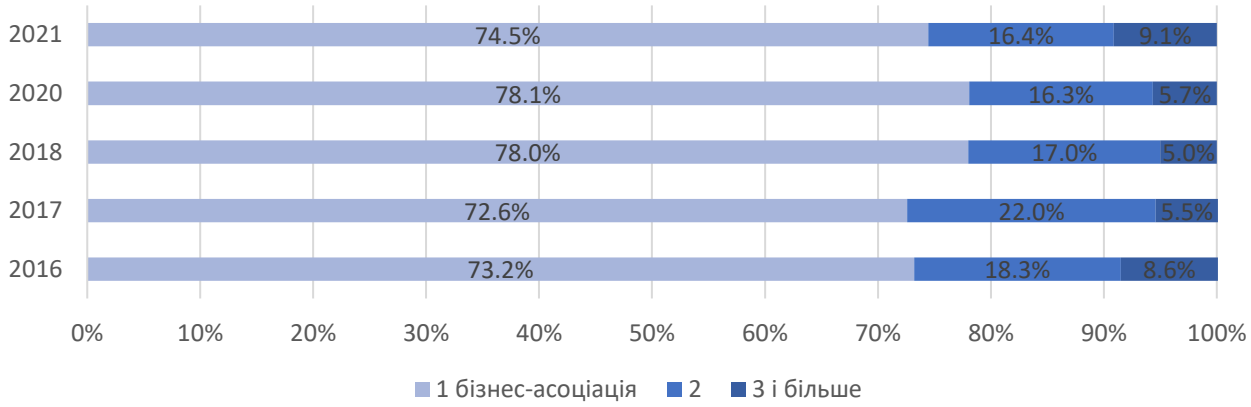
Незважаючи на зменшення показника серед експортерів та імпортерів, він залишається високим порівняно з усім бізнесом в цілому. Учасники ЗЕД можуть більш активними ніж інший бізнес, зокрема можуть активніше брати участь в ділових об'єднаннях. Згідно з результатами Індексу конкурентоспроможності міст 2021, членами бізнес-асоціацій були 12,5% респондентів (11,5% в ІКМ 2019/2020).[71].

Рис. 206. Членство в бізнес-асоціаціях за роками, % опитаних

Серед опитаних, які є членами ділових об'єднань, три чверті (74,5%) входить лише до однієї організації. Членами двох ділових об'єднань водночас є 16,4% опитаних, трьох і більше 3 – 9,1% опитаних. Подібний розподіл результатів залишається впродовж усіх п'яти хвиль дослідження, однак спостерігаються зміни.

Рис. 207. Членство в бізнес-асоціаціях (за кількістю бізнес-асоціацій), за роками, % опитаних

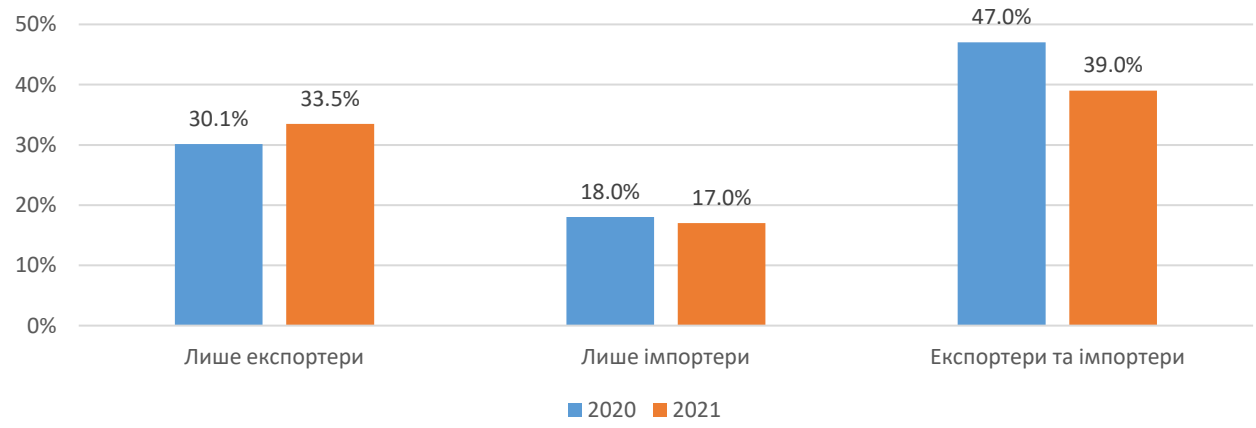
[71] Див. Індекс конкурентоспроможності міст України 2019/2020, Київ 2020, http://www.ier.com.ua/ua/mci/Report_19-20 та Індекс конкурентоспроможності міст України 2021, Київ 2021, http://www.ier.com.ua/ua/mci/index_2021

Зокрема у 2021 році, порівняно з попередньою хвилею дослідження, зросла частка бізнесу який належить до більш ніж однієї бізнес асоціації. Відбулося це за рахунок підприємств, які входять до трьох і більше асоціацій – показник зріс з 5,7% до 9,1%. У 2021 році цей показник є найвищим за всі хвилі дослідження.

Якщо порівнювати з 2016 роком, то учасники ЗЕД все ще менш часто беруть участь в більш ніж одному діловому об'єднанні. Зокрема у 2016 до однієї бізнес асоціації входили 73,2% опитаних. Водночас 18,3% входили до двох асоціацій, а 8,6% підприємств входили до 3 і більше.

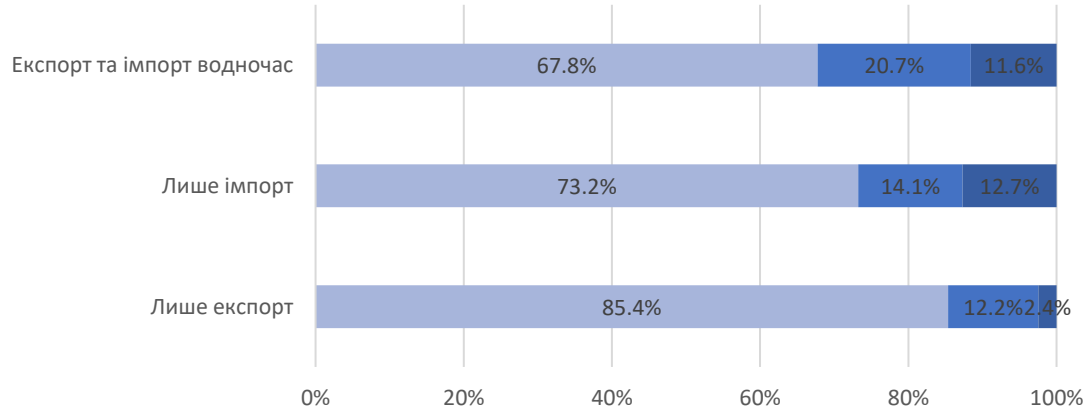
Членство в бізнес-асоціаціях за видом ЗЕД. Серед підприємств, які представляють різні види ЗЕД, найчастіше беруть участь в бізнес-асоціаціях ті, які поєднують експорт та імпорт – 39,0% опитаних (у 2020 році – 47,0%). Дещо менш активні підприємств, які виключно експортують – до ділових об'єднань входить лише 33,5% експортерів. Найменш активно беруть участь в бізнес-асоціаціях «чисті» імпортери – лише 17,0% респондентів. Такий розподіл результатів приблизно відповідає ситуації 2020 року.

Рис. 208. Членство в бізнес-асоціаціях (за видом ЗЕД), % опитаних

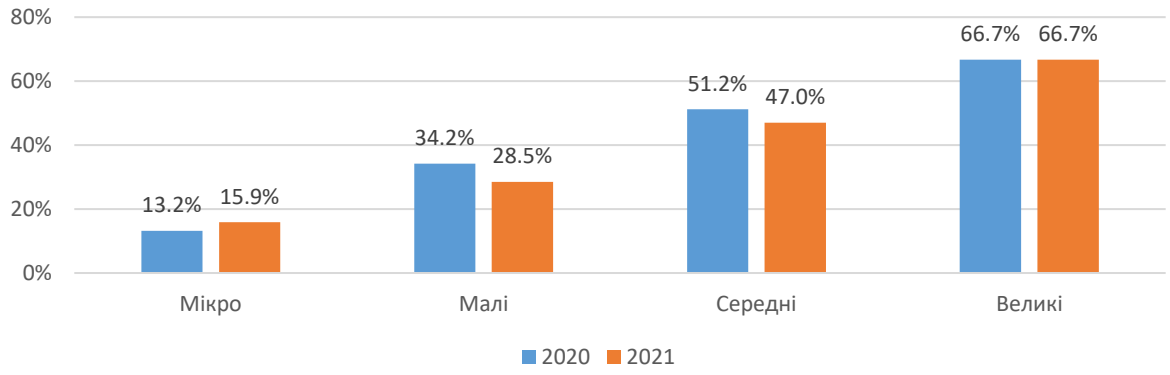
Підприємства, які лише експортують, більш часто входять лише до одного бізнес-об'єднання. Про це повідомили 85,4% експортерів. Водночас підприємства, які поєднують експорт та імпорт найчастіше входять до декількох бізнес-асоціацій – близько третини опитаних (20,7% до двох, а 11,6% до 3 і більше). Серед імпортерів лише до однієї бізнес-асоціації належить 73,2% опитаних.

Рис. 209. Членство в бізнес-асоціаціях (за кількістю бізнес-асоціацій), за видами ЗЕД, % опитаних

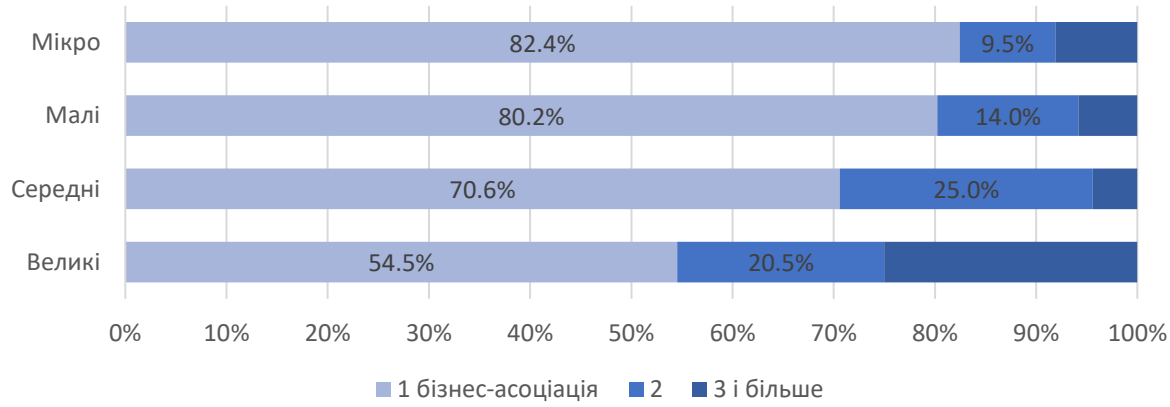
Членство в бізнес-асоціаціях за розміром. Згідно з результатами опитування, ймовірність членства в бізнес-асоціаціях зростає зі збільшенням розміру бізнесу. До бізнес-асоціацій належать лише 15,9% опитаних мікропідприємств та 28,5% малих. Водночас для середніх підприємств цей показник становить 47,0% опитаних, а великих – 66,7%.

Рис. 210. Членство в бізнес-асоціаціях (за розміром підприємств), % опитаних

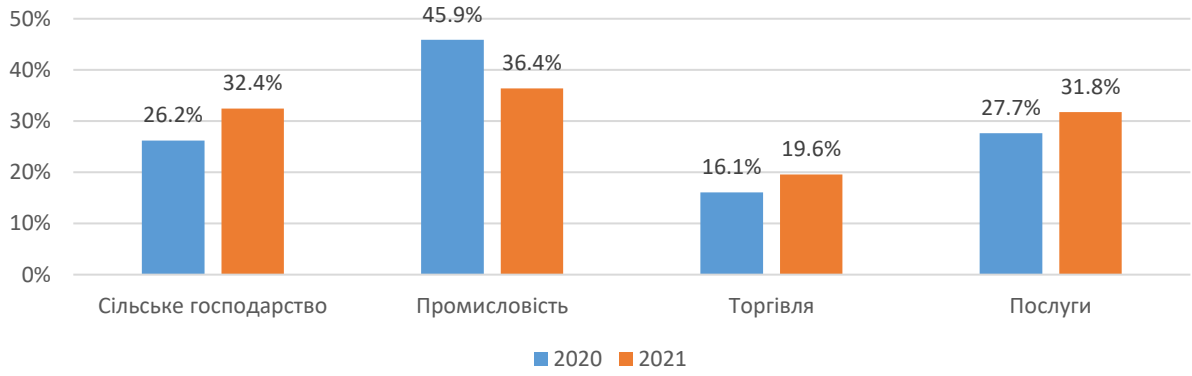
Підприємства меншого розміру також менш часто є членами декількох ділових об'єднань. Серед мікробізнесу до більш ніж однієї бізнес-асоціації входять лише 17,6% опитаних, малого – 19,8%. Водночас для середніх підприємств цей показник становить 29,4%, а великих – 45,5%. Необхідно зауважити, що 2020 року для великого бізнесу цей показник становив 33,3%.Тому можливо, що саме великі експортери почали більш активно долучатися до бізнес-асоціацій захисту своїх інтересів тощо.

Рис. 211. Членство в бізнес-асоціаціях (за кількістю бізнес-асоціацій), за розміром підприємств, % опитаних

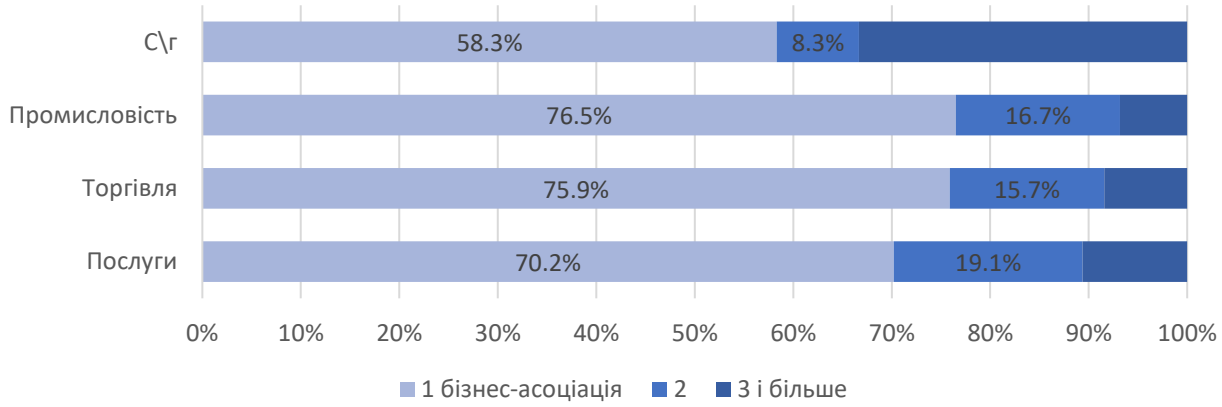
Членство у бізнес-асоціаціях за сектором. Промислові підприємства найчастіше серед усіх секторів є членами бізнес-асоціацій – 36,4% опитаних (45,9% у 2020 році). У сільському господарстві та сфері послуг цей показник залишається на одному рівні – 32,4% та 31,8% відповідно (26,2% та 27,7% у 2020 році). Водночас торговельні підприємства найменш часто долучаються до роботи ділових об'єднань – лише 19,6% опитаних.

Рис. 212. Членство в бізнес-асоціаціях (за сектором діяльності), % опитаних

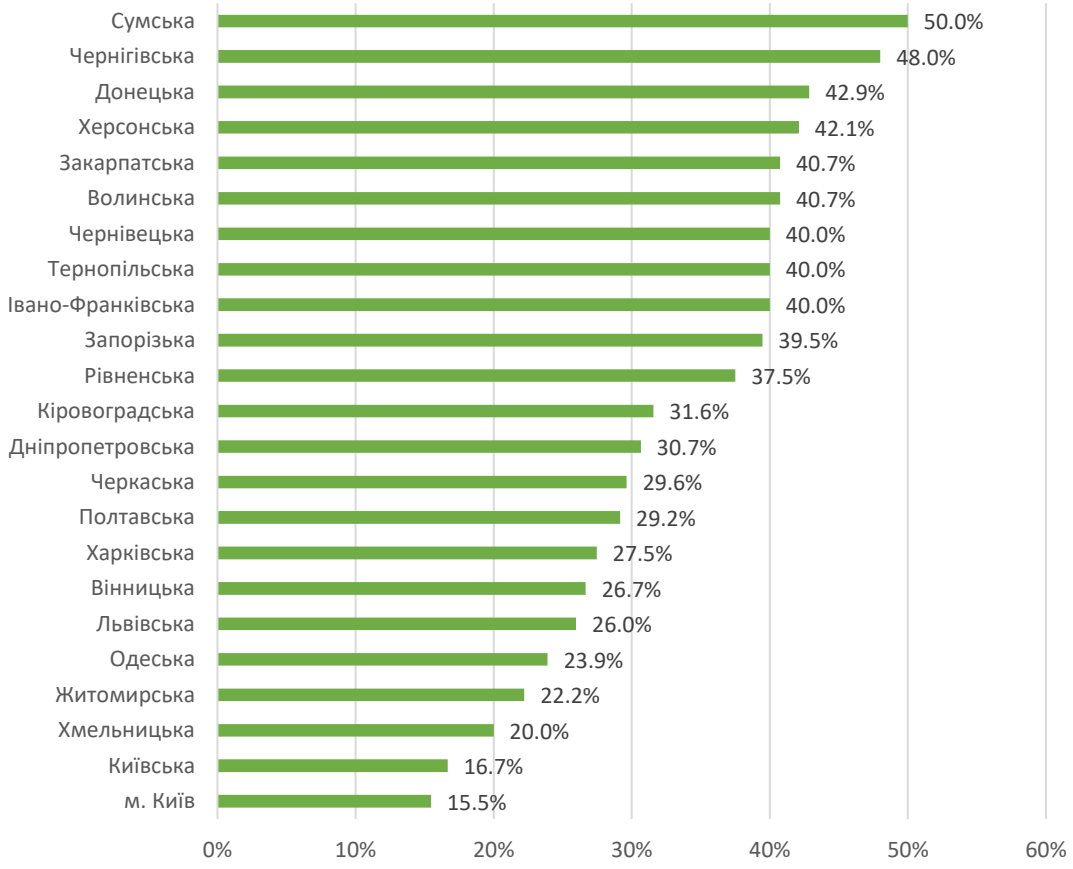
Сільськогосподарські підприємства найчастіше входять до більш ніж однієї бізнес-асоціації – 41,7% опитаних. У 2020 році цей показник також був найвищим в сільському господарстві, але тоді про це повідомили 31,2% опитаних. Для сфери послуг – 29,8%. Водночас у промисловості до декількох ділових об'єднань входять лише 23,5% опитаних, що є найнижчим показником серед секторів. У торгівлі цей показник теж є досить низьким – 24,1%. Це також може віддзеркалювати меншу залученість сектору торгівлі до роботи бізнес-асоціацій.

Рис. 213. Членство в бізнес-асоціаціях (за кількістю бізнес-асоціацій), за сектором, % опитаних

Членство у бізнес-асоціаціях за регіоном. Найбільше долученими до діяльності бізнес-асоціацій є експортери та імпортери Сумської та Чернігівської областей – там відповідно 50,0% та 48,0% опитаних вказали, що належать хоча б до однієї бізнес-асоціації.

Рис. 214. Членство в бізнес-асоціаціях (за регіоном), % опитаних[72]

[72] Луганську та Миколаївську області не включено до порівняння через недостатню кількість спостережень.

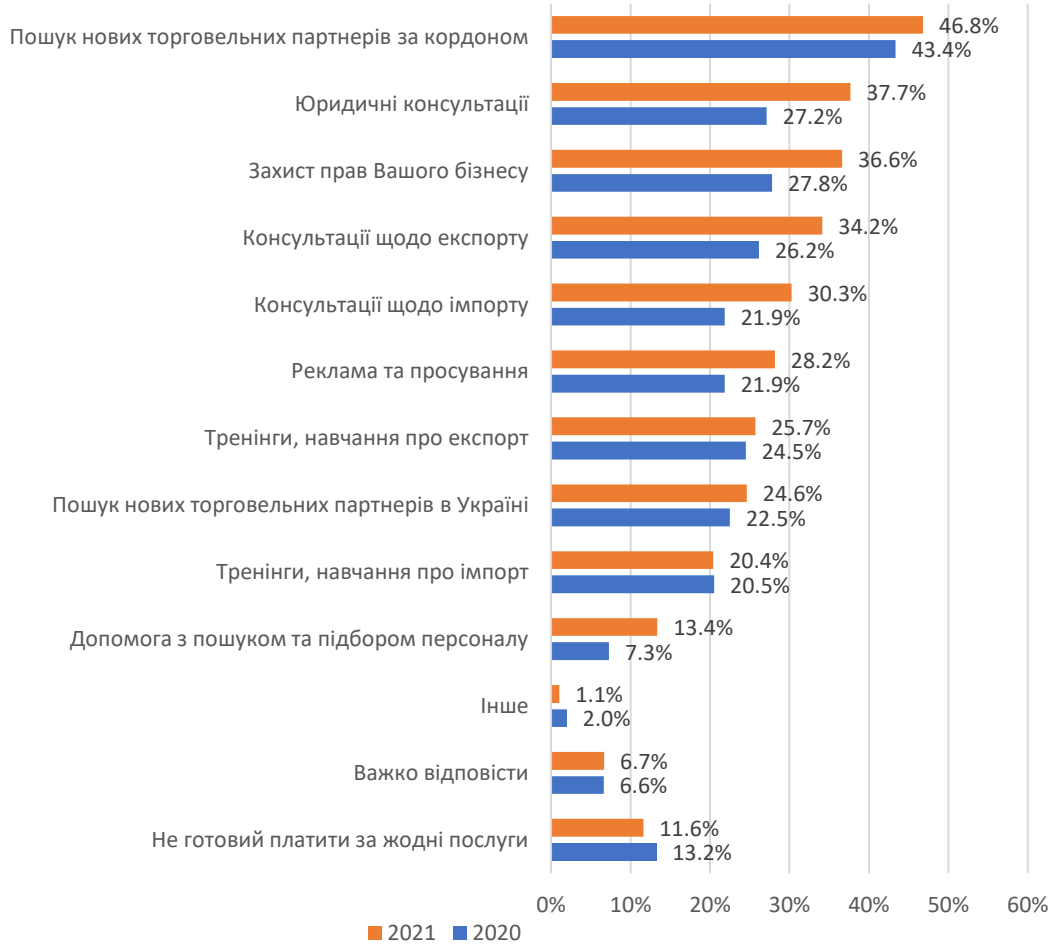
Показник Сумської області був також високим у 2020 році, коли становив також 50%. Херсонська область, яка була лідером 2020 року, знаходиться на четвертій сходинці з 42,1%. В більшості регіонів 40%. Найменш активно беруть в діяльності ділових об'єднань у Хмельницькій області (20,0%), Київській області (16,7%) та місті Києві (15,5%). Необхідно зауважити, що Київська та Хмельницька області, а також Київ, знаходилися наприкінці відповідного рейтингу регіонів у 2020 році.

4.5.2 Готовність платити за послуги бізнес-асоціацій

Респондентам, які є членами бізнес-асоціацій, було запропоновано відповісти на запитання щодо того, за які послуги бізнес-асоціацій вони готові платити. Лише 11,6% опитаних повідомили, що не готові платити за жодні послуги. Цей показник залишився на рівні 2020 року, коли лише 13,2% опитаних не були готові отримувати послуги на платній основі. Водночас 6,7% опитаних у 2021 році не змогли визначитися та відповісти на запитання (6,6% у 2020 році).

Необхідно зауважити, до 2020 року запитання про готовність платити за послуги бізнес-асоціацій адресувалося усім респондентам, незалежно від членства в бізнес-асоціаціях. Окрім цього відрізнявся перелік можливих платних послуг. Вперше оновлена методологія опитування щодо послуг бізнес-асоціацій була застосована 2020 року. Таким чином у 2021 році вперше з'явилася можливість провести порівняння результатів двох хвиль дослідження.

Рис. 215. Готовність платити за послуги бізнес-асоціацій, % опитаних[73]

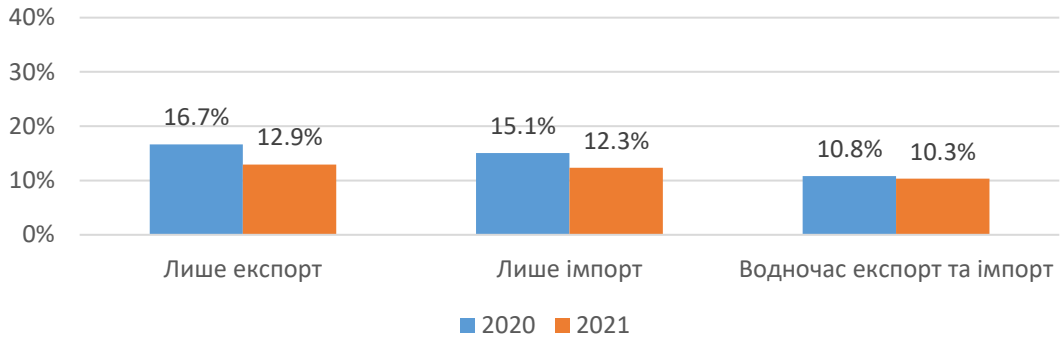
Пошук нових торговельних партнерів за кордоном залишається найбільш популярною послугою. У 2021 році серед опитаних членів ділових об'єднань 46,8% готові отримувати таку послуги на платній основі

[73] Тут і далі в розділі сума відсотків перевищує 100, оскільки респонденти могли обрати більше, ніж один варіант відповіді.

(43,4% у 2020 році). Порівняно з 2020 роком зросла популярність більшості можливих послуг. Зокрема з 27,2% до 37,7% зросла готовність платити за юридичні консультації для бізнесу, з 27,8% до 36,6% - за захист прав бізнесу. Подібно до 2020 року, послуги, пов'язані з просуванням експорту, більш популярні, ніж послуги для імпортерів. Зокрема за консультації щодо експорту та тренінги і навчання про експорт готові платити відповідно 34,2% та 25,7% опитаних. Водночас за консультації щодо імпорту готові платити 30,39% опитаних, а за тренінги і навчання – 20,4%. При цьому готовність платити за консультації щодо експорту та імпорту зросла на 8-9 відсоткових пунктів порівняно з 2020 роком. Однак майже не змінилася потреба в тренінгах та навчанні про експорт та імпорт.

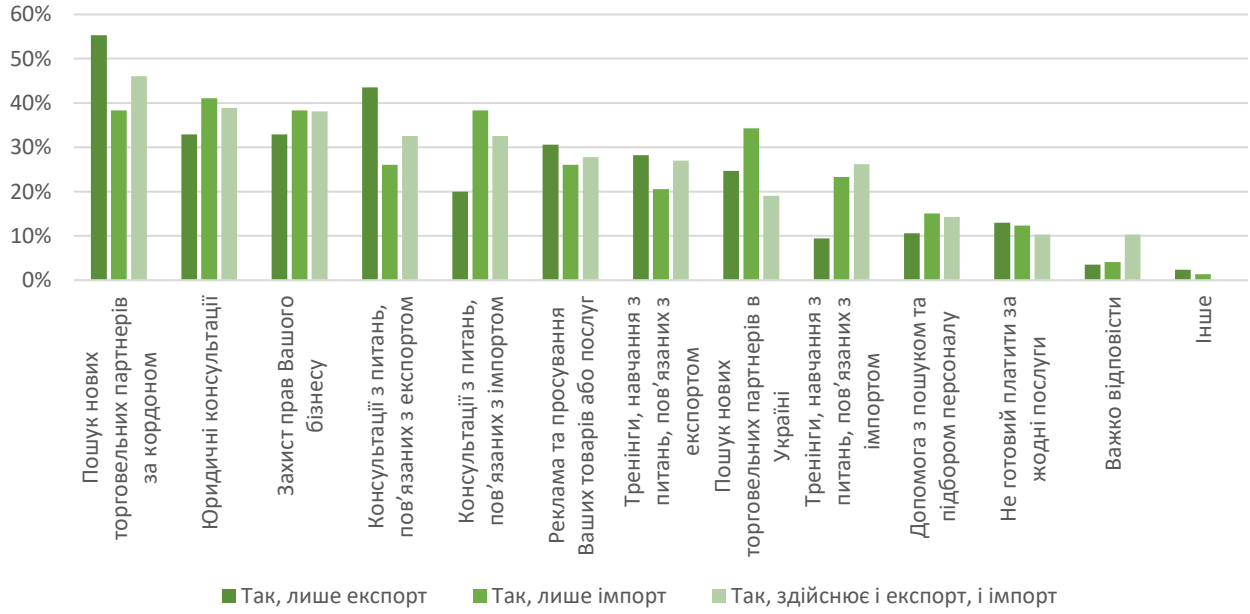
Готовність платити за послуги бізнес-асоціацій за видом ЗЕД. Згідно з результатами опитування, рівень готовності платити за послуги бізнес асоціацій залишається майже на одному рівні для експортерів та імпортерів. Лише 12,9% експортерів та 12,3% імпортерів не готові платити за жодні послуги. Найбільш популярною послугою серед експортерів є пошук нових торговельних партнерів за кордоном. Користуватися такими платними послугами готові 55,3% експортерів.

Рис. 216.Частка респондентів, які не готові платити за послуги бізнес-асоціацій, за видом ЗЕД, % опитаних

Також експортерів цікавлять консультації з питань щодо експорту (43,5%), юридичні консультації (32,9%) та захист прав бізнесу (32,9%). Імпортери насамперед цікавляться юридичними консультаціями (41,1%), захистом прав бізнесу (38,4%), консультаціями щодо імпорту (38,4%), пошуком торговельних партнерів за кордоном (теж 38,4%). Серед підприємств, які поєднують експорт та імпорт, найпопулярніший пошук торговельних партнерів за кордоном (46,0% опитаних).

Рис. 217. Готовність платити за послуги бізнес-асоціацій (за видом ЗЕД), % опитаних

Вид ЗЕД впливає на вибір спеціалізованих послуг для експортерів та імпортерів. Однак серед опитаних наявні 20,0% «чистих» експортерів, які готові платити за консультації щодо імпорту та 26,0% «чистих» імпортерів – готові платити за консультації щодо експорту. Подібну ситуацію також зафіксовано щодо зацікавленням тренінгами та навчанням. Це може бути свідченням того, що окремі експортери та імпортери можуть цікавитися розширенням своєї діяльності на імпортні та експортні операції відповідно. Додаткові знання можуть бути потрібними для кращого розуміння ринку тощо.

ГОТОВНІСТЬ ПЛАТИТИ ЗА ПОСЛУГИ БІЗНЕС-АСОЦІАЦІЙ ЗА РОЗМІРОМ. Результати опитування вказують, що бізнес більшого розміру більш готовий платити за послуги бізнес асоціацій. Зокрема не готові платити за жодні послуги лише 8,6% середніх та 8,3% великих підприємств. Водночас цей показник становить 16,2% для мікро підприємств та 11,2% для малих. Необхідно зауважити, що в 2020 році кожен п`ятий представник великого бізнесу (18,8%) не був готовий платити за жодній послуги, що було найвищим показником різних типів підприємств за розміром. Однак відбулося скорочення частки таких підприємств майже вдвічі.

Однак окремі види послуг є більш популярними серед мікро та малого бізнесу. Зокрема мікро і малі підприємства більш готові платити за юридичні консультації (40,5% та 41,6% відповідно) та захист прав бізнесу (43,2% та 36,0%). Це може підтверджувати, що бізнес невеликого розміру має менші можливості для захисту своїх прав самостійно, а тому приєднується для цього до бізнес-асоціацій. Водночас бізнес більшого розміру має більше ресурсів для доступу до кращих юридичних консультацій та захисту свого бізнесу, а тому висловлює меншу потребу в подібних платних послугах. Незважаючи на це, аж 35,4% опитаних великих підприємств готові платити за юридичні консультації.

Рис. 218. Частка респондентів, які не готові платити за послуги бізнес-асоціацій, за видом ЗЕД, % опитаних

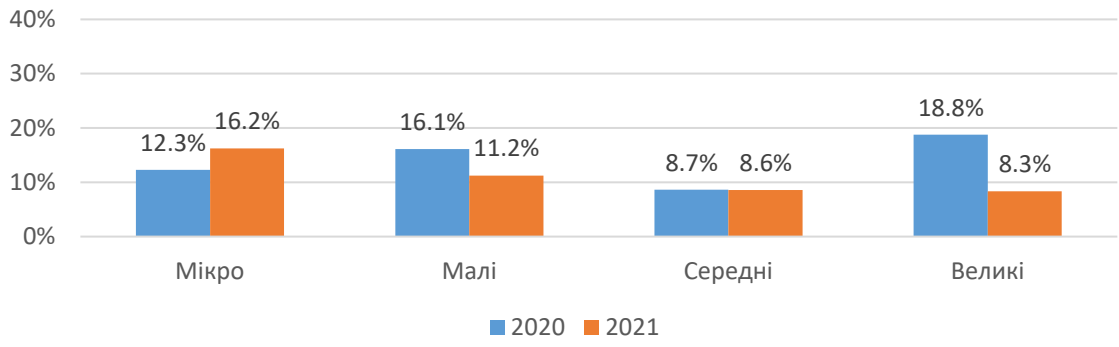
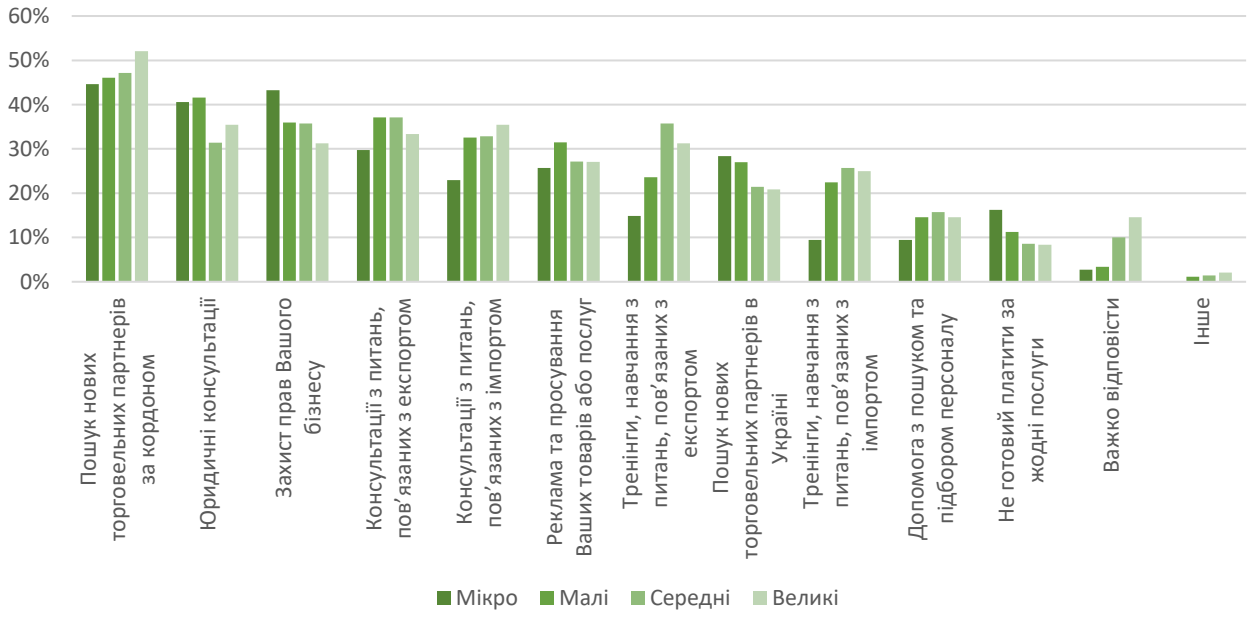

Рис. 219. Готовність платити за послуги бізнес-асоціацій (за розміром підприємств), % опитаних

Опитаний великий бізнес респонденти більш готовий, порівняно з меншими суб'єктами, платити за пошук нових торговельних партнерів (52,1%). Окрім цього більша готовність використовувати платні консультації з питань імпорту (35,4%). Необхідно зауважити, що інші види послуг можуть мати велику популярність у великого бізнесу. Водночас середній бізнес найбільше готовий оплачувати тренінги та навчання щодо експорту (35,7%) та тренінги і навчання щодо імпорту (25,7%).

ГОТОВНІСТЬ ПЛАТИТИ ЗА ПОСЛУГИ БІЗНЕС-АСОЦІАЦІЙ ЗА СЕКТОРОМ. У 2021 році серед підприємств сфери послуг найбільша частка респондентів, котрі не готові платити за жодні послуги – 17,4% опитаних. У 2020 найвищий показник був в сільському господарстві, однак у 2021 році відсутні представники сектору, які б повідомили про неготовність платити за жодні послуги бізнес-асоціацій. Серед промислових підприємств цей показник становить 10,1%, а в сфері послуг – 8,5%.

Рис. 220. Частка респондентів, які не готові платити за послуги бізнес-асоціацій, за сектором, % опитаних

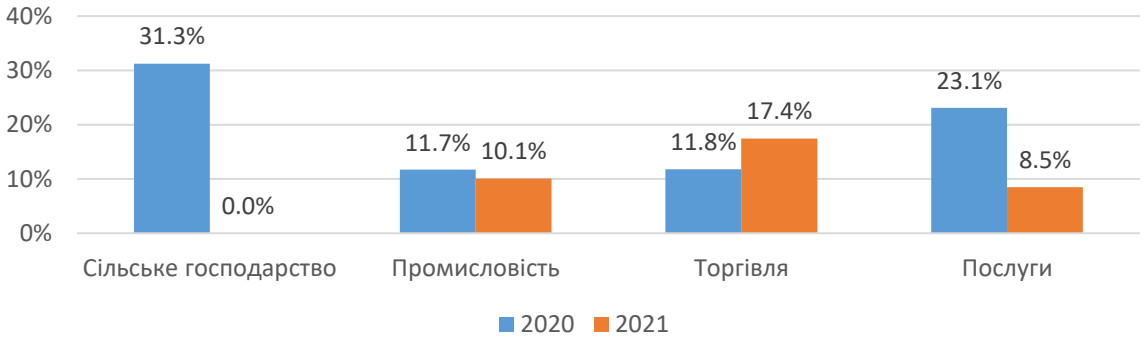
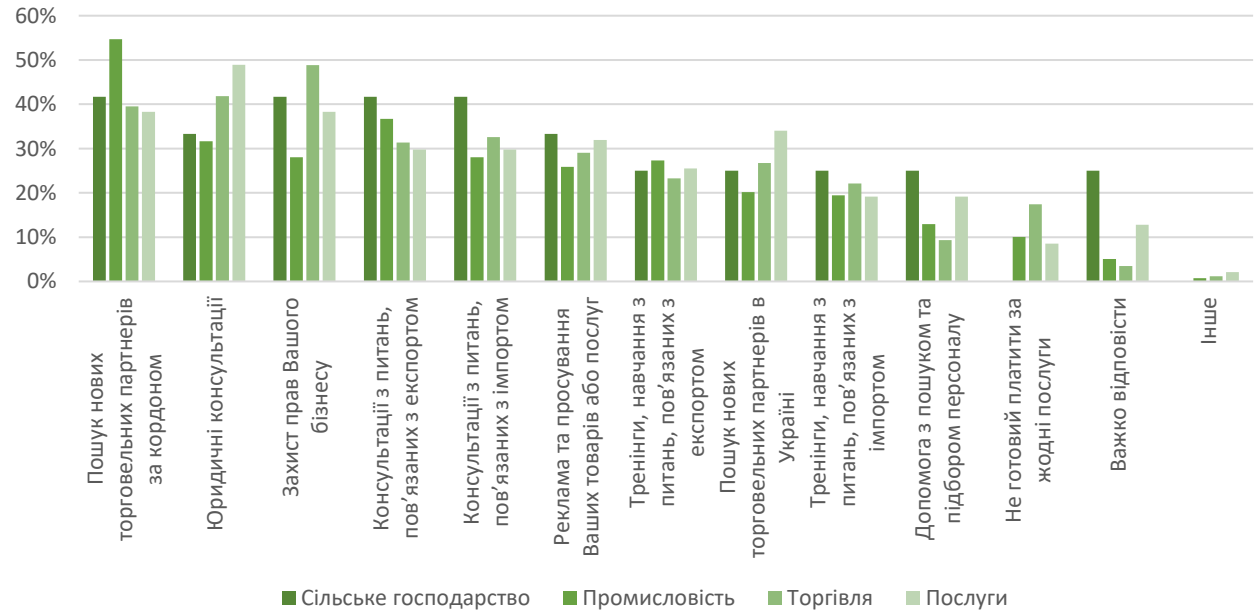

Рис. 221. Готовність платити за послуги бізнес-асоціацій (за сектором діяльності), % опитаних

Серед представників промисловості найбільш популярною послугою залишається нових торговельних партнерів закордоном. За такі послуги готові платити 54,7% опитаних в секторі (51,2% у 2020 році). Представники сільського господарства в рівній мірі готові платити за пошук нових торговельних партнерів, захист прав бізнесу, консультації щодо експорту та імпорту (всі варіанти – 41,7%). Для торговельних підприємств залишаються найбільш актуальними захист прав бізнесу та юридичні консультації (48,8% та 41,9% відповідно). В сфері послуг найчастіше серед усіх секторів повідомляють про готовність платити за юридичні консультації (48,9% опитаних).

Основні результати коротко:

Згідно з результатами опитування, у 2021 році 28,2% підприємств-учасників ЗЕД були членами хоча б одного ділового об'єднання, включаючи торгово-промислові палати, спілки роботодавців, спілки малих підприємств тощо. Цей показник продовжує зменшуватися під час кожної хвилі опитування, зокрема було 30,8% у 2020 році. Порівняно з 2016 роком, частка підприємств, які є членами бізнес-асоціацій, зменшилася на третину.

Підприємства, які поєднують експорт та імпорт, частіше є членами бізнес-асоціацій (39,0% опитаних). Лише 17,0% імпортерів є членами бізнес-асоціації. Зі зростанням розміру підприємства також зростає ймовірність членства в бізнес-асоціаціях. Промислові підприємства найчастіше є членами бізнес-асоціацій.

Більшість підприємств беруть участь лише в одному діловому об'єднанні. Підприємства більшого розміру частіше є членами декількох ділових об'єднань. У 2021 році сільськогосподарські підприємства найчастіше входили до двох і більше бізнес-асоціацій.

Лише 11,6% опитаних повідомили, що не готові платити за готові послуги (13,2% у 2020 році). Серед малих та мікропідприємств найвища частка респондентів, які не готові платити за послуги. У 2021 році відсутні сільськогосподарські підприємства, які не готові платити за послуги бізнес-асоціацій.

5. Контрабанда та «сірий імпорт», корупція на митниці

5.1 Неофіційне ввезення товарів в Україну: що про це думає опитаний бізнес?

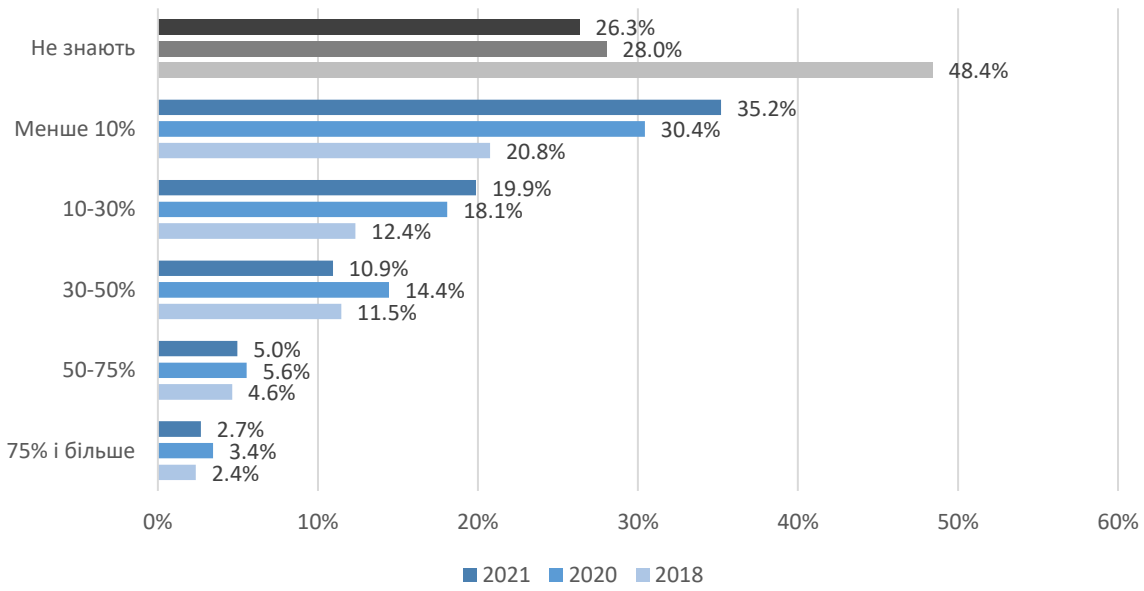
5.1.1 Оцінка рівня присутності «сірого імпорту» / «товарної контрабанди» на галузевому ринку

Опитування 2021 року стало третім, коли ІЕД запитував представників експортерів та імпортерів про те, якою, на їхню думку, є частка «товарної контрабанди» або «сірого імпорту» на галузевому ринку їхнього підприємства. «Товарна контрабанда» або «сірий імпорт» – це товари, ввезені в Україну з порушенням митних правил, у тому числі взагалі без оподаткування. Наявність «сірого імпорту» створює проблеми як для бізнесу, який працює офіційно і, таким чином, опиняється в нерівних умовах конкуренції, так і для держави, яка втрачає митні платежі. Вперше таке запитання було поставлене учасникам опитування у 2018 році.

В середньому **частка «сірого імпорту»** за оцінками респондентів становить **21,1% ринку**. Це менше ніж було у попередніх періодах: у 2020 році — ця частка становила 24,2%, а у 2018 році — 25,3%.

Більше третини опитаних (35,2%) оцінює цю частку як меншу, ніж 10 відсотків. Ще близько третини вважають, що частка «сірого імпорту» складає від 10% до 50%. Це, зокрема, 19,9% респондентів, які оцінили обсяг «сірого імпорту» від 10 до 30 відсотків, і 10,9% респондентів, які вважають, що «сірий імпорт» складає від 30 до 50 відсотків товарів на їхньому ринку. 5% респондентів оцінюють частку «сірого імпорту» як таку, що становить від 50 до 75 відсотків ринку, і лише 2,7% – як більшу від 75 відсотків.

Рис. 222. Оцінка частки «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» на своєму ринку, % респондентів

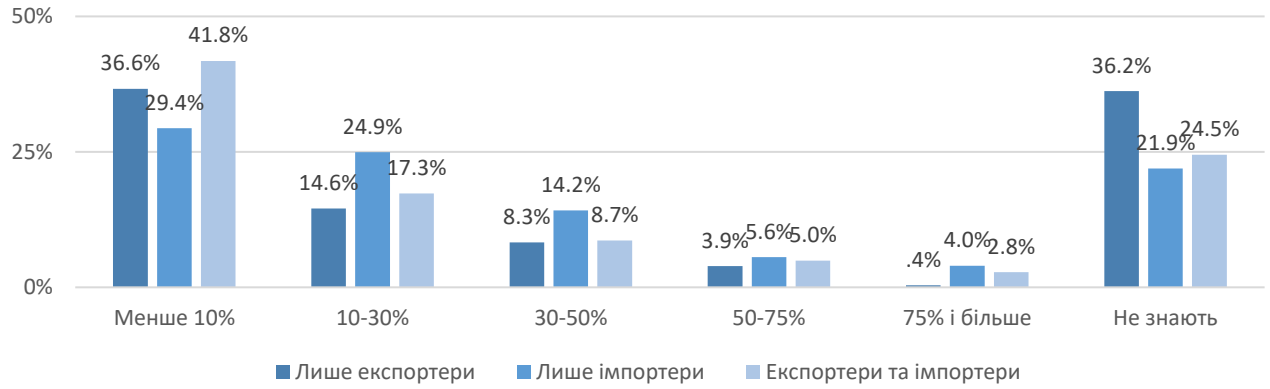

Частки представників бізнесу, які не можуть оцінити частку «сірого імпорту» на ринку свого підприємства, зменшились у 2020 та 2021 році порівняно з 2018 роком. Якщо у 2018 році майже половина респондентів (48,4%) не могли оцінити, яку частку їхнього ринку займають неофіційно ввезені товари, то у 2020 році таких було вже 28%, а у 2021 році ця частка ще дещо зменшилася: 26,3%.

Оцінка частки «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» на своєму ринку за видом ЗЕД. Представники виключно імпортерів оцінюють частку «сірого імпорту» вище, ніж підприємства, що здійснюють експорт. Так, менше 30% представників підприємств, які лише імпортують, вважають, що «сірий імпорт» не перевищує 10 відсотків товарів на їхньому ринку. А 23,8% з них оцінюють частку «сірого імпорту» як 30 відсотків або вище. Для порівняння, серед представників підприємств з експортом більше 36% вважають, що «сірий імпорт» складає до 10 відсотків товарів на їхньому ринку, а частки тих, хто оцінює рівень «сірого

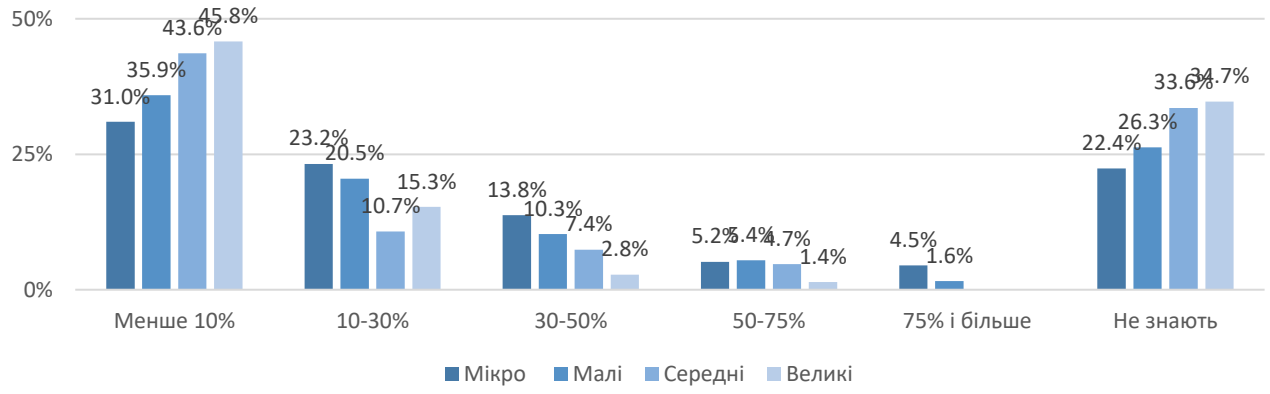
імпорту» як 30 відсотків або більше, складають 16,4% для представників підприємств, які поєднують експорт з імпортом, та 12,6% для респондентів, що представляють виключно експортерів.

Рис. 223. Оцінка частки «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» за видом ЗЕД, % респонеднтів

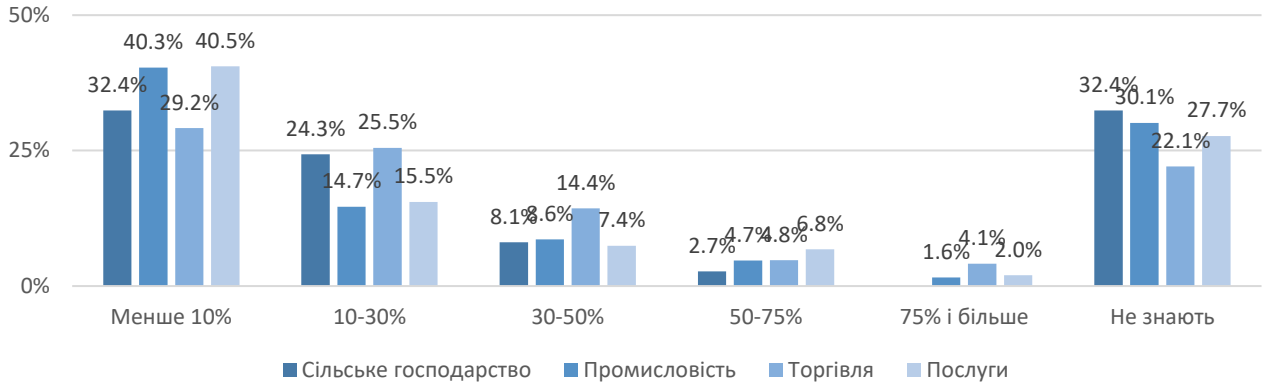
Оцінка частки «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» на своєму ринку за розміром підприємств. Зі збільшенням розміру підприємств зменшуються оцінки рівня «сірого імпорту». Так, серед представників мікробізнесу частка тих, хто вважає рівень «сірий імпорт» меншим, ніж 10 відсотків, склала 31%. Вона зростає для представників малих та середніх підприємств до 35,9% та 43,6% відповідно та є найбільшою для респондентів з великого бізнесу: 45,8%. Крім цього, респонденти з середніх та великих підприємств рідше від представників малих та мікропідприємств можуть оцінити частку «сірого імпорту». Так, більше 33% респондентів з середнього бізнесу та майже 35% з великого сказали, що не знають, якою є частка «товарної контрабанди» або «сірого імпорту» на їхньому ринку. Серед представників мікро- та малих підприємств на це питання не змогли відповісти менші частки опитаних: 22,4% та 26,3% відповідно.

Рис. 224. Оцінка частки «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» за розміром, %

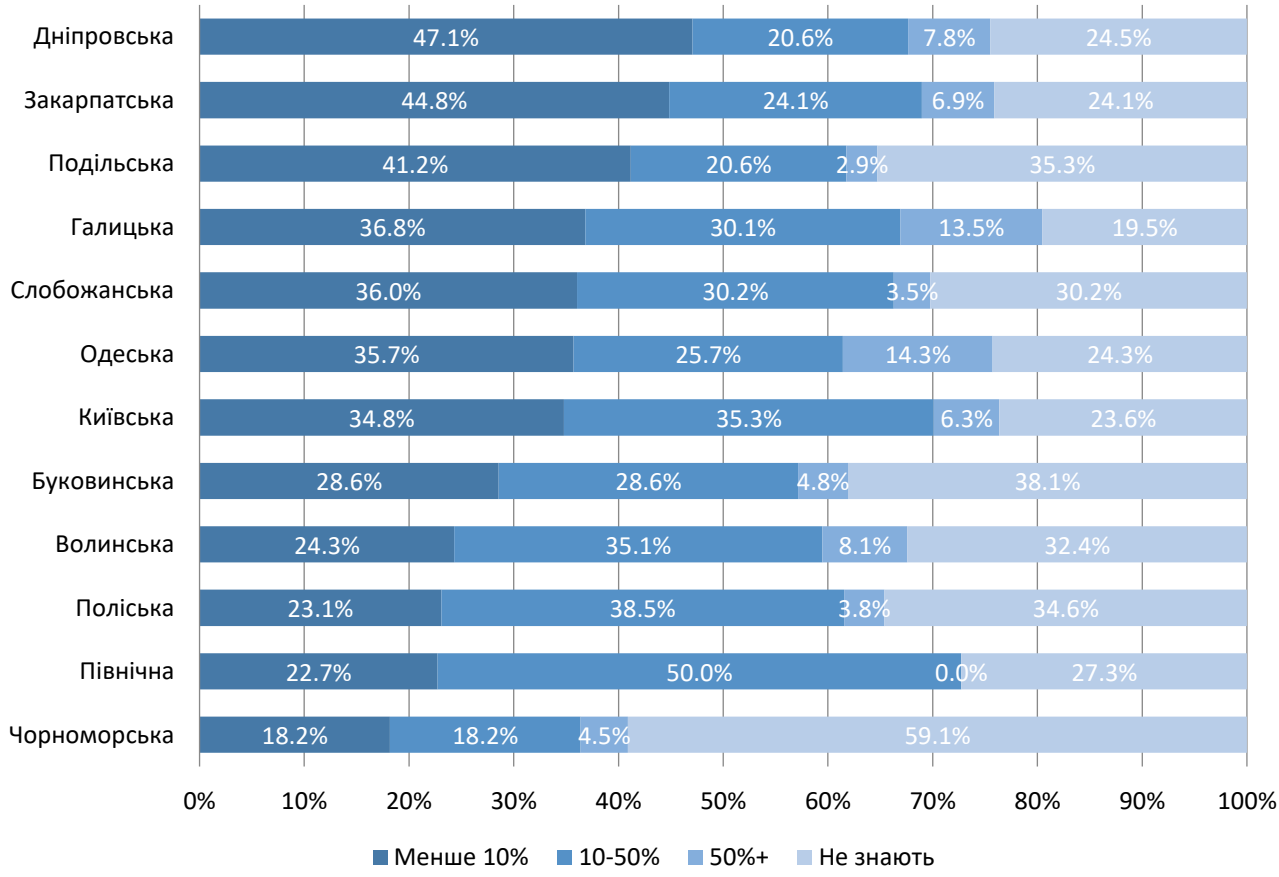
Оцінка частки «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» на своєму ринку за сектором. У сфері торгівлі опитані частіше від інших можуть оцінити частку «сірого імпорту» і оцінюють його частку як найбільшу. В той час коли серед респондентів з галузей сільського господарства, промисловості та послуг від 27,7% до 32,4% не змогли оцінити рівень «сірого імпорту» на своєму ринку, серед респондентів, що представляють торговельні підприємства, це не змогли зробити 22,1%. Крім цього, майже кожен четвертий опитаний представник сфери торгівлі (23,2%) вважає рівень «товарної контрабанди» або «сірого імпорту» таким, що перевищує 30 відсотків. Для порівняння, серед респондентів з інших галузей так вважають менше 17%.

Рис. 225. Оцінка частки «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» за сектором, % респондентів

ОЦІНКА ЧАСТКИ «ТОВАРНОЇ КОНТРАБАНДИ» / «СІРОГО ІМПОРТУ» НА СВОЄМУ РИНКУ ЗА ОСНОВНОЮ МИТНИЦЕЮ ДЛЯ БІЗНЕСУ[74]. Представники бізнесу, що здійснює митне оформлення на Дніпровській та Закарпатській митницях, оцінюють рівень «сірого імпорту» як найменший. Тут 47,1% та 44,8% опитаних відповідно вважають, що частка таких товарів складає 10 відсотків їхнього ринку або менше. Більше 10% представників підприємств серед тих, що розмитнюються на Галицькій та Одеській митницях, вважають частку «сірого імпорту» більшою, ніж 50%. Водночас, жоден респондент серед представників підприємств на Північній митниці не вважає рівень «сірого імпорту» більшим, ніж 50%.

Рис. 226. Оцінка частки «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» за митницями, % респондентів

74 Відповіді респондентів, що здійснюють митне оформлення на Азовській та Східній митниці, не включені в аналіз через недостатню наповнюваність вибірки для цілей цього аналізу.

Також варто зазначити, що представники підприємств на Галицькій митниці найчастіше можуть оцінити рівень «сірого імпорту»: серед них частка тих, хто не відповів на це запитання, склала 19,5%. А представники бізнесу, який користується послугами Чорноморської митниці, найрідше дають оцінку поширеності «сірого імпорту» на своєму ринку: 59,1% з них не відповіли на це запитання.

5.1.2 «Сірий імпорт» як проблема для імпортерів

Підприємства-імпортери, які взяли участь в опитуванні 2021 року і сказали, що стикалися з перешкодами при імпорті, могли обрати таку проблему, як присутність «сірого імпорту» на ринку, у переліку перешкод для імпорту. Цей варіант був серед можливих відповідей на запитання про перешкоди при імпорті у 2018-му а у 2020-му році.

Як і в цих двох попередніх хвилях опитування, у 2021 році проблема «сірого імпорту» не ввійшла до числа найгостріших проблем для імпортерів. Зокрема, у 2021 році «сірий імпорт» займає 11-те місце серед проблем для імпортерів: він став проблемою для 40,9% імпортерів, які стикалися з перешкодами. У 2021 році основними проблемами для імпортерів стали непрозорість визначення митної вартості, затягування митного оформлення та значна бюрократизація на митниці (детальніше див. розділ ***Помилка! Джерело посилання не знайдено. Помилка! Джерело посилання не знайдено.***).

Рис. 227. Рейтинг основних перешкод для імпортерів, % імпортерів, що стикалися з перешкодами

Для порівняння, у 2020 році проблема «сірого імпорту» розділила 9-те місце у рейтингу перешкод для імпортерів разом з проблемою неякісної інфраструктури: про обидві перешкоди повідомило по 11,3% імпортерів, що стикалися з перешкодами. У 2018 проблема присутності «сірого імпорту» також знаходилася на 9-му місці у рейтингу проблем для імпортерів. Тоді на неї вказали 14% опитаних імпортерів, які стикалися з перешкодами. В той час коли частки імпортерів, що називали різні проблеми у 2021 році, не можна порівняти з відповідними частками у попередніх роках через зміну методології опитування75, співставлення того, на якому місці у рейтингу перешкод знаходилася проблема «сірого

75 На відміну від попередніх хвиль опитування, у 2021 році респонденти могли називати довільну кількість перешкод у запитанні про перешкоди, що підвищило частоту повідомлень про кожну перешкоду. У попередніх хвилях опитування вибір обмежувався трьома основними перешкодами.

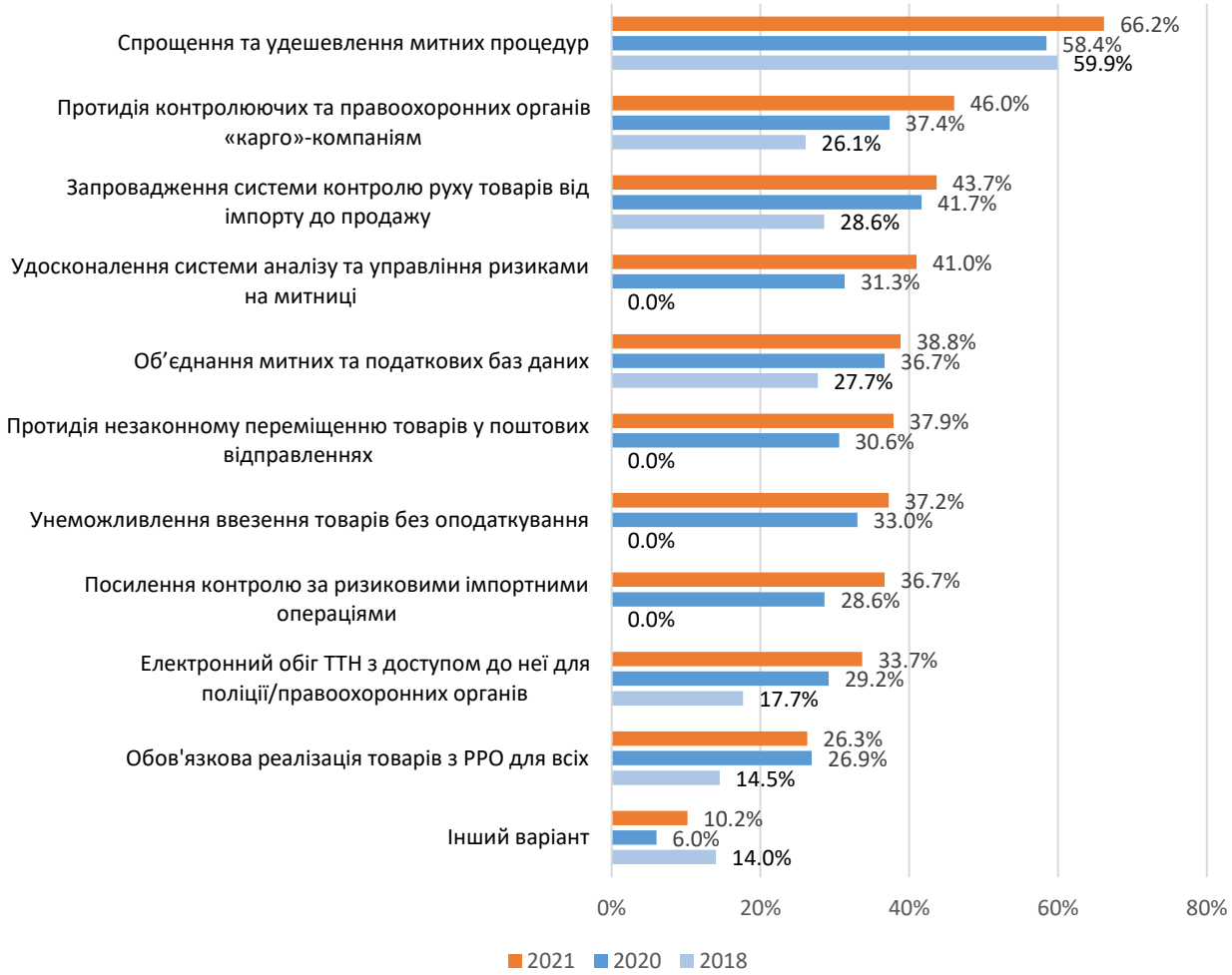
імпорту» протягом трьох останніх хвиль опитування, дозволяє припустити, що її вплив суттєво не змінився за цей час.

5.1.3 Першочергові заходи для усунення «сірого імпорту» / «товарної контрабанди» з ринку

Крім оцінювання частки товарів на своєму галузевому ринку, які є «товарною контрабандою» або «сірим імпортом», учасники опитування назвали заходи, яких, на їхню думку, потрібно вжити, щоб усунути таку «контрабанду» з їхнього ринку. Це запитання у 2021 році було включене в опитування експортерів та імпортерів вже втретє. Раніше воно було поставлено учасникам опитувань 2018 та 2020 років.

Як і у двох попередніх хвилях опитування, на першому місці серед заходів, які, на думку респондентів, слід вжити для боротьби з «сірим імпортом», у 2021 році знаходиться спрощення та здешевлення митних процедур. Цей крок для зменшення обсягу «сірого імпорту» підтримують 66,2% опитаних представників бізнесу. Із значним відривом від цього заходу на друге місце вийшла протидія контролюючих та правоохоронних органів «карго-компаніям», а на третє – запровадження системи контролю руху товарів від імпорту до продажу. За ці заходи висловились, відповідно, 46% та 43,7% респондентів.

Рис. 228. Заходи, яких, на думку респондентів, потрібно вжити для усунення «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» з їхнього галузевого ринку, % респондентів

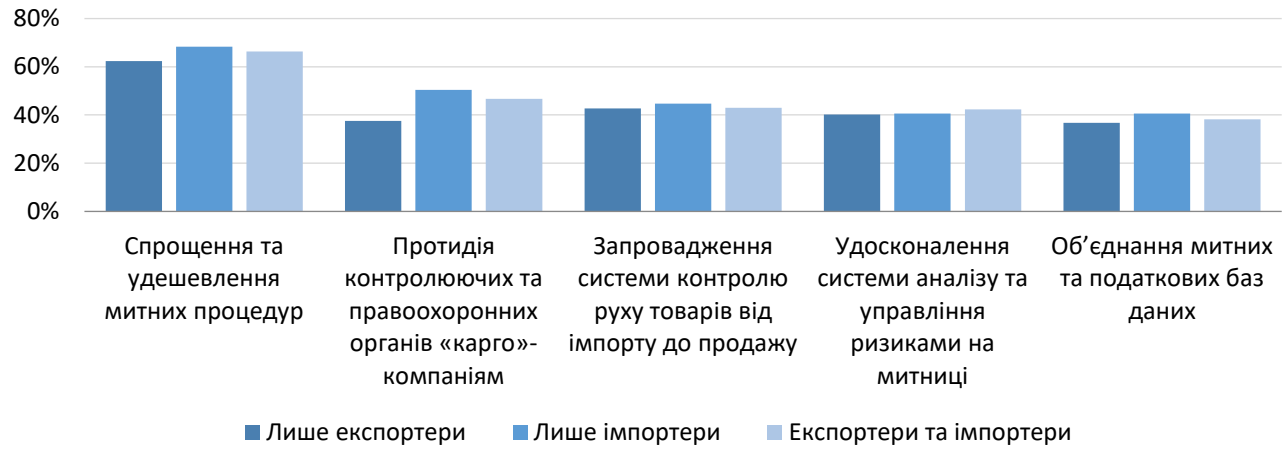
Першу п'ятірку заходів бажаних заходів для зменшення неофіційного ввезення товарів замикають такі кроки, як вдосконалення системи аналізу та управління ризиками на митниці (за нього висловився 41% респондентів) та об'єднання митних та податкових баз даних, яке підтримують 38,8% респондентів. Три наступні заходи для боротьби з «сірим імпортом» обрали майже такі ж частки опитаних: 37,9% вважають, що необхідно протидіяти незаконному переміщенню товарів у поштових відправленнях, 37,2% – що

потрібно заборонити ввезення товарів без оподаткування, а 36,7% – що варто посили контроль за ризиковими імпортними операціями.

Третина представників бізнесу (33,7%) підтримує такий захід, як електронний обіг товарно-транспортних накладних (ТТН) з наданням доступу до них поліції та іншим правоохоронним органам. Крок, який підтримали найменшою мірою, – це впровадження обов'язкової реалізації товарів із застосуванням реєстраторів розрахункових операцій (РРО) для всього бізнесу. Частка респондентів, які вважають, що це потрібно зробити, склала 26,3% у 2021 році. І на відміну від інших кроків, підтримка яких дещо зросла порівняно з 2020-м роком, запровадження РРО для всього бізнесу підтримують практично стільки ж опитаних, як і в 2020-му році.

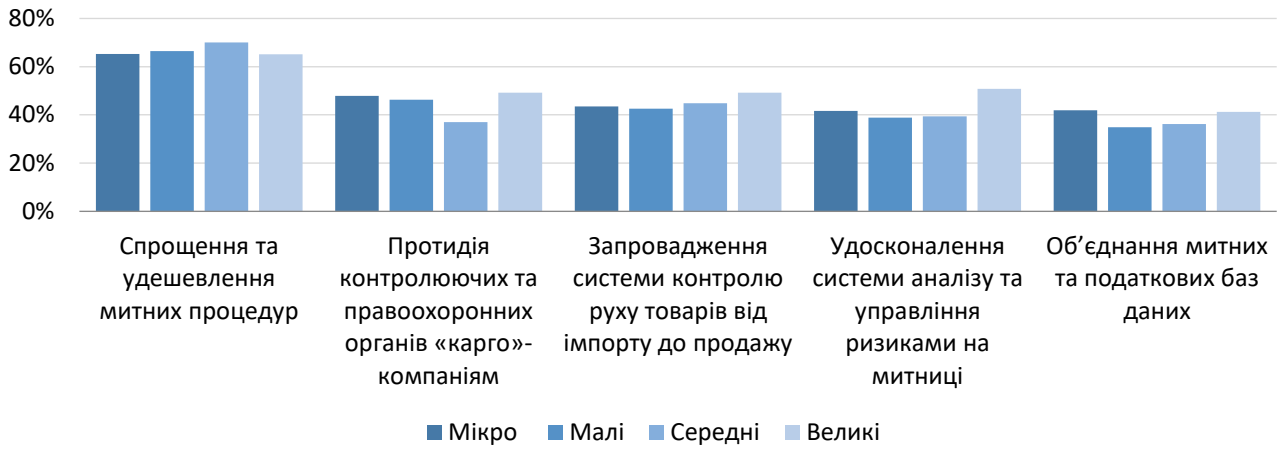
ПІДТРИМКА ЗАХОДІВ ДЛЯ УСУНЕННЯ «СІРОГО ІМПОРТУ»/«ТОВАРНОЇ КОНТРАБАНДИ» З РИНКУ ЗА ВИДОМ ЗЕД. Імпортери більше від виключно експортерів підтримують таку пропозицію, як протидія контролюючих та правоохоронних органів «карго»-компаніям. Так, більше 46% представників підприємств, що поєднують імпорт з експортом, та більше 50% тих, що лише імпортують, висловилися за протидію таким компаніям. Серед представників виключно експортерів ці частка склала 37,6% опитаних.

Рис. 229. Топ-5 заходів, яких, потрібно вжити для усунення «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» з їхнього галузевого ринку, за видом ЗЕД, % респондентів

ПІДТРИМКА ЗАХОДІВ ДЛЯ УСУНЕННЯ «СІРОГО ІМПОРТУ»/«ТОВАРНОЇ КОНТРАБАНДИ» З РИНКУ ЗА РОЗМІРОМ ПІДПРИЄМСТВ. Великі підприємства більше, ніж бізнес менших розмірів, підтримують запровадження системи контролю руху товарів від імпорту до кінцевого продажу та вдосконалення системи аналізу та управління ризиками на митниці. За ці заходи висловились, відповідно, 49,2% та 50,8% представників цих підприємств.

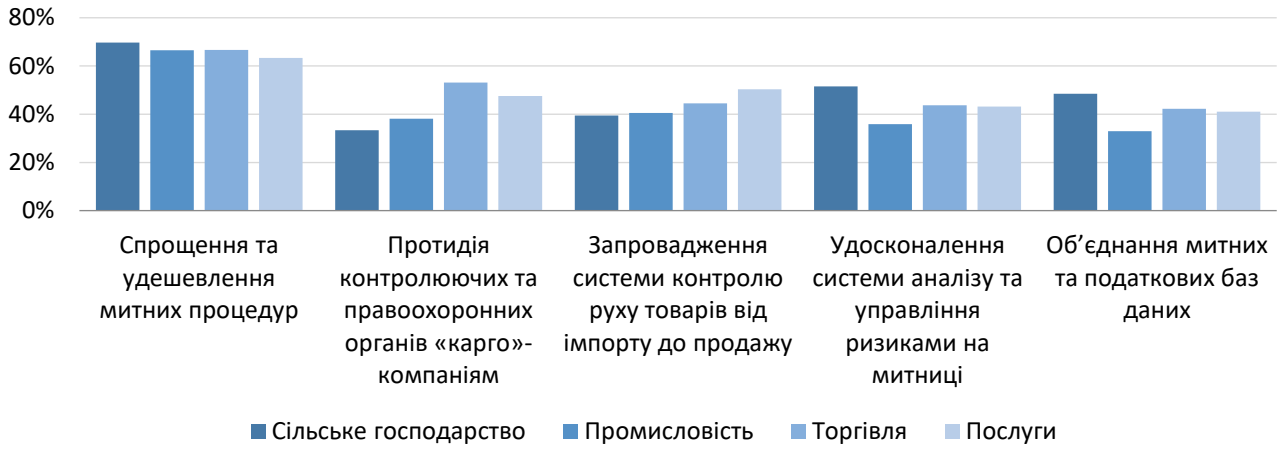
Рис. 230. Топ-5 заходів, яких потрібно вжити для усунення «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» з їхнього галузевого ринку, за розміром підприємств, % респондентів

Для порівняння, серед представників підприємств менших розмірів запровадження системи контролю руху товарів від імпорту до кінцевого продажу підтримують не більше 45% опитаних, а вдосконалення системи аналізу та управління ризиками на митниці – від 38,9% до 41,6% опитаних.

ПІДТРИМКА ЗАХОДІВ ДЛЯ УСУНЕННЯ «СІРОГО ІМПОРТУ»/«ТОВАРНОЇ КОНТРАБАНДИ» З РИНКУ ЗА СЕКТОРОМ. У сфері торгівлі для боротьби з «сірим імпортом» частіше, ніж в інших секторах, пропонують протидіяти «карго»-компаніям. На підтримку цього заходу висловились 53,1% респондентів, що представляють торговельні підприємства, тоді як серед представників бізнесу інших галузей – до 47,5%. У сільському господарстві частіше висловлюються за вдосконалення системи аналізу та управління ризиками та за об'єднання митних і податкових баз даних. Ці кроки підтримують, відповідно, 51,5% та 48,5% респондентів, що представляють агросектор. У решті секторів ці заходи підтримали менше 44% опитаних.

Рис. 231. Топ-5 заходів, яких потрібно вжити для усунення «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» з їхнього галузевого ринку, за сектором, % респондентів

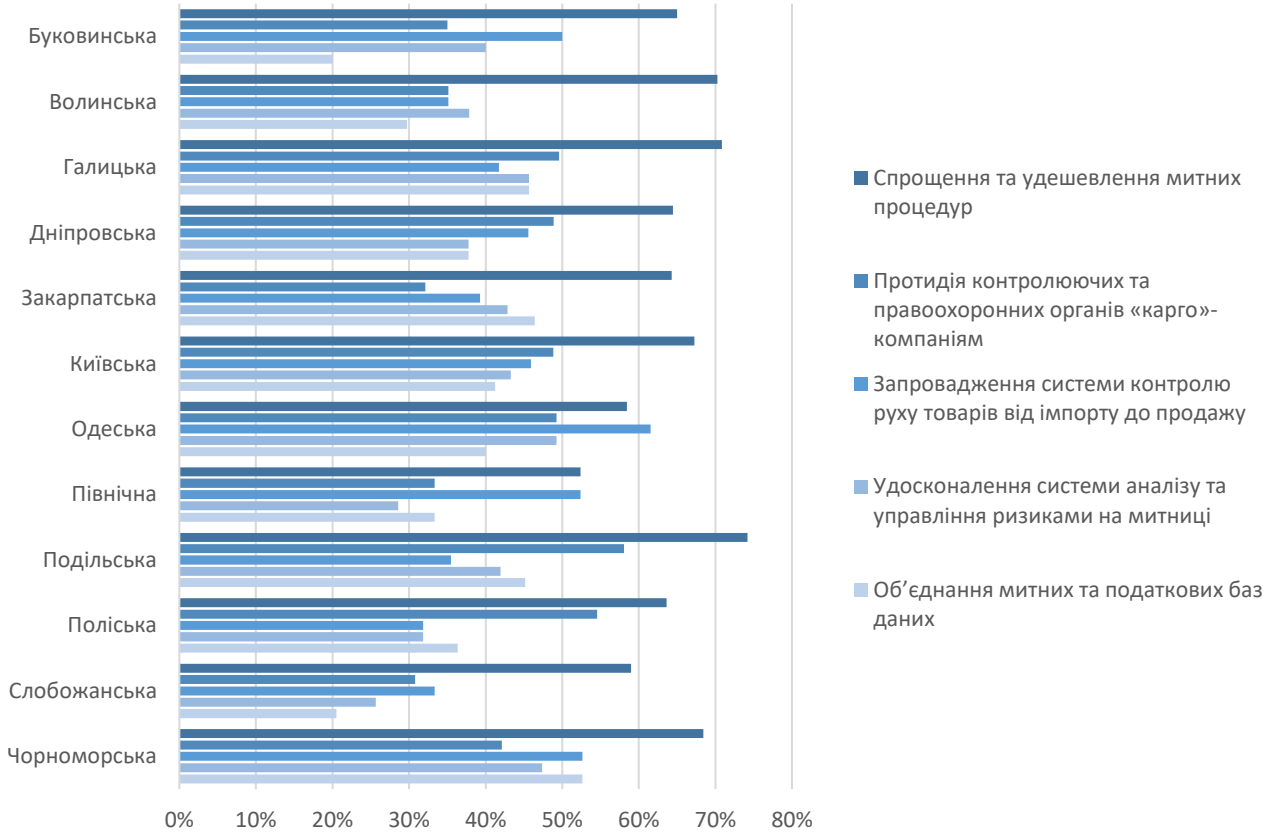

ПІДТРИМКА ЗАХОДІВ ДЛЯ УСУНЕННЯ «СІРОГО ІМПОРТУ»/«ТОВАРНОЇ КОНТРАБАНДИ» З РИНКУ ЗА ОСНОВНОЮ МИТНИЦЕЮ ДЛЯ БІЗНЕСУ[76]. Для підприємств, що обслуговуються на всіх митницях, крім Одеської, на перше місце серед заходів для усунення «сірого імпорту» з ринку виходить спрощення та здешевлення митних процедур. Частка респондентів, які вважають, що цей крок допоможе знизити «сірий імпорт», найбільша для підприємств, які користуються послугами Подільської митниці: 74,2%. Для підприємств на Одеській митниці на перше місце вийшов такий захід, як запровадження системи контролю руху товарів від імпорту до продажу. Тут його підтримали 61,5% респондентів, що більше, ніж на інших митницях.

76 Відповіді респондентів, що здійснюють митне оформлення на Азовській та Східній митниці, не включені в аналіз через недостатню наповнюваність вибірки для цілей цього аналізу.

На Північній митниці вказані два заходи (спрощення та здешевлення митних процедур та контроль за рухом товарів від імпорту до продажу) поділили між собою перше місце. За ці обидва кроки тут висловилися по 52,4% представників бізнесу.

Рис. 232. Топ-5 заходів, яких потрібно вжити для усунення «товарної контрабанди» / «сірого імпорту» з їхнього галузевого ринку, за основною митницею, % респондентів

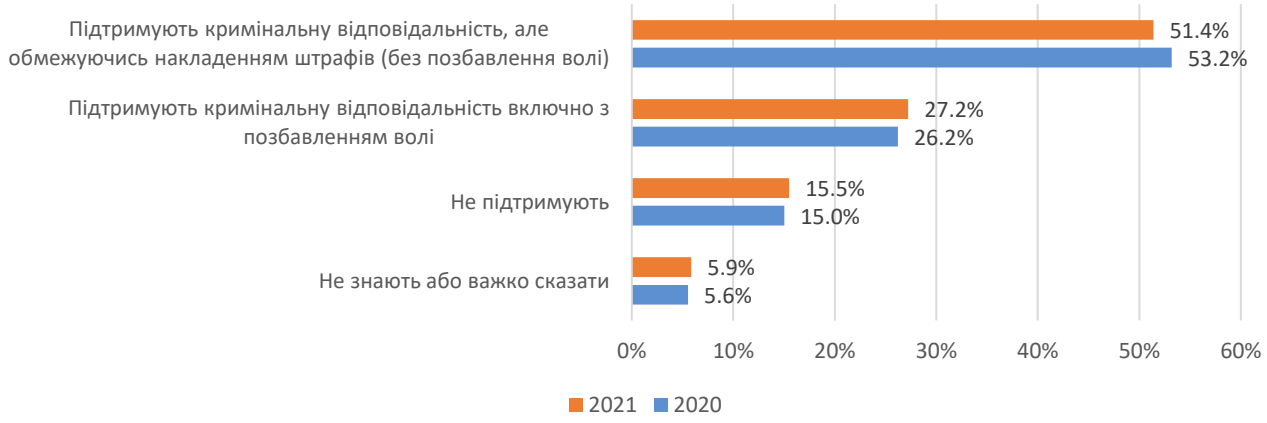

5.1.4 Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення

У 2021 році представникам бізнесу було вдруге поставлене запитання про те, чи підтримують вони ідею введення кримінальної відповідальності за контрабанду товарів комерційного призначення – тобто переміщення цих товарів в Україну поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю. Вперше це запитання було включене в опитування 2020-го року.

Рис. 233. Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення, % респондентів[77]

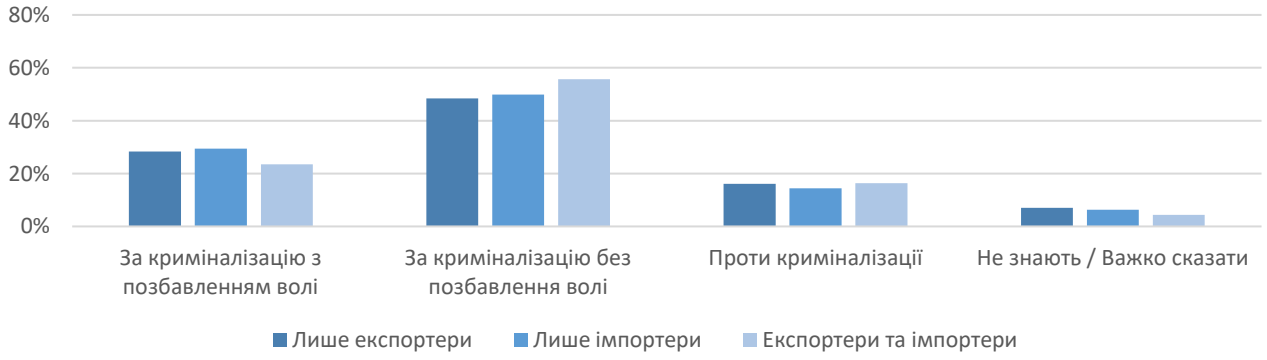
77 Тут і далі під контрабандою товарів комерційного призначення розуміється переміщення цих товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю.

Найчастіше учасники опитування 2021 року підтримують криміналізацію контрабанди товарів комерційного призначення, але без позбавлення волі. Відповідна частка респондентів складає 51,4%. Більше 27% опитаних вважають, що за контрабанду потрібно ввести кримінальну відповідальність з позбавленням волі, і лише 15,5% не підтримують криміналізацію контрабанди. Майже 6% респондентів не висловили свою думку щодо цього питання. Розподіл відповідей на це запитання практично не змінився у порівнянні з 2020-м роком: тоді більше половини представників бізнесу також підтримували криміналізацію неофіційного ввезення товарів комерційного призначення без позбавлення волі[78].

Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за видом ЗЕД. Представники підприємств, що одночасно імпортують та експортують, рідше від інших підтримують позбавлення волі за неофіційне ввезення товарів. Відповідна частка для них складає 23,5%, тоді як для представників виключно імпортерів та виключно експортерів перевищує 28%. При цьому не спостерігається істотних відмінностей між частками опитаних, які виступають проти криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення: представники підприємств, що здійснюють імпорт та експорт, частіше від решти підтримують криміналізацію без позбавлення волі.

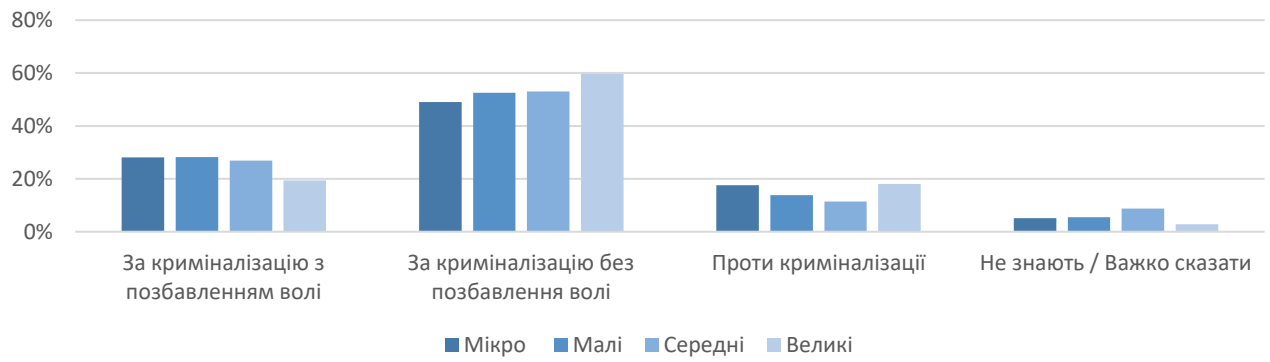
Рис. 234. Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за видом ЗЕД, % респондентів

Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за розміром підприємств. Респонденти, які представляють бізнес великого розміру, меншою мірою підтримують позбавлення волі за неофіційне ввезення товарів, ніж представники підприємств менших розмірів. Для них відповідна частка не перевищує 20%, в той час як для респондентів з інших груп підприємств за розміром вона знаходиться в межах 26,8%-28,2%.

Рис. 235. Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за розміром, % респондентів

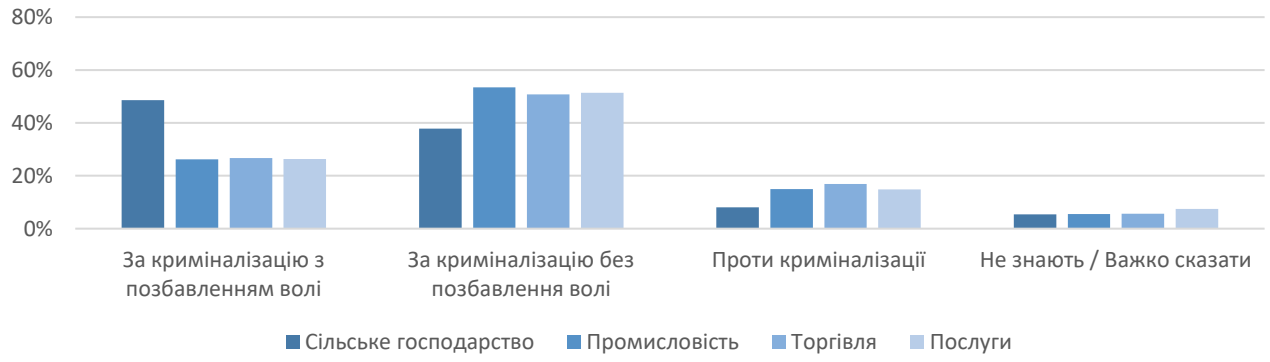
78 Тема криміналізації контрабанди детально проаналізована у консультативній роботі ІЕД «Чи потрібна криміналізація товарної контрабанди?», А. Бутін. Доступ: http://tfdialogue.ier.com.ua/archives/3305

Частка респондентів, що виступають проти криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення, поступово знижується зі збільшенням розміру бізнесу від мікро- до середнього. Серед представників мікропідприємств криміналізацію у жодному вигляді не підтримують 17,6%, серед респондентів з малого бізнесу – 13,8%, а серед тих, хто представляє середні підприємства, – 11,4%. Проте ця частка зростає для респондентів з великого бізнесу: більше 18% з них – проти криміналізації неофіційного ввезення товарів.

Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за сектором. За криміналізацію контрабанди з позбавленням волі найчастіше виступають у сільському господарстві. Частка представників цього сектору, які висловили таку думку, становить 48,6%, в той час як серед респондентів з інших секторів не перевищує 27%. При цьому респонденти з сектору сільського господарства помітно рідше, ніж решта опитаних, підтримують криміналізацію контрабанди товарів комерційного призначення без позбавлення волі. Серед тих, хто не підтримує криміналізацію таких дій, представників агросектору також менше, ніж інших, але різниця менш виражена: відповідна частка опитаних складає 8,1% для представників с/г підприємств і від 14,9% до 16,9% для представників інших галузей.

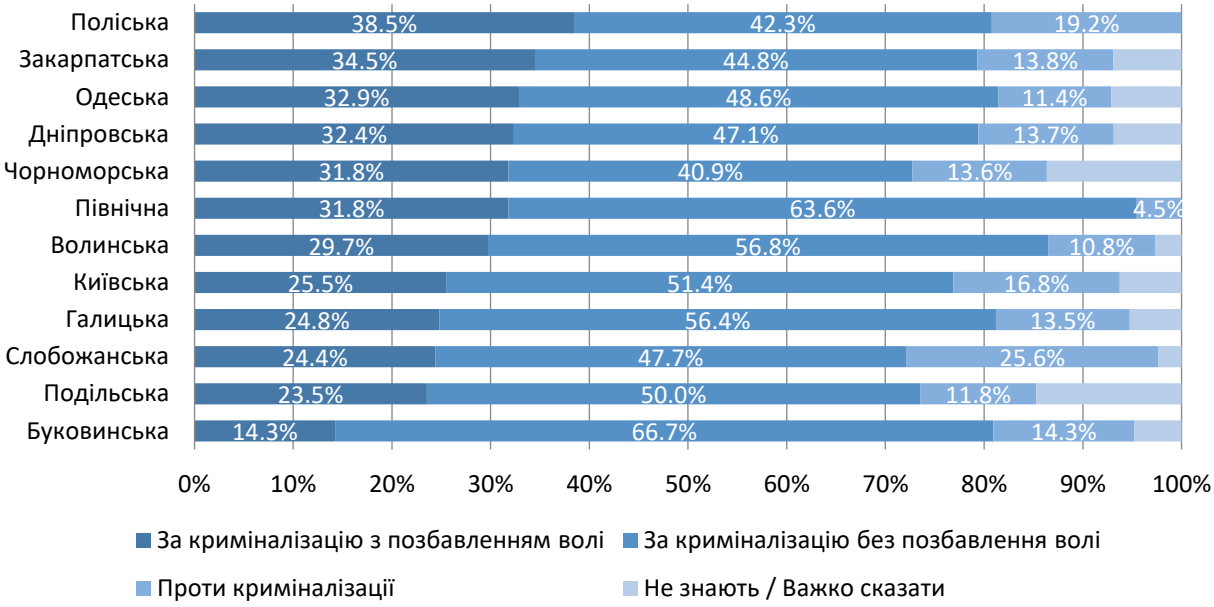
Рис. 236. Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за сектором, % респондентів

Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за основною митницею для бізнесу[79]. Представники підприємств, що розмитнюються на Поліській митниці, найбільше підтримують криміналізацію контрабанди з кримінальною відповідальністю: відповідна частка опитаних склала 38,5%. Найменше таких – на Буковинській митниці (14,3%).

Рис. 237. Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за основною митницею, % респондентів

79 Відповіді респондентів, що здійснюють митне оформлення на Азовській та Східній митниці, не включені в аналіз через недостатню наповнюваність вибірки для цілей цього аналізу.

А серед представників підприємств, що здійснюють митне оформлення на Слобожанській митниці, була зафіксована найбільша частки тих, які виступають проти криміналізації контрабанди: 25,6%. Найменшою ця частка є серед респондентів, що представляють підприємства на Північній митниці. Тут лише 4,5% опитаних не підтримують будь-яку форму криміналізації неофіційного ввезення товарів.

5.1.5 Підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення

За умов впровадження кримінальної відповідальності за неофіційне ввезення товарів комерційного призначення можна розглянути декілька альтернатив політики. Це, зокрема, впровадження кримінальної відповідальності як за неофіційне ввезення усіх товарів, так і за їх ввезення лише при виконанні певних умов: наприклад, коли ввозять підакцизні товари або товари у великих обсягах. Тому респондентам, які підтримали впровадження кримінальної відповідальності за контрабанду товарів комерційного призначення з позбавленням волі або без нього, було запропоновано вказати, у яких випадках, на їхню думку, повинна наставати така відповідальність.

Цим респондентам було запропоновано обрати одну із підстав настання кримінальної відповідальності за контрабанду товарів комерційного призначення:

- лише якщо ці товари підакцизні ТА ввезені у великому обсязі
- лише якщо ці товари підакцизні
- лише якщо ці товари ввезені у великому обсязі
- якщо ці товари АБО підакцизні, АБО ввезені у великому обсязі

– або вказати, що, на їхню думку, ця відповідальність повинна стосуватися ввезення усіх товарів, незалежно від обсягів імпорту або наявності акцизів. Вперше це запитання було поставлене тим респондентам, які підтримали криміналізацію неофіційного імпорту, у 2020-му році.

Рис. 238. Погляди на підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення, % респондентів серед тих, які підтримали криміналізацію

Більше половини опитаних (54,7%) вважають, що слід ввести кримінальну відповідальність за ввезення усіх товарів з порушеннями митних правил. Разом з цим, решта респондентів, що підтримують криміналізацію контрабанди товарів комерційного призначення, вважають, що вона повинна наступати лише при деяких умовах. Так, 13,5% респондентів пропонують криміналізувати контрабанду або підакцизних товарів, або ввезених у великих обсягах, та майже стільки ж опитаних (13%) – лише якщо товари ввезені у великому обсязі.

Кожен десятий респондент (10,4%) вважає, що криміналізувати контрабанду слід лише якщо одночасно виконуються дві умови: товари підакцизні та ввезені у великому обсязі. 4,3% опитаних пропонують ввести кримінальну відповідальність лише за ввезення підакцизних товарів. Крім цього, менше 5% респондентів назвали інші випадки, при яких, на їхню думку, потрібно криміналізувати неофіційне ввезення товарів, або не відповіли на це запитання.

Відповіді на це запитання не значно змінилися порівняно з 2020-м роком. Тоді усі опитані також розділилися на приблизно половину з них, які пропонували ввести кримінальну відповідальність за весь неофіційний імпорт, та іншу половину, які вважали за потрібне криміналізувати контрабанду товарів комерційного призначення лише у певних випадках.

Погляди на підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за видом ЗЕД. Представники виключно імпортерів частіше від респондентів з бізнесу, який здійснює експорт, підтримують криміналізацію контрабанди у великих обсягах. Так, 16,2% представників виключно імпортері вважають, що слід ввести кримінальну відповідальність за неофіційний імпорт лише якщо ці товари ввезені у великому обсязі. Серед представників виключно експортерів та підприємств, що експортують та імпортують одночасно, ці частки не перевищують 12%.

Погляди на підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за розміром підприємств. Представники підприємств середнього розміру частіше від решти опитаних підтримують криміналізацію усієї контрабанди. Так, 60,5% з них вважають, що кримінальна відповідальність повинна наставати за ввезення усіх товарів з порушеннями митних правил, тоді як серед представників великого бізнесу ця частка не перевищує 55%, а серед респондентів з мікро- та малих підприємств – 54%. У мікробізнесі частіше, ніж серед бізнесу більших розмірів, вважають, що криміналізувати слід лише контрабанду товарів у великих обсягах (16,4% представників мікропідприємств).

Погляди на підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за сектором. Представники сільськогосподарських підприємств частіше від інших підтримують криміналізацію усіх неофіційно імпортованих товарів. Відповідна частка опитаних склала 71,9% серед опитаних, що представляють цей сектор. Для порівняння, серед представників інших секторів таких не більше 55%.

Погляди на підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за основною митницею для бізнесу[80]. Бізнес, що користується послугами Чорноморської, Поліської та Волинської митниць, найчастіше підтримує криміналізацію усієї контрабанди. Тут частки таких респондентів склали, відповідно, 68,8%, 66,7% та 62,5%. Криміналізувати неофіційне ввезення товарів лише якщо вони ввезені у великих обсягах, найбільшою мірою пропонують представники підприємств, які розмитнюються на Подільській (20%), Галицькій (18,5%) та Буковинській (17,6%). А респонденти з підприємств на Північній митниці частіше від інших вважають за потрібне криміналізувати контрабанду товарів комерційного призначення, лише якщо ці товари підакцизні та ввезені у великому обсязі (19% опитаних). Детальніше див. *Додатки. Підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення.*

Основні результати коротко:

Підприємства оцінили частку «сірого імпорту» на своєму галузевому ринку (в опитуванні 2021 р. – «товарної контрабанди»). В середньому частку «сірого імпорту» оцінюють як 21,1% (у 2020 р. – 24,2%, у 2018 р. – 25,3%). Близько третини опитаних оцінює цю частку як меншу, ніж 10%. Ще близько третини вважають, що частка «сірого імпорту» складає від 10% до 50%. Лише 2,7% оцінюють частку «сірого імпорту» як більшу від 75%. У 2020 та 2021 році суттєво зменшились частки підприємств, які не можуть оцінити частку «сірого імпорту» на своєму ринку, порівняно з 2018 роком.

Виключно імпортери оцінюють частку «сірого імпорту» вище, ніж підприємства, що здійснюють експорт. Зі збільшенням розміру підприємств зменшуються оцінки рівня «сірого імпорту». Середні та великі підприємства рідше від малих та мікропідприємств можуть оцінити частку «сірого імпорту». У сфері торгівлі опитані частіше від інших можуть оцінити частку «сірого імпорту» і оцінюють його частку як найбільшу. Підприємства, що обслуговуються на Дніпровській та Закарпатській митницях, оцінюють рівень «сірого імпорту» як найменший.

Проблема «сірого імпорту» не належить до найгостріших проблем для імпортерів. У 2021 році топ-3 проблеми – непрозорість визначення митної вартості, затягування митного оформлення та значна бюрократизація на митниці. У 2021 році «сірий імпорт» займає 11-те місце серед проблем для імпортерів (40,9%).

На 1-му місці серед заходів, які, на думку респондентів, слід вжити для боротьби з «сірим імпортом» – спрощення та здешевлення митних процедур. З великим відривом на 2-му місці – протидія «карго-компаніям». Наступні три бажані заходи у першій п'ятірці – контроль товарів від імпорту до продажу, удосконалення аналізу і управління ризиками на митниці та об'єднання митних і податкових баз даних.

Для підприємств, що обслуговуються на всіх митницях, крім Одеської, на перше місце серед заходів виходять спрощення та здешевлення митних процедур. Для підприємств на Одеській митниці на першому місці – запровадження системи контролю руху товарів від імпорту до продажу.

Найчастіше респонденти підтримують криміналізацію контрабанди товарів комерційного призначення, але без позбавлення волі, – більше 50%. Більше 27% опитаних вважають, що за контрабанду потрібно ввести кримінальну відповідальність з позбавленням волі. Лише 15,5% не підтримують криміналізацію контрабанди.

80 Відповіді підприємств, що здійснюють митне оформлення на Азовській та Східній митницях, не включені в цей аналіз через те, що їхня кількість недостатня для статистичних порівнянь.

Представники підприємств, що одночасно імпортують та експортують, та підприємств великого розміру рідше від інших підтримують позбавлення волі за неофіційне ввезення товарів. У сільському господарстві найчастіше виступають за криміналізацію контрабанди з позбавленням волі. Підприємства, що розмитнюються на Поліській митниці, найбільше підтримують криміналізацію контрабанди з кримінальною відповідальністю. Найменше таких – на Буковинській митниці.

Більше половини опитаних вважають, що слід ввести кримінальну відповідальність за ввезення усіх товарів з порушеннями. 13,5% респондентів пропонують криміналізувати контрабанду або підакцизних товарів, або ввезених у великих обсягах, та майже стільки ж опитаних – лише якщо товари ввезені у великому обсязі. Відповіді на це запитання не значно змінилися порівняно з 2020-м роком.

Представники виключно імпортерів частіше від респондентів у бізнесі з експортом підтримують криміналізацію контрабанди у великих обсягах. Представники підприємств середнього розміру та с/г підприємств частіше від інших підтримують криміналізацію усієї контрабанди. Бізнес, що користується послугами Чорноморської, Поліської та Волинської митниць, найчастіше підтримує криміналізацію усієї контрабанди.

5.2 Корупція на митниці: прояви, аспекти, порівняння

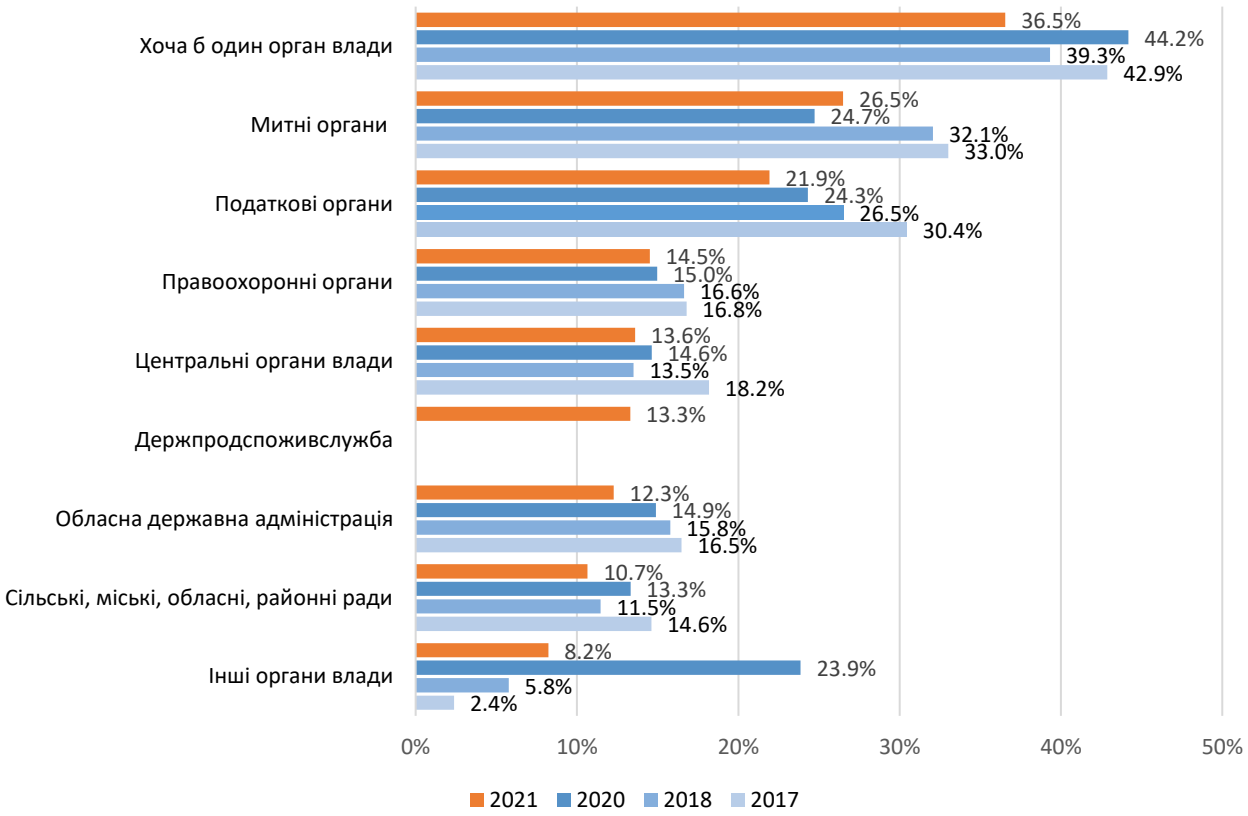
Корупція на митниці – це проблема, про яку говорить бізнес та органи влади. Попередження та подолання корупції входить до пріоритетних кроків державних стратегічних документів, таких як проект Антикорупційної стратегії на 2020-2024 роки та План підвищення ефективності роботи митної служби.

5.2.1 Оцінка важливості неформальних відносин з представниками органів влади

В опитуванні 2021 року респондентам було запропоновано вказати, наскільки, на їхню думку, важливо для ведення бізнесу мати неформальні стосунки з представниками різних органів влади. Вперше це запитання було задане у 2017 році. Перелік органів влади включає обласні державні адміністрації (ОДА), центральні органи влади, органи місцевого самоврядування (сільські, міські, обласні та районні ради), правоохоронні органи, податкові органи і митні органи, а також – вперше додану у 2021 році – Держпродспоживслужбу (Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів). Також респонденти могли назвати інші органи влади, з якими, на їхню думку, важливо підтримувати неформальні стосунки. Якщо бізнес значною мірою вважає такі неформальні стосунки з владою необхідними, це може свідчити про непрозорість та корупційні ризики у його діяльності та у взаємодії між бізнесом і владою.

У 2021 році 36,5% респондентів сказали, що для успіху бізнесу важливі неформальні стосунки хоча б з одним органом влади. Це найменша частка респондентів за весь період опитування: у період з 2017 до 2020 років ця частка коливалася від 39,3% до 44,2% опитаних. Втім, зважаючи на те, що практично чотири з кожних десяти представників бізнесу вважають, що для успіху в бізнесі потрібно «дружити» із держслужбовцями, це вказує на те, що неформальні канали взаємодії з державними органами залишаються важливою запорукою успіху підприємств-учасників ЗЕД.

Рис. 239. Важливість неформальних стосунків з державними органами для ведення бізнесу, % респондентів[81]

81 Результати за 2017 уточнені із врахуванням відповідей «Інші органи влади»

Як і раніше, на перших двох місцях серед державних органів, з якими бізнес найчастіше вважає за потрібне підтримувати неформальні відносини, – митні та податкові органи. При цьому частка підприємств, які вважають важливим неформальні контакти з митними органами, знаходиться майже на рівні 2020 року. Тоді про важливість відносин з митними органами говорили майже 25% респондентів, а у 2021 році – 26,5%. Це менше, ніж у двох попередніх хвилях опитування у 2017 та 2018 роках, коли ці частки були вищими, ніж 32%.

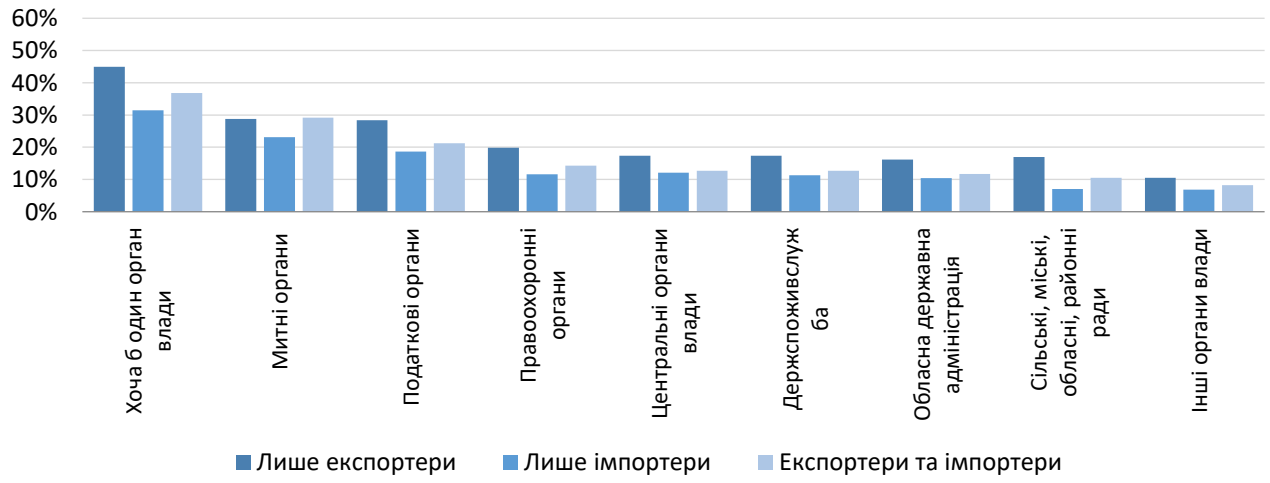
Частка ж опитаних, які вважають важливими неформальні відносини з представниками податкових органів, далі скорочується. У 2021 році вона досягла свого найменшого значення за весь час опитування: 21,9%. У 2017 році вона складала більше 30%.

Третє та четверте місця у рейтингу органів влади, важливих для бізнесу з точки зору неформальних відносин, займають правоохоронні органи та центральні органи влади. З ними вважають за потрібне «дружити» 14,5% та 13,6% респондентів відповідно. Ці частки опитаних знаходяться приблизно на рівні 2020-го року. Держпродспоживслужба, яка у 2021 році вперше була виділена як окремий державний орган у цьому запитанні, вийшла на п'яте місце серед органів влади, неформальні відносини з представниками яких бізнес вважає важливими. Зокрема, 13,3% респондентів висловили думку, що такі відносини з представниками Держпродспоживслужби є важливими для ведення бізнесу.

Крім цього, 12,3% представників підприємств вважають за необхідне підтримувати неформальні стосунки з ОДА, а 10,7% – з органами місцевого самоврядування. Ці обидві частки дещо зменшились у порівнянні з 2020-м роком. 8,2% респондентів назвали інші органи влади, з якими, на їхню думку, важливо підтримувати неформальні відносини. Ця частка зменшилася порівняно з 2020-м роком, зокрема, через виділення Держпродспоживслужби, яку у попередній хвилі опитування респонденти часто називали серед інших органів влади, з якими вони вважали за потрібне підтримувати неформальні відносини.

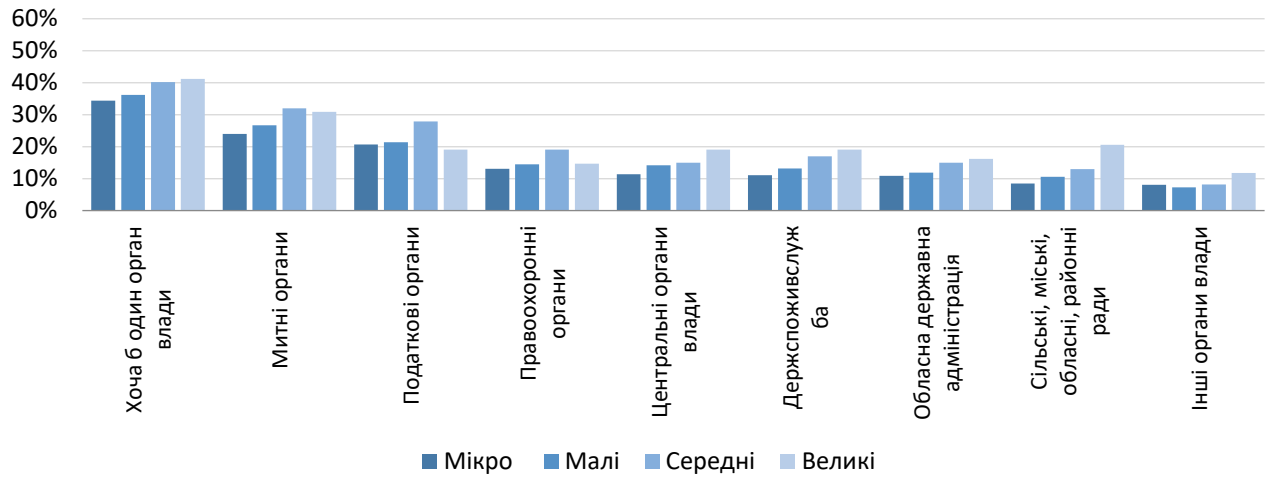
Оцінка важливості неформальних відносин з представниками органів влади за видом ЗЕД. Підприємства, які лише експортують, частіше від інших вважають за потрібне підтримувати неформальні стосунки з органами влади, особливо з податковими органами, правоохоронцями та місцевими радами. Так, частка представників виключно експортерів, які вважають важливою «дружбу» з податковими органами, перевищила 28% у 2021 році, тоді як відповідні частки представників інших груп підприємств за видом ЗЕД складають не більше, ніж 22%. Неформальні відносини з правоохоронними органами вважають важливими 19,8% представників виключно експортерів (серед інших – не більше 15%), а з органами місцевого самоврядування – 17% (серед інших – не більше 10,5%). Також представники виключно експортерів частіше від представників решти бізнесу називають хоча б один орган влади, з яким, на їхню думку, варто неформально контактувати: ця частка для них становить майже 45%.

Рис. 240. Частка підприємств, що оцінюють неформальні відносини з представниками кожного органу влади як важливі або дуже важливі, за видом ЗЕД, % респондентів

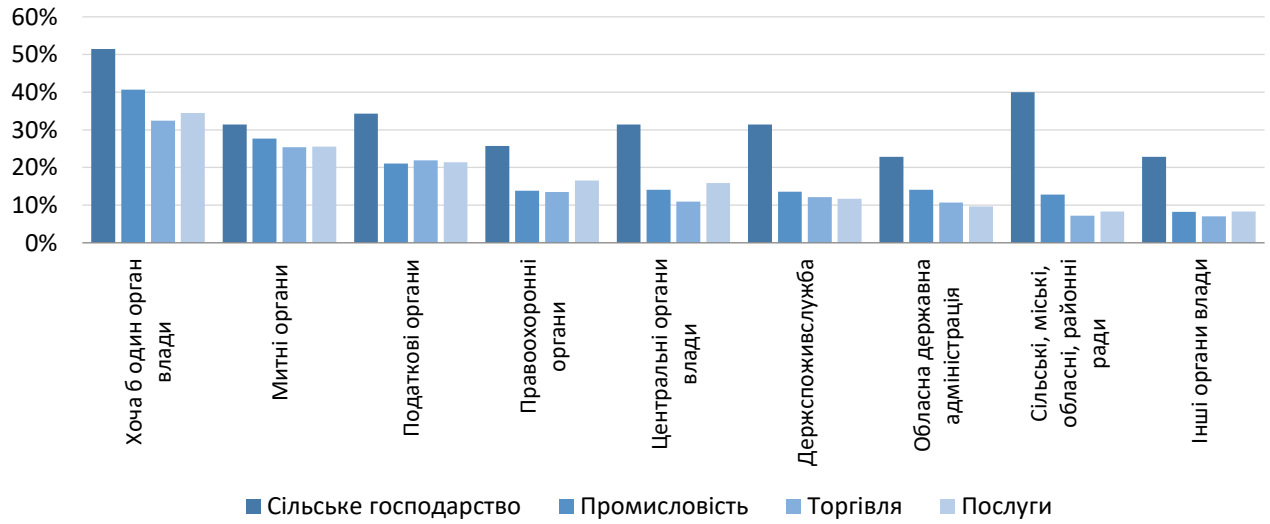
Оцінка важливості неформальних відносин з представниками органів влади за розміром підприємств. Зі збільшенням розміру підприємств зростає частка респондентів, що вважають важливими стосунки хоча б з одним органом влади. Ця частка складає 34,4% для мікропідприємств і 36,2% для малих, тоді як для середніх піднімається до 40,1%, а для великих – до 41,2%. Крім цього, представники підприємств великого розміру частіше від інших вважають необхідними неформальні стосунки з місцевими органами: ця частка серед них сягає 20,6%, тоді як серед представників груп менших за розміром підприємств не перевищує 13%. А представники бізнесу середнього розміру частіше порівняно з рештою опитаних вважають за потрібне «дружити» з податковими органами: таких серед них 27,9%, тоді як серед представників інших груп за розміром – від 19,1% (великі підприємства) до 21,4% (малі).

Рис. 241. Частка підприємств, що оцінюють неформальні відносини з представниками кожного органу влади як важливі або дуже важливі, за розміром, % респондентів

Оцінка важливості неформальних відносин з представниками органів влади за сектором. Представники сільськогосподарських підприємств частіше від респондентів з інших секторів вважають за потрібне «дружити» з різними органами влади. Найсуттєвіша різниця спостерігається щодо органів місцевого самоврядування, центральних органів влади та Держпродспоживслужби: частки респондентів із с/г сектору, які вважають важливими неформальні контакти з цими органами, найбільше перевищують відповідні частки опитаних в інших секторах. Також у сільському господарстві зафіксована найвища частка респондентів, які вважають важливими неформальні відносини хоча б з одним органом влади: 51,4%.

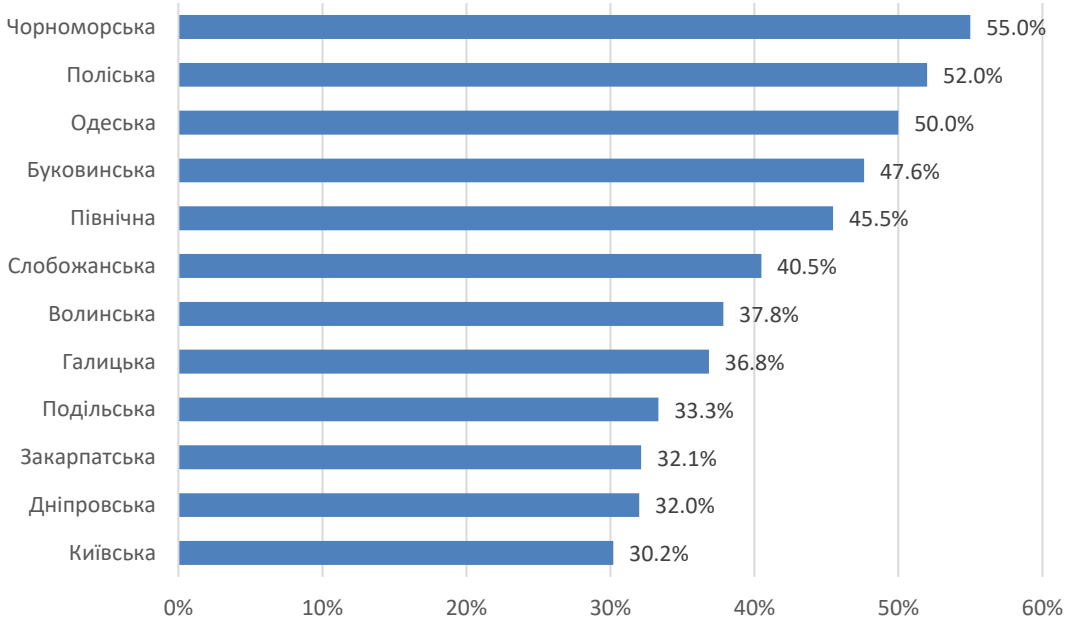
Рис. 242. Частка підприємств, що оцінюють неформальні відносини з представниками кожного органу влади як важливі або дуже важливі, за сектором, % респондентів

Оцінка важливості неформальних відносин з представниками органів влади за основною митницею для бізнесу[82]. Представники підприємств, що користуються послугами Чорноморської, Поліської та Одеської митниць, найчастіше вважають важливим «дружити» хоча б з одним органом влади. Тут відповідні частки опитаних дорівнюють або перевищують 50%. Найрідше так вважають представники підприємств на Київській (30,2%), Дніпровській (32%) та Закарпатській (32,1%) митницях.

При цьому, незважаючи на те, що порівняно невеликі частки представників підприємств, які здійснюють митне оформлення на Закарпатській і Подільській митницях, вважають за потрібне підтримувати неформальні стосунки хоча б з одним органом влади, тут були зафіксовані найвищі частки опитаних, які вважають важливими такі стосунки з ОДА. На Закарпатській митниці ця частка становить 21,4% респондентів, а на Подільській – 21,2%.

Рис. 243. Частка підприємств, що оцінюють неформальні відносини з представниками хоча б одного органу влади як важливі або дуже важливі, за митницею, % респондентів

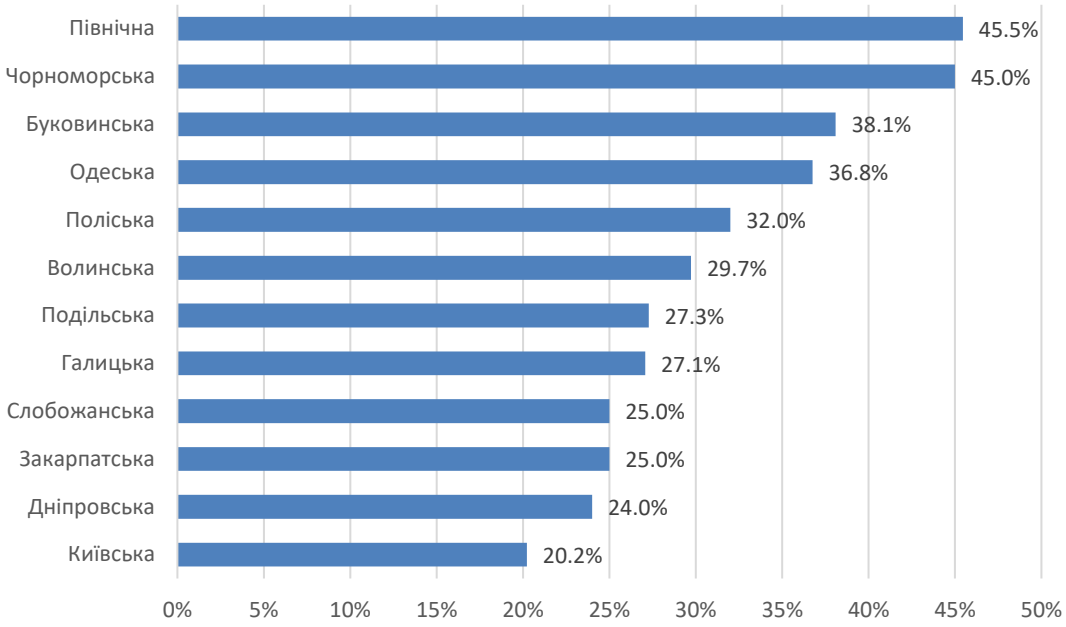

Відповіді представників підприємств, що користуються послугами різних митниць, було проаналізовано у тому числі з точки зору того, наскільки часто вони вважають за потрібне підтримувати неформальні стосунки саме з митними органами влади. Ці частки найвищі для підприємств, що користуються послугами Північної та Чорноморської митниць. Тут 45% або більше респондентів вважають важливими неформальні стосунки з митними органами.

Підприємства на Київській митниці найрідше вважають за потрібне «дружити» з митними органами: таких тут 20,2%. Низькі частки опитаних, що вважають важливим неформальне спілкування з митними органами, зафіксовано також на Дніпровській, Закарпатській та Слобожанській митницях: 25% або менше.

82 Відповіді підприємств, що здійснюють митне оформлення на Азовській та Східній митницях, не включені в цей аналіз через те, що їхня кількість недостатня для статистичних порівнянь.

Рис. 244. Частка підприємств, що оцінюють неформальні відносини з представниками митних органів як важливі або дуже важливі, за митницею, % респондентів

Основні результати коротко:

У 2021 році 36,5% респондентів сказали, що для успіху бізнесу важливі неформальні стосунки хоча б з одним органом влади. Це найменша частка респондентів за весь період опитування. Втім, неформальні канали взаємодії з владою залишаються досить важливими для бізнесу. Як і раніше, на перших двох місцях – митні та податкові органи, однак важливість неформальних стосунків з ними зменшилася.

Виключно експортери частіше від інших вважають за потрібне підтримувати неформальні стосунки з органами влади, особливо з податковими, правоохоронцями та місцевими радами. Зі збільшенням розміру підприємств зростає частка тих, що вважають важливими стосунки хоча б з одним органом влади. Підприємства великого розміру частіше від інших вважають необхідними неформальні стосунки з місцевими органами, середнього розміру – з податковими. С/г підприємства частіше від інших вважають за потрібне «дружити» з різними органами влади.

Підприємства, що користуються послугами Чорноморської, Поліської та Одеської митниць, найчастіше вважають важливим «дружити» хоча б з одним органом влади. Найрідше так вважають підприємства на Київській, Дніпровській та Закарпатській митницях.

Підприємства, що користуються послугами Північної та Чорноморської митниць, частіше від інших вважають важливими неформальні стосунки з митними органами. Підприємства на Київській митниці найрідше вважають за потрібне «дружити» з митними органами.

5.2.2 Корупція на митниці: зв'язок між поглядами на корупцію та оцінками інших аспектів ЗЕД

Аналіз результатів цього опитування показує, що сприйняття корупції пов'язане з оцінками інших питань, пов'язаних із веденням ЗЕД, таких як перешкоди при експорті та імпорті та загальна оцінка ефективності роботи митних органів. У цьому розділі наводиться поглиблений аналіз відповідей на окремі запитання, де представники підприємств-учасників ЗЕД оцінили корупцію на митниці у різних аспектах, а також аналіз динаміки цих оцінок у різних хвилях опитування та їхнього зв'язку як між собою, так і з оцінками інших питань, що стосуються ЗЕД.

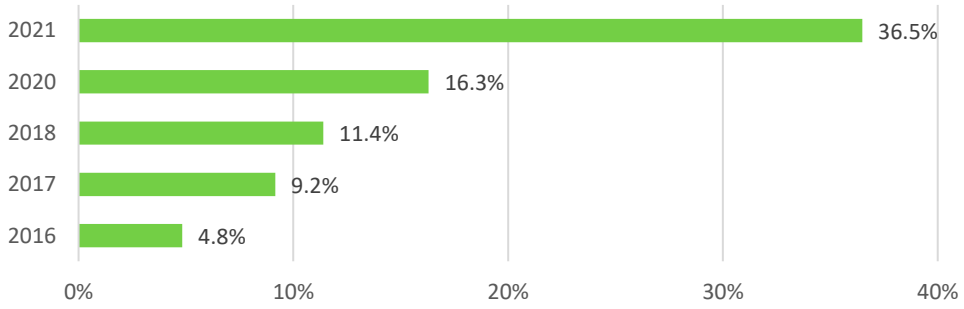
5.2.2.1 Корупція як перешкода при експорті та імпорті

Говорячи про перешкоди при експорті та імпорті, респонденти могли назвати у тому числі корупцію на митниці. Для того, щоб проаналізувати як загальну, так і відносну роль та динаміку корупції на митниці серед перешкод при експорті та при імпорті, ми розглянули частоту повідомлень про цю проблему у двох вимірах: серед усіх експортерів та імпортерів та лише серед тих, що повідомляють про проблеми.

Як було зазначено, у 2021 році частка підприємств, що стикалися з перешкодами при експорті, зросла до 12,8% з 7,9% у 2020-му році. Втім, це менше, ніж у 2016-2018 роках, коли про перешкоди при експорті повідомляли приблизно 19%-27% підприємств. Про перешкоди при імпорті також почали говорити частіше. Відповідна частка зросла з 18,9% у 2020 році до 29,9% у 2021-му, що відповідає рівню 2016-201 років, коли ця частка складала від 28,4% до 35,2% (детальніше див. розділ ***Помилка! Джерело посилання не знайдено. Помилка! Джерело посилання не знайдено.***).

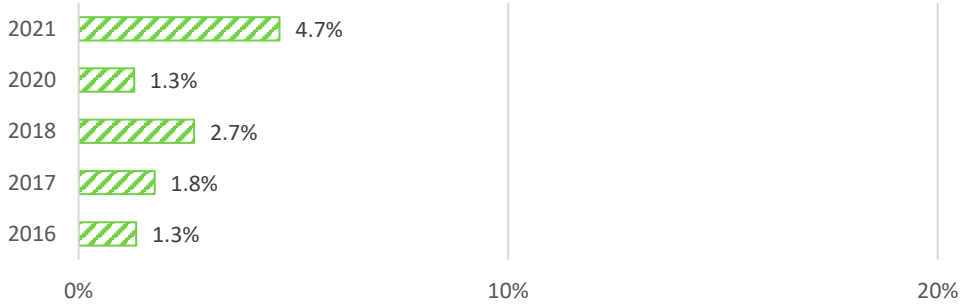
Корупція як перешкода при експорті. Значення корупції на митниці як перешкоди при здійсненні експорту зменшилося у 2021 році: вона опустилася на 8-ме місце рейтингу перешкод з 5-го місця у 2020-му році.

Рис. 245. Експортери, що називають корупцію на митниці перешкодою, % серед тих, що повідомили про перешкоди при експорті

При цьому частки експортерів, які повідомляють про проблему корупції, як лише серед експортерів, що повідомляють про перешкоди, так і серед усіх експортерів, зросли. Варто зазначити, що збільшення частоти повідомлень про проблему корупції на митниці при експорті могло відбутися через зміну методології опитування. Зокрема, у 2021 році респонденти могли вказати необмежену кількість проблем, тоді як у попередніх роках вони обирали лише три основні проблеми.

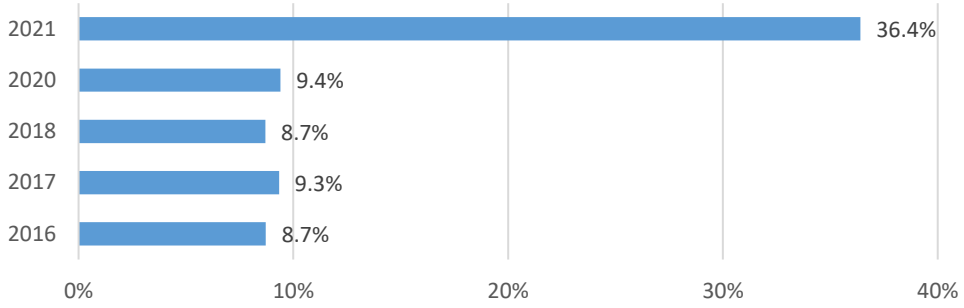
Рис. 246. Експортери, що називають корупцію на митниці перешкодою, % серед усіх експортерів

Однак те, що значення корупції порівняно з іншими перешкодами при експорті дещо знизилося у загальному рейтингу перешкод, вказує на те, що з точки зору експортерів корупція на митниці не належить до найбільш гострих проблем при експорті.

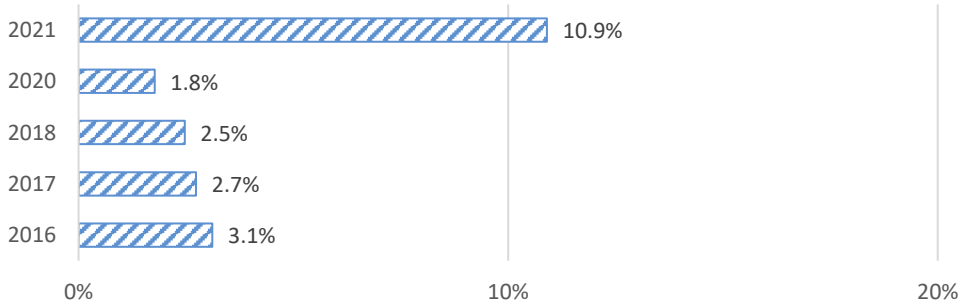
Корупція як перешкода при імпорті. Подібна тенденція спостерігається і з впливом корупції на митниці на підприємства-імпортери. Для імпортерів, які стикалися з перешкодами, важливість корупції дещо зменшилася у порівнянні з іншими проблемами: вона опустилася з 11-го місця у рейтингу перешкод у 2020 році на 13-те місце у 2021 році.

Рис. 247. Імпортери, що називають корупцію на митниці перешкодою, % серед тих, що повідомили про перешкоди при імпорті

Разом з цим, частки імпортерів, які повідомляють про проблему корупції на митниці, як лише серед тих, що стикалися з перешкодами, так і серед усіх імпортерів, зросли, що можна пояснити відмінностями у методології між останньою хвилею опитування та попередніми хвилями. Тому, хоча імпортери частіше повідомляють про різні проблеми включно з корупцією, але, як і у попередніх роках, корупція на митниці залишається менш гострою проблемою порівняно з іншими.

Рис. 248. Імпортери, що називають корупцію на митниці перешкодою, % серед усіх імпортерів

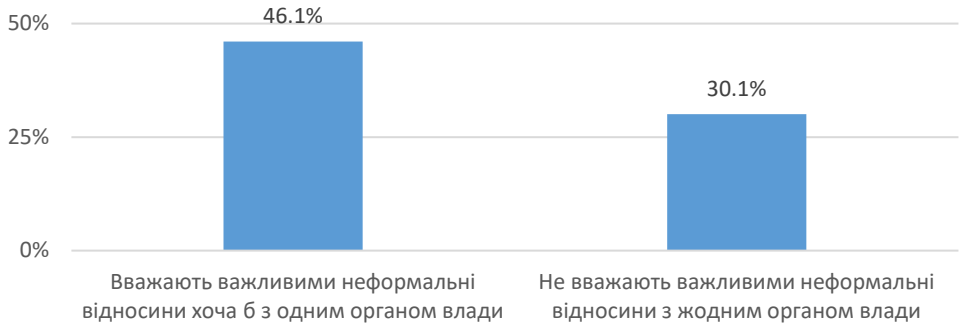
Зв'язок з важливістю «дружби» з владою. Порівняння частоти повідомлень про корупцію на митниці як про перешкоду при імпорті та при експорті з точки зору важливості неформальних відносин з органами влади для бізнесу показує, як пов'язані між собою ці два явища та як цей зв'язок відрізняється для експортерів та імпортерів.

Рис. 249. Експортери, що називають корупцію на митниці перешкодою, % серед тих, що повідомили про перешкоди при експорті

Частка експортерів, що називають корупцію на митниці серед перешкод при експорті, більша серед тих, що не вважають за потрібне підтримувати неформальні відносини з жодним органом влади. Для них вона складає 39,3%, тоді як серед експортерів, які вважають такі відносини з владою важливими, корупцію на митниці назвали перешкодою 32,6% опитаних. Це може означати, що експортери не пов'язують неформальні стосунки з владою з корупцією, а використовують їх для спрощення і пришвидшення ведення бізнесу.

Рис. 250. Імпортери, що називають корупцію на митниці перешкодою, % серед тих, що повідомили про перешкоди при імпорті

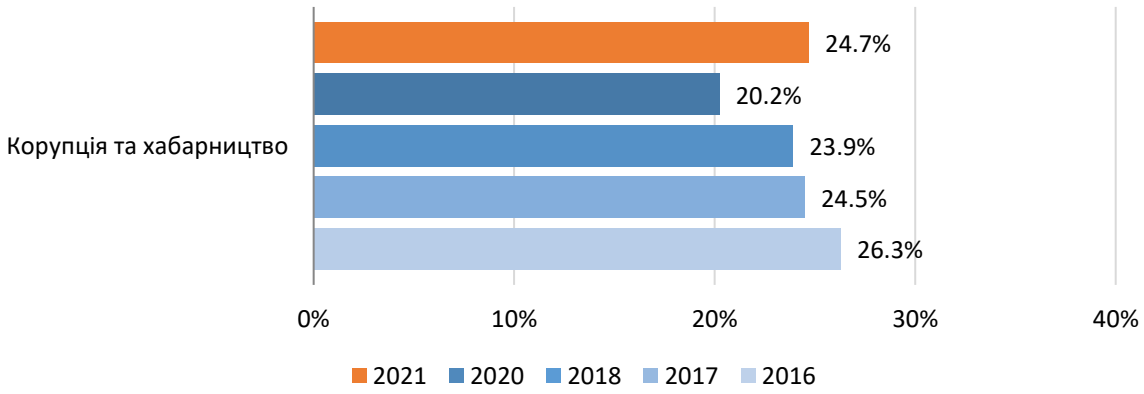

І навпаки, частка імпортерів, які називають корупцію на митниці серед перешкод для імпорту, більша серед тих, які вважають важливими неформальні відносини з органами влади. Серед цих респондентів вона склала 46,1%, в той час як серед респондентів, які не вважають за потрібне «дружити» з владою, – 30,1%. Це може означати, що імпортери трактують неформальні відносини з владою як засіб захисту та юридичної допомоги для бізнесу.

5.2.2.2 Корупція та хабарництво як проблема на митниці

Проблема корупції та хабарництва опустилася на 6-те місце серед проблем на митниці для опитаних експортерів та імпортерів у 2021 році. Як зазначалося у розділі *2.1.2 Проблеми у роботі митниць*, на цю проблему вказали 24,7% підприємств. У 2020 році вона займала 4-те місце, при цьому про неї повідомляли рідше: 20,2% підприємств.

Рис. 251. Частка підприємств, які назвали корупцію та хабарництво серед проблем у роботі митниць

Варто зазначити, що спостерігається зв'язок між поглядами опитаних на важливість неформальних відносин з органами влади та оцінкою корупції та хабарництва як проблеми на митниці. 31,1% респондентів, які вважають за потрібне підтримувати неформальні відносини хоча б з одним органом влади, назвали корупцію та хабарництво проблемою на митниці. Це більше, ніж частка тих, які не вважають за потрібне «дружити» з владою (20%).

5.2.2.3 Оцінки рівня корупції та ефективності роботи митниці

Результати дослідження показують, що гірші оцінки корупції на митниці пов'язані з гіршими оцінками роботи митниці загалом. Це підтверджується порівнянням оцінок роботи митниці респондентами, які по-

різному оцінили рівень корупції: від високого до низького. Як описано у розділі ***Помилка! Джерело посилання не знайдено. Помилка! Джерело посилання не знайдено.***, ми обчислили оцінки роботи митниці за допомогою числового балансового показника – Індексу сприйняття роботи митниці (Індекс СРМ). Цей показник має значення від -1 до 1 і є середнім значенням оцінок роботи митниці, де найкращій оцінці було присвоєно значення одиниці, а найгіршій – -1. Таким чином Індекс СРМ відображає баланс позитивних та негативних оцінок роботи митниці: що вищі оцінки роботи митниці респондентами, тим вище його значення.

До того ж, як було зазначено у розділі *2.2.2 Оцінка окремих аспектів роботи митниці*, респондентам було запропоновано оцінити рівень корупції на митниці за шкалою від 1 до 5 балів, де 1 бал означає високий рівень корупції, а 5 балів – що рівень корупції низький, або її взагалі немає. Учасники опитування 2021 року оцінили рівень корупції на митниці як досить низький: в середньому на 3,9 балів (1 – високий, 5 – низький). А погані оцінки рівня корупції асоціюються з нижчими оцінками ефективності роботи митниці в цілому (спостерігається помірна позитивна кореляція з Індексом СРМ, r = 0,46, p = 0,00).

Рис. 252. Індекс СРМ за оцінкою рівня корупції

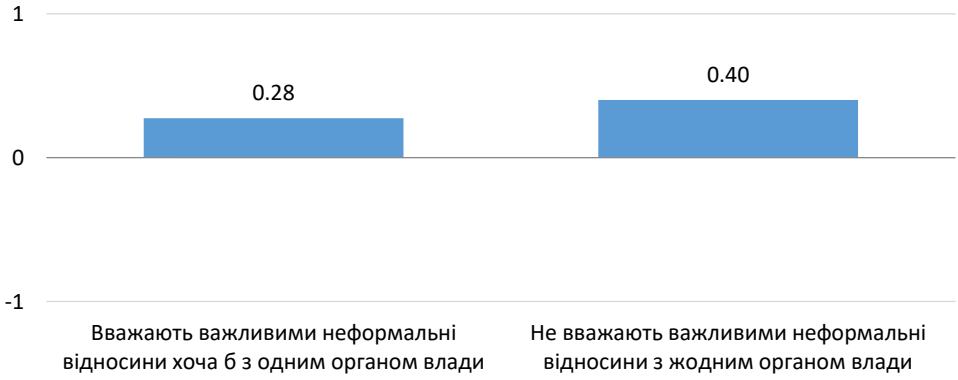

Зокрема, для респондентів, які найгірше оцінили рівень корупції на митниці (як високий), значення Індексу СРМ склало -0,24. Значення цього індексу поступово збільшується із покращенням оцінок рівня корупції, і для респондентів, які вважають рівень корупції на митниці низьким або що її взагалі немає (5 балів за відповідною шкалою), значення Індексу СРМ найвище: 0,58.

5.2.2.4 Важливість «дружби» з владою та оцінки ефективності роботи митниці

Респонденти, які вважають важливими неформальні стосунки з органами влади, відрізняються своїми оцінками ефективності роботи митниці від тих, які мають протилежну думку. Зокрема, респонденти, які вважають за потрібне підтримувати неформальні відносини хоча б з одним органом влади, оцінюють ефективність роботи митниці гірше (Індекс СРМ = 0,28), ніж ті, що так не вважають (Індекс СРМ = 0,40).

Рис. 253. Індекс СРМ за важливістю неформальних стосунків з владою

Це може вказувати на те, що підприємства, які вважають роботу митниці гіршою, частіше вважають за потрібне підтримувати неформальні стосунки з владою, тоді як ті, що сприймають роботу митниці як ефективну, рідше бачать потребу у цьому.

5.2.2.5 Оцінки корупції як проблеми на митниці та ефективності роботи митниці

Сприйняття корупції як проблеми на митниці також пов'язане з гіршими оцінками роботи митниці. Так, респонденти, які вважають корупцію і хабарництво проблемою на митниці, оцінюють роботу митниці гірше (Індекс СРМ = -0,06), ніж респонденти, що не назвали корупції та хабарництва серед проблем, пов'язаних з митницею, (Індекс СРМ = 0,49).

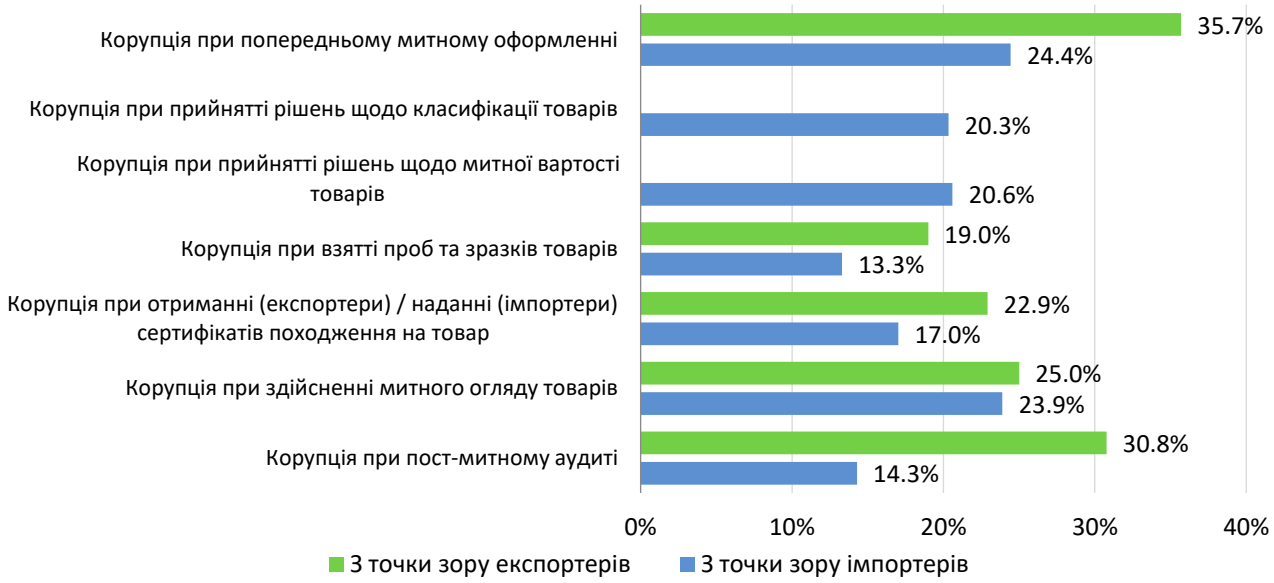
Рис. 254. Індекс СРМ за оцінкою корупції та хабарництва як проблеми на митниці

5.2.2.6 Корупція як перешкода при проходженні митних процедур

Говорячи про проблеми при різних митних процедурах (див. розділ *3.1 Проблеми, пов'язані з проходженням певних процедур*), експортери та імпортери порівняно рідко називають серед них корупцію. Корупція не належить до основних проблем, про які повідомляють опитані при різних митних процедурах.

Рис. 255. Проблема корупції при різних процедурах, % респондентів серед тих, що стикалися з проблемами

Найчастіше про корупцію повідомляють при попередньому митному оформленні (35,7% експортерів та 24,4% імпортерів) та при митному огляді (25% експортерів та 23,9% імпортерів). Ймовірно, що проблеми при митних процедурах, про які респонденти говорять частіше (необґрунтованість перевірок і завищення митної вартості, нерівні умови для бізнесу) містять корупційну складову. В результаті цього на саму по собі корупцію на митниці можуть вказувати рідше, ніж на практики, які можуть бути її джерелом і містити корупцію.

Основні результати коротко:

Значення корупції на митниці як перешкоди при здійсненні експорту зменшилося у 2021 році: вона опустилася на 8-ме місце рейтингу перешкод з 5-го місця у 2020-му році. Для імпортерів, які стикалися з перешкодами, важливість корупції дещо зменшилася у порівнянні з іншими проблемами: вона опустилася з 11-го місця у рейтингу перешкод у 2020 році на 13-те місце у 2021 році. Це показує, що корупція на митниці залишається менш гострою проблемою про експорті та при імпорті порівняно з іншими.

Частка експортерів, що називають корупцію на митниці серед перешкод при експорті, більша серед тих, що не вважають за потрібне підтримувати неформальні відносини з жодним органом влади. Це може означати, що експортери не пов'язують неформальні стосунки з владою з корупцією, а використовують їх для спрощення і пришвидшення ведення бізнесу. Частка імпортерів, які називають корупцію на митниці серед перешкод для імпорту, більша серед тих, які вважають важливими неформальні відносини з органами влади. Це може означати, що імпортери трактують неформальні відносини з владою як засіб захисту та юридичної допомоги для бізнесу.

Проблема корупції та хабарництва опустилася на 6-те місце серед проблем на митниці для опитаних експортерів та імпортерів у 2021 році. У 2020 році вона займала 4-те місце. Разом з цим, частка респондентів, які вказують на цю проблему, зросла майже до 25% – близько до рівня 2017 року. 31,1% респондентів, які вважають за потрібне підтримувати неформальні відносини хоча б з одним органом влади, назвали корупцію та хабарництво проблемою на митниці. Це більше, ніж частка тих, які не вважають за потрібне «дружити» з владою (20%).

Учасники опитування 2021 року оцінили рівень корупції на митниці як досить низький: в середньому на 3,9 балів (1 – високий, 5 – низький). Погані оцінки рівня корупції асоціюються з нижчими оцінками ефективності роботи митниці в цілому (помірна позитивна кореляція з Індексом сприйняття роботи митниці, r = 0,46, p = 0,00).

Респонденти, які вважають за потрібне підтримувати неформальні відносини хоча б з одним органом влади, оцінюють ефективність роботи митниці гірше (Індекс СРМ = 0,28), ніж ті, що так не вважають (Індекс СРМ = 0,40).

Респонденти, які вважають корупцію і хабарництво проблемою на митниці, оцінюють роботу митниці гірше (Індекс СРМ = -0,06), ніж респонденти, що не назвали цієї проблеми (Індекс СРМ = 0,49).

Корупція не належить до основних проблем, про які повідомляють опитані при різних митних процедурах. Найчастіше про корупцію повідомляють при попередньому митному оформленні та при митному огляді. Ймовірно, що проблеми, про які респонденти говорять частіше (необґрунтованість перевірок і завищення митної вартості, нерівні умови для бізнесу) містять корупційну складову.

Додатки

Опис вибірки

Співпраця з митними брокерами

Таблиця 29. Співпраця з митними брокерами за видом ЗЕД

	Здійснюють лише експорт	Здійснюють лише імпорт	Здійснюють експорт та імпорт
Працюють з митними брокерами	92,1%	92,5%	81,7%
Не працюють з митними брокерами	7,5%	7,5%	18,3%
Не знають/Немає відповіді	0,4%	0%	0%

Таблиця 30. Співпраця з митними брокерами за розміром підприємств

	Мікро	Малі	Середні	Великі
Працюють з митними брокерами	95,1%	91,0%	73,8%	70,8%
Не працюють з митними брокерами	4,9%	8,7%	26,2%	29,2%
Не знають/Немає відповіді	0%	0,3%	0%	0%

Таблиця 31. Співпраця з митними брокерами за сектором підприємств

	Сільське господарство	Промисловість	Торгівля	Послуги
Працюють з митними брокерами	86,5%	86,1%	90,7%	91,9%
Не працюють з митними брокерами	13,5%	13,6%	9,3%	8,1%
Не знають/Немає відповіді	0%	0,3%	0%	0%

Таблиця 32. Співпраця з митними брокерами за основною митницею

	Буковинська	Волинська	Галицька	Дніпровська	Закарпатська	Київська
Працюють з митними брокерами	90,5%	97,3%	90,2%	88,2%	82,8%	91,6%
Не працюють з митними брокерами	9,5%	2,7%	9,8%	11,8%	17,2%	8,4%
Не знають/Немає відповіді	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Таблиця 33. Співпраця з митними брокерами за основною митницею (продовження)

	Одеська	Північна	Подільська	Поліська	Слобожанська	Чорноморська
Працюють з митними брокерами	91,4%	77,3%	88,2%	88,5%	74,4%	86,4%

Не працюють з митними брокерами	7,1%	22,7%	11,8%	11,5%	25,6%	13,6%
Не знають/Немає відповіді	1,4%	0%	0%	0%	0%	0%

Напрямки експорту

Таблиця 34. Розподіл напрямків експорту за розміром підприємств

	Мікро	Малі	Середні	Великі
Великобританія	6,5%	7,4%	11,5%	16,7%
Країни ЄС	65,0%	69,7%	73,0%	90,0%
Країни ЄАВТ	8,5%	8,5%	7,4%	21,7%
Росія	10,0%	19,1%	16,4%	31,7%
Інші країни ЄврАзЕС	19,5%	27,7%	36,1%	56,7%
Туреччина	15,5%	8,5%	13,9%	21,7%
Китай	12,0%	13,3%	15,6%	20,0%
США	4,5%	6,9%	7,4%	11,7%
Грузія	7,0%	5,9%	9,8%	1,7%
Індія	2,0%	4,3%	3,3%	5,0%
Молдова	10,5%	12,2%	11,5%	10,0%
Ізраїль	1,5%	4,8%	4,1%	5,0%
Інші країни	15,0%	16,0%	25,4%	28,3%

Таблиця 35. Розподіл напрямків експорту за сектором підприємств

	Сільське господарство	Промисловість	Торгівля	Послуги
Великобританія	10,3%	8,6%	7,6%	12,8%
Країни ЄС	72,4%	74,0%	66,0%	67,4%
Країни ЄАВТ	10,3%	9,8%	9,7%	8,1%
Росія	10,3%	18,1%	20,8%	5,8%
Інші країни ЄврАзЕС	17,2%	32,1%	29,9%	24,4%
Туреччина	20,7%	12,1%	16,0%	12,8%
Китай	13,8%	14,3%	13,9%	12,8%
США	17,2%	6,3%	4,2%	8,1%
Грузія	0,0%	5,7%	10,4%	5,8%
Індія	6,9%	3,8%	2,8%	1,2%
Молдова	0,0%	11,4%	14,6%	9,3%
Ізраїль	3,4%	4,8%	0,7%	3,5%
Інші країни	37,9%	18,4%	16,0%	18,6%

Таблиця 36. Розподіл напрямків експорту за основною митницею

	Буковинська	Волинська	Галицька	Дніпровська	Закарпатська	Київська
Великобританія	14,3%	4,8%	4,8%	17,2%	0,0%	11,3%
Країни ЄС	85,7%	90,5%	85,7%	59,4%	95,7%	69,5%
Країни ЄАВТ	14,3%	4,8%	7,9%	10,9%	8,7%	8,6%
Росія	0,0%	4,8%	1,6%	29,7%	4,3%	15,9%
Інші країни ЄврАзЕС	7,1%	4,8%	20,6%	48,4%	0,0%	31,8%
Туреччина	28,6%	4,8%	6,3%	15,6%	4,3%	7,9%

Китай	14,3%	4,8%	7,9%	9,4%	8,7%	10,6%
США	0,0%	4,8%	3,2%	7,8%	4,3%	10,6%
Грузія	0,0%	4,8%	6,3%	15,6%	4,3%	6,6%
Індія	0,0%	0,0%	1,6%	4,7%	0,0%	3,3%
Молдова	14,3%	0,0%	9,5%	12,5%	0,0%	13,2%
Ізраїль	14,3%	9,5%	4,8%	0,0%	0,0%	2,6%
Інші країни	21,4%	14,3%	12,7%	21,9%	13,0%	16,6%

Таблиця 37. Розподіл напрямків експорту за основною митницею (продовження)

	Одеська	Північна	Подільська	Поліська	Слобожанська	Чорноморська
Великобританія	6,7%	6,3%	3,4%	10,0%	7,6%	5,3%
Країни ЄС	51,1%	75,0%	69,0%	95,0%	54,5%	68,4%
Країни ЄАВТ	13,3%	6,3%	13,8%	15,0%	9,1%	10,5%
Росія	8,9%	18,8%	6,9%	5,0%	36,4%	10,5%
Інші країни ЄврАзЕС	28,9%	37,5%	24,1%	15,0%	48,5%	21,1%
Туреччина	26,7%	37,5%	20,7%	5,0%	18,2%	21,1%
Китай	24,4%	50,0%	6,9%	0,0%	27,3%	15,8%
США	4,4%	0,0%	3,4%	0,0%	10,6%	0,0%
Грузія	8,9%	0,0%	10,3%	0,0%	4,5%	10,5%
Індія	6,7%	12,5%	0,0%	0,0%	3,0%	0,0%
Молдова	11,1%	25,0%	20,7%	0,0%	7,6%	21,1%
Ізраїль	13,3%	12,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Інші країни	28,9%	25,0%	27,6%	10,0%	21,2%	31,6%

Напрямки імпорту

Таблиця 38. Розподіл напрямків імпорту за розміром підприємств

	Мікро	Малі	Середні	Великі
Великобританія	6,8%	10,1%	12,9%	20,0%
Країни ЄС	71,2%	78,0%	86,0%	86,7%
Країни ЄАВТ	6,0%	8,3%	11,8%	16,7%
Росія	8,8%	7,3%	16,1%	20,0%
Інші країни ЄврАзЕС	14,0%	13,3%	22,6%	21,7%
Туреччина	15,1%	15,1%	15,1%	28,3%
Китай	29,6%	37,2%	49,5%	50,0%
США	6,8%	10,6%	10,8%	11,7%
Грузія	0,5%	0,5%	0,0%	1,7%
Індія	3,0%	3,2%	5,4%	10,0%
Молдова	0,3%	0,5%	0,0%	5,0%
Ізраїль	0,3%	0,9%	0,0%	0,0%
Інші країни	3,8%	6,4%	3,2%	1,7%

Таблиця 39. Розподіл напрямків імпорту за сектором підприємств

	Сільське господарство	Промисловість	Торгівля	Послуги
Великобританія	16,7%	8,9%	8,3%	15,0%
Країни ЄС	83,3%	75,1%	74,8%	82,3%
Країни ЄАВТ	16,7%	8,9%	7,5%	8,8%
Росія	11,1%	11,6%	11,2%	3,5%
Інші країни ЄврАзЕС	16,7%	16,9%	16,6%	8,8%

Туреччина	22,2%	18,2%	13,5%	22,1%
Китай	27,8%	39,6%	34,3%	38,1%
США	11,1%	8,4%	7,8%	13,3%
Грузія	0,0%	0,0%	1,0%	0,0%
Індія	11,1%	3,1%	3,9%	4,4%
Молдова	11,1%	0,9%	0,3%	0,0%
Ізраїль	0,0%	0,0%	0,8%	0,0%
Інші країни	0,0%	3,6%	6,0%	2,7%

Таблиця 40. Розподіл напрямків імпорту за основною митницею

	Буковинська	Волинська	Галицька	Дніпровська	Закарпатська	Київська
Великобританія	7,1%	0,0%	6,4%	15,4%	6,3%	12,8%
Країни ЄС	71,4%	80,8%	92,7%	70,8%	100,0%	77,9%
Країни ЄАВТ	14,3%	3,8%	7,3%	4,6%	25,0%	8,3%
Росія	0,0%	15,4%	0,0%	18,5%	0,0%	7,4%
Інші країни ЄврАзЕС	7,1%	23,1%	3,6%	27,7%	6,3%	13,1%
Туреччина	14,3%	7,7%	10,0%	23,1%	12,5%	13,5%
Китай	21,4%	7,7%	15,5%	47,7%	6,3%	41,0%
США	0,0%	0,0%	2,7%	6,2%	6,3%	11,2%
Грузія	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,0%
Індія	0,0%	0,0%	3,6%	1,5%	0,0%	4,5%
Молдова	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,3%
Ізраїль	0,0%	0,0%	0,0%	1,5%	0,0%	0,6%
Інші країни	7,1%	0,0%	0,0%	6,2%	12,5%	7,1%

Таблиця 41. Розподіл напрямків імпорту за основною митницею (продовження)

	Одеська	Північна	Подільська	Поліська	Слобожанська	Чорноморська
Великобританія	0,0%	0,0%	11,8%	14,3%	4,9%	16,7%
Країни ЄС	52,2%	61,5%	76,5%	85,7%	54,1%	91,7%
Країни ЄАВТ	10,9%	7,7%	5,9%	14,3%	6,6%	33,3%
Росія	0,0%	15,4%	5,9%	7,1%	37,7%	16,7%
Інші країни ЄврАзЕС	17,4%	76,9%	5,9%	28,6%	21,3%	25,0%
Туреччина	50,0%	15,4%	5,9%	21,4%	19,7%	41,7%
Китай	63,0%	15,4%	41,2%	28,6%	47,5%	41,7%
США	8,7%	0,0%	11,8%	7,1%	11,5%	25,0%
Грузія	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,6%	0,0%
Індія	8,7%	0,0%	0,0%	0,0%	9,8%	0,0%
Молдова	6,5%	0,0%	0,0%	7,1%	0,0%	0,0%
Ізраїль	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Інші країни	6,5%	0,0%	5,9%	0,0%	0,0%	0,0%

Реформа у митній сфері очима бізнесу

Оцінка роботи митниці та проблеми на митниці

Оцінка роботи митниці

Таблиця 42. Оцінка роботи митниці за видом ЗЕД

	Здійснюють лише експорт	Здійснюють лише імпорт	Здійснюють експорт та імпорт
Ефективна і не має потреби в змінах	35,9%	15,0%	17,0%
У цілому ефективна, але вимагає деяких змін	51,7%	58,3%	59,6%
У цілому неефективна, але масштабні реформи можуть покращити ситуацію	8,5%	20,5%	18,0%
Зовсім неефективна і має потребу в повній заміні	3,8%	6,3%	5,4%

Таблиця 43. Оцінка роботи митниці за розміром підприємств

	Мікро	Малі	Середні	Великі
Ефективна і не має потреби в змінах	19,5%	19,5%	29,4%	19,4%
У цілому ефективна, але вимагає деяких змін	55,0%	57,0%	58,0%	68,1%
У цілому неефективна, але масштабні реформи можуть покращити ситуацію	18,8%	17,4%	10,5%	11,1%
Зовсім неефективна і має потребу в повній заміні	6,7%	6,0%	2,1%	1,4%

Таблиця 44. Оцінка роботи митниці за сектором підприємств

	Сільське господарство	Промисловість	Торгівля	Послуги
Ефективна і не має потреби в змінах	20,0%	28,1%	16,0%	16,9%
У цілому ефективна, але вимагає деяких змін	65,7%	53,3%	60,5%	54,4%
У цілому неефективна, але масштабні реформи можуть покращити ситуацію	8,6%	14,2%	18,8%	19,1%
Зовсім неефективна і має потребу в повній заміні	5,7%	4,4%	4,8%	9,6%

Проблеми у роботі митниць

Таблиця 45. Оцінка проблем у роботі митниць за видом ЗЕД

	Здійснюють лише експорт	Здійснюють лише імпорт	Здійснюють експорт та імпорт
Недосконале митне законодавство	28,5%	43,8%	45,1%
Свідоме завищення митної вартості товарів	20,7%	47,2%	46,0%
Недостатня прозорість та відкритість	21,1%	32,3%	34,3%
Застарілість технічного оснащення, у тому числі комп'ютерного обладнання і ПЗ	26,8%	22,2%	30,5%
Постійні зміни структури та керівництва	20,3%	22,5%	32,7%
Корупція та хабарництво	22,8%	25,4%	25,4%
Непрофесіоналізм інспекторів	10,6%	17,1%	23,8%
Фіскальна функція митниці	7,7%	17,4%	21,6%
Немає жодних проблем у роботі митниць	29,3%	12,7%	11,7%

Таблиця 46. Оцінка проблем у роботі митниць за розміром підприємств

	Мікро	Малі	Середні	Великі
Недосконале митне законодавство	39,4%	40,8%	41,3%	41,7%
Свідоме завищення митної вартості товарів	40,3%	43,8%	32,2%	37,5%
Недостатня прозорість та відкритість	32,7%	29,4%	28,0%	22,2%
Застарілість технічного оснащення, у тому числі комп'ютерного обладнання і ПЗ	24,5%	25,1%	31,5%	31,9%
Постійні зміни структури та керівництва	23,2%	23,7%	29,4%	37,5%
Корупція та хабарництво	26,3%	25,8%	19,6%	22,2%
Непрофесіоналізм інспекторів	19,6%	16,4%	15,4%	15,3%
Фіскальна функція митниці	15,4%	18,7%	15,4%	15,3%
Немає жодних проблем у роботі митниць	15,6%	16,1%	22,4%	15,3%

Таблиця 47. Оцінка проблем у роботі митниць за сектором підприємств

	Сільське господарство	Промисловість	Торгівля	Послуги
Недосконале митне законодавство	33,3%	38,3%	42,9%	39,7%
Свідоме завищення митної вартості товарів	25,0%	35,4%	45,5%	40,4%
Недостатня прозорість та відкритість	33,3%	25,2%	33,6%	31,9%
Застарілість технічного оснащення, у тому числі комп'ютерного обладнання і ПЗ	25,0%	27,9%	23,6%	29,1%
Постійні зміни структури та керівництва	41,7%	23,9%	26,2%	22,0%
Корупція та хабарництво	33,3%	22,3%	25,2%	27,7%
Непрофесіоналізм інспекторів	13,9%	14,2%	20,5%	19,1%
Фіскальна функція митниці	13,9%	15,3%	16,7%	18,4%
Немає жодних проблем у роботі митниць	8,3%	20,4%	13,8%	17,0%

Оскарження дій митних органів

Таблиця 48. Розподіл результатів щодо ознайомлення з процедурою митного оскарження, досвіду та відмови від оскаржень через економічну доцільність (за регіонами), % опитаних[83]

Область	Ознайомлені з митним оскарженням	Мали досвід митного оскарження	Не подавали оскарження через економічну недоцільність
Вінницька	73,3%	26,7%	23,3%
Волинська	59,3%	14,8%	29,6%
Дніпропетровська	61,3%	22,7%	38,7%
Донецька	71,4%	14,3%	9,5%
Житомирська	59,3%	11,1%	25,9%
Закарпатська	59,3%	14,8%	22,2%
Запорізька	81,6%	31,6%	42,1%
Івано-Франківська	56,0%	12,0%	32,0%
Київська	54,9%	16,7%	38,2%
Кіровоградська	63,2%	31,6%	31,6%
Львівська	61,0%	11,7%	24,7%
Одеська	60,9%	32,6%	45,7%
Полтавська	70,8%	29,2%	45,8%
Рівненська	70,8%	12,5%	41,7%
Сумська	75,0%	12,5%	20,8%
Тернопільська	65,0%	15,0%	20,0%
Харківська	58,2%	15,4%	35,2%
Херсонська	57,9%	21,1%	31,6%

[83] Через недостатню кількість респондентів у підвибірках, аналіз виконано без Луганської та Миколаївської областей.

Область	Ознайомлені з митним оскарженням	Мали досвід митного оскарження	Не подавали оскарження через економічну недоцільність
Хмельницька	50,0%	20,0%	45,0%
Черкаська	66,7%	11,1%	25,9%
Чернівецька	50,0%	30,0%	35,0%
Чернігівська	36,0%	8,0%	32,0%
м. Київ	50,8%	13,8%	30,4%

Таблиця 49. Елементи здійснення адміністративного оскарження, які потребують вдосконалення (за митницями), % опитаних[84]

	Буковинська митниця	Волинська митниця	Галицька митниця	Дніпровська митниця
Ефективність системи розгляду скарг в електронній формі	33,3%	50,0%	59,5%	56,5%
Відкритість розгляду скарги (можливість взяти участь в розгляді скарги)	50,0%	47,1%	58,6%	50,6%
Обґрунтованість рішень митного органу за результатами розгляду скарги (надання змістовної відповіді щодо суті аргументів скаржника, а не лише цитування законодавства та\або позиції органу нижчого рівня, яка оскаржується)	22,2%	61,8%	69,4%	63,5%
Забезпечення швидкого та зрозумілого порядку випуску товарів у вільний обіг	38,9%	38,2%	41,4%	44,7%
Забезпечення неупередженого, повного і справедливого розгляду скарги	27,8%	58,8%	75,7%	62,4%
Інший варіант	16,7%	2,9%	1,8%	3,5%
Жодна з наведених обставин не потребує вдосконалення	27,8%	8,8%	10,8%	11,8%

Таблиця 50. Елементи здійснення адміністративного оскарження, які потребують вдосконалення (за митницями), % опитаних (продовження)

	Закарпатська митниця	Київська митниця	Одеська митниця	Північна митниця
Ефективність системи розгляду скарг в електронній формі	52,2%	56,2%	72,1%	45,0%
Відкритість розгляду скарги (можливість взяти участь в розгляді скарги)	56,5%	57,1%	70,5%	60,0%
Обґрунтованість рішень митного органу за результатами розгляду скарги (надання змістовної	65,2%	68,6%	72,1%	55,0%

[84] Через недостатню кількість респондентів у підвибірці, аналіз у розрізі секторів виконано без Східної митниці.

	Закарпатська митниця	Київська митниця	Одеська митниця	Північна митниця
відповіді щодо суті аргументів скаржника, а не лише цитування законодавства та\або позиції органу нижчого рівня, яка оскаржується)				
Забезпечення швидкого та зрозумілого порядку випуску товарів у вільний обіг	30,4%	44,4%	59,0%	35,0%
Забезпечення неупередженого, повного і справедливого розгляду скарги	69,6%	64,9%	62,3%	60,0%
Інший варіант	4,3%	2,8%	1,6%	0,0%
Жодна з наведених обставин не потребує вдосконалення	13,0%	10,2%	9,8%	10,0%

Таблиця 51. Елементи здійснення адміністративного оскарження, які потребують вдосконалення (за митницями), % опитаних (продовження)

	Подільська митниця	Поліська митниця	Слобожанська митниця	Чорноморська митниця
Ефективність системи розгляду скарг в електронній формі	56,7%	63,6%	41,4%	47,1%
Відкритість розгляду скарги (можливість взяти участь в розгляді скарги)	46,7%	54,5%	51,4%	76,5%
Обґрунтованість рішень митного органу за результатами розгляду скарги (надання змістовної відповіді щодо суті аргументів скаржника, а не лише цитування законодавства та\або позиції органу нижчого рівня, яка оскаржується)	60,0%	72,7%	68,6%	58,8%
Забезпечення швидкого та зрозумілого порядку випуску товарів у вільний обіг	36,7%	40,9%	42,9%	58,8%
Забезпечення неупередженого, повного і справедливого розгляду скарги	46,7%	72,7%	50,0%	70,6%
Інший варіант	6,7%	9,1%	1,4%	0,0%
Жодна з наведених обставин не потребує вдосконалення	10,0%	4,5%	12,9%	11,8%

Вартість процедур митного оформлення

Зміна вартості процедур митного оформлення

Зміна грошових витрат при експорті

Таблиця 52. Зміна грошових витрат при експорті за видом ЗЕД

	Здійснюють лише експорт	Здійснюють експорт та імпорт
Зменшились	3,3%	4,1%
Залишились такими ж	56,3%	68,3%
Збільшились	40,5%	27,6%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	0,37	0,24

Таблиця 53. Зміна грошових витрат при експорті за розміром підприємств

	Мікро	Малі	Середні	Великі
Зменшились	2,9%	3,5%	2,9%	9,1%
Залишились такими ж	61,8%	58,4%	70,5%	70,9%
Збільшились	35,3%	38,2%	26,7%	20,0%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	0,32	0,35	0,24	0,11

Таблиця 54. Зміна грошових витрат при експорті за сектором підприємств

	Сільське господарство	Промисловість	Торгівля	Послуги
Зменшились	4,0%	2,8%	4,7%	5,4%
Залишились такими ж	60,0%	63,7%	58,6%	70,3%
Збільшились	36,0%	33,5%	36,7%	24,3%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	0,32	0,31	0,32	0,19

Таблиця 55. Зміна грошових витрат при експорті за основною митницею

	Буковинська	Волинська	Галицька	Дніпровська	Закарпатська	Київська
Зменшились	7,7%	5,9%	3,5%	6,9%	5,0%	3,7%
Залишились такими ж	38,5%	41,2%	68,4%	63,8%	60,0%	61,8%
Збільшились	53,8%	52,9%	28,1%	29,3%	35,0%	34,6%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	0,46	0,47	0,25	0,22	0,30	0,31

Таблиця 56. Зміна грошових витрат при експорті за основною митницею (продовження)

	Одеська	Північна	Подільська	Поліська	Слобожанська	Чорноморська
Зменшились	2,8%	0%	0%	5,6%	1,7%	0%
Залишились такими ж	55,6%	66,7%	70,4%	61,1%	74,1%	53,3%
Збільшились	41,7%	33,3%	29,6%	33,3%	24,1%	46,7%

Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	0,39	0,33	0,30	0,28	0,22	0,47

Зміна часових витрат при експорті

Таблиця 57. Зміна часових витрат при експорті за видом ЗЕД

	Здійснюють лише експорт	Здійснюють експорт та імпорт
Зменшились	20,4%	18,6%
Залишились такими ж	72,4%	71,6%
Збільшились	7,2%	9,8%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	-0,13	-0,09

Таблиця 58. Зміна часових витрат при експорті за розміром підприємств

	Мікро	Малі	Середні	Великі
Зменшились	16,9%	19,3%	20,0%	27,3%
Залишились такими ж	72,5%	70,5%	73,3%	70,9%
Збільшились	10,7%	10,2%	6,7%	1,8%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	-0,06	-0,09	-0,13	-0,25

Таблиця 59. Зміна часових витрат при експорті за сектором підприємств

	Сільське господарство	Промисловість	Торгівля	Послуги
Зменшились	12,5%	21,3%	17,3%	17,5%
Залишились такими ж	66,7%	71,3%	72,4%	75,0%
Збільшились	20,8%	7,3%	10,2%	7,5%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	0,08	-0,14	-0,07	-0,10

Таблиця 60. Зміна часових витрат при експорті за основною митницею

	Буковинська	Волинська	Галицька	Дніпровська	Закарпатська	Київська
Зменшились	30,8%	31,6%	19,0%	22,4%	27,3%	16,5%
Залишились такими ж	61,5%	52,6%	72,4%	74,1%	68,2%	71,2%
Збільшились	7,7%	15,8%	8,6%	3,4%	4,5%	12,2%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	-0,23	-0,16	-0,10	-0,19	-0,23	-0,04

Таблиця 61. Зміна часових витрат при експорті за основною митницею (продовження)

	Одеська	Північна	Подільська	Поліська	Слобожанська	Чорноморська

Зменшились	13,5%	20,0%	23,1%	10,5%	21,1%	12,5%
Залишились такими ж	75,7%	60,0%	69,2%	89,5%	78,9%	68,8%
Збільшились	10,8%	20,0%	7,7%	0%	0%	18,8%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	-0,03	0,00	-0,15	-0,11	-0,21	0,06

Зміна грошових витрат при імпорті

Таблиця 62. Зміна грошових витрат при імпорті за видом ЗЕД

	Здійснюють лише імпорт	Здійснюють експорт та імпорт
Зменшились	5,8%	4,4%
Залишились такими ж	59,5%	57,1%
Збільшились	34,7%	38,5%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	0,29	0,34

Таблиця 63. Зміна грошових витрат при імпорті за розміром підприємств

	Мікро	Малі	Середні	Великі
Зменшились	4,4%	6,8%	4,8%	5,3%
Залишились такими ж	58,9%	57,5%	59,5%	61,4%
Збільшились	36,7%	35,7%	35,7%	33,3%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	0,32	0,29	0,31	0,28

Таблиця 64. Зміна грошових витрат при імпорті за сектором підприємств

	Сільське господарство	Промисловість	Торгівля	Послуги
Зменшились	6,7%	4,3%	4,9%	7,8%
Залишились такими ж	53,3%	56,7%	57,8%	65,0%
Збільшились	40,0%	38,9%	37,3%	27,2%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	0,33	0,35	0,32	0,19

Таблиця 65. Зміна грошових витрат при імпорті за основною митницею

	Буковинська	Волинська	Галицька	Дніпровська	Закарпатська	Київська
Зменшились	0%	4,5%	7,9%	3,2%	6,7%	4,4%
Залишились такими ж	38,5%	45,5%	59,4%	50,8%	60,0%	62,6%
Збільшились	61,5%	50,0%	32,7%	46,0%	33,3%	33,0%
Різниця між збільшенням і зменшенням	0,62	0,45	0,25	0,43	0,27	0,29

(відсоткових пунктів)						

Таблиця 66. Зміна грошових витрат при імпорті за основною митницею (продовження)

	Одеська	Північна	Подільська	Поліська	Слобожанська	Чорноморська
Зменшились	7,3%	15,4%	7,1%	0%	3,7%	0%
Залишились такими ж	46,3%	23,1%	57,1%	28,6%	77,8%	58,3%
Збільшились	46,3%	61,5%	35,7%	71,4%	18,5%	41,7%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	0,39	0,46	0,29	0,71	0,15	0,42

Зміна часових витрат при імпорті

Таблиця 67. Зміна часових витрат при імпорті за видом ЗЕД

	Здійснюють лише імпорт	Здійснюють експорт та імпорт
Зменшились	16,2%	13,0%
Залишились такими ж	70,3%	70,7%
Збільшились	13,5%	16,3%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	-0,03	0,03

Таблиця 68. Зміна часових витрат при імпорті за розміром підприємств

	Мікро	Малі	Середні	Великі
Зменшились	11,2%	19,4%	20,9%	10,2%
Залишились такими ж	69,9%	70,1%	66,3%	81,4%
Збільшились	18,9%	10,4%	12,8%	8,5%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	0,08	-0,09	-0,08	-0,02

Таблиця 69. Зміна часових витрат при імпорті за сектором підприємств

	Сільське господарство	Промисловість	Торгівля	Послуги
Зменшились	11,8%	14,2%	15,7%	13,8%
Залишились такими ж	76,5%	70,8%	68,9%	74,3%
Збільшились	11,8%	15,1%	15,4%	11,9%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	0,00	0,01	0,00	-0,02

Таблиця 70. Зміна часових витрат при імпорті за основною митницею

	Буковинська	Волинська	Галицька	Дніпровська	Закарпатська	Київська
Зменшились	25,0%	24,0%	19,4%	18,5%	18,8%	13,1%
Залишились такими ж	58,3%	72,0%	70,9%	63,1%	56,3%	74,2%

Збільшились	16,7%	4,0%	9,7%	18,5%	25,0%	12,8%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	-0,08	-0,20	-0,10	0,00	0,06	0,00

Таблиця 71. Зміна часових витрат при імпорті за основною митницею (продовження)

	Одеська	Північна	Подільська	Поліська	Слобожанська	Чорноморська
Зменшились	11,9%	7,7%	7,7%	7,1%	14,3%	7,7%
Залишились такими ж	64,3%	53,8%	69,2%	71,4%	75,0%	76,9%
Збільшились	23,8%	38,5%	23,1%	21,4%	10,7%	15,4%
Різниця між збільшенням і зменшенням (відсоткових пунктів)	0,12	0,31	0,15	0,14	-0,04	0,08

Оцінки та очікування щодо реформ на митниці

Оцінка загального напрямку реформ на митниці

Таблиця 72. Оцінка загального напрямку реформ на митниці за видом ЗЕД

	Здійснюють лише експорт	Здійснюють лише імпорт	Здійснюють експорт та імпорт
У правильному або скоріше правильному напрямку	29,1%	29,1%	32,2%
Важко сказати	35,0%	35,4%	35,3%
У неправильному або скоріше неправильному напрямку	6,3%	9,3%	9,9%
Не знають про реформу/Відмова від відповіді	29,5%	26,1%	22,6%

Таблиця 73. Оцінка загального напрямку реформ на митниці за розміром підприємств

	Мікро	Малі	Середні	Великі
У правильному або скоріше правильному напрямку	28,2%	28,2%	34,9%	43,1%
Важко сказати	33,8%	38,8%	32,9%	36,1%
У неправильному або скоріше неправильному напрямку	9,5%	9,0%	6,0%	8,3%
Не знають про реформу/Відмова від відповіді	28,6%	24,0%	26,2%	12,5%

Таблиця 74. Оцінка загального напрямку реформ на митниці за сектором підприємств

	Сільське господарство	Промисловість	Торгівля	Послуги
У правильному або скоріше правильному напрямку	29,7%	30,4%	31,9%	24,3%
Важко сказати	40,5%	33,5%	34,6%	40,5%
У неправильному або скоріше неправильному напрямку	10,8%	8,4%	8,9%	8,8%
Не знають про реформу/Відмова від відповіді	18,9%	27,7%	24,6%	26,4%

Результати, яких бізнес очікує від реформ на митниці

Таблиця 75. Очікувані результати від реформ на митниці за видом ЗЕД

	Здійснюють лише експорт	Здійснюють лише імпорт	Здійснюють експорт та імпорт
Автоматизація процедур, мінімізація людського фактору	61,8%	71,3%	75,5%
Можливість подавати документи повністю в електронному вигляді	65,0%	67,1%	74,9%
Посилення безпекових функцій	63,8%	67,6%	73,4%
Введення особистої відповідальності працівників митниці за шкоду, заподіяну їхніми неправомірними діями	62,6%	69,9%	70,3%
Зменшення часу при проходженні митних процедур	59,4%	66,0%	74,6%
Посилення боротьби з контрабандою, зменшення обсягів товарів, ввезених з порушенням митних правил	64,2%	68,8%	65,9%
Підвищення кваліфікації працівників митниці	54,3%	60,8%	62,2%
Покращення технічного оснащення митниці	52,8%	57,6%	59,4%
Зменшення рівня корупції	47,2%	52,2%	54,2%
Зменшення фінансових витрат при проходженні митних процедур	45,3%	54,8%	50,8%
Зменшення фіскальної ролі митниці	32,7%	42,0%	45,5%
Збільшення митних надходжень до державного бюджету	33,1%	31,7%	34,1%
Очікують інших результатів	3,5%	6,5%	5,3%

	Здійснюють лише експорт	Здійснюють лише імпорт	Здійснюють експорт та імпорт
Не знають/Важко сказати	1,6%	0,5%	1,2%

Таблиця 76. Очікувані результати від реформ на митниці за розміром підприємств

	Мікро	Малі	Середні	Великі
Автоматизація процедур, мінімізація людського фактору	71,4%	69,2%	66,4%	79,2%
Можливість подавати документи повністю в електронному вигляді	67,5%	70,2%	71,8%	69,4%
Посилення безпекових функцій	69,9%	65,1%	67,8%	77,8%
Введення особистої відповідальності працівників митниці за шкоду, заподіяну їхніми неправомірними діями	69,7%	69,6%	62,4%	65,3%
Зменшення часу при проходженні митних процедур	67,1%	67,0%	66,4%	69,4%
Посилення боротьби з контрабандою, зменшення обсягів товарів, ввезених з порушенням митних правил	69,7%	67,3%	60,4%	62,5%
Підвищення кваліфікації працівників митниці	61,3%	58,3%	53,0%	70,8%
Покращення технічного оснащення митниці	57,8%	55,1%	54,4%	68,1%
Зменшення рівня корупції	53,5%	52,2%	45,6%	52,8%
Зменшення фінансових витрат при проходженні митних процедур	52,9%	50,3%	48,3%	47,2%
Зменшення фіскальної ролі митниці	42,8%	42,3%	31,5%	41,7%
Збільшення митних надходжень до державного бюджету	36,8%	28,2%	30,2%	33,3%
Очікують інших результатів	5,4%	7,1%	2,7%	2,8%
Не знають/Важко сказати	0,4%	1,3%	2,0%	1,4%

Таблиця 77. Очікувані результати від реформ на митниці за сектором підприємств

	Сільське господарство	Промисловість	Торгівля	Послуги
Автоматизація процедур, мінімізація людського фактору	73,0%	66,5%	71,5%	75,7%

	Сільське господарство	Промисловість	Торгівля	Послуги
Можливість подавати документи повністю в електронному вигляді	73,0%	67,5%	68,6%	73,6%
Посилення безпекових функцій	64,9%	66,5%	70,6%	68,2%
Введення особистої відповідальності працівників митниці за шкоду, заподіяну їхніми неправомірними діями	75,7%	63,9%	69,5%	73,6%
Зменшення часу при проходженні митних процедур	67,6%	63,6%	70,6%	65,5%
Посилення боротьби з контрабандою, зменшення обсягів товарів, ввезених з порушенням митних правил	64,9%	61,3%	71,3%	67,6%
Підвищення кваліфікації працівників митниці	62,2%	53,1%	62,9%	66,2%
Покращення технічного оснащення митниці	56,8%	53,4%	60,8%	54,7%
Зменшення рівня корупції	54,1%	48,2%	53,5%	54,1%
Зменшення фінансових витрат при проходженні митних процедур	40,5%	48,2%	54,0%	52,7%
Зменшення фіскальної ролі митниці	43,2%	34,8%	43,7%	46,6%
Збільшення митних надходжень до державного бюджету	32,4%	30,4%	34,9%	33,1%
Очікують інших результатів	5,4%	4,5%	5,9%	6,1%
Не знають/Важко сказати	0,0%	1,0%	1,1%	0,7%

Угода про асоціацію, перешкоди ЗЕД, джерела інформації та роль бізнес-асоціацій

Джерела інформації для учасників ЗЕД

Джерела інформації про регулювання ЗЕД в Україні

Таблиця 78. Джерела інформації щодо умов ведення бізнесу в Україні (за регіонами), % опитаних[85]

	Торгово-промислові палати (ТПП)	Митні органи	Бізнес-асоціації крім ТПП	Покупці чи постачальники	Експедиторські фірми
Вінницька	31,4%	25,7%	5,7%	17,1%	22,9%
Волинська	31,3%	25,0%	12,5%	21,9%	18,8%
Дніпропетровська	25,7%	23,0%	9,5%	23,0%	28,4%
Донецька	37,5%	31,3%	6,3%	18,8%	25,0%

[85] Луганську область не включено до порівняння через недостатню кількість спостережень.

	Торгово-промислові палати (ТПП)	Митні органи	Бізнес-асоціації крім ТПП	Покупці чи постачальники	Експедиторські фірми
Житомирська	31,3%	34,4%	6,3%	21,9%	12,5%
Закарпатська	45,2%	32,3%	9,7%	19,4%	12,9%
Запорізька	34,1%	26,8%	4,9%	36,6%	43,9%
Івано-Франківська	13,8%	24,1%	0,0%	6,9%	6,9%
Київська	22,7%	21,6%	10,2%	22,7%	29,5%
Кіровоградська	25,0%	25,0%	5,0%	30,0%	15,0%
Луганська	57,1%	14,3%	0,0%	28,6%	28,6%
Львівська	16,7%	28,2%	11,5%	24,4%	17,9%
Миколаївська	25,0%	5,0%	0,0%	20,0%	20,0%
Одеська	29,8%	28,1%	8,8%	21,1%	31,6%
Полтавська	36,0%	24,0%	20,0%	24,0%	28,0%
Рівненська	20,7%	27,6%	3,4%	24,1%	24,1%
Сумська	37,0%	44,4%	3,7%	33,3%	37,0%
Тернопільська	32,0%	44,0%	12,0%	36,0%	28,0%
Харківська	35,4%	22,8%	6,3%	20,3%	26,6%
Херсонська	63,6%	31,8%	4,5%	31,8%	18,2%
Хмельницька	21,2%	12,1%	0,0%	27,3%	18,2%
Черкаська	37,5%	33,3%	20,8%	41,7%	45,8%
Чернівецька	14,3%	38,1%	14,3%	19,0%	14,3%
Чернігівська	41,4%	27,6%	3,4%	24,1%	20,7%
м. Київ	18,7%	23,4%	11,1%	26,9%	29,8%

Таблиця 79. Джерела інформації щодо умов ведення бізнесу в Україні (за регіонами), % опитаних (продовження)

	Митні брокери	Інтернет	ЗМІ	Інші джерела інформації	Жодного з переліку
Вінницька	60,0%	74,3%	31,4%	8,6%	2,9%
Волинська	65,6%	75,0%	46,9%	3,1%	0,0%
Дніпропетровська	77,0%	64,9%	33,8%	6,8%	1,4%
Донецька	75,0%	87,5%	31,3%	6,3%	0,0%
Житомирська	50,0%	53,1%	37,5%	12,5%	6,3%
Закарпатська	67,7%	67,7%	35,5%	0,0%	0,0%
Запорізька	75,6%	58,5%	24,4%	4,9%	0,0%
Івано-Франківська	62,1%	65,5%	31,0%	3,4%	0,0%
Київська	68,2%	73,9%	37,5%	4,5%	1,1%
Кіровоградська	40,0%	45,0%	10,0%	10,0%	5,0%
Львівська	67,9%	70,5%	33,3%	9,0%	1,3%
Миколаївська	55,0%	55,0%	30,0%	20,0%	0,0%
Одеська	66,7%	75,4%	35,1%	7,0%	0,0%
Полтавська	68,0%	92,0%	48,0%	4,0%	0,0%
Рівненська	51,7%	69,0%	48,3%	3,4%	6,9%
Сумська	59,3%	81,5%	44,4%	3,7%	0,0%
Тернопільська	68,0%	92,0%	48,0%	4,0%	0,0%
Харківська	60,8%	72,2%	35,4%	8,9%	2,5%
Херсонська	68,2%	72,7%	36,4%	4,5%	4,5%

	Митні брокери	Інтернет	ЗМІ	Інші джерела інформації	Жодного з переліку
Хмельницька	72,7%	75,8%	42,4%	6,1%	3,0%
Черкаська	75,0%	70,8%	45,8%	8,3%	0,0%
Чернівецька	66,7%	66,7%	33,3%	0,0%	0,0%
Чернігівська	55,2%	75,9%	48,3%	10,3%	0,0%
м. Київ	76,0%	66,7%	28,7%	7,6%	1,8%

Джерела інформації про регулювання ЗЕД в країнах-партнерах

Таблиця 80. Джерела інформації щодо умов ведення бізнесу в країнах-партнерах (за регіонами), % опитаних[86]

	Торгово-промислові палати (ТПП)	Митні органи	Бізнес-асоціації крім ТПП	Покупці чи постачальники	Експедиторські фірми
Вінницька	14,3%	14,3%	2,9%	37,1%	14,3%
Волинська	9,4%	9,4%	3,1%	40,6%	9,4%
Дніпропетровська	6,8%	4,1%	2,7%	48,6%	18,9%
Донецька	18,8%	6,3%	0,0%	37,5%	12,5%
Житомирська	15,6%	0,0%	0,0%	31,3%	18,8%
Закарпатська	19,4%	9,7%	6,5%	41,9%	3,2%
Запорізька	2,4%	9,8%	2,4%	46,3%	19,5%
Івано-Франківська	3,4%	6,9%	0,0%	51,7%	6,9%
Київська	8,0%	4,5%	2,3%	39,8%	11,4%
Кіровоградська	20,0%	10,0%	0,0%	20,0%	5,0%
Львівська	11,5%	5,1%	3,8%	41,0%	12,8%
Миколаївська	10,0%	10,0%	5,0%	10,0%	10,0%
Одеська	12,3%	14,0%	5,3%	35,1%	15,8%
Полтавська	12,0%	4,0%	0,0%	40,0%	16,0%
Рівненська	3,4%	3,4%	0,0%	58,6%	3,4%
Сумська	11,1%	11,1%	0,0%	44,4%	18,5%
Тернопільська	16,0%	12,0%	4,0%	52,0%	8,0%
Харківська	10,1%	10,1%	2,5%	48,1%	12,7%
Херсонська	22,7%	13,6%	4,5%	54,5%	18,2%
Хмельницька	6,1%	12,1%	3,0%	36,4%	3,0%
Черкаська	8,3%	8,3%	4,2%	58,3%	8,3%
Чернівецька	14,3%	9,5%	0,0%	33,3%	9,5%
Чернігівська	10,3%	10,3%	0,0%	48,3%	6,9%
м. Київ	6,4%	5,3%	3,5%	47,4%	17,5%

Таблиця 81. Джерела інформації щодо умов ведення бізнесу в країнах-партнерах (за регіонами), % опитаних (продовження)

	Митні брокери	Інші джерела інформації	Інтернет	ЗМІ	Жодного з переліку
Вінницька	17,1%	2,9%	57,1%	22,9%	20,0%
Волинська	37,5%	3,1%	56,3%	21,9%	9,4%
Дніпропетровська	23,0%	6,8%	39,2%	16,2%	13,5%

[86] Луганську область не включено до порівняння через недостатню кількість спостережень.

	Митні брокери	Інші джерела інформації	Інтернет	ЗМІ	Жодного з переліку
Донецька	37,5%	6,3%	62,5%	31,3%	18,8%
Житомирська	25,0%	3,1%	31,3%	12,5%	28,1%
Закарпатська	32,3%	0,0%	51,6%	19,4%	12,9%
Запорізька	17,1%	12,2%	41,5%	7,3%	9,8%
Івано-Франківська	31,0%	6,9%	41,4%	13,8%	6,9%
Київська	34,1%	6,8%	43,2%	13,6%	13,6%
Кіровоградська	30,0%	15,0%	35,0%	5,0%	10,0%
Львівська	35,9%	7,7%	59,0%	23,1%	5,1%
Миколаївська	40,0%	20,0%	30,0%	20,0%	15,0%
Одеська	29,8%	3,5%	45,6%	17,5%	12,3%
Полтавська	16,0%	0,0%	56,0%	12,0%	20,0%
Рівненська	10,3%	0,0%	27,6%	24,1%	17,2%
Сумська	25,9%	0,0%	48,1%	18,5%	7,4%
Тернопільська	24,0%	12,0%	56,0%	8,0%	16,0%
Харківська	21,5%	6,3%	50,6%	20,3%	13,9%
Херсонська	40,9%	0,0%	50,0%	27,3%	18,2%
Хмельницька	24,2%	12,1%	48,5%	27,3%	18,2%
Черкаська	4,2%	4,2%	45,8%	20,8%	12,5%
Чернівецька	28,6%	0,0%	47,6%	14,3%	4,8%
Чернігівська	27,6%	6,9%	44,8%	24,1%	20,7%
м. Київ	30,4%	5,3%	43,3%	18,1%	14,0%

Використання урядових порталів

Таблиця 82. Використання урядових порталів в мережі Інтернет (за регіонами), % опитаних[87]

	Сайт КМУ	Сайт ВРУ	Сайт Президента України	Сайт Мінекономіки	Сайт Мінфіну
Вінницька	53,3%	34,5%	21,4%	31,0%	50,0%
Волинська	51,9%	59,3%	18,5%	34,6%	40,7%
Дніпропетровська	53,4%	48,6%	23,0%	28,8%	45,8%
Донецька	65,0%	60,0%	23,8%	40,0%	57,1%
Житомирська	41,7%	39,1%	8,3%	29,2%	36,0%
Закарпатська	57,7%	51,9%	19,2%	16,0%	45,8%
Запорізька	52,6%	34,2%	8,3%	24,3%	43,2%
Івано-Франківська	48,0%	36,0%	12,0%	40,0%	32,0%
Київська	50,5%	47,0%	15,2%	30,5%	51,5%
Кіровоградська	44,4%	63,2%	21,1%	35,3%	33,3%
Львівська	49,3%	44,7%	18,7%	35,2%	42,7%
Одеська	62,2%	46,7%	20,0%	44,2%	43,2%
Полтавська	50,0%	37,5%	16,7%	30,4%	45,8%
Рівненська	47,8%	37,5%	12,5%	8,7%	8,7%
Сумська	69,6%	60,9%	21,7%	21,7%	37,5%
Тернопільська	55,0%	50,0%	30,0%	31,6%	47,4%

[87] Аналіз проведено без врахування Луганської області повністю та даних щодо використання окремих документів у Донецькій області через недостатню кількість відповідей респондентів.

	Сайт КМУ	Сайт ВРУ	Сайт Президента України	Сайт Мінекономіки	Сайт Мінфіну
Харківська	60,2%	50,6%	21,1%	37,8%	47,8%
Херсонська	62,5%	41,2%	5,9%	35,3%	52,9%
Хмельницька	45,0%	35,0%	20,0%	36,8%	35,0%
Черкаська	51,9%	46,2%	22,2%	44,0%	46,2%
Чернівецька	58,8%	31,6%	16,7%	22,2%	33,3%
Чернігівська	75,0%	44,0%	29,2%	37,5%	36,0%
м. Київ	54,7%	48,0%	16,4%	23,1%	44,1%
Всього	54,7%	46,6%	18,4%	30,6%	43,6%

Таблиця 83. Використання урядових порталів в мережі Інтернет (за регіонами), % опитаних (продовження)

	Сайт Держмитслужби	Сайт ДПС	Сайт ProZorro	Сайт BRDO	Сайт ДРС	Інші урядові сайти
Вінницька	70,0%	72,4%	53,3%	20,0%	8,3%	43,5%
Волинська	77,8%	66,7%	51,9%	8,3%	11,1%	50,0%
Дніпропетровська	62,2%	63,5%	64,0%	5,4%	13,7%	36,1%
Донецька	71,4%	81,0%	52,4%	0,0%	38,5%	45,0%
Житомирська	58,3%	62,5%	38,5%	0,0%	5,9%	29,2%
Закарпатська	60,0%	72,0%	68,0%	15,4%	27,8%	40,9%
Запорізька	73,0%	61,1%	58,3%	0,0%	9,1%	25,0%
Івано-Франківська	76,0%	72,0%	48,0%	0,0%	18,2%	36,4%
Київська	63,4%	70,3%	65,0%	3,7%	12,0%	28,9%
Кіровоградська	58,8%	52,6%	57,9%	11,1%	21,4%	33,3%
Львівська	65,8%	61,0%	49,4%	10,2%	9,4%	27,4%
Миколаївська	75,0%	72,7%	59,1%	0,0%	3,8%	14,7%
Одеська	66,7%	54,2%	45,8%	0,0%	10,0%	35,0%
Полтавська	50,0%	78,3%	54,2%	11,1%	7,7%	33,3%
Рівненська	70,8%	66,7%	56,5%	0,0%	5,6%	38,1%
Сумська	85,0%	55,0%	55,0%	0,0%	0,0%	53,3%
Тернопільська	65,2%	68,1%	58,4%	0,0%	9,6%	40,3%
Харківська	76,5%	72,2%	50,0%	12,5%	22,2%	35,7%
Херсонська	65,0%	65,0%	50,0%	0,0%	13,3%	38,9%
Хмельницька	65,4%	63,0%	68,2%	6,7%	16,7%	43,5%
Черкаська	57,9%	57,9%	31,6%	10,0%	0,0%	18,8%
Чернівецька	54,2%	64,0%	60,0%	7,7%	4,5%	20,0%
Чернігівська	64,0%	68,4%	59,8%	7,7%	10,7%	31,4%
м. Київ	70,0%	72,4%	53,3%	20,0%	8,3%	43,5%
Всього	66,2%	66,5%	56,6%	5,7%	11,4%	33,7%

Неофіційне ввезення товарів в Україну: що про це думає опитаний бізнес

Підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення

Таблиця 84. Погляди на підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за видом ЗЕД

	Здійснюють лише експорт	Здійснюють лише імпорт	Здійснюють експорт та імпорт
Лише якщо ці товари підакцизні та ввезені у великому обсязі	9,2%	11,5%	9,8%
Лише якщо ці товари підакцизні	4,6%	2,1%	7,0%
Лише якщо ці товари ввезені у великому обсязі	11,3%	16,2%	10,2%
Якщо ці товари або підакцизні, або ввезені у великому обсязі	15,4%	13,2%	12,5%
Для усіх товарів, ввезених з порушенням митних правил	55,9%	53,2%	55,9%
В іншому випадку	0,0%	1,2%	1,6%
Не знають або важко сказати	3,6%	2,6%	3,1%

Таблиця 85. Погляди на підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за розміром підприємств

	Мікро	Малі	Середні	Великі
Лише якщо ці товари підакцизні та ввезені у великому обсязі	10,0%	13,1%	6,7%	8,8%
Лише якщо ці товари підакцизні	3,9%	4,4%	5,9%	3,5%
Лише якщо ці товари ввезені у великому обсязі	16,4%	11,9%	6,7%	10,5%
Якщо ці товари або підакцизні, або ввезені у великому обсязі	13,1%	10,7%	18,5%	19,3%
Для усіх товарів, ввезених з порушенням митних правил	53,5%	53,6%	60,5%	54,4%
В іншому випадку	0,6%	1,6%	0,0%	1,8%
Не знають або важко сказати	2,5%	4,8%	1,7%	1,8%

Таблиця 86. Погляди на підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за сектором підприємств

	Сільське господарство	Промисловість	Торгівля	Послуги
Лише якщо ці товари підакцизні та ввезені у великому обсязі	6,3%	9,2%	11,8%	10,4%
Лише якщо ці товари підакцизні	3,1%	5,6%	2,6%	6,1%
Лише якщо ці товари ввезені у великому обсязі	9,4%	12,5%	14,1%	12,2%

Якщо ці товари або підакцизні, або ввезені у великому обсязі	9,4%	14,1%	13,2%	13,9%
Для усіх товарів, ввезених з порушенням митних правил	71,9%	53,6%	54,4%	53,9%
В іншому випадку	0,0%	1,3%	0,9%	0,9%
Не знають або важко сказати	0,0%	3,6%	2,9%	2,6%

Таблиця 87. Погляди на підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за основною митницею

	Буковинська	Волинська	Галицька	Дніпровська	Закарпатська	Київська
Лише якщо ці товари підакцизні та ввезені у великому обсязі	11,8%	6,3%	10,2%	9,9%	13,0%	11,0%
Лише якщо ці товари підакцизні	11,8%	6,3%	2,8%	3,7%	4,3%	3,5%
Лише якщо ці товари ввезені у великому обсязі	17,6%	12,5%	18,5%	9,9%	13,0%	13,8%
Якщо ці товари або підакцизні, або ввезені у великому обсязі	11,8%	6,3%	16,7%	11,1%	21,7%	14,8%
Для усіх товарів, ввезених з порушенням митних правил	47,1%	62,5%	48,1%	56,8%	39,1%	55,1%
В іншому випадку	0,0%	3,1%	0,0%	1,2%	0,0%	1,1%
Не знають або важко сказати	0,0%	3,1%	3,7%	7,4%	8,7%	0,7%

Таблиця 88. Погляди на підстави для криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за основною митницею (продовження)

	Одеська	Північна	Подільська	Поліська	Слобожанська	Чорноморська
Лише якщо ці товари підакцизні та ввезені у	10,5%	19,0%	16,0%	14,3%	6,5%	6,3%

великому обсязі						
Лише якщо ці товари підакцизні	5,3%	9,5%			6,5%	6,3%
Лише якщо ці товари ввезені у великому обсязі	8,8%	4,8%	20,0%	9,5%	9,7%	12,5%
Якщо ці товари або підакцизні, або ввезені у великому обсязі	12,3%	14,3%	12,0%	9,5%	8,1%	6,3%
Для усіх товарів, ввезених з порушенням митних правил	57,9%	52,4%	48,0%	66,7%	58,1%	68,8%
В іншому випадку	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,8%	0,0%
Не знають або важко сказати	5,3%	0,0%	4,0%	0,0%	6,5%	0,0%